

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Балша Н. Стипчевић

**ДАТИВНЕ РЕКЦИЈСКЕ
КОНСТРУКЦИЈЕ С НЕПРЕЛАЗНИМ
ГЛАГОЛИМА У САВРЕМЕНОМ
СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

докторска дисертација

Београд, 2014

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Balša N. Stipčević

**INTRANSITIVE VERB
CONSTRUCTIONS WITH DATIVE
COMPLEMENT IN THE MODERN
SERBIAN LANGUAGE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2014

Ментор:

проф. др Душка Кликовац, редовни професор
Филолошки факултет
Универзитета у Београду

Чланови комисије:

проф. др Рајна Драгићевић, редовни професор
Филолошки факултет
Универзитета у Београду

др Срето Танасић, научни саветник
Институт за српски језик
Српске академије наука и уметности

Датум одбране: _____

Захваљујем се свом ментору, проф. др Душки Кликовац, за помоћ, савете и стрпљење, колеги Јовану Чудомировићу, за огроман терет који је поднео преузевши моје наставне обавезе током мог одсуства, и Ани Батас – што је била бескрајан извор подршке.

Овај рад посвећујем успомени на своје родитеље, Светлану и Никшу.

Аутор

ДАТИВНЕ РЕКЦИЈСКЕ КОНСТРУКЦИЈЕ С НЕПРЕЛАЗНИМ ГЛАГОЛИМА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

РЕЗИМЕ

Тема овог рада јесу конструкције с непрелазним глаголима који захтевају рекцијску допуну реализовану именичком јединицом у дативу – без предлога и с предлозима. У раду се ти глаголи побрајају и сврставају у одговарајуће синтаксичко-семантичке класе, реконструишу се и описују, на основу корпуса, реченични модели који се с њима образују. Модели обухватају информативну и функционално-синтаксичку структуру реченице, синтаксичке јединице којима су дате функције реализоване и њихов граматички облик, елементарни опис означене ситуације (укључујући семантичке улоге партиципаната и аспектуални тип ситуације), онтолошке типове референата и типичне реченичне примере.

Приказује се укупно четрдесет осам глаголских класа и реченичних модела с беспредлошким дативом, разврстаних према семантичкој улози дативног референта: тринаест модела с дативом АДРЕСАТА, пет с дативом БЕНЕФИЦИЈАРА и МАЛЕФИЦИЈАРА, десет с дативом ДОЖИВЉАВАЧА, два с дативом ПОСЕСОРА, девет с дативом осталих семантичких конкретизација опште улоге ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, седам с дативом ЦИЉА и два с дативом СТИМУЛУСА. С предлошким дативом реконструише се један модел (с дативом опште улоге ЦИЉАНЕ ОСОБЕ). Анализира се мотивисаност и продуктивност модела, могуће варирање рекције кроз полисемичну структуру глаголске лексеме, ограничења везана за семантичка обележја лексичког пуњења, (прото)типичне референте субјекта, објекта и других евентуалних допуна (и посебних одредби), као и постојање конкурентних рекцијских решења за поједине глаголе или глаголске класе.

Глаголи су ексцерпирани из шестотомног *Речника српскохрватскога књижевног језика* Матице српске, а примери на основу којих су реконструисани модели ексцерпирана је, осим из тог речника, и из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ, Електронског корпуса српског језика и других електронских извора.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: српски језик, синтакса, семантика, семантика падежа, семантика глагола, датив, реакција, допуне глагола, реченични модели.

НАУЧНА ОБЛАСТ:

СРПСКИ ЈЕЗИК

УЖА НАУЧНА ОБЛАСТ:

САВРЕМЕНИ СРПСКИ ЈЕЗИК (СИНТАКСА, СЕМАНТИКА)

INTRANSITIVE VERB CONSTRUCTIONS WITH DATIVE COMPLEMENT IN THE MODERN SERBIAN LANGUAGE

SUMMARY

This study deals with intransitive verb constructions that require a dative complement realized in the form of a nominal expression in the dative – with or without a preposition. Such verbs are listed and assigned to corresponding syntactic-semantic classes, and their clausal models are construed based on corpus data. The models comprise the informational as well as the functional-syntactic structure of a clause, the overview of syntactic units by which the respective functions are realized, and their grammatical form, an elementary description of the denoted situation (including participants' semantic roles and the aspectual type of the situation), referents' ontological types, and typical examples.

A total of forty-eight verb classes and clausal models containing dative without a preposition are presented and assorted according to the semantic role of the dative referent: thirteen models with the dative of RECIPIENT, five with the dative of BENEFICIARY and MALEFICIARY, ten with the dative of EXPERIENCER, two with the dative of the POSSESSOR, nine with the dative of other semantic instantiations of the general TARGET PERSON role, seven with the dative of GOAL, and two with the dative of STIMULUS. One presented model contains the prepositional dative (the general TARGET PERSON role). The motivation and productivity of particular models is analyzed, along with possible complement variations due to the polysemy of the verbal lexeme, constraints regarding the semantic features of lexical content, (proto)typical referents of the subject, object and other possible complements (and specific adjuncts), as well as alternative complements for certain verbs or verb classes.

The verbs were extracted from the Matica Srpska six-volume dictionary, *Rečnik srpskohrvatskoga književnog jezika*, while the corpus data for the models was extracted from *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika* by the SASA, as well as *Electronic corpus of the Serbian language* and other electronic sources.

KEYWORDS: Serbian language, syntax, semantics, case semantics, verb semantics, dative, verb complementation, verb complements, clausal models.

SCIENTIFIC FIELD:

SERBIAN LANGUAGE (LINGUISTICS)

SPECIFIC SCIENTIFIC FIELD:

MODERN SERBIAN LANGUAGE (SYNTAX, SEMANTICS)

САДРЖАЈ

1. Увод	1
1.1. Предмет и циљеви рада и општи теоријски приступ	1
1.2. Досадашња истраживања о дативу	2
1.2.1. Традиционални приступ	2
1.2.2. Структуралистички приступ	20
1.2.3. Когнитивносемантички приступ	23
1.2.4. Отворена питања	54
1.3. Шта обухватају дативне рекцијске конструкције	55
1.4. Методологија истраживања	60
1.5. Структура реченичних модела	63
1.6. Организација рада	65
2. Рекцијске конструкције с беспредлошким дативом	67
2.1. Конструкције с дативом адресата	67
2.1.1. Асертивни глаголи	67
2.1.1.1. Глаголи типа <i>говорити, причати, казивати</i>	76
2.1.1.2. Глаголи типа <i>рећи, казати, јавити</i>	90
2.1.2. Експресивни глаголи	102
2.1.2.1. Глаголи типа <i>честитати</i>	105
2.1.2.2. Глаголи типа <i>захвалити (се)</i>	108
2.1.2.3. Глаголи типа <i>извинити се</i>	113
2.1.2.4. Глаголи типа <i>опростити</i>	116
2.1.2.5. Глаголи типа <i>приговорити</i>	119
2.1.2.6. Глаголи типа <i>жалити се</i>	123
2.1.2.7. Глаголи типа <i>ругати се, подсмевати се</i>	128
2.1.3. Комисивни глаголи	137
2.1.3.1. Глаголи типа <i>заклети се</i>	137
2.1.3.2. Глаголи типа <i>гарантовати</i>	142
2.1.3.3. Глаголи типа <i>претити</i>	146
2.1.4. Глаголи невербалних комуникативних радњи	150
2.1.4.1. Глаголи типа <i>намигнути, насмешити се</i>	150
2.1.5. Остали глаголи	160
2.2. Конструкције с дативом бенефицијара или малефицијара	167
2.2.1. Глаголи типа <i>помагати (и одмагати)</i>	167
2.2.2. Глаголи типа <i>угодити</i>	180
2.2.3. Глаголи типа <i>служити</i>	184
2.2.4. Глаголи типа <i>наудити, доскочити, напакостити</i>	186
2.2.5. Глаголи типа <i>користити и штетити</i>	192
2.2.6. Остали глаголи	197
2.3. Конструкције с дативом доживљавача	199
2.3.1. Глаголи типа <i>допасти се, свиђати се</i>	199
2.3.2. Глаголи типа <i>досадити</i>	208
2.3.3. Глаголи типа <i>(о)гадити се</i>	214
2.3.4. Глаголи типа <i>позлити</i>	221
2.3.5. Глаголи типа <i>привиђати се, причути се</i>	231
2.3.6. Глаголи типа <i>чинити се, изгледати</i>	236
2.3.6.1. Клаузалне конструкције	236
2.3.6.2. Предикативне конструкције	243

2.3.7. Глаголи типа <i>приспавати се, пријести се</i>	256
2.3.8. Глаголи типа <i>требати, прохтети се</i>	268
2.3.9. Глаголи типа <i>догодити се</i>	277
2.3.10. Остали глаголи	280
2.4. Конструкције с дативом посесора	282
2.4.1. Глаголи типа <i>припадати, припасти, запасти</i>	282
2.4.2. Глаголи типа <i>недостајати</i>	293
2.5. Остале конструкције с дативом циљане особе	300
2.5.1. Глаголи типа <i>одужити се, осветити се</i>	300
2.5.2. Глаголи типа <i>супротставити се</i>	307
2.5.3. Глаголи типа <i>предати се, потчинити се</i>	317
2.5.4. Глаголи типа <i>додворавати се</i>	325
2.5.5. Глаголи типа <i>наметнути се</i>	333
2.5.6. Глаголи типа <i>отети се, побећи</i>	338
2.5.7. Глаголи типа <i>веровати</i>	345
2.5.8. Глаголи типа <i>завидети</i>	352
2.5.9. Глаголи типа <i>деверовати</i>	355
2.5.10. Остали глаголи	361
2.6. Конструкције с дативом циља	363
2.6.1. Глаголи типа <i>прикључити се</i>	363
2.6.2. Глаголи типа <i>допринети</i>	368
2.6.3. Глаголи типа <i>одговарати, доликовати, приличити</i>	372
2.6.4. Глаголи типа <i>наликовати</i>	378
2.6.5. Глаголи типа <i>прилагодити се</i>	381
2.6.6. Глаголи типа <i>учити се</i>	389
2.6.7. Глаголи типа <i>домислити се</i>	397
2.6.8. Остали глаголи	401
2.7. Конструкције с дативом стимулуса	406
2.7.1. Глаголи типа <i>смејати се</i>	406
2.7.2. Глаголи типа <i>чудити се, радовати се, дивити се</i>	410
2.7.3. Остали глаголи	421
3. Рекцијске конструкције с предлошким дативом	422
3.1. Глаголи типа <i>понашати се, поступити</i>	422
3.2. Остали глаголи с предлошким дативом	430
4. Закључак	437
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	444

1. Увод

1.1. Предмет и циљеви рада и општи теоријски приступ

Предмет овог истраживања јесу конструкције с глаголима који захтевају рекцијску допуну реализовану именичком јединицом у дативу (без предлога или с предлозима), али који су непрелазни, што значи да не захтевају (и) рекцијску допуну реализовану именичком јединицом у беспредлошком акузативу (или генитиву који се може заменити акузативом). У такве глаголе спадају *рећи некоме за нешто, жалити се некоме, супротставити се некоме, наудити некоме, осветити се некоме, ласкати некоме, покорити се некоме, помоћи некоме, веровати некоме, завидети некоме, дивити се некоме/нечему, чудити се некоме/нечему, прилагодити се некоме/нечему, допадати се некоме, припадати некоме, понашати се некако према некоме* и сл.

У раду се, с једне стране, бавимо једним аспектом синтаксе и семантике датива у савременом српском језику, дативом за који ћемо користити термин РЕГИРАНИ. С друге стране, бавимо се једним битним сегментом глаголске лексике српског језика.

Као општи теоријски оквир користимо интегрални функционални модел синтаксичког описа изложен у радовима Љ. Поповића (1996а–б, 1997а, 1997–2000, 2003а–г итд.), односно у синтаксичком приручнику Поповић¹²2010, који смо користили и у ранијим радовима, посвећеним инструменталу (Стипчевић 2010а–б, 2011, 2012).

Полазимо од становишта да је проучавање синтаксичког система неопходно повезати и интегрисати с проучавањем лексикона. Сматрамо да било које истраживање глаголских рекцијских конструкција које претендује на исцрпност и на дескриптивну адекватност мора бити строго засновано на речнику, као ексцерптивном корпусу, с једне стране, и на што ширем и што разноврснијем верификационом корпусу, с друге стране. Полазимо, такође, од претпоставке да су синтаксичке законитости по правилу у вези са семантичким законитостима, односно да је семантика и структура реченице условљена семантиком глагола и његовим конструкционим потенцијалом, па да се, сходно томе, глаголи могу сврставати у релативно хомогене синтаксичко-семантичке

класе, те да се према тим класама могу образовати одговарајући реченични модели.

Примарни циљеви јесу следећи. Прво, да се глаголи који задовољавају постављени рекцијски критеријум поброје и исцрпно представе. Друго, да се глаголи сврстају у одговарајуће синтаксичко-семантичке класе. Треће, да се према њима образују одговарајући реченични модели. Четврто, да се анализира мотивисаност и продуктивност модела, могуће варирање рекције кроз полисемичну структуру глаголске лексеме, ограничења везана за семантичка обележја лексичког пуњења, (прото)типичне референте субјекта, објекта и других евентуалних допуна (и посебних одредби), као и постојање конкурентних рекцијских решења за поједине глаголе или глаголске класе.

Овај рад треба да допринесе стварању потпуније слике о синтаксичкој и семантичкој вредности датива и о његовом месту у предлошко-падежном систему српског језика; бољем разумевању феномена глаголске рекције; разумевању везе лексикона и синтаксичког система; успостављању образаца за прецизнији и конзистентнији лексикографски опис, односно домаћој лексикографској пракси; настави српског језика као страног.

1.2. Досадашња истраживања о дативу

1.2.1. Традиционални приступ

1.2.1.1. Ђ. Даничић. Први систематски изложен опис падежног система српског језика садржи *Србска синтакса* Ђ. Даничића (1858), у којој је дативу посвећено више од педесет страница. Опис се своди на груписање огромног броја примера, највише из Вукових збирки, али и из других литерарних извора, у семантички релативно кохерентне групе, при чему се пре свега самом читаоцу оставља да реконструише критеријуме за њихово издвајање. Даничић излагање о дативу без предлога започиње значењем циља кретања: „У трећем падежу реч показује да нешто ступа у свезу с оним што она собом значи: кад се *иде кући*, ходу је крај у кући, по чему се довољно може разумети реченична свеза: [...]“¹ (*idem*: 321). Затим следи четрдесетак група примера, којима се, између осталог, илуструје датив уз глаголе који означавају кретање субјекатског и објекатског

¹ Цитате смо прилагодили савременом правопису.

појма, глаголе давања, глаголе говорења, датив уз неколико група других глагола, датив уз именице, придеве, показне речце, и датив у другим употребама и значењима (укључујући и оно које данас називамо „етичким дативом“). Говорећи о дативу с предлозима, Даничић се највише бави предлогом *к(а)*, за који даје једанаест група примера: започиње онима са значењем циља кретања и усмерености, а завршава оним с временским значењем (*Кад је било к вечеру*); остатак текста посвећује предлозима *против* и *проћу* (укључујући и *проћ*, *супроћ*, *супрот* и сл.), док предлог *према* овде занемарује, сматрајући да се он употребљава с локативом, а не дативом. Даничићев опис датива, као и осталих падежа, врло је штур на објашњењима и коментарима, али нуди задивљујуће богат инвентар примера, груписаних на разумљив начин.

1.2.1.2. Ст. Новаковић. У својој гимназијалцима намењеној *Српској синтакси*, Стојан Новаковић (³1874) следи Даничићев модел, започињући тиме да се у „трећи падеж меће [...] ствар или лице, кога се тиче, оно што се у осталој реченици каже“, а тицање „је различито, и у овим примерима понајчешће намера, циљ или крај неког кретања или рада“ (*idem*: 38). Новаковић полази од примера датива уз глаголе кретања, а затим издваја још три категорије: прву представља датив као допуна прелазним глаголима (као што су *научити*, *заискати*, *донети*, *водити*, *понети*, *дати*, *разделити*); друга је датив као допуна непрелазним глаголима (*помоћи*, *бранити*, *судити*, *кметовати*, *претити*, *досадити*, *веровати*); трећа је датив као допуна повратним глаголима (*осветити се*, *досетити се*, *надати се*, *молити се*, *наругати се*, *поклонити се*, *веселити се*); четврта је датив „за присвајање“, а пета датив у заклетвама (*idem*: 39–40). Што се тиче предлошког датива, Новаковић, следећи Даничића, истиче да се с њим употребљавају предлози *к*, *против* (*проћу*) и *супрот*, с тим да се први предлог користи само с дативом и „значи, да се нешто миче, или да је обрнуто онамо, где је оно, што значи реч с тим падежом употребљена“ (*idem*: 52).

1.2.1.3. П. Ђорђевић. Прва детаљнију анализу значења падежа без предлога даје П. Ђорђевић (1889а–б), који себи поставља задатак, прво, да утврди „најстарије, првобитне наставке и значења појединих падежа нашега језика“, и друго – да покаже „све оне стазе, којима се од тих првобитних, – ако их смемо назвати: ’основних’, – значења дошло до свих оних многоструких и многобројних функција, које данас врше падежи у нашем језику“, признајући да

„лакоће овде нема никакве“ (Ђорђевић 1989а: 111). Ђорђевић то основно значење датива (у српском језику) одређује као ТИЦАЊЕ: ако се каже да датив обележава појам „кога се тиче глаголска радња или прирокова садржина“, онда се на тај начин лако могу обухватити и случајеви у којима датив обележава „и лице, које у радњи суделује, и лице или предмет, коме се управља оно што значи прирок, и предмет, који је циљ и који је узрок радњи, и најпосле оно, што допуњује ту радњу или боље, што замењује глагол“ (Ђорђевић 1989б: 50). Значења и употребу датива даље разврстава у три главне категорије. Прва је ДАТИВ СЛОБОДНИЈЕГА ПОЛОЖАЈА (*idem*: 51–57), која обухвата случајеве где је веза датива и предиката „врло слаба“; у оквиру ње пак аутор разликује четири поткатеорије: ДАТИВ БЛИЖЕГА ИНТЕРЕСА, где сврстава разнолике случајеве, укључујући и *dativus commodi* и *incommodi*, *dativus ethicus*, датив с инфинитивом итд.; затим ДАТИВ ЗА СВОЈИНУ (*он ми је брат, златна су јој крила*), ДАТИВ ЗА ЦИЉ (и то као „датив за мету или циљ, коме се тежи“ – *Опрема се двору бијеломе*, или пак „датив за место“ уз глаголе који „значе бивање“ – *Кад су били бијелу манастиру*), ДАТИВ ЗА НАМЕРУ И УЗРОК (где се убрајају примери као што је *Чему је баби зрцало?*, али и датив уз глаголе *радовати се, чудити се, дивити се, ругати се* и сл.). Другу категорију назива ДАТИВ ЗАВИСНОГА ПОЛОЖАЈА и дели је на две поткатеорије: ДАТИВ УДЕОНИЧКИ ИЛИ ЛИЧНИ, који обележава „лице, које има удела у радњи, или коме долази део онога што значи прирок“ (*idem*: 57) – ту уврштава неколико различито хијерархизованих група примера, укључујући оне с дативом уз глаголе давања, говорења, претње и одолевања, уз глаголе одузимања, затим датив у заклетвама, датив с глаголима „повратним (и трпним) разнога значења“ (*хоће ми се, спава ми се, не седи ми се, гади му се*), датив с глаголима „који значе афекцију“ (*дотужати, одлахнути* и сл.). Другу поткатеорију назива ДАТИВ НЕПРАВОГА ОБЈЕКТА, за који истиче да „може бити сам собом, тако рећи, прави објекат, заступајући на тај начин објективни акузатив [...] као што то видесмо у особитом случају код генетива ’неправог објекта’“ (*idem*: 61). Овде издваја датив уз неколико група глагола – *досетити се (нечему), надати се, веровати*, затим *судити, помагати, користити, наудити, шкодити, покоравати се, служити*, па *молити се, клети се*, и коначно – *учити се* и *навићи се*. Трећу категорију датива назива ДРУГИ, ПРЕДИКАТИВНИ ДАТИВ (*idem*: 62), која обухвата данас архаичне и маргиналне случајеве, па ћемо је оставити по страни. Ђорђевићеву анализу и класификацију из данашње

перспективе није тешко критиковати, али није ни умесно. „Гицање“ као „основно“ (вероватно би прецизније било рећи: „опште“) значење датива свакако је сувише широко да би било употребљиво, тим пре што ће се, неких пола века касније, иста семантичка категорија у граматицима наводити као опште значење једног другог падежа – генитива (уп. Стевановић ⁴1989: 174 и даље).

1.2.1.4. Т. Маретић. У *Граматици хрватскога или српскога књижевног језика* Т. Маретића (³1963)² дативу је, као и падежном систему, па и синтакси уопште, посвећено сразмерно мало простора – тек четири тачке, које се простиру на неколико страница (*idem*: 577–582). Прва две тачке посвећене су дативу уз глаголе. Полази се од тога да датив означава СМЕР, што се илуструје примерима уз глаголе кретања. У наредном ставу илуструје се датив као „даљи објекат уз многе глаголе“, без даље класификације, било датива, било самих глагола, од којих су наведени примери за следеће: *давати, задавати, продати, даровати, пружити, велим, бесједити, називати (некоме божју помоћ), јавити се, објавити, поручивати, намигивати, веровати, разумети, досетити се, чудити се, радовати се, надати се, бојати се, препанути се, научити, навикнути се (idem: 578)*. Даље се говори о дативу који „као даљи објекат може значити да је некоме или нечему радња глаголска на користи или на штету, угодна му је или неугодна, бива за њега или поради њега“, што се илуструје примерима са глаголима *орати (некоме), чинити (некоме), отворити (некоме врата), седлати (некоме коње), приговарати, наденути (некоме име), извадити (некоме зуб), спалити (некоме крила), украсти (некоме нешто), отети (некоме нешто), узети (некоме нешто), помоћи, служити, волети, наследовати, сметати, претити, опростити, ругати се, смејати се, молити се, угодити, покоравати се, противити се, одолети, упрети се, ударити, кидисати, додијати, наудити, смркнути се, сванути, допасти се, догрдети, омилити, омрзнути, пријати, родити се (некоме)* и сл. Као што се може приметити, међу њима је један број глагола с којима датив заиста означава „корист“ или „штету“, али се они могу употребљавати и без њега. У наредној тачки Маретић се бави

² Прво издање изашло је 1899. године, под насловом *Грамматика и стилистика хрватскога или српскога књижевног језика*. Друго издање појавило се 1931. године, а треће, из ког је уклоњен део из стилистике као „несавремен“, 1963. године. Све цитате дајемо на ћирилици, без озбира којим су писмом изворно штампани, а глаголе наводимо у екавској варијанти, осим када су оквиру цитата.

датовом користи или штете уз глагол *јесам* (док је нама *здравља и памети*), којим се заправо изриче „имање“. Овде прикључује и примере какви су *шта ти је?*, *откуд јој злато?*, *шта ће занат цареву сину?*, да би затим прешао на реченице без субјекта у којима „уз повратне глаголе стоји датив који се може схватити као даљи објекат“ (међу којима је и пример *ал’ се њему мало задријема*). Трећа тачка посвећена је дативу с инфинитивом, дативу у заклетвама, дативним облицима који се „узимају кад се хоће да назначи нека њежност“ (тј. примерима „етичког“ датива), дативу који означава сврху (*Чему си се млада удавала?*) (*idem*: 579, истицање је Маретићево). Четврта тачка бави се дативом уз именице, нарочито онда када означава припадање (*ја сам сунцу рођена сестрица*), и дативом као допуном различитих придева (*ко је себи зао, како ће другом бити добар?*) (*idem*: 580). Што се тиче датива с предлозима, „најобичнији је приједлог с дативом *к* (*ка*), други су сасма ријетки“: у те друге спадају *близу*, као и *против(у)*, *супрот*, *насупрот* и *унаточ*, који сви означавају „противштину“ (*idem*: 581). За предлог *к(а)* каже да означава смер, и то обично уз глаголе кретања, што илуструје примерима, наводећи на крају примере с временским значењем, али и примере допуне глаголима и именицама (*примити некога к себи*, *примити нешто к срцу*, *преправљати се к рату*, *тежити к нечему*; *љубав к нечему*) (*idem*: 582). Предлогом *према* се не бави, пошто сматра да се користи с локативом.

1.2.1.5. А. Белић. У Белићевој *Граматници српскохрватског језика за први разред средњих и стручних школа* (Белић ²1933/2000, ²1934/2000) значењима падежа посвећено је мање од десет страница. Датив се описује као падеж „који показује намену, циљ, па макар тај циљ био и место (*идем кући*, *идем бабу моме*, *одоше сви к своме господару*)“, при чему значење намене везује и за глаголе давања и говорења. О предлозима се не говори. Слично је и у граматници за други разред, где се такође истиче да је датив „показује да је речи која тај облик има (ствари или живом бићу) нешто намењено или упућено“, те да је „ово [...] најобичније или основно значење“ датива (²1934/2000: 125). Даје се и неколико примера с предлозима *к*, *насупрот*, *унаточ* и *упркос*.

1.2.1.6. И. Брабец и др. *Граматика хрватскога или српског језика* И. Брабеца, М. Храсте и С. Живковића (Брабец *et al.* ²1954) такође синтакси падежа посвећује сразмерно мало простора – једва двадесетак страница. Не говори се о основном, главном или најважнијем значењу, већ се, у десет тачака, побрајају и

илуструју синтаксичке функције и значења: датив као БЛИЖИ ОБЈЕКАТ уз непрелазне и повратне глаголе (*доликовати, досадити, користити, помоћи, пркосити, пријетити, пријати, привикнути; чудити се, изневјерити се, надати се*), као ДАЉИ ОБЈЕКАТ (*продати некоме нешто, отимати некоме нешто*), датив који означава СМЕР КРЕТАЊА уз непрелазне глаголе кретања (*Наши народи иду великом и свијетлом циљу – социјализму*), уз напомену да се такав датив може користити и с предлогом *к*; датив као ДОДАТАК различитим врстама речи (*поклици вољеном Маршалу, веран другу, тешко ономе ко...*); датив који значи ПРИПАДАЊЕ (*Нокти су му, орати би могао*); датив као ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ уз „повратно-безличне глаголе“ и уз инфинитив (*Ми радимо, а њему се дријема, Бјеше му пазити, Нама је засукати рукаве*); ЕТИЧКИ ДАТИВ као облик „првог и другог лица енклитичког облика личне замјенице“ који се употребљава „да изразимо неку душевну близину према ономе, с ким говоримо“ (*Лијено ти је друга Тита коло*). Што се тиче предлошког датива, наводе се примери с предлозима *к* (са значењем смера кретања – *Оде Марко ка градским вратима* и са значењем времена – *К вечеру затворе врата и спусте прозоре*), *на супрот*, *унаоч* и *успркос* (*idem*: 216–217). Предлог *према* помиње се само уз локатив (*idem*: 225).

1.2.1.7. М. Лалевић. У *Синтакси српскохрватскога књижевног језика* М. Лалевића (1962) синтакси падежа посвећено је тридесетак страница, а дативу мање од две. Овај падеж описује се као „облик који казује кога се тиче оно што се износи другим речима, коме је УПРАВЉЕНО оно што се износи и слично“³, да би се одмах затим нагласило да је то „облик намене“, која се „може односити на радњу или предмет, али у смислу онога чије је име у дативу“, а затим и да му основно значење ДАВАЊЕ. Из тог основног значења развијају се друга значења датива: ДАТИВ КОРИСТИ И ШТЕТЕ, при чему „корист“ овде треба схватити: усмереност према ономе чије је име у дативу (*Зададе му рану*), а ’штету’: усмереност од онога чије је име у дативу (*Оте му бригу и муку*), затим ЕТИЧКИ ДАТИВ, па ФИНАЛНИ ДАТИВ, којим се казује ЦИЉ или НАМЕРА глаголске радње (*Она оде своје винограду*), ПОСЕСИВНИ ДАТИВ (*Он ми је брат*), ДАТИВ ЛОГИЧКОГ СУБЈЕКТА, који се увек „може преобратити у номинатив под условом да се и реченица обликом преруши“ (*Мени се спава, И Петру је мило радити, али нама*

³ Истицање у цитатима је наше.

милије), ДАТИВ С ИНФИНИТИВОМ, који „заједно с инфинитивом чини предикатску синтагму, али се под њим разуме номинативно значење“, ЕКСКЛАМАТИВНИ ДАТИВ у заклетвама, узвичним реченицама, жељама и уз речце *ево, ето, ено, на* (*Тако ми Бога живога!*, *Ево теби три ћемера блага*), датив уз различите именице, придеве, прилоге изведене од придева и уз узвике, ДАТИВ УЗРОКА, уз глаголе *дивити се, чудити се, смејати се, радовати се*, ДАТИВ ОДНОСА, уз придеве *сличан, једнак, раван, противан* и сл., и, коначно, ДАТИВ ЦИЉА (*Чему би се млада удавала?*).

Што се тиче предлога, каже се да с дативом стоје „само предлози *к* или *ка, против* и *близу*“, да први од њих с дативом „казује правац кретања, па се предлог често може изоставити јер се значење не мења“ (*idem*: 63–65). Остали предлози се не помињу, а *према* се обрађује уз локатив (*idem*: 73).

1.2.1.8. М. Стевановић. Међу домаћим приручницима традиционалног усмерења, синтакса падежа најпотпунији третман добила је у универзитетској граматици *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) II – Синтакса* М. Стевановића (⁴1989)⁴. Значења и употреба датива представљају се на следећи начин.

Почиње се с тиме да је датив „падеж намене, (...) у коме стоји име појма коме се што на било који начин намењује, коме је (или чему је) што управљено, односно окренуто“. Ради се, дакле, о НАМЕНИ и УПРАВЉЕНОСТИ и то се може схватити као основно значење, иако се као такво не означава експлицитно.

Одмах затим илуструје се датив као допуна глаголима давања (*поклонити, дати, подати, продавати, пружити, носити, давати, упутити, пушити*), затим глаголима који значе „говорење, исказивање и изражавање“ (*јавити, причати, наручити, наздрављати, писати, шапнути, саопштити, клицати, препоручити, изнети, прочитати, објаснити, певати, свирати, као и лагати и саветовати, а затим и захвалити, жалити се, тужити се, захваљивати, смиловати се, ласкати, смејати се*).

Потом се уводи категорија ДАТИВА КОРИСТИ или ШТЕТЕ, који се односи на нарочите случајеве, када „глагол сам собом не значи намењивање него тек у вези с допуном“ (*Једном разбише кмету моме на Крапини млин, Припашиће за који дан мојој иштићеници Јелени, Купи јој мало зоби, Обогатио се пискарајући*

⁴ Прво издање објављено је 1969. године.

сељацима, *Снег [је] замео све до кућних врата и свему одузео стварни облик, Журили су се да му помогну, И коње сте нам отели, Ту се свако жељом слади да угоди само њој* итд.). Као што се може видети, међу примерима се налазе и глаголи који заиста сами по себи не значе намењивање, већ се такво значење добија увођењем дативног номинала, а то одговара наведеној дефиницији „датива користи или штете“). Међутим, заједно с њима наводе се и они који се не могу реализовати без датива (*припасти, помоћи, угодити*), а даље се аутор враћа и на већ помињане глаголе *лагати* и *саветовати*, којима придружује и *допасти, запасти, стајати (коштати), волети, служити, послужити, сметати, судити*. За све њих се истиче да „[к]ада се садржина онога што ти глаголи значе намењује коме, његово име стоји у дативу, а то што му се намењује, служи му у корист или на штету“. Тиме се првобитно дати услов, заправо, ставља ван снаге, а датив користи или штете практично се изједначава с основним значењем (намене), или можда поставља (типична?) конкретизација овог основног значења. Следећи пасус добро илуструје недоумице које се могу код читаоца јавити:

- (1) Све оно што се чини на корист и штету некога, то код њега обично изазива осећање пријатности, односно непријатности (мада се може при том и остати индиферентним). А као што су радње које се у чију корист или на чију штету врше пријатне, односно непријатне онеме коме су намењене, тако су и стања, одн. расположења или какве особине које се коме (или чему) приписују такође пријатни или непријатни – корисни или штетни њиховим имаоцима, па је разумљиво што и имена појмова ималаца тих стања, односно особина стоје у дативу, јер је њима опет на изванредан начин намењено дотично стање (расположење), одн. особина, као у примерима: [...] (Стевановић ⁴1989: 363–364).

Горњи пасус заправо је увод за низ примера којим се илуструје датив у безличним (бесубјекатским) реченицама, где је датив „логички“ и „психолошки“ субјекат, „који показује кога се тиче стање што се у њима износи“. Као илустрација наводи се разнолика група примера, попут *Жао ми је на те, Јунаштву се хоће и жутака, Старој је годило, Његову отворену значају и бистром духу се није свиђало, Знано је давно звјеради и биљу, јастребу суром, покрај мора смиљу, Њима се није ратовало далеко од куће, Драго ми је, Дрема ми се, Драго бјеше Луји* и сл. Наставља се с примерима који садрже и граматички и логички субјекат (*Старцу ударише сузе од радости, Моме млађем*

брату је име Марко). Тек ће из накнадног текста постати јасно да овај датив Стевановић назива ДАТИВОМ СТАЊА.

Пошто се може „схватити да је стање, односно расположење или осећање на извештан начин усмерено на појам који то осећање изазива“, „разумљиво [је] отуда откуда име појма од кога то осећање, односно расположење, потиче у дативу“ – такав датив Стевановић назива АБЛАТИВНИ ДАТИВ или ДАТИВ УЗРОКА и илуструје примерима с глаголима *чудити се, дивити се, обрадовати се, насмејати се, веселити се, начудити се, подсмехнути се* (*idem*: 365). Њих прате примери с глаголима *надати се* и *веровати*, који такође означавају „расположење“; за дативе којима се они допуњавају каже се да нису аблативни, али се не каже какви јесу.

Наставља се разматрањем датива уз придеве, међу којима су и *једнак, раван, сличан, сродан* и сл., за које се пак истиче да „претпостављају извесне врсте заједницу између појма с особином коју означава дотични придев и појма с именом у дативу“ (*idem*: 366). Пошто алтернира с инструменталом с предлогом *с(а)*, овакав датив назива се ДАТИВОМ ЗАЈЕДНИЦЕ.

Следе примери глагола који се допуњавају и дативом и акузативом, али који нису били разматрани на почетку, пошто се разликују од типичних глагола давања и говорења – то су примери с глаголима као што су *подвргнути* (*некога нечему*), *учити* (*некога нечему*), *привикавати* (*некога нечему*).

Дативу стања, „и шире: дативу *commodi* и *incomodi*“, Стевановић као сродан наводи и ПОСЕСИВНИ ДАТИВ, који „означава појам коме нешто припада“, а илуструје га низом примера као што су *Пула Марушку, кћер му, Фердинанд је моме господару велики пријатељ, Купили су паре за неки споменик погинулим јунацима, Правога му имена никад не дознах* и сл., у којима је „посесивност јасно одређена“, али упозорава да у другим примерима, као што су *Ноге јој клецају* и *Груди му се дизаху* „немамо, дакле, посесивни него датив стања, одн. датив (ин)комоди“. Као могућ критеријум разликовања предлаже ред речи, па датив „када је [...] ближе именици, а даље од глагола – с нешто више права могли бисмо означити као посесивни датив“ (*idem*: 367–368).

Посесивном дативу је, каже се даље, сродан и ДАТИВ ИНТЕРЕСОВАЊА, који је „у ствари датив својатања којим се изражава истинска или тобожња наклоност и интересовање“ (*idem*: 369); није до краја јасно да ли се овај термин сматра потпуно еквивалентним ЕТИЧКОМ ДАТИВУ.

Остатак разматрања беспредлошког датива посвећен је ДАТИВУ У ЗАКЛЕТВАМА (*Сад, вере ми, не знам, Не остављај ме, живота ти* и сл.), којем Стевановић, уз резерву, приписује сродност посесивном дативу, премда је „јасно да се њиме означава намена у ужем смислу“ (*idem*: 370), затим ДАТИВУ С ИНФИНИТИВОМ (*Да је коме стати и гледати, Коме је путовати није му дријемати, Е сад, господине, шта нам је чинити*) (*idem*: 370–371), и коначно – дативу „уз глаголе и изразе који означавају кретање или управљеност, па и само окренутост појму према коме се то кретање врши, односно према коме је нешто управљено или окренуто“: *Сваки час долази ми на град, Пријазно ће му поћи фишкар у сусрет, Враћао се манастиру, Обори очи земљи, Пре поласка окренути се своје сабеседнику* и сл. То је, како каже Стевановић, „намена посебне врсте“, „најближа општој намени у случајевима где у дативу стоји име појма коме је нешто само окренуто“, а „уз глаголе кретања према извесном појму више се одређује правац“ (*idem*: 371–372).

Окрећући се дативу с предлозима, Стевановић најпре разматра предлог *к* (*ка*), за који истиче да се употребљава „уз глаголе кретања или окренутости чему“ или пак да „покаже само у коме је правцу што управљено, или да означи завршетак и крај тог кретања на самом циљу коме је кретање усмерено“ (*idem*: 372). Ово основно значење окренутости, управљености и кретања у правцу појма с именом у дативу има и предлог *према* (са својим варијантама *спрам(а)*, *спрем(а)* и *наспрам(а)*), који, закључује се, стоји уз облик који мора бити датив, а не локатив. Тај став разликује се, дакле, од ставова граматичара о којима смо раније говорили. Стевановић га детаљно образлаже семантичким разлозима, напомињући да ова два предлога – *к(а)* и *према* – нису увек заменљиви, будући да се *према* везује искључиво за значење усмерености, али не и доспевања до циља (*idem*: 372–378). Даље се илуструје употреба предлога *према* (с дативом) као „типична допуна глаголу или неком изразу којим се казује став, расположење или стање“ (као у *Она је према њему добра, Ви се још неизбилно односите према својим задацима*). Остатак је посвећен разматрању других предлога с дативом *против*, *(на)супрот*, *у(с)пркос*, *наусрет*, *усусрет*, *надомак* и *близу*, за који закључује да је с дативом ближи прилогу него предлогу (*idem*: 379–382).

1.2.1.9. М. Миновић. Иако за своју *Синтаксу српскохрватског – хрватскосрпског књижевног језика за више школе* М. Миновић (1987) у

предговору истиче да, „виђена у цијелости, није традиционална“, већ „у својој основи структур(ал)на“, мада не и „структуралистичка у класичном смислу значења овог термина“ (*idem*: 6–7), третман падежних значења у њој ни по чему не одступа од традиционалног обрасца. О дативу се, на укупно три странице, најпре истиче да му је основно значење НАМЕНЕ и ЦИЉА, те да „кад значи намјену, датив се налази у служби даљег објекта, а кад значи циљ, има прилошкоодребену службу“ (*idem*: 130, истицање је Миновићево, тако и даље). У наставку се разматра датив уз глаголе, и то најпре оне који „значе давање, намјењивање, упућивање“ (*дати, пружити, послати, продати, јавити, поменути, казати*), с којима се датив налази у служби ДАЉЕГ ОБЈЕКТА. Даље се помиње ДАТИВ КОРИСТИ или ШТЕТЕ, који је „такође у служби даљег објекта“ и „подврста [је] датива намјене, а овдје се издваја као посебност највише зато што је то традиција у сербокроатистици“ (*Вукови су Марку појели пет оваца, Пријатељи су помогли Исмету да направи кућу*). За ДАТИВ ИНТЕРЕСОВАЊА (*Како си ми путовао?*) тврди се да има службу даљег објекта (!). Значење ЦИЉА датив има када „казује коме или чему је нешто управљено, упућено као циљу“, уз „глаголе кретања, усмеравања“. Ово исто значење „може се изразити (...) и дативом с приједлозима, нарочито с приједлогом *к* (*ка*)“, да би се нешто касније додало како се „значење правца изражава (...) и дативом с приједлогом *према*“, као и предлозима *спрам(а), наспрам(а)*. Важна напомена јесте да се наведени предлози употребљавају и с локативом, када значе „мировање према нечему“, те да је то „једини знак распознавања да ли је у неком конкретном примјеру датив или локатив“. Дају се такође и примери када датив с предлогом *према* има објекатску службу (*Чудно се понаша према свему око себе*) (*idem*: 130–131). У остале употребе убраја се датив уз именице, као ПОСЕСИВНИ ДАТИВ (*Не види се крај кризи италијанске владе, Син му је у војсци*), датив с низом придева (*драг, мио, милостив, дорастао* и сл.; *једнак, раван, сличан, сродан*), за чију се службу и значење каже да „су своје врсте објекатски“, а помиње се и датив уз неке прилоге (*Кћерка се понашала слично мајци*). Завршава се напоменом да је посебна употреба датива у функцији СУБЈЕКТА, без даљег термилошког прецизирања, као у *Снава ми се, Милану се дријема, Људима се није ишло кући*, односно као у примерима са два субјекта, у номинативу и дативу (*Луји се стеже срце кад угледа Рудоњу*) (*idem*: 132).

Када се упореди са Стевановићевим описом, може се приметити да је понеки пример различито интерпретиран, неке категорије датива „промешане“, друге изостављене, али у њему, чини се, нема ничег ни суштински новог ни суштински различитог.

1.2.1.10. Љ. Милинковић. Донедавно је једина монографија која се бавила дативом у српском језику била конфронтативна студија *Датив у савременом руском и српскохрватском језику* Љ. Милинковића (1988), који у уводу истиче да су циљеви „да се одреде основне функционално-семантичке категорије датива“, „да се презентира што потпунији опис и попис контекстуалних значења овог падежа у оба језика“, да се у току конфронтирања утврде „функционално-семантичке зоне његове употребе, да се опише обим и суштина идентичности, делимичног и потпуног диференцирања употребе датива у конструкцијама за истраживање одређених функционално-семантичких категорија, да се осветле преводни еквиваленти датива на синтагматском плану у оним случајевима у којима се одређени функционално-семантички садржај у другом језику не изражава дативом, већ другим језичким средствима и, најзад, да се истакну еволутивне тенденције у развоју овог падежа у оба језика“ (*idem*: 4). Као корпус аутор користи (преведене) руске и југословенске књижевне изворе (18 дела) и публицистичке изворе (5 дела). У конфронтативној анализи аутор је пошао од функционално-семантичких категорија какве се срећу у традиционалној граматици.

Што се тиче ДАТИВА У ФУНКЦИЈИ ГЛАГОЛСКИХ ДОПУНА, анализира се⁵ датив уз глаголе „говорења, обраћања и саопштења“ (*говорити, рећи, писати, саопштити, одговарати, објаснити, телеграфисати, рапортирати*), „паралингвистичког саопштавања информације“ (*махнути, намигивати, пљескати, аплаудирати*), и остали глаголи тог општег типа (*лагати, саветовати, захваљивати (се), извињавати се, честитати, опраштити*), затим датив уз глаголе „намене и давања“ (*купити, изабрати, послати, дати, давати, поклонити, уручити, вратити, платити, пружити; донети, принети, довести; доприносити, помагати, угађати, омогућавати*), датив уз глаголе којима се изражава „отпор и противљење“ (*противити се, супротстављати се, забрањивати, преграђивати, сметати*), датив уз глаголе „етичких односа“

⁵ Дајемо преглед само оних конструкција које постоје у српском језику, не и оних у руском.

(*веровати, желети, пакостити, светити се, досађивати, згрешити, пребацити, судити*), уз глаголе „слагања, подударана, зависности и субординације“ (*прилагођавати се, подвргавати, потчињавати се, покоравати се, повињавати се, одговарати, подржавати, упоређивати*), уз глаголе типа *учити (се)*, уз глаголе „којима се изражавају разна унутрашња психофизиолошка преживљавања и емоције“ (*дивити се, чудити се; радовати се, обрадовати се, осмехивати се, смејати се; ругати се, подсмевати се; завидети, позавидети*) итд. (*idem*: 8–39).

У оквиру категорије ДАТИВА СЕМАНТИЧКОГ СУБЈЕКТА разматрају се конструкције типа *спава ми се, пуши ми се*; затим, датив уз глаголе као што су *причути се, привиђати се* и уз друге глаголе којима „се изражава некаква претпоставка о дејству неког, најчешће непознатог узрочника, о имагинарном, иреалном, фиктивном одсликавању стварности у човековој свести“ (*чинити се, изгледати*), па конструкције с глаголима „позитивних или негативних емоција“ (*свиђати се, допадати се; досадити, додијати* и сл.), у конструкцијама типа *топло ми је, добро ми је, жао ми је, мило ми је*, уз глагол *требати*, и на крају, у конструкцијама с различитим врстама придева (*idem*: 40–89).

ПОСЕСИВНИ ДАТИВ разматра се у конструкцијама где објекат посесивности има функцију граматичког субјекта (*Умрли су ми и отац и брат*), у конструкцијама где има функцију директног објекта (*Изуједаше Алексеју руку*), адвербијалну функцију (*Шум океана навре му у глави*) и функцију именског дела предиката (*Ви сте дед мом сину, отац моје жене*), при чему се узимају у обзир различити типови посесивног односа. Аутор се кратко осврће и на конструкције с глаголом *припадати* (*idem*: 90–104).

У остатку студије (*idem*: 105–195) говори се о дативним конструкцијама за изражавање ПРОСТОРНИХ ОДНОСА – било без предлога, било с предлозима (*к* и *према*, као и у *сусрет, насупрот*), затим ВРЕМЕНСКИХ ОДНОСА, УЗРОЧНИХ ОДНОСА, ЦИЉНОГ ОДНОСА (где се помињу и конструкције с глаголима *тежити* и *стремити*), КРИТЕРИЈА, НАЧИНА и СРЕДСТВА, а на крају се аутор окреће АДНОМИНАЛНОМ ДАТИВУ, ЕТИЧКОМ ДАТИВУ и дативу у УВОДНО-МОДАЛНИМ ИЗРАЗИМА (каких у српском с дативом нема).

На крају аутор закључује да је у руском поље употребе шире када је реч о дативу субјекта, дативу као глаголској допуни, дативу у адноминалној функцији, дативу у временском значењу, дативу којим се изражавају просторни,

узрочни односи, изражавање критерија и начина и циљног односа, дативу у уводно-модалним изразима. У српск(охрватск)ом је пак шира сфера употребе посесивног и етичког датива. Ови закључци поткрепљени су и статистичким налазима. На основу тога аутор сматра да преовлађујуће мишљење да су у српско(хрватск)ом основна значења датива намена и смер – треба кориговати „у том смислу, што је субјекатско и посесивно значење датива доминантније од значења смера“, те да „чине функционално-семантички центар датива, а остале (мање фреквентне) његову функционално-семантичку периферију“ (*idem*: 197–198). Што се тиче датива с предлозима, аутор закључује, између осталог, да је његова употреба чешћа у руском, те да се у том језику сви адвербијални односи изражавају и само конструкцијама са дативом с предлозима, док се у српско(хрватск)ом просторни детерминатив изражава и конструкцијама са дативом без предлога (*idem*: 198).

Ако по страни оставимо конфронтативни аспект, ова студија је значајна и за тему којом се бавимо у овом раду. Наиме, иако се Милинковић не упушта у детаљнију семантичку анализу глаголских конструкција с дативом, овде се први пут у домаћој литератури представља и оквирно класификује неколико десетина најфреквентнијих глагола који се с овим падежом користе.

1.2.1.11. Ј. Силић и И. Прањковић. *Грамматика хрватскога језика за гимназије и висока училишта* Ј. Силића и И. Прањковића (Силић – Прањковић²2007)⁶ као „темељно“ значење датива наводи „неграничну директивност“, што „значи однос између двају предмета који претпоставља приближавање једнога предмета другому, и то тако да један предмет служи као оријентир другому“, а из тог значења развила су се „значења циља, давања, припадања, намјене и сл.“. Наводи се 8 конкретн(и)јих значења, односно врста беспредлошког датива: ДАТИВ НЕГРАНИЧНЕ ДИРЕКТИВНОСТИ (ДАТИВ СМЕРА) (*Приближити се пожару, кренути својој кући, окренути се прозору, ићи брату*), ДАТИВ НАМЕНЕ уз глаголе давања и говорења као „неизравни објекат“ (*поклонити, купити, послати, обећати, рећи, захвалити се*), датив уз придеве и прилоге (*склон, одан, дужан, сличан*), ДАТИВ КОРИСТИ ИЛИ ШТЕТЕ, као врста датива намене (*служба његову височанству, отети слабима, Драго ми је*) – а њему су слични и УСКЛИЧНИ ДАТИВ (*Благо вама!, Куку мајци!*), ПРИСВОЈНИ ДАТИВ (*Како ти је здравље?*),

⁶ Прво издање изашло је 2005. године.

ДАТИВ ИНТЕРЕСА (или ЕТИЧКИ ДАТИВ), ДАТИВ С ИНФИНИТИВОМ и ЕМФАТИЧКИ ДАТИВ (у заклетвама). Даље се говори о дативу с предлозима *к* и *према*, као и *надомак*, *надохват*, *насупротив*, *успркос* и *против*. Важно је напоменути да се *према* везује искључиво за датив у свим употребама, а не и за локатив (*idem*: 219–222).

1.2.1.12. И. Антонић. *Синтакса савременога српског језика* (Пипер *et al.* 2005) садржи обиман одељак насловљен *Синтакса и семантика падежа* аутора И. Антонић (2005), где се обрађује на начин врло сличан традиционалном. Тамо изнету класификацију падежних значења покушаћемо да сажето представимо следећом табелом.

Табела бр. 1

БР.	КЛАСИФИКАЦИЈА	(ПОТКЛАСИФИКАЦИЈА)	ОДАБРАНИ ПРИМЕРИ:
1.	СУБЈЕКАТСКИ ДАТИВ	НОСИОЦА ФИЗИОЛОШКЕ ПОТРЕБЕ	<i>Спава ми се, Зева ми се, Једе ми се.</i>
		НОСИОЦА ФИЗИОЛОШКОГ СТАЊА ИЛИ ПРОЦЕСА	<i>Крчи ми у стомаку, Врти јој се у глави.</i>
		НОСИОЦА ПСИХОФИЗИОЛОШКОГ ПРОЦЕСА, ОСЕЋАЊА ИЛИ РАСПОЛОЖЕЊА	<i>Досадило ми је да стално радим исти посао, Допада ми се то што си вредна; Топло ми је, Досадио си ми; Био јој је драг тај човек.</i>
		НОСИОЦА ВОЉЕ, ЖЕЉЕ	<i>Иде ми се на море, Данас јој се баи не кува ручак, Није ми ни до чега.</i>
		НОСИОЦА ПОТРЕБЕ, НУЖДЕ, МОГУЋНОСТИ, УМЕЊА, САЗНАЊА	<i>Предстоји нам да озбиљно и напорно радимо; Научите да радите на компјутеру, Треба вама радити још десет година; Јасно му је да није у праву, Требају нам ваше услуге, Недостајало ми је његово искуство и мудрост, Вама је сигурно познат господин Јовановић.</i>
		НОСИОЦА СУБЈЕКТИВНОГ УТИСКА ИЛИ ПРОЦЕНЕ	<i>Чини ми се да то није добро, Привиђа ти се; Време му је да се ожени; Сумњива ми је твоја искреност.</i>
		НОСИОЦА ЈЕДНАКОСТИ	<i>Лева страна одговара десној страни; Квадрат над хипотенузом једнак је збиру квадрата над катетама.</i>
		НОСИОЦА ИМЕНА, ГОДИНА ИЛИ ОСОБИНЕ	<i>Име му је Марко, Двадесет јој је година, Нема јој равне!</i>
2.	ПРЕДИКАТСКИ ДАТИВ	у семикопулативном ⁷ предикату	<i>Зелена салата припада зељастим биљкама. Присуствовао је састанку.</i>
		у декомпонованом предикату	<i>Један повређени путник подлегао је повредама.</i>
3.	ОБЈЕКАТСКИ ДИРЕКТИВНИ ДАТИВ	ДАТИВ ИНДИРЕКТНОГ ОБЈЕКТА	- уз глаголе „код којих се обележеје директивност испољава као давање, намењивање, упућивање у предметном, апстрактном, вербалном или гестуалном смислу, изазивање користи/штете и сл.“, као што су <i>су честитати, читати, даровати, дати, (до)делити, донети, доставити, дозволити, дуговати, говорити, издати, излагати, изнети, казати, купити, (с)лагати, нацртати, наменити, написати, насликати, носити, обећати, обезбедити, објаснити, омогућити, оспорити, оставити, открити, певати, платити, поделити, показати, поклонити, помагати, поменути, поновити, понудити, послати, посветити, пожелети, пребацити, предложити, представити, преотети, препоручити, препричати, препустити, причати, приговорити, приписати, приредити, приуштити, признати, продати, проследити, пружити, рећи, саопштити, саветовати, споменути, спремити, украсти, уручити, уступити, вратити;</i> - <i>Осећала је љубав према њему, Показивао је поштовање према родитељима, Изразио је неповерење према свима.</i>
		ЕКСПЛИКАТИВНИ ДАТИВ	- <i>Да ли постоји замена овом леку?</i> - (уз глаголе као што су <i>асистирати, бежати, допринети, досадити, досађивати, доскочити, измицати, махнути, надати се, намигнути, напакостити, наздравити, недостајати, одолети, опонирати, пљескати, пакостити, побећи, помоћи, праитати,</i>

⁷ Ауторка термин „семикопулативни“ користи у нешто другачијем значењу од оног како га употребљавамо у овом раду.

			<p>претходити, припретити, присуствовати, противречити, сметати, судити, угађати, веровати, чудити се, дивити се, допадати се, излагати се, извинити се, јавити се, клањати се, (на)смејати се, обрадовати се, обратити се, одупрети се, одужити се, опирати се, потчинити се, подсмевати се, посветити се, повиновати се, придружити се, прикључити се, прилагођавати се, радовати се, ругати се, супротставити се, светити се, вратити се, захвалити се, заклетити се и сл.)</p> <p>- Односио се <u>према њој</u> веома лепо, Понаша се <u>према родитељима</u> с љубављу и поштовањем.</p> <p>- Био је амбициозан и увек је тежио <u>ка успеху у каријери</u>.</p> <p>- По нарави је сличан <u>брату</u>.</p> <p>- Јован је добар и пажљив <u>према свима</u>.</p>
4.	ПОСЕСИВНИ ДАТИВ		Брат <u>му</u> се разболео, Очи <u>јој</u> испија даљина, То <u>му</u> је нови ауто, У глави су <u>јој</u> се ројиле свакаке мисли.
5.	СПАЦИЈАЛНИ (ПРОСТОРНИ) ДИРЕКТИВНИ ДАТИВ (ДАТИВ ПРАВЦА)	за динамичку директивност	Ишли су <u>ка</u> / <u>према излазу</u> , Вратио се <u>породици</u> , Пришао је <u>прозору</u> .
		за статичку директивност	Окренуо је главу <u>према публици</u> , Врхови планина уздижу се <u>ка небу</u> , Седео је за столом <u>насупротив председнику владе</u> .
6.	ИНСТРУМЕНТАЛНИ ДАТИВ (ДАТИВ СРЕДСТВА)		Захваљујући <u>новим лековима</u> данас се могу лечити и нека тешка обољења, Захваљујући <u>хумору</u> човек може пребродити и најтежа искушења.
7.	КАУЗАЛНИ (УЗРОЧНИ) ДАТИВ		Захваљујући <u>великом садржају простих шећера</u> , мед је драгоцену храну, Захваљујући <u>знању страних језика</u> , лако се сналазио у свету.
8.	ДАТИВ ОСНОВА / КРИТЕРИЈУМА		Финансијска средства се користе сагласно <u>одредбама Статута</u> , Сходно <u>одредбама Устава</u> , председник државе има овлашћење да..., Власт је поступила противно <u>Закону о основним људским правима</u> .
9.	КОНЦЕСИВНИ (ДОПУСНИ) ДАТИВ		Авион је полетео <u>упркос магли</u> , <u>Упркос тешкоћама</u> , успели смо да завршимо посао на време, Бесан на панику која ме <u>противно мојим жељама</u> обузима, ипак знам да у мојој глави не постоји ништа <u>умирујуће</u> ...
10.	ЕТИЧКИ ДАТИВ ⁸	за интересовање, радост, одушевљење, изненађење	Како си <u>ми</u> ?, Шта <u>ми</u> радиш?, Ето <u>ти</u> га сад!
		за забринутост саосећање, сажаљење	Нешто си <u>ми</u> ублдео.
		за негативан став, потцењивање, ниподаштавање, иронију	И то <u>ми</u> је неки фудбалер! Није <u>ти</u> ово утакмица, пази како говориш!

⁸ У раду Антонић 2004 овај датив дели се на „етички датив првог лица“ и „етички датив другог лица“, а дају се и додатна значења (Немој ми ићи напоље без капе!, Уђем ти ја тако у собу, кад имам шта видети! итд.)

Слично традиционалном приступу, анализа се заснива на класификацији и побрајању. Иако се у уводном делу говори о месту датива у падежном систему и износе структуралистичка обележја попут периферности, директивности, односно „конекције“ и „контакта“, обележја оваквог типа не фигуришу као критеријум у класификацији, већ се, као и у традиционалном приступу, комбинују функционални и семантички критеријуми. На претежно функционалним критеријумима заснивају се прве четири категорије (субјекатски, предикатски и објекатски директивни датив), а на претежно семантичким – остале.

За разлику од традиционалног приступа, изнета класификација је разуђенија и експлицитнија, што уједно значи и да потенцијална „слаба места“ постају много лакше уочљива. Тако, на пример, остаје нејасно зашто се датив у *једнак нечему* сврстава у субјекатски датив (носиоца једнакости), а *сличан нечему* у експликативни датив (као подврсту објекатског директивног датива), зашто се датив у глагол *помагати* сврстава у датив индиректног објекта, а уз *помоћи* у експликативни датив⁹, датив уз глагол *допадати се* и у субјекатски и у експликативни, датив уз глагол *присутвовати* у предикатски и у експликативни, да ли је оправдано датив уз глаголе *бежати (некоме)*, *махнути (некоме)*, *извинити се*, *надати се*, *одоleti*, *обрадовати се* итд. сврстати у исту (пот)категорију и сл.

Такође, за разлику од традиционалног приступа, заједно се посматра употреба падежа и с предлогом и без њега, па се све семантичке дистинкције приписују, бар што се тиче класификације и терминологије, падежу, док се семантички допринос предлога свесно занемарује. Такав поступак доводи до парадоксалних и интуитивно неприхватљивих категорија, нарочито када се датив користи уз предлошке изразе (уп. „инструментални“, „каузални“ датив и датив „основа/критеријума“)¹⁰.

1.2.1.13. Општи осврт на традиционални приступ. Карактеристике приступа падежима у традиционалној граматици, а то важи на само за

⁹ Може се претпоставити да су оправдање за то различити реченични модели које ауторка има у виду – за *помагати* модел „помагати нешто некоме“ (sic!), као у *Помагао је брату да поправи аутомобил*, а за *помоћи* само „помагати некоме“.

¹⁰ Наиме, предлошки израз какав је *захваљујући* управо се и сматра предлошким изразом зато што у значајној мери чува своје глаголско значење, а у овом случају и рекцију. Оваквav третман предлога и предлошких израза доводи до знатног умножавања категорија и код других падежа, нарочито генитива.

граматику српског језика, и не само за словенске језике, већ и за старе граматике грчког и латинског, које су у вековима дугој филолошкој традицији служиле и као узор и као термилошки извор, могу се свести на следеће.¹¹

Прво, употреба падежа даје се као ЛИСТА мање или више хијерархизованих, „типичних“ или „изразитих“ случајева употребе, за које се, када је то могуће или прикладно, изналазе и одговарајући термини. Пре тога се обично настоји формулисати „основно“, „опште“, „главно“ или „полазно“ значење падежа (често засновано и на дијахроним моментима), с којим се затим сви регистровани случајеви употребе покушавају довести у везу.

Друго, као критеријум за „доспевање“ на листу, узима се, најпре, функција, најчешће реченична, падежног номинала (уп. ДАТИВ ОБЈЕКТА), затим семантички допринос падежа, ако се лако може уочити и формулисати (уп. ДАТИВ КОРИСТИ или ШТЕТЕ, ПОСЕСИВНИ ДАТИВ и сл.), а потом и дистрибуциони моменти (уп. АДНОМИНАЛНИ ДАТИВ), прагматички (уп. ДАТИВ У ЗАКЛЕТВАМА) итд.

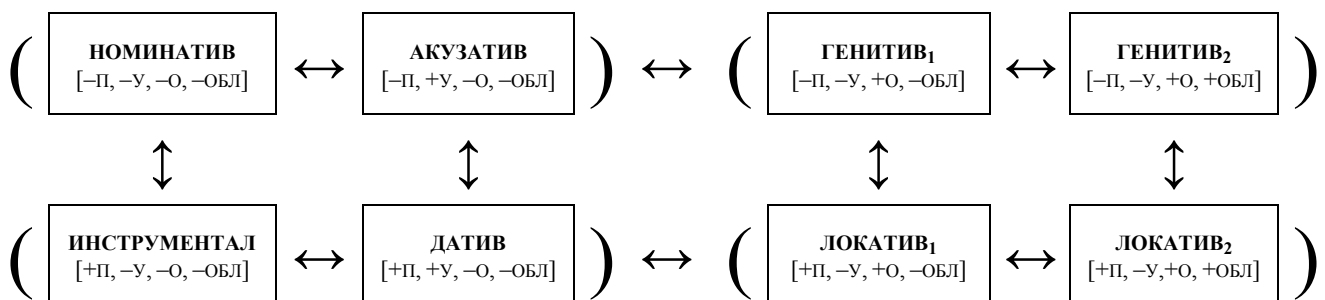
Треће, тако добијена листа представља својеврсну КЛАСИФИКАЦИЈУ, али засновану на критеријумима који су, по правилу, разнородни, често међусобно супротстављени (што значи да се примењује онај који се чини важнији), а на поједине случајеве и неприменљиви. То значи да добијена класификација није, нити може бити, прецизна и исцрпна, да се добијене класе добрим делом преклапају, те да се они случајеви који остају ван класификације морају накнадно, према „сличности“, придружити постојећим класама.

1.2.2. Структуралистички приступ

Вероватно најпознатији пример структуралистичког приступа падежном систему јесте Јакобсонов (1936/1984, 1958/1984). Полазећи од тога да један од основних задатака граматичке теорије јесте идентификовање и формулисање ОПШТИХ ЗНАЧЕЊА граматичких облика, дакле оних који у конкретној употреби опстају као инваријантне компоненте партикуларних значења, која се пак могу отуда сматрати комбинаторним варијантама општег значења. Јакобсон (1936/1984) описује падежни систем руског језика коришћењем следећих

¹¹ Овде понављамо и сажимамо неке од закључака изнетих у раду Стипчевић – Самарцић (2003), где смо се бавили термилошким аспектом класификације падежних значења у универзитетској граматици М. Стевановића (⁴1989).

апстрактних обележја, као система привативних опозиција: \pm УСМЕРЕНОСТ, \pm ОБУХВАТНОСТ, \pm ПЕРИФЕРНОСТ и \pm ОБЛИКОВАЊЕ. Падежи управљености (тј. они с обележјем +УСМЕРЕНОСТ) јесу акузатив и датив, падежи обухватања (+ОБУХВАТНОСТ) јесу генитив и локатив, периферни падежи (+ПЕРИФЕРНОСТ) јесу инструментал, датив и локатив, а у падеже обликовања (+ОБЛИКОВАЊЕ) Јакобсон убраја варијанте генитива и локатива (као „други генитив“ и „други локатив“). Овај систем графички се може представити следећим дијаграмом (према Јакобсон 1936/1984: 95):¹²

Дијаграм бр. 1

Дакле, опште значење датива (у руском језику) своди се, према Јакобсону, на комбинацију обележја +ПЕРИФЕРНОСТ, по којем се приближава инструменталу, али се, као маркиран, супротставља акузативу, и +УСМЕРЕНОСТ, по којем се приближава акузативу, а супротставља – опет, као маркиран – инструменталу, и –ОБУХВАТНОСТ, по којем се, као немаркиран, супротставља локативу и генитиву. Другим речима, као и акузатив, датив означава да је референт укључен у акцију, док инструментал, као и номинатив, о томе „не говори ништа“ (*idem*: 77), али је укључен као периферни члан, за разлику од акузативног референта, који је централни – што се огледа, рецимо, у функционалној опозицији између директног објекта (обележеног акузативом) и индиректног објекта (обележеног дативом). Штавише, датив, по Јакобсону, означава да његов референт постоји независно од радње, док акузатив што се тога тиче не означава ништа (*idem*: 84). Ова егзистенцијална „независност“ дативног референта и радње, односно „стања ствари“, огледа се и у конструкцијама (чији је српски еквивалент) *Мени*

¹² У овом систему Јакобсон ће, двадесетак година касније, нека обележја прерасподелити, како би се систем могао графички представити као „коцка“, а увешће, условно, још две поделе – на ДИРЕКТНЕ (номинатив и акузатив) и КОСЕ падеже, и на НЕОДРЕЂЕНЕ (номинатив и инструментал) и ОДРЕЂЕНЕ (сви остали) (Јакобсон 1958/1984: 110).

се спава, где се дативни референт представља као независни „прималац“ доживљаја (*idem*: 85).

М. Ивић (1957), наступајући са сличног становишта, дели све падеже српског језика на две групе, према „основној концепцији односа који се њима идентификују“. У прву групу сврстава акузатив, датив и локатив и назива их падежима КОНТАКТА, јер обележавају односе „који се успостављају тек у зависности од реализације акције улазећи непосредно у њене оквире као директно њоме условљени“, и њима се „у суштини конкретизује природа контакта који радња, реализујући се, успоставља са појмом обележеним падежном формом“ (*idem*: 142–143; истицање је ауторкино). У другу групу сврстава генитив и инструментал и назива их падежима КОНЕКЦИЈЕ – „[њ]ихова је употреба условљена основном претставом о повезивању двеју иначе посебних појава по неком специфичном односу“, с чим стоји у вези чињеница „да се искључиво падежима конекције обележавају [у српском језику] она значења која указују на моменат изазивања акције (одређивање непосредног изазивача односно агенса)“, а „из истих се разлога и однос непосредног тичања повезује две предметне појаве одређује падежом конекције (посесивни генитив)“ (*idem*: 143). Говорећи о падежима појединачно, за беспредлошки датив истиче да је у његовом значењу обавезно „присутна представа о реализацији контакта између радње и датог објекта, било на основу момента праве намене, тј. давања, упућивања (*дајем му књигу, прете му* и сл.) било приступањем, приближавањем у физичком смислу (*долазим му у госте*)“ (*idem*: 154); датив с предлозима, међутим, данас „обележава приближавање акције неком објекту обавезно искључујући претставу о остваривању контакта између њих (исп. *идем ка Београду* (...)), али у старијим фазама развоја српског језика није било тако“ (*ibid.*).

Нешто касније, М. Ивић (1961/1995) показује и да се Јакобсонов систем обележја, ако се уклоне „други“ генитив и локатив, може применити и на српски језик, уз посебан осврт на употребу (а) падежа без предлога, (б) падежа с предлозима и (в) падежа с обавезним детерминатором.

Но, структуралистички приступ падежима бави се, по правилу, падежним системом, док су значења сваког падежа појединачно предмет анализе само у оној мери у којој је потребно обезбедити потврду за постулирана апстрактна обележја. А. Вјежбица слабост Јакобсоновог метода види и у његовој

непроверљивости, истичући да се формуле попут „+периферност, –усмереност“ могу различито тумачити и „растезати“ како би одговарале језичким чињеницама, те да имају ограничену предиктивну моћ, и да, коначно, особа која не зна руски језик не може овладати руским падежима на основу Јакобсонових формула (Вјежбицка 1980: xv). За структуралистички приступ Е. Домбровска користи и термин „апстракционистички“, истичући да је он нека врста потпуне супротности „каталошком“ традиционалном приступу, који се фокусира на разумевање и разноврсност наштаб интерне кохезије падежне категорије; ни један ни други, међутим, не могу да се истовремено носе с оба ова кључна својства падежне категорије (Домбровска 1997: 4).

1.2.3. Когнитивносемантички приступ

1.2.3.1. А. Вјежбицка. Иако је ауторка експлицитно не декларише као когнитивистичку, студија А. Вјежбицке о дативу у пољском језику *The meaning of a case: a study of the Polish dative* (Вјежбицка 1986/1988) послужиће као извор и инспирација за многе идеје које ће касније преузети когнитивистички истраживачи. Ауторка полази од становишта (а) да падежи имају значење¹³ и да се то значење може формулисати на прецизан и информативан начин, (б) да падеж има једно ЈЕЗГРЕНО значење, на основу којег се као такав може идентификовати у различитим језицима, и скуп других, повезаних значења, која зависе од језика до језика, и коначно, (в) да се сва значења падежа могу формулисати на интуитивно прихватљив и проверљив начин, посебним семантичким метајезиком (*idem*: 391).

Као језгрено значење датива ауторка одређује означавање РЕЦИПИЈЕНТА у реченицама којима се исказује ДАВАЊЕ у индоевропским језицима као што су латински, руски или немачки. То значење реципијента заснива се на семантичкој формули каква се може конструисати за реченицу попут *Пера је бацрио Ани јабуку*:¹⁴

(2) X је нешто учинио предмету Y

¹³ Овим се ауторка супротставља генеративистичком гледишту по којем се падеж сматра формалном категоријом одвојеном од сваке семантике.

¹⁴ Формула већ садржи датив јер је дајемо на српском, као превод с енглеског. Уместо Вјежбицкиних примера на пољском, дајемо (мање или више) еквивалентне примере на српском.

желећи да особа **Z** стекне **Y**
због тога се нешто десило предмету **Y**
може се (тада) закључити:

Z ће због тога стећи **Y**

(према Вјежбицка 1986/1988: 392)

Формула треба да, између осталог, назначи да је намеравани реципијент (**Z**) мање погођен радњом од предмета (**Y**). Ово језгрено значење проширује се у различитим језицима на различите начине – у језицима као што су пољски, немачки и француски (а можемо додати – и српски) датив може означавати и особу у конструкцијама типа „учинити да неко нешто зна“ (*рећи некоме нешто*) као и „учинити да неко нешто има“ (*дати некоме нешто*), у немачком, али не и у пољском, у конструкцијама „учинити да неко нешто осећа“ (*Ударио му је у главу*), а у француском, али не и у пољском, у конструкцијама типа „учинити да неко нешто не зна“ (*Сакрио му је истину*). Вјежбицка закључује да би требало да први задатак буде одређивање пуног опсега семантичких конструкција које у датом језику – у овом случају, пољском, допуштају датив.

Остатак студије посвећује попису таквих конструкција, напомињући да ће по страни оставити конструкције с регираним (енгл. *lexically governed*) дативом (а то је управо датив који се у овом раду бавимо), већ ће се посветити само „слободном“ дативу, чије конструкције дели у два типа. Прве су конструкције „спољног узрока“, с грубом парафразом типа „учинити да неко нешто има, зна, види, слуша, може да користи итд.“, с тим што им се придружују и конструкције у којима нема „узрок(овач)а“ (*Ана је сашила Пери одело, Стигло ми је писмо, Пас ми је побегао, Украли су ми јабуку; Пера је Ани одсвирао сонату; Придржи ми ово!; Пера је Ани поправио фрижидер, Пери је умро отац; Само ми се немој разболети!; Пас је пери одгризао уво; Пера је Ани додирнуо раме, Пала му је књига на главу; Одвезала ми се пертла* итд.). Друге су конструкције „без спољњег узрока“, као „невољна (неинтенционална) осећања“, „невољни когнитивни процеси“, „потребе“, „осећаји“, „промене изгледа“ и сл. (*Синула ми је сјајна идеја; Певало ми се; Мука ми је, Зуји ми у ушима, Срце ми удара; Глава му је пала на груди; Поседела му је коса; Нос му се сија; Добро му иде* итд.). За добар део конструкција и једног и другог типа дају се семантичке формуле као у (2), покушавају се изнаћи семантички параметри

који условљавају прихватљивост дативних конструкција у једном језику (нпр. пољском), али не и у другом језику (нпр. немачком) итд.

Студија А. Вјежбицке битна је не само што на иновативан начин прилази конструкцијама са „слободним“ дативом већ и што је, рекло би се, готово узгред – анализирајући конструкције типа *Пала му је књига на главу* – извукла из научног заборавља појам ЛИЧНЕ СФЕРЕ (енгл. *personal sphere*). Тај појам први је употребио Ш. Баји (1926/1996), разматрајући домен неутуђиве посесије у индоевропским језицима и његове граматичке импликације.¹⁵ Лична сфера, сматра Баји, укључује или може укључивати предмете и бића повезана с особом у хабитуалном, интимном или органском смислу (нпр. тело и његови делови, одећа, породица итд.). Сваки конститутивни елеменат ове сфере сматра се не простим својством, већ интегралним делом особе, а сваки феномен, акција, стање или својство које се тиче или погађа било који део личне сфере – аутоматски погађа целу особу (*idem*: 33).

1.3.3.2. Л. Јанда. Прва опсежна когнитивносемантичка студија о дативу у неком словенском језику јесте монографија Л. Јанде *A Geography of Case Semantics: The Czech Dative and the Russian Instrumental* (Јанда 1993), у којој се са позиција когнитивне лингвистике испитују и међусобно пореде најпре семантика и употреба чешког (и руског) датива, а затим руског (и чешког) инструментала. Полазна претпоставка јесте да се падеж може посматрати као ПРОТОТИПСКА когнитивна семантичка категорија РАДИЈАЛНОГ („зракастог“) типа, онако како ју је изложио Лејкоф (1987: 91 и даље): у њеном центру је прототипични члан (= прототипично значење), а остали чланови су ближе или даље од прототипа, као централн(и)ј или периферн(и)ј (Јанда 1993: 4).

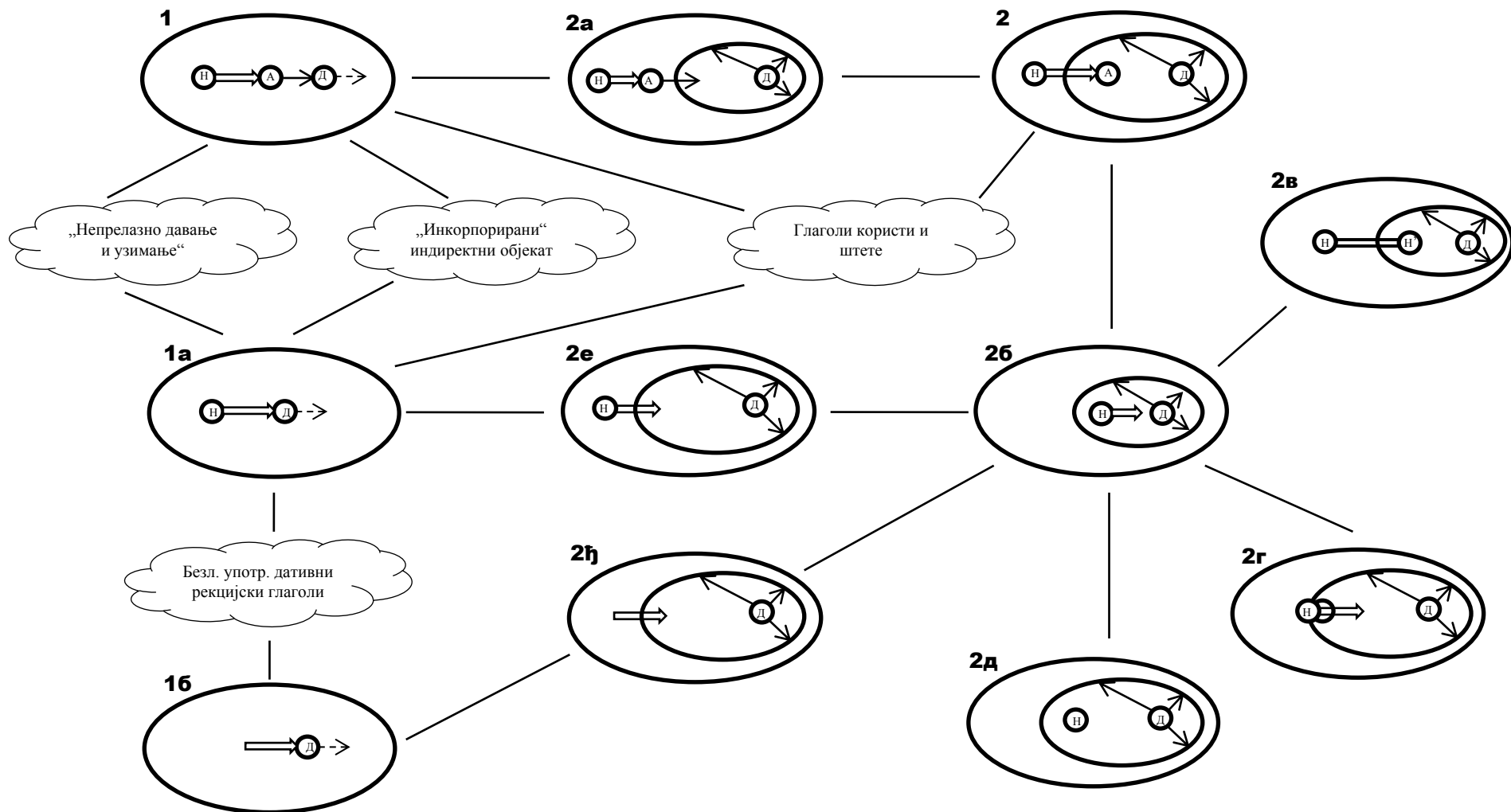
Ауторка сматра да чешки датив своје централно, прототипично значење има у конструкцијама с ИНДИРЕКТНИМ ОБЈЕКТОМ¹⁶, као у *Пера је дао Ани цвет*. Ово значење представљено је на дијаграму бр. 2 као схема 1, а остала значења с њим су, као и међусобно, повезана „парадигматским“ и „синтагматским“ варијацијама, односно метафоричким проширењем путем односа „синонимије“,

¹⁵ Бајиев француски термин је *sphère personnelle*. У преводу његовог чланка на енглески користи се термин *personal domain*, тј. лични домен.

¹⁶ У енглеској традицији под индиректним објектом обично се подразумева само индиректна допуна глаголима давања и говорења.

„антонимије“ и метонимије¹⁷, чинећи скупа семантичку когнитивну мапу датива у чешком језику.

¹⁷ Вероватно би прикладнији термин био „аналогија“. Ауторка и метонимију подводи под метафоричко проширење.

Дијаграм бр. 2 (адаптирано према Јанда 1993: 55, 83–84, 96)

Значења су следећа, према бројевима схема на дијаграму:

- **Схема 1** – ДАТИВ ИНДИРЕКТНОГ ОБЈЕКТА; централно и прототипично значење датива. Номинативни референт делује на акузативни референт и преноси га дативном. Дативни референт задржава независан статус и може да изврши неку даљу радњу с акузативним референтом. То су конструкције с типичним глаголима давања (и говорења) (*Пера је дао Ани цвет, Пера је рекао Ани истину*), а тим конструкцијама односом „синонимије“ прикључују се и оне с глаголима као што су *продати, понудити, проследити, доставити, вратити*, а односом „антонимије“ и конструкције с глаголима узимања (*Пера је Ани узео/украо/запленио новац*). Следеће прелазне типове ауторка сматра „метонимијским“ проширењем схеме 1:
 - У прелазни тип између схеме 1 и схеме 1а ауторка сврстава конструкције „непрелазног узимања и давања“ (*Пера се представио/посветио/поверио Ани; Ана је утекла / се отела Пери*).
 - У други тип прелазних случајева између схема 1 и 1а сврставају се конструкције с директним објектом „инкорпорираним“ у глагол – тј. с глаголима којима би могли одговарати српски глаголи *ласкати, захвалити се, честитати, опростити, претити, жалити се, лагати (некоме)*, затим *салутирати, аплаудирати, махати*, као и *платити*.
 - Трећи тип прелазних случајева јесу они између схема 1 и 2, односно 1а и 2: то су конструкције с „глаголима (давања) користи или штете“, којима би могли одговарати српски глаголи као што су *користити* или *шкодити*.
- **Схема 1а** – датив који ауторка назива РЕГИРАНИМ, а реч је о томе да номинативни референт делује на дативног референта, који задржава независан статус. Схема одсликава ситуацију где су два особна ентитета, са сличним агентивним капацитетом, противстављена један другом, „борећи се“ за превласт, а само семантика конкретног глагола одређује да ли ће исход бити у корист дативног или номинативног референта (*idem*: 69). Разликује СИМЕТРИЧНЕ односе, с глаголима којима одговарају српски глаголи *наликовати, опонирати*,

противити се, затим односе СУБОРДИНАЦИЈЕ, с глаголима као што су *служити, робовати, помагати, предати се, припадати, прилагодити се, веровати, учити се, дивити се*, односе ПОНИШТАВАЊА СУБОРДИНАЦИЈЕ (*одупрети се, осветити се*), односе ДОМИНАЦИЈЕ (*председавати, импоновати*) (*idem*: 70–74). У ову поткатогију улазе и конструкције с регираним дативом уз именице и придеве, а такође и датив с предлозима.

- Схема 1б – БЕЗЛИЧНИ ДАТИВ; дативни референт је обухваћен радњом, али задржава независан статус. Овде улазе конструкције које одговарају српским *Хладно ми је, Лоше ми је, Шта нам је чинити?*
- Схема 2 – СЛОБОДНИ ДАТИВ; номинативни референт делује на акузативни референт унутар СФЕРЕ КОНТРОЛЕ¹⁸ дативног референта: људска бића поседују лични простор и све што се њега дотиче или у њему постоји – уједно улази и у однос с особом која се означава дативом, а то „дотицање“ оцењује се или као позитивно (корист), или као негативно (штета) (Јанда 1993: 82). Заједничко свим конструкцијама јесте да је посреди однос између целе предикације и дативног референта. Као први подтип издваја се ДАТИВ ПОСЕСИЈЕ, за који се истиче да би адекватнији назив био „датив погођености преко посесије“, будући да посесија служи само као „мост“ до значења погођености или тангираности, по чему се овакве конструкције разликују од посесивних конструкција с генитивом или присвојним придевима или заменицама; при томе, у конституисању посесивног значења битну улогу имају како лексичка семантика, тако и ванјезичко знање о свету. Као примери се дају разнолике конструкције којим одговарају конструкције у српском као што су *Пера му је сломио руку, Пера јој се загледао у очи, Очистио сам ти собу* итд. (*idem*: 82–88). Као други подтип издваја се ЕТИЧКИ ДАТИВ, који подразумева пресликавање односа из схеме 2 на домен говорног чина, тј. успостављање таквог односа између саговорника и приповеданог догађаја, како би и саговорник био укључен у наратију (*Јуче ти добијем високу температуру...*). Као трећи подтип наводи се

¹⁸ Појам „сфере контроле“ одговара Вјежбициној „личној сфери“.

ЕМОЦИОНАЛНИ ДАТИВ, где постоји слично пресликавање између дативног односа на домен говорног чина, с тим што говорник смешта изнету ситуацију унутар своје сфере контроле, па такве конструкције садрже и извесну агресивну ноту – (*полицајац осумњиченом:*) *Шта сте нам овде украли?* (*idem:* 89–90). Четврти подтип јесте ДАТИВ СОЛИДАРНОСТИ, којим говорник потенцира да дели саговорникову личну сферу иако заиста није заиста укључен у догађај на исти начин као саговорник (*Мајка сину: Они злочести дечаци су нам опет поломиле играчку?*)¹⁹ (*idem:* 90).

- **Схема 2а** – прелазни случајеви између датива индиректног објекта и слободног датива; номинативни референт делује на дативног референта како би га пренео у сферу контроле дативног референта; Овде припада ДАТИВ БЕНЕФИЦИЈАРА (*Пера је Ани купио књигу, Девојчица је мајци набрала цвећа*) (*idem:* 90–91).
- **Схема 2б** – интранзитивне конструкције са слободним дативом; номинативни референт делује на сферу контроле дативног референта. Овде припадају интранзитивне конструкције с већ помињаним дативом бенефицијара (*Беба нам ноћу плаче*), дативом посесије (*Пери се изгубио пас*), етичким дативом (*Јуче ти нисам могао заспати*) и емоционалним дативом (*Немој ми се мајмунисати овде!, Ничу нам зуби!*) (*idem:* 91–92).
- **Схема 2в** – слободни датив у копулативним конструкцијама, с „копулативним“ односом између једног номинативног референта (Н) и другог номинативног референта (Н'), који је у сфери контроле дативног референта. Наводе се примери за које нисмо сигурни на који начин корелирају са српским примерима (*idem:* 92–93).
- **Схема 2г** – ДАТИВ „ОДНОСА“, номинативни референт схваћен као инструмент делује унутар сфере контроле дативног референта; схема се илуструје чешком конструкцијом каква би на српском гласила „*Пера му је био другим оцем*“ (*idem:* 93–94).
- **Схема 2д** – датив у уобичајеним изразима („формулама“) – *Слава Комунистичкој партији!* (*idem:* 94).

¹⁹ Могло би се тврдити да значење солидарности овде заправо не потиче од датива, већ од употребе множинске заменице (1. лица).

- Схема 2ђ – прелазни случајеви између слободног датива и безличног датива; радња делује на сферу контроле дативног референта (*Снежило ми је у собу*) (*idem*: 94–95)
- Схема 2е – датив с чешким глаголом *závidět* (*завидети*) – прелазни случај између слободног и регираног датива (*idem*: 95).

У наставку се ауторка бави конструкцијама с рефлексивним дативом (као у *Купио сам си књигу*), које су у чешком врло продуктивне, а потом представља семантичку мапу датива у руском и пореди је с оном у чешком. Остатак студије посвећен је инструменталу у руском и чешком.

1.2.3.3. Б. Руцка-Остин. Прва когнитивносемантичка студија посвећена дативу у пољском језику јесте рад пољског лингвисте Б. Руцке-Остин (1996). Слично као Л. Јанда, и ова ауторка као прототипичне дативне конструкције у пољском језику сматра оне с акузативним (директним) и дативним (индиректним) објектом (које се често називају и ДИТРАНЗИТИВНЕ). У њима датив означава (особног) РЕЦИПИЈЕНТА неког конкретног предмета, глагол означава физички трансфер, а покретач трансфера је особни агенс – као у *Пера је Ани дао/поклонио/доставио књигу*. У таквим конструкцијама дативни референт представља не само завршну тачку (енгл. *endpoint*) трансфера него и ентитет који је „погођен“ њиме, који може да реагује, ментално или физички, на било шта што улази у његов ДОМЕН КОНТРОЛЕ²⁰. По овоме се, сматра ауторка, дативни референт разликује од акузативног референта: наиме, акузативни референт је погођен радњом и може представљати њену завршну тачку, али над њим се радња директно врши и његова могућност реакције на ефекте радње може бити занемарена. А ове разлике имају и граматичке последице у смислу (не)могућности пасивизације и сл. (*idem*: 345–346). Блиски овим прототипичним јесу ситуације где стицању неког предмета (од стране дативног референта) претходи (и временски, и логички, као услов) вршење неке друге радње, као у *Пера је Ани купио/продао/позајмио књигу*, *Отац је сину направио кућу*, док пример *Резервисали смо вам сто у ресторану* показује да може бити довољно и да предмет буде на РАСПОЛАГАЊУ дативном референту. Још удаљеније од прототипа јесу конструкције где предмет који реципијент стиче постаје све апстрактнији, просторна (физичка) доступност замењује се опажајном и

²⁰ Ауторка овај термин користи за оно што је Јанда називала СФЕРОМ КОНТРОЛЕ.

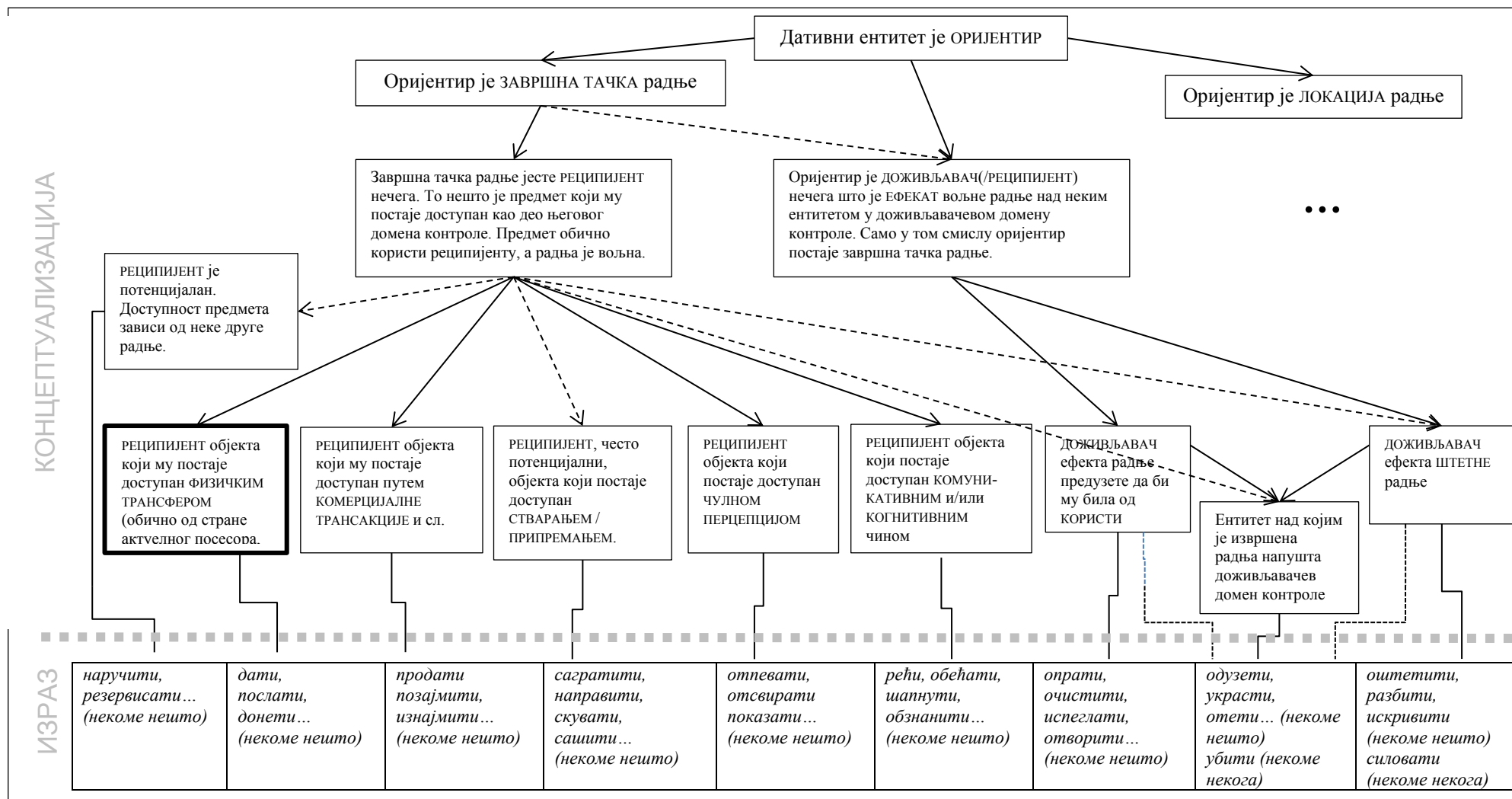
когнитивном доступношћу (*Показали смо деци играчке*), а реципијент конкретног предмета постаје реципијент информације (*Шапнуо сам јој нешто, Писала сам сину да дође*). Значење доступности проширује се и у домен апстрактнијег искуства, на конструкције с неособним номинативним референтима и невољним радњама (*Правотис ми прави много проблема*) (*idem*: 346–349). „Квазидитранзитивним“ конструкцијама ауторка назива оне које укључују предмет који се већ налази у домену контроле номинативног референта, који пак сада постаје „искусилац“, често случајни, ефекта радње над акузативним референтом, као у *Украли су му аутомобил* или *Поправио сам јој телевизор*. Овакве случајеве Л. Јанда сврставала је у категорију „слободног датива“, но Б. Руцка-Остин не налази довољно оправдања за постојање те категорије, па је, заједно с индиректним објектом, подводи под општију категорију КОСОГ ОБЈЕКТА (енгл. *oblique object*). Сматра, такође, да нема разлога да се ДОМЕН КОНТРОЛЕ (= СФЕРА КОНТРОЛЕ код Л. Јанде) не примењује на све дативне конструкције, за разлику од Л. Јанде, која овај појам користи само за слободни датив (*idem*: 350–352). Преглед свих типова (ди)транзитивних дативних конструкција (с особним дативним референтом) Руцка-Остин представља дијаграмом бр. 3.²¹

Глаголе као што су *помагати, служити, шкодити, дивити се, веровати* итд. Руцка-Остин назива КВАЗИТРАНЗИТИВНИМ, желећи да их одвоји од „правих“ интранзитивних, али и од „правих“ транзитивних, будући да су овде номинативни и дативни референт у директној вези. Као прелазан тип види конструкције типа *Ана је Пери кувала и пеглала* (*idem*: 357–358). Даље разматра и коментарише „праве“ интранзитивне конструкције, у којима присуство датива представља сигнал да дати процес укључује ентитете који су на неки начин повезани с дативним референтом, те да се отуда он може схвати и као „погођен“ оним што се дешава ентитетима, а што је обично ван његове контроле (*Деца су му се разболела, Рука му је утрнула, Покварио му се ауто*). Све ове типове конструкције, укључујући и још неке (с придевима, именицама и сл.), ауторка даје у дијаграму бр. 4 (*idem*: 359–363).

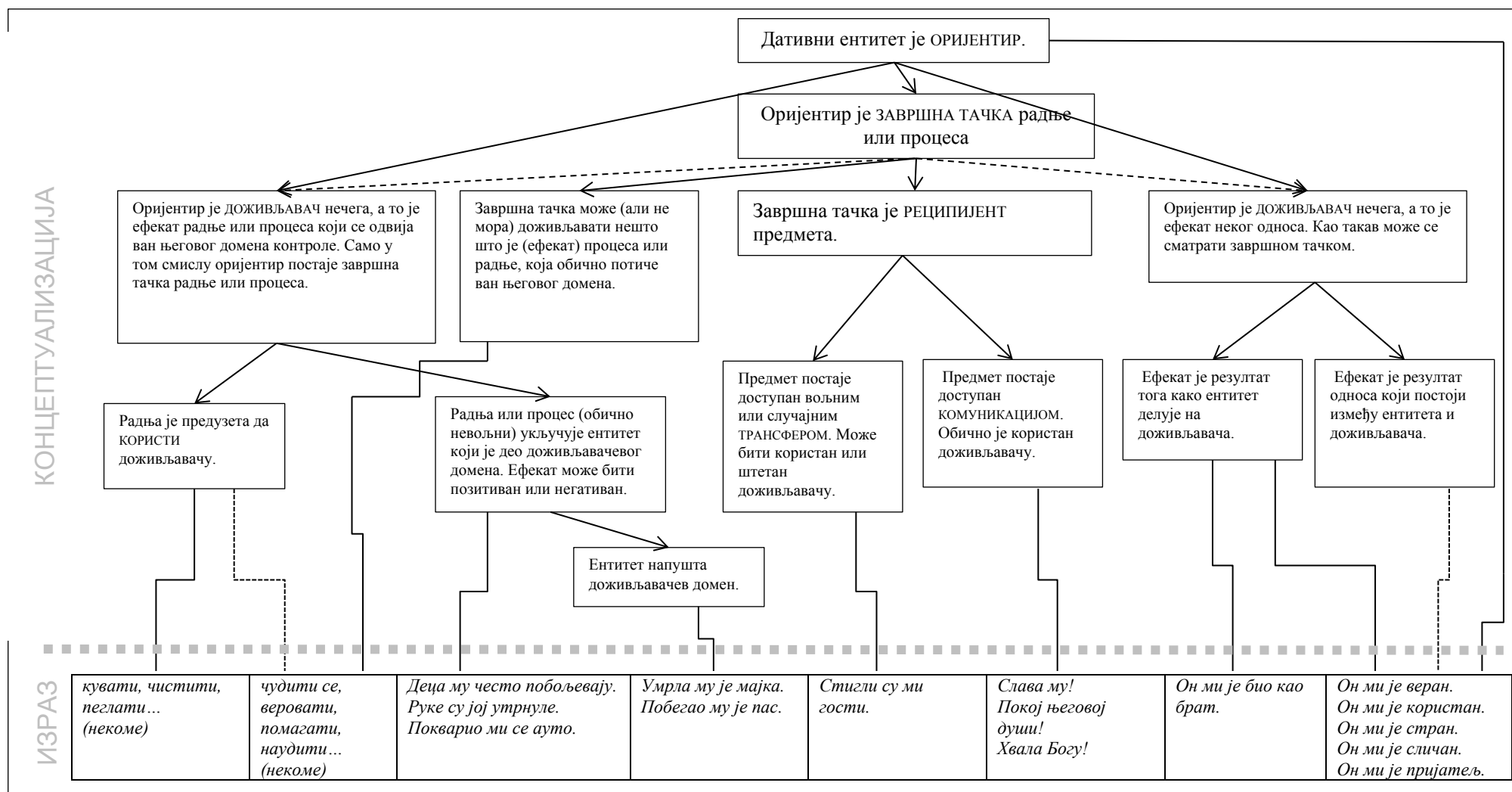
²¹ Пуне стрелице повезују категорије више и ниже схематичности (апстрактности), испрекидане стрелице симболизују било који вид семантичког проширења, укључујући и метонимију и „антонимију“, а подебљани оквир означава прототипску категорију. Термин ОРИЈЕНТИР одговара енгл. *landmark*, као апстрактна референтна тачка.

Из остатка студије поменућемо још безличне конструкције којима у српском одговарају *Хоће ми се спавати*²² и *Хладно ми је*, којима се истиче да је осећај који се приписује дативном референту независан од његове воље, иако потиче од њега самог (одн. његовог тела, ума и сл.). Сматрајући термин „логички субјекат“ проблематичним, ауторка и ове дативне номинале подводи под општу категорију косог објекта (*idem*: 365).

²² Наведени пример је најсличнији оном у пољском. Прави српски еквивалент јесте *Спава ми се*, но такав тип конструкције пољски не познаје.

Дијаграм бр. 3: датив у транзитивним конструкцијама (адаптирано према Руцка-Остин 1996: 356)

Дијаграм бр. 4: датив у „квизитранзитивним“, интранзитивним и копулативним конструкцијама (адаптирано према Руцка-Остин 1996: 363)

1.2.3.4. Е. Домбровска. Независно од студије Руцке-Остин, настајала је и монографија о пољском дативу под насловом *Cognitive Semantics and the Polish Dative* Е. Домбровске (1997), која представља једну од најопсежнијих когнитивносемантичких анализа неког словенског падежа. Слично ранијим истраживачима, и Домбровска полази од становишта да падеж треба посматрати као прототипску категорију. За разумевање те категорије, када је датив у питању, најважнији је појам Личне Сфере, који Домбровска преузима од Вјежбицке и даље разрађује. Датив је граматички експонент семантичке улоге Циљане Особе (енгл. *target person*)²³, а то је особа која се перципира као погођена неком радњом, процесом или стањем које се одвија унутар њене личне сфере или које делује на њу. За илустрацију појма личне сфере и циљане особе, ауторка полази управо од примера са слободним дативом (примере и објашњења дајемо према *idem*: 16–24). Уп.:

- (3) Пера је Лази слупао аутомобил.
- (4) Неко је Пери напао жену.
- (5) Ана је Пери опрала косу.
- (6) Пера је Ани испрскао хаљину водом.
- (7) Метак је Пери пролетео поред уха.
- (8) Пера је Ани зарезао оловку.
- (9) Пера је Лази зграбио нож из руке.
- (10) Секретарица му се разболела.
- (11) Радници му штрајкују.
- (12) Студенти му спавају на часовима.
- (13) Студенти му иду у дискотеке.
- (14) Пријатељ / брат му је отишао у Америку.
- (15) Неко ми се играо с аутомобилићем!
- (16) Пера је Лази завирио у новине / у лични дневник.
- (17) Пера је Ани угасио светло.

Као што се може приметити, за разлику од директних учесника у догађају (као што су агенс и пацијенс), циљана особа не мора бити присутна „на лицу места“ и не мора искусити ефекат радње све до неког каснијег тренутка (3–4). У личну сферу улазе особе, предмети, места и чињенице који су довољно блиско

²³ И овај термин ауторка преузима из једног од радова А. Вјежбицке (1988: 362), која под том семантичком улогом подразумева и АДРЕСАТА, и РЕЦИПИЈЕНТА, и БЕНЕФИЦИЈАРА.

повезане са особом да свака промена у вези с њима погађа и саму особу. У личну сферу улази, најпре, тело саме особе као централни елемент (5), затим одећа (6), „ваздушни мехур“ као лични простор (7), а затим чланови породице (4). Посебан „регион“ личне сфере представља оно што Домбровска назива СФЕРОМ УТИЦАЈА, у коју улази имовина (3), предмети под нечијом контролом (8), нечија „територија“ (место које заузима), предмети које особа држи или може да користи (9), као и друге особе које су под њеном контролом или од ње зависни (10–11). Листа не може бити исцрпна, јер много тога зависи и од културолошких фактора, али и од ситуационог контекста – студенти се могу сматрати делом професорове сфере утицаја само у институционалном контексту (12), а не увек (13). Степен „погођености“ може зависити од узраста и карактера особе (15), а пример (17) показује да се „погођеност“ циљане особе може интерпретирати на неколико различитих начина, уз зависности од знања о њеним навикама, очекивањима и „стању ствари“ у конкретном случају (једна интерпретација могла би бити да Ана воли да чита пред спавање, па је Перина радња омета; друга би била да Ана не може да дохвати прекидач, па јој Пера помаже). Припадност личној сфери ствар је и степена, па деловање усмерено на ентитете који имају централнији статус више погађа циљану особу (14, 16).

Ауторка се даље окреће глаголским рекцијским конструкцијама с дативом, тј. глаголима чији део глаголске семантике подразумева упућивање на циљану особу, настојећи да покаже да се значење регираног датива нимало не разликује од значења слободног датива, те да између две категорије постоји много преклапања, услед чега их је тешко и разликовати (*idem*: 24–25).

Прву групу чине „глаголи стицања и губљења“, где улазе глаголи давања, слања или било ког другог трансфера или компензације (*Дао сам јој цвет, Послао сам јој књигу, Продао сам јој слику, Поверила ми је своје инструменте, Платили смо јој за услугу*). Сви ови глаголи „активирају“ сферу утицаја циљане особе, пошто појам трансфера подразумева реципијента, односно особу чија се сфера утицаја шири као резултат трансфера. У раније разматраним примерима са слободним дативом, предмет је већ био део личне сфере циљане особе. У овим пак конструкцијама, он постаје део личне сфере. Важи и супротно: сфера утицаја се смањује како поседовани предмети нестају из ње, па се стога и глаголи који означавају узимање или губљење такође употребљавају с дативом

(Узео ми је наочаре, Смањили су ми плату, Запленили су му аутомобил, Нестао ми је дневник) (*idem*: 25–28).

Другу групу чине глаголи којим се, уместо актуелног трансфера, одређени објекат ставља некеме на располагање, чиме он стиче право да га користи: тиме се, опет, његова сфера утицаја увећава, чиме се мотивише употреба датива (*Издали смо собу излетницима, Уступио сам место старијој госпођи, Понудио сам му свој аутомобил*). Ту се прикључују и глаголи „припремања“, где циљана особа није део глаголске семантике, али је компатибилна с њом (*Набрао сам ти рузмарина, Испеглала му је кошуљу, Скувао јој је гулаш*) – у овим случајевима датив је много ближи слободном него регираном, али је илузорно очекивати, сматра ауторка, да се између ове две категорије може правити оштра дистинкција: оне не представљају две дискретне и међусобно искључиве класе, већ крајње тачке континуума. Када је погођеност циљне особе наметнута семантиком глагола, за глагол се каже да регира датив, а дативна допуна је обавезна. Када природа „погођености“ треба да се реконструише из контекста, датив се назива слободним. Но, има врло много прелазних случајева, када је тешко одлучити. Тако се глаголи *кувати, пржити, подгрејати, испеглати* итд. често сматрају рекцијским, у смислу да регирају и датив, нарочито зато што се често употребљавају у дативним конструкцијама (*idem*: 28–32). Овамо се могу прикључити и глаголи деструкције (*Војници су му запалили кућу, Уништио си ми мотоцикл, Поцепала јој је хаљину*).

Међу глаголима који захтевају дативну допуну јесу и они који означавају радње које појачавају резултате напора циљане особе – глаголи помагања, омогућавања, као и глаголи супротне семантике – глаголи ометања, супротстављања и сл. (*Помогао му је устане, Асистирао му је при операцији, Служио му је за цркавицу; Сметаш ми док кувам, Син се супротставио оцу, Зашто ми стално пркосиш?*). Њима се повећава или смањује регион личне сфере који ауторка назива СФЕРОМ МОЋИ (*idem*: 32–35).

Сви претходни случајеви могу се, сматра ауторка, подвести под ширу категорију – категорију БЕНЕФИЦИЈАРА, тј. особе у чију се корист радња врши – некад је та особа предодређена глаголском семантиком, а некад није. Када није, тада се бенефицијар ближи категорији слободног датива (*idem*: 35–36).

И глаголи који значе „наређивање“, „обавезивање“ и „дозвољавање“ односе се на ситуације којима се ограничава или умањује сфера моћи циљане особе, било да се ради о туђим наредбама, забранама или општим моралним и социјалним обавезама (*Наредио му је да изађе напоље, Наметнуо јој је своју вољу, Нисам му дозволио да то уради, Забрањено смо му да оде, Не приличи ми да је то питање*) (*idem*: 36–37).

Важан аспект сфере моћи јесте, сматра ауторка, и контрола над самим собом, а губитак контроле представља нарушавање или умањење сфере моћи, чиме се опет отвара простор за дативну концептуализацију, па овај падеж замењује номинатив онда када најистакнутији партициптант није способан да изврши радњу (*Речи су му застале у грлу, Глас јој је подрхтавао*), када је радња невољна (*Руке су му дрхтале*) или извршена под неконтролисаним импулсом (*Отео му се узвик*), односно када партициптант изгуби контролу над процесом који је покренуо, што доводи до нежељеног резултата (*Ручак ми је загорео*) (*idem*: 37–38).

И глаголи потчињавања и супротстављања такође се тичу сфере утицаја циљане особе, али уједно и сфере утицаја номинативног референта (*Командант је предао град непријатељу, Нећемо им се предати*), а с њима су у вези и конструкције с глаголима *додворавати се, ласкати, салутирати* и сл., којима се, сматра ауторка, истиче да агенс признаје свој подређени положај, чиме се потврђује контрола дативног референта над њим. Важи и обратно – нечија сфера утицаја смањује се када индивидуа одбије да се повинује његовим жељама или ауторитету (*Стално је приговарао свему што сам предлагао, Цео народ се супротставио диктатору*) (*idem*: 39–40).

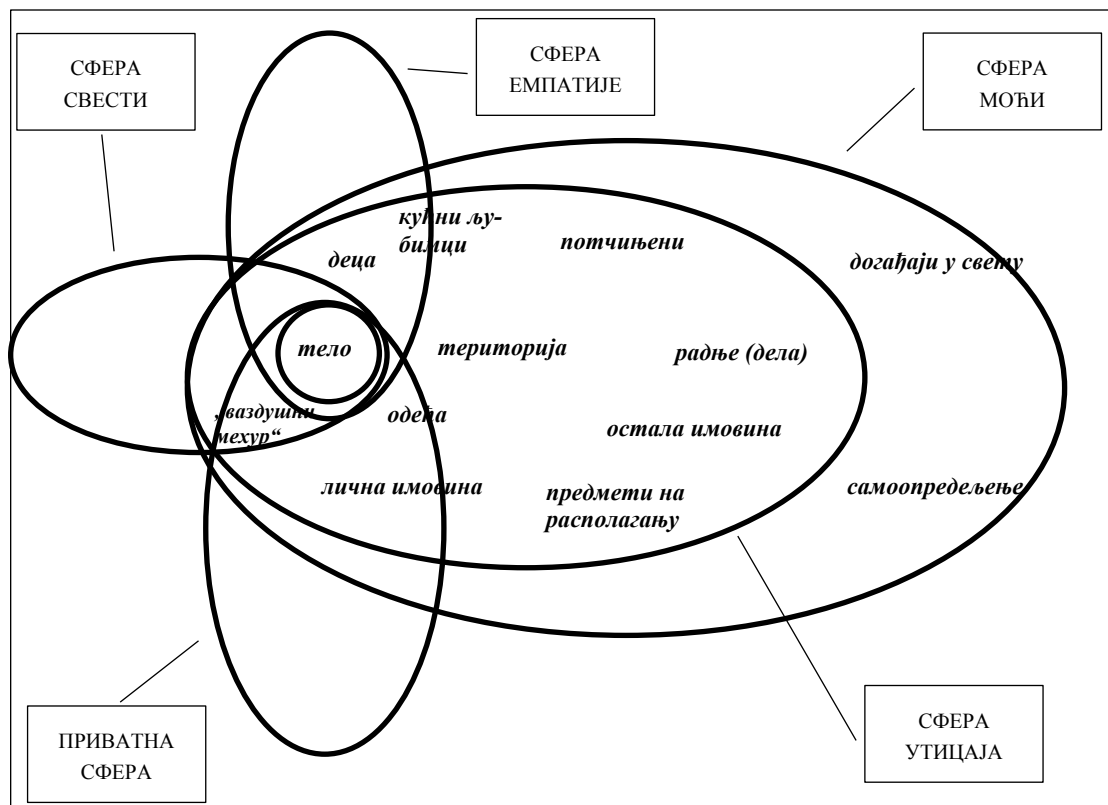
Ауторка издваја још два региона личне сфере – ПРИВАТНУ СФЕРУ, која осим непосредног личног простора („ваздушног мехура“) има и друштвени аспект, односно „друштвени простор“ (уп. *Правила му је друштво заносна плавуша*), као и СФЕРУ СВЕСТИ, која се схвата као регион где се утисци, осећања, мисли, идеје и сл. појављују и доживљавају од стране циљане особе (*Причинила му се предивна девојка, Снио му се необичан призор*). Овакве дативне конструкције ауторка повезује са „наивним моделом“ менталног искуства, који подразумева да осећаји, утисци и сл. постоје независно од доживљавача – они су предмети који могу ући у свест и напустити је. А тако се објашњава и

мотивисаност датива у конструкцијама као што *Топло ми је, Лоше ми је, Жао ми је, Криво ми је* и сл. (*idem*: 41–47).

Глаголи комуникације представљају врло бројну групу глагола која захтева дативну допуну, а обухвата не само глаголе говорења, већ и различите подгрупе разноврсне семантике (*објаснити, показати, предавати, изложити; саветовати, препоручити; честитати; завитлавати, ласкати; певати, рецитовати; показати, представити* и сл.). Сви ови глаголи неизбежно се тичу сфере свести циљане особе, али је употреба датива додатно мотивисана и тиме што се комуникација обично схвата као трансфер идеја, па датив представља и реципијента (*idem*: 48–49).

Има, међутим, и глагола који се не могу лако повезати с појмом циљане особе, већ пре с алативном дативном семантиком. У такве ауторка сврстава неколико класа глагола, од једна има корелат и у српском – то су глаголи „одмеравања“, с којима дативни референт представља стандард према којем се одмеравају својства или учинак субјекатског (номинативног) референта: *Пера је дорастао Лази по снази, Ефекат не одговара уложеном труду* и сл. У вези с овим ауторка разматра да ли се, заправо, алативно значење, а не значење циљане особе, може узети као централно или пак „наткриљујуће“, и долази до закључка да не може, односно да наткрилна схема циљане особе обухвата све чланове осим чисто алативних употреба, које заузимају периферни регион дативне категорије, а повезани су са осталим, централнијим, вредностима датива односом „породичне сличности“ (*idem*: 49–54).

Целовиту мапу личне сфере ауторка представља дијаграмом бр. 5.

Дијаграм бр. 5: мапа ЛИЧНЕ СФЕРЕ (према Домбровска 1997: 65)

Након разматрања категорије ЕТИЧКОГ ДАТИВА (*idem*: 55–63), ауторка се враћа на „структуру“ дативне категорије и износи став да се дистинкција између слободног и регираног датива може користити у сврху излагања, али да је далеко од егзактне, па је и не сматра, заправо, одрживом, већ мисли да пре треба говорити о „скали регираности“: што је циљана особа истакнутија у семантичкој репрезентацији глагола, то је вероватније да ће бити исказана. Ако се циљана особа налази у, когнитивистичким речником речено, „профилу“ глагола, она мора бити исказана и сматраће се обавезном допуном. Ако циљана особа представља истакнуту „супструктуру“ ван профила, тај номинал сматраће се факултативном допуном. А у осталим случајевима – сматраће се инстанцом слободног датива. Осим тога, ауторка сматра да дистинкција између слободног и регираног датива нема ништа са семантиком самог падежа: мотивација за употребу датива у реченицама *Студенти су му се супротставили* и *Студенти су му спавали на испиту* потпуно је иста у оба случаја, а разлика је само у начину на који се значење дативног номинала интегрише са осталим елементима у кохерентну реченичну интерпретацију, у датом контексту. Код регираног датива „план интеграције“ даје семантика самог глагола, док код

слободног датива за то служе различите стратегије повезивања (енгл. *linking strategies*) (*idem*: 63–68).

Из остатка студије осврнућемо се још на део где се ауторка бави конкуренцијом између номинатива и датива у конструкцијама које садрже номинал с улогом ДОЖИВЉАВАЧА и настоји да покаже да је овај конкурентни однос семантички мотивисан. Између осталог, поредећи конструкције које се односе на перцепцију, попут *Пера види да...* и *Пери се привиђа да...*, ауторка истиче да је дативна концептуализација мотивисана потребом да се потисну „агенсолике“ одлике опажача, а да се у фокус ставе процеси унутар сфере свести, уместо стварних односа између опажача и опаженог објекта.²⁴ Особа која халуцинира нема никакву контролу над својим искуством и представља се као „жртва“ непознатих сила (*idem*: 80–82). Слично важи и за конструкције „резоновања“ и „вредновања“ (уп. *Ја мислим да...* на супрот *Мени се чини да...*, *Ја ценим Перу* на супрот *Мени се свиђа Перу*), код којих дативна концептуализација истиче субјективни карактер менталне активности, односно потискује рационалну компоненту личног става, затим за конструкције којима се исказује „жеља“ (*Ја хоћу да једем...* на супрот *Једе ми се...*), где се доживљавач у дативу представља као пасивни прималац импулса који потичу с другог места итд. (*idem*: 82–90).

1.2.3.5. И. Палић. Као што се из досад изложеног може видети, за прилично кратко време датив је постао један од најдетаљније истражених падежа у славистици, бар када је у питању когнитивносемантички приступ. Из изложеног се може приметити и да се много тога запаженог и објашњеног за чешки, пољски (или руски) може готово без много дораде или адаптације применити и на датив у српском језику (односно другом новоштокавском идиому). Монографија *Датив у босанскоме језику* (Палић 2010) представља врло детаљну и исцрпну анализу датива, каква је домаћој лингвистици дуго недостајала. Као корпус Палић користи двадесет „жанровски различитих дјела

²⁴ Ауторка истиче да су ове разлике у вези с две „наивне“ концептуализације ума. Једну назива МОДЕЛ „МАЈСТОРСКЕ РАДИОНИЦЕ“ (енгл. *craftsman model*), према којем се ментално искуство представља као акција коју особа предузима, манипулишући менталним предметима као што су идеје и слике. Друга је МОДЕЛ МЕНТАЛНЕ АРЕНЕ (енгл. *mental arena model*), према којем се менталне активности представљају као спонтани процеси независни од доживљавача, који је њихов пуки пасивни проматрач. Први модел везује се за номинативно кодирање доживљавача, а други за дативно (*idem*: 77–79).

босанских писаца која су настала у раздобљу од краја 19. и почетка 20. стољећа па до данас“ (*idem*: 14), међу којима, осим М. Селимовића, вероватно нема оних који су познати широј српској читалачкој публици, као и неколико бројева новина и часописа који излазе у Сарајеву, Мостару и Загребу.

У одређивању општег значења датива Палић готово у потпуности преузима већ представљену концепцију Е. Домбровске, односно појмове ЦИЉАНЕ ОСОБЕ (тј. „ОСОБЕ МЕТЕ“ у његовој терминологији) и ЛИЧНЕ СФЕРЕ („ОСОБНЕ СФЕРЕ“) (*idem*: 25–33), па ове појмове нема потребе поново да објашњавамо.²⁵

Беспредлошки датив аутор разматра у оквиру две широке класе – као КОНСТИТУЕНТСКИ и НЕКОНСТИТУЕНТСКИ датив. Први „припада граматичком устројству реченице и уклапа се у мрежу односа зависности која се формира међу њезиним граматичким члановима (конституентима)“, док за други то не важи, већ се „као самостална јединица додаје реченици као целини“; при томе, оба се одликују заједничком општом семантиком (*idem*: 34).

Све категорије и поткатоорије унутар конституенског и неконституентског беспредлошког датива које аутор даје у својој студији представићемо, најпре, следећом табелом, заједно с одабраним примерима глагола и конструкција, а затим ћемо их објаснити и прокоментарисати.

²⁵ Истина, чини се да аутор не спроводи оштру дистинкцију између „језгреног“ и „општег“ значења. Уп. нпр. цитат: „Према реченоме, као *језгрено* значење бесприједложнога датива [...] може се узети значење особе мете. Семантички концепт особе мете довољно је широк да обухвати и „покрије“ сва појединачна значења која датив данас има“ (*idem*: 290, курзив наш).

Табела бр. 2

КЛАСИФИКАЦИЈА:		ПРИМЕРИ ГЛАГОЛА И КОНСТРУКЦИЈА:		
КОНСТИТУЕНТСКИ	ДАТИВ ПРИМА-ОЦА	...МАТЕРИЈАЛНОГ И НЕМАТЕРИЈАЛНОГ ТРАНСФЕРА	<i>дати, предати, придодати, пружити, уручити, доставити, нудити, делити, слати, послати, вратити, препустити; продати, даровати, подарити, поклонити, позајмити, уступити, поверити, наменити, доделити; оставити, досудити, завештати; платити, надокнадити; бацити, купити, накуповати, поручити, тутнути, подметнути, распоредити, одбројати; носити, донети, принети, изнети, дотерати, водити, привести, довести, одвести; подвргнути, подредити, прилагодити, супротставити; ускратити (некоме нешто); Ево ти краставац! Хвала ти! Слава му!</i>	
		...ВЕРБАЛНОГ И ПЕРЦЕПТИВНОГ ТРАНСФЕРА	<i>рећи, казати, говорити; зборити, причати, испричати, приповедати, проповедати, прорећи, исприповедати, саопитити, напоменути, изложити, разлагати, јавити, објавити, најавити, обзнанити, обелоданити, потврдити, писати, написати, шаптати, викнути, подвикнути, похвалити се; дојавити, пријавити, пренети, поручити, одговорити, одвратити, диктирати, отписати, дошапнути, добацити, довикнути; објаснити, разјаснити, тумачити, протумачити, растумачити, доказати, предавати; саветовати, препоручити, предложити; поверити, признати, открити, избрбљати, лагати, слагати; наредити, наложити, заповедити, командовати, прописати, наметнути, допустити, дозволити, одобрити, дати, бранити, забранити; обећати, јамчити, гарантовати, обрећи; опростити, замерити, приговорити; честитати; показати, предочити, представити</i>	
	ДАТИВ КОРИСНИКА	...с ефективним објектом	<i>направити, начинити, подићи, сазидати, градити, саградити, створити, копати, ископати, спремити, сашити, кројити, исплести, написати, исписати, саставити (некоме нешто)</i>	
		...с афективним објектом	<i>отворити некоме капију, запалити некоме свећу</i>	
	ДАТИВ ПОГОЂЕНОГ ПОСЕДНИКА	...са афективним поседованим објектом	<i>Пребио му је кичму, Очишљала му је косу, Видела му је лице; Пљунула му је у лице, Скинуо јој је прстиће с очију; Пробудићеш ми децу, Облећу му око ћерке; Сину су ми поломили зубе; Згужвао му је шешир; Пресекао му је пут; Сиђем до реке да јој слушам шум, Своме одласку тражила је разлог</i>	
		...у конструкцијама стања и самоделовања поседованих објеката	<i>Сијале су му очи, Родио му се унук, Опанци му се пуне водом, Дан ми је лепо почео</i>	
		у конструкцијама идентификације и актуализације поседованог објекта	<i>Био сам му више него отац, Нисам му више слуга</i>	
		адноминални	<i>Одведеше га пред дућан му</i>	
	ДАТИВ ОПХОЂЕНИКА	...у односу неравноправности, и то...	надређивања	<i> председавати, заповедати, судити, пресудити некоме; надређен некоме, вешт нечему</i>
			подређивања	<i>1. молити се, помолити се, умиљавати се, улагивати се, улизивати се, уласкати се, додворити се, наметати се, нудити се, понудити се, дивити се, захваљивати (се), извинити се, испричати се, оправдати се, жалити се, пожалити се, јадати се, тужити се, потужити се, поверити се, открити се, исповедити се, пријавити се, најавити се, одазвати се, обратити се, клањати се, наклонити се, поклонити се, смиловати се, одужити се, ласкати, клицати, наздравити, угодити, удовољити,</i>

		...у односу равноправно- сти, и то...		<i>попуштати, повластити, повлађивати, одобравати, титрати, одговарати, отпоздравити; 2. помоћи, припомоћи, користити, веровати, поверовати, придружити се, прикључити се, приклонити се, приступити, допринети и погодовати.</i>	
			подвргавања	<i>дати се, подати се, продати се, предати се, препустити се, пустити се, покорити се, приклонити се, посветити се, окренути се, прилагодити се, изложити се, обећати се; служити, робовати, припадати, допасти; одати се, подвргнути се, подлећи; покоран, одан, веран некоме.</i>	
			супротстав- љања	<i>супротставити се, одупирати се, опирати се, противити се, успротивити се, светити се, осветити се, реванширати се, ругати се, наругати се, подругивати се, изругивати се, подсмевати се, замерити се, отети се, отргнути се, одолевати, пркосити, противречити, претити, припретити, запретити, сметати, засметати, одмагати, штетити, шкодити, нашкодити, напакостити, наудити, дохакати, завидети, позавидети; досадити, дотужити, дојадити, дозлогрдити; досадити, дотужити, дојадити, дозлогрдити; смејати се, насмејати се, церити се, чудити се, зачудити се, ишчуђавати се;</i>	
			конкуренције	<i>дораста, конкурисати; сличити, наличити, наликовати, приличити, пристајати, стајати, спадати, одговарати, доликовати, пасати; једнак, раван, истоветан, дорастао, сразмеран, близак, сличан некоме</i>	
	ДАТИВ ИСКУ- СИОЦА	неконтролисаних психофизиолошких процеса и стања		<i>свиђати се, допасти се, осладити се, омилити (се), годити, пријати, гадити се, огадити се, згадити се, смучити се, омрзнати, досадити, дојадити, додијати, дотужити, утужити, дозлогрдити, сметати, засметати, пресести; недостајати и требати; приказати се, указати се, чинити се, учинити се, причинити се, приказати се, изгледати, деловати, звучати; привидети се, причути се, приснити се, јавити се; То ми је било потребно, То је свима знано, Криво ми је... Доста ми је..., Спава ми се, Дрема ми се; позлити, смучити се, стужити се, смркнути се, помрачити се, Може ми се, Хоће ми се, Није ми се дало, Хладно ми је, Тешко ми је, Добро ми је, Свеједно ми је</i>	
		неконтролисаних догађања		<i>Једна реч му се отела у љутњи, Како то њему да се деси?</i>	
		неконтролисане обавезности		<i>Куда ми је ићи, Њему треба јести, Млађима је ред слушати, Касно нам је да идемо, Остало ми је да..., Сад нам ваља путовати</i>	
	АЛАТИВНИ ДАТИВ			<i>/.../</i>	
	НЕКОНСТИГУЕНТСКИ	ОЦЕНИТЕЉСКИ ДАТИВ			<i>Мени је то глупо, Мени је то изненађење, Оно што је свакоме доказ, теби је разлог са сумњу.</i>
		ПРАГМА- ТИЧКИ ДАТИВ	...говорника	ДАТИВУЧПВОСТИ	<i>Јеси ли ми жив? Како си ми? Јеси ли ми се наспавао? Чини се кд да си ми нешто тужна!</i>
ДАТИВ НЕУЧПВОСТИ				<i>Пропеваћеш ти мени! Бићеш ти мени војник! И ти си ми неки песник! Их, то ми је нека мука!</i>	
...саговорни ка		ДАТИВ САУЧЕСНИКА	<i>Ух, жалосна ти сам! Не знам ти ништа! Мани ме, жено, умало ти не страдах!</i>		
		ДАТИВ ИСТОМИШЉЕНИКА	<i>Ето, тако ти је то, Ко ти је тај Османага? Тако ти је кад је човек сиромаш а баксуз.</i>		
		ДАТИВ СВЕДОКА	<i>Па, овако вам је то било..., Пођем ти ја тако на брдо... Има вам Абидага врло рђаву навику,</i>		
ДАТИВ ЗАКЛЕТВЕ			<i>Мајке ми, Очињег ми вида, Не, свега ти на свету!</i>		

Датив ПРИМАОЦА реализује се дитранзитивним конструкцијама које се образују с глаголима трансфера, који означавају пренос неког објекта, у најширем смислу, од пошиљаоца у личну сферу примаоца, па се његова лична сфера, следствено томе, шири (*idem*: 49).

Њих аутор дели на неколико подтипова. Конструкције материјалног и нематеријалног трансфера јесу оне с глаголима давања у најширем смислу. У прототипичном случају конструкција садржи особног АГЕНСА, неособни конкретан ПАЦИЈЕНС и особног ПРИМАОЦА. При томе аутор суштинском одликом трансфера сматра не нужно физички контакт пацијенса и примаоца, већ пацијенсову доступност примаоцу. Све ове конструкције имају знатан капацитет семантичког проширења, у различитим правцима. Но, што је помало изненађујуће, у овај подтип аутор убраја, „по аналогiji“, и конструкције с глаголима *подвергнути, подредити, прилагодити, супротставити*. Сматра, такође, да су од конструкција трансфера неодвојиве и конструкције с глаголима као што су *ускратити*, које значе „устезање од очекиваног давања“ (за датив у њима предлаже назив ДАТИВ ЗАКИНУТОГ ПРИМАОЦА) (*idem*: 49–68).

Други подтип представљају конструкције „вербалног и перцептивног трансфера“, где предмет трансфера представља аудитивни или визуелни садржај, који улази у сферу свести дативног референта тако што га агенс чини чулно доступним дативном референту. Ту сврстава конструкције с „општекомуникацијским глаголима“, као и с бројним другим глаголима глаголе комуникације, укључујући „специфичнокомуникацијске“, „глаголе поучавања“, „глаголе саветовања“, затим глаголе као што су *поверити, признати, открити, избрбљати, лагати, слагати*, за које каже да осим сфере свести укључују и сферу потенције дативног референта, проширујући је или сужавајући је. „Специфичнокомуникацијским“ глаголима сматра и оне чији је предмет трансфера експлицитна илокуцијска снага као што су *наредити, командовати* и сл., као и *обећати, обрети*. Посебно се разматрају и конструкције с глаголима *опростити, замерати, приговорити*, као и *честитати*. У конструкције перцептивног трансфера убраја оне с глаголима показивања – где је у прототипичном случају дативни референт прималац визуелне информације која бива доведена у његову сферу свести вољним деловањем номинативног референта (*показати, предочити, представити* и сл.) (*idem*: 68–93).

Датив КОРИСНИКА аутор везује за конструкције „квизитрансфера“, у којима се вршењем радње дативни референт доводи у посебан положај, који може бити повољнији или неповољнији од онога у којем је био пре радње; другим речима, његова сфера моћи се шири или сужава. Дели их на конструкције с ЕФЕКТИВНИМ ОБЈЕКТОМ – с глаголима типа *(на)правити (некоме нешто)* и на конструкције с АФЕКТИВНИМ ОБЈЕКТОМ *(Отворити некоме капију)*, које често могу имати и другачију интерпретацију: да би припадале овој класи, потребно је да акузативни референт пре вршења радње не буде у личној сфери дативног референта (*idem*: 93–100).

Датив ПОГОЂЕНОГ ПОСЕДНИКА везује се за конструкције где глаголска радња или процес захвата неки елемент личне сфере (сфере утицаја) дативног референта као свој објекат, тиме погађајући и дативног референта. Њих је неколико типова. Прве су конструкције с афективним поседованим објектом, које могу означавати промену физичког стања дела тела нагоре или набоље, или пак напросто изложеност радњи. Поседовани ентитет може се, осим као прави објекат у акузативу, појавити и у предлошко-падежној конструкцији различите функције *(Пљунула му је у лице)*, а могуће су и конструкције с два поседована ентитета *(Скинуо јој је прстиће с очију)*. Поседовани ентитет може бити и особа, било да је посреди „иманентно“ припадање (родбина и тазбинство), било „привремено“ (остале врсте односа међу људима), а региструју се и примери са два поседника *(Сину су ми поломили зубе)*. Сви видови конструкција јављају се и када је посреди отуђива посесија, односно кад се ради о ентитету у привременом поседу или о ентитету под привременом контролом. Разматра се и коментарише и широк спектар случајева семантичког проширења, између осталог и они у којима се као поседник јавља неживи ентитет *(Сићем до реке да јој слушам шум)*. При томе се истиче да многе конструкције могу бити двозначне, тј. подложне интерпретацији и као конструкције трансфера и „квизитрансфера“ (*idem*: 108–138). Даље се, још увек у оквиру категорије датива погођеног поседника, аутор бави конструкцијама стања и самоделовања поседованих објеката – с глаголима заузимања и одржавања стања, али и другим глаголима, у којима се често дативни номинал може довести у везу и с дативом „искусиоца“ (в. даље). Као и у претходно поменутом подтипу, поседовани објекат може бити део тела *(Сијале су му се очи)*, особа *(Родио му се унук)*, предмет у отуђивом поседу *(Испаде му пиштољ)*, предмет под

привременом контролом (*Дан ми је лепо почео*) и сл. (*idem*: 138–156). Преостала два типа јесу конструкције идентификације и актуализације поседованог објекта – с копулативним и сродним глаголима (*Био сам му више него отац*) (*idem*: 156–159) и конструкције с адноминалним дативом поседника (*Одведеше га пред дућан му*), за које аутор истиче да у савременом језику нису живе, а ако се и јављају, онда су стилски обележене (*idem*: 161–162).

Дативом „ОПХОЂЕНИКА“ аутор назива датив у конструкцијама где се „управним [...] глаголом номинативни референт, на једној, и дативни референт, на другој страни, постављају у изравни однос (релацију) неке врсте“, при чему је тај „однос углавном динамичког типа и односи се на заузимање одређене позиције номинативног референта према дативноме извођењем неке акције или покретањем неког процеса“, а „дативни је референт притом потпуно пасиван и означен само као суодносна (корелацијска) тачка“, мада „се представља погођеним тим процесом (...)“ јер се њиме његова сфера утицаја и сфера потенције сужава или шири (*idem*: 163). За овакве конструкције даље тврди да припадају „квизитранзитивном“ типу (што је појам који преузима од Руцке-Остин), а дативни номинал има функцију „граматичко-семантичке допуне“. Дели их на два типа, према типу односа који номинативни референт заузима према дативном референту.

Прве су конструкције којима се означава однос НЕРАВНОПРАВНОСТИ, који се конкретизује као НАДРЕЂИВАЊЕ, ПОДРЕЂИВАЊЕ и СУПРОТСТАВЉАЊЕ. „Надређивањем“ аутор назива ограничавање сфера потенције дативног референта, као у конструкцијама с глаголима *председавати, заповедати, судити, пресудити*, и с придевима *надређен (некоме), вешт (нечему)* (*idem*: 165–168). Под „подређивањем“ се пак подразумевају ситуације где се вршењем глаголске радње номинативни референт поставља у подређени положај у односу на дативног референта, чиме се шири његова сфера утицаја. Аутор ту уврштава конструкције с глаголима који значе „тражити чију благодатност“, „очекивати чију позитивну реакцију“ или „показивати добру вољу према некоме“ (глаголи под бр. 1 у табели). У другу подгрупу (глаголи под бр. 2 у табели) сврстани су глаголи који значе „увећавати учинке нечије акције“ или „омогућити/допринети да се постигне (бољи) резултат“, при чему се *допринети* и *погодовати* оцењују као „непрототипски“. И за једну и за другу подгрупу напомиње се да имају везе и с другим значењским групама, па се многи глаголи

могу сматрати и глаголима комуникације, али са „инкорпорираним“ директним објектом трансфера (*idem*: 168–179). Конструкције с односом „подвргавања“ јесу оне где се „номинативни референт „подвргава [...] тј. ставља [...] на располагање дативном референту“, чиме се шири његова сфера утицаја. Ту се уврштавају конструкције с глаголима који значе „ставити се под нечију власт или потпуни утицај некога или нечега“, при чему је оправдано, сматра аутор, ове конструкције одвојити од конструкција претходног типа, будући да су, за разлику од конструкција подређивања, с многим глаголима могуће само – или могуће и – „непрототипске“ конструкције с неособним дативним референтом. Овај тип конструкција граде, дакле, глаголи *дати се*, *подати се* итд. (в. табелу) (*idem*: 180–184).

Датив „опхођеника“ реализује се и у конструкцијама с односом РАВНОПРАВНОСТИ, који се конкретизује као однос СУПРОТСТАВЉАЊА И КОНКУРЕНЦИЈЕ. У односу супротстављања се „номинативни референт извођењем означене глаголске радње поставља [...] у однос конфронтације према дативном референту“, чиме се ограничава сфера утицаја дативног референта. Ту аутор сврстава глаголе који значе, између осталог, „изазвати чију негативну реакцију“, „показивати лошу вољу према некоме“, „умањивати учинке нечије акције“, „онемогућавати/спречавати да се постигне (бољи) резултат“, „бежати испод нечије власти или потпуног утицаја некога/нечега“ (в. табелу), при чему допушта да се неки од глагола могу тумачити као глаголи комуникације, а други као глаголи с дативом „искусиоца“ (в. даље) (*idem*: 186–195). У конструкцијама с односом конкуренције (тј. „натјецања“) такође се, сматра аутор, ограничава сфера утицаја дативног референта. Ту убраја конструкције с глаголима *дорастати*, *конкурсати*, *наличити* итд., као и конструкције с великим бројем придева (в. табелу). Ове конструкције не сматра нарочито бројним, што објашњава тиме да је у њима погођеност дативног референта врло слабо истакнута (*idem*: 186–198).

Датив ИСКУСИОЦА означава референта у чијој се личној сфери „одвијају неки процеси или пак елементи те сфере нападају у нека стања, а да притом он над тим процесима и над тим стањима нема никакву контролу“ – ти процеси и стања су „аутономни, независни од воље дативног референта“, а он трпи последице њиховог одвијања и трајања. Дакле, дативни референт је погођен нечим што се догађа њему и с њим, а без његове воље и контроле (*idem*: 198). Наглашавајући да све припадају „квизитранзитивном“ типу, где дативни

номинал има функцију „граматичко-семантичке“ допуне, аутор разликује три типа ових конструкција.

Прве су конструкције неконтролисаних психофизиолошких процеса и стања, где као подтип „издиференцираних“ конструкција сврстава конструкције ЕМОЦИОНАЛНИХ ПРОЦЕСА И СТАЊА, с глаголима као што су *свиђати се, допасти се* итд., а њима прикључује и оне с глаголима *недостајати* и *требати* (в. табелу) (*idem*: 202–204). У „издиференциране“ спадају и конструкције СПОЗНАЈНИХ ПРОЦЕСА, с глаголима као што су *приказати се, учинити се, привидети се* (*idem*: 204–208), као и различите копулативне (и њима сродне) конструкције с придевима (*То ми је било потребно*) и прилозима (*Криво ми је што...*) (*idem*: 208–221). У подтип „неиздиференцираних“ конструкција, које су безличне и припадају „квизитранзитивном“ типу, сврстава случајеве као што су *Спава ми се, Дрема ми се*, конструкције с глаголима *позлити, смучити се* и сл., конструкције с модалним глаголима као што су *Може ми се, Хоће ми се, Није ми се дало*, као и велик број „копулативних“ конструкција типа *Хладно ми је, Тешко ми је* итд. (*idem*: 221–232).

Датив искусиоца реализује се и у конструкцијама неконтролисаних догађања, које аутор такође сматра „квизитранзитивним“. Ова догађања могу бити НЕКОНТРОЛИСАНИ ПОСТУПЦИ (*Једна реч му се отела у љутњи, Измакао му се тежак уздах*) и НЕКОНТРОЛИСАНИ ДОГАЂАЈИ (*Како то њему да се деси?*) (*idem*: 232–235).

Коначно, датив „искусиоца“ налази се и у конструкцијама неконтролисане обавезности, које се одликују истакнутом модалношћу и означавају „стање обавезе дативног референта да у будућности нешто чини или не чини“, а такво стање „није производ његове воље“, него му је „наметнуто мимо његове контроле – као ’виша сила’“ (*idem*: 236). То су конструкције као што су *Куда ми је ићи* и сл. (*idem*: 236–239).

АЛАТИВНИ ДАТИВ назив је за беспредлошки датив уз глаголе кретања и управљености. Аутор га сматра још једним типом опште семантичке улоге циљане особе, па и његово значење доводи у везу са појмом личне сфере: ако кретање продире у личну сферу дативног референта, говори се о ЦИЉУ КРЕТАЊА, а ако је само усмерено према њој – говори се о СМЕРУ КРЕТАЊА. У конструкцијама са значењем циља кретања стоје глаголи којима се истиче завршетак кретања, као што су *доћи, ући, свратити, навратити, стићи*,

банути, упасти, сврнути и сл., а посебну групу чине глаголи кретања са префиксом *при-*, који подразумевају „примицање циљу“ или „доспијевање на циљ као простор који је у непосредној близини дативног референта, али ипак у становитој мјери дистанциран од њега“ (*idem*: 248) – *прићи, приближити се, примакнути се, привући се* и сл. У конструкцијама са значењем циља кретања употребљавају се и глаголи којима се истиче почетак кретања, мада ређе (*отићи, поћи, запутити се, кренути* и сл.), али и глаголи којима се не истиче ни почетак ни завршетак кретања (*ићи, журити, хитати*). „Непрототипским“ се сматрају конструкције с неособним дативним референтима и њихова употреба је врло ограничена (нпр. уз именицу *кућа*, односно друге мање или више конвенционално персонификоване појмове – *вратио се факултету, књигама*), осим с глаголима с префиксом *при-*. Што се тиче глагола са значењем смера кретања, они се остварују с неособним дативним референтима. Када су у питању конструкције с глаголима управљености, интранзитивне конструкције практично се свде на глагол *окренути се*, а транзитивне на глаголе *окренути, закренути, спустити, подићи* с акузативним референтом који је често неки део тела или је у вези с телом (*лице, глава, поглед...*) (*idem*: 244–270).

У оквиру категорије НЕКОНСТИТУЕНТСКОГ датива, аутор разликује ОЦЕНИТЕЉСКИ ДАТИВ и ПРАГМАТИЧКИ ДАТИВ. Оценитељским дативом се „верифицира садржај цијеле реченице у којој се он формално налази“, као у *Мени је то глупо*. Оцена дативног референта не износи се као утемељена на објективним критеријумима (*idem*: 270–277). Прагматички датив јесте пак онај датив чија је „употреба у реченици изазвана потребом да се у њу из различитих разлога извана укључе учесници у говорноме чину [...], који у нормалним околностима остају неукључени, како би били представљени погођенима оним што се том реченицом износи“ (*idem*: 277). Овај датив даље се раслојава на прагматички датив ГОВОРНИКА, и то као ДАТИВ УЧТИВОСТИ, којим се истиче присни однос или блискост са саговорником (*Јеси ли ми жив?, Како си ми?*), и ДАТИВ НЕУЧТИВОСТИ, којим говорник „жели истакнути своју моћ и власт над саговорником или своју ексклузивну позицију у односу на њ“ (*idem*: 282). Прагматичким дативом САГОВОРНИКА говорник у свој исказ укључује и саговорника, да би постигао неки нарочити однос с њим – блискост, непосредност, сагласност, судеоништво, а појављује се у исказима приповедачког типа. Аутор разликује три подтипа – ДАТИВ САУЧЕСНИКА (*Ух,*

жалосна ти сам!), ДАТИВ ИСТОМИШЉЕНИКА (*Ето, тако ти је тај Османага?*) и ДАТИВ СВЕДОКА (*Па, овако вам је то било...*).

Коначно, ДАТИВ ЗАКЛЕТВЕ јесте датив у чиновима заклињања. Иако аутор истиче да је близак дативу погођеног поседника, сматра да је део израза који се оформио као посебни говорни чин и има изразиту прагматичку функцију (*idem*: 288).

Датив с предлозима нећемо давати у посебној табели. Аутор разматра датив с предлогом *к(а)* (с глаголима кретања и глаголима управљености), затим с предлогом *према* – с алативном дативом, али и дативом „опхођеника“, као и конструкције за које аутор сматра да стоје негде између и које назива „конструкцијама успоређивања и одмеравања“ (*Мало сам учинио према ономе што су ми одредили.*), а на крају се разматра и датив с предлозима *насупротив*, *надомак*, *у(с)пркос* и *унаточ*, и предлошким изразима *сходно*, *сукладно*, *противно*, *обрнуто*, *захваљујући*, *близу*, *ближе*, *усусрет* и *заинат*, архаичне конструкције с дативом и предлозима *против* и *проти*. (*idem*: 294–332).

Мислимо да Палићева студија о дативу, у целини узев, представља успех, кохерентан, и – кад је у питању „новоштокавска лингвистика“ – иновативан и без икакве сумње најсцрпнији опис значења и употребе датива. Теоријско-методолошки се ослања на раније постојеће когнитивносемантичке приступе, пре свега онај Е. Домбровске.

Највећи приговор који јој се може упутити тиче се третмана непрелазних рекцијских глагола (односно регираниог датива уз њих), и то пре свега оних глагола с дативом „опхођеника“. Посреди је изузетно бројна и, укупно узев, врло хетерогена група глагола, проистекла из свођења семантике датива на једну семантичку улогу, због чега је толико општа да се чини неупотребљивом. Врло је проблематична и подела ових конструкција на оне са значењем „надређивања“, „подређивања“, „подвргавања“, „супротстављања“ и „конкуренције“. Тешко је, наиме, повезати „подређивање“ с глаголима као што су *одазвати се*, *обратити се*, *веровати*, *допринети*, *дивити се*, *захваљивати (се)*, *одужити се*, *наздравити*, *угодити*, *помоћи*, *отпоздравити* и *погодovati*, „супротстављање“ с глаголом *завидети*, или „конкуренцију“ с глаголима *наликовати* или *доликовати*. Осим тога, под „надређивањем“, примера ради, аутор има у виду да се „номинативни референт *извођењем означене глаголске радње* поставља у надређени или повлаштени положај у односу на дативни

референт“ (*idem*: 165, курзив наш; слично се дефинишу и остали односи), што, у ствари, не одговара ситуацијама с глаголима *председавати, заповедати, судити* или *пресудити (некоме)*, будући да оне ни у ком смислу не означавају „постављање у надређени положај извођењем радње“, већ подразумевају да надређен положај (једног партиципанта у односу на другог) постоји пре вршења радње; штавише, може се рећи да је такав однос и предуслов вршењу радње. Слично се може констатовати и за ситуације означене глаголима као што су *улагивати се* или *додворити се*, које аутор везује за однос „подређивања“. Ову поделу – на конструкције „неравноправности“ (односно „надређивања“, „подређивања“ и „подвргавања“) и „равноправности“ (односно „супротстављања“ и „конкуренције“) – аутор, рекло би се, преузима од Л. Јанде (1993: 69–75; уп. и Схему 1а на стр. 28 овог Увода), и мислимо да је треба знатно кориговати и пажљивије разрадити да би могла одговарати стварном стању ствари. На њу се, у својој анализи дативних рекцијских конструкција, нећемо ослањати.

Друга примедба тиче се претпоставке да категорија циљане особе покрива, без остатка, комплетан семантички простор (беспредлошког) датива у српском језику. Мислимо да је таква претпоставка погрешна, а видели смо и да Е. Домбровска то ипак не чини ни за датив у пољском. Из такве претпоставке, наима, нужно следи да прототипични дативни референт у апсолутно свим рекцијским конструкцијама јесте особа, а да се појава неособних референата обавезно објашњава механизмима метафоричног или метонимијског проширења. Такво објашњење је у многим случајевима неубудљиво (уп. *дивити се некоме/нечему, смејати се некоме/нечему*), а понекад и немогуће (уп. *учити се нечему, допринети нечему*).

1.2.3.6. На крају овог осврта о когнитивносемантичком приступу дативу, потребно је да истакнемо следеће. Сви приказани аутори постављали су себи за циљ да оцртају семантичку мапу датива, тј. да испитају унутрашњу структуру категорије датива у датом језику. Тако добијена слика може деловати више или мање елегантна и убедљива, али у некој мери ипак је и „идеализована“: видели смо, на пример, да А. Вјежбицка у својој анализи свесно занемарује регирани датив, а Л. Јанда узима у обзир само поједине глаголе. Нама је интуитивно најпривлачнији, а и најбоље аргументован приступ Е. Домбровске. Палићева анализа је, са своје стране, заснована на корпусу и детаљна (у складу с домаћом

лингвистичком традицијом); међутим, видели смо да се не чини у свим деловима подједнако успелом.

Наш циљ није да испитамо унутрашњу структуру категорије датива, него да се детаљно позабавимо једним њеним сегментом, који је дефинисан синтаксички – као регирани датив (а то значи да га глагол захтева). Та детаљна анализа тиче се синтаксичко-семантичких модела у којима је употребљен регирани датив, при чему користимо као извор грађе вишетомни речник, што није био случај ни са једним горепредстављеним истраживањем. Тиме ће постојећа слика датива постати, надамо се, потпунија, али њеном целином се нећемо бавити.

1.2.4. Отворена питања

Остало је да се осврнемо на два питања везана за датив која се у литератури сматрају још увек отвореним, а према којима се морамо одредити.

Прво је – да ли су датив и локатив уопште различити падежи. Као што је познато, између ова два падежа влада потпуни синкрезитам облика, а прозодијске разлике могу се данас, код већине говорника, сматрати непостојећим. Има, дакле, добрих разлога да се ова два падежа, синхроно гледано, сматрају једним падежом, што поједини истраживачи и предлажу (уп. нпр. Нејлор 1971). Сматрамо да је ово питање далеко од тривијалног, и далеко од решеног, али у овом раду следимо преовлађујући став у домаћој лингвистици – да датив и локатив јесу различити падежи.

Друго питање јесте с којим се падежима, и у којим случајевима, употребљава предлог *према*. Као што смо видели у претходним тачкама, старије домаће граматике предлог *према* сврставале су уз локатив, све до Стевановићеве универзитетске граматике, која је утицала на то да у домаћој лингвистици (а и школској пракси) преовлада став да се падеж с предлогом *према* одређује као датив онда када ова ППК има значење усмерености, а да се у другим случајевима падеж с *према* сматра локативом. У овом раду следићемо тај преовлађујући став, па ћемо падеж с *према* сматрати дативом онда када у тој ППК препознајемо значење усмерености (разуме се, у апстрактном смислу – као у *понашати се некако према некоме* – јер се бавимо рекцијским конструкцијама). На сличан начин је и Т. Батистић одвојила *према* с локативом

од *према* с дативом у својој монографији о локативу (Батистић 1972). То не значи, ипак, да мислимо да другачија схватања треба одбацити као погрешна.²⁶

* * *

Овде завршавамо преглед литературе о дативу. На поједине радове упућиваћемо, кад буде потребе, у самом тексту. Литературу о прилошкој, пре свега просторној семантици датива (без предлога, или с предлозима *к(а)* и *према*) нећемо посебно представљати, будући да та тематика излази из оквира овог истраживања.

1.3. Шта обухватају дативне рекцијске конструкције

1.3.1. Проблемом глаголске рекције, односно дефинисања и идентификовања објекатских глаголских допуна, већ смо се детаљно бавили у раду Стипчевић 2010б. Резимираћемо укратко моменте битне за ово истраживање. Рекција се дефинише као „посебан, граматикализован, облик зависног односа који се првенствено сагледава на синтагматском нивоу, између две пунозначне (аутосемантичне) речи“, при чему „[j]една граматички доминантна реч – глагол, именица, придев – без обзира на то у ком је облику употребљена, управља датом везом, а друга је регирана“ (Ружић 2005: 536), односно као ПОЈАВА да нека реч захтева као допуну именичку јединицу у одређеном падежу или предлошко-падежној конструкцији (Поповић¹²2010: 245). А када се односи на поједину класу речи, пре свега глаголе – као ГЛАГОЛСКА РЕКЦИЈА, термин може означавати и СВОЈСТВО глагола да такву допуну захтева, па је Д. Гортан-Премк (1977: 237) схвата и као „компоненту опште глаголске вредности која условљава могуће директне, непосредне семантичко-синтаксичке односе зависних именичких речи према глаголу као главној, управној речи у синтагми“.

Битно је, према томе, да је посреди однос између глагола и његове допуне, која мора бити НОМИНАЛ (тј. ИМЕНИЧКА ЈЕДИНИЦА), и то у ОДРЕЂЕНОМ – дакле, не било ком! – облику, наметнутом самим глаголом. Тај облик (тј. падеж или предлошко-падежна конструкција у којем се номинал налази) може се звати РЕКЦИЈСКИ ОБЛИК (Поповић¹²2010: 245), допуну која је условљена рекцијом

²⁶ И. Антонић (2011), наине, дајући и историју овога проблема, износи и аргументује став да падеж уз предлог *према* треба сматрати дативом у апсолутно свим случајевима.

глагола (па се налази у рекцијском облику) зовемо РЕКЦИЈСКОМ ДОПУНОМ, глагол који овакву допуну захтева зовемо РЕКЦИЈСКИМ ГЛАГОЛОМ, а конструкцију која садржи (рекцијски) глагол с његовом (рекцијском) допуном (у рекцијском облику) зовемо РЕКЦИЈСКОМ КОНСТРУКЦИЈОМ. Датив у којем се налази номинал као рекцијска допуна глаголу зваћемо, према томе, РЕГИРАНИ ДАТИВ.

Појам глаголске рекцијске допуне обухвата, дакле, појмове који се традиционално називају ПРАВИМ (ДИРЕКТНИМ, БЛИЖИМ) и НЕПРАВИМ (ИНДИРЕКТНИМ, ДАЉИМ) ОБЈЕКТОМ.²⁷ Ово, није, међутим, једина врста допуна коју глагол може имати. Друга врста јесу ПРИЛОШКЕ ДОПУНЕ, којим се допуњавају поједини глаголи и које се реализују прилошком јединицом или пак именичком јединицом у предлошко-падежној конструкцији с прилошким значењем (уп. нпр. Поповић¹² 2010: 252–254). За разлику од рекцијске допуне, прилошка допуна може, дакле, бити не само номинал већ и адвербијал (прилог, прилошка синтагма, заменички прилог, зависна клауза прилошког значења), а ако је номинал, глагол његов облик не условљава, већ он зависи од природе прилошког значења које је „потребно“ глаголу, па се ова разлика може утврдити тестом могућих замена (уп. *налазити се испред нечега / у нечему / пред нечим / близу нечега / далеко од нечега / тамо / где нема никога*, али само *суделовати у нечему*).

Ову дистинкцију некада није тешко правити, а некада јесте. Поједина прилошка значења врло су специфична и реализују се ограниченим инвентаром језичких средстава. У таква спада и прилошко значење усмерености и усмереног кретања, за које је специјализован управо датив. Дативну јединицу у примеру као што је *окренути се некоме / према некоме / ка некоме* можемо сматрати прилошком допуном, из два разлога. Један је формални – будући да датив без предлога алтернира с предлошким дативом (и то с два предлога!), а други је семантички: прилошким допунама сматрају се допуне које имају

²⁷ Треба истаћи да су термини (ИН)ДИРЕКТНИ и ДАЉИ/БЛИЖИ објекат пре свега мотивисани конструкцијама које садрже ОБА објекта, мада се у литератури термин ИНДИРЕКТНИ/ДАЉИ објекат користи и за објекат као једини објекатски члан у конструкцији. Да бисмо избегли ове недоумице (и асоцијације), у раду користимо искључиво термине ПРАВИ и НЕПРАВИ објекат. Такође, морамо напоменути да постоје и комплексније типологије објекатских допуна, као и другачија схватања од томе шта тачно треба сматрати прелазним глаголом. Уп. В. Петровић (1986, 1991, 1992, 2000а, 2000б; Ружић 2005)

искључиво „чисто“ прилошко значење.²⁸ За разлику од тог примера, у *помагати некоме* / **ка некоме* / **према некоме* и *понашати се (ружно) према некоме* / **ка некоме* / **некоме* није свеједно да ли је датив сам или с предлогом (односно с којим предлогом), па у том случају облик дативног номинала можемо сматрати рекцијским, а такав номинал рекцијском допуном. Међутим, велики проблем праве глаголи с префиксом *при-*, као што је *приближити се (нечему)*, који се готово искључиво употребљава с беспредлошким дативом. Склони смо да дативни номинал с тим глаголом сматрамо прилошком допуном, што би се могло аргументовати чињеницом да се могу наћи и примери типа *приближити се уз нешто*. С друге стране, појава те предлошко-падежне конструкције могла би се објаснити и као својеврсна контаминација (проистекла из чињенице да се префикси *уз-* и *при-* налазе код једног броја глагола истог значења, нпр. *узвити се – привити се, узаслонити се – прислонити се, успити се – припити се*; уп. Кликовац 2012), која је допустила да се глаголи с префиксом *при-* допуњавају конструкцијом с предлогом *уз*. За такве случајеве мислимо да није ни могуће изнаћи сасвим егзактне критеријуме, па нам остаје да се тада руководимо језичким осећањем, односно „чистотом“ прилошког значења.

Дакле, регирани датив потребно је, најпре, одвојити од „прилошког“ датива, што није увек лако, а ни могуће. С друге стране, потребно га је одвојити и од СЛОБОДНОГ датива, који смо у ранијем излагању помињали. Тај термин обично се односи на конструкције где је дативни номинал необавезан, а означава БЕНЕФИЦИЈАРА (примаоца користи), МАЛЕФИЦИЈАРА (примаоца штете) или ТАНГИРАНОГ ПОСЕСОРА (погођеног поседника), који може бити близак и ДОЖИВЉАВАЧУ, или напросто „тангирану особу“, као у примерима *Испекла је гостима колаче, Срушили су му кућу, Изгорео јој је ручак, Одсекла је сину косу, Било нам је лепо време на летовању, Руке му се тресу* и сл. Те реченице биле би граматичне и без дативног номинала, мада ипак не би имале сасвим исто значење. Но, ако реченице с дативом и без датива немају исто значење, поставља се питање да ли је то због тога што глагол сам по себи у њима има промењено значење. Ако има, то би био знак да је датив регирани. Ако нема, а у

²⁸ Између допуна са чисто прилошким значењем и чисто апстрактним значењем, какво предлошко-падежне конструкције имају у спојевима као што је *размишљати о нечему* – постоји континуум. И само почетна тачка тог континуума сврстава се у прилошке допуне, а цео његов преостали распон иде у неправне објекте. Дакле, у великом броју случајева може се у семантици неправог објекта препознати већа или мања примеса прилошког значења.

наведеним примерима чини нам се да нема, онда је то знак да глагол није региран. „Слободан датив“ био би, дакле онај датив који је нерегиран и „неприлошки“ (при чему можда ипак подлеже неким другим обавезностима – као у последњем наведеном примеру).

Као што је истакла Е. Домбровска, да ли глагол има или нема исто значење с дативом или без њега, односно да ли у својој семантици „предвиђа место“ дативном партиципantu, па сходно томе – регира датив, није питање на које се може увек одговорити са „да“ или „не“, већ се пре може говорити о „скали регираности“, која зависи и од фреквенције конструкција с дативом у односу на фреквенцију конструкција без датива – уз исти глагол. Пошто се у овоме раду бавимо непрелазним конструкцијама, проблема са овом „скалом“ нисмо имали у великој мери. Проблематичне случајеве разрешавали смо према сопственом утиску – тако, на пример, глагол *трести се* (као у *Тресу му се руке*) нисмо уврстили у грађу, сматрајући да сам по себи нема посебно значење које би подразумевало дативног партиципанта, док за глагол *догодити се* у примеру *Догодила му се несрећа* – јесмо.

1.3.2. Из досад изложеног могло би се закључити да се (дативне) рекцијске конструкције свде на конструкције с дативним неправим објектом. Погледајмо, међутим, следеће примере:²⁹

- (18) Перу боли глава.
- (19) Перу сврби нос.
- (20) Пери је позлило.
- (21) Пери се свиђа Ана / тај аутомобил.
- (22) Пери је досадио пасуљ за ручак.
- (23) Пери смета бука.
- (24) Пери је задрхтала рука.
- (25) Ана (намерно) смета Пери.

Примери (18) до (24) садрже у иницијалној позицији номинал какав граматички приручници традиционално називају ЛОГИЧКИМ (СЕМАНТИЧКИМ) СУБЈЕКТОМ. Он се одређује као номинал којим се означава „носилац ситуације“, али који није граматички субјекат (уп. Поповић ¹²2010: 263). Он, дакле, не задовољава неопходан (и довољан) услов за статус граматичког субјекта – да буде

²⁹ Сви примери, осим (23) и (25), одговарају примерима за логичке субјекте из граматичких приручника (Антонић 2005: 178, Поповић ¹²2010: 263–264).

контролор предикатске конгруенције, што могу само номинали у номинативу, али има друге одлике субјекта – „носилац је ситуације“, из његовог угла се ситуација перспективизује, представља (у типичном распореду) информативну тему реченице и стоји на почетку реченице, као обавезно особни номинал у изразитом је контрасту према другом (евентуалном) реченичном номиналу, као типично неособном и пасивном. Погледајмо сад како стоје ствари што се тиче глаголске рекције. Глагол *болети* из (18) не може се употребити без акузативног номинала, што значи да се номинал може сматрати допуном тога глагола, и тај номинал не може бити ни у ком другом облику него у акузативу, што по свему одговара горепостављеној дефиницији рекцијске допуне. Исто важи за акузативни номинал с глаголом *сврбети* у (19), а и за дативне номинале с глаголима *позлити* у (20), *свиђати се* у (21), *досадити* у (22) и *сметати* у (23). Ако прихватимо да су ти номинали рекцијске допуне, а чини нам се да нема друге него да тако учинимо, онда следи да категорија РЕКЦИЈСКЕ ДОПУНЕ мора обухватати, осим ПРАВОГ и НЕПРАВОГ ОБЈЕКТА, и део категорије ЛОГИЧКОГ СУБЈЕКТА – онај у којем глагол захтева присуство датог номинала у датом облику. То значи да се категорија логичког субјекта не своди искључиво на рекцијске случајеве – у примеру (24) рекције нема, али се дативни номинал такође сматра логичким субјектом. Уколико тако не поступимо, долазимо у врло непријатну ситуацију када треба да објаснимо зашто рекцијски однос препознајемо у (25), где је дативни номинал неправи објекат (а номинативни номинал вољни и свесни агенс) и где је рекцијски однос неспоран, а не препознајемо у (23), где је употребљен исти тај глагол. Граматичка литература се односу рекције и категорије логичког субјекта, колико нам је познато, експлицитно не изјашњава³⁰, али да бисмо могли јасно омеђити корпус за ово

³⁰ Може се, ипак, приметити да, рецимо, М. Стевановић, у одељку о НЕПРАВОМ ОБЈЕКТУ, каже и следеће: „[Н]е само глаголи радње него и глаголи стања и расположења, као и сви изрази, између осталог и они с прилозима у предикату као допуна имају именски облик датива, који синтаксички није ништа друго него *неправи објекат*“ (Стевановић ⁴1989: 81, курзив наш), што илуструје примерима као што су *Лују се стеже срце кад угледа Рудоњу, Старцу ударише сузе на очи, Болеснику је опет од јуче рђаво, Свим путницима на броју је било тешко, Смучило му се, Старој ће бити драго кад нас види, То ми је врло мило*, а у наставку додаје да „[у] овим случајевима где је граматички појам с именом у дативу допуна глаголу који казује стање, – та допуна означава онога кога се то стање тиче, ко се, тј., у томе стању налази, и ко је, према томе, носилац тога стања“, „[и]ли, да одређеније кажемо, синтаксички је допуна овде у ствари психолошки субјекат дотичних реченица“ (*idem*: 81–82). Сличан поступак можемо приметити, на пример, и у академској граматичкој руског језика, где се за датив уз глагол какав је *свиђати се* (рус. *нравиться*) каже да је по облику „објекатски“, али има и „субјектно значење“ (рус.

истраживање, односно критеријум за ексцерпцију глагола из речника, на ово питање морамо дати одговор.

Према томе, у овом раду сматраћемо да у рекцијске дативне конструкције улазе и оне с дативом као регираним логичким субјектом.

1.4. Методологија истраживања

Као извор грађе за ово истраживање служио нам је једнојезички речник савременог српског језика, као целовит инвентар српске глаголске лексике. С обзиром на то да постојећи речници не дају експлицитне информације о глаголској рекцији, као једини избор наметнуо нам се *Речник српскохрватскога књижевног језика* Матице српске, који, за разлику од новијег, једнотомног *Речника српскога језика* (Нови Сад, Матица српска, 2007), уз сваку лексему по правилу даје и примере употребе. У обзир смо, када је било нужно, узимали и дефиниције и из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који нам, пошто није завршен, ипак није могао служити као примарни извор.

Ексцерпирани су сви глаголи који задовољавају постављени рекцијски услов – да су непрелазни и да регирају датив. Основна јединица ексцерпције и анализе био је глагол у ОДРЕЂЕНОМ ЗНАЧЕЊУ (уколико је полисемичан, а огромна већина глагола јесте), које се може означити и термином СУБЛЕКСЕМА (Поповић 2003а итд.). То значи да смо глагол као што је, рецимо, *претити* ексцерпирали и обрађивали као три јединице. Једна је глагол у значењу које је у *РМС* дато под 1. – „правити покрет руком, гест застраживања, гледати кога или говорити гласом у циљу застаживања“, и илустровано примерима *Окрене се на прети песницом, Кажипрстом прети на Јевђу*; друга је тај глагол у значењу под 2. – „упозоравати, опомињати плашећи последицама“, што је илустровано са *Лопов [је] пријетио батинама, Пријети [му] затвором*; а трећа је тај глагол у значењу под 4. – „показивати знаке опасности“, што је у речнику илустровано са *Државном буџету ... претио [је] дефицит, Пријети опасност да ће нас непријатељ опколити с бока*. Овакав поступак је био неопходан, пошто се глагол у различитим значењима различито синтаксички понаша и различите конструкције гради. У значењу под 1. понаша се као глагол невербалне,

субјектно значење) (Шведова (ур.) 1980: 26), што, ако је наша интерпретација добра, није далеко од појма логичког субјекта; историја и анализа термина и појмова везаних за субјекат, и граматички и „логички“, у руској граматичкој традицији, даје Р. Бахман (1980: 7 и даље).

гестовне комуникације, па се уз њега може очекивати дативна објекатска допуна (која пак није ни посведочена у датим примерима!), али и, као алтернатива, допуна у ППК *на+А*. С друге стране, у значењу под 2. глагол *претити* понаша се као глагол вербалне комуникације (додуше, посебне врсте), па се може опет очекивати да захтева дативну допуну, али која сада више не може алтернирати са допуном у ППК *на+А*; и 1. и у 2. значењу глагол *претити* има уза себе и номинал у инструменталу (уп. „песницом“ и „затвором“), али у 1. значењу тај номинал означава део тела (који може евентуално бити и предмет који се држи у руци), а у 2. значењу тај номинал је апстрактније семантике – означава последицу по дативног референта која ће уследити. Коначно, у значењу под 3. глагол *претити* више није глагол (вербалне или невербалне) комуникације, номинала у инструменталу нема, а субјекатски номинал може бити и неособни, што је искључено у значењу под 1. и 2. Све ово значи да се глагол *претити* у значењу под 1, 2. и 3. понаша као три различита глагола, да припада различитим глаголским класама и да образује конструкције према три различита реченична модела.³¹

Из горенаведеног примера види се још нешто – да *РМС* за глагол *претити* у 1. значењу пропушта да илуструје дативну допуну (*Претити некоме песницом*). Такви случајеви изузетно су чести. Стога смо своје почетне претпоставке о синтаксичком понашању глагола и о физиономији реченичног модела морали увек проверавати на знатно ширем, верификационом корпусу. Како често ни *РСАНУ* није могао дати одговарајуће потврде, или пак довољно одговарајућих потврда, као примарни верификациони корпус служио нам је електронски *Корпус српског језика* који одржава проф. др Душко Витас с Математичког факултета у Београду и који у овом тренутку садржи текстове различитих функционалних стилова укупног обима од око 122 милиона речи.³² За овај корпус користимо ознаку *ЕЛК*.

³¹ Примећујемо да *РМС* пропушта да региструје да се овај глагол може употребити и као (сентенцијално-)прелазан глагол, као у *Претио му је да ће га убити*, но такав случај нам није био релевантан, будући да нас прелазне конструкције овде не интересују. – Треба споменути и два специјализована речника глаголских допуна – *Речник глагола са допунама* (Петровић – Дудић 1989) и речник валенце хрватских и српских глагола Б. Панцера (2001). У овом истраживању нам нису могла бити од велике користи. Први је изузетно ограниченог обима и прављен претежно у дидактичке сврхе, а други почива управо на корпусу који представљају примери из речника, који, показује се, у великом броју случајева нису ни адекватни ни довољни за формирање одговарајућих реченичних модела.

³² Корпус се налази на адреси <http://korpus.matf.bg.ac.rs/>.

Међутим, иако импозантног обима, и поменути електронски корпус у незанемарљивом броју случајева показао се недовољним. Стога смо, као секундарни верификациони корпус, користили и друге електронске изворе језичког материјала доступног на интернету преко сервиса за претраживање *Google*. Обим тог корпуса тешко је проценити. У неком смислу могао би се сматрати и „бесконачним“, будући да за поједине глаголске лексеме, односно поједине конструкције, нуди и по неколико стотина хиљада потврда, које, разуме се, није могуће све ни анализирати ни узети у обзир. Извори који на овај начин постају доступни врло су разноврсни и припадају различитим функционалним стиловима: од белетристике, преко новинских вести, рекламних текстова, па до дискусија на форумима. Управо ови последњи извори представљају начин да се прибаве потврде из једног типа разговорног језика, који је у примарном контролном корпусу (а и у лексикографским изворима) остао потпуно незаступљен. С примерима добијеним на овај начин морали смо, међутим, поступати опрезно, будући да понекад није постојао начин да се директно уверимо у то да се заиста ради о матерњем говорнику, те да пример не садржи грешку у куцању или је у питању идиосинкратична конструкција, својствена само том говорнику.³³ Иако би, у начелу, било пожељено бележити (и цитирати) тачну адресу (URL) за сваку појединачну цитирану потврду, то није било могуће чинити, јер се број цитираних примера мери хиљадама. За овај корпус користећемо ознаку *ЕЛИ*.

Ексерпцијом глагола из *PMC* добили смо око 1.500 јединица (сублексема), које смо унели у рачунарску базу података, приписујући им, током анализе, одговарајуће семантичке и синтаксичке параметре и придружујући им прибављене потврде о синтаксичком понашању. Затим смо их према тим параметрима разврставали и конструисали за њих реченичне моделе.

³³ О „замкама“ и ограничењима која истраживач мора имати у виду када користи *Google* као корпус, гледано из угла корпусне лингвистике, односно фреквенцијске анализе, може се прочитати у раду А. Килгарифа (2007), који закључује да *Google* треба избегавати. С друге стране, С. Дајмер (2011) закључује да се *Google* може користити као погодно средство за истраживање, с тим да се мора имати у виду у какве се податке истраживач може поуздати, а у какве не. Ми се, међутим, нисмо могли бавити утврђивањем фреквенције појединих конструкције – једино смо повремено износили субјективан утисак о томе.

1.5. Структура реченичних модела

Класе глагола представљамо реченичним моделима који су за њих карактеристични и који садрже минималан скуп конституената потребан да би се од датог глагола формирала реченица – то значи да, поред глагола, садрже субјекатски конституент (ако глагол није безличан) и допунске конституенте, а одредбене конституенте само по изузетку, уколико су посредни посебне одредбе, специфичне баш за дату класу глагола, односно дати модел. Модели су у облику табела, вишеслојни су и садрже различите информације, а слични су онима којима смо се већ користили у ранијим истраживањима (Стипчевић 2010а–б, 2011, 2012).

Првим слојем модела, који смо назвали ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА, даје се елементарна информативна реченична архитектура описана терминима као што су ТЕМА, РЕМА, ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС, а у неким моделима користи се и појам СУПРАНЕКСУС (према Поповић 1997б, 2002). Треба напоменути да се овде има у виду „неутрални“ реченични распоред, ван контекста, те да је од значаја пре свега да ли дати конституент типично припада тематском или рематском реченичном сегменту.

Другим слојем модела, који смо назвали ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧКА СТРУКТУРА, описује се састав реченице уз коришћење уобичајених термина за синтаксичке функције (према Поповић¹²2010 и Поповић 1997–2000).

Трећим слојем модела дају се СИНТАКСИЧКЕ ЈЕДИНИЦЕ којима су дате функције реализоване, с исцрпним представљањем вредности класификационих категорија глагола у датом значењу.

Четвртим слојем модела даје се ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК синтаксичких јединица.

Петим слојем модела даје се елементарни ОПИС СИТУАЦИЈЕ денотиране реченицом, често уз навођење и битних прагматичких момената. Побрајају се партиципанти који су у ситуацију укључени и приписују им се одговарајуће (или најприближније³⁴) семантичке улоге – када је у питању семантичка улога ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, у неким случајевима наводимо њену конкретизацију (као АДРЕСАТ, МАЛЕФИЦИЈАР/БЕНЕФИЦИЈАР, ДОЖИВЉАВАЧ и сл.), а у неким

³⁴ Семантичке улоге представљају релативно интуитивно, али не и увек захвално средство за опис реченичног семантичког плана. Наиме, њихов коначан инвентар врло је тешко утврдити, тешко их је прецизно дефинисати, често су различитог нивоа општости, а могу представљати и извор знатне термиолошке конфузије. О томе смо писали у раду Стипчевић 2008.

случајевима наводимо ту улогу као општу и неконкретизовану – или зато што термин и појам за дату конкретну (партикуларну) улогу не постоји, или зато што га није могуће једнозначно одредити. Друга битна семантичка улога дативног референта јесте улога циља, а трећа је СТИМУЛУС. Осталим номиналима приписивали смо уобичајене семантичке улоге као што су АГЕНС, ДОЖИВЉАВАЧ, али у неким случајевима користили смо се појмом и термином НУЛЕ (НУЛТЕ УЛОГЕ), што одговара енглеском термину и појму *THEME* (уп. Стипчевић 2008). Осим семантичких улога наводи се и АСПЕКТУАЛНИ ТИП СИТУАЦИЈЕ – као АКТИВНОСТ, СТАЊЕ, ДОСТИГНУЋЕ или ОСТВАРЕЊЕ, према З. Вендлеру (1957), односно П. Новакову (2005)³⁵, што представља релативну новину. Наиме, показало се да је аспектуални тип у одређеним случајевима, односно код одређених класа глагола, битан фактор за рекцијско понашање, а наведеном типологијом могуће је ове законитости исказати на једноставан начин, што ће бити објашњено у т. 2.1.1. Оваква аспектуална типологија поникла је у англосаксонској средини и није често примењивана у славистичким студијама. Не треба мислити ни да је „коначна“ нити да је најбоља могућа, већ њену примену треба схватити као пробну: дата класификација, наиме, показала се корисном и информативном, но то никако не значи да није могуће применити и неку другу, разрађенију и боље прилагођену категорији глаголског вида у словенским језицима. Важно је такође напоменути да овде аспектуални тип везујемо за ситуацију, а не за сам глагол, и у томе се, рекли бисмо, разликујемо од П. Новакова (2005).

Шестим слојем модела дајемо ОНТОЛОШКЕ ТИПОВЕ РЕФЕРЕНАТА, а седми слој модела представљају примери конструкција.

Иза модела наводимо напомене. У њима објашњавамо и прецизирамо многе појединости које нису могле стати у табелу, коментаришемо семантичко варирање глагола у оквиру класе, могућности метафоричног и метонимијског проширења, осврћемо се на литературу која постоји о датој конструкцији или семантичком феномену, истичемо паралеле са другим глаголским класама (односно моделима), наводимо алтернативе за поједине конституенте, указујемо

³⁵ Ове термине преузимамо од П. Новакова, и треба их схватити као ТЕХНИЧКЕ термине, а не у уобичајеном значењу тих речи (у том случају би деловали неприкладно, баш као и њихови еквиваленти у енглеском, из ког су преузети).

на (не)испушивост допуна, могућност проширења или сужавања модела, а све то, по потреби, илуструјемо и примерима.

Иза напомена наводимо листу глагола који припадају датој класи и реализују се у оквиру датог модела. Лексеме наводимо онако како су дате у *РМС*, а када *РМС* под истом одредницом даје и рефлексивни и нерелексивни глагол, на посебан начин означавамо шта треба узети у обзрт (нпр. „ОПРАШТАТИ {СЕ}“ значи да је узет у обзир само нерелексивни глагол, а „ОБУЧАВАТИ {СЕ}“ значи да је узет у обзир само рефлексивни). Глаголе наводимо у одговарајућем значењу (или значењима), на које упућујемо стрелицом (→), цитирајући дефиницију из *РМС*. Ако је дефиниција преширока за дати реченични модел, њен део понекад прецртавамо. Ако је дефиниција сасвим неадекватна, односно ако дато значење није ни регистровано у *РМС*, замењујемо је дефиницијом из *РСАНУ*, ако постоји; ако не постоји, дајемо у угластим заградама своју дефиницију (довољну да се схвати значење глагола које имамо у виду) или пак остављамо упитник. Иза цитиране дефиниције наводимо примере који потврђују реализацију глагола у оквиру датог модела, и то најпре примере које даје *РМС* (ако их има), затим примере које даје *РСАНУ* (такође, ако их има), а затим примере из *ЕЛК* и *ЕЛИ*. У примерима подвлачимо дативни номинал пуном линијом, а евентуалне реализације осталих допуна из модела – испрекиданом.

1.6. Организација рада

Највећи број модела односи се на глаголе, односно конструкције с регираним беспредлошким дативом. Стога најпре представљамо њих (т. 2), и то према семантичкој улози која се везује за дативног референта. У т. 2.1 представљамо конструкције с дативом АДРЕСАТА; у т. 2.2. конструкције с дативом БЕНЕФИЦИЈАРА или МАЛЕФИЦИЈАРА; у т. 2.3 конструкције с дативом ДОЖИВЉАВАЧА; у т. 2.4. конструкције с дативом ПОСЕСОРА; у т. 2.5 конструкције у којима се дативном референту семантичка улога тешко може једнозначно одредити, па је везујемо за општу улогу ЦИЉАНЕ ОСОБЕ; у т. 2.6. конструкције с дативом ЦИЉА; и у т. 2.7. конструкције с дативом СТИМУЛУСА.

Рекцијске конструкције с предлошким дативом представљамо у наредном поглављу, у оквиру којег, у т. 3.1, дајемо једну глаголску класу, односно реченични модел.

Један број глагола остао је ван класификације, односно без свог реченичног модела. Њих дајемо у последњим тачкама сваког одељка.

Рад завршавамо закључком (т. 4).

2. Рекцијске конструкције с беспредлошким дативом

2.1. Конструкције с дативом адресата

У овој глави бавимо се глаголима чија је допуна датив у једном од својих централних значења. Датив ту, наиме, означава примаоца поруке у (типично вербалном) комуникативном чину. Његова семантичка улога може се сматрати једном од конкретизација улоге РЕЦИПИЈЕНТА³⁶, и то конкретизацијом за коју ћемо користити термин АДРЕСАТ. Најпре ћемо представити конструкције с АСЕРТИВНИМ глаголима, потом конструкције с ЕКСПРЕСИВНИМ и КОМИСИВНИМ глаголима, који су семантички и прагматички сложенијег карактера, па је и улога дативног референта тада по правилу и „нешто више“ од адресата. На крају представљамо глаголе невербалних комуникативних чинова, где је дативни референт прималац невербалне поруке.

2.1.1. Асертивни глаголи

Глаголи говорења (*verba dicendi*) сачињавају врло бројну класу глагола. Међу њима свакако су најбројнији они који се у литератури збирно називају АСЕРТИВНИ, према термину за одговарајући говорни чин (уп. Серл 1979: 12, Лич 1983: 205 итд.). У њиховој је основи „интенција пружања информације“ (Поповић 2005: 1010).

Типично су то прелазни глаголи – њихов реченични модел, осим субјекта-агенса (говорника) и (неправог) објекта-адресата, подразумева и експлицирање пропозиционог садржаја, у виду „директног“ или „индиректног говора“; овај други се исказује зависном изричном клаузом, која тада обично представља и информативно тежиште реченице. Пропозициони садржај може заступати и конституент који М. Ивић (1972: 29), имајући у виду не само глаголе говорења већ уопште глаголе комуникативних и интелектуалних радњи, назива просентенцијализатором (*рећи некоме нешто/то/све*), а у посебним случајевима и какав други номинал у беспредлошком акузативу (*рећи некоме истину / глупост / неколико речи*).

³⁶ Као што је познато, комуникација се концептуализује посредством МЕТАФОРЕ ПРОВОДНИКА (енгл. *conduit metaphor*; уп. Реди 1979), као процес у коме се мисаони садржај „пакује“ у језичке јединице као садржатеље и шаље саговорнику, који их прима и „распакује“.

Међутим, за многе глаголе говорења карактеристично је да се овај основни реченични модел може модификовати тако да укључи и ТЕМАТСКУ ДОПУНУ, реализовану номиналом у ППК *о+Л* или пак у ППК *за+А*. За први облик је констатовано да показује „предмет разговора“ (Ивић 1950), односно да означава „на кога се односи акција слушања и говорења без обавезе да се додају даља објашњења“, због чега се може употребљавати „и без друге експликативне допуне“ (Кашић 1968). Међутим, таква је конструкција (*причати некоме о нечему* насупрот *причати некоме нешто*) „сиромашнија у комуникативном потенцијалу од реченице са којом успоставља комутабилни однос у истој синтаксичкој позицији“, чиме се објашњава утисак о „индиректном карактеру овакве објекатске допуне у односу на директну објекатску допуну“ (Ивић 1972). Напомиње се, такође, да ова локативна конструкција може замењивати пропозициони садржај само уз глаголе „трајног вида“: *Говорила је о њему*, али не **Казала је о њему (ibid.)*; слично запажање поново износи и И. Прањковић (2007), закључујући да су „посве неовјерене конструкције типа **Рекао је о времену* или **Рећи ће о глаголима говорења*.“

О другом облику тематске допуне, с предлошким акузативом, каже се да утиче на то да (у конструкцији као што је *људи нешто говоре за мене*) глагол „добива суженије, одређеније значење и значи: људи говоре о мени, али тако да износе моје особине, поступке“ (Ивић 1950); истиче се да се не може употребљавати без експлицирања пропозиционог садржаја и да се, за разлику од *о + локатив*, најчешће употребљава у оквиру колоквијалног комуницирања (Кашић 1968), да се уопште среће ређе (Гортан-Премк 1971: 27, Ивић 1972), те да се, ако се и употреби без експлицирања пропозиционог садржаја, или без просентенцијализатора, он „обавезно подразумева“: *реци мами за Дану = реци мами оно за Дану* (Ивић 1972: 30, фн 1).

Конструкцију *за+А* и *о+Л* с глаголима као што су *казати*, *причати* (али и други – *(са)знати*, *чути*, *мислити* и сл.) и уз изричном реченицом експлициран пропозициони садржај – В. Ружић (2006: 164 и даље) назива ТЕМАТИЗИРАНИМ ОБЈЕКТОМ, а И. Антонић (2010), анализирајући употребу те акузативне конструкције у посебној студији, овај конституент у реченици као што је *Причају за њега да воли коцку* означава као „ПРОЛЕПТИЧКИ СУБЈЕКТ, семантички

псеудоагенс: носилац особине комплементне предикације³⁷, додајући и да његов референт обично има обележје [+ живо]³⁸.

Из досад навођених примера види се да се глаголи говорења могу користити и без адресата, а исто тако може изостати (мада не у исто време!) и тематска допуна и пропозициони садржај. Изостанак допуне може (али не мора) бити сигнал да глагол у тим случајевима има различита значења. Тако И. Прањковић, између осталог, подсећа да се *говорити* може употребити тако да се потенцира „значење квалитативне“ (*говорити испрекидано*) или пак „просторне циркумстацијалности“ (*говорити у парламенту*), док се глагол *разговарати* фокусира на „говорну интеракцију“, па је за њега „карактеристична изразита (изравна) непријелазност“, и уз њега ће „долазити приједлог *с* уз инструментал“: *разговарати с ким*, односно *разговарати с ким о чему* (Прањковић 2007).

Покушаћемо најпре да за помињане елементе реченичних модела глагола говорења (а то су, још једном: АГЕНС, ПРОПОЗИЦИОНИ САДРЖАЈ / ПОРУКА, АДРЕСАТ и ТЕМА), утврдимо могуће конфигурације, нарочито у вези с различитим могућностима локативне и акузативне реализације ТЕМЕ. Пошто се и глаголски вид помињао као релевантан фактор, узећемо два глагола – *говорити* и *рећи*. Комбинације су следеће:

- (26) Пера је (Лази) рекао/говорио да је Ана паметна / истину.
- (27) Пера је (Лази) [?] о Ани / за Ану рекао/говорио да је паметна.
- (28) Пера је (Лази) о Ани / за Ану рекао/говорио истину.
- (29) Пера је (Лази) рекао / говорио истину о Ани / за Ану.
- (29а) (Лазу је истина о Ани / * за Ану растужила.)
- (30) * Пера је рекао о Ани / о том догађају / за Ану / за тај догађај.

³⁷ Овакве реченице, као што ћемо ниже објаснити, заправо и нису предмет нашег рада, али морамо приметити да термин „пролептички субјекат“ овде можда и није најсрећније одабран, из два разлога. Прво, иако би се дата реченица заиста могла трансформисати тако да уместо конституента у предлошком акузативу из више реченице имамо субјекатски конституент у изричној реченици (*За њега_i причају да Ø_i воли коцку* → *Причају да он_i воли коцку*), већ летимичан преглед контролног корпуса показује да – истина, много ређе – тематски конституент из више реченице може бити кореферентан и са несубјекатским конституентима изричне реченице: *За њега_i причају да су га_i виђали у Црној Гори*. *За њу_i причају да су јој_i никли „трећи зуби“*. *За нас_i причају да је наш_i брак најсрећнији брак овог века* (ЕЛИ). И друго, конституент у предлошком акузативу има идентичну синтаксичку и семантичку вредност и ако се изрична клауза замени номиналом (*За њега причају само истину*), а ту могућност примећује и сама ауторка.

³⁸ Слично истиче и В. Ружић (2006: 165). Чини нам се да ова чињеница нема граматички значај, већ је пре реч о томе да људи напросто чешће причају о другим људима него о предметима.

(31) Пера је Лази рекао [?]о Ани / о том догађају / за Ану / за тај догађај.

(32) Пера је говорио о Ани / о том догађају / * за Ану / * за тај догађај.

(33) Пера је Лази говорио о Ани / о том догађају / за Ану / за тај догађај.

Примери (26)–(29) илуструју транзитивне реченичне моделе, у којима је адресат (дативни номинал) у начелу испустив³⁹. Врло је важно приметити да је с изричном клаузом глагол *говорити* у (26) и (27) – а то су примери са изричном клаузом којом се експлицира пропозициони садржај – могуће употребити само с итеративном субаспекатском вредношћу, не и дуративном! Примери (27) и (28) садрже тематску допуну у локативу и акузативу, а при чему се стиче утисак да је у (27) акузативна тематска допуна прихватљивија, док су у (28) једнако прихватљиве обе. Примери (29) и (29а) показују да се тематски номинал у локативу може интерпретирати и као синтагматски, а не реченични конституент; за тематски номинал у акузативу то не важи. Примери (30)–(33) илуструју непрелазне конструкције, које нас овде пре свега и интересују. Може се, најпре, уочити да глагол *рећи* ипак има непрелазну употребу с тематском допуном, било акузативном, било локативном, али само ако се употреби и адресат – уп. (30) и (31). Глагол *говорити* такође дозвољава непрелазну употребу, али без адресата допушта само локативну тематску допуну (уп. (32))⁴⁰, а с адресатом допушта и локативну и акузативну (уп. (33)), при чему је акузативна допуштена само ако се несвршени вид овог глагола интерпретира у итеративном смислу (уп. ^{??}*Неколико сати ми је говорио за то* и *Неколико пута ми је говорио за то.*)

Што се тиче семантичке разлике између локативне и акузативне тематске допуне, прва, као што је већ примећено у цитираној литератури, има општ(иј)е значење, а друга уже. Можемо додати да друга, акузативна, функционише као конкретна тема конкретног, али неискazanог пропозиционог садржаја – штавише, она тај садржај у извесном смислу и заступа, при чему је слушаоцу остављено да га сам реконструише, на основу ужег или ширег ситуационог контекста, односно претходних знања о референту акузативног номинала: *Рекао му је за Ану* јесте, у ствари, сажет опис развијенијег говорног чина, чији би информативнији опис могао бити *Рекао му је да је Ана дипломирала / да се Ана*

³⁹ Нарочито се чини испустив у (27) и (28), али то објашњавамо „информативним преоптерећењем“ реченице, а не строго синтаксичким или семантичким разлозима.

⁴⁰ Реченица *Пера је говорио за Ану* прихватљива је само ако се *за Ану* интерпретира као „у корист Ане“, што је другачије значење ове предлошко-падежне конструкције.

разболела / да су Ану ухапсили и сл., при чему се, у недостатку других контекстуалних назнака, као „предефинисана“ подразумева проста егзистенцијална пропозиција: *Рекли су ми за тај лек* значи „рекли су ми да се појавио, да постоји тај лек“. Ове чињенице у досадашњој литератури, колико нам је познато, није регистроване на задовољавајући начин. Ради се, рекли бисмо, о специјалном типу конструкције, која не само да је нарочито честа у разговорном језику него је у њему, мислимо, управо и поникла, пошто је разговорном језику и иначе својствена имплицитност. У њој ППК *за+А* има укупан семантички допринос који је већи од „очекиваног“⁴¹. А помињана опаска М. Ивић да се у оваквим конструкцијама анафорски просентенцијализатор обавезно подразумева, није, мислимо, сасвим тачна: прво, његовим уметањем не добија се увек еквивалентан израз – *Рекао ми је оно за тај догађај* не значи, и не мора значити, исто што и *Рекао ми је за тај догађај*, и друго, оваква конструкција на контролном корпусу даје упечатљив број потврда, окупља око себе знатан број глагола у релативно хомогену семантичку класу и конституише препознатљив и стабилан реченични модел.

Што се тиче међусобне заменљивости локативне и акузативне тематске допуне, пример (32) сугерише да су, уз глагол *рећи*, допуне заменљив(иј)е онда када је номинал сам по себи довољно информативан (*рећи некоме о том догађају* чини се прихватљивије него *рећи некоме о Ани*), што показује да локативна тематска допуна није у стању да изазове прагматички ефекат као акузативна. С глаголом *говорити* ситуација је нешто сложенија и захтева дуже објашњење.

У досадашњем излагању као типичне глаголе одабрали смо *рећи* и *говорити*. Разлика у њиховом понашању, односно разлика и значењу и саставу конструкција које граде (уп. (31) и (33)), не може се, међутим објаснити само категоријом глаголског вида. Наиме, познато је – мада се често у домаћој граматичкој литератури на то недовољно обраћа пажња – да глаголи несвршеног вида означавају не само радњу у њеном трајању (34) већ и понављање извршене радње у прошлости (35–36), садашњости (37) или будућности (38), радњу која се извршила у неспецификовано време у прошлости (39), радњу за коју постоји могућност да се изврши у неспецификовано време у

⁴¹ П. Радић (2003: 132) помиње „појачан удео“ ове предлошко-падежне конструкције као један од фактора „балканизације“ српског књижевног језика на морфолошком плану.

будућности (40), извршену радњу о којој се приповеда (41), као и радњу чије се (не)извршење захтева (42а–д) (уп. Дики 2000, Кликовац 1996, 2014, као и тамо цитирану литературу):

- (34) Говорио им је о томе два сата. Говорим вам о томе.
- (35) Трипут им је говорио за то. (= Трипут им је рекао за то.)
- (36) Често би им говорио за то. (= Често би им рекао за то.)
- (37) Стално свима говори за то. (≈ „Стално свима рекне за то“.)
- (38) Сваки дан ће им говорити за то. (≈ Сваки дан ће им рећи за то.)
- (39) Већ сам им једном говорио за то. (= Већ сам им једном рекао за то.)
- (40) Нећу ником говорити за то. (≈ Нећу ником рећи за то.)
- (41) Он прилази, говори ми за то и одлази. (≈ Он је пришао, рекао ми за то и отишао.)
- (42а) Говори одмах свима за то! (≈ Реци одмах свима за то!)
- (42б) Не говори ником за то! (≈ „Не реци ником за то“!)
- (42в) Немој ником говорити за то! (≈ Немој ником рећи за то!)
- (42г) Да ниси ником говорио за то! (≈ Да ниси ником рекао за то!)
- (42д) Нека ником не говори за то! (≈ „Нека ником не рекне за то“!)

Као што се може видети, сви наведени примери садрже глагол несвршеног вида *говорити*, а при томе сви, осим (34), означавају ситуацију која се, барем у принципу, може исказати и глаголом *рећи*. Очигледно је да се правило о дистрибуцији локативне и акузативне тематске допуне не може формулисати уз помоћ категорије глаголског вида, већ је потребно посегнути за аспектуалном типологијом глаголских ситуација (Вендлер 1957, Новаков 2005) и правило формулисати овако: уколико глагол означава АКТИВНОСТ, као, нпр., у (34) и једној од две могуће интерпретације (33), или пак ако означава ДОСТИГНУЋЕ (нпр. *проговорити* у значењу „почети говорити“), могућа је само локативна допуна, а уколико означава ОСТВАРЕЊЕ, као у (31), (35)–(42) и у другој интерпретацији (33), могуће су и локативна и акузативна допуна. На овај начин се релативно елегантно може објаснити појава да се несвршени глагол у једном случају понаша на један, а у другом на други начин.

Отуда смо и интранзитивне дворекцијске глаголе говорења поделили на глаголе који⁴² означавају АКТИВНОСТ или ДОСТИГНУЋЕ и глаголе који означавају

⁴² Прецизније би, мада незграпније, било рећи „... глаголе КАДА означавају...“.

ОСТВАРЕЊЕ. У првој класи је највише глагола несвршеног вида, а у другој свршеног. Притом морамо напоменути да смо у другу класу додавали само оне несвршене глаголе за чије смо значење остварења имали потврду на корпусу, а не све који би се могли тако употребити. Оваква подела према аспектуалном типу глаголске ситуације ставља у први план још једну семантичку разлику: конструкције с глаголима из друге класе (ОСТВАРЕЊЕ) подразумевају и претпоставку да је ситуација доведена до свог природног завршетка, тј. да је окончана „успешно“. Другим речима, конструкција *рекао ми је за то* значи и да је адресат „примио к знању“ оно што му је речено, па се на тај начин ове конструкције приближавају конструкцијама са искључиво транзитивним глаголима типа *обавестити*, *информисати* (који такође допуштају акузативну тематску допуну). Ове претпоставке нема у конструкцијама са значењем активности или достигнућа (*говорио ми је о томе два сата*, *прозборио ми је о томе* и сл.).

Што се тиче семантичке варијације глагола унутар сваке класе, поред оних глагола које можемо одредити као „опште“ глаголе говорења (*говорити*, *причати*, *рећи*, *казати* и сл.), врло бројну групу чине „глаголи начина говорења“ ((*про*)*шапутати*, (*про*)*мумлати*, *брујати* и сл.)⁴³, која се донекле преклапа са групом глагола којима се потенцира (негативан) вредносни став према изреченом садржају (*млетити*, (*из*)*брабоњати*, *лапрдати*, *лупетати*, *лајати*, *ланути* и сл.); када се ови други нађу у конструкцијама с дативом личне именичке заменице првог лица (као у *Зашто ми ту брбљаши о томе?*), често није лако, па ни могуће, утврдити да ли је имамо посла с дативом адресата или с „дативом неучтивости“ (Палић 2010: 282), као у *Зашто ми ту цмиздриши?* – или пак истовремено и с једним и другим. Другу, малобројну групу глагола блиску глаголима начина говорења чине глаголи којима се потенцира „средство посредством којег“ се комуницира: *писати*, *телефонирати*, *телеграфисати*, *депеширати* и сл.

Посебни осврт заслужује група глагола као што је *лагати*, које условно прикључујемо овде разматраним глаголима говорења. Овај глагол везан је за говорни чин којим се износи (а) неистинита тврдња, при чему (б) говорник

⁴³ Ц. Лич (1983: 212–213) за овакве глаголе у енглеском језику користи термин „фоничкодескриптивни глаголи“ (енгл. *phonically descriptive*) и износи запажање да се, ако се уопште експлицира, пропозициони садржај чешће исказује директним него индиректним говором. Могуће је да ово запажање важи и за српски језик.

верује да је тврдња неистинита, али свеједно је износи (в) с намером да обмане слушаоца.⁴⁴ Према томе, у првом плану није пуко „стављање до знања“, о чему сведочи и тест негације: реченицом *Није ми лагао о томе / лагао за то* негира се претпоставка о неистинитости изреченог, а не негира се вршење говорног чина саопштавања. Ови глаголи, вероватно још чешће, допуштају и транзитивну реализацију с адресатом који је истовремено и пацијенс (*лагати некога*), а нормативни статус такве употребе био је у прошлости предмет полемике. О томе М. Стевановић (1952) каже да „они што лажу своје лажи увек некеме упућују, увек их говоре некеме, и сасвим је разумљиво што глагол *лагати* кад њим хоће баш то да се каже, као и остали глаголи говорења, уза се тражи допуну у облику датива“, али да овај глагол такође може значити „лажним речима *обмањивати, варати*“, када се употребљава с акузативном рекцијом, за шта има потврде из народних говора целе Србије, Војводине, Црне Горе и Херцеговине; но, такође износи утисак да се „код наших штокаваца са запада: из Лике, Баније и Кордуна уз глагол *лагати* употребљава облик датива и у значењу које иначе захтева акузатив“. Д. Гортан-Премк (1971: 51) закључује ипак да је „за глагол *лагати* очито да се далеко чешће јавља са допуном у дативу“, али такав закључак се лако објашњава чињеницом да је дативна рекција заједничка целокупној (бившој) српскохрватској територији, а акузативна не (о чему, заправо, говори и Стевановић). М. Миновић пак (1987: 131) каже да је у „савременом језику, имајући у виду цјелокупну сх. језичку територију, обичнија [...] употреба акузатива“, чије је ширење једна од „језичких иновација у развоју хс. језика“; ову тврдњу, опет, као неутемељену критикује И. Палић (2010: 79), износећи утисак да „глаголу *лагати* у сваком случају боље пристаје дативна допуна јер се њиме скоро увијек у први план истиче трансфер ’лажног садржаја’, а не његов учинак на примаоца“. Дакле, извор нормативних неспоразума била је, а можда је и још увек, регионална варијација: ако се Стевановићева запажања узму за веродостојнија од Миновићевих, на истоку се овај глагол равноправно реализује у два различита синтаксичко-семантичка модела – у првом се адресат исказује дативом, у другом се реинтерпретира као пацијенс и исказује беспредлошким акузативом;

⁴⁴ Ј. Колман и П. Кеј показују, заправо, да су ово семантичко-прагматички елементи које има ПРОТОТИПИЧАН чин лагања, а да као такав (у различитом степену, од стране различитих информатора) може бити оцењен и говорни чин који од ова три елемента има два, па чак и само један, при чему највећу тежину има елемент (б), а најмању (а) (Колман – Кеј 1981).

на западу, међутим, очигледно се даје предност првом. Наше испитивање на примарном контролном корпусу (ЕЛК) показује да је неупоредиво лакше наћи потврду за акузативну него за дативну реакцију, но рекли бисмо да и поред тога што су ова два синтаксичко-семантичка модела у којима се *лагати* реализује неједнако фреквентна, нема никакве сумње да су оба стабилна.

На крају, треба још једном напоменути да смо се у овој тачки бавили само глаголима говорења који се употребљавају као непрелазни, с дативним номиналом. Глаголе који имају (само) прелазну употребу (нпр. *изрећи*, *изговорити*, *изустити*) нисмо ни узимали у разматрање.

2.1.1.1. Глаголи типа *говорити, причати, казивати*

Табела бр. 3

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	ТЕМАТСКА ДОПУНА
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће несвршени, непрелазни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК o + локатив (или, изузетно, za + акузатив)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА)
	<p>Вољни вербални чин (АКТИВНОСТ или ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА којим он изриче извесну поруку (пропозициони садржај), на одређену ТЕМУ, намењену АДРЕСАТУ. При томе се не подразумева да је вербални трансфер доведен до краја, односно да је адресат поруку примио к знању.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Писац Просјак</i>	<i>говори је казивао је мумлао</i>	<i>Лази публици пролазницима</i>	<i>o Ани. o новом роману. o смаку света.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Изузетно је мали број потврда за ППК *za+A*, а и у тим случајевима вероватно се пре може говорити о изостављеном акузативном просентенцијализатору (*Казивао му је (нешто) за то*), или су посреди примери где се ситуација може интерпретирати и као ОСТВАРЕЊЕ.

2) Велики број глагола из ове класе може се реализовати и у реципрочној конструкцији (што подразумева два партиципанта која у једнакој улози учествују у ситуацији, с тим да се ситуација може изнети симетрично – *Пера и Лаза су причали* или асиметрично – *Пера је причао с Лазом / Лаза је причао с Пером*; уп. Стипчевић 2012), па се сврставају и у класу реципрочних глагола. То

важи за опште глаголе говорења, мада не све (*говорити, зборити, причати с неким*, али не *казивати с неким*), за глаголе начина говорења, али по правилу не за оне с израженом семантичком компонентом негативног става (*ћаскати, чаврљати, шапутати с неким*, али не *лупетати, бунцати, булазнити с неким*). Реципрочну реализацију немају ни глаголи типа *лагати*.

3) Глаголи типа *говорити* могу развијати метафоричну употребу са неживим „агенсом“: *та књига (нам) говори о...*, *стара предања (нам) казују о...*, при чему се дативни номинал често изоставља, а могућа је, наравно, и прелазна реализација. Глаголи начина говорења и њима сродни глаголи (*мумлати, лапрдати*) не познају овакву употребу.⁴⁵

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **БАЉЕЗГАТИ** н. → *говорити којешта, лупетати, трабуњати*.
 - ◆ *o+Л*: [ЕЛИ: Ниси дошла да ми баљезгаш о освети твог брата? – Сад ће неко да ми баљезга о томе како нема посла, како нема перспективе. – Неко ми баљезга о мојој прошлости (...).]
 - ◆ *za+А*: [ЕЛИ: Мени си баљезгао за њемачке ауте[,] а имао сам оправдане разлоге зашто не вјерујем (...) сличним „истраживањима“ (...).]
2. **БЕСЕДИТИ** н. → (1) *књиж. говорити*.
 - ◆ *o+Л*: [ЕЛИ: Зашто ниси тад био на стадиону да нам беседиш о лику и делу Ивана Томића? – Е кад си већ ту, и кад нам беседиш о јунацима, могао би мало о надимку Злопоглеђа. – [С]ећам се (...) проте Митровића[,], који нас је с радосћу дочекао и лепо нам беседио о Каленићу, фрескама, старинама из манастирске ризнице (...).]
3. **БЛЕБЕТАТИ** н. → (2) *говорити којешта, брбљати*.
 - ◆ *o+Л*: [ЕЛИ: У међувремену, Сид ми блебеће у ухо о неким старим срањима. – [Д]ок сам ти феном сушио хаљину[,], ти ми блебетала о томе како ти је мати испеглала хаљину кад си пошла напоље (...).]
4. **БРБЉАТИ** н. → (1) *много говорити о чему безначајном, говорити празно*.
 - ◆ *o+Л*: [ЕЛИ: Треба да слушам Гру како ми брбља о Београду? – (...) ону бабу из психологије која ми брбља о злостављању. – Када се обратила Еви, и почела да јој брбља о некаквој бесмртности, цела ствар више није имала никаквог значаја.]
5. **БРБЉЕТАТИ** н. → *брбљати*.
 - ◆ *o+Л*: [РМС: Непрестано им је брбљетао о сличним шаљукавим веселостима из давних дана.]

⁴⁵ Слично запажање за овакве глаголе у енглеском износи А. Звики (1971).

6. **БРУЈАТИ** н. → (3.б) *гласно причати, говорити (а да се појединачни гласови не чују).*
 ♦о+Л: [ЕЛИ: Ја сам говорио о цијени аквизиције, а ти мени брујиш о вредновању (...). – Брујиш о Србима у Бечу, о домаћинској земљи, о нашем народу тамо, о архитектури, музејима, величини града, лепоти, шта год више, и то колико?]
7. **БРУНДАТИ** н. → (1.а) *мумлати, мрмљати.*
 ♦о+Л: [ЕЛИ: Па може бити да је то, а да ти и ја рецимо не умемо да се опустимо довољно, кад је већ рацио толико заступљен да у току незаштићеног односа може да нам брунда о контрацепцији. – Медо нам опет брунда о женама као некаквом грозоморном злу.]
8. **БУЛАЗНИТИ** н. → *бесмислено говорити, бунцати.*
 ♦о+Л: [ЕЛИ: [З]ар астролог да ми булазни о Титовом пореклу? – Да би ми булазнио о поруци која ме мучи? – Немој ми булазнити о стварима о којима немаш појма.]
9. **БУНЦАТИ** н. →[?] (1) *говорити ~~у сну или у јакој болести или грозници~~.*
 ♦о+Л: [ЕЛИ: Шта би вас овог трена усрећило? – Да престану да ми бунцају о алкохолу.]
10. **ГАЛАМИТИ** н. → (а) *дизати галаму, грају; протестовати.*
 ♦о+Л: [ЕЛИ: Све го криминалац[,] а сад ми ту галамите о поштењу.]
11. **ГОВОРИТИ** н. → (2.а) *служити се говором; саопштавати нешто речима, казивати.* → (3.а) *казивати, саопштавати писмено (у писму, књизи и сл.).* → (4.а) *држати говор, беседити.* → (5.в) *причати.*
 ♦о+Л: [ЕЛК: [Е]ма [је] имала разумевања за ту благу тугу, па би је разведравала час говорећи јој о свом пријатељству, час помињући господина Елтена (...).] [ЕЛК: Древна предања нам такође говоре и о силама и анђела или посланика (...).] [ЕЛИ: И са каквом је топлином народу говорио о значају писмености, неопходности хришћанскога образовања и одгоја новог нараштаја (...). – Тамас Бауер је учесницима и публици говорио о моделима приватизације који су примењени у мађарској привреди (...). – Затим је код белгијских рудара, говори им о Сину Божијем и крви његовој, затим покушава да слика, затим постаје луд.]
12. **ГУДЕТИ** н. →[?] (4) *фиг. говорити (обично што непријатно, неугодно).*
 ♦о+Л: [ЕЛИ: Ја ти говорим да те Јалнушки питао за рат у Хрватској, а не о БИХ[,] а ти ми као одговор опет гудиш о БИХ. – [М]а колико нам иначе почетак гудио о реализму и 'стварном свету' (...).]
13. **ГУЊАТИ** н. → *мрмљати; говорити незадовољно (обично нејасно и подаље од онога против кога се говори); негодовати.*
 ♦о+Л: [ЕЛК: Ето, видиш, душо (...), нема више зида, ја сам га срушио, а ти ми гунђаш о некаквим флекама. – Британија гунђа о Европској унији већ четири деценије (...). – Жена је ту да ме трпи, а не да ми одређује правила и да ми гунђа о вјерности.]

14. **ДОЈАВЉИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОЈАВИТИ.*
 ♦ **за+А:** [ЕЛК: Свима који желе узгајати орхидеје дојављујемо за нову и само орхидејама посвећену веб страницу Orhideje.net.]
15. **ДОЦИРАТИ** н. → лат. *учити, поучавати, предавати на високим школама; фиг. говорит, излагати своје мишљење сувише учено и надмено; замарати досадним тумачењем.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: [Т]акви злочини и варваризам нису упамћени у Европи и Ти сад неком (...) доцираш о правима и некој подршци! – [Б]ојим се да ниси нимало компетентан да ми доцираш о знаковима времена (...). –
16. **ДОШАПТАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОШАПТАТИ.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: Зато одбацимо тог проклетника Шејтана који нам дошаптава о нашој браћи муслиманима (...).]
17. **ДРОБИТИ** н. → (3.а) *вулг. фиг. говорити брзо, много, сувишно и којешта, брбљати, наклапати, трућати.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: Па да је издражавање људи на форумима (...) „неграматично“; онда их не би уопште могао разумети, а камоли да им дробиш о писмености. – Хоћеш ли, и кад одемо под земљу, да ми дробиш о тастатури? – [Професор] из Ниша (...) нам је дробило о златном пресеку и настанку живота (...). – Јер сам му ја бар месец дана раније дробила о томе како ми је рођендан тог и тог, да очекујем поклон (...).]
 ♦ **за+А:** [ЕЛИ: [К]ад год сте предлагали неку серију[,] ја сам вам дробило за ову (...).]
18. **ЖВАКАТИ** н. →[?] (2) /= жватати/ *споро и нејасно говорити.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: Немој да ми жваћеш о мом систему живота, мом схватању живота, мом начину живота.]
19. **ЗАНОВЕТАТИ** н. → *приговарати, досађивати приговарањем, говорити неважне ствари, бесмислице.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: Мајка: Особа која те цело детињство пожурује да се ожениш да би ти остатак живота зановетала о томе.]
20. **ЗБОРИТИ** н. → *говорити.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛК: Изгледало је као да ми читава васиона само о њој збори (...).] [ЕЛИ: О овоме ти зборим, о сентименту и милости Истока, наспрам нарцисоидности и интереса запада (...).]
21. **ЗВОЦАТИ** н. → (2) *разг. пеј. говорити којешта, брбљати; закерати, грдити.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: У младости ми је стриц стално звоцао о музици коју слушама. – Онда би само морала да се бори са својим татом којој јој је звоцао о томе како треба да изабере праву област којом ће се бавити.]
22. **ЈАВЉАТИ₁ (СЕ)** н. → *несврш. према ЈАВИТИ₁ (СЕ).*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: Такође наш сарадник из Куршумлије нам јавља о случају тројице људи који су претучени од полиције (...).]
23. **КАЗИВАТИ** н. → (1) *несврш. према КАЗАТИ.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛК: Ту су ме стигле поруке које су ми казивале о рату и поразу у Гондору (...). – У овом разговору академик Тадић нам је казивао о низу својих доживљаја и опредељења, о нади као животној сили. . .] [ЕЛИ: Са сетом нам је казивао о данима када су га јурили кроз Кнез Михајлову и

на разне начине вратили тренинзима (...). – Много се захваљујемо и господину (...), који нам је казивао о историјату села. – Мало нам је казивао о својој каријери, плановима за будућност (...).]

24. **ЛАГАТИ** н. → **(1.а) свесно, намерно говорити оно што није истина.**
♦*o+Л*: [ЕЛИ: Зашто би ми лагао о нечем оваквом? – Упознали се ми тако[,] при чему сам јој признао да нисам био баш искрен (...) и да сам јој лагао о једној ствари док смо се дописивали (...). – Ти си ми лагала о својој превари, а ја тебе о својој нећу! – И онда се питају „ако су ми лагали о томе, о чему другом су ме још лагали?“ – Док нам лажу о инвестицијама од стотина и хиљада милијарди евра, о борби против криминала, спроводе криминализацију, пљачке и брутални терор (...). – Комунисти су нам лагали о социјализму, али су говорили истину о капитализму.
♦*za+A*: [ЕЛИ: Да ли су нам лагали за Бога? Да ли он постоји? – Ако си ми лагао за награду, ако сам испао будала, неће бити добро. – [А]ко ће ми лагати за године, занимање, материјални статус и слично[,] може то учинити и на првом састанку.]
(→ **(1.б) (кога) обмањивати, намерно нетачно обавештавати.**
[РСАНУ: Трговац ти лаже са смијехом, | жена лаже сузе просипљући. – Други или те не знају или ти лажу или мисле исто што и ја, али шуте.]])
25. **ЛАГИТИ** н. → **фам. дем. према ЛАГАТИ.** — [ЕЛИ: Ти си ми једном рекао да је Васа, лагио си ми.]
♦*o+Л*: [ЕЛИ: Ко то „лаги“ о незапослености? – Искрено мислим да нам лагиш о овоме.]
26. **ЛАПРДАТИ** н. → **вулг. блебетати, ландарати.**
♦*o+Л*: [ЕЛИ: [А] ти ми лапрдаш о некој мојој средишњици и ломљењу костију. – И немојте сад да ми лапрдате о њеној булимимији и тешком животу, ја само причам оно што сам запазила и што је истина.]
27. **ЛУПАТИ** н. → **(б) говорити бесмислице, лупетати.**
♦*o+Л*: [ЕЛИ: [Н]ису у стању да се довуку до међународне постаје (...), а ти ми лупаш о Марсу.]
28. **ЛУПЕТАТИ** н. → **(2) говорити којешта, брбљати.**
♦*o+Л*: [ЕЛК: Немој сад да почнеш да ми лупеташ о искрености и младости (...). – И немој ти, молим те, да ми лупеташ о великосрпској мегаломанији! – Следећи пут кад неко крене да ми лупета о приватности (...), упутићу га [овамо].]
29. **МЛЕТИ** н. → **(2) фиг. пеј. говорити не престајући једно исто, лупетати, нагваждати, блебетати.**
♦*o+Л*: [ЕЛИ: Грех, грех... шта ми ту мељеш о греху као нека стара баба. – Отимају моје паре за РТС претплату да би на РТС2 пуштали попа да ми меље о потрошачком друштву!]
30. **МУДРИЈАТИ** н. → **мудровати.**
♦*o+Л*: [ЕЛИ: Касније дође други са сличним коментарима, сви се нешто чуде. Онда им ја почнем мудријати о протеинима (...).]
31. **МУМЉАТИ** н. → **= мумлати.**
♦*o+Л*: [ЕЛИ: Па што је онда мени мумљао о дугој стимулацији?]

32. **НАГВАЖДАТИ** н. → *говорити бесмислице, наклапати, блебетати.*
 ♦*o+Л:* [ЕЛИ: И док ми је Хуанито нагваждао о некаквом штрајку металаца, опазио сам (...) како се у улици Пасо опет појављује човек из Електродистрибуције (...).
33. **ПЕВУЦКАТИ** н. →[?] (1) ~~*невати тихо, испод гласа*~~ [„говорити“].
 ♦*o+Л:* [ЕЛИ: Почела јој је [козметичарка] певуцкати о ширини Делфинина чела, ширини (...) очију и савршеном овалу браде.]
34. **ПЕВУШИТИ** н. →[?] (1) ~~*певуцкати*~~ [„говорити“].
 ♦*o+Л:* [ЕЛИ: Па мало да ми певушиш о моралу у светлу непостојања слободне воље. – Ти ми певушиш о љубави, а ја ти одговарам (...).]
35. **ПИСАТИ** н. → (3) *обраћати се коме писмено, писмом јављати, саопштавати, слати писмо.*
 ♦*o+Л:* [ЕЛК: Млади Андалужанине, наша браћа из Касар-Гомелеса ми похвално пишу о теби. – Каква би несрећа била бити млад министар! Треба да му о томе пишем; то је једна од оних ствари које треба да зна званично пре него што се завади са својим кнезом. – [К]ако је наша свађа била оштра, то нисам сматрала за згодно да ти пишем о рођењу детета. – И даље им је писао о том како је Целалудин-паша поступио са битољским беговима и првацима. – Леди Бертрам је сваког дана о свом страху писала сестричини, за коју би се сада могло рећи да живи од писама (...).]
36. **ПОПОВАТИ** н. → (2) *вр. наметљиво поучавати, давати поуке, савете.*
 ♦*o+Л:* [ЕЛИ: [З]адња ми је намера да ти попујем о томе како да васпитаваш своје дете (...). – Нисам нарочито религиозан и не желим да икоме попујем о томе у шта би требало да верује. – Док је нама поповао о мултиетничкој Војводини и пацифизму, он је друговао са Аркановим питомцем (...).]
 ♦*za+A:* [ЕЛИ: Ни ја теби не попујем за узбекистанску лигу. – Нашао је ко ће коме да попује за понашање. – Како они сад другима попују за прекомерну употребу силе.]
37. **ПРАЗНОСЛОВИТИ** н. → (1) *празно, испразно словити, говорити нешто што нема значења ни смисла, блебетати.*
 ♦*o+Л:* [ЕЛИ: Заточеник прошлости и савести који је с ђаволом склопио пакт о ненападању и завери ћутања, дуго је Немцима празнословио о њиховој историјској прошлости.]
38. **ПРЕДАВАТИ** н. → (2) *држати предавање, тумачити, објашњавати што.*
 ♦*o+Л:* [ЕЛК: На једном часу, последњих година моје наставничке каријере, предавао сам деци о умећу египатских, грчких, римских и словенских градитеља (...). – А Заниновић нам предавао о Јоусе-овом Уликсу[,] којег није ни прочитао (...).]
39. **ПРЕНОСИТИ (ЅЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРЕНЕТИ (СЕ).*
 ♦*o+Л:* [ЕЛИ: Већ када сам се дотакнуо припрема[,], из поузданих извора Вам преносим о читавом низу проблема (...). – Ти би нам преносила о стањима њихове свести и осталим збивањима која се дешавају у овој социјалној сфери. – Можда би имало више смисла (...) попети се горе код

девојке (...) па јој помало преносити о чудовишном хаотичном звекету и обилној црвеној крви која тече жилама света.]

40. **ПРИОПЋАВАТИ** н. → /= приопћивати/ *несврш. и уч. према приопћити.*
♦о+Л: [ЕЛИ: (...) исто као што неки човјек свом пријатељу приопћава о било којем проблему који га тишти.]
41. **ПРИПОВЕДАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИПОВЕДИТИ.* —
♦о+Л: [ЕЛК: Дубравка нам приповеда о идеолошким стереотипима који потичу из њеног детињства (...). – Док нам приповеда о погодностима живота на свом родном огњишту[,] око ногу му се врзмају унуци (...). – [Он] је (...) држао лекције из медицине и својим ученицима приповедао о многим болестима, њиховом лечењу (...). – Џон ми је приповедао о својим гротескно увијеним јадима. – Било је тренутака када су му поједини путници, док је чаврљао с њима, приповедали о сврси својих путовања (...).]
42. **ПРИЧАТИ** н. → (1) (о чему, што) *усмено казивати, саопштавати какав догађај, какву причу, приповедати.*
♦о+Л: [ЕЛК: Драга Александра, о свему ћу Вам причати кад се вратим. – Могао бих ти причати о томе сатима, али чему. – С ким другим да попричам? Он ће ми причати о далеким земљама, ето! – И ти си још могао да нам пре тога причаш о својим подвизима код тамо некакве глуве кнегиње! – Је ли то био твој (...) разлог? Није, причам ти о Керол-Ен. Зашто ми причаш о њој? – Највећи међу нашим, Јован Цвијић, зачудио се када сам му причао о својој намери да рачуном докучим средње температуре Земљиних упоредника (...).]
♦за+А: [ЕЛК: Причам му за жалбу Етичком комитету. Читао је у ПОБЈЕДИ, каже.] [ЕЛИ: Баш синоћ разговарам са пријатељем, причам му за момка са којим се дописујем.]
43. **ПРОБЕСЕДИТИ** с. →[?] (1) *почети беседити, говорити [и „беседити неко време“].*
♦о+Л: [ЕЛИ: [П]осети [га] па нека ти пробеседи мало о увредама, омаловажавању, лешинарењу, чергарењу (...). – Преподобни старац Елевтерије, о којему сам ти доста пробеседио у претходној књизи, приповедао ми је (...).]
44. **ПРОГОВОРТИТИ** с. → (1) *почети говорити [и „говорити неко време“].*
♦о+Л: [ЕЛК: Молит ћу Исуса да ми проговори о мојој самоувјерености (...). – Молио бих те стога да ми проговориш о разнородним видовима покајања. – Пре него што ми проговориш о мом пријатељу, можда би било добро да размислиш о томе шта ми желиш рећи (...). – Долази нам гошћа (...) која ће нам проговорити о проблематици на ту тему у кратким цртама. – Тада ће нам проговорити о себи и проблемима који га муче.]
45. **ПРОЗБОРИТИ** с. → (1.а) *проговорити, рећи, казати [и „зборити неко време“].*
♦о+Л: [ЕЛК: Па пошто видим да је Нећко присутан[,] замолио бих га да нам прозбори о суфизму. – Милим да би амеба из Маринкове Баре могла боље да ти прозбори о томе.]

46. **ПРОПОВЕДАТИ** н. → (1.а) *држайӣӣ п̄ройовед у цркви.* → (1.б) *ширити какву вероисповест излажући је и објашњавајући слушаоцима.* → (2) *фиг. објављивати, ширити какве назоре, идеје, ново учење и сл.*
 ♦ о+Л: [РМС: Свет не мари оне који му једнако проповедају о дужностима и самоодрицању.] [ЕЛИ: [З]нам само да је Христос распет и да умам да вам проповедам о њему. (...). – Ја ти одговарам да (...) ће и теби (...) Дух Свети показати Господа нашег, па ћеш и ти зажелети као ја да целом свету проповедаш о Њему. – Моја дужност није да им проповедам о здравој храни. – Како да вам проповедам о животу када сам мртав, и систем којем служим заударом по смрти (...)? – Али ако ћеш да ми проповедаш о томе да људима треба омогућити слободу (...), па покажи бар трунку те креативности (...). – Нико не мисли да је свештеник више од обичног човека (...), али неко ко другоме проповеда о томе да треба бити скроман (...).]
47. **РАЗГЛАШАВАТИ** (~~СЕ~~) н. → /= разглашивати (се)/ *несврш. и уч. према РАЗГЛАСИТИ (СЕ).*
 ♦ о+Л: [ЕЛИ: Али овај чим оде, поче свима говорити и разглашавати о ономе што му се догодило (...).]
48. **РАПОРТИРАТИ** сн. → *поднети, подносити рапорт, пренети, преносити обавештење о чему, доставити, достављати, известити, извештавати.*
 ♦ о+Л: [ЕЛК: Норвешки капетан уредно је о свему рапортирао властима у Ослу (...). – [П]ричао ми је о својим путовањима, говорио о новој жени у свом животу[,] са којом се састајао и растајао без престанке... као да ми је рапортирао о себи.]
49. **РАСКАЗИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према РАСКАЗАТИ.* —
 ♦ о+Л: [ЕЛИ: Направио је себи нови шприцер (...) па замишљеном фацом гледајући у ватру, наставио је да ми расказује о (...) околини.]
 ♦ за+А: [ЕЛИ: Ја (...) на миру могу да вам расказујем за завршне припреме.]
50. **РЕФЕРИРАТИ** сн. → /= реферисати (1)/ *поднети, подносити реферат, известити, извештавати.*
 ♦ о+Л: [РМС: Кристијан ће нам реферирати о ноћашњим догађајима.]
 [ЕЛИ: Из Рима се вратио аудитор нунцијатуре у Београду и свратио се к надбискупу да му реферира о разговору са светим оцем. – Опширно сам му реферирао о болеснику (...).]
51. **РЕФЕРИСАТИ** сн. → (1) = *реферирати.*
 ♦ о+Л: [РМС: Потребно је да вас упознам и са његовим ... делом. Али, место да вам о томе суво реферишем, било би боље да га ... видимо.]
 [ЕЛК: Министар је једном недељно реферисао цару о текућим питањима спољне политике (...). – Министар полиције Гордана Јанкуловска је у парламенту реферисала о немилном инциденту (...). – [Д]ошао био ред на Кардинала Монталта да клекне пред престолом Његове Светлости и реферише му о пословима који су му били поверени (...).]
52. **СаОПЋАВАТИ** н. → /= саопћивати/ *несврш. и уч. према СаОПЋИТИ.*
 ♦ о+Л: [ЕЛИ: Узвишени нам саопћава о оним који су говорили (...). –

Понекад се, нарочито код интелектуалаца, уочава нека врста стида, док нам саопћавају о неком окултом феномену (...).]

53. **САОПЋИВАТИ** н. → = *саопћавати*.
♦ *o+Л*: [ЕЛК: Увијек ми је било у срцу неизмјерно тешко што Ти само карте пишем и саопћујем о храни, времену и здрављу.]
54. **САОПШТАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према САОПШТИТИ*.
♦ *o+Л*: [ЕЛК: [Ј]а бих можда ствар и друкчије посматрао, о чему вам саопштавам, тако да ви, господо, немате разлога да кезите зубе на мене (...).] [ЕЛИ: А у том блогу вам не саопштавам о томе када сам се последњи пут купао у шампањцу.]
♦ *za+Л*: [ЕЛИ: Са жаљењем и тугом вам саопштавамо за неочекивану смрт Директора Канцеларије за Јавну Комуникацију (...).]
55. **ТЕЛАЛИТИ** н. →[?] (1) *објављивати, оглашавати, разглашавати на јавном месту; извикивати на јавним лицитацијама*.
♦ *o+Л*: [ЕЛИ: [Новине] које нам телале о теладима с двије главе, о томе да мозак не воли јаја (...).]
56. **ТОРОКАТИ** н. → *много говорити о свему и свачему, говорити којешта, брбљати*.
♦ *o+Л*: [ЕЛИ: И сад ми неко тороче о народу опет (...). – Они ће мени торокати о хомосексуализму!!!]
57. **ТРАБУЊАТИ** н. → *говорити бесмислице, булазнити*.
♦ *o+Л*: [ЕЛИ: Ја ти причам да више немамо ни 'леба да једемо, а ти ми трабуњаш о прислушкивању! – И још ми трабуњаш о Милошевићевим митовима. – Просто ми дође смешно кад сепаратиста почне да ми трабуња о територијалном интегритету. – [С]војом зрелом животном филозофијом безбрижности он је обликује као жену (...), а ти јој трабуњаш о дједи, коју немате (...).]
58. **ТРТЉАТИ** н. → *пеј. говорити много о чему безначајном, брбљати, блебетати*.
♦ *o+Л*: [ЕЛИ: [О]ва будалетина је поставила свињску главу на гроб, а ти ми тртљаш о злочинима партизана (...). – Тртљао јој је о том стану. – Филозоф, који ми тртља о Исусу, по мом није више Филозоф, већ Теолог!]
59. **ТРУБИТИ** н. →[?] (2.б) *фиг. позивати; говорити (обично понављајући нешто више пута)*. → (2.а) *фиг. разносити, ширити гласине, сензационалне вести*.
♦ *o+Л*: [ЕЛИ: Сваком свака част – ја њима не трубим о својим уверењима и ценим кад је обострано. – Стално му причам и трубим о парфемима, чак сам му слала новац (...). – Борис има ружну навику да свакоме отвара врата иако му нон стоп трубим о опасностима и непознатим злим људима.]
♦ *za+A*: [ЕЛИ: Од када ти ја трубим за вожњу с квачилом (...).]
60. **ТРУЊАТИ** н. → *бесмислено, којешта говорити, булазнити, лупетати*.
♦ *o+Л*: [ЕЛИ: И ти ми трућаш о индоктринацији. – Немој само да ми трућаш о кримосима, или неким комплексима које си навукао као дете

(...). – У Краљевој Луци би ми првообредник трућао о томе како сва правда и доброта потичу од Седморо (...).]

61. **ФИЛОЗОФИРАТИ** сн. → (2) *вр. мудровати, мудријашити.*
♦*o+Л:* [ЕЛИ: И ти да ми филозофираш о одговорности? – А ко крене да ми филозофира о томе како је је либерализам нови фашизам (...). – Не треба ми онај Младен да ми филозофира о послу.]
62. **ЧАВРЉАТИ** н. → *причати, ђаскати, ђеретати, брбљати, ђаврљати.*
♦*o+Л:* [ЕЛИ: Месец дана раније, још под првим чарима велике замисли, она је првом кога сретне чаврљала о својим свечаностима (...).]
63. **ШАПТАТИ** н. → /= шапутати/ *говорити шаптом.*
♦*o+Л:* [ЕЛИ: Мојој [газдачици] шапћем о нашој великој страсти, о сатима које морамо красти (...). – И кад ми косу иње прошара, да ми шапћеш о прошлим данима док ми живот очи затвара. – И можда ми шапће о некој другој срећи? – Изјутра би неком тако шаптао о јединој жељи да има виолину, да свира.]
64. **ШАПУТАТИ** н. → *шаптати.*
♦*o+Л:* [ЕЛК: Све до његовог стана он ми је тако испрекидано говорио о небу, једнако ми шапутао о небу (...) – Он је (...) имао осећај да су га аудитори и профози Темшивара лагали, кад су му шапутали о бури која му се спрема. – Он ће се жалити на тебе, почеће да те опада, првом кога сретне шапутаће о теби, вечито ће се тужити (...).]
65. **ШУШКАТИ** н. → (2.а) *фиг. кришом проносити гласове, тихо говорити, шапутати; говоркати, зуцкати.*
♦*o+Л:* [ЕЛК: Четири или пет кругова прије краја почели су ми шушкати о томе да задржим позицију.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

66. **БЕНЕТАТИ** н. → *говорити глупости, лупетати.*
67. **БЛЕЗГАТИ** н. → *говорити глупости.*
68. **БЛЕЈАТИ** н. → (2.а) *говорити глупости, лупетати.*
69. **БОБОЊАТИ** н. → (2) *неразговетно говорити, мрмљати.*
70. **БОБОЊИТИ** н. → *в. БОБОЊАТИ.*
71. **БОБОТАТИ** н. → (1) *оном. бобоњати.*
72. **БРАБОЊАТИ** н. → (2) *фиг. вулг. говорити којешта.*
73. **БРАБОЊЧИТИ** н. → *несврш.*
74. **БРБЛАТИ** н. → (1) *в. БЛЕБЕТАТИ.*
75. **БРБОЉАТИ** н. → *мрмљати.*
76. **БРЕБОЊАТИ, БРЕБОЊИТИ** н. → *мрмљати, гунишати.*
77. **БРЉАВИТИ** н. → (1) *говорити којешта, будалити, лупетати.*

78. **БРОНЗУКАТИ** н. → покр. причати, брбљати којешта, брбљати, звоцати.
79. **БРУЈИТИ** н. → покр. в. **БРУЈАТИ**.
80. **БРУНДАТИ** н. → (1.б) *ṛunḡaihi*.
81. **БУБАТИ** н. → (4) *говорити којешта, лупетати*.
82. **БУБЕТАТИ** н. → *бубати. Р-К Реч.*
83. **БУБЊАТИ** н. → (5) *причати, разносити гласове.*
84. **БУБЊИТИ** н. → в. **БУБЊАТИ**.
85. **БУМБАРАТИ** н. → (2) *говорити мумлајући*.
86. **БУНАВИТИ** н. → покр. в. **БУНЦАТИ** (2).
87. **БУНАЦАТИ** н. → покр. в. **БУНЦАТИ**.
88. **ВАЛАТАТИ** н. → (а) *оштро или реско говорити. Вук Рј.*
89. **ГАГОЛИТИ** н. → *жаморити; брбљати. Бак. Реч.*
90. **ГАГОЉИТИ** н. → *гаголити*.
91. **ГАГОРИТИ** н. → в. **ГАГОЛИТИ**.
92. **ГЛАГОЛАТИ** н. → цсл. шаљ. в. **ГЛАГОЉАТИ**.
93. **ГЛАГОЉАТИ** н. → (1) *шаљ. говорити, разговарати*.
94. **ГЛАГОЉИТИ** н. → в. **ГЛАГОЉАТИ** (1).
95. **ГОВОРКАТИ** н. → *дем. према ГОВОРИТИ; оговарати, причати*.
96. **ГРГОТАТИ** н. → (3) *оном. говорити, певати, производити глас из грла (као да вода жубори)*.
97. **ГРОМОТАТИ** н. → *некњиж. гласно говорити, громорити*.
98. **ГУКАТИ** н. → (2.г) *шаптати коме што на уво, говорити*.
99. **ГУНДОРИТИ** н. → (б) *мрмљати, певушити. Вук Рј.*
100. **ГУНДРАТИ** н. → (а) *мрмљати, гунђати*.
101. **ГУНЂОРИТИ** н. → в. **ГУНДОРИТИ**.
102. **ДОЛАГИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОЛАГАТИ*.
103. **ЖВАТАКАТИ** н. → *дем. према ЖВАТАТИ*.
104. **ЖВАТАТИ** н. → /= жвакати/
105. **ЗАБЕСЕДИТИ** с. → *почети беседити*.
106. **ЗАМУМЛАТИ, ЗАМУМЉАТИ** с. → *почети мумлати, мумљати*.
107. **ЗБОРКАТИ** н. → (обично безл.) *помало, гдегде зборити*.
108. **ЗУЦАТИ** н. → /= зуцкати (1)/ *говорити, шапутати међу собом, причати*.
109. **ЗУЦКАТИ** н. → (1) = *зуцати*.
110. **ИЗВЕШТАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ИЗВЕСТИТИ*.

111. **ИЗВЕШЋИВАТИ** н. → *несврш. и уч. извештавати.*
112. **ИСПРИЧАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ИСПРИЧАТИ.*
113. **ЈЕЗИКОВАТИ** н. → (а) *покр. беседити, говорити не мислећи озбиљно о ономе што се каже.*
114. **КАЖЕВАТИ** н. → *покр. казивати.*
115. **КАЖИВАТИ** н. → *покр. в. КАЗИВАТИ.*
116. **КЛАПИЊАТИ** н. → *клапити.*
117. **КЛАПИТИ** н. → *бунцати, тлапити, трабуњати, булазнити; исп. КЛАПИЊАТИ.*
118. **КЛАПРЊАТИ** н. → *брбљати, блебетати.*
119. **КУНДУРОВАТИ** н. → *покр. брбљати, блебетати.*
120. **ЛАГОВАТИ** н. → [РСАНУ: *покр. лагати (I)*].
121. **ЛАГУЦКАТИ** н. → *дем. према ЛАГАТИ.*
122. **ЛАЖАТИ** н. → *покр. в. ЛАГАТИ.*
123. **ЛАЖУЊАТИ** н. → *пеј. према ЛАГАТИ.*
124. **ЛАРМАТИ** н. → *подизати, правити ларму, галамити.*
125. **МРМЉАТИ** н. → (1.а) *тихо и неразумљиво, као за себе, говорити.*
126. **МРМОЉИТИ** н. → *мрмљати.*
127. **МРМОРИТИ** н. → (1) *полугласно говорити, мрмљати.*
128. **МРМОСИТИ** н. → *мрморити.*
129. **МРМОТАТИ** н. → *мрморити*
130. **МРНЂАТИ** н. → *мрмљати.*
131. **МРНЦАТИ** н. → *мрмљати.*
132. **МУДАРСТВОВАТИ** н. → *мудровати, умовати.*
133. **МУДРИЧИТИ** н. → *в. МУДРОВАТИ.*
134. **МУМАТИ** н. → (1) *оном. покр. мрмљати, мумлалти.*
135. **МУМЛАТИ** н. → (1) *оном. производи неразговетне гласове (обично о медведи); гунђати, мрмљати.*
136. **МУМОЊИТИ** н. → *покр. мумлати.*
137. **МУНЂАТИ** н. → *мрмљати, мумлати; тајно или полугласно се договарати.*
138. **МУЦАТИ** н. → *говори испрекидано, запињући и с тешкоћом (у узбуђењу, због недостатка у говорним органима, непознавање језика и сл.).*
139. **МУЦКАТИ** н. → *дем. према МУЦАТИ, ЗАМУЦКИВАТИ.*
140. **ПАРАЛАГАТИ** н. → *полагивати.*
141. **ПЕТЉАТИ** н. → (3.б) *заобилазно говорити, околишити, лагати.*

142. ПЕТЉАТИ н. → (4) *испрекидано говорити, муцати, извлачити се.*
143. ПОЛАГИВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПОЛАГАТИ.*
144. ПОМЕЊИВАТИ н. → *покр. в. ПОМИЊАТИ.*
145. ПОМИЊАТИ н. → *несврш. према ПОМЕНУТИ.*
146. ПРДЛАТИ н. → *говорити којешта, блебетати. Вук Рј.*
147. ПРДОКЛАЧИТИ н. → *шаљ. покр. говорити којешта, блебетати. Деан. Рј.*
148. ПРЕДИКОВАТИ н. → *говорити предике, проповедати.*
149. ПРИЛАГИВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРИЛАГАТИ.*
150. ПРИОПЊИВАТИ н. → *= приопћавати.*
151. ПРИОПШТАВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРИОПШТИТИ.*
152. ПРИШАПТАВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРИШАПНУТИ.*
153. ПРИШАПЊИВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРИШАПТАТИ.*
154. ПРОБРЉАТИ с. → (1) *започети брбљати.*
155. ПРОГОВАРАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРОГОВОРТИТИ.*
156. ПРОГОВОРТИТИ с. → (2.в) *писмено, штампом изнети, предати јавности своје мисли и осећања.*
157. ПРОГУЊАВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРОГУЊАВАТИ.*
158. ПРОДИКОВАТИ н. → *говорити продике, проповедати*
159. ПРОЛАНУТИ с. → *пеј. почети говорити.*
160. ПРОСЛОВИТИ с. → (2) *проговорити.*
161. ПРОШАПТАВАТИ н. → *несврш. и уч. према ПРОШАПТАТИ.*
162. ПРТЉАТИ н. → (3) *којешта говорити, блебетати, брбљати, бунцати.*
163. РАСТРУБЉИВАТИ н. → *несврш. и уч. према РАСТРУБИТИ.*
164. РОБОБОРИТИ н. → (б) *мрмљати, гунђати (против нечега), бунити се.*
165. РОГОБОРИТИ н. → (а) *дизати буку, галаму, жагорити, викати.*
166. СПОМИЊАТИ (СЕ) н. → *несврш. и уч. према СПОМЕНУТИ (СЕ).*
167. ТАЛАВОРИТИ н. → *ћаскати, чаврљати. Р-К Реч.*
168. ТЕЛАРИТИ н. → *в. ТЕЛАЛИТИ. Вук Рј.*
169. ТЛАПИТИ н. → (а) *говорити несвесно, у бунуило, бунцати.*
170. ТОВРЉАТИ н. → *брбљати, чаврљати.*
171. ТРАМАНЊАТИ н. → *оном. говорити којешта, брбљати, трућати.*
172. ТРЕМОЛИРАТИ н. → *говорити, причати у тремолу; изводити тремоло.*
173. ТРФЉАТИ н. → *тртљати, брбљати. Р-К Реч.*
174. ЧАВКАТИ н. → *чаврљати, брбљати.*

175. **ЧАВРТАТИ** н. → *в. ЧАВРЉАТИ.*
176. **ЧАРУЛАТИ** н. → *покр. брбљати, чаврљати.*
177. **ЧЕВРЉАТИ** н. → *в. ЧАВРЉАТИ.*
178. **ЦАВЕЉАТИ** н. → *оном. гласно говорити, брбљати, чаврљати.*
179. **ЦАВРЉАТИ** н. → *чаврљати.*
180. **ШАПЉАТИ** н. → *в. ШАПТАТИ.*
181. **ШАПОРАТИ** н. → *в. ШАПОРИТИ.*
182. **ШАПОРИТИ** н. → *шапутати.*

2.1.1.2. Глаголи типа *рећи, казати, јавити*

Табела бр. 4

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО- -СИНТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	ТЕМАТСКА ДОПУНА
СИНТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће свршени, непрелазни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК за + акузатив или о + локатив (в. нап. 1)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ОСТВАРЕЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА)
	<p>Вољни вербални чин (ОСТВАРЕЊЕ) АГЕНСА којим он изриче извесну поруку (пропозициони садржај), на одређену ТЕМУ, намењену АДРЕСАТУ. При томе се подразумева да је вербални трансфер доведен до краја, односно да је адресат поруку примио к знању.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан партициптант не пролази кроз промену стања (в. нап. 2).</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Амбасадор Дечак</i>	<i>је рекао је јавио је испричао</i>	<i>Лази краљу родитељима</i>	<i>за састанак / о састанку. за мобилизацију / о мобилизацији. о својој пустоловини / за своју пустоловину.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Док је за глаголе из претходне тачке било карактеристично да се тематска допуна примарно реализује локативом с предлогом *о*, а тек по изузетку акузативом с предлогом *за*, овде је углавном једнако могућа тематска допуна и у локативу и у акузативу, с тим што је акузативна често информативнија⁴⁶.
- 2) Обично постоји претпоставка да адресат након говорног чина поседује нову целовиту информацију (тј. „зна нешто“), коју пре говорног чина није поседовао; по томе се овакве конструкције разликују од конструкција из

⁴⁶ Акузативна је информативнија онеме коме је намењен исказ (тј. читаоцу или слушаоцу).

претходне тачке (уп. *Говорио ми је о томе, али ништа нисам схватио* и *Рекао ми је за то, ?али ништа нисам схватио*). У прилог томе може говори и неупоредиво лакше коришћење безличног партиципског (квази)пасива са тематизованим адресатом: *Мени је већ речено за то*. Ипак, и даље се не може рећи да прималац информације пролази кроз промену стања, као уз прелазне глаголе типа *обавестити*.

3) Као што је већ речено, глаголи говорења из ове и претходне тачке реализују се и у транзитивној конструкцији, где је „порука“ прави објекат, било као пропозициони садржај експлициран изричном клаузом (*рећи некоме да...*), било као акузативни номинал који тај садржај на неки начин заступа (*рећи некоме то, све, истину, разлог*). То, међутим, не важи за глаголе као што је *известити*, који као алтернативну прелазну и, рекли бисмо, примарну реализацију имају конструкцију где је адресат уједно и пацијенс (*известити некога о нечему*), по чему се приклањају глаголима типа *обавестити*. Исто важи и за већ помињане глаголе типа *лагати*.

4) За разлику од глагола из претходне тачке, глаголи који припадају само овој класи не могу се употребити за означавање реципрочне ситуације (уп. **рећи с неким*).

5) Двовидски глаголи, као што су *реферисати, телефонирати, телеграфисати* итд., у оваквим конструкцијама употребљавају се да означе ОСТВАРЕЊЕ, без обзира да ли су у конкретном примеру свршени или несвршени.

6) Глаголи као што је *јавити* могу означавати и индиректан вербални трансфер (преко посредника било ког вида).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **БРЗОЈАВИТИ** с. → *послати брзојав, телеграфирати*.
 ♦ о+Л: [ЕЛИ: [Григоре] Гафенцу му [кнезу Павлу] (...) је брзојавио о томе.]
2. **БРЗОЈАВЉАТИ** н. → *несврш. према БРЗОЈАВИТИ*.
 ♦ о+Л: [ЕЛИ: А управа ми јучер брзојавља о неком успјеху.]
3. **ГОВОРИТИ** н. → (2.а) *служити се говором; саопштавати нешто речима, казивати*.
 ♦ о+Л: [ЕЛК: (...) због чега није одмах хтела ни својој пријатељици да говори о томе (...).]
 ♦ за+А: [ЕЛИ: Пази коме говориш за своје проблеме, јер већини њих ће бити драго што их имаш. – [З]нам да си ми говорио за тај кабл, али шта

ми вреди набављати ако немам где да га укључим. – Немој никоме говорити за отмицу (...) – Није никоме говорио за своју нову пријатељицу.]

4. **ДОЈАВИТИ** с. → (1) *јавити (коме), донети вест*.

◆ *o+Л*: [ЕЛК: Како су саопштили у Ватрогасно-спасилачкој јединици у Прокупљу, њима је тачно у 9.04 часа дојављено о пожару.]

[ЕЛИ: Уколико желите да Вам дојавимо о новим виртуалним презентацијама и новостима, региструјте се испод. – [П]ошто сам ја у немогућности да му одговорим, умољавам Вас који сте ово прочитали, да му дојавите о мојој несрећи.]

◆ *za+A*: [ЕЛИ: Мишковићу, кажи ко ти је дојавио за хапшење? – Пошто моја мама званично не воли медањаке[,] али воли да петља са новим стварима, могла бих да јој дојавим за овај рецепт, па нека спрема (...). – Наравно, жена неће открити име птичице која јој је дојавила за твоју авантуру. – Молим вас да ми дојавите за друге домаће стрипове (...)]

5. **ДОЈАВЉИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОЈАВИТИ*.

◆ *o+Л*: [ЕЛК: Пошто се неко одметне од власти и почини злочин, обично су сеоски органи о томе дојављивали магистрату или буљубаши, а ови војводи.] [ЕЛИ: Тада је, како је навео Шепа, оптужена Вранчићева коментарисала: „Ето видите да им неко дојављује о контролама“. – Тако је после његове посете КПЗ Забели 8. септембра стража дивљачки пребила двадесетак осуђеника истражујући по „координаторовим“ упутствима ко то Таблоиду дојављује о дешавањима у овом затвору. – [Он] злоупотребљава позицију директора (...) тако што дојављује о акцијама истражилаца Агенције онима који су предмет истрага. –

◆ *za+A*: [ЕЛИ: Крајем марта или почетком априла те године (...) Интерполу се коначно дојављује за лажни идентитет Анте Готовине.]

6. **ДОШАПНУТИ** с. → □ *шапћући рећи коме, шаптом саопштити*.

◆ *o+Л*: [ЕЛИ: – Једна драга птичица нам је дошапнула о овом тексту. – [Ч]уди ме да им овај пут какав рођо није 'дошапнуо' о ускоковој акцији (...).]

◆ *za+A*: [ЕЛИ: [А] да јој бар неко дошапне за постојање култа, сигурна сам да би Култу поклонила легендарну пицамицу (...). – Моја претпоставка је била да им је неко дошапнуо за пежоративно значење, али није то. – Универзум ти дошапнуо за приземљивач[,] и то са кристалима?]

7. **ЗУЦНУТИ** с. → (2) *проговорити, рећи, писнути*.

◆ *o+Л*: [РСАНУ: Илија: Да ти није 'ко о том лажно зуцнуо.]

[ЕЛИ: Никоме нисам смела да зуцнем о труноћи! – Молим те да никоме не зуцнеш о тим покушајима (...).]

◆ *za+A*: [РМС: Ако иком зуцнеш за ово ноћас, пропали смо.] [ЕЛИ: Немој да си неком зуцнуо за ово!]

8. **ИЗБЛЕБЕТАТИ** с. → *блебећући рећи, избрбљати*. —

◆ *o+Л*: [ЕЛИ: Боље да си ми написала нешто конструктивно (...) него што си ми изблебетала о правилима форума (...).]

9. **ИЗВЕСТИТИ** с. → (б) *поднети извештај, јавити*.

◆ *o+Л*: [РСАНУ: Пође к отцу да му извести о послу. – Средишњи одбор

... ево долази пред главну скупштину „Савеза“, да јој извијести о свом раду.]

10. **ИЗГОВОРТИ СЕ** с. → (1) *изрећи све до краја*.
♦*o+Л*: [РСАНУ: Сматрало се да није време ... да се склопе тешње трговачке везе с Персијом. Интернунције је требао да му се усмено изговори о неповољним приликама времена.]
11. **ИЗЛАНУТИ** с. → *нехотице рећи, избрбљати*.
♦*o+Л*: [ЕЛИ: Да, кад би му излануо о томе[,] ништа од посла.]
12. **ИСПРИЧАТИ** с. → (1) *свршити причање, исприповедати, усмено изложити, приопштити што*.
♦*o+Л*: [ЕЛК: [И]згледало је као да расте заједно са нама, а нову снагу је добило због околности о којој ћу вам испричати. – [Н]епријатељи могу да кажу о њему како је он, пуковник Голуб, плачкаш, и сигурно ће о томе испричати „врховном атаману“. – Сад ћу ти испричати и о свим мојим доживљајима које ми је судбина доделила кад сам напустио Троју. – Е зато њему не смеш да испричаш о мени. – Пуковник нам је укратко испричао о овој планини.]
♦*za+A*: [ЕЛК: [О]на му је испричала ђудљивост тријумфа, „старе енглескиње“, коју је обожавала, испричала му за свој викенд у Кармелу почетком протеклог лета који се завршио на Јунион скверу. – Звала Џуд и испричала јој за Бумбарчића, Ребеку, разговор за посао, маму, Данијела, и општу депресију. – Суочена са несумњивим доказима да је починила чедоморство прво је инспекторима испричала за једно дете које је оставила (...) код породичне куће. – [Ч]ак ни мужу није испричала за позив све док није добила резултате другог теста (...). – Чекај да испричам људима за свадбу – каже госпођа Вера.]
13. **ЈАВИТИ**₁ с. → (1) *усмено или писмено приопштити, саопштити што коме, обавестити кога*.
♦*o+Л*: [ЕЛК: Поред организовања потере, војвода је одмах о хајдуку морао јавити Карађорђу и Совјету. – Иако је та сењора забрала мом оцу да јој пише, требало јој је ипак јавити о рођењу кћери. – Пошаљи ми овамо двадесет, телеграфски, а ја ћу ти из Батума о свему брзо јавити. – У 2,10h Петровић је такође био будан, јер му је отправник телефоном тада јавио о закашњењу воза, што се види из њихових исказа. – Љутио сам се на Сављича, јер сам мислио да је он мојим родитељима јавио о моме двобоју.]
♦*za+A*: [ЕЛК: Елинора је тешила себе да ће им неко од њихових пријатеља из Лондона јавити за тај догађај (...). – Највећа међународна заслуга Јовице Станишића свакако је то да је Мосаду на време јавио за планове о атентату на израелског премијера. – [Т]адашњи дописник „Политике“ из Скопља, Јован Поповски[,] први [је] својој редакцији и свету јавио за несрећу која је радесила Скопље. – [К]ао да му је одлакнуло што му нисам јавио за смртни случај у његовом најближем суседству (...).]
14. **ЈАВЉАТИ**₁ (СЕ) н. → *несврш. према ЈАВИТИ₁ (СЕ).*
- ♦*o+Л*: [ЕЛК: Често сам се распитивао за тебе, чак сам ти јављао о себи, док си још био уз витеза Толеда (...). – Долачки парох фра Мато Микић писао је своме пријатељу (...) и јављао му о доласку фила (...). –

- [О]брадовала [се] што ме види и прекорила ме што јој нисам јављала о свом доласку у Лондон.]
- ◆ **за+А:** [РСАНУ: Рекоше ми да јављам за свако своје преноћиште да би ме брзо могли наћи кад ми отац промени светом.] [ЕЛК: [ЕЛИ: Само ти нама јављај за какицу (...)]
15. **ЈАВНУТИ₁ (СЕ)** с. → *јавити₁ (се).*
- ◆ **за+А:** [ЕЛИ: Касно си ми јавнуо за ово... распродате карте. – Нинулина, јавни нам за налазе (...). – Баш ме свекрва јуче пита шта би јој још за рођендан купила... мораћу да јој јавнем за сликовнице.]
16. **КАЗАТИ** сн. → **(1.а) усмено приопштити, саопштити, рећи, (из)говорити, приповедити, приповедати.**
- ◆ **о+Л:** [ЕЛК: „Сад сам стварно провалник!“ помисли он. Но ипак ћу морати да кажем о овоме патуљцима – једном приликом. – [То је] спречи (...) да му не каже о њеним, још непотпуним односима с њим (...). – Ово поможе његовој све јачој одлуци да јој каже о свом брачном заплету, а што је он дотада стално одлагао (...). – Вера је међутим одлучна, коракне напред и каже му о својој намери.]
- ◆ **за+А:** [ЕЛК: Иако су му и раније казали за те везирове особине, (...) Давилу су (...) пријале ова пажња и љубазност. – Неко од касаблија му је казао за муслиманско народно веровање о шех-Турханији (...). – Хтела сам да ти кажем за излет. – Јао, силно! А ко приређује?]
17. **КАЗИВАТИ** н. → **(1) несврш. према КАЗАТИ.**
- ◆ **о+Л:** [ЕЛК: Мати, сва срећна, служила је госте (...) и једнако разговарала, сваком причала и казивала о њему, ефенди-Мити. – Ником о томе није казивала. Нико није смео да о томе зна да је она била код гледарице (...).]
- ◆ **за+А:** [ЕЛК: Ником неће казивати за ово чудо и велику бруку. – Посестримо, Туркињо дјевојко! | Док је мене и на мене главе, | Не дам тебе црном Арапину; | Немој другом казивати за ме (...). – Нијесам никоме казивала за твоју незгоду.]
18. **ЛАГАТИ** н. → **(1.а) свесно, намерно говорити оно што није истина.**
- ◆ **за+А:** [ЕЛИ: Да ли су нам лагали за Бога? Да ли он постоји? – Ако си ми лагао за награду, ако сам испао будала, неће бити добро. – [А]ко ће ми лагати за године, занимање, материјални статус и слично[,] може то учинити и на првом састанку.]
19. **ЛАЈАТИ** н. → **погрд. фиг. причати, говорити; говорити ружно о некоме.**
- ◆ **о+Л:** [ЕЛК: Коме си још лајао о овоме?]
20. **НАСПОМЕНУТИ** с. → *споменути, рећи.*
- ◆ **за+А:** [ЕЛИ: Нек си ми наспоменула за ТВД [телевизијску серију], одох да скинем нову еп[изоду].]
21. **ПИСАТИ** н. → **(3) обраћати се коме писмено, писмом јављати, саопштавати, елати ниемо.** —
- ◆ **о+Л:** [ЕЛК: Пишем му о Срђановој идеји да на школи, осим нас четворо, запослимо и четири апсолвента.]
- ◆ **за+А:** [ЕЛИ: – Писао сам јој за овај форум[,] али има проблема и са видом.]

22. **ПИСНУТИ** с. → (1) *покушати рећи нешто, изразити своје мишљење, проговорити, прословити.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛК: А та је тајна службена тајна. О њој не смете никоме ни да писнете.]
 ♦ **за+А:** [ЕЛИ: А Кинезима и Русима не смеју ни да писну за права човека и Чеченију (...). – Зато ми је и толико смешно, да не смете Грцима да писнете за сва та скорашња дешавања, због њихог утицаја у ЕУ и НАТО (...).]
23. **ПОМЕНУТИ** с. → (1.а) *говорећи или пишући дотаћи се кога или чега, споменути.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛК: Када сам, пак, при коначном обрачуноу поменуо о њима кочијашу, исколачио је на мене очи. – Не могу да разумем зашто ми није поменула о томе кад сам је срео у Крајстминстеру (...). – [Он је] наједном одлучио, док је био насамо са Аглајом, да јој помене о својој љубави (...). – Хтео бих да вам укратко поменем о подвижништву на које смо призвани, којим чистимо раније грехе своје и због кога се свакодневно злопатимо.]
 ♦ **за+А:** [ЕЛК: После ослобођена сусрели су га у Охриду и, сећа се мемоариста, „нисмо му поменули за ову предусретљивост, а требало је“!] [ЕЛИ: Кад сам му поменуо за неки случај директора из Немачке кога је фирма натерала да узме неки Мерцедес, он је рекао да је то сасвим нормално (...). – [А]ли видим да и он нема појма, јер сам му поменула за дијету, а он ми каже „ма нема потребе“.]
24. **ПОМИЊАТИ** н. → *несврш. према ПОМЕНУТИ.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛИ: Материја и енергија су свуда око нас и нису уништиве, а да вам не помињем о елементима периодног система у свемиру (...). – Нико није помињао о променама граница на Косову.]
 ♦ **за+А:** [ЕЛИ: [Т]ражим неко црно-бело ћебе из пакета, кад ми секретарица рече то је за ове са функцијом, мени криво, ја им помињем за змије, па се враћам. – Немојте ми сад помињати за тајење америчке владе (...). – И наравно затражите друго мишљење лекара, ал’ му немој помињати за већ постављену дијагнозу!]
25. **ПРЕНЕТИ** с. → (7.а) *предати коме нешто говором (директно, телефоном, преко радија), казати оно што се чуло, сазнало.* —
 ♦ **о+Л:** [ЕЛК: Да вам пренесем о вину... Изузетно питко и ненаметљиво вино, опорно али не горко, никако кисело или слатко (...). – Ја ћу му пренети о Вашем ставу да је боље да ДС не прича о контроли медија.]
 ♦ **за+А:** [ЕЛК: Мени и породици би то много значило, а познајем много људи из краја[,] којима ћу пренети за петицију. – Пренећу им за кашњење, остало им саопшти сама.]
26. **ПРИОПЊИТИ** с. → /= приопштити/ *јавити, известити (усмено или писмено) рећи, казати.*
 ♦ **о+Л:** [ЕЛК: [О]н нам је приопћио о вашој живој жељи, о вашим сузама (...). – Као да се неки разум усељава у њу како би нам приопћио о судбоносним догађајима. – [И]за маске професионалности не стоји робот који ће вам хладно пропћити о скором свршетку живота вашег ближњег (...).]

- ◆ **za+A**: [ЕЛК: Ово је врло бајата игра[,] а не знам како сам заборавио да вам приопћим за исту (...).]
27. **ПРИЧАТИ** н. → (1) (о чему, ~~штѳ~~) **усмено казивати, саопштавати какав догађај, какву причу, приповедати**. — [-.] [ЕЛИ:
 ◆ **o+Л**: [ЕЛК: Највећи међу нама, Јован Цвијић, зачудио се када сам му причао о својој намери да рачуном докучим средње температуре Земљиних упоредника (...).]
 ◆ **za+A**: [ЕЛК: Причам му за жалбу Етичком комитету. Читао је у ПОБЈЕДИ, каже.] [ЕЛИ: Нећу ја ником причати за ово. Ваљда нико неће приметити. – „Ниси ми причала за то“, рекао ми је (...).]
28. **ПРИШАНУТИ, ПРИШАПНУТИ** с. → **изговорити сасвим тихо, шапатом**.
 ◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Моја другарица се фатално заљубила у нишки „бели мантил“ (...) Млад, згодан, перспективан, асистент на факсу[,] ал’ заборавио да јој пришапне о верној женици што код куће ситну децу чува. – Лорберу је Исус Крист пришапнуо о животу на Сатурну (...). – Неко му је пришапнуо о разарачу ума, долази да истражи случај.]
 ◆ **za+A**: [ЕЛИ: А онда се вратио Саваш, Ешреф му успут пришапне за Јавузове посјете. – Демантира и то да је он своједобно Месићу пришапнуо за аферу „Камиони“ (...). – Која вам је то птичица тако хитро пришапнула за тај кратки сусрет (...).]
29. **ПРОШАПУТАТИ** с. → **дем. према ПРОШАПТАТИ**.
 ◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Када јој је Бан прошапутао о Рафиновом новом леку који лечи бол у стомаку (...) и о следећем открићу које је излечило свраб (...), Кетса се закикотала.]
30. **РАЗГЛАСИТИ** с. → (1) **пронети вест, раширити глас; огласити, објавити**.
 ◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Пошто не могу физички да му наудим, планирам да свима разгласим о овом неморалном губитнику. – Овде сам да вам разгласим о вакцинама. – [О]тварају блогове (...) шире лажне и истините приче о другим клинцима из школа, а (...) читавај школи разгласе о блогу. – [П]одигнут си са болесничког одра или, још боље, сам си понео одар и свима разгласио о учињеном ти добротинству.
 ◆ **za+A**: [ЕЛИ: [Б]итно је како сајт функционише и да се маси разгласи за њега (...). – Сад ме је изнервирао кад је свима разгласио за Мигела и Сабрину! – Бранка је пријатељима разгласила за журку коју прави за викенд.]
31. **РАЗГЛАШИВАТИ (СЕ)** с. → = **разглашавати (се)**.
 ◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Монах који свима разглашује о своме дару изазива омразу и чуће од Господа: (...).]
 ◆ **za+A**: [ЕЛИ: И да си поставио пророка да разглашује за тебе у Јерусалиму (...).]
32. **РАПОРТИРАТИ** сн. → **поднети, подносити рапорт, пренети, преносити обавештење о чему, доставити, достављати, известити, извештавати**. .]
 ◆ **o+Л**: [ЕЛК: Норвешки капетан уредно је о свему рапортирао властима у Ослу (...). – Јанша је прозвао Дрновшека (...), јер „председник није

рапортирао влади о детаљима полчасовног ћаскања са председником Месићем“. – Гверо сигурно не би позвао председника општине да му рапортира о уласку српских снага у Сребреницу. – Да ствар буде још озбиљнија, студенти права траже да им Влада рапортира о „потреби наношења штете“ (...).]

◆ **za+A**: [ЕЛК: Нисам вам ни пожелела срећу у Н. Г., нити вам рапортирала за скијање у Бугарској (...). – То (...) нема никаквог смисла, јер не верујем да си био-ла неки фактор, па да ти рапортирају за све шта се догађало у бившој покрајини.]

33. **РАСПРИЧАТИ** с. → *разнети причањем, разгласити*.

◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Она наравно није губила време него је чим смо стигли свима распричала о мом промашају (...).]

34. **РАСТРУБИТИ** с. → *распричати на све стране, разгласити*. —

◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Штампa је у стању да претвори једну исту причу у трагедију или фарсу, да раструби о њој читавом свету или да је остави анонимну. (...). Случај к'о случај не би био ништа посебно, али овај несретник (...) је целом Кладову раструбио о свом улову (...). – Није губио вријеме па је одмах свима раструбио о свом необичном доживљају.]

◆ **za+A**: [ЕЛИ: После је њена колегиница (...) свима раструбила за овај догађај (...). – Једноставно би ме (...) било страх да се нешто не закомпликује, а ја већ свима раструбила за трудноћу.]

35. **РЕКНУТИ** с. → *в. РЕЋИ*.

◆ **o+Л**: [ЕЛИ: Да вам рекнем о даљем развоју ситуације...]

◆ **za+A**: [ЕЛИ: Коме год рекнем за ову страницу[,] не може да вјерује да нас се тамо неко сјећа (...). – [А] док с њима разговараш[,] зашто им не рекнеш за оних \$3.000 које ми још увијек дугујеш?!]

36. **РЕЋИ** с. → (1.а) *говором изложити, саопштити, изговорити, изјавити, казати; уопште речима саопштити, усмено или писмено*.

◆ **o+Л**: [ЕЛК: Нисам рекла мужу о његовој посети; није потребно да га узнемирујем тиме (...). – То је разлог што ти нисам рекла о њему кад смо били у Крајстминстеру и што га нисам поменула за време бракоразводне парнице (...). – Кад се Џуд врати, они му рекоше о томе [= о њеном доласку] и описаше је (...).][ЕЛИ: Једино си ми рекао о издаји и засједи у којој ти је погинуо брат.]

◆ **za+A**: [ЕЛК: [А] шта би они рекли да им је тог часа рекао за Светокамен, стварно не знам. – Мислим да знам коме је рекао за антиматерију. – Нисам јој рекао за састанак на клиници у Пети Кламару и изашао сам из куће (...). – Твој колега ми је рекао да држиш часове енглеског, није ми рекао и за немачки?]

37. **РЕФЕРИРАТИ** сн. → /= реферисати (1)/ *поднети, подносити реферат, извести, извештавати*.

◆ **o+Л**: [РМС: Кристијан ће нам реферирати о ноћашњим догађајима.]

[ЕЛИ: Наиме, ја сам му реферирао о вашем... вашем изуму. Страховито га занима (...). – Око 20. августа генерал Кадијевић ми је потанко реферирао о расправи у скупштинској комисији (...).]

- ◆ **za+A:** [ЕЛИ: Али када [= након што] сам господину Предсједнику реферирао за обитељ Зеца, он је заплакао.]
38. **РЕФЕРИСАТИ** сн. → (1) = *реферирати*.
 ◆ **o+Л:** [ЕЛК: Министар је једном недељно реферисао цару о текућим питањима спољне политике (...). – [Д]ошао био ред на Кардинала Монталта да клекне пред престолом Његове Светлости и реферише му о пословима који су му били поверени (...).]
39. **САОПЋАВАТИ** н. → /= саопћивати/ *несврш. и уч. према САОПЋИТИ*.
 ◆ **za+A:** [ЕЛИ: Улази црвенкоса дјевојка и еуфорично му саопћава за тулум навечер.]
40. **САОПЋИТИ** с. → /= саопштити/ *обавестити кога о чему, објавити, казати*.
 ◆ **o+Л:** [ЕЛИ: Нисам имао храбрости да му саопћим о субини његове и наше Емине (...). – Мајко, треба да ти саопћим о ономе што ми причиња велику бол, велике муке (...). – Чим се Гордана пробудила, Симоно је отишао (...) да јој саопћи о својем састанку с војводом (...).
 ◆ **za+A:** [ЕЛИ: [С]амо не знам како му [= детету] саопћим за вртић! – [А]ко јавност досад није знала начин на који је овај њој „саопћео“ за своју превару (...). – Када су Горнахоору Каркару саопћили за нап долазак, он нам је, са очигледном добродошлицом, пошао у сусрет и почео да објашњава.]
41. **САОПШТАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према САОПШТИТИ*.
 ◆ **o+Л:** [ЕЛИ: Мени се саопштава о прекиду, а са капитеном Звезде се преговара. – Ја сам другу Марку саопштавао о појавама национализма у Србији.]
 ◆ **za+A:** [ЕЛИ: Очева животна трагедија почиње од тренутка када му саопштавају за синовљеву смрт. – Ја сам му саопштавао за судијске грешке, да не буде забуне.]
42. **САОПШТИТИ** с. → = *саопћити*.
 ◆ **o+Л:** [ЕЛК: Буш се појавио пред штампом, да би, почевши честитањем политичким ривалима на победи, већ саопштио о корацима у правцу евентуалне „исправке“. – Елизабет се једва уздржавала да сачека да дођу у Лонгборн пре него што саопшти сестри о предлогу господина Дарсија. – Хољави су одмах јавили у Бојарку и саопштили му о смрти онога за чији се живот он толико бринуо.]
 ◆ **za+A:** [ЕЛК: Бајкић је био утучен Јаснином радошћу: када јој је, дошавши, саопштио за своје унапређење и она га загрлила (...).] [ЕЛИ: Тренутно сам у другом стању и на одмору, а највероватније ми послодавац неће продужити уговор када им саопштим за трудноћу. – Па нисам планирао да им баш овако саопштим за унука, али мораћу да их позовем. – Када сам пришла тренеру, он ми је саопштио за рекорд и тада сам осетила трему.]
43. **СЛАГАТИ** с. → (1) *рећи лаж, неистину*.
 ◆ **o+Л:** [ЕЛИ: То (...) се испоставило као грешка, јер је купцу изгледа неко слагао о могућностима фабрике.]
 ◆ **za+A:** [ЕЛИ: Ко ти је слагао за бубуљице и те глупости?]

44. **СПОМЕНУТИ** с. → (1) *говорећи или пишући поменути (кога или што).*
 ♦ *o+Л:* [ЕЛК: Кремићу се Љубица није у свему допадала, али, ипак, никад не би споменуо Драгутину о њеном паланачком укусу (...).] [ЕЛИ: Она ми је споменула о некој иницијативи да се уведе да предавачи у школи плату зарађују (...).]
 ♦ *za+A:* [ЕЛК: Тек ми је Раић у некој дискусији споменуо за њега [= овај нови тип вентилатора]. – Чим ми је Јаца споменула за ову храну[,] нашла сам на интернету све саме похвале.]
45. **СПОМИЊАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према СПОМЕНУТИ (СЕ).*
 ♦ *za+A:* [ЕЛК: Мени [докторка] рече само тај упут да понесем, није ми спомињала за осталу документацију.]
46. **ТЕЛЕГРАФИРАТИ** сн. → (по)слати телеграм, јавити, јављати телеграмом, депеширати.
 ♦ *o+Л:* [ЕЛИ: Истог дана телеграфирала је депутација о утисцима у Бечу у Мостар Његовој Преузвишености Ф.М.Л. Јовановићу (...).]
47. **ТЕЛЕГРАФИСАТИ** сн. → = *телеграфирати* .
 ♦ *o+Л:* [ЕЛИ: Изненадно противљење скупштинске већине, о чему сам јуче имао част да телеграфишем Вашој Екселенцији, баца заслепљујуће светло на чудне парламентарне односе (...). – [И]пак смо одлучили да телеграфишемо својим претпостављеним о овом догађају (...).]
48. **ТЕЛЕФОНИРАТИ** сн. → *рећи, говорити телефоном, јавити, јављати телефоном.*
 ♦ *o+Л:* [ЕЛК: Друг Тито је мени три пута телефонирао о томе. – Господине Гајићу, пре свега да вам честитам што сте први Председник општине који је дозволио да му пишемо или телефонирамо о проблемима наше општине (...). – Ристо је телефонирао о томе адвокату, секретарици и колегама. – Кад му је мајка телефонираола о својим кухињским невољама, постарао се да је утеши (...).]
49. **ШАПНУТИ** с. → *рећи, изговорити шапатом, пришапнути.* —
 ♦ *o+Л:* [ЕЛИ: Можда ће да ти шапне о сунцокрету што под прозором окреће главу (...). – Можда му је тада неки дух шапнуо о језику и ексеру, и Васил скочио као мечка (...). – Наводно је Колинда Грабар Китаровић, тада шефица хрватске дипломатије, убијеном власнику листа Иви Пуканићу шапнула о скупој страсти премијера (...). – Голубица ми је шапнула о томе [одговору на питање] на уво (...).
 ♦ *za+A:* [ЕЛИ: Ко ли му је шапнуо за Мауровића? – Маме, птичица нам је шапнула за супер понуду на Колективи. – Свакако да сте и ви позвани да нам шапнете за све што сазнате (...). – Могао си ми шапнути за ту акцију (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

50. **БУБНУТИ** с. → (2) *фиг. сврш. према БУБАТИ; фиг. рећи нешто неумесно, лупнути.*

51. ГУКНУТИ с. → *сврш. према ГУКАТИ.*
52. ДЕПЕШИРАТИ сн. → *(по)слати депешу, брзојавити, брзојављати, телеграфисати.*
53. ДОЛАГАТИ с. → *лажући додати, додати још коју лаж; лагати докраја; лажно доставити. Р-К Реч.*
54. ДОШАНУТИ с. → *в. ДОШАПНУТИ.*
55. ДОШАПУТАТИ с. → *дошапнути.*
56. ЖВАКНУТИ с. → *дем. према ЖВАКАТИ.*
57. ЖВАТНУТИ с. → *дем. према ЖВАТАТИ; фиг. ујести, пецнути.*
58. ИЗБЛЕЈАТИ с. → *погрд. избрбљати.*
59. ИШЋЕРЕТАТИ с. → *ћеретајући испричати што, избрбљати, напричати.*
60. ЛАГУЦНУТИ с. → [РСАНУ: *фам. у дем. значењу: слагати, преварити*].
61. ЛАНУТИ с. → (2.а) *погрд. фиг. проговорити, прословити.*
62. НАЛАГАТИ с. → (1) *напричати лажи, излагати.*
63. ПОВЕДИТИ с. → *покр. приповедити, рећи, јавити; исп. ПОВИДЈЕТИ. —*
64. ПОВИДЈЕТИ с. → *покр. казати, рећи; одати, показати.*
65. ПОЛАГАТИ с. → (1.а) *мало лагати (Вук Рј.).*
66. ПОЛАГАТИ с. → (1.б) *не рећи истину, слагати.*
67. ПРИЛАГАТИ с. → *додати једној лажи другу. Вук Рј.*
68. ПРИОПШТИТИ с. → *= приопћити.*
69. ПРИПОВЕДИТИ с. → *испричати.*
70. ПРИШАПТАТИ с. → *приша(п)нути.*
71. ПРОГУНДРАТИ с. → *проговорити гундрајући, прогунђати, промрмљати.*
72. ПРОГУНЂАТИ с. → *проговорити, рећи гунђајући.*
73. ПРОЛАГАТИ с. → (1) *почети лагати (Вук Рј.).*
74. ПРОМРМЉАТИ с. → *мрмљајући рећи, проговорити.*
75. ПРОМРМОЉИТИ с. → *промрмљати.*
76. ПРОМРМОРИТИ с. → *мрморећи рећи, проговорити.*
77. ПРОМРНЦАТИ с. → *покр. мрнцајући рећи, неразговетно проговорити.*
78. ПРОМРСИТИ с. → (2.б) *неразумљиво, неразговетно, нејасно, заплићући рећи нешто кроз зубе, кроз бркове.*
79. ПРОМУМЛАТИ с. → (1) *мумлајући, мумљајући рећи, проговорити.*
80. ПРОШАНУТИ с. → *прошапнути.*

81. **ПРОШАПНУТИ** с. → *прошапнати.*
82. **ПРОШАПТАТИ** с. → *рећи тихо шапатоm.*
83. **РАЗГЛАСАТИ** с. → *разгласити.*
84. **РАСКАЗАТИ** с. → *рус. испричати, исприповедати; објаснити.*
85. **ТЕЛЕФОНИСАТИ** сн. → *в. ТЕЛЕФОНИРАТИ.*
86. **УЗЛАГАТИ** с. → *почети лагати*
87. **ЧМРГНУТИ** с. → *покр. отворити уста, проговорити, зуцнути.*
88. **ШАНУТИ** с. → *в. ШАПНУТИ.*
89. **ШАПУТНУТИ** с. → *шапнути.*
90. **ШУШНУТИ** с. → *(2) шапнути; поверљиво, тајно испричати.*

2.1.2. Експресивни глаголи

У овој тачки бавићемо се глаголима говорења који су нешто другачијег значења од оних досад разматраних. Типични њихови представници јесу *честитати*, *захвалити*, *извинити се*, *приговорити*, *жалити се* и *ругати се*. Џ. Остин за овакве глаголе користи назив БЕХАБИТИВИ, будући да подразумевају реакцију и исказивање ставова према понашању других људи и ономе што им се дешава (Остин 1962: 159). Џ. Серл пак за илокуционе чинове у којима се ови глаголи користе, односно које ови глаголи именују, користи термин ЕКСПРЕСИВИ, јер је њихов илокуциони циљ исказивање психолошког стања у вези с неком ситуацијом (Серл 1976: 12). Поменути психолошки став или емоција јесте инхерентни део глаголске семантике, не исказује се посебним реченичним конституентом и може бити, у најопштијем смислу, позитиван или негативан, али је увек у вези са неким „стањем ствари“, ситуацијом која индукује дати психолошки став и претходи говорном чину. На примеру глагола *честитати* може се приметити да та ситуација може бити експлицитно изнета зависном клаузом, и то у типичном случају *што*-клаузом (43), али и узрочном клаузом општијег значења (44), или пак номиналом као „заступником“ пропозиционог садржаја, односно кондензатором развијеније предикације (у смислу који том термину даје Радовановић (1977)); при томе номинал може бити у специфичном рекцијском облику *на*+Л (45) или у облику *за*+А, који се и иначе користи да се означи „разлог за радњу као неку врсту реакције“ (Поповић¹²2010: 296), као у (46), па и у облику *због*+Г, којим се исказује опште узрочно значење (47). Уп.:

(43) Честитао му је што је победио.

(44) Честитао му је јер је победио.

(45) Честитао му је на победи.

(46) Честитао му је за победу.

(47) Честитао му је због победе.

Ма како била исказана, пропозиција везана за ситуацију која је индуктор психолошког става припада прошлом плану и носи пресупозицију

ФАКТИВНОСТИ (уп. Кипарски – Кипарски 1970), што се експлицитно сигнализира избором везника *што*⁴⁷.

Када неком честита на нечему, агенс исказује свој позитиван став према оствареној ситуацији („задовољство“), а подразумева се не само да та ситуација иде у корист адресата већ и да је он на неки начин за њу одговоран, заслужан. Слично је и када се захваљује некоме на нечему, с тим што у том случају ситуација иде у корист агенса. Н. Норик (1978) показао је да ови семантичко-прагматички моменти могу послужити као параметри за карактеризацију и диференцијацију експресивних илокуционих чинова, односно већине овде посматраних глагола. Резултати такве анализе могу се представити следећом табелом:

Табела бр. 5

ТИП ГЛАГОЛА	ПСИХОЛОШКИ СТАВ	КО ЈЕ ОДГОВОРАН ЗА СИТУАЦИЈУ?	ДА ЛИ ЈЕ СИТУАЦИЈА ПОВОЉНА ИЛИ НЕПОВОЉНА?	ПО КОГА?
<i>честитати</i>	позитиван	адресат	повољна	адресат
<i>захвалити (се)</i>	позитиван	адресат	повољна	агенс
<i>извинити се</i>	негативан	агенс	неповољна	адресат
<i>приговорити</i>	негативан	адресат	неповољна	(агенс или трећа особа)
<i>(опростити)</i>	негативан	адресат	неповољна	агенс
<i>жалити се</i>	негативан	адресат или трећа особа	неповољна	агенс

Разуме се, горњом табелом се не исцрпљује опис значења и употребе наведених глагола.⁴⁸ Особа која *честита* некоме на нечему не само да исказује своје задовољство него и обзнањује, признаје адресатову заслугу за реализовану ситуацију, при чему ово обзнањивање може бити намењено и присутној публици. Слично важи и за глагол *захвалити (се)*, с тим што се подразумева да говорник, који вуче корист из реализоване ситуације, за коју је адресат заслужан, ступа и у неку врсту дужничког односа према адресату (осим уколико адресат чином за који је заслужан не одужује ранији дуг). А овакве „књиговођствене“ релације на снази су и када се неко извињава, у ком случају се имплицира и захтев да оштећена страна пређе преко учињеног и *опрости* му

⁴⁷ О томе в. нарочито Риђановић 1981.

⁴⁸ Нека од запажања која следе слична су запажањима А. Вјежбицке (1987), која анализира значења и употребу ових (и других) глагола у енглеском језику.

на преступу, обзнањујући тиме да је „дуг“ избрисан (при чему *опростити* може означавати и чин који је ограничен искључиво на менталну сферу, без икакве говорне активности). Последња два поменута глагола именују, дакле, ситуације које стоје у некој врсти односа консекутивности и узајамности – што постаје још очигледније ако се има у виду чињеница да се за чин извињавања у српском језику може употребити и глагол *опростити* у императиву.

Од наведених типова глагола, устаљену ПЕРФОРМАТИВНУ употребу (у 1. лицу апсолутног презента, и уз задовољење других прагматичких услова – уп. Остин 1962, Серл 1989 и др.) имају *честитати*, *захваљивати (се)* и *извињавати се*, док је код глагола типа *опраштати* оваква употреба, рекло би се, ретка.⁴⁹

Глаголе типа *ругати се* нисмо уврстили у горњу табелу: они подразумевају исказивање негативног психолошког става, али тај став усмерен је не према некој ситуацији, већ пре свега према самом адресату, односно неком његовом аспекту (који се не може оквалификовати терминима као што су „повољан“ или „неповољан“).

Што се тиче семантичке вредности датива у конструкцијама с овим глаголима, наш је утисак да се она, у основи, не мења у зависности од глагола. Иако се, у поређењу с конструкцијама с другим, раније приказаним глаголима говорења, улога дативног референта не може у потпуности свести на пуког примаоца вербалне поруке, мислимо да ипак можемо за њу и овде наставити користити термин АДРЕСАТ. Међутим, И. Палић нешто другачије поступа: датив уз глагол *честитати*, *опростити* и *приговорити* сматра „дативом примаоца“ (Палић 2010: 82–87), *захвалити (се)*, *извинити се* и *жалити се* „дативом опхођеника“ у подређеном односу према агенсу (*ibid.*: 168), али не објашњава у чему се овај однос подређености огледа. Одговор можда дају проучавања оваквих чинова у оквиру прагматичке *Теорије учтивости*, која захваљивање и извињавање сврставе у „чинове који прете образу“ (енгл. *face-threatening acts*) говорника (Браун – Левинсон 1987: §3.2.2)

⁴⁹ За остале случајеве – када се глаголима само „описује“ ситуација – може се користити термин РЕПОРТАТИВНА употреба (уп. Кондоравди – Лауер 2011).

2.1.2.1. Глаголи типа *честитати*

Табела бр. 6

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + локатив (в. нап. 2)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ или ДОСТИГЊУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни говорни чин (АКТИВНОСТ или ДОСТИГЊУЋЕ) АГЕНСА којим он, верујући да је АДРЕСАТ одговоран за реализацију неке ситуације (= ТЕМА/УЗРОК) и да је она повољна по адресата, признаје адресату заслугу за њену реализацију и исказује своје задовољство.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (или конкретан појам који га заступа)
ПРИМЕРИ:	<i>Генерал</i>	<i>је честитао</i>	<i>војницима</i>	<i>на победи.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Ови глаголи могу имати и прелазну реализацију, али с нешто другачијим значењем. Тада се укида претпоставка да је адресат заслужан за ситуацију која је повод честитке – уп. *Честитао му је рођендан* и **Честитао му је на рођендану*. Има прилика када су могуће и транзитивна и интранзитивна реализација, у зависности од тога да ли треба истаћи адресатову заслугу – уп. *Честитам сина!* и *Честитам на сину!*⁵⁰ Занимљиво је да је *РМС* дефиницијом

⁵⁰ Ово објашњење чини нам се прецизнијим од оног које даје М. Самарџија (1986), који истиче да „именице (и именичке синтагме) које значе одређени дан или надневак који се уобичајено

глагола *честитати* (в. листу глагола) обухватио, у ствари, само непрелазну употребу. Прелазна реализација није могућа код глагола *комплиментирати*, јер он обавезно подразумева адресатову заслугу, као ни код рефлексивног глагола *начеститати се*.

2) Као што је већ поменуто, могуће је употребити и номинал у ППК *за+А*, па и *због+Г*. У тим случајевима тај конституент пре треба сматрати узрочном допуном (или одредбом), него неправим објектом.

3) Овим глаголима могао би се прикључити и глагол *аплаудирати* (из т. 2.1.4.1), који се по свему, осим по начину исказивања психолошког става, уклапа у овде представљен модел.

4) Ако се могу реконструисати из контекста, обе допуне су испустиве.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АФЕРЕМИСАТИ** сн. → /= аферемисати/ *говорити „аферим“, одобравати; честитати*. — [ЕЛИ: Можда и пет стотина душа стоји на ногама и аферемиса, тј. аплаудира мојем Зилхаду Кључанину.]
2. **АФЕРИМИСАТИ** сн. → /= аферемисати/ [ЕЛИ: Ех, чему се наша Симона весели и дичи. Чак нам и аферемиса.]
3. **АФЕРИМИТИ** сн. → [**РСАНУ**: ~~*захвалити, захваљивати, изразити, изражавати задовољство, честитати*~~]. — [РСАНУ: За то ће ти Турци још аферимити. – А везир му са конзулом главним | Аферими и све одобрава.]
4. **ЧЕСТИТАТИ** сн. → *поздравити, поздрављати кога поводом каквог радосног или значајног догађаја и (за)желети му срећу*. — На дан свадбе честита [му] само жицом, и то беше све! *Лаз. Л.* [ЕЛК: Борили смо се и мада нисмо показали неку сјајну игру, треба нам честитати на победи и труду. – [П]а опет ће зато данас-сутра већ стићи толике депутације из разних крајева Страдије и честитати министру председнику на тако мудром и тактичном вођењу политике (...). – Стуб је такође честитао Тадићу на постигнутом договору (...). – Честитамо вам на оштром оку. – Господине Робинсе, желим да вам честитам за ово што сте учинили. – Билт је Николићу, како се у саопштењу наводи, честитао због одлуке Европске уније да отпочне приступне преговоре са Србијом.]
5. **ГРАТУЛИРАТИ** сн. → *честитати*. — [РСАНУ: Отишао сам у Задар и гратулирао барону Томашићу за благополучно освојеније све Далмације

честита (...) појављују се у акузативу“, а то се односи на „рођендан, имендан, празнике (...) и обљетнице“, док „све остале именице које могу стајати уз глагол честитати стоје у локативу (...)“.

од непријатеља.] [ЕЛИ: Оно суђење Садаму је било жешћа фарса, мислим да би им и друг Стаљин гратулирао на финој кореографији.]

6. **ИШЧЕСТИТАТИ** с. → *свршити редом честитање, свима честитати*. — Тако чича Фирдуџија ишчестита свима. *Вел.*
7. **КОМПЛИМЕНТИРАТИ** сн. → *(на)правити комплименте, честитати*. — [РСАНУ: Картали се и комплиментирали госпођама.] [ЕЛИ: Још један у низу познатих мушкараца јавно је комплиментирао Ани Ивановић на лепоти којом Српкиња зрачи. – Конобар је Чарлију комплиментирао на сату. – Не могу а да вам не комплиментирам на читавом приступу овом хобију.]
8. **МУБАРЕЋЛЕИСАТИ** сн. → *тур. покр. честитати*. — Сиједи Омерага окамандисо се чекајући, коме ће да мубарећлеише. *Мул.*
9. **НАЧЕСТИТАТИ СЕ** с. → [РСАНУ: *довољно, доста честитати*]. — [РСАНУ: Свати ... не могу доста да га се нахвале и да му се начеститају, па узимају чутуру и пију. – Докле им се гођ не начеститају сви мушки за јунаштво, које су учинили.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и следећи глагол:

10. **ЧЕСТИТОВАТИ** сн. → *в. ЧЕСТИТАТИ*.

2.1.2.2. Глаголи типа *захвалити (се)*

Табела бр. 7

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + локатив (в. нап 1)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ ИЛИ ДОСТИГЊУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни говорни чин (АКТИВНОСТ ИЛИ ДОСТИГЊУЋЕ) АГЕНСА којим он, верујући да је АДРЕСАТ одговоран за реализацију неке ситуације (= ТЕМА/УЗРОК) и да је она повољна по АГЕНСА, признаје и обзнањује адресату заслугу за њену реализацију (и исказује своје задовољство).</p> <p>Обзнањивање адресатове заслуге може се рачунати као „враћање дуга“ адресату.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (или конкретан појам који га заступа)
ПРИМЕРИ:	<i>Син</i>	<i>се захвалио</i>	<i>родитељима</i>	<i>на поклону</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Ако се ситуација која је повод захваљивања исказе номиналом у ППК *за+А*, а поготово у ППК *због+Г*, имамо утисак да те конструкције исказују општије значење и могу укинути претпоставку да је адресат непосредно одговоран за дату ситуацију (рецимо, као вршилац). Следећи примери говоре у прилог томе:

(48) Пера је захвалио Лази на свему што је * \emptyset _{Пера} / \emptyset _{Лаза} постигао.

(49) Пера је захвалио Лази за све што је \emptyset _{Пера} / \emptyset _{Лаза} постигао.

2) РСАНУ уз глагол *захвалити* даје пример и за неправи објекат у ППК *на+А*. Ми нисмо нашли више потврда за то.

3) Употреба и значење глагола *захвалити* и његовог рефлексивног парњака *захвалити се* били су – а може се рећи да су то још увек – предмет нормативних недоумица и спорења. Наиме, речници за рефлексивни глагол бележе и секундарно значење „учтиво одбити, одрећи се“, што би био занимљив пример за лексикализовану импликатуру засновану на непоштовању максиме квантитета (ради постизања еуфемистичког ефекта), тј. за прелаз прагматичког значења у лексичко (*Понудили су му то, али се он (само) захвалио.* => „није прихватио“), па се у РСАНУ може наћи потврда и за генитивну рекцију (*Може нам бити да не шаљемо заточника и да се те части захвалимо*), што је синтаксичко понашање које одговара глаголу *одрећи се*. Овакав семантички развој био је основа за став да рефлексивни глагол не треба употребљавати у значењу „изразити захвалност“. Д. Гортан-Премк пак, анализирајући грађу из књижевних извора, показује да се оба глагола – и *захвалити* и *захвалити се* – могу употребити и у једном и у другом значењу, док резултати њене усмене анкете сугеришу да се значење „одрећи се“ исказује претежно рефлексивним, а значење „изразити захвалност“ и рефлексивним и нереплексивним глаголом; при томе је употреба рефлексивног глагола у овом другом значењу „далеко чешћа код млађих особа, посебно у случајевима када се захвалност одаје старијима, онима који се поштују, уважавају“. Анализу закључује нормативном препоруком да се допусти исказивање значења „изразити захвалност“ и рефлексивним и нереплексивним глаголом, мада се нереплексивном може дати извесна предност, а да у значењу „одрећи се“ треба употребљавати рефлексивни глагол (Гортан-Премк 1975). Ивић *et al.* (²2004: *s. v.* ЗАХВАЛИТИ) сматрају да је, изузев у значењу „одрећи се“, *захвалити* „боље него“ *захвалити се*, а И. Клајн (⁴2006: *s. v.* ZAHVALITI) сматра да тако и једино исправно.⁵¹ М. Шипка (2009) се пак супротставља мишљењу да *захвалити се* може имати само значење „одрећи се“. П. Пипер наводи да се „у литератури о говорној култури [...] понекад препоручује да се израз *захвалити на нечему* употребљава само у значењу учтивног одбијања“, али да „изузетна раширеност употребе израза *захвалити на нечему* и у значењу израза *захвалити за нешто* тражи да се та чињеница [...] не

⁵¹ Употребу повратног *захвалити се* за исказивање захвалности забрањују и актуелни *Језични савјети* Института за хрватски језик и језикословље (ЈСИХЈ 2014).

игнорише те да се таква употреба [...] сматра допуштеном“ (Пипер 2005: 799). Ову анализу оштро критикује М. Ковачевић, истичући да предмет спора није глаголска рекција (*захвалити на нечему / за нешто* у значењу „изразити захвалност“), већ избор рефлексивног или нерелективног глагола (Ковачевић 2005: 820–821). Наше испитивање на корпусу (ЕЛК) показује да су, без обзира на нормативне препоруке, за исказивање захвалности широку употребу имају оба глагола. Нисмо ни сигурни да ли је значење „одбити, одрећи се“ заиста сасвим лексикализовано, будући да је (осим ако није промењена и глаголска рекција – *захвалити се нечега* – за шта даје једну потврду само РСАНУ, али не и ЕЛК), за овакву интерпретацију увек неопходан специјалан контекст; осим тога, циљано значење често није „одбити понуду“, већ може бити и „прекинути сарадњу, отпустити некога“. Уп.:

- (50) [Д]анас следи жестока расправа о Ферарином раду и [...] није немогуће да *се* Јувентус *захвали* на сарадњи 42-годишњем стручњаку. – После пораза у Новом Саду председник Стојковић је децидирано подвукао да *ће се* многим играчима *захвалити* на поверењу [...]. – Ако одлучи да *се захвали* на поверењу Стручном савету, репрезентација Србије и Црне горе доспеће у [тешку] фазу [...]. (ЕЛК)
- 4) Глагол *захвалити*, обично у модалној конструкцији, развија и значење блиско „дуговати (нечему)“, где више није посредни говорни чин, нити дативни референт мора бити особа:
- (51) Следи султан од Брунеја, који за своје богатство од 13,5 милијарди фунти може да *захвали* природним богатствима (...). – Цеца је (...) постигла славу и успех, што може да *захвали* свом искуству из прошлог живота. – За своју лепоту биљка може да *захвали* бракејима, лажним цветовима (...). – [То] је само десети део користи коју човек има од овог природног богатства, којем треба да *захвали* и за чисту воду (...). – [Ц]елокупна наша култура, уз неке друге значајне појмове, има страху да *захвали* за многа открића и цивилизацијске помаке. (ЕЛК)

Ово је уједно и значење које је у основи предлошког израза *захваљујући*. Нисмо нашли примере за овакво значење рефлексивног глагола *захвалити се*.

- 5) Ако се могу реконструисати из контекста, обе допуне су испустиве.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АЛАЛИТИ** сн. → в. **ХАЛАЛИТИ** [РСАНУ: (за)благодатити, *захвалити, захваљивати*]. — [РСАНУ: Саслушају вас лепо, алале за труд.]
2. **АФЕРИМИТИ** сн. → [РСАНУ: *захвалити, захваљивати, изразити, изражавати задовољство, честитати*]. — [РСАНУ: За то ће ти

Турци још аферимити. – А везир му са конзулом главним | Аферими и све одобрава.]

3. **БЛАГОДАРИТИ** сн. → *захвалити, захваљивати*. — Хоћеш ли који пут доћи к нама, ја ћу ти у души благодарити. Леск. Ј. [РСАНУ: По том, благодаривши Милошу на његову труду и старању за општу срећу, разиђу се. – Не могу [Вам] доста благодарити за оно пријатељство. Нека благодари Богу што му нисам задржџ и оних сто дуката, што их је дао као обележје Анђелији.]
4. **ЗАБЛАГОДАРИТИ (СЕ)** с. → *в. ЗАХВАЛИТИ (СЕ)*. — Већина људи од укуса нема много да заблагодари својим наставницима за своје васпитање у том погледу. Поп. Б. Сузним очима заблагодари „за очиту милост“. *Матови.*
5. **ЗАХВАЛИТИ (СЕ)** с. → **(1) одати, исказати, изразити захвалност**. — Захвалим господи на тој изјави. Шен. Старац се захвали доброне Хлапићу. Брл. [РСАНУ: Он јој захвали на марами и на конаку. – Отпратила ме болничарка и захвалила ми за пажњу.] [ЕЛК: [П]репоручујемо да их позове на одговорност, захвали им на досадашњем доприносу“ и опозове их са положаја. – Најстарији од ученог колегијума, Доситеос, поздрави бираног речима краља (...), захвали му се на високој посети (...). – Ујна изјави да јесте, а Елизабет јој захвали на љубазном савету, па се растадоше. – Удовица просто није знала како да му захвали на спасењу. – Селектор плавих није пропустио прилику да се захвали домаћину на великом гостопримству. – Ана Јовановић (...) захвалила се Тениском савезу Србије на одлично организованим припремама (...). – Ђукић-Дејановић захвалила се Папуљасу на принципијелном ставу Грчке, која није признала независност Косова и Метохије (...).] (→ **(3) дати оставку, одрећи се (чега)**). — На крају прве године ... јавни бележник ... морао [је] ... да захвали на послу. Сек. Захвалио се 1945. на професури. Ант. I. [РСАНУ: Може нам бити да не шаљемо заточника и да се те части захвалимо.] [ЕЛК: Ролфс неће успети да се опорави од повреде колена до Светског првенства, па ја морао да се захвали Леву на позиву.)]
6. **ЗАХВАЉИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ЗАХВАЛИТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Штапање ове књиге надгледао је Г. професор Др. Фр. Миклошић и Г. академ. сликар Димистрије Тирол, којима ја за то захваљивам. – А сад, мој поштени бане домаћине ... ја вам захваљивам на послуху и у име моје поштене дружине. (Пушке примам, а на осталоме | Захваљујем, јер се тврдо заклек | Да од сада ничијега новца | Нећу примит, изван османлијском.) – Снаја се захваљивала [на помоћи] али није могла да скрије жалост.] [ЕЛК: [Њ]ена кћи, живља и говорљива (...), захваљивала им на посети, старала се за њихове ципеле (...). – [Д]ошао је на трибине да их поздрави, а у интервјуима за локалне новине захваљивао им се на подршци. – Касније ми се јавио писмом у коме ми захваљује на спасавању. – Службеник се сведоку увек захваљује на издвојеном времену и уложеном труду за долазак у суд.]
7. **НАЗАХВАЉИВАТИ СЕ** с. → [РСАНУ: *изразити захвалност у више наврата, изахваљивати се*]. — И сам озбиљни жупник био је очаран и није се могао доста назахваљивати на цветној књизи. [ЕЛИ: Угасио сам

рачун, вратио два неискоришћена чека и назахваљивао им се на сарадњи.
– [Н]а срећу ми се пружила прилика да одем одавдје и не могу се
назахваљивати Богу на томе.]

8. **НАХВАЛИТИ** с. → (2) [РСАНУ: *изразити много захвалности, довољно захвалити*]. — [РСАНУ: Ој бога ти, остарјела мајко! | Хвала теби за твоје млијеко, | Што си мене ситна одхранила ... | Никада ти нахвалити не ћу.]
9. **ОБЛАГОДАРИТИ** с. → (1) [РСАНУ: *заст. и покр.*] [РСАНУ: *изразити захвалност, захвалити се (некоме)*]. — [РСАНУ: ир. „Е сад ћемо му и ми облагодарити. Гледај ти њега, како се погордио, како се сад тек опаметио,“ рече разљућен Харалампије.]
10. **ХВАЛИТИ** н. → (2) *захваљивати (коме)*. — Крсто хвали племству што је пожртвовано погрлило под његове заставе. *Нех*.

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

11. **ЗАБЛАГОДАРИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ЗАБЛАГОДАРИТИ (СЕ)*.
12. **НАБЛАГОДАРИТИ СЕ** с. → [РСАНУ: *много благодарити, назахваљивати се*].

2.1.2.3. Глаголи типа *извинити се*

Табела бр. 8

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + локатив (в. нап 1)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ ИЛИ ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни говорни чин (АКТИВНОСТ ИЛИ ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА којим он, верујући да је одговоран за реализацију неке ситуације (= ТЕМА/УЗРОК) и да је она неповољна по АДРЕСАТА, признаје адресату одговорност за њену реализацију, исказује своје жаљење и имплицитно захтева опроштај.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања (в. нап. 3).</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (или конкретан појам који га заступа)
ПРИМЕРИ:	<i>Студент</i>	<i>се извинио</i>	<i>професору</i>	<i>на кашњењу.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Као и код глагола из претходне тачке, неправи објекат у ППК *на+Л* заменљив је узрочним адвербијалом у ППК *за+А* или *због+Г*. Примећујемо, међутим, да конструкције са *за+А* (па и *због+Г*) толеришу и изразиту елипсу, што не важи за рекцијски облик *на+Л*: *Извинио му се *на јуче / за јуче* (= „за оно што се десило јуче“). То се може објаснити чињеницом да предлози *за* и *због* чувају своју узрочну семантику, па је значење могуће реконструисати и без падежног облика. Такође, чини се да је конструкција с објекатским номиналом (*на+Л*) могућа само када су посредни мањи преступи, док *за+А* (као ни *због+Г*) нема таква ограничења. Уп.:

(52) Извинио сам му се на упадици / кашњењу / *крађи / *злочину.

- (53) Извинио сам му се за упадицу / кашњење / крађу / злочин.
- 2) За разлику од раније разматраних, ови глаголи допуштају и употребу с изричном декларативном клаузом којом се може изнети оправдање за претходни поступак, експлицирати „текст“ извињења, или пак навести „исправка“. Уп.:
- (54) Другог дана (...) Менелај *се извинио да због неодложне породичне ствари мора да отпутује на Крит* (...). – Колико је овај позив био имбецилан[,] показује и то што им *се Алексић извинио да не може дуго да прича, јер нема довољно кредита*. – Најпре је говорио о 300.000 незапослених (...), а касније *се извинио да је реч о 30.000 људи без посла*. (ЕЛИ)
- Овакви случајеви вероватно се могу сматрати неком врстом елипсе, односно сажетог извештавања о консекутивним говорним чиновима (*извинио се и рекао да...*), па се зато и не могу срести у перформативној употреби.
- 3) Агенс чином извињавања, ипак, у неком смислу мења свој статус у очима адресата (и присутне публике).
- 4) Ако се могу реконструисати из контекста, обе допуне су испустиве.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

- ИСПРИЧАТИ СЕ** с. → (2) *оправдати се, извинити се*. — [РСАНУ: Хоћете ли да вам се још испричам, господине?] [ЕЛИ: Најприје да Вам се испричам на тако касном одговору...]. – Молит ћу те да ми се испричаш на оваквим инсинуацијама. – Послије овога што си написао ја особно желим да ми се испричаш на вријећању. – Да би се испричао на заборавности, даровао му је оток Род[,] који се појавио на мору. – Након инцидента (...) послао је СМС у којем му се испричао за озљеду и питао може ли га доћи посјетити са мајком. – Срео сам га недавно, (...) па ми се испричао за зло које ми је нанео.]
- ИСПРИЧАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ИСПРИЧАТИ СЕ*. — [ЕЛИ: Овим путем вам се испричавам на касном јављању и недоласку на предавање. – Ја се испричавам на лапсусу, али како ме је онда Јанко најнормалније схватио? – У том случају се испричавам на неоснованој оптужби свим сестрама. – [О]ставила [је] дјецу с мужем и онда јој се испричавао на свему што јој је рекао (...). – Ја се испричавам за данас (...). – Прво ти се испричавам за крађу овце (...).]
- ИЗВИНИТИ СЕ** с. → *замолити за опроштење, оправдати се*. — [РСАНУ: Извиним се господину министру што сам га својом посетом узнемирио. – Дике [се] са столице, извини ми се па се баци ... на свој ... кревет.] [ЕЛК: За разлику од руководства Републике Српске[,] које је прихватило пресуду и извинило се за геноцид на подручју Сребренице, бошњачки лидери (...). – Хоћу да вам на неки начин објасним, да вам се извиним за оно што сам учинио... – Морам да Вам се извиним на мом имигрантском енглеском, надам се да ћете ме разумети. Не, добар је. – [П]редседник Србије Борис Тадић [је] „брука и срамота“ за Србију јер се извинио Хрватима за убијање и прогон Срба. – Председник Тадић је у

свом говору поменуо како се он неколико пута извинио свима за злочине које су починили Срби, али да слично извињење није никада чуо из Хрватске. – Обама се одмах за такву несрећу извинио Карзају, а оснива се двостана комисија за испитивање случаја.] [ЕЛИ: На концу овог романа, желим још једном да се извиним на опширности. – Пре свега да вам се извиним на малом закашњењу (...). – [М]ало сам се смирио и желим да ти се извиним на јавним прозивкама и осталом. – Пре свега желим да вам се извиним на овом начину контактирања. – Епилог је да сам му се извинио на неспоразуму и да ја ипак нисам његов роб (...). – Идем им се извинити на неписмености.]

4. **ИЗВИЊАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ИЗВИНИТИ СЕ.* — [РСАНУ: Молећиво му се извињавао за домаћински поступак. – У том акту Савез се извињавао кнезу.] [ЕЛК: Извињавам се читаоцима на досади, јер ћу поновити доста од онога што сам већ писао (...). – Вашингтон тврди да се Клинтон „није извињавао“ за „поступак новинарки“[,] док Пјонгјанг инсистира да јесте. – Зато се извињавам свим потрошачима због могуће неугодности (...). – Онда су људи почели да је вуку, да се фотогафишу са њом, а ја сам јој се извињавала за такву атмосферу. – Додик је даље рекао да нема намеру никоме да се извињава за злочине које су починили Срби (...).] [ЕЛИ: Пишем на зиду Ургентног центра, па се извињавам на рукопису. – Ивану се извињавам на неспоразуму. – Још једанпут се извињавам на непријатности. – Вама се извињавам на опширности и молим за ваше мишљење (...). – Особље је (...) љубазно и фино, чак су мало чували бепца док су ме снимали рендгеном, и док сам им се извињавала на непријатности[,] сестрица ми је уз осмех рекла (...). – Не мораш се извињавати на поређењу.]

По лексикографској дефиницији, наведеним глаголима могу се прикључити и следећи:

5. **ПРИЧАТИ СЕ** н. → (2) *заст. оправдати се, извињавати се.*
 6. **ПРОСТИТИ СЕ** н. → (2) *извинити се, испричати се. Рј. А.*

2.1.2.4. Глаголи типа *опростити*

Табела бр. 9

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни нереклексивни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + локатив (в. нап. 3)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни говорни чин (ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА којим он, верујући да је АДРЕСАТ одговоран за реализацију неке ситуације (= ТЕМА/УЗРОК) и да је она неповољна по АГЕНСА, обзнањује адресату да „прелази“ преко ситуације и брише адресатов „дуг“ према агенсу (в. нап. 1).</p> <p>Овај чин агенса је обично реакција на адресатов чин извињења.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (или конкретан појам који га заступа)
ПРИМЕРИ:	<i>Професор</i>	<i>је опростио</i>	<i>студенту</i>	<i>на кашњењу.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Чин опраштања, као што смо раније истакли, уопште не мора бити говорни чин, већ се може реализовати искључиво у менталној сфери агенса, па се ови глаголи уједно сврставају и у глаголе менталних активности. За опис њиховог значења, односно денотиране ситуације, скоро да није могуће наћи адекватан метајезик, без метафоричних парафраза (а ту тешкоћу добро илуструје и неодговарајућа дефиниција глагола *праштати* у РМС – „заборављати чију кривицу, ослобађати кога одговорности“, будући да овај глагол, у ствари, не значи ни једно ни друго). А перформативна употреба ових глагола чини се само хипотетичка – у неком, фиктивном или архаичном,

формалном институционалном (црквеном, дворском и сл.) контексту. У стварном административном стилу не користи се лексика са „личном“ нотом.

2) А. Вјежбицка (1987: 230–231), говорећи о одговарајућим глаголима у енглеском језику, инсистира на томе да чин опраштања није могућ без претходног адресатовог признања своје кривице, па макар такво признање онај који прашта само замислио.

3) Као што смо раније већ поменули, глаголи ове класе уједно су и глаголи чисто менталних активности, будући да могу искључивати било какав говорни чин и односити се искључиво на менталну сферу агенса.

4) Слично као код глагола типа *извинити се*, чини се да се ППК *на+Л* користи само за мање значајне преступе, док се за све, и мање и веће, могу искористити узрочне ППК, *што*-клауза и сл. Треба, међутим, приметити да је могућа и транзитивна реализација, где се преступ исказује беспредлошким акузативом као правим објектом, чиме се истиче да је преступ (у очима говорника) „променио стање“, тј. престао то да буде. Уп.:

(55) Опростио му је на кашњењу / неискрености / *крађи / *убиству.

(56) Опростио му је за кашњење / неискреност / крађу / убиство.

(57) Опростио му је што је закаснио / био неискрен / украо / убио.

(58) Опростио му је кашњење / неискреност / крађу / убиство.

5) Ако се може реконструисати из контекста, допуна у ППК *на+Л* је испустива.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ХАЛАЛИТИ** сн. → (1) ~~*благословити, благосиљати, (по)желети срећу; опростити, опраштати*~~. — [ЕЛИ: Занимљиво је да сведок током исказа није желео да каже ко му је (...) убио сина и мајку. Име (...) војника (...) више не жели да понови, јер је убици, како каже, „халалио“. – Ал’ ГРАС-у [= предузећу „Градски саобраћај“] би’ халалио на таквим страницама [= лоше дизајнираним веб-страницама], њихова дјелатност је свакако да котрљају оне контејнере по улицама и шинама (...).]
2. **ОПРАШТАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОПРОСТИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Што се тиче Бурзанове изјаве[,] она му је очигледно потребна у политичком маркетингу и ја му опраштам на недостојној изјави (...). – Опраштам ти за увреде. Па опрости и ти мени. Мајка сам ти. – Увијек би ми [кућни љубимац] опраштао на мојим безобраштинама и увијек би био тако беспомоћно сретан кад год ме угледа.] [ЕЛИ: [Н]адам се да ми опрашташ на искреном коментару. – Јел ми сад опрашташ на незнању? – Ива, да ли ми опрашташ за оно од петка?]

3. **ОПРОСТИТИ** с. → **(1.а) прећи преко чије кривице, грешке, дати опроштење.** — [ЕЛК: Опростите ми данас за многе моје тврдоглавости, за многу моју самовољу (...). — Опростите ми за ту реч, господо поротници, о вашим срцима и умовима. — Волео је и Кристера и већ му је опростио за ону чворугу на челу. — [Навијачи] су успех Сартида у овој тешкој и неизвесној утакмици наградили аплаузом, а стрелцу Миросављевићу опростили су за пропуштене шансе у претходном делу утакмице. — Али, Фани, ако твоје срце може да ти опрости за незахвалност... — [Неће] сви да трчкају за тобом само да би им ти опростила на нечему што нису ни урадили. — Надам се да су нам учитељи опростили на свим нашим испадима, а и да се Секула неће љутити.]
→ **(1.б) (у имп.) у извињавању, испречавању: не замери(те), немој(те) се љутити, извини(те).** — [ЕЛК: Опрости ми за моју ћудљивост јуче! — Опростите ми на овим рогобатним и невеселим речима, али толико дугујем минулој недељи. — Госпођо (тако ме ословљава), опростите ми на нескромности, али „Емигранти“ су доживели огроман успех. — [М]олим вас да ми опростите на понављању (...). — Опростите ми на питањима која сам вам упутио — настави Ставрогин (...).]
4. **ПРАШТАТИ**₂ н. → **(1) заборављати чију кривицу, ослобађати кога одговорности.** — [ЕЛК: Али, Саудијској Арабији се не прашта на истоветној сагласности. — Да ли је дозвољена грешка? — Јесте. Да ли треба праштати на таквим стварима? — Наравно. — Мени не мораш праштати на младости. — Кажњавате се, а потребно је да научите да самоме себи праштате. — Миликићу, праштај на овој ненамерној замени и из ње проистеклој констатацији. — И ја им праштам за све што су мени лично учинили. — Дакле (...), ја се надам да ми праштате за две начињене погрешке.]
5. **ПРОСТИТИ** с. → **скинути с кога кривицу, одговорност због чега, опростити коме.** — [ЕЛИ: Пролив је течна столица (...) (да ми простите на експлицитности) (...).]

По лексикографској дефиницији, наведеним глаголима може се прикључити и следећи:

6. **ХАЛАЉИВАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према ХАЛАЛИТИ СЕ.**

2.1.2.5. Глаголи типа *приговорити*

Табела бр. 10

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни нерексивни дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + локатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни говорни чин (ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА којим он обзнањује АДРЕСАТУ своје незадовољство због неке ситуације (=ТЕМА/УЗРОК) за коју је адресат непосредно одговоран, а за коју мисли да је лоша (неповољна, неприкладна и сл.) и, евентуално, да је адресат може кориговати.</p> <p>При томе агенс може очекивати од адресата да на одговарајући начин реагује.</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (или конкретан појам који га заступа)
ПРИМЕРИ:	<i>Професор Пера</i>	<i>је приговорио је замерио</i>	<i>студенту пријатељу</i>	<i>на лошем правопису. на неискрености.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголи овог типа имају и транзитивну употребу, с декларативном изричном клаузом (односно просентенцијализатором), када се понашају као општи глаголи говорења. А неки глаголи допуштају и да се тематско-узрочни референт исказе као прави објекат (*Приговорили су му уздржаност*). Уп.:

(59) *[Ј]еси ли матери закерала да брата више воли, да њему посвећује више пажње (...)?* – Опозиција *је* владајућој коалицији *замерала да оптерећује грађане новим порезима*, док је власт то негирала. – Један ми *је* већ *пребацито да у мојим причама још важе старе границе*. (ЕЛИ) То је било потребно [учинити] да *нам* нитко не би могао *предбацити како ми онемогућавамо окупљање свих Југословена*. (РМС) – Тада га је полицаја назвао ћоравком, а ја *сам* му

- приговорио да вређа човека.* – Виктору Јануковичу [се] *спочитава да слуша наредбе из Русије (...).* (ЕЛИ) – Моралисти су [кардиналу] *спочитавали да у политичким стварима не поштује савјести.* (РМС)
- (60) Ја бих то одмах учинио, али нисам с тобом разговарао. Све сам се бојао да *ми што не пребацши.* (РМС) – Извини, али стварно не могу да верујем да ми *то пребацујеш.* (ЕЛИ) – Ја написах да се ради о неколико сценарија и описах их, а ти ми *спочитаваши недоследност.* (ЕЛИ) – *Народу се ... не може да сиочийне нехај, лијеност и немар.* (РМС)
- 2) Глаголи *замерити* и *замерати* не морају означавати говорни чин, већ се могу односити на строго менталну активност (*Замерио му је на томе, али ништа није рекао.*)
- 3) Поједини глаголи допуштају и конструкцију у којој је уместо адресата дативом исказан узрок (потенцијалног) негативног става (*Том предлогу тешко се може приговорити.*)
- 4) Глаголи *приговорити* и *приговарати* развијају, у институционалном контексту, и значење које имају глаголи типа *жалити се* (*Приговорио је суду на донето решење*), које дајемо у следећој тачки. Тако употребљени, ови глаголи могу имати и перформативну вредност, што иначе за глаголе у овом моделу не важи.
- 5) И. Палић (2010: 85) наводи да се уз глаголе *приговарати* и *пребацивати* „не појављује“ *на+Ј*. Но, као што се може видети, анализа на корпусу показује не само да се појављује већ да се ови глаголи могу сматрати типичним представницима ове синтаксичко-семантичке класе.
- 6) Само је дативна допуна испустива, и то врло ретко.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

- ЗАКЕРАТИ** н. → *замерати за свашта, не бити задовољан ни с чим, налазити замерку свачем (обично и без разлога).* — [ЕЛИ: Од толиког посла, он *ми* још „закера“ *на именовању докумената (...).* – Надате се временима када *вам* интересне групе, амбасаде и остали критичари неће закерати *на одлукама?* – Људи, после 10 часова добро је и да сам се вратио кући, а ви *ми* закерате *на концизности.*]
- ЗАМЕРАВАТИ** н. → *несврш. и уч. в. ЗАМЕРАТИ.* [ЕЛИ: [А]рсеналу сви замеравају *на малом броју титула (...).* –
- ЗАМЕРАТИ** н. → *несврш. и уч. према ЗАМЕРИТИ.* [ЕЛК: *Саркозију се замера на стилу понашања „заборавимо тероризам, идемо у бизнис“.* – (...), напомиње Месић и посебно замера *Санадеру на „прескупој државном администрацији (...)*“ – *Еуфору*, ипак, нико претерано гласно

не замера на неуспеху. – Иностранци инвеститори Србији стално замерају на дугој процедури за добијање разних дозвола (...).]

4. **ЗАМЕРИТИ** с. → (1) *не одобрити чији поступак; изразити неслагање с чијим поступком, приговорити, пребацити*. — [ЕЛК: Експертима, због тога, не треба замерити на њиховој корисној видовитости. – Неки од тих попова можда ће ми замерити на тешким речима. – Мисијама УН и ЕУ је такође замерио на „напуштању принципа статусне неутралности“. – Његова изјава је објављена на крају емисије након што му је Рупел замерио на „солирању“.]
5. **ПРЕБАЦИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРЕБАЦИТИ (СЕ)*. — [ЕЛИ: Нећеш ваљда да ми пребацујеш на мом, овај, плебејском пореклу? – закикотао се Кејн.]
6. **ПРЕБАЦИТИ** с. → (9) *учинити замерку, прекорити кога, изразити незадовољство, окривити кога због чега, приговорити*. — [ЕЛИ: Упитан о критикама које му је упутио Високи представник међународне заједнице у БиХ Волфганг Петрич, који му је пребадио на инерцији, Иванић је изразио мишљење да 'РС реално радио свој посао'.]
7. **ПРЕДБАЦИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРЕДБАЦИТИ*. — [ЕЛИ: Али нисте ви ти који имате већи резултат па да нам предбацујете на томе.]
8. **ПРЕДБАЦИТИ** с. → *калк учинити приговор, замерку, приговорити, замерити, пребацити (9)*. — [ЕЛИ: Сретнем је једног дана на излазу, она ми предбаци на мом дивљем расположењу (...).]
9. **ПРИГОВАРАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИГОВОРИТИ*. — [ЕЛК: Словенцима је чак и Европска унија приговарала на спорости, поготово кад је реч управо о банкарском сектору. – Да ли партнери из Европе и Америке у незваничним разговорима приговарају Србији на посебним везама са Русијом? – Овако како ради, у пракси, често му се [Уставном суду] у медијима приговара на спорости и неефикасности.]
10. **ПРИГОВОРИТИ** с. → (1) *изразити коме своје незадовољство због чега, прекорити, укорити, осудити*. [ЕЛК: Десило ми се да ми се јавио човек који ми је приговорио на термину „заоставно време“ (...).] [ЕЛИ: Јоргованка Табаковић није објаснила коме је тачно приговорила на „површности, незнању, расипању и злоупотребама свих врста“ (...). – Могуће да ће ми многи од вас, који по природи свога посла познају значајне свјетске туристичке дестинације, приговорити на субјективности.]
11. **СПОЧИТАВАТИ** н. → *прекоравати кога због чега, замерити, пребацити коме што*. — [ЕЛИ: То што свом дојучерашњем пријатељу, экс министру Милутину Мркоњићу, спочитава на вези са 23 године млађом женом, није ми јасно (...). – И то (...) не смета док нам се не деси да нам неко с гнушањем спочитава на нашем укусу (...). – Још из времена албума „Division“ критика им је спочитавала на (...) комерцијалности материјала (...).]
12. **СПОЧИТНУТИ** с. → *прекорити кога због нечега, замерити, пребацити коме □ то*. — Ти си то знала па јој ниси спочитнула. Нам.

[ЕЛИ: Тренер Динама (...) му је (...) спочитнуо на количини 'улагања у себе'.]

13. **ТРУЦАТИ, ТРУЦИРАТИ** н. → (кога, коме) *проговарати, пребацивати, прекоравати; ~~пркосити~~*. — За време док су у свађи ... кад се ... нађу где, они се не гледају, него „труцирају“ једно другом. Срем.

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и:

14. **ЧИТАТИ** н. → (2.г) *грдити, корити (кога), приговарати (коме)*. — Назва ме несрећом ... Зар ти мени да читаш, стеницо једна. *Вес.*⁵²

⁵² Код овог глагола управо дативни номинал индукује ово (секундарно) значење глагола. Посреди је релативно чест феномен.

2.1.2.6. Глаголи типа *жалити се*

Табела бр. 11

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће рефлексивни, дворекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + акузатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни говорни чин (ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА којим он обзнањује адресату своје незадовољство узроковано неким ентитетом (=ТЕМА/УЗРОК).</p> <p>Агенс то чини да би код адресата изазвао саосећање (уколико узрок није у зони одговорности адресата), односно да би изазвао и корективну реакцију (уколико узрок јесте у зони одговорности адресата).</p> <p>Садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (или конкретан појам који га заступа)
ПРИМЕРИ:	<i>Пацијент Мајка</i>	<i>се жалио се пожалила</i>	<i>лекару комшиници</i>	<i>на болове. на њену децу.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Осим формалне разлике у начину исказивања тематско-узрочног референта (*на+Ј* наспрам *на+А*), разлика између конструкција с глаголима типа *приговорити* (из претходне тачке) и с глаголима типа *жалити се* може се сажети у два семантичко-прагматичка момента. Прво, узрок негативног психолошког става код *приговорити* није, у најширем смислу, у складу с очекивањима агенса, али агенс ипак не трпи никакву директну штету; и друго, узрок је обавезно у зони одговорности адресата, па се овим чином упућује и

критика адресату, а и изражава очекивање да коригује узрочну ситуацију (и једно и друго је разлог што је само једна варијанта у (61) прихватљива). У конструкцијама с глаголима типа *жалити се* узрочна ситуација директно штети агенсу, а она може бити у његовој сфери (62), у сфери адресата (63) или пак ван сфере утицаја и једног и другог (64):

(61) Пера је приговорио Лази на одећи / *на сину / *на лошим временским приликама.

(62) Пера се жалио Лази на свог сина.

(63) Пера се жалио Лази_i на његовог_i сина.

(64) Пера се жалио Лази на лоше временске прилике.

Осим тога, за глаголе типа *приговорити*, факултативну емотивну компоненту психолошког става могли бисмо окарактерисати као „озлојеђеност“, а за глаголе *жалити се* – као неку врсту „тегобе“ или душевне „патње“.

2) Као што се често дешава у конструкцијама с две допуне, једну од њих је могуће испустити и њен садржај потиснути у други план. Испуштањем дативне допуне потенцира се однос између агенса и тематско-узрочног референта, а испуштањем тематско-узрочног референта потенцира се однос између агенса и адресата, па и стање агенса након саопштавања, а то може довести до развијања посебног значења, као нпр. код глагола *изјадати се* (= „олакшати јад“), који се у том значењу сврстава у глаголе типа *исповедити се*.

3) Већина глагола ове класе могу се употребити и као општи глаголи говорења, с изричном декларативном клазом уместо номинала у ППК *на+А*: *Жалио се комшији на сина* : *Жалио се комшији да му син много ленчари*.

4) И. Палић (2010: 168) конструкције с овим глаголима сврстава у оне којима се обележава „подређивање“. Овакво одређење мислимо да није оправдано. Пре ће бити да је ствар у томе да се говорник и адресат обично не налазе у истој ситуацији – агенс има разлога се жали, а адресат нема (или се, барем, о томе не зна ништа); уз то, овај чин, како истиче А. Вјежбицка (1987: 241), није нарочито „достојанствен“.

5) Дативна допуна може се изоставити ако се адресат подразумева из контекста, односно ако је „неодређени“ или „општи“.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЖАЛИТИ СЕ** с. → (1) *изражавати жалост, незадовољство, јадати се; саопштавати (коме) да се осећа бол, nelaгодност или сл.* — Иза ње је ишло више старијих жена: једна непрестано жалила се на дјецу. *Леск. Ј.* Жали се на зета, жали, каже, рђаво живи с Персом. *Дом. Бојани* ... [се] жалио на свој тежак положај. *Тос. Д.* Уђе Никола и рече да се Слатинац ... жали на промрзле ноге и да не може даље. *Тос. Д.* [РСАНУ: Жали му се Лазар на крвника.] [ЕЛК: [Б]ило који живи композитор сигурно ће вам се жалити на недовољно извођење сопствених дела. – Али у овом случају (...), хоћу да вам кажем да ћу се жалити шефу на вас и напричаћу му о вама такве ствари (...).] → (2) *поднети жалбу, тужити некога.* [ЕЛИ: По тужиоцу и оштећенима, све се стекло за смртну казну, па ће се на пресуду жалити Врховном суду Србије. – Карацић се претресном већу жалио и на недоступност обелодањеног материјала тужилаштва (...).]
2. **ЖАЛОВАТИ СЕ** н. → *в. ЖАЛИТИ СЕ.* — Рибари су долазили Лази у кућу да му се жалују и да се од њега опросте. *Вил.*
3. **ЗАЖАЛИТИ СЕ** с. → *пожалити се (на кога, на што).* — [РСАНУ: Кад се напи воде, уздахну чича Јордан и зажали се озбиљно на своју судбину.]
4. **ИЗЈАДАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ИЗЈАДАТИ СЕ.* [ЕЛИ: Састајали се, изјадавали се једни другима, једна врста групне психотерапије, препричавали новости (...).]
5. **ИЗЈАДАТИ СЕ** с. → (1) *олакшајти јад казујући ја, исцлакајти се пред неким, исцужити се коме.* — Њима се изјадала, и оне су је жалиле. *Вес.* Могли су се један другоме потужити, изјадати ... и било им је лакше. *Мишк.* → (2) *(на кога) поцужити се.* — Изјада се на Живана. *Глиш.* [ЕЛК: Мора да му се изјада на Вукашина.] [ЕЛИ: Изјадао се Путину на корупцију преко Јутјуба.]
6. **ИЗЈАДИКОВАТИ СЕ** с. → *изјадати се, нажалити се.* — [РСАНУ: Ником се не може изјадиковати, јер никог нема. – Улазио ... кондуктер те ми се изјадиковао: кака је плата.]
7. **ИЗЈАДИТИ (СЕ)** с. → *в. ИЗЈАДАТИ (СЕ).* — [РСАНУ: Ходе до Попа и изјади му се на бесавјесног кума Грубана.]
8. **ИСТУЖИТИ СЕ** с. → *исказати своју тугу.* — Истом Мара сестри се истужи ... око јој се нехотице отме, те спази сретнога Адила. *Ботић.* Чисто јој је лакше кад куће с вида изгуби и насаму се сама себи истужи. *Тип.* [РСАНУ: Истужим му се [у писму] добро на бабу.]
9. **ЈАДАТИ СЕ** н. → (б) *тужити се, жалити се (на кога, на што).* — Било је тренутака кад се свекрва и сама јадала на сина. *Цар Е.* Јада се [сељак] своме куму на многе свеце које мора да прославља. *Мил. Ж.* [РСАНУ: Јадаше се на свој удес. – Онај наредник ... јадао ми се више пута због сиротиње. – Како му је она побуђивала повјерење својим добрим лицем, он јој се јадао и за остало.] [ЕЛК: Управо се јадао грофу на бедно стање свога здравља. – [Професорима] је дозлогрдило да се међусобно једни другима јадају на тешкоће у настави.]
10. **ЈАДИКОВАТИ СЕ** н. → *уз. повр. јадиковати (2)* — [РСАНУ: Кад га је достигао, јадиковаше му се: „Колико сам те пута дозовн’о, па се не ћеш

да окренеш?“ – Упитајте жене ... да видите неће ли се оне горко јадиковати на своје васпитање.] [ЕЛИ: Leon Panetta из Министарства одбране се „јадиковао“ Reuters-у како су слаба улагања америчког приватног сектора (...). – Постоји феномен јаког мушкарца који га спречава да се јадикuje на свакојачке муке које га сналазе.]

11. **ЈАДИТИ СЕ** н. → *јадати се*. — [ЕЛИ: Мештани ми се јадили на туристе (...). – Господару мој, теби се јадим на своју слабост и безизлазност ситуације.]
12. **ЈАДОВАТИ СЕ** н. → *тужити се, јадати се, жалити се на кога*. — [РСАНУ: Вино пију, разговарају се, | Оде им се Чупић јадовати, | На Турчина Мемед капетана. – А кад зачу Бановић Секуле, | Стаде му се Секул јадовати.]
13. **КАМКАТИ СЕ** н. → *жалити се*. — Камкамо се кухарици: „Ко ће мене услишити?“ *Божих*.
14. **НАЈАДАТИ СЕ** с. → *у пуној мери се изјадати*. — Једва је чекала ... да се сита најада и потужи на ... дојучерању своју најбољу ... пријатељицу. *Срем*. [РСАНУ: Сутра дан порани и оде газда Вулу Врби и преда му је [облигацију], а уз то му се сит најада: како је муку имао док му потврдише облигацију.] [ЕЛИ: Колико си се мени само најадала на њега да сам и ја већ истрауматизиран (...).]
15. **НАЈАДИКОВАТИ СЕ** с. → *у пуној мери се изјадиковати, најадати се*. — [РСАНУ: Много му се сирота најадиковала.]
16. **НАТУЖИТИ СЕ**₁ с. → *натуговати се, најадиковати се*. — [РСАНУ: Па да барем ког од срца имам, | Коме би се тужан натужио.]
17. **ПОВАЈКАТИ СЕ** с. → *почети се вајкати, пожалити се, потужити се*. — Чинило се да се с муком суздржава да не зариди и не повајка се на своју злу судбину и немоћ. *Пол. 1958*.
18. **ПОЖАЛИТИ СЕ** с. → *исказати, изразити жалбу, незадовољство, негодовање због чега, потужити се*. — Кад је једном министар унутрашњих дјела обишао београдски затвор, њему се пожалио на батине један истраженик. *Чол*. [ЕЛК: Одисеј запрети дрској Меланти да ће се на њу пожалити Пенелопи. – [С]аиграчима се [фудбалер] пожалио на болове у грудима и након тога је био замењен. – Тако је у целом Доњем граду, Ото – тешио га је Аугуст Сајфер, коме се пожалио на своје незгоде са становима.]
19. **ПОЈАДАТИ СЕ** с. → *пожалити се, потужити се*. — То је мојој мајци пола века укинуло ... А никоме да се појада. *Лаз. Л*. [ЕЛК: Луси је убрзо затим дошла да се појада Елинори што не може да види Едварда (...).] [ЕЛИ: Морам некоме да се појадам на модератора. – [Н]е знам шта ми дошло да се баш њему „појадам“ на то.]
20. **ПОТУЖИТИ СЕ** с. → *исказати, изразити жадање, жалбу, незадовољство због чега, пожалити се*. — [ЕЛИ: [К]о_{ме} да се потужим на ваш немар (...)? – Него да се ја вама и потужим на Пупили. Скроз је подивљала. – Дошао сам, рекао сам, да ти се потужим на неке тегобе које већ дуго осећам, па да видиш да ли можеш нешто да учиниш.

– „Удри Ђурђију, криж јој шокачки!“ продере се и силно задрма (...) главом, кад му се парохијанин потужи на жену.]

21. **ПРИТУЖИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПРИТУЖИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Уколико се странка притужује на дужину трајања поступка, поступајућем судији се упућује „пожурница“ (...).] [ЕЛИ: Такође, никада се није притуживао на квалитет медицинске услуге, примењену терапију, нити му је икада одбијен захтев за специјалистом. – З. П. се притуживао у вези са тим председницима Општинског суда у Врбасу (...)]
22. **ПРИТУЖИТИ СЕ** с. → *пожалити се, поднети тужбу*. — [Марти] се је Софија притужила. *Шен*. [ЕЛИ: Администрацији Word Press-а се неко притужио на текст „Васкрс Генексове мафије“, који сам на овом блогу пренео (...). – Словенија се притужила и на одлуку европског суда у вези тужбе 11 избрисаних, од којих је један умро током поступка (...).]
23. **ТУГОВАТИ СЕ** н. → *заст. жалити се, тужити се*. — Стадоше се њему [књазу] туговати како су их Турци освојили. *НП Вук*.
24. **ТУЖАКАТИ СЕ** н. → (1) *често изражавати нерасположење, незадовољство, јадати се, жалити се на кога или што*. — Све се тужакао на своје другове у служби. *Јов. С*. Ту око њега тужакају се нека сива претворљива лица на „звјерство“ његових извршних органа. *Крл*. → (2) *често се жалити коме (на своје болове, нелагодности, непријатности, тешкоће и сл.)*. — Сви се ... тужакају на своју огромну запосленост. *Крл*. [ЕЛИ: Чини ми се да је нестало струје у Београду и овај му се тужака. – Треће – и да ме неко на улици, непознат, назове крмачом, не бих се тужакала мужу.]
25. **ТУЖИТИ₁ СЕ** н. → (1) *(некоме, на нешто) исказивати незадовољство, жалити се некоме или нечему због нечега*. — Одмах сам се тужио свима суцима на оног на ког сам сумњао био. *Ат*. Данијел се тужио на упалу табана. *Неим*. Он се тужио на зла времена. *Срем*. [ЕЛИ: Није му се тужила на свој проблем. – Стално му се тужила на Емира (у вези дуга, у вези љубави). – Ја Ти се тужим на своју немоћ, и на своју супругу Нефису[,] која у незнању своме све чини да још више нам отежа.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

26. **ПРИЗВАТИ СЕ** с. → *поднети, упутити, ставити призив, жалити се на виши суд*.
27. **ПРИЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИЗВАТИ (СЕ)*.
28. **ПОКУДИТИ СЕ** с. → (2) *пожалити се, потужити се*.
29. **ЈАМРАТИ** н. → *нем. покр. тужити се, јадиковати*.

2.1.2.7. Глаголи типа *ругати се, подсмевати се*

Табела бр. 12

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	(НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ) (в. нап. 3)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни (дво)рексијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК: на + локатив (или ређе на + акузатив)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ ИЛИ ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ ИЛИ ЦИЉАНА ОСОБА)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Вољни вербални или невербални чин (АКТИВНОСТ ИЛИ ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА, којим он јавно исказује свој негативни став према АДРЕСАТУ/ЦИЉАНОЈ ОСОБИ, представљајући неки његов аспект (ТЕМА/УЗРОК) као повод за смех, с циљем да га омаловажи, понизи и сл. (в. нап. 2).</p> <p>Ако је посредни вербални чин, садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од партиципаната не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан или конкретан појам (у вези с ПАРТИЦИПАНТОМ ₂)
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Баџи</i>	<i>се ругао су се подсмевали</i>	<i>Лази учитељу</i>	<i>(на неспретности). (на лапсусу).</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголи ове класе денотирају радњу која је намењена како адресату, тако и присутној публици, за коју се може рећи да је неопходан елемент ситуације.⁵³ Штавише, дативни референт може бити и одсутан, а радња усмерена искључиво ка публици. У том случају дативном номиналу не може се приписати семантичка улога АДРЕСАТА, већ само општија улога ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, пошто се радња и даље њега тиче, односно негативно утиче на његову „личну сферу“.

⁵³ А. Вјежбицка, анализирајући глагол *mock* у енглеском језику, сматра да његова употреба подразумева публику чак и ако су говорник и саговорник сами. Тада се ради о „замишљеној публици“ (Вјежбицка 1987: 150).

2) Агенсова активност може бити најразличитије врсте: гест попут упирања руком праћеног смехом, иронични коментар, вербална или невербална имитација циљане особе, па и елаборирана и продужена активност (као књижевна сатира и сл.). Какве год да је природе, сврха активности јесте да циљану особу омаловажи или понизи, односно њу или неки њен аспект (особину, мишљење, понашање, дело и сл.) представи као нешто што је разлог за смех – и то зато што је неприхватљив, неуспешан, неприкладан, погрешан, безвредан и сл.

3) Факултативни конституент у ППК *на+А* или *на+Л* има, с једне стране, тематску рекцијску вредност, а с друге стране његов референт се представља као узрок (и конкретније: повод) за смех. Има изразито факултативан статус: потврда за њега тешко се може наћи у лексикографским изворима, већ само у секундарном корпусу (ЕЛИ), па и тамо сразмерно ретко. Отуда не изненађује колебање у облику: локативној варијанти системску потпору дају значењски и формално сродне конструкције типа *замерити некоме на нечему* (в. т. 2.1.2.5), док би се акузативна могла довести у везу с конструкцијама типа *жалити се некоме на нешто* (в. т. 2.1.2.6), али пре свега са нерекцијском употребом овог предлошког акузатива за означавање пасивног узрока, повода (Арсенијевић 2003: 238–239) – уп. *Не знам да ли да се смејем или плачем на ту изјаву, Ја се пола сата смејем на ове глупости* (ЕЛИ). Осим тога, уместо акузативног или локативног номинала може се употребити јединица специфичног или општег узрочног значења (ППК *за+А*, *због+Г*, конструкција с предлошким изразом *на рачун + Г*, узрочна клауза итд.). А додатни разлог за факултативност овог конституента јесте и секундарни реченични модел, који сматрамо изведеним (в. следећу напомену).

4) Сви ови глаголи могу се реализовати и у оквиру алтернативног, секундарног модела, с метонимијском заменом: уместо циљане особе, дативним номиналом се сад означава управо њен аспект који је предмет поруге, при чему се веза између особе и датог аспекта подразумева или пак потенцира одговарајућим присвојним синтагматским конституентом (уместо *Подсмехнули су му се на неспретности* – *Подсмехнули су се његовој неспретности*). А снажну потпору овом моделу свакако дају и друге конструкције којима се не исказује нужно негативни став, али у којима датив има узрочно значење „разлога разних психолошких стања и расположења“, које је „испреплетено са

значањем ефектора“ (Ковачевић 1988: 164, 166), као у *смејати се нечему*, *чудити се нечему* и сл. (в. т. 2.7).⁵⁴

5) Све ово говори у прилог утиску да датив у оквиру овог модела означава истовремено неколико „сливених“ семантичких улога, СТИМУЛУСА, као и неке од других конкретизација ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, а уколико је дативни референт присутан, и АДРЕСАТА.

6) Многи глаголи допуштају употребу и у оквиру других модела, где се предмет поруге (одн. повод за њу) исказује другачије: предлошко-падежном конструкцијом *над+И* (што одговара моделу глагола типа *згражавати се*), затим *с+И* (што одговара моделу глагола типа *шегачити се*, *пошалити се*), па и беспредлошким инструменталом. Уп.:

(65) Никад *се не издева над Гајићем*. (РМС) – На разне начине *се изругују над човеком кога су обманули* (...). – Након што *су се изругали над Њим* (...), повели су Га на распеће и обнажили га (...). – [О]н [је] себе прогласио за бога и (...) у своме [се] царству непрекидно *исмевао над људима*. – Шта ли је мислио побожни (...) Мор када је читао како *се* његов „свети“ прадед *исмејавао над исповешћу и опроштајем грехова?* – [Д]а ли *сам се* ја и на који начин *ругао над великим и божанским тајнама?* – Психијатријских болесника има свуда, (...) ни једна нормална особа *се не би спрдала над несрећом било ког народа* (...). (ЕЛИ)

(66) Ова бесмислена околност грубо *се издева са сиромашним делијом* током целе радње. (РСАНУ) – На једном од задњих тренинга португалски репрезентативац Пепе поштено *се изругао са Бразилцем* (...). – Опет *се изругаваш са тим невиним жртвама* и немаш (...) културе и достојанства (...). – [Н]емој да *се изругујеш са том јадном децом* и да налазиш све могуће теорије да оправдаш цркву! (ЕЛИ) – И онај *се свет поче с њиме исмевати*, а он га зато готово омрзну. (РМС) – Не могу да чујем да *се други с тобом исмејава*. (РСАНУ) – Све су ово смијешни разлози *с којима се* сваки *подругат* може. (РМС) – И немојте *се подругивати са Ники Лаудом*[,] него му се дубоко наклоните. – Немој ти да *се подсмеваш са њиме!* Ипак је он модератор овога Форума (...). (ЕЛИ) – Но мени више пута дође воља да *се са незнатом чељади мало поругам*, ма касније ми је ипак жао. – Не зна кад *се* фратри *с њим* ругају а кад озбиљно говоре. – *Спрдају се* и шегаче *са мнош*, ето. (РМС)

(67) Кнез *се њим изруга* и *изасмије*. – *Смијали се њиме* момци и дјевојке. (РМС)

7) Изузетно, поједини глаголи могу се употребити с изричном реченицом којом се експлицира „текст поруге“. Уп.:

(68) Продавачица ми се чак једном јавно *изругала да на офингеру стоји боље него на мени*. – Стриц ми *се изругивао да сам дебела*. – Теодора јој *се исмевала да се не пише банку*[,] него *банки*. – Има их ... који ми *се подругују да разбијам*

⁵⁴ М. Стевановићу управо реченица *Посмјехнуше се његовој кили иза врата* служи као једна од илустрација за „аблативни датив“ или „датив узрока“ (Стевановић ⁴1989: 365).

отворена врата. Не спорим. – [Ч]елницима шесторке [се] подругнуо да сатима састанче о нечему што не може бити тема никаквог озбиљног разговора. (ЕЛИ) – Иначе би нам се с правом подсмевали да се бавимо побожним жељама. (РМС) – Критичари му се подсмехују да упркос стрепњи за сиромашне превише троши на рачун пореских обвезника. (ЕЛК) – Сораја жели да се угоји јер јој се ругају да је анорексична! – Када је почињао са Дрвенградом, ми у Србији смо му се смејали да је [луд]. (ЕЛИ)

Такви примери могу се сматрати неком врстом елипсе: *подсмевали су нам се [говорећи] да...*

8) Сви глаголи ове класе су рефлексивни. Неки од њих имају транзитивне (нерефлексивне) глаголске парњаке (*исмејати некога/нешто, изругати некога/нешто*), уз које се особа или предмет која је изложена подсмеху или порузи исказује номиналом у беспредлошким акузативу као пацијенс, који пролази кроз промену стања у апстрактном смислу (стиче у очима публике статус „исмејаног“, „изруганог“).

9) И. Палић (2010: 186) датив уз ове глаголе сврстава у категорију датива „опхођеника“, и то у поткатегорију конструкција које обележавају „супротстављање“.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЗРУГАТИ СЕ** с. → *почети се ругати*. — [РСАНУ: Поче се на њу бацати камењем и заруга јој се.]
2. **ИЗАСМЕЈАТИ СЕ** с. → (2) *наругати се (коме)*. — [РСАНУ: Чује они момак, па да се мало изасмије дружини упита оног шаљивог момка: „Како знаш да ми је мајка из вашег села, а не познајеш ме?“]
3. **ИЗРУГАВАТИ (СЕ)** н. → /= изругивати (се)/ *несврш. према ИЗРУГАТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Млађи људи говоре о њему презирно. Кад се нађу ... ништа ... не раде, него пију и њему се изругавају. – Она у то није вјеровала ... смијала би се и изругавала причаоцима.] [ЕЛИ: Човек је једноставно обожавао да се изругава хрватском новоговору, па је у свом изругавању успео и да уђе у некакав хрватски правопис.]
4. **ИЗРУГАТИ (СЕ)** с. → *много се наругати коме, изврћи руглу, смеху, исмејати кога*. — Одлучи [Андријашевић] да се свему томе изруга. *Нех*. [РСАНУ: У својој комедији „Лажа и Паралажа“ он [Стерија] се ... изругао једној младој девојци која се нешто мало васпитала у Бечу и отуда дошла заврнуте памети.] [ЕЛК: У говору упућеном из Вашингтона, Буш се изругао реформама Раула Кастра (...). – Реци ми да ме волиш, па можеш да ми радиш што год желиш – па и да ми се изругаш у New York Times-у. – Чак се изругао Хероду, рекавши да је лисица, односно да није човјек него подмукла животиња. – Француски интелектуалци нападају нашу

културу још од XVI века, кад је Мишел де Монтењ написао Есеј о људождерима, у коме се изругао француском краљу (...). – [П]окушао [је] да предвиди победу Тадића на председничким изборима (...), па је онда склонио текст кад смо му се изругали на таквој глупости (...). – [И]грачи Боке сусрели су се са десетинама домаћих присталица који су одлучили да долију уље на ватру и поштено им се изругају на поразу.]

5. **ИЗРУГИВАТИ (СЕ)** н. → /= изругавати (се)/ — [РСАНУ: Дјечаци ме пустише на миру, само се један изругивао мојим дугим увојцима. – Ослаче с нама, изругују нам се.] [ЕЛК: Предводила је антимонархистичке демонстрације, са подсмехом се изругивала српској традицији – Светом Сави, славама, крштењима, националној историји (...).]
6. **ИСМЕВАТИ СЕ** с. → /= исмејавати се/ *понашати се неозбиљно, извргавајући кога или што подсмеху, ругати се*. — [РСАНУ: Налази уживање у томе да околину своју вређа, да је изазива или да јој се исмева.] [ЕЛК: Реч је о личности која се у исламском свету сматра врхунским божанством и не треба се исмевати нечијим религијским осећањима. – Песма се исмевала ривалском наркокуму Осиејлу Карденасу и постала хит на интернету. – Прво си послао поруке у којима ми се исмеваш зато што тврдим да звезде настају (...). – Увек би се нашао неко ко ми се исмевао пред другима и вређао.]
7. **ИСМЕЈАВАТИ СЕ** н. → /= исмевати се/ — Стајала [сам] међу вама више мртва него жива кад сте се исмијавали мом страху. *Пав.* [РСАНУ:] [ЕЛИ: И онда си мене и Паина звао шибицарима, Винку си се исмејавао, а за Ралета кажеш да је мој трабант. – Јел то она Леонтина што се исмејавала женама с вишком килограма? – А ти мислиш, медања, да ја теби не бих могао да се исмејавам? – А коме се човек Исус молио ако си нашао за хришћански мени да се исмејаваш када кажем да се човек Исус молио Богу Исусу? – Нико теби није ништа увредљиво рекао нити се исмејавао теби. Исмевани су (...) твоји поступци. – Ако Хрватима не смета да их представљају такви људи, мени не смета да им се и даље исмејавам на тако ниском политичком нивоу. – [С]ваки одговор (...) тражи много времена, труда и пре свега доброг познавања списка, а да ми се неко исмејава на сав мој труд, (...) ту ником не попуштам. – Ми уместо да смо поности на чињеницу да смо толико културно отворени, ми се сами себи исмејавамо на томе.]
8. **НАСМЕЈАТИ СЕ** с. → (3) (коме) *наругати се, подсмехнути се коме. Бак. Реч.* — [РСАНУ: фиг. Нико се тако човеку не може насмејати као судбина. Кад мислиш да си све средио ... она ти ... поремети све.]
9. **ПОДРУГАТИ СЕ** с. → *учинити поругу, наругати се*. — [ЕЛИ: [У]право би ово био леп пример где се Бог нпр. подругао теорији еволуције[,] која тврди да смо се развили од амебе (...). – Чад и данас ћеш чути (...) у Хрвата, када желе да се подругају Србији, кажу да је 'Цинцар' (...).]
10. **ПОДРУГИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПОДРУГАТИ СЕ*. [ЕЛК: [У]главном им у свему даје за право и подругује се њиховим критичарима.] [ЕЛИ: Да ли ће сутра да се подругује људима са слушним апаратима, јер су наглуви (...). – Мома се правио да ништа не примећује, а његова жена се подругивала мојим дугим боравцима у купатилу.]

11. **ПОДРУГНУТИ СЕ** с. → *подругати се*. — Он јој се и онда подругнуо. Цар Е. [ЕЛК: Ово је звучало као да је неко хтео да се подругне његовом мудровању, и он само што не плану, али тад опази да је све била чиста заблуда. — Али кад јој се Смире подругну због неуспеха, она осу бујицу речи (...). — [С] прозора виде цара Давида где скаче и игра, и подругну му се у срцу свом.]
12. **ПОДСМЕВАТИ СЕ** с. → *злодно, увредљиво смејати се коме, исмејавати кога*. — Цео свет се подсмевао његовој скривеној љубави. Мил. [ЕЛК: Ти се то, канда, мени подсмеваш! — Тирнанић се подсмева неким члановима актуелног савета ФЕСТ-а као несвршеним студентима (...). — Чак и када их нешто чудили им је потпуно ново, неће вас спутати нити вам се подсмевати на идеји. — Као и сценарио, цртеж је продукт аутора који се упиње из петних жила да буде 'прави' уметник, и (...) читалац ће (...) бити или увучен у свет ове приче или му се подсмевати на томе што покушава сувише јако да буде мрачан и озбиљан. — Можда ће ми се неки и подсмевати на ову изјаву, али (...). — [П]очео сам и да јој се подсмевам на лаковерности. — Следећи корак ће бити да се упире прстом и подсмева на улици мајци која доји. — Не треба нико ником да се подсмева на правописне грешке (...). — Шта нам ради тај краљ подземља и још нам се подсмева на нашој наивности...]
13. **ПОДСМЕЈАВАТИ СЕ** н. → /= подсмехавати се, подсмехивати се/*несврш. и уч. према ПОДСМЕЈАТИ СЕ*. — [ЕЛИ: Тада се [легендардни тренер] подсмејавао судијама. — Пре свега[,] увек сам се подсмејавао Слоби и Мркоњићу око „обнове након НАТО бомбардовања. — Власт као да се подсмејава људима без посла (а таквих уопште није мало). — Није се лепо подсмејавати туђој несрећи.]
14. **ПОДСМЕЈАТИ СЕ** с. → *подругљиво се најсмејати; исп. ПОДСМЕХНУТИ СЕ (1). Бен. Рј*. — [ЕЛИ: После наслова (...) Билд се добрано подсмејао и немачкој фудбалској репрезентацији зато што је јуче изгубила од Норвежана (...). — Међутим, невероватна је његова способност да омаловажи туђ рад и да се подсмеје свему што је успешно. — Ове омалене фигуре шаљивог карактера осликавају умешност тадашњих неимара да се подсмеју цркви на скривен начин. — Комедијаша Порфирија, који се погрузио у воду само зато да би се подсмејао крштењу, света тајна је претворила у хришћанина.]
15. **ПОДСМЕНУТИ СЕ** с. → *в. ПОДСМЕХНУТИ СЕ*. — Драга ти је шала и маскара, и предраго ти се сваком подсмјенути у брк. *Коч*.
16. **ПОДСМЕХИВАТИ СЕ** н. → = *подсмејавати се*. — [ЕЛК: Аутор се из позиције интегралног Европљанина подсмехује претензијама неких људи са овдашњих простора да буду већи Европејци од самих Европљана (...). — Његов старински свет још памти Турке, подсмехује се Немцима, слика локалне згоде и пита Бога (...). — [ЕЛИ: А ви, који сада критикујете Дачића и подло му се подсмехујете, па ви сте највећим делом криви за ову пропаст (...). — Пре би се теби требало подсмехивати на неписмености.]
17. **ПОДСМЕХНУТИ СЕ** с. → (1) *изразити што с подсмехом, подругујући се*. — [ЕЛК: Шо је волео да се у својим драмама подсмехне својим јунацима, робовима свога доба (...). — Треба рећи да је Србину

Карановићу успело да се подсмехне етничким стереотипима (...). – Не смем му се подсмехнути, памтио би то годинама.] [ЕЛИ: Смем да се кладим да се она и теби већ због нечега подсмехнула. – Истина је да шут тешко излази на крај са рогатим, али постоје начини и методи да се шут подсмехне рогатом (...). – Одлука менаџмента Јагуара да се на овакав начин подсмехне Мерцедесу изненађује (...). – Вуди Ален (...) нема страха да се осмехне/подсмехне чак ни вери и јеврејској заједници[,] чији је припадник.]

18. **ПОДСПРДАТИ СЕ** н. → *подсмевати се, шегачити се с ким.* — Хоћете да се мојем хлебу подспрдате. *Уск.* [ЕЛИ: Нисам видела да их ишта више радује него да се подспрдају идиотлуку који није својствен само нама, већ многим на овој планети.]
19. **ПОРУГАТИ СЕ** с. → *мало се наругати, изложити кога смеху.* — [ЕЛК: Требало је да му се поругате само једном (...).] [ЕЛИ: Са овим вашим „полњака“, нисте се поругали само Вучићу, већ и свим женама (...). – Ал’ не, згодно је да се ми поругамо Џецама и инима што позивају на неко тамо суочавање. – [Н]аглашено [је] да највише изненађујуће креативности имају млађи, неукалупљени, и да је нагласак на уторитету и годинама (...) погрешка којој се може и поругати. – Отвориш им срце, а они ти се поругају на добродушност.]
20. **ПОРУГИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПОРУГАТИ СЕ.* — [ЕЛИ: [П]а зар не знаш да се ругаш самом себи док се поругујеш Створитељу? – И не видим разлога зашто би се поругивао Александру.]
21. **ПОСМЕВАТИ СЕ** н. → *подсмевати се.* — Грехота је посмевати се мртвацу! *Глиш.* А мени се братац посмијева. *Ботић.* [ЕЛИ: Ја се никоме нисам посмевао за било коју гардеробу (...). – Пут дроге је кренуо и [њен] син и цела Србија се посмева њој[,] која се посмевала сваком (...). – Није лепо да се посмевам туђој несрећи (...).]
22. **ПОСМЕХИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПОСМЕХНУТИ СЕ.* — [ЕЛИ: Ако се буде још неко посмехивао мојем паду, стрганој врећи, поквареном ауту, (...) једноставно ћу сео окренути и ићи својим путем. – Сасвим је другачије забављати публику (...) [и] посмехивати се повредама твог супарника у следећем мечу (...). – Не сматрам правим друговима особе које му се посмехују и којима је спрдање ситуација у којој је он.]
23. **ПОСМЕХНУТИ СЕ** с. → **(2)** *(коме) учинити кога или што предметом смеха, лако, мало, подругљиво се насмејати на рачун кога или чега.* — Боље да га убијеш него да му се посмехнеш за што. *Глиш.* [ЕЛИ: Ироничан смисао израза лежи у потреби да се посмехнемо особи која ради неки посао[,] а нема сав потребан материјал за њега. – [Т]оком целе каријере, увек је користио сапуницу, мелодраму, мјузикл (...) да би се посмехнуо површности и баналности просечног гледаоца. – Вала, ја не знам има ли кога (...) да му газда Рака није што закинуо, опањао га, посмехнуо му се, или макар у чему натрунио. – Боље да га убијеш него да му се посмехнеш за што.]
24. **ПОТПРДИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПОТПРДНУТИ СЕ.* — Неће се мени дјечурлија потпрдивати у друштву. *В 1885.*

25. **РУГАТИ СЕ** н. → *подсмевати се, подругивати се*. — Пјесма крвникова ори. Далеко. Нашим мукама се руга. *Гор.* [ЕЛК: Он је био галантан, љубазан и имао је онај необични сјај у очима којим се ругао сопственом[,] а и туђем мишљењу. – Један учитељ им се [ученицима] ругао пред целим разредом. – Неколико ђака ругало се једном изнемоглом старцу и његовој старости (...).] [ЕЛИ: Наиме ја се нисам никад никоме овдје ругао на правопису или кривопису. – Молим те немој да се дереш на мене, или да ми се ругаш на предлогу. – Коме сам се ја ругао на изглед? – [М]и платимо нове аутобусе и умјесто да им се ругамо на старима, они профитирају (...). – Пијанцу сви хоће да помогну, дебелом се ругају на дебљини. – Ја имам 13 год. и 32 кг, а и мени се сви ругају на то.]
26. **СМЕЈАТИ СЕ** н. → (2) *подсмевати се коме, исмејавати кога, шегачити се с ким, ругати се коме*. — Хајдуци се смејаху потери. *Вес.* [ЕЛК: Смејаћете ми се, али сматрам да је најважније да будете свој човек, поштен, добар. – Кад је неких 90-их дошао Милан Панић, и покушао нешто, сви су му се смејали, бициклиста из Америке. – Па не можемо јој помоћи, али није лепо да јој се смејемо, мада признајем да јесте смешно, само ми је жао.] [ЕЛИ: Жалио сам се и омбудсманима (...). Међутим, (...) тужилаштво (...) и тужилачки савет (...) ништа не раде по том питању. И сви ми се смеју на то. – [Ј]а сам својим телом презадовољна (...), дечко ми се смејао на томе. – Мислиш да им се смејеш на победи? – [О]н мисли да је фармерима интересантан што се они њему смеју, а они му се смеју на глупава питања која поставља (...).]
27. **СПРДАТИ СЕ** н. → *збијати шалу, шегу (с ким или с чим), подсмевати се, ругати се (коме, чему)*. — Он се спрда његовим дубоким етичким засадама и вреднотама. *Гор.* [ЕЛК: Можда се треба спрдати свему томе, као што то чини Матија Бећковић (...). – Виде га у полупрофилу, како му се подругљиво смеје и чу како му се спрда (...).] [ЕЛИ: [А] зашто њу не осуде што је поздрављала породицу на мађарском језику током ријалитија (...). И ми гледаоци не разумемо мађарски, па реко можда нам се спрда. – Мене колеге архитекте гледају као да сам с Марса пала кад устанем да дочекам и испратим клијента из канцеларије и само што не почну да ми се спрдају на таквом дочеку и испраћају (...).]
28. **ШПОТАТИ СЕ** н. → *ругати се, изругивати се*. — Сви ће вам се шпотати. *Мих.*

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

29. **ПОТПРДНУТИ СЕ** с. → *поругати се, подсмехнути се*. *Вук Рј.*
30. **ПОТПРТКИВАТИ СЕ** н. → *дем. од ПОТПРДИВАТИ СЕ*.
31. **ПОДСМЕХАВАТИ СЕ** н. → = *подсмејавати се*.
32. **НАСМЕХНУТИ СЕ** с. → (2) *наругати се, подсмехнути се (коме или чему)*.

33. **ИСМЕЈАТИ СЕ** с. → (2) *извргавати кога или што подсмеху, изругати се коме.*
34. **ИЗДЕВАТИ СЕ** н. → *ругати се коме најевајући му ружне надимке.*

2.1.3. Комисивни глаголи

У овој тачки окрећемо се глаголима који се такође везују за специфичну врсту говорног чина. Џ. Остин (1962: 156) назива их КОМИСИВИМА, будући да се њима говори „обавезује“ (енгл. *commit*) на неку (будућу) радњу, а тај термин за одговарајући тип говорних чинова преузеће и Џ. Серл, који истиче да је њима, слично као и ДИРЕКТИВИМА (који су пак усмерени на понашање саговорника, а не говорника), карактеристичан „смер саображавања“ (енгл. *direction of fit*) од „речи“ ка „свету“: говорник настоји да ономе што је изрекао прилагоди „стање ствари“ у стварном свету, при чему је услов прикладности стварна намера говорника (Серл 1976: 11–12). И за њих важи да се типично реализују с допунском изричном клаузом, али пропозициони садржај може бити заступљен и одговарајућим номиналом. Типични представници комисивних глагола који се реализују у непрелазним рекцијским конструкцијама јесу *заклети се* (некоме на нешто), *гарантовати* (некоме за нешто) и *претити* (некоме нечим).

2.1.3.1. Глаголи типа *заклети се*

Табела бр. 13

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни дворекцијски непрелазни глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + акузатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА)
	<p>Вољни вербални чин АГЕНСА којим се он обавезује да ће у будућности реализовати ситуацију у вези с ТЕМОМ (в. нап. 3–4).</p> <p>При томе садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од њих не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам
ПРИМЕРИ:	<i>Младић</i>	<i>се заклео</i>	<i>девојци</i>	<i>на вечну љубав.</i>

	Генерал	се обавезао	краљу	на верност.
--	---------	-------------	-------	-------------

НАПОМЕНЕ:

- 1) Ситуацију је врло тешко описати нерекурзивно, тј. без коришћења неког од глагола из ове класе.⁵⁵
- 2) Номинал у ППК *на* + акузатив скоро увек је, ако није заменица, девербативна или деадјективна именица (или с њом формирана сингатма).
- 3) У литератури о комисивним чиновима којим се *обећава* истиче се да је неопходна претпоставка да не постоји извесност да ће се ситуација (у вези с којом се заклиње) „и иначе“ реализовати, да адресат ситуацију сматра у неком смислу пожељном (Серл 1969: §3.1), односно да та ситуација обично користи адресату (Серл – Вандервекен 1985: 202), што, рекло би се, управо важи и за овде посматране чинове. А. Вјежбицка додаје да чин који се везује за глагол *заветовати се* карактерише и претходна претпоставка о могућим тешкоћама које би могле омести говорника у реализацији будуће ситуације, те да овакав чин треба сматрати и одразом говорниковог настојања да предупреди своју евентуалну будућу „слабост“ (Вјежбицка 1987: 205–211); за све овде посматране глаголе важи да комисивним чином говорник у мањој или већој мери нуди свој лични кредибилитет као залог, а за чинове типа *(за)клети се* карактеристична је и могућност призивања каквог религијског ентитета као „сведока“, односно помињање другог појма који је за говорника од превасходне важности (*заклети се некоме Богом, у очи, у мајку* и сл.), што, сматра Вјежбицка, говори о „вери у инхерентну, полурелигијску, полумагијску моћ говора, моћ чија логична подлога није сасвим јасна“ (*ibid.*). Ми нисмо наишли потврду за такво проширење конструкције у оквиру овде представљеног модела (*?заклети се некоме у живот на верност*) и чини нам се да је оно карактеристично пре свега у конструкцијама с експлицитно изнетом пропозицијом (*заклети се некоме у живот да...*).⁵⁶

⁵⁵ Један покушај изналажења и примене елементарног метајезика у ове сврхе може се наћи у Вјежбицка 1987.

⁵⁶ Треба имати у виду и да конструкције са глаголом као што је *заклети се* могу укључивати и декларативну изричну реченицу којом се упућује на прошлу ситуацију, за коју говорник уопште не мора бити одговоран (уп. *Заклео (ми) се да је јуче падала киша!*)! Другим речима, овај глагол може се, ван овде представљеног модела, употребљавати и за АСЕРТИВНЕ чинове, чинове којима се нешто тврди, при чему говорник даје своје гаранције о истинитости тврђења. А како је на

- 4) Осим адресата, битан елемент ситуације може бити и „публика“, с обзиром на то да се комисиони чин ослања (и има последице) на говорников статус (одн. његовог образ и кредибилитет) не само у очима адресата већ и других особа. Отуда не чуди што је дативни номинал могуће заменити одговарајућим месним адвербијалом (*заклети се пред неким*), па и потпуно изоставити, у ком случају се може претпоставити да је комисиони чин намењен уопштеном или неодређеном адресату (одн. „свима“) – а тада се, наравно, тешко може говорити о „корисности“ или „пожељности“ будуће ситуације (уп. *Хезболах се заветовао на уништење јеврејске државе* (ЕЛИ)). Могуће је као адресата замислити и самог говорника, тако да се говорник обавезује „сам себи“; могуће је, напослетку, представити овакав чин и као нешто што се одвило у менталној сфери говорника, без икакве вербалне активности.
- 5) Сви глаголи могу се употребити и са допунском декларативном изричном клаузом уместо тематског номинала, чији је предикат обавезно у футуру. Њоме се изриче ситуација у вези с чијом реализацијом агенс преузима обавезу, односно одговорност.
- 6) Сви глаголи су рефлексивни, осим *присегнути/присећи*, који је, по свој прилици, стран већини говорника српског језика.
- 7) Снажну системску потпору овом реченичном моделу дају дворекцијски транзитивни глаголи каузативне семантике као што су *заклети* (*некога на нешто*), *заветовати* (*некога на нешто*), *обавезати* (*некога на нешто*), који се вероватно могу сматрати примерима дерексификације.
- 8) Дативна допуна је испустива уколико се може реконструисати из контекста, односно ако означава „неодређеног“ или „општег“ адресата.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

- ЗАВЕРИТИ СЕ** с. → (2) *дати веру, заклети се; дати реч; обећати се*.
— Мићко је при поласку дао реч владици и заверио се да ће поправити погрешку. *Срем.* Ваша [се] сестра ... другому завјерила. *Јурк.* [РСАНУ: Није јој рекла да се завјерила Станку. – Спасенија ... има свог вереника, коме се давно завјерила. – Рече ми, да се завјерила Марку Никшићу. – Живан се је на то завјерио вјером.]

исти начин могуће износити тврдње о будућим догађајима, очигледно је да је понекад врло тешко оштро разграничити асертивне од комисионих чинова.

2. **ЗАВЕТОВАТИ СЕ** сн. → *обавезати се заветом, заклету се, заклињати се, обећа(ва)ти*. — [РСАНУ: Зар си се завјетовала на шутњу.] [ЕЛК: У овом тренутку видела бих вас последњи пут у своме животу, на то сам се заветовала Богородици.] [ЕЛИ: Током церемоније, Чадил се Сарињи заветовао на оданост и љубав.]
3. **ЗАКЛЕТИ СЕ** с. → *обећати уз заклетву; устврдити нешто уз заклетву; заклетвом стати доказивати; присећи (се)*. — [РСАНУ: Редовно се тада морала заклету у своје очи и у живот свог амужа ... да неће ни уста отворити!] [ЕЛК: Ваша Светлости, колико знам, до данас сам се заклео на верност само једној особи и та је особа Његово Величанство. – (...) припадницима племена Ризигат који су дошли на скуп у долини Сибду, да би се колективно заклели на лојалност председнику Баширу. – Он је истакао да су се „регрути данас заклели на одбрану отаџбине[,] што је код српског војника увек представљало част“.]
4. **ЗАКЛИЊАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ЗАКЛЕТИ СЕ*. — [ЕЛИ: Колико се пута и коме све заклињао на верност? – Реду се могло приступити доживотно или на одређено вријеме, а сваки члан се заклињао на „обрану кршћана и нападање погана“ тј. муслимана. – Не морамо да се заклињемо један другом до лудила и назад на пријатељство. – Пред матичарем се заклињемо партнеру на вечну љубав, а уколико дође до развода, преко суда му се светимо за наша изневерена очекивања.]
5. **ЗАРЕЋИ СЕ** с. → **(1.а) дати реч, веру, завет; заветовати се, дати свечано обећање**. — [ЕЛК: (...) који се после недугог забављања једно другом обећаше и зарекоше на доживотну љубав и верност (...).] [ЕЛИ: Не могу те потпуно решити рогова док ми се не зарекнеш на верност.]
6. **КЛЕТИ СЕ** н. → *давати заклетву, под заклетвом обећавати што, заклињати се*. — Кунем ти се ево живим богом да те хоћу окајати скоро! *Бог*. [ЕЛИ: [Т]у пету колону (...) чинило је само руководство тзв. Савеза комуниста Југославије, чија (...) врхушка (...) се клела на верност Јосипу Броз (...). – Зар ћеш и ти као и многи да ми се кунеш на вечну љубав и обећаваш звезде са неба? – О (...) царе, најпонижније се кунем на службу вашем величанству.]
7. **ОБАВЕЗАТИ СЕ** с. → *примити обавезу*. — Четничко вођство ... се ... обавезало само на то. [ЕЛК: [П]отписао је нови четворогодишњи уговор са Манчестер јунајтедом и том енглеском клубу се на верност обавезао до јуна 2014. – [С]оцијалдемократска партија неће прихватити мораторијуме на постојање државе Црне Горе, јер се на то обавезала грађанима који су се определили за њену независност (...).] [ЕЛИ: Локални владари, међу њима и Вукашинов син Краљевић Марко, морали су да признају суверенитет султана и да му се обавежу на плаћање данка и војну помоћ.]
8. **ОБАВЕЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОБАВЕЗАТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Ђурађ II Балшић прави савез са римским папом Бонифацијем (...); с копна је блокирао (босански) Котор[,], који му се обавезује на годишњи данак. – [Беја:] Обећање, заклетва коју становништво даје имаму или

муслиманском владару у којем му се обавезују на послушност у складу са исламским прописима.]

9. **ОБВЕЗАТИ {СЕ}** с. → = *обавезати (се)*. — [РСАНУ: По тој се пресуди од њих тражи, да се обвежу на мир према свим поданицима.] [ЕЛИ: Они су му се обвезали на послушност „под стаблом“.]
10. **ОБРЕЋИ СЕ** с. → (а) *обећати се*. — Сви се бјеху нама обрекли. *Шен*. [РСАНУ: Господару Вељку Петровићу, | Свис’ обреку, сви с’ умријет сложе.] [ЕЛИ: И Ласић (...) заправо као да му се обрекао на повратак (...)].
11. **ОКЛИЊАТИ СЕ** н. → *клети се, заклињати се*. — Све што им се више оклињао, све му ... мање вјеровали. *НПХ*.
12. **ПРИСЕГНУТИ СЕ** с. → *необ. в. ПРИСЕГНУТИ*. — Ја сам се присегô богу и честитом цару да ћу право ... *Коч*. [ЕЛИ: На љубав се присегне, ал’ са другом легне.] [ЕЛИ: (...) због одбијања Ибну Абаса да се присегне на вјерност Ибну Зубејру (...). – Познато ти је да се од Срба захтијевало „да се присегну на вјерност граду и Хрватској“.]
13. **ПРИСЕГНУТИ, ПРИСЕЋИ** с. → *положити присегу, заклетву*. — [ЕЛИ: Дужан ти је онај тко ти је пред богом и свијетом присегао на вјерност. – Тражио је да му присегнем на оданост, а ја сам то одбио учинити.]
14. **ПРИСЕЗАТИ [СЕ]** н. → ? [ЕЛИ: Они који ти присежу на вјерност присежу Богу.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

15. **ПОДВЕЗАТИ СЕ** с. → (2) *фиг. дати писмену обавезу, обавезати се на извршење чега*.
16. **ПОДВЕЗИВАТИ {СЕ}** н. → *несврш. и уч. према ПОДВЕЗАТИ (СЕ)*.

2.1.3.2. Глаголи типа *гарантовати*

Табела бр. 14

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС				
	ТЕМА	РЕМА			
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	НЕПРАВИ ОБЕКАТ	(ОДРЕДБА СРЕДСТВА)
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични нерефлексивни рексијски непрелазни глагол	Именичка јединица	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК за + акузатив	Инструментал без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ (или СТАЊЕ) (в. нап. 1)	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА)	(ЗАЛОГ)
	<p>Вољни вербални чин АГЕНСА којим он, верујући да постоје сумње у то, АДРЕСАТА уверава да ће се у будућности реализовати или да ће наставити да важи ситуација везана за одређени ентитет (ТЕМА), која је пожељна за адресата. При томе агенс ставља нешто као ЗАЛОГ (в. нап. 2).</p> <p>При томе садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од њих не пролази кроз промену стања.</p>				
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа, колектив		Особа	Конкретан или апстрактан појам (в. нап. 3)	
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Мајстор Држава</i>	<i>је гарантовао је гарантовао је јемчила</i>	<i>Лазо муштерији итедишама</i>	<i>за Ану за уграђен део за сигурност улога</i>	<i>(својом чаићу). (својом имовином).</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Реализацијом говорног чина наступа ново „стање ствари“ у очима адресата (и публике), тј. започиње нова статична ситуација која важи док год је гаранција актуелна. То вероватно важи и за глаголе типа *заклети се* (из претходне т.), али за глаголе типа *гарантовати* карактеристично је да се могу употребљавати и да означе такво СТАЊЕ, а сам говорни чин се потискује у други план. Управо за стање, а не говорни чин (достигнуће) везује се и глагол *одговарати* (некоме за нешто) у једном од својих значења.

2) Залог може бити и само говорников лични кредибилитет, у ком случају остаје неексплицитан. А ако је експлицитан и ако представља нешто отуђиво, може адресату послужити као компензација за изневерену гаранцију.

3) Номинал у ППК *za+A* може означавати било који апстрактан или конкретан појам који стоји уместо неексплицитаног пропозиционог садржаја: подразумева се, дакле, да ће се тематски појам у будућности понашати на повољан и очекиван начин (*гарантовати за Лазу*), да ће имати повољне и очекиване особине (*гарантовати за резервни део*) и сл.

4) Сви ови глаголи могу се употребити и у транзитивним конструкцијама, и то на два начина. Први је у великој мери паралелан транзитивној употреби општих глагола говорења – с декларативном изричном клаузом, којом се износи пропозициони садржај, тј. „садржај гаранције“ (70), при чему се тематски конституент може пролептички издвојити (71); пропозициони садржај може се и кондензовати у номинал с девербативном (или деадјективном) именицом (72). А овакав номинал може се и „вратити“ у интранзитивну конструкцију као тематски конституент (73), аналогијом према (69):

(69) Гарантовао ми је за Лазу.

(70) Гарантовао ми је да ће Лаза доћи.

(71) Гарантовао ми је за Лазу да ће доћи.

(72) Гарантовао ми је Лазин долазак.

(73) Гарантовао ми је за Лазин долазак.

(74) [?]Гарантовао ми је Лазу.

(75) Гарантовао ми је заштиту / мир / новац / посао.

5) Пример (73), а можда и (74), може се схватити и као илустрација другог начина прелазне употребе ових глагола, чији би типичнији примери били (75). Овакве конструкције се од непрелазних разликују у неколико битних момената. Најпре, транзитивне подразумевају да акузативни референт (у најширем смислу) у будућности прелази у сферу адресата, као нешто што адресат стиче, у чему може да ужива, чиме може да располаже и сл., па се адресат може уједно схватити и као (потенцијални) РЕЦИПИЈЕНТ, а овакве конструкције сматрати блиским конструкцијама с глаголима типа *обећати (некоме нови сат)*, *обезбедити (некоме храну)* итд. Уз то, чини се да постоји претпоставка да ће се агенс активно ангажовати на томе да се трансфер изврши, а номинал у инструменталу (тј. залог) по правилу изостаје.

- 6) Дативни номинал је испуствив, у ком случају се обично подразумева општи адресат (тј. гарантује се „свима“).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

- ГАРАНТИРАТИ** сн. → /= гарантовати/ *јамчити, примити, примати* (за кога, за што) одговорност на себе; осигурати, осигуравати. — Ја гарантирам за ствар. *Хорв.* Биће нам лепо и без старог, гарантирам ти. *Чил.* [ЕЛИ: Боље да ми гарантираш за кредит, био би увјерљивији. — [Ј]ош ми је рекао, да ми гарантира за јарбол, ако пукне, да добијем нови. — Ја ти гарантирам за носаче, нећеш размишљати да ли си оставио бицикл негдје (...). — Ево ти број телефона од монтера код којег сам ја радио (...) и ја ти гарантирам за њега. — За испит не брини, зар си заборавио да сам ти гарантирао за рјешења?]
- ГАРАНТОВАТИ** сн. → /= гарантирати/ — А гарантујеш ли ми да ћу их [смокве] продати? *Лоп.* [ЕЛИ: За овај квалитет ја могу да ти гарантујем. — Идем у тај хотел први пут, тако да нећу да ти гарантујем за смештај. — Не могу да ти гарантујем за безбедност, ако се неки Крајишник напије (...). — Ја ти гарантујем за овај комбајн, радим у сервису за фирму која га продаје. — ФСС ми гарантује за Партизанове играче! — Ко ми гарантује за исправност мотора у огласима? — Купио сам на плацу на којем ради друг мог друга, и који ми гарантовао за тај ауто. — Отишао, поштено платио, човек ми гарантовао за део... — Ја вам гарантујем за њега и његовог сина, ако уопште значи још нешто моја реч овде. — Кад ово буде зрело, тј. пожњевено[,] могу ти гарантовати за њега, кажу да не сме да се меље где се меље пшенично брашно.]
- ЗАЈАМЧИТИ** с. → /= зајемчити/ *дати јемство, осигурати*. — Можда би неко за њега зајамчио? *Бен.*
- ЈАМЧИТИ** н. → (а) *примати на себе одговорност за кога или за што; бити јамац; тврдити да ће што бити*. — Јамчио је за њега кад је отворио апотеку. *Лаз. Л.* За своја увјерења човјек јамчи својим потписом као за своје мјенице. *Крл.* [ЕЛК: И неће ни жива душа знати за ту посету. Ето, за то вам ја јамчим. — Ево вам, рекао бих им, видите ову главу: том својом главом ћу да вам јамчим за њега, и не само главом него ћу чак и у ватру за њега. — Ја вам јамчим за једно, на пример, а то је: да један Парижанин може да оде у Тунис, у Цариград, у Багдад (...).] [ЕЛИ: Она ће доћи, ја ти јамчим за то (...). — Ја вам јамчим за његове речи; све што је рекао јесте апсолутна истина. — Све ће остати на длаку исто, ја ти јамчим за то. — Ти ми јамчиш за њен живот.]
- ЈЕМСТВОВАТИ** н. → *заст. јемчити*. — [РСАНУ: Јемац [се] не потписује на свакој појединој меници за коју јемствује. — За сигурност јемствују ужички Турци и српски поглавари.]
- ЈЕМЧИТИ** н. → /= јамчити/ — Високи отпис јемчи за законитост намјере очитоване листопаском дипломом. *Старч.* [РСАНУ: Као командант јемчио [је] за поштене намере устанка српског.] [ЕЛК: У

једноме нећу никоме попустити, а то је трагање за истином: па ипак, не могу вам за њу јемчити. – [Д]а ли је за нас препоручљиво да наше пријатеље подржавамо у једној политици, односно да им јемчимо за једну политику коју сматрам за авантуристичку... – [К]ућа, породица, племе или село јемчили [су] власти и суду за све своје чланове. – Тамо ће стајати слуга сењорите Моро заједно са двојицом људи, за које ми јемчи. – Његова веома велика амбиција јемчи вам за срећу ваше миле девојчице.] [ЕЛИ: Само ти пошаљи поруку, а ја ти јемчим за све остало ... за победу Свемираца и победу нас самих, за пораз Земље и Насељивача. – Што се мене тиче, ја вам јемчим за једну ствар: уколико је више човек посматрао како други умиру, утолико му је лакше умрети (...).]

7. **ОДГОВАРАТИ** н. → (3.а) ~~енесити одговорност за свој рад, свој поеступак, односно за рад и стање поверене установе, организације и ет.; гарантовати, јемчити~~. — Чланови управног одбора одговарају ... целим својим имањем друштвеним повериоцима. *Арх. 1926*. Ја одговарам својом части да вам ниједан човјек неће ... учинити никакве неугодности. *Крањч. Стј.*

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

8. **ПОЈАМЧИТИ** с. → (2) *дати јамство, зајамчити. Бак. Реч.*
 9. **ЗАЈЕМЧИТИ** с. → /= зајамчити/
 10. **ЗАЈАМЧАВАТИ** → [РСАНУ: *в. ЗАЈАМЧИВАТИ*].
 11. **ЗАЈАМЧИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ЗАЈАМЧИТИ*.

2.1.3.3. Глаголи типа *претити*

Табела бр. 15

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС				
	ТЕМА	РЕМА			
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	(ДОПУНА СРЕДСТВА)	(ОДРЕДБА УСЛОВА)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рекцијски непрелазни глагол	Именичка јединица	Именичка јединица	Зависна условна клауза (за будући реални услов) (в. нап. 4)
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	Инструментал без предлога	/.../
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ (в. нап. 3)	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/СРЕДСТВО)	(УСЛОВ)
	<p>Вољни вербални чин АГЕНСА којим он обзнањује АДРЕСАТУ да ће реализовати ситуацију (ТЕМА/СРЕДСТВО) која је адресату непожељна, уколико адресат не испуни УСЛОВ који иначе не би испунио, а који не мора бити експлициран.</p> <p>При томе садржај поруке остаје неексплициран.</p> <p>Ниједан од њих не пролази кроз промену стања.</p>				
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам (в. нап. 2)	
ПРИМЕРИ:	<i>Мајка Америка</i>	<i>је запретила прети</i>	<i>детету Сирији</i>	<i>батинама санкцијама</i>	<i>(ако не заћути). (ако настави са насиљем).</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Ови глаголи могу се употребљавати и с експлицираном поруком, тј. с зависном декларативном или модалном клаузом уместо номинала у инструменталу.
- 2) Номинал у инструменталу је обично именица типа *nomina actionis*, али, ретко, може означавати и конкретан појам који метонимијски заступа какву радњу (уп. *Мајка је детету запретила оцем*). Уколико нема овакве метонимијске замене (као у *Запретио му је главом / штапом / пиштољем*), тада је посреди гестуелни невербални чин (в. т. 2.1.4.1).
- 3) Вербални чин је по аспектуалном типу ДОСТИГНУЋЕ, али њиме уједно започиње и нова статична ситуација која важи неодређено време до

дезактуелизације претње (испуњењем претње, испуњењем услова, одустанком агенса и сл.). Стога ови глаголи редовно развијају и секундарно значење, када више не означавају говорни чин, већ управо стање: опасност која по дативног референта долази од стране субјекатског референта, који тада може бити и каква нежива сила у најширем смислу (уп. *Инфлација прети држави*, *Олуја прети усеви*ма и сл.). Тада номинал у инструменталу обавезно изостаје. А ако изостане и дативни номинал, овакво значење може се исказати и изричном модалном реченицом (*Пера прети да постане нови Хитлер*, *Олуја прети на уништити усе*ве).

4) Услов се не мора исказати, али се увек подразумева. Ако је говорникова порука експлицирана изричном реченицом, условна клауза је њен конституент (*Запретио му је да ће се наљутити ако му се не извини*). У нашем пак реченичном моделу, где пропозициони садржај остаје неексплициран, условна клауза биће конституент независне реченице, али само привидно – смисаоно ће и даље бити део неексплициране пропозиције, тј. ситуације на коју упућује номинал у инструменталу.⁵⁷

5) Глаголи из ове класе не могу се употребити перформативно.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ГРОЗИТИ** н. → (а) *претити*. — Осветом грози самом престолу. *Ил.*
2. **ГРОЗИТИ СЕ** н. → (2) *претити*. — Високо [је] извукао сабљу и грозио се негдје неким непријатељима. *Перк.* [РСАНУ: О, милостива госпођо, ви се мени грозите!]
3. **НАПРЕТИТИ СЕ** с. → *претити досита, дати себи одушка претерћи коме*. — Умири се и охрабри кад им се напреди. *Каиш.*
4. **ПОПРЕЂИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОПРЕТИТИ*. — [ЕЛИ: Сад јој ласка, а сад попређује, ако не призна.]
5. **ПОПРЕТИТИ** с. → (а) *опоменути, упозорити кога претњом, запрети*ти. — Њему написа опомену и попријети судом. *Ђор.*
6. **ПРЕТИТИ** н. → (2) *упозоравати, опомињати плашећи последицама*. — Лопов [је] пријетио батинама. *Крањч. Стј.* Пријети [му] затвором. *Ђор.* [ЕЛК: Сваког дана говорим оном њиховом кмету и претим му. — Али ја, извукавши мач, као што ми је рекао бог Хермес – јурнух на

⁵⁷ За традиционалну синтаксичку анализу ово није проблем, пошто се тамо главна и зависна реченица и тако увек посматрају као „ланац“, а не као конституентска структура.

чаробницу и почех да јој претим смрћу. – Слушај ти... Немој да ми претиш! – Молим те, у име онога што највише волиш, да ми не правиш сцену и да ми не претиш самоубиством. – Али пошто то није тако, пошто ми стално претимо целом свету[,] и инвеститори су обазривији (...). – Није тачно да претимо властима, не можете да замислите какве вулгарности они нама говоре. – И сад, због Ваше зле судбине, мени претите судом. – [П]олиција је, како преноси Танјуг, ухапсила (...) трећу особу из групе осумњичених да су претили смрћу новинарки (...). – [П]однела [је] кривичну пријаву против рушитеља, јер су јој (...) приликом рушења оградe претили ликвидацијом ако са децом не изађе из куће. Ми (...) овој влади ниједном нисмо претили ускраћивањем подршке. – [Н]ападачу Манчестер Јунајтеда (...) недавно су одређени криминални кругови у Бугарској претили отмицом супруге и кћерке (...).]

7. **ПРЕТИТИ СЕ** н. → *претити*. — Пријете се празним пушкама. *Цар Е*.
8. **ПРИПРЕЂИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИПРЕТИТИ*. — [ЕЛИ: И овом [убици] таквим гоњењем припређујеш? – Због тога је наведени Закон (...) садржао и пизистратске казнене одредбе којима се припређује непоћудним родитељима глобом, затвором и батинама.]
9. **ПРИПРЕТИТИ** с. → *руком или речима показати некоме да ће имати непријатности ако учини нешто, запрети*. — [ЕЛК: Неколико дана након тога, Продановић је влади и њеној већини отворено припретио новим начином борбе. – Он је Стањевићу припретио судом због „измишљања, некоректности и неаргументованости“. – Не могући се дуже задржавати, муфтија им припрети народним судом и божјим гневом (...). – Зато јој благовремено ствара осећај да ће он, ако му она покаже да је „жива“ и припрети разводом, наћи замену (...). – Тако је Северној Кореји наложено да обустави нуклеарне пробе (...), док је Вашингтон био принуђен (...) да одустане од захтева да јој се припрети непосредном употребом силе.]
10. **ПРОПРЕТИТИ** с. → *мало, понешто, благо запрети*. — И тако оде и без кафе, задовољан што нису, како су му пропретили, пустили с ланца чувеног њиховог Зељова. *Срем*. [ЕЛИ: Мислим да стварно треба да се обратиш медијима, или бар да декану факултета пропретиш медијима. – Одеш (...) и ако неће [да врате новац], пропретиш им инспекцијом (...).]
11. **ЗАГРОЗИТИ** с. → (1) *заплашити претњом, припрети*. — Синови снажног Кердела и унуци загрозе њему. *М-И*. [РСАНУ: И зато мора сваког којим му дође на кући и загрози послушати.]
12. **ЗАГРОЗИТИ СЕ** с. → (1) *припрети, загрозити (1)*. — [РСАНУ: Кад бих штогод јаче скривио, загрозила би ми се оцем.]
13. **ЗАГРОЖАВАТИ** н. → [РСАНУ: *представљати опасност, угрожавати, претити*]. — [РСАНУ: Пошто је саслушао реферат о ... односима између ратних савезника који угрожавају новим браоубилачким ратом балканским народима, захтева закључење мира с Турском.]
14. **ЗАПРЕЂИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ЗАПРЕТИТИ и ЗАПРИЈЕТИТИ*. — [ЕЛИ: Показујући да узрок Петровог потонућа није ветар већ његова малодушност, Христос не запређује ветру већ

малодушном Петру. – У супротном, закључци овог скупа запређују „дисциплинским, и мерама суспензије материјалних и других права“ свим појединцима и организацијама које добијају материјална средства из републичког буџета, а који, (...) крше Устав Републике Србије. – Када запређујеш ђаволу именом Господа нашег Исуса Христа, онда то исто име (...) само твори чуда (...).]

15. **ЗАПРЕТИТИ** с. → (1) *рећи коме да му је штогод недопуштено, упути прећу; предочити казну (због чега)* . — [РСАНУ: Повјерила Јози ... да је занијела! Зацвиљела до бога, запријетила убиством и самоубиством. – Смртном казном запређено је свакоме ко би се усудио да ... пређе у Србију.] [ЕЛК: У септембру, други човек Ал Каиде (...) запретио је Турској нападима (...). – [П]редседник НС-а Велимир Илић [је] челницима Телевизије запретио сменом и при том их поштено извређао. – [То] је у јавност изашло скорашњом изјавом Минеса Шишића, коме је станодавац запретио избацивањем из стана. – Један руски локални руководицац запретио је отказом својим потчињенима ако употребе израз „економска криза“ (...). – Група грађана Видовдан напали су дописника „Блица“ и запретили му ликвидацијом (...). – [П]редставници његове администрације запретили су Москви „озбиљним последицама“ које би могле да доведу Русију у међународну изолацију. – Мада се мало примири пошто му запретимо кривичним пријавама за насиље у породици.]

2.1.4. Глаголи невербалних комуникативних радњи

Овде представљамо глаголе где је дативни референт прималац поруке, али невербалне. Обухватили смо их једним моделом.

2.1.4.1. Глаголи типа *намигнути, насмешити се*

Табела бр. 16

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	(ОДРЕДБА СРЕДСТВА ИЛИ НАЧИНА)
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	Инструментал без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (АДРЕСАТ)	
	<p>Вољни чин (АКТИВНОСТ или ДОСТИГНУЋЕ) АГЕНСА, који чини покрет(е) својим телом (типично очима, главом, лицем, рукама) или предметом који је под његовом контролом, с циљем да АДРЕСАТУ пренесе какав невербални сигнал (тј. да према њему искаже позитиван или негативан став или емоцију, да потврди контакт, скрене пажњу, пренесе поздрав итд.).</p> <p>Постоји визуелни контакт између агенса и адресата.</p> <p>Ниједан од њих не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Део тела, предмет
(ИНТЕГРАЛНА) ПОСЕСИВНА КОНТРОЛА:	КОНТРОЛОР			КОНТРОЛИСАНИ ЕНТИТЕТ
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Девојка Момак Публика Пијаниста Пролазник</i>	<i>је намигнуо се осмехнула се исцерио је (за)тапшала се поклонио је (до)махнуо</i>	<i>Лазе момку девојци пијанисти публици пријатељу</i>	<i>(крајичком ока) (целим телом) (шиширом)</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Радња коју агенс изводи представља невербални гест, којим се свесно и намењено шаље одређена порука, на шта указује управо присуство дативног

номинала – кад њега не би било, те радње би могле бити невољне и несвесне. Гест може бити културолошки условљен и конвенционалан (нпр. *тапшати некоме*) или универзалан (нпр. *насмешити се некоме*), али не може бити произвољан (уп. Бара 2010: 23–30).

2) Многи глаголи из ове класе допуштају употребу ППК *на+А* уместо беспредлошког датива, а могуће су и друге конструкције с прилошким значењем правца. Уп.:

(76) Један *се бекељише на ме* и гурне ме лактом. – Мајмун ... побеже на једну шљиву и стаде *се кезити на ове доле*. – *На мене је* црним оком *магнула*. – „Обешењачки“ *мигну на Јанка* па оде даље. – Кад би поред њихових вратница, а он ђаволасто *намигну на њу*. (РСАНУ) – Живот *се на ме нацерио*. (РМС) – Вани, гле, птичица с гране *на тебе* очицам *миже*. (РСАНУ) – Све *су се* радости овога света *на мене осмевале*. – *Осмијенуши се на своју посестриму* ... руком измахне. – Млада жена је била већ утешена и *осмехивала се на свога драгана*. – Све се то *на ме*, чини ми се, весело *осмешкивало*. – Кажипрстом *прети на Јевђу*. (РМС)

(77) Стари сави руке отрага и *скези се према њој*. (РСАНУ) – Спасић *се искезио ка њој*. – На то је оптужени (...) дрско *намигнуо у њеном правцу*. (ЕЛИ)

3) Део тела често је одређен значењем самог глагола и исказује се посебном одредбом (у инструменталу) само ако га је потребно из нарочитих разлога спецификовати или конкретизовати.

4) Пошто се комуникација концептуализује као кретање (садржаја), могуће је употребити и посебну одредбу места почетка кретања (*аплаудирати некоме с балкона*, *осмехивати се некоме с прозора*) или путање кретања (*кезити се некоме кроз прозор*).

5) Није ретка појава да се оваквим глаголима придода модална (или, ређе, декларативна) изрична реченица, што је начин да се дати глагол „унапреди“ у прави глагол говорења:

(78) Изненада ступи на праг његове собице одвјетник пак му ... *магну да га треба*. (РСАНУ) – Сабина *мигну* Милану *нека је слиједи*. (РМС) – Убрзо им Страјдер *домахну да дођу* и Хобити напустише жбуње. – Видак се окрену према хоци, али не стиже ни да га упита, овај му *одмахну* главом *да не може*. (ЕЛИ) – Предсједник кад чу плесак, *попријети* главом *да ће очистити судску дворану*. (РМС)

Овакве примере не бележимо за глаголе којима се исказује сигнал искључиво емотивне природе (*насмешити се*, *искезити се* и сл.). *РСАНУ* за глагол *домигивати* даје и пример прелазне употребе која одговара значењу

„саопштити, пренети“: *Многобројна звездана окца заљубљено су домигивала једно другом шифроване љубавне изјаве.*

6) Агенс може бити и животиња, ако се схвата као партиципант способан за комуникацију.

7) Многи глаголи употребљавају се и без дативног номинала. Ако се он не подразумева из контекста, глаголи тада немају „комуникативно“ значење и реализују се у оквиру других модела (нпр. *(за)махнути секиром*).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АПЛАУДИРАТИ** сн. → лат. *пљескањем исказ(ив)ати одобравање и допадање; (за)пљескати, (за)тапшати*. — [ЕЛК: Публика је повремено аплаудирала извођачима и у току извођења појединих делова велика кантате (...). – Бањалучани су овацијама испратили „црно-беле“ са терена и дуго, дуго им аплаудирали за њихове приказане мајсторије. – Гледаоци су аплаудирали мајстору небеске акробатике баш као да их чује (...). – И тада је начинио величанствен гест. Аплаудирао је мени све до мог уласка у циљ (...).]
2. **БЕКЕЉИТИ СЕ** н. → *кривити уста уз плажење и испуштање гласа „бе“, крвељити се*. — [РСАНУ: Зар сав свијет ... да ми се подсмјева, да ми пркоси и да ми се бекељи.] [ЕЛИ: Ким Кардашијан се бекељи фановима! – У овој земљи је увек био главни даса онај који се шефу бекељи, одбија да ради, ленчари.]
3. **ДОЖМИРНУТИ** с. → *жмирнути према коме, намигнути*. — „Ниси ли и ти ... пао у разбојску мрежу?“ – запита га Исовић дожмирнув Пришину. *Шен*.
4. **ДОМАХИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОМАХНУТИ*. — [РСАНУ: Поздрави неко из нашега друштва оне две планинкиње, па им својски домахује шеширом. – Пајтака је силну збунило то, што су му потчасници домахивали руком, да се пожури и потрчи. – С кућних прозора домахивају им редуше.] [ЕЛИ: Оркестар је домахивао усхићеној публици из које је силовито струјање прожимало сложни тројац. – Лађа се одмиче, Мирко ми домахује рупцем с обале, мени се стиснуло срце.]
5. **ДОМАХНУТИ** с. → (1) *махањем дати знак*. — Она [му је] домахнула живахно руком. *Ков. А. Живеоооо! домахну му жене рупцем. Каш.* [РСАНУ: Ибрахим-бег се осврну и кад се увјери о томе, осмјехну се, домахну јој руком, па одјури даље. – Кад су они подигнули уморне главе, домахнула им је само руком.] [ЕЛИ: Након што је свом народу још једном домахнуо руком, Вапунди је ушао у сјајну металну птицу.]
6. **ДОМИГИВАТИ** н. → *мигањем, трептањем очију обраћати пажњу или упозоравати на што. Деан. Рј*. — [РСАНУ: Стари се Мијат стихана подсмјаваше, лукаво ми домигујући.]

7. **ЗАГРОЗИТИ СЕ** с. → (1) *припретити, загрозити (1)*. — Исо! Исо! опомену је Анђелија, загрозив јој се прстом. *Шен*. [РСАНУ: А мали дебелко узвине очи према грдосији ... човјеку од хвата висини, загрози му се кажипрстом.]
8. **ЗАПЉЕСКАТИ** с. → *почети пљескати*. [ЕЛК: Публика им је снажно запљескала (...). — Но, ето, запљескајте тој жени, пошаљите јој цвећа, и она ће поћи вечерас са вама у постељу ... — [П]осле тога сасу у грло другу чашицу чистог алкохола тако бећарски да му сви запљескаше.]
9. **ЗАПРЕТИТИ** с. → (1) *рећи коме да му је штогод недопуштено; упутити претњу; предочити казну (због чега)*. — Рођена језуитска душице! — запријети јој прстом Душан. *Бег*.
10. **ЗАТАПШТАТИ** с. → *почети тапшати (рукама), почети пљескати*. [ЕЛК: Више се није бринуо (...) и потпуно је заборавио колико је био близу да затапше оном високом стјуарду.] [ЕЛИ: Све ће учинити да им Амери затапшу и погладе их по затиљку.]
11. **ИСЦЕРИТИ СЕ** с. → (1) *развући и уздићи усне тако да се виде зуби*. — [ЕЛК: Мушкарац (...) се исцери облику који је јурио ка њему. — Хагрид се исцери Харију.] [ЕЛИ: Ако би се ко осмјелио да демонстрира пркос, те се (...) исцерио простодушним укућанима контроверзне грађевине, одмах би постајао тренутни идол (...). — Биљка ми се исцерила. Старица ми пријазно климнула главом.]
12. **КЕЗИТИ СЕ** н. → /= **КЕСИТИ СЕ/ кезити зубе**. — [РСАНУ: фиг. Из ... [маглице слутња] се мени смејало сунце и кезио ми се страх.] [ЕЛИ: Нижи [човек] је климао главом и одсутно ми се кезио. — „Добро ми је“, одговорила сам и наставила даље да посматрам птицу која ми се кезила (...).]
13. **КЛАЊАТИ СЕ** н. → (1.а) *сагибати главу или горњи део тела (као знак поштовања, поздрава, побожности и др.)*. — [РСАНУ: Приступи к њему [Исусу] човјек клањајући му се. — Уврх крова клањао се голуб голубици.] [ЕЛК: За то време се мачак, стојећи на задњим шапама, сав прашњав, клањао Маргарити. — Од тог времена, дајем вам часну реч, увек му се клањам на улици, иако ме је напустио и остао дужан пет рубаља.]
14. **КЛИМАТИ** н. → (1.б) *чинити покрете главом у знак одобравања, неодобравања, сумње и сл.* — [ЕЛИ: А цијело вријеме ми климао главом, као јест, јест, тако је. — Потврдно му климаш главом и ишчуђаваш се, тобож забринуто мрмљајући (...). — Сад се наједном разљутио на тог вртиверца (...), учтиво му климао главом, привидно одобравајући све што је рекао.]
15. **КЛИМКАТИ** н. → *дем. од КЛИМАТИ*. — Климкала му главом као да га слуша. *Божих*.
16. **КЛИМНУТИ** с. → *сврш. према КЛИМАТИ*. [РСАНУ: С њим се срдечно поздравио, док је нама осталима само важно климнуо главом.] [ЕЛК: „И ја делим то мишљење“, потврди Кајл климнувши главом Самсону. — Климнувши неколицини познатих лица, Флојд прошапта Халворсену (...) — Орангутан климну капетану и смандрља се низ хрпу.]

17. **КЛИМУЦАТИ, КЛИМУЦКАТИ** н. → *дем. према КЛИМАТИ*. — [ЕЛИ: Зато сам развила механизам да климуцкам главом и насмејуљим се сваком ко ме погледа.]
18. **КРЕВЕЉИТИ СЕ** н. → (1) *(коме, на кога) правити гримасе или неприродне покрете*. — Наставља да пије, пуши, пјева и плаћа, док му се и момчић што послужије изнад главе кревељи. *Андр. И.* [РСАНУ: Кревељио му се мајмунски.] [ЕЛК: И наши пријатељи се сећају приче о тој слаткој деци која нам се кревеље и машу нам.]
19. **МАХАТИ** н. → *несврш. према МАХНУТИ*. — [РСАНУ: Раширених крила као раширених руку ... машу [ветрењаче] возовима у пролазу. – За седлом ми на путу дугом | махала жита и брижне жене.] [ЕЛК: Лудвик I стајаше код прозора на првом спрату (...) и махаше јој благонаклоно руком. – [Ј]а сам викао, Харис је урлао[,], а Џорџ нам је махао шеширом вичући нешто. – Гроф је пратио Алберта погледом и махао му руком.]
20. **МАХНУТИ** с. → (1.б) *дати знак покретом*. — А сада чујмо! – махну Регистар говорнику. *Ков. А.* [ЕЛК: Онда је устао и напустио Клемента, махнувши му лако руком. – Махнула ми је, и ја сам махнуо њој. – После изрицања пресуде, Јоцић је махнуо пријатељима и (...) напустио судницу.]
21. **МИГАТИ** н. → *несврш. према МИГНУТИ*. — [РСАНУ: Поручнику Баруту сте очима мигали, а он никако није могао да вас разуме?] [ЕЛИ: Ђорђе ми је мигао са стране[,], али није ништа рекао. – Него, пази кад ми мигаш, да случајно не помислим.]
22. **МИГНУТИ** с. → (б) *дати знак оком, намигнути*. — [РСАНУ: Капетан ... само мигне дјевојкама и Дамјану, који оду.] [ЕЛК: Ту Сергеј Платонович само мигну оком кочијашу Јемељану, који је стајао у дворишту.] [ЕЛИ: Нисам те тражила и нисам те звала, нисам ти мигнула, ни трептај ока слала (...).]
23. **НАКЛОНИТИ СЕ** с. → (1) *поздравити кога сагињући главу и горњи део тела, поклонити се*. — Подиже шешир и наклони се учитељу. *Тип.* [ЕЛК: Коровјов се значајно насмеши наклонивши јој се (...). – Доктор се наклони Рјухину, али клањајући се није гледао у њега већ у Ивана Николајевића. – Вама на услузи! – наклони се Мики и њој, па ускочи у рупу и залупи поклопац за собом.]
24. **НАМАХНУТИ** с. → (1) *махнути руком некоме*. *Вук Рј.* [ЕЛИ: Поздравио сам га, намахнуо му и обећао да ћу (...) доћи (...).]
25. **НАМИГАВАТИ** н. → *в. НАМИГИВАТИ*. — [РСАНУ: У том дућанчићу било је радника. Она је свакому намигавала.] [ЕЛИ: У том тренутку Радосав се okreће и намигава полицајцу. – Ћиро би макар увео дисциплину и намигавао Види док дотични одрађује склекове. – Некада су намигавали једно друго, а сад се боцкају.]
26. **НАМИГИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према НАМИГНУТИ*. — [РСАНУ: Са хотелског прозора је намигивала собарица једном пролазнику.] [ЕЛК: Док излазе из разреда Фриц му намигује и то мало смирује Ненада. – Дакле, да чујемо госпођу. (Намигује Антону као пријатељски.) – Дечак је намигивао Аки и давао јој знаке како би радо пљењуно роду по туру.]

27. **НАМИГНУТИ** с. → *дати знак мигом; жмирнути на нарочит начин дајући неки знак.* — *фиг.* Прва звијезда већ намигнула селу. *Михољ.* [РСАНУ: Док је Бара горе-доље парадирала, по који пута намигнула брици Миркецу.] [ЕЛК: Понеки пут је намигнуо Григорију, као да је хтео рећи (...). – Фон Хаузбург се насмејао и намигнуо ми.]
28. **НАМИГУШАТИ** н. → *индив. в. НАМИГИВАТИ.* — Гост ... је ... читао ... и каткад каванарској дјевојци намигушао. *Шен.*
29. **НАСМЕХИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАСМЕХНУТИ (СЕ).* [ЕЛИ: [Л]атини су опасни кад ти се насмехују, и кад су много љубазни у разговору с тобом (...).]
30. **НАСМЕХНУТИ СЕ** с. → (1) *мало, благо се насмејати, осмехнути се.* — [РСАНУ: Она му се насмјехне тако да се је и он морао насмјехнути.] [ЕЛК: [Т]о је било двадесет шесте године – насмехнух му се духовито и вешто, као што се говорило.] [ЕЛИ: Само јој се насмехнуо и пружио руку. – Он ми се слатко насмехнуо, коначно ме нашавши (...). – Ако видите да вам се девојка насмехнула, то вам говори „Приђи ми и причај са мном“ (...).]
31. **НАСМЕШИТИ СЕ** с. → = *насмехнути се (1).* — Само су се једна другој насмешиле. *Јевт.* [ЕЛК: На углу Садове и Тријумфалне насмешио ми се градски полицајац! – Лангдон се слабашно насмешио гардисти који их је сада бесно одмеравао (...). – Мушкарци помисле: „Кад се насмешим жени[,] то показује да сам заинтересован за секс (...).]
32. **НАЦЕРИТИ СЕ** с. → *развући лице у осмех показујући, откривајући зубе.* — Иван Лозар ... глупо се нацери својој срећи. *Кум.* [ЕЛИ: Дејв ми се нацерио да ме охрабри. – Насмешила сам се, а Кристо ми се нацерио. – Сочно му се нацерила. – Михаил му се нацерио и завалио се у фотељу поред угашеног камина.]
33. **НИЗИТИ СЕ** н. → (2) *фиг. клањати се, бити скрушен.* — Ал' се богу низим и подајем, и за моје све худобе кајем. *Март.*
34. **ОДМАХИВАТИ** н. → (3) *давати знак махањем руке (при поздрављању).* — [ЕЛИ: Пао је на стену па нам одмахује. – Док одлази кроз излаз за путнике и срдачно нам одмахује, у нама је живо питање: када ћемо поново бити заједно? – Голмана Ливерпула гађали камењем у главу, а он им одмахивао уз осмех.]
35. **ОДМАХНУТИ** с. → *махањем, покретом руке или главе или слегањем рамена изразити неслагање, непознавање, помиреност или сл.* — [ЕЛИ: Старац му одмахну. – Када сам дошао да питам шта јој је[,] одмахнула ми је руком. – Пита ме возач је л' све у реду[,] а ја му одмахнем и наставим својим путем.]
36. **ОДСМЕШИТИ СЕ** с. → *одговорити уз смешак.* — Хе видиш, драги брајане, одсмијешу му се крчмар. *Шен.*
37. **ОСМЕВАТИ СЕ** н. → *в. ОСМЕХИВАТИ СЕ.* — Цијели крај се мило вам осмијева. *Гал.*

38. **ОСМЕЈКИВАТИ СЕ** н. → в. **ОСМЕХИВАТИ СЕ**. — [РСАНУ: Нашао се лицем у лице с тројицом Улцињана, који су га окружили, гледајући га и осмејкујући му се широко отвореним безубим устима.]
39. **ОСМЕНУТИ СЕ** с. → в. **ОСМЕХНУТИ СЕ**. — [ЕЛИ: Осменула ми се најлепшим осмехом који сам код ње видела.]
40. **ОСМЕХИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ОСМЕХНУТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Ја им се осмјехујем.] [ЕЛК: Милошевићу се он осмехује као заљубљена тинејџерка (...). — Раде излази на улицу, осмехује се девојкама, па се деси да нека и узврати осмех. — Другарица Јованка нам се осмехивала, ја сам истрчао из шпалира и другу Титу предао цвеће.]
41. **ОСМЕХНУТИ СЕ** с. → *осмехом изразити нешто, насмешити се*. — [РСАНУ: Кад би јој се поглед сусрео с Петровићевим, она би му се увијек блажено осмјехнула.] [ЕЛК: Крај једне стене осмехнуо се војницима који су резали конзерву. — Селим је био стално на свом месту. Он нам се тужно осмехнуо.]
42. **ОСМЕШИТИ СЕ** с. → в. **ОСМЕХНУТИ СЕ. Р-К Реч.** — [РСАНУ: Честопут на дан пригледа чеданцу и срце му се топи од радости, кад му се оно осмијеше.] [ЕЛИ: Онда ми се осмешила и загрлила ми образе кошчатим длановима (...).]
43. **ОСМЕШКИВАТИ СЕ** н. → *осмехивати се*. — Са велике лађе ... осмјешкују им се морнари. *Кум.* [ЕЛИ: Излазиш на станицу, плавуша ти се осмешкује. — [М]ноги ми се кисело осмешкују, алудирајући на моје не тако велике године (...).]
44. **ПЛАЗИТИ СЕ** н. → (а) *плазити језик*. — Почела је да виче и да грди: они су јој се смејали и плазили. *Рист.* [ЕЛК: Од њега су се деца највише бојала. А он би баш на њих ишао да им се плази (...). — [П]рети јој прстом, затим прекрива лице као да се крије, онда подиже руке у висини главе и плази јој се. — И увек би се вукао тако упрљан, мастан и плазећи се сваком.]
45. **ПЉЕСКАТИ** н. → (2) *ударати дланом о длан у знак одобравања, радости и сл.* — [ЕЛК: Видите, ја сам први открио Дипреа у Напуљу и био сам први који му је пљескао. — Пљескали смо учитељу нашем, те још како одушевљено! — У ложама, није јој пљескао нико сем Камизоа.]
46. **ПОДМИГИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОДМИГНУТИ*. [ЕЛИ: Насмејани месец је весело подмигивао заљубљенима, који су ишли уском стазом у гори и нису се усуђивали да једно другом погледају у очи. — Ја не подмигујем овдје никоме и не пада ми на памет да то радим (...). — Ту је анализу почео проводити на прилично чудан начин, наиме, правио је којекакве гримасе и подмигивао свом краљу.]
47. **ПОДМИГНУТИ** с. → *дати знак оком, намигнути, трептањем ока (обично криомице, кришом) дати кому знак*. — А он ногом замеће ... и подмигне њој, раменима заталаса. *Кош.* Само заглади ... брк и подмигнувши ми истисне презирно ... *Пав.* [ЕЛИ: Јегорушка је погледао на јастук. Лукаво јој подмигнути и праснути у смијех.]
48. **ПОДСМЕХНУТИ СЕ** с. → (2) *осмехнути се, насмешити се*. — Само се Перо мени кадшто благо подсмјехнуо. *Ков. А.*

49. **ПОКЛАЊАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПОКЛОНИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Свете мошти Василија Острошког[.] коме се поклањамо[.] најбољи су доказ да је Христос васкрсао (...). – Она се и раније поклањала београдској публици, али после своје игре, као једна од највећих балерина света.]
50. **ПОКЛОНИТИ СЕ** с. → (1) *погнути, сагнути главу, горњи део тела као знак поздрава, поштовања, захвалности*. — Чим ступим на врата [свекрове собе], ја му се поклоним, дам обућу, поклоним се опет и клањам док на врата не изиђем. *Вес.* → (2) *клањајући се одати поштовање верској реликвији*. — У ћивоту почива тело цара Лазара. Све то полази тамо да се ... поклони светому ћивоту. *Ад.* → (3) *испољити, одати признање коме, чему*. — Треба се поклонити Момировој сенци. *Каи.*
51. **ПОПРЕТИТИ** с. → (б) *учинити претећи гест*. — [ЕЛК: Фомин намигну Григорију и попрети му прстом. – „Гле ти само!“ рече и госпођа Штер и попрети му својим кратким и црвеним патрљком, подигавши га чак до носа. – Она се намршти на Тома и попрети му главом.]
52. **ПРЕКЛОНИТИ СЕ** с. → (1) *исказати, указати поштовање коме сагињући главу и горњи део тела, поклонити се*. — [ЕЛИ: Капу згули, под пазухо тури, | седам му се преклонио пута, док агиној приступио руци.]
53. **ПРЕТИТИ** н. → (1) *правити руком покрет, гест застрашивања, гелдати кога или говорити гласом у циљу застрашивања*. — [ЕЛИ: Виктор јој је претио прстом. – Једном ми је нека баба претила штапом!]
54. **ПРИМИГНУТИ** с. → *мало намигнути*. — А поручник ... примигну натпоручнику. *Вин.*
55. **ПРИПРЕТИТИ** с. → *руком ~~или речима~~ показати некоме да ће имати непријатности ако учини нешто, запретити*. — [ЕЛК: Курир, који је нашао на степеништу, припрети некоме песницом и запева заједно са госпођицом (...). – Пацијента треба благо уплашити шамаром, припретити му пендреком и рећи: „Сутра идеш кући!“, и штуцање тренутно престаје.]
56. **САЛУТИРАТИ** сн. → (1) *нем. поздравити, поздрављати на војнички начин, дотакнувши се десном руком капе*. — [ЕЛК: [М]ораш стићи на време, мораш се зауставити на црвеном светлу, мораш салутирати генералу и скинути шешир пред директором. – [И] центурион је салутирао трибуну.] → (2) *нем. ода(ва)ти почаст палбом из топова; исп. салут*. — Свака му лађа салутира. Нен. Љ.)
57. **СМЕЈУКАТИ СЕ** н. → *смејуцати се*. — Смијукам се свему што ... бива мојим доживљајем. *Шег.*
58. **СМЕЈУЉИТИ СЕ** н. → *смејуцати се*. — [ЕЛК: Дадли се глупо смејулио Харију, који је провео бесану ноћ размишљајући о сутрашњем одласку у школу (...). – Често се дешава да му продавачице (...) прозру намеру, па му се пакосно смејуље. – [С]тидљиво су нам се смејуљила, показујући крње зубиће, седокоса деца (...).]

59. **СМЕЈУРИТИ СЕ** н. → *смејуцкати се*. [ЕЛИ: Смејурила му се док ме голица.]
60. **СМЕЈУЦКАТИ СЕ** н. → *дем. према СМЕЈАТИ СЕ; СМЕШКАТИ СЕ*. — Смијуцкају се мојој узалудној журби. *Лал.* [ЕЛИ: У петак ништа није радила[,] само се шетала по соби[,] смејуцкала ми се и говорила да сам најбољи муж. – [А] ми их из својих (зими) топлих соба посматрамо и смејуцкамо им се и говоримо како ми ово никад не би радили.]
61. **СМЕШИТИ СЕ** н. → (1) *смешком, осмехом, испољавати какво осећање (радост, задовољство), показивати смешак на лицу, осмехивати се*. — [ЕЛК: Самозадовољна вештица злобно се смешила Марку и отворено ме одмеравала од главе до пете (...). – „Кој ти је овај дечко?“ пита је. „Па муж“, одговара невино. И смеши му се својим лепим зубима. – [В]ише нисмо у оном времену када сам долазила да се смешим Едмонду Дантесу, који ме је чекао горе (...).]
62. **СМЕШКАТИ СЕ** н. → *дем. према СМЕШИТИ СЕ, ОСМЕХИВАТИ СЕ*. — [ЕЛК: Рон се смешкао Харију. – [И] тајно су се смешкали један другом, што јадна Мануела није приметила. – Људи ми се смешкају, док у препуном аутобусу склањам кофер (...). – Док се смешкао полицајцима, рекао ми је да би нас у неком другом граду у Европи вероватно ухапсили.]
63. **ТАПШАТИ** н. → (1.а) *ударати руком о руку у знак допадања, одобравања, пљескати, аплаудирати*. — [ЕЛК: Не бих желео чак ни да ми тапшу. – Публика, и без мирјамовских „полуга“, еуфорично тапше смелим ликовима, обливена сузама. – Чеда Јовановић довео [је] у судницу своје тапшаче да му тапшу.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

64. **БЕКАРИТИ СЕ** н. → *покр. в. БЕКЕЉИТИ СЕ*.
65. **ГРБАТИ СЕ** н. → *в. ГРБАВИТИ СЕ; фиг. клањати се*.
66. **ЗАСМЕШИТИ СЕ** с. → *почети се смешити*.
67. **КЕСИТИ СЕ** н. → */= КЕЗИТИ СЕ/*
68. **МАГНУТИ** с. → *дати очима знак, (на)мигнути*.
69. **НАШКЛЕБИТИ СЕ** с. → *индив. нацерити се*.
70. **ОДСМЕХНУТИ СЕ** с. → *одговорити уз осмех, осмехнути се*.
71. **ОСМЕЈИВАТИ СЕ** н. → *в. ОСМЕХИВАТИ СЕ*.
72. **ПОКЛИМАТИ** с. → *учинити лагани покрет главом према доле дајући какав знак*.
73. **ПОПРЕЋИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОПРЕТИТИ*.
74. **ПРИМИГАВАТИ, ПРИМИГИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИМИГНУТИ*.

75. **ПРИПРЕЋИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИПРЕТИТИ.*
76. **СКЕЗИТИ СЕ** с. → *искезити се.* — Стари сави руке отрага и скези се према њој. *Ђор.*
77. **СМЕЈУЉКАТИ СЕ** н. → *смејуцкати се.*
78. **СМЕЈУЦАТИ СЕ** н. → *смејуцкати се.*
79. **СМЕЈУЦНУТИ СЕ** с. → *осмехнути се.*
80. **СМЕЈУШИТИ СЕ, СМЕЈУШКАТИ СЕ** н. → *смејуцкати се.*

2.1.5. Остали глаголи

На крају овог поглавља дајемо остале глаголе који граде непрелазне конструкције у којима датив има семантичку улогу адресата (или улогу најближу томе), а за које нисмо конструисали реченичне моделе.

То је, најпре, група глагола с префиксом *од-* (глаголи бр. 1–14), који, у примарном значењу, подразумевају ситуације у којима агенс реагује на претходни адресатов поступак, истим таквим поступком – у питању је обично вербални или звучни сигнал, поздрав и сл., с тим што неки од њих имају и знатно развијенију семантику, као што су глаголи *одговорити* и *одговарати* (13–14).

Следе глаголи типа *представити се* (15–20), затим *указ(ив)ати (некоме на нешто)*, а за њима глаголи *обратити се* и *обраћати се* (16–17), који означавају иницирање комуникативног чина („отварање комуникативног канала“ – *Обратио му се и рекао...*), али могу, обично с конституентом у ППК за+А, означавати и целовит чин упућивања захтева или молбе (без спецификавања конкретне поруке – *Обратио му се за помоћ*).

За њима дајемо глаголе који означавају радње које су најчешће емотивно обојене радње, којима се дативном референту упућује какав вербални сигнал (25–36). Глаголи *(по)молити се* и *замолити се* (37–39) означавају директивне чинове, а *кондолирати* и *наздравити* (40–41) – експресивне.

Следе комисивни глаголи типа *обећати се* (42–50), настали рефлексивизацијом, уз које је семантичка вредност датива врло блиска како реципијенту, тако и вредности датива уз глаголе типа *предати се*, *потчинити се*.

Листу завршавамо групом рефлексивних глагола шаролике семантике (51–71), за чију би се детаљнију анализу морали узети у обзир и њихови прелазни корелати.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ОДАЗВАТИ СЕ** с. → (1.а) *одговорити гласом на чији позив, на дозивање: ~ стражару*. — Коњ [му] познаваше глас, те би му се увијек одазвао ржући. *Мат.* → (1.б) *изићи у сусрет, прихватити, испунити*

- (*жељу, молбу*). — *Жељи* ћеш се *мојој* увијек одазвати. *Јур.* Нитко од гладних потребњака није се одазвао *позиву*. *Гор.* → **(1.в) одговорити неким поступком, чином на нешто, реаговати.** — [РСАНУ: Морали [смо] причекати како ће се наш свет одазвати овоме *листу*.] [ЕЛИ: Први *му* се [Дучићу] одазвао Тома Росандић (...) и даровао му (...).]
2. **ОДАЗИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ОДАЗИВАТИ (СЕ).* — [РСАНУ: Наши *им* се одазивају исто тако.] [ЕЛИ: Нису *му* се одазивали, па је поход на Сирију морао бити одложен.]
 3. **ОДВИКНУТИ** с. → **(а) виком се одазвати на дозивање.** — Напне ... грло што год може, те *му* одвикне. *Вел.*
 4. **ОДЗВАТИ (СЕ)** с. → *одазвати (се).* — [РСАНУ: Грађани! На вама би сад ред био ... да се одзовете *својој* *законој* *дужности*. — Никог нема, да се *моме* *јаду* одзове.]
 5. **ОДЗВИЗНУТИ** с. → *одговорити звиждуком.* — Тихо [*му*] одзвизнуоо Лука. *Март.*
 6. **ОДЗДРАВИТИ** с. → *одговорити на поздрав, узвратити поздрав, отпоздравити (речима или скидањем шешира, капе).* — Нетко *јој* одздриви капом. *Кум.* Оклевао [*је*] да ли да *му* одздриви. *Дав.*
 7. **ОДЗДРАВЉАТИ** н. → *несврш. и уч. према ОДЗДРАВИТИ.* — [РСАНУ: Пуковник [*је*] ... крочио према свом Министарству и лежерно одздрављао *часницима ... који су га успут поздрављали.*]
 8. **ОДЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДЗВАТИ (СЕ).* — [РСАНУ: На букви кликће дјетлић, а са ораха *му* се одзива жуња.]
 9. **ОДЈАВИТИ СЕ** с. → **(1) одазвати се; одговорити на поздрав.** — Јави нам се, ми ћемо *ти* се лепо одјавити. *Петр. В.*
 10. **ОДЈАВЉИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДЈАВИТИ (СЕ).* — [РСАНУ: Прође одсечно и презриво, не одјављујући се *никоме.*]
 11. **ОТПОЗДРАВИТИ** с. → **(кога, коме) одговорити на поздрав, одвратити поздрав.** — Природа *му* отпоздриви цела. *Кош.* [РСАНУ: Она је опет промишљала: је ли *му* отпоздрвила јутрос с прозора ... ?]
 12. **ОТПОЗДРАВЉАТИ** н. → *несврш. и уч. према ОТПОЗДРАВИТИ.* — [РСАНУ: Сада је ходао мирно, отпоздрављао *познаницима* и био спреман на разговор. — Химном Револуције заглушује се последњи крик слободног Дубровника ... топ отпоздравља *Лористону* пред вратима.]
- * * *
13. **ОДГОВАРАТИ** н. → **(1) несврш. и уч. према ОДГОВОРТИТИ.** — [ЕЛИ: Џеко је био љут, па је на босанском језику вређао Маћинија, који *му* је одговарао на италијанском.]
 14. **ОДГОВОРТИТИ** с. → **(1) дати одговор (на постављено питање, на писмо, поруку, оптужбу и сл.).** [ЕЛИ: *Вицепремијеру* на питање није одговорио, па је и даље непознаница чија је путовања финансирао.] [РСАНУ: Кад си ме позвао на сарадњу ћутао сам; нисам *ти* чак на твоје писмо ни одговорио. — Ти си писао, молио, запомагао — ја *ти* ипак нисам ништа одговорио] → **(2.а) учинити што поводом чијег изазова,**

реаговати. — [ЕЛИ: Путин му је одговорио брзо и без оклевања.]
→ (3) (нечему) *задовољити захтеве, испунити очекивања, обавезе извршити задатак*. — Чини све што може ... да одговори службеној дужности. *Лал*.

* * *

15. **КАЗАТИ СЕ** сн. → (1) ~~*приказ(ив)ати се ким; представити се, представљати се*~~. — Рукујемо се, ја јој се кажем, она ми понуди столицу. *Бан*.
16. **ПРЕДСТАВИТИ СЕ** с. → (2) *рећи своје име при упознавању с ким*. — Само то сам разумо ... да се свакако морам представити пуковнику. *Шен*.
17. **ПРЕДСТАВЉАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПРЕДСТАВИТИ СЕ*. [ЕЛИ: Имао сам доста суиграча муслимана (...) и кад год сам им се представљао именом, они су били изненађени.]
18. **ПРЕЗЕНТИРАТИ СЕ** сн. → *показати се, представити се*. — Након вечере дао сам се презентирати старом Арнолдсену. *Адум*.
19. **ПРИКАЗАТИ СЕ** с. → (1) *рећи своје име при упознавању, представити се*. — Побрза јој у сусрет, наклони се и приказа. *Цар Е*. Кад му се приказах, развуче усне и нехотице пружи руке. *Петр. В*.
20. **УКАЗАТИ СЕ** с. → (3) *необ. представити се, рећи своје име*. — Симеун Пејић Рудар, Ђак од манастира Гомјенице, – указах му се. *Коч*.

* * *

21. **УКАЗАТИ** с. → (3) *показати, открити, нагласити*. — [ЕЛИ: Стицајем околности, пријатељ који живи у Паризу (...) указао ми је на деветнаестовековну опсесивну заблуду о орангутанима (...).]
22. **УКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УКАЗАТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: [П]охађала сам часове дикције код професора Кнежевића[,] који ми је указивао на грешке.]

* * *

23. **ОБРАТИТИ СЕ** с. → (2) *управити се захтевом, молбом, речима, упутити речи (коме)*. — В. Знаш што, Арсеније, – обрати се [Наталија] мужу – узет ћеш кочију. *Крањч. Стј*. Обратила се ... Паули: – Покажи ми ... где видиш сунце. *Сек*. [ЕЛИ: Колега нам се обратио за помоћ. – У априлу 2012. оштећени му се обратио за позајмицу од две хиљаде евра (...). – Поштована господо, прошле недеље сам вам се обратио за савет због моје болести. – Управа царина се обратила за мишљење Министарству финансија (...).]
24. **ОБРАЋАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОБРАТИТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Секретар је наставио да говори обраћајући се свима.] [ЕЛИ: Ја се слабо разумем, па вам се зато обраћам за помоћ. – Притом је демантовао (...) да му се белоруски лидер (...) обраћао за позајмицу (...). – Агенција за приватизацију тврди да се купац (...) није њој обраћао за одобрење ових хипотека (...).]

* * *

25. **ГЛАСАТИ СЕ** сн. → (2) *јављати се*. — У њежном миљу – ја се теби гласам. *Марк. Ф.*
26. **ГЛАСНУТИ СЕ** с. → *одазвати се, јавити се*. — Јеси ли ми у животу, Видо, гласни ми се, бог те не убио! *НП Вук.*
27. **ДОКЛИКНУТИ** с. → *дозвати клицањем, довикнути*. — Он докликне своме другу. *Креш.*
28. **ЗАКЛИЦАТИ** с. → *почети клицати*. [ЕЛИ: Заклицали су му избезумљено, колико зато што их је назвао својим вољеним момцима[,] толико и због новца (...).]
29. **ЈАВИТИ₁ СЕ** с. → (2.б) *поздравити један другогa при сусрету; одговорити на чији поздрав*. — Ни видео нисам тада ваше лице – само вам се збуњен јавих нехотице. *Дис.*
30. **ЈАВКАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. чешиће се јављати*. — [РСАНУ: Али владика црногорски, од кога је јединствено зависио устанак Црне Горе, Херцеговине па и целе Босне, тек се је само јафкао Карађорђу, као што то и његова писма сведоча, а озбиљне и истините своје погледе обраћао је на море ... тек наком годину дана ... опет се ... Карађорђу јавио.]
31. **КЛИЦАТИ** н. → (1.а) *весело узвикивати; поздрављати радосним усклицима*. — Сви смо сокчили на ноге и дуго клицали Црнвеној армији. *Дед. В.*
32. **НАБАХНУТИ** с. → *подвикнути (коме)*. *Вук Рј.*
33. **ПОДВИКАТИ** с. → *в. ПОДВИКНУТИ*.
34. **ПОДВИКИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОДВИКНУТИ*. [ЕЛИ: Мени Тито није подвикивао, био сам сретан и задовољан што сам такав.]
35. **ПОДВИКНУТИ** с. → (2.а) *викнути на кога јаким, повишеним гласом изражавајући гнев, незадовољство и сл.* — [ЕЛК: Одведи га са сунца, спремам се да подвикнем дечаку који је престао да пева.] → (2.б) *оштро приговорити коме, прекорити кога оштрим, повишеним гласом; изгрдити*. — Треба чешће подвикнути тој несретној дјевојци, јер кад су мушкарци крај ње, зло и наопако! *Франг.* Наредник подвикну пијаним женама и оне се мало растрезнише. *Чипл.*
36. **ПРИВИКНУТИ** с. → *привикати*. — Трговац се ипод брка подсмјехну и привикну домаћину. *Том.*

* * *

37. **ЗАМОЛИТИ СЕ** с. → (с дат.) *замолити; понизно замолити*. — Дјечак поново зајеца и опет се замоли просјакињи. *Цар М.*
38. **МОЛИТИ СЕ** н. → *молити*. — Тето, молим ти се, стани. *Станк.* [РСАНУ: Лаже и кад се Богу моли. – Молиле се двије султаније, | Своме баби цару Сулејману ... | Молиле се и умолиле се.]
39. **ПОМОЛИТИ СЕ** с. → *изрећи, извршити молитву*. — Кличке се помоли бесмртној Љепоти. *Уј.* [ЕЛК: Тада се Иолај помолио боговима Олимпљанима.]

* * *

40. **КОНДОЛИРАТИ** сн. → *исказ(ив)ати коме суђут, саучешће у несрећи, болу, тешком губитку*. — [РСАНУ: О смрти мојега брата ... кондолирао ми је 20/9 1900. — Кад је ... смрт Варађанину отела његову честиту Бету, кондолирао сам му у своје име и у име своје Јулке. — Човјек оваквом типу приступ искрено и пристојно, да му коначно кондолира.]

41. **НАЗДРАВИТИ** с. → *желети коме што добро (здравље, успех, срећу и сл.) испијајући при томе пиће (најчешће алкохолно), пити коме*. — Пружи ми чутуру и рече да јој наздравим. *Вес.* [РСАНУ: Дигну се сада нагло стари ... и заплићући се, наздрави заручницима. — Књаз је рекао своје тасту војводи Петру Вукотићу да подигне здравицу и да наздрави најбољем Црногорцу.]

* * *

42. **ЗАКАПАРИСАТИ СЕ, ЗАКАПАРИТИ СЕ** с. → *обећати се, продати се*. — Не био ја лаћман пете чете, ако се нисте данас врагу закарпарили. *Шен.*

43. **ОБЕТАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОБЕТАТИ (СЕ)*.

44. **ОБЕТАТИ (СЕ), ОБЕТОВАТИ СЕ** с. → *заст. в. ОБЕЋАТИ (СЕ)*. — [РСАНУ:— Објетовати се каквом свецу [значи] завјетовати се.]

45. **ОБЕЋАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ОБЕЋАТИ СЕ*. — [РСАНУ: После се и она и он кајали ... као да се никад нису ни волели, нити се једно другом, уз тешке заклетве обећавали.]

46. **ОБЕЋАТИ СЕ** с. → **(2)** *дати пристанак на брак*. — Поп ... упита ... — Да се ниси обећао којој другој? *Вес.* Изјавио се, а ја сам му се обећала. *Новак.*

47. **ОБЕЋИВАТИ (СЕ)** н. → *в. ОБЕЋАВАТИ (СЕ)*.

48. **ОБЕШТАТИ СЕ** с. → *цсл. в. ОБЕЋАТИ СЕ*. — Што се црним задоји ђаволом, обешта се њему довијека. Њег.

49. **ОБРЕЋИ СЕ** с. → **(б)** *обећати једно другом брак; дати реч да ће ступити (с ким) у брак*. — Одлазила [је] у Митровицу, где се била обрекла једном другу. *Поп. Ј.* Ту су се загледали и обрekli једно другом. *Андр. И.*

50. **ОБРИЦАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОБРЕЋИ (СЕ)*.

* * *

51. **ИСПОВЕДАТИ [СЕ]** н. → ? — [РСАНУ: А ђавола још нијесам гледа | да се попу исповиједао. — Он се препадне, па све по реду исказе, како се земљи исповедао. — Шта ... је Јанку! — Откуд ја знам ... Зар се Јанко мени исповиједа!?!]

52. **ИСПОВЕДИТИ СЕ** с. → **(2)** *цркв. искрено испричати све о себи*. — [РСАНУ: Нећете ми се ... смејати, ако вам се искрено исповедим, да ја волим и обожавам једног невиног анђела. — Станко му се исповеди. — Изнесе му [побратиму] душу и срце као на длану.]

53. **ИСПОВЕЂИВАТИ СЕ** н. → *в. ИСПОВЕДАТИ СЕ*. — Ми смо се исповјеђивали један другоме даном и ноћом, оволико земана године. *Миљ.*

54. **ИСПРИПОВЕДАТИ СЕ** с. → *приповедати до миле воље, досита* [РСАНУ: *искрено испричати све о себи, поверити се*]. — [РСАНУ: Осјетила је дубоку потребу човјека, коме би могла да се исприповиједа.]
55. **НАЈАВИТИ СЕ** с. → (1) *пријавити свој долазак, своју посету*. — Кад велиш да му се најавим? пита отац. *Мат.*
56. **НАЈАВЉИВАТИ {СЕ}** н. → *несврш. и уч. према НАЈАВИТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: Не мораш да ми се најављујеш, само дођи.]
57. **НУДИТИ СЕ** н. → (2.а) *изражавати спремност за приступање коме или чему, за прихватање чега: ~ као радник, савезник, пратилац*. [ЕЛИ: Репрезентативац ми се нудио преко менаџера и сам се прецртао.] → (2.б) *чинити брачну понуду; изражавати готовост на интимне односе*. — [РСАНУ: Она је богата, врло богата, и сад би изгледало ... да јој се он нуди ради њеног богатства а не ради ње; изгледало би да се он продаје.]
58. **ОБЈАСНИТИ СЕ** с. → (1) *бити јасан, изјавити нешто јасно, разумљиво*. — [ЕЛИ: Желим да ти се објасним, не знам зашто баш теби, али уопште је непотребно у животу тражити логична објашњења.]
59. **ОБЈАШЊАВАТИ {СЕ}** н. → *несврш. према ОБЈАСНИТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Њено тијело ... припило се уз Пубу ... Пусти ... то нема смисла. – Да! Знам ја, зашто то нема смисла! – Мило ми је! ... Барем не треба да ти се објашњавам!]
60. **ОТКРИТИ СЕ** с. → (2) *фиг. бити искрен, показати се искреним, признати, рећи истину*. — Гледао сам прилику да ти се откријем. *Јурк.* Отворен и непосредан, брзо се открио, пружајући малдој учитељици могућност да га ... опсени. Бар. **ОТКРИТИ СЕ** с. → (4) *војн. показати своје присуство, своју близину, одати се*. — Треба послати ... патроле, али ... да се нигдје не открију непријатељу. *Хорв.*
61. **ПОВЕРАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПОВЕРИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Велики сам другар са њима. Они ми се поверавају.]
62. **ПОВЕРИТИ СЕ** с. → (2) *саопштити коме своје мисли и осећања у поверењу*. — Осећао је да се мора некоме поверити, морао је имати некога с ким би могао о томе поговорити. *Вес.* Зар се нисте могли мени повјерити? *Креш.*
63. **ПОКАНИТИ СЕ** с. → *понудити се*. *Вук Рј.*
64. **ПОКАЊИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПОКАНИТИ (СЕ)*.
65. **ПОНУДИТИ СЕ** с. → *повр. према ПОНУДИТИ (1)*. — А какав посао ти умијеш радити да се можемо понудити каквом сељаку у службу? *Брл.*
66. **ПОНУЂАВАТИ (СЕ)** н. → /= понуђивати (се)/ *несврш. и уч. према ПОНУДИТИ (СЕ)*.
67. **ПОНУЂИВАТИ (СЕ)** н. → = понуђавати (се).
68. **ПРАВДАТИ СЕ** н. → (1) *повр. према ПРАВДАТИ (1)*. — Командант воза је покушавао да му се правда, али га генерал није ни слушао. *Нуш.*

69. **ПРИЈАВИТИ СЕ** с. → (а) *доћи куда и јавити се за пријем*. — А он ју је једном ноћу клепнуо сјекиром по глави и сам се пријавио властима. *Јонке*.
70. **РАЗЈАСНИТИ СЕ** с. → (2) *јасно исказати, образложити своје мисли, намере*. — Дошла сам да вам се разјасним. *Коз. Ј.*
71. **РАЗЈАШЊАВАТИ (СЕ)** н. → /= разјашњивати (се)/ *несврш. и уч. према РАЗЈАСНИТИ (СЕ)*.

2.2. Конструкције с дативом бенефицијара или малефицијара

У овој глави представљамо конструкције у којима дативни референт реализацијом радње „прима корист“ или „прима штету“. У првом случају можемо говорити о БЕНЕФИЦИЈАРУ, а у другом о МАЛЕФИЦИЈАРУ⁵⁸. И једна и друга улога могу се сматрати конкретизацијом улоге РЕЦИПИЈЕНТА. Глаголе смо сврстали у пет класа – *помагати* (и *одмагати*); *угодити*; *служити*; *наудити*, *доскочити* и *напакостити*; *користити* и *штетити*. Уз једну класу глагола (*угодити*) бенефицијар је врло близак ДОЖИВЉАВАЧУ.

2.2.1. Глаголи типа *помагати* (и *одмагати*)

Табела бр. 17

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС				
	ТЕМА	РЕМА			
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	(ЕКСПЛИКАТИВНА ДОПУНА)	
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични нереклексивни непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица	Зависна клауза
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК у + локатив (в. нап. 3)	да и презент (в. нап. 4)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (БЕНЕФИЦИЈАР)	(СИТУАЦИЈА)	
	<p>Вољна радња коју АГЕНС предузима како би БЕНЕФИЦИЈАР своју радњу довео до успешног исхода или настављао да успешно предузима (в. нап. 1).</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>				
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Апстрактан појам, одн. ситуација у коју је укључен ПАРТИЦИПАНТ ₂	
ПРИМЕРИ:	<i>Пера</i> <i>Лаза</i>	<i>је помогао</i> <i>је помогао</i>	<i>Лазу</i> <i>Пери</i>	<i>у кречењу стана.</i> <i>да се пресели.</i>	

⁵⁸ Као што смо видели у Уводу, сематичка улога бенефицијара везује се и за једну од вредности слободног датива, као у *Испекла им је колаче*.

НАПОМЕНЕ:⁵⁹

1) Агенс може бити ангажован на различите начина и у различитим својствима: може бити (маргинални) судеоник у заједничкој радњи (*Помагао му је у косидби ливаде*), може отклањати препреке, стварати повољне услове или на било који други начин олакшавати њено реализовање (*Помагао ми је у спремању испита*), што се може конкретизовати одредбом начина или средства, али има радњи у којима није могуће постојање „свесног помагача“, пошто су искључиво индивидуалне, невољне и неконтролисане (**Помагао ми је у спавању*).

2) Глагол *помоћи* (и *помагати*) употребљава се и у конструкцијама у којима особа означена дативом није ангажована ни у каквој активности, већ се само налази у тешком стању или неповољној ситуацији – то може бити болест, односно здравствено стање (79–83, 90), заробљеништво (86), ратно стање (85), животне прилике (84) и сл. Улога дативног референта тада је крајње пасивна, па употреба допунске *да*-клаузе није могућа. Експликативна допуна у ППК *у+Л* или сасвим изостаје, или се њоме спецификује природа неповољне ситуације. Објекатски номинал је по правилу особа, евентуално колектив (85) или животиња (90). Субјекатски номинал не мора бити особа или колектив и институција, већ и конкретан или апстрактан предмет (82, 89), па и место (које метонимијски замењује „боравак у месту“ – уп. 83). У свим оваквим конструкцијама с неособним субјекатским номиналима глагол *помоћи* практично се изједначава са значењем и употребом глагола *користити*.

Примери:

(79) Давањем крви, сваки давалац осећа задовољство што је неке *помогао*, али и проверава своје здравствено стање. – (80) Латио се да излечи Пачека и заиста му је *помогао*, али уопште није истеривао ђавола из њега молитвама (...). – (81) Ако људи имају сувише јаке болове и знам да ће умрети, онда *сам* им *помогао*. – (82) Пробала сам тај лек, па ми *није помогао*. – (83) Допустите да вам препоручим Бат. Ни најмање не сумњам да *би помогао* господину Вудхаусу. – (84) Ако ти можда о ташти нешто бринеш[,] онда ево шта ћу ти

⁵⁹ М. Алановић (2010) анализира ове глаголе у оквиру класе „глагола асистенције“, као поткласе опште класе „каузативно-манипулативних“ глагола; у глаголе асистенције сврстава и *ублажити*, *убрзати*, *олакшати*, *побољшати*, а истом приликом узима у обзир и „опстантивне“ („одмагачке“) глаголе – *одмоћи*, *(за)држати*, *зауставити*, *окончати*, *осујетити*, *предупредити*, *заговорити*, *омести*, *спутати*, *уназадити* итд. Тамо изнета запажања једним делом одговарају нашим, али врло их је тешко поредити, пошто се разликују не само скупови анализираних глагола већ и приступ, и термилошко-појмовни апарат.

рећи: ја њу нисам заборавио, и *помогао сам* јој у невољи. – (85) Лефкими је збратимљен са Чајетином на Златибору[,] којој *је* током прошлогодишњег страдања *помогао* у више наврата. – (86) Друштво југословенско-норвешког пријатељства следи емоције Норвешког покрета отпора [,] који је Сремцима *помогао* у заробљеништву (...). – (87) [Ј]едан број верника [се] управо из тих разлога одлучује да уђе у секту јер им *је* „*помогла* кад је било најтеже и најпотребније и није било никог другог“. – (88) Ангажовала се и Међународна организација за миграције, како *би помогла* женама које се најчешће насилно баве проституцијом. (ELK) – (89) У тој неприлици *помогао* им *је* случај и бар за тренутак олакшао тешко ћутање које их је притискивало. – Свест о томе да ће њега ту знати само као Виљемовог пријатеља донекле јој *је помогла*. (90) Ветеринар који је покушао да *помогне* псу рекао је локалним медијима да је животиња угинула због тешких повреда које су јој нанете. (ЕЛИ)

3) Номинал у функцији експликативне допуне јесте типа *nomina actionis*, у ППК у+Л⁶⁰, при чему је обавезно да се дативни референт подудара са носиоцем радње коју означава локативни номинал. Ипак, могући су и други облици. Међу њима су *при*+Л (91), затим предлошки израз *приликом*+Г, при чему последњи пример у (92) показује да овај облик, иако ређи, има ширу дистрибуцију од у+Л, утолико што носилац радње означене девербативном именицом и дативни референт не морају бити подударни („*гостују збирке*“, а не „*ми*“); могућ је, затим, и облик *око*+Г (93), код+Г (94), као и *с(а)*+И (95); коначно, налазимо и примере са предлошким изразом *у вези с(а) + И* (и супстандардно *у вези + Г*) – као у (96). За ППК *око*+Г и *с(а)*+И карактеристично је да допуштају и номинале конкретне семантике који метонимијски заступају радњу у коју је укључен дативни референт, при чему се њена природа реконструише из контекста (*помоћи некоме око судова = помоћи некоме у прању / постављању / брисању судова*), а може остати и неодређена, тако да подразумева било какву радњу у вези с датим референтом. Примери:

(91) [Н]а фестивал [си] водила маму, да *би* ти *помагала* при дотеривању? – Отац је правио брда за ткање, а мајка и деца су му *помагали* при послу. – Синови ми

⁶⁰ Т. Батистић овај локатив разматра у оквиру одељка о локативу „ван мјесне употребе“, истичући да су такви локативи „било трансформи реченица, било представници конструкција у којима је испуштен глаголски облик прилога садашњег“, а међу глаголе који се таквим локативом допуњавају спадају и прелазни глаголи као што су *прекидати, пратити, зауставити, спречити, подржати...* (*некога у нечему*) (Батистић 1972: 36–37). И. Антонић овај локатив сврстава у релативно широку класу случајева које подводи под заједничку категорију ЕКСПЛИКАТИВНОГ ЛОКАТИВА (Антонић 2005: 279–282). Може се рећи да је оваква употреба локатива мотивисана (што не значи, наравно, и да је предвидива или предодређена) метафором АКТИВНОСТ ЈЕ САДРЖАТЕЉ. Д. Кликовац (2000: 99–100) сматра да ова ППК означава активност „на коју се сужава ситуација означена глаголом“.

помагаху при мојим посматрањима и опитима. – Убијао је змије, штитио децу, поспешивао људску плодност, а *помагао је при порођају* и богињи Таверт (...). – Миле јој *поможе при облачењу.* (ЕЛК)

(92) Надамо се да ћемо успети да им *помогнемо приликом тражења запослења* (...). – Држава би требало да нам новчано помогне и *приликом гостовања наших збирки у иностранству.* (ЕЛК)

(93) [П]осле су ме замолили из позоришног одсека да им *помогнем око једног фестивала.* – [Х]оће да му *помогнем око пресељења.* – Танги, ходи да ми *помогнеш око судова!* (ЕЛК)

(94) Ти си (...) млад и (...) неискусан, па ми дозволи да ти као мајка *помогнем код избора брачног друга.* – Великан балета му је *помагао код сценских наступа.* – Мој син ми је такође *помагао код прављења снимака за учење енглеског.* (ЕЛИ)

(95) Требало је да ти *помажем са домаћим задацима.* – [Био је] пре свега изузетно шармантан, дечачког осмеха који говори „госпођо, да ли могу да вам помогнем са цегером“. (ЕЛИ)

(96) [С]ве потезе са њихове стране [треба] тумачити кроз чињеницу да нам Русија *помаже у вези са Косовом* (...). (ЕЛК) – Нико ми до сад *није овако помагао у вези факултета.* (ЕЛИ)

4) Номинал у ППК у+Л може се обично (мада не увек: глагол *асистирати* спада у такве изузетке) заменити и допунском зависном клаузом с везником *да* и презентом, која пак може алтернирати с *инфинитивном* синтагмом и чији се (неизречени) агенс по правилу подударе са агенсом више клаузе (*Помагао ми_i је да ∅_i оперем кола*; уп. Алановић 2010), мада се могу наћи примери где није тако (уп. *Хвала (...) и мом „мучитељу“ [„] који ми је помагао да наш анђелак сад буде у мојим рукама* [ЕЛИ]). Глагол у зависној *да*-клаузи може бити несвршеног или свршеног вида. Ако је несвршеног вида (*Помогао ми је да носим торбу*), њоме се означава ситуација у коју је укључен дативни референт (и, евентуално, агенс) и тада је њена вредност сасвим паралелна номиналној конструкцији у ППК у+Л. Ако је глагол свршеног вида (*Помогао ми је да спакујем торбу*), што је неупоредиво чешћи случај, зависном клаузом означена је резултујућа ситуација, која је циљ ангажовања дативног (и номинативног) референта⁶¹, и тада зависна клауза може алтернирати с локативним номиналом само индиректно – ако је глагол у њој могуће заменити несвршеним парњаком (*Помогао ми је да*

⁶¹ В. Ружић (2006: 154 и даље) разматра овакве клаузе у оквиру опште класе допунских клауза, које допуњавају широку и разноврсну класу глагола каузативне семантике. С друге стране, може се приметити и да су блиске клаузама у функцији допуне циља (*Отишао је да купи новине*), које се у граматичким приручницима сврставају у ширу класу намерних клауза (уп. Поповић ¹²2010: 332–333).

спакујем торбу – Помогао ми је да пакујем торбу – Помогао ми је у паковању торбе); уколико није, употреба локативног номинала је искључена (Помогао ми је да заспим). Бележимо чак и случајеве с да-клаузом којој претходи корелатив у томе:

(97) Симона је била велика жена, Сартр јој је помагао у томе да то буде. – Мишљење се не мења само тако. (...) Ја ти свесрдно помажем у томе да га задржиш. – [И]скрено покушавам да вам помогнем у томе да се оканете ћораво посла (...). (ЕЛИ)

5) На радњу у коју је укључен дативни референт могуће је, посредно, указати и јединицом с временским прилошким значењем (*Помогао ми је кад/док сам поправљао кола / за време поправке кола*)⁶², па чак и локационим заменичким прилогом (*Ту [= у том послу] ми је он много помогао*).

6) Горепредстављени модел односи се на прототипични случај, где и субјекатски и објекатски номинал означавају особу (или колектив, институцију и сл.). Анализа употребе глагола *помоћи* на корпусу, међутим, даје изузетно велики број примера и са субјекатским номиналима другачије семантике. Мање је оних где се може говорити о живој метафори, односно персонификацији, која подразумева да се неживи ентитет представља као вољни „помагач“ (уп. нпр. 98, 99 и 100). У другим случајевима ради се, заправо, о предмету који дативни референт употребљава као средство (102), супстанци коју уноси у организам (103), о месту које има повољан утицај (104), о знању (133), својству или способности дативног референта (122, 125), о физиолошком стању у ком се налази (118), о другој активности дативног референта (108, 109, 110, 113, 116, 119, 121 итд.), као и различитим активностима, догађајима, ситуацијама и околностима независним од дативног референта (114, 115, 117, 127, 129, 132, 135 итд.). Уобичајено објашњење и за ове друге случајеве (какво даје, нпр., Палић 2010: 177) јесте метафорична екстензија, али већи број примера, мислимо, илуструје и приклањање ове класе глагола другом синтаксичко-семантичком типу, оном окупљеном око глагола *користити* (в. т. 2.2.5). Границу је, разуме се, врло тешко повући. Примери:

⁶² М. Радовановић управо и сматра да ППК у+Л има функцију „идентификовања временске симултаности корелативне предикације“, као и „функцију ограничавања тј. локализовања њеног распрострања на околности чије испољавање претпоставља реализовање предикације означене девербативном именицом.“, а као уобичајену „семантичку базу“ види клаузу са *кад*: *помогала нам је у подизању деце* [← ...*кад смо подизали децу*] (Радовановић 1977: 56).

(98) Кора дрвета са стране је начинила широке попречне контрфоре као на готским катедралама, како *би помогла* стаблу да издржи претешке круне грања и лишћа. – (99) На Карабурми је дувао јак ветар (...), па *је* сваком тиму *помогао* у једном полувремену (...). – (100) С иметком је било много теже; али у томе му *је* ипак *помогла* судбина. – (101) [К]уле близнакиње нису могле од једног авиона да се тако „уредно“ уруше у себе да није било динамита који им *је* у томе *помогао*. – (102) [Ј]а сам од колеге (...) добила једну стручну књигу која ми *је* много *помогла* да спреим испите. – (103) Шоља снажне бразилске кафе коју је држао у руци *помогла* му *је* да се мало окрепи (...). – (104) [О]ва јој за узврат (...) препоручује бању за нероткиње која *је* њој (...) *помогла* да зачне сина јединца у тридесет шестој (...). – (105) Чудотворна трава *помогла* им *је* да се потпуно ослободе стега. – (106) [Н]е располажемо још једним бродом који *би* нам *помогао* да се брзо отиснемо одавде (...). – (107) Ератостен није (...) ни видео онај бунар који му *је* *помогао*, при његовом мерењу Земље (...). – (108) Танго ми је савршено *помогао* да преиспитам и сопствени осећајни свет. (109) Спорт ми *је* *помогао* да научим како треба трајати и истрајавати у свему чиме се бавиш. – (110) Занат који му *је* у почетку *помогао* да преживи постао је његов узлет у високо друштво. – (111) Акциони план за сарадњу с Хашким трибуналом (...) *помогао* *је* прошле године Хрватској да се извуче из неугодности с прекидом преговора о прикључењу ЕУ. – (112) [А]ли му *је* хипотерапија, облик терапијског рада где се (...) користе тродимензионални покрети коња, *помогла* да постигне значајне резултате. – (113) Учешћа на многим смотрема знања *помогла* су му да стекне нова пријатељства. – (114) Развој квантне механике *помогао* нам *је* да увидимо да се догађаји не могу предвидети сасвим прецизно (...). – (115) Било какав коментар који *би* *помогао* Бироу у обради овог документа (...). – (116) Међутим, та [сопствена] жртва му *није* *помогла* да постане витез Грала (...). – (117) Хенријева придика, иако је била кратка, више јој *је* *помогла* да увиди претераност маштања (...) него сва разочарања (...). – (118) Дрхтавица која ме је држала последњих дана *помогла* ми *је* да схватим, упркос снажним нападима страха, да моја болест и није ништа друго до то (...). – (119) Посао јој *је* *помогао* да изађе из тог тешког периода. – (120) Затим ће га обасјати родитељски понос док им буде објашњавао како му *је* једна од Виторијиних идеја *помогла* да овај пројекат претвори у реалност. – (121) [И]згубио је чак и ону утеху коју пружа молитва, та једина ствар која *би* му *помогла* да поднесе своју судбину. – (122) [И]нтуиција њене женске природе *помогла* јој *је* да донекле прозре ствар (...). – (123) Већ одавно је требало да постане капетан, али овде му ништа *није* *помогла* његова опрезност у народносном питању (...). – (124) Ова рана искуства *помогла* су ми да лако схвати електричне и акустичне резонансе. – (125) Једина добра страна овако стечене популарности била је та, што ми *је* *помогла* да продам моја открића (...). – (126) [П]ризнао [је] да власти немају ниједан траг који *би* им *помогао* да их пронађу. – (127) Епидемија болести „лудих крва“ у Енглеској отворила је Данцима широм очи и *помогла* им да схвате колико је мало потребно да би народе (...) обузела радост због туђе невоље (...). – (128) [Н]ема тог курса који *би* њему *помогао* да пропева. – (129) Јунска гибања су ми *помогла* да раскинем жалостан *modus vivendi* са злом (...). – (130) Да ли ти *је* операција [на телу] *помогла* да стекнеш самопоуздање? – (131) [С]лободна трговина [је], поред осталог, средњоевропским земљама

помогла да обуздају увозне цене и тако смире инфлацију (...). – (132) [Ј]ош нема праве климе која *би помогла* људима да остваре контакте и отпочну послове. – (133) [М]агистрирала сам са темом о Београду, тако да сам имала претходна знања која су ми *помогла* током рада. – (134) Да ли сте после искуства са режијом бољи глумац? Мислим да јесам, јер ми *је тај искорак ван сцене* *помогао* као глумцу да на неки начин разумем целину. – (135) Изјавили сте да *би посета папе помогла* Србији да снажније буде укључена у европске процесе. (ЕЛК)

7) Слично се може констатовати и за употребу неособних номинала у објекатској позицији. Мањи број примера представља праву персонификацију (уп. 136, 137, 138), али већи број показује да се глагол *помоћи* понаша саобразно моделу којем припада глагол *допринети*, који допушта и особни и неособни субјекатски номинал и искључиво неособни објекатски номинал (в. т. 2.6.2), и то без експликативне допуне. Примери:

(136) Он *је* само мало *помогао* судбини. – (137) [И]стовремено обори скромно очи, било да би се прибрао, или да *би помоглао* својој машти (...). – (138) Очекивања да су на берзанским тржиштима могуће нове, заједничке интервенције централних банака (...) као да су поново *помогла* европској валути (...). – (139) То су они јунаци с којима *сам* тукао Немце код Незвиске, Аустријанце код Белжеца и Комарова и *помогао* нашој заједничкој победи над непријатељем. – (140) Тиндал је дошао у Америку да *би помоглао* оснивању великог научног покрета (...). – (141) Решењу кризе *помогао је* краљ (...). – Човечанство дугује вечиту захвалност Деви Марији јер *је* она *помогла* обнављању заједништва између човека и Бога. – (142) Слабљењу наших позиција на Балкану *помогла су* и нека наша економска тела (...). – (143) Румунија извози струју у Србију како *би помогла* санирању електроенергетске кризе (...). – (144) Огроман одлив сребра (...) на тај начин *је помоглао* развоју папирног новца (...). – (145) [С]амо десет одсто испитаника мисли да *би јачању локалне самоуправе* *помогла* боља сарадња владајућих и опозиционих странака (...). (ЕЛК)

8) Објекат у дативу може и изостати. У једним случајевима може се сматрати да се он подразумева из контекста, а у другим се може претпоставити да се има у виду уопштени или неодређени бенефицијар. Уколико нема дативог објекта, али има експликативне допуне, тада конструкција с особним субјекатским номиналом одговара моделу глагола *учествовати*, *суделовати*, али и *допринети*. Примери:

(146) Спасило их је само муњевито бекство иза једног реда конзерви. *Помогла је*, наравно, и околност да људи никада не гледају стварно пажљиво у оно што раде. – Безуспешно је покушала да са многим ступи у контакт. *Није помогла* ни интервенција норвешке амбасаде, коју је преко оца покренула. – Полиција је и јуче претраживала место (...), надајући се да ће пронаћи неки валидан материјални траг који *би помоглао* у расветљавању овог злочина. – [П]озвао је

телефоном Митју Рибичича, тада савезног министра унутрашњих послова, захтевајући од њега интервенцију. *Помогао је* Јанко Смоле, гаранције су стигле у Будимпешту после два сата чекања. – Ни нови лек *није помогао*. – Ко је највише *помогао* у обнови торња? – [Н]овинар је осуђен зато што *је помогао* у ширењу расистичких изјава. – За њега се може рећи да *је помогао* у стварању многих каријера у разним областима. (ЕЛК)

А пошто су *да*-клауза и девербативни номинал често међусобно заменљиви, конструкције са *да*-клаузом а без дативног номинала могу одговарати трима обрасцима с девербативним номиналом: *Помогао је да се план оствари* ⇒ 1. *Помогао је остварењу плана*, 2. *Помогао је у остварењу плана*, 3. *Помогао је остварење плана* (в. и следећу напомену).

9) У домаћој литератури често се говорило о могућности алтернативне, прелазне употребе глагола *помоћи* и *помагати* и евентуалној разлици у значењу. И. Грицкат (1950) истиче да глагол с дативом „значи ’упућивати’, или – у слици речено – ’прилагати’, ’додавати своју помоћ некоме’, ’управљати је према некоме’, те да тада уз глагол „обично стоји допуна из које се види у чему се помоћ у датом случају састоји“, а да „с акузативом има значење ’служити као помоћ,’ у ширем смислу, тј. помагати трајније или свестраније, обухватити некога у потпуности својом помоћу – тако да су допуне у овом случају мање потребне“. А. Белић пак каже да „глагол *помагати* има више значења“, те да је у једном случају (тј. с дативом) „на уму намена помоћи (ја му дајем, ја му пружам, упућујем помоћ и сл.), а у другом се сматра да је дотично лице предмет моје помоћи (ја га храним, чувам, подижем, новцем, средствима или чиме другим, одржавам и сл.)“ (Белић 1951/1998: 49). Љ. Поповић (1964: 126) закључује да у Вуковом језику *помагати* (и *помоћи*) са дативом значи „пружати помоћ“, а са акузативом „материјално потпомагати некога“. Д. Горган-Премк (1971: 42–43) каже да примери која је нашла „углавном“ потврђују запажања И. Грицкат о семантичком диференцирању. И. Палић запажа да се *помоћи* и *помагати* јављају и у конструкцијама с допуном у акузативу, и то са „скоро неизмењеним значењем“, али додаје да акузативна допуна, за разлику од дативне, „истиче учинак глаголске радње“ (Палић 2010: 176–177). Наша анализа на примарном и секундарном корпусу показује да с правим објектом у акузативу глаголи *помоћи* и *помагати* граде три врсте конструкција. Први тип, врло редак, јесте *помоћи некога (у нечему)*, који не одступа битно од основног, горепредстављеног модела с дативом, где агенс својим ангажовањем олакшава објекатском

референту вршење какве радње, с тим што се објекатски номинал сада премешта у категорију (непрототипичног) пацијенса⁶³ (уп. 147). Други тип прелазне конструкције такође подразумева типично особне партиципанте, с тим што се акузативом означава особа која у виду помоћи прима каква потребна материјална или нематеријална средства од агенса (уп. 148); у оваквим конструкцијама и глаголи попут *потпомоћи*, *потпомагати*, *испомоћи*, *испомагати* имају своју примарну реализацију. Трећи тип близак је другом, а на испитиваном корпусу је најфреквентнији: улогу (опет, непрототипичног) пацијенса преузима, по правилу, девербативни номинал који означава ситуацију чија се реализација поспешује ангажовањем агенса (уп. 149), и то најчешће материјалним или нематеријалним средствима која агенс улаже, али и на друге начине, који могу остати и неконкретизовани. Примери:

- (147) Кажу (...) да, кад тићи излазе из гнезда, ако који не може летети, мајка га помаже својим крилима. Ко је мене помогао кад сам полетео у свет? – Кр[аљевски] посланик дјелује на Дучића, да га помогне у заустављању кампање. (ЕЛК) – [С]ваки нови члан заједнице добија свог „анђела“, који га помаже у одвикавању и навикавању на други начин живота. (ЕЛИ)
- (148) Спида је помогао новцем Цветана да отвори радњу (...). – [Н]овац је мучно зарадила Емилова мајка да би помогла старамажку (...). – Да апсурд буде већи, највише је овај народ помогла адвентистичка организација „Адра“. – Канафани ради у штампарији и по ресторанима не би ли финансијски помогао своје. (ЕЛК)
- (149) Иако је прављење извештаја финансијски помогла британска влада, Болдвин жестоко критикује понашање Уједињених нација. – УНДП је, у оквиру програма за одрживи повратак, помогао повратак породице Павловић у Клину. – После два социјална програма, која је новчано помогла држава, остало их је 570. – [О]рганизацију четвородневног семинара помогла је амбасада САД у Београду. – У првим послератним годинама Лесковац је помогао развој индустрије у осталим градским насељима Србије. Из Лесковца су пресељене многе, комплетне фабрике (...). – И у протекле две године је Народна библиотека значајно помогла Библиотеку града – са чак 16.000 библиотечких јединица (...). – Велика је ствар што је премијер Зоран Ђинђић помогао решавање случаја „вечити дерби“ (...). – Огласио сам се у „Политици“ да бих помогао истрагу (...). – [Н]е воли Ђукановића, за којег каже да је „(...) помогао распродају Црне Горе (...).“ – Тријумф првака левице помогла је и једна мања

⁶³ Системску потпору прелазној употреби даје и могућност образовања реципрочних рефлексивних конструкција: *Пођоше [пијани] којекако и упутише се кући, а помагаху се узајамно* (РМС); лексикографу овај пример служи да илуструје глагол *помагати се*, но мислимо да је ту пре реч о граматичкој, а не лексикализованом реципрочности, тј. о реципрочној конструкцији у којој се налази глагол *помагати*, а не реципрочном глаголу *помагати се*, будући да није могуће образовати конструкцију са социјативним инструменталом (*Он се помогао с њим*). Уп. и Стипчевић 2012.

партија која је такође пожњела успех на изборима 1. октобра (...). – Мора се рачунати са тим да ће овај напад бити помогнут од стране устаничких покрета на територији западнобалканских земаља. (ЕЛК)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АСИСТИРАТИ** н. → лат. *обављати посао асистента; помагати неком у послу*. — [ЕЛК: У раду ми асистира Лела. Озбиљна, тиха, као да не постоји. – [О]тац Томислав (...) га сваког дана вози на тренинге у стрељачку дружину „Чика Мата“ и асистира му приликом гађања, пунећи пушку и мењајући мете. – Помоћник првог преговарача му асистира и брине и о његовој безбедности (...). – Отац помаже у производњи, мајка Благунка нам је асистирала када смо правиле бизнис план (...). – Питала ме је да ли би могла да ми асистира да напишем књигу која би те идеје приближила људима. – Да ли нам неко „асистира“ да формирамо ставове о томе да ли нешто волимо или га заобилазимо у широком луку?]
2. **ДОПОМОЋИ** с. → *допринети, припомоћи*. — [РСАНУ: Што ли би иначе вриједнијег и могао допринијети тој ... чељади, ван да им допомогнем до законитог имена и образа.] [ЕЛИ: Тако је! Да вам мало допомогнем сликом: (...).]
3. **ИСПОМАГАТИ (СЕ)** н. → *несврш. према ИСПОМОЋИ (СЕ)*. — [ЕЛИ: У петом разреду богословије испомагао је протојереју Марку Андравићу у вођењу хора богословије. – [З]емља је била службено неутрална[,] али је испомагала нацистима и фашистима на све могуће начине (...).]
4. **ИСПОМОЋИ** с. → *пружити помоћ (обично у какву послу)*. — Звао [би га] да му испомогне у млину. *Креш*. [ЕЛИ: Могао би да идеш да им испомогнеш у тој светој бици (...).]
5. **ОДМОЋИ** с. → (2) *необ. олакшати коме, ослободити кога терета*. — Телећаци им нису више потребни, те их товаре на своја леђа наши пешаци ... да одмогну Чесима, а и себе мало снабдеју. *Јак*.
6. **ПОМАГАТИ** с. → (1) *несврш. и уч. према ПОМОЋИ*. [ЕЛК: Немачком окупатору у борби против партизана помажу четници и други домаћи издајници. – Они [= полицајци] нам не помажу само у надзирању безбедности саобраћаја на територији Београда, него и у свему осталоме. – [З]акон омогућава одузимање имовине оптужених за ратне злочине, као и лица која им помажу у сакривању. – Лекари и психолози помагали су командантима летачких јединица у одлуци које пилоте одморити (...). – [П]утовао сам у Вашингтон, и разговарао са профајлерима који су ми помагали у томе да израдимо ликове Паоле Диканти и оца Фаулера. – [О]ва двојица монаха су патријарху помагала у свакодневним активностима у специфичним болничким условима. – Биљана му је дуго помагала у репарацији старих и у градњи нових виолина (...). – [С]инови ми помагали су при мојим посматрањима и опитима. – Савладавши страх и гађење, Дуњашка је помагала матери при купању хладног покојничиног тела (...). – Исто тако сам захвалан (...) доценту (...) који ми је помагао при

скупљању и изради илустрација (...). – Подржавам своју супругу и помажем јој око деце. – Годину дана сам ти помагао да пакујеш дрогу у акумулаторе. – Док јој је помагао да обуче капут, млада жена га упита (...).] [ЕЛИ: – Ја ти помажем са твојим духовним односом са блиском душом. – Требало је да ти помажем са домаћим задацима.]

7. **ПОМОЋИ** с. → (1.а) *олакшати вршење неког рада, дати помоћ, подршку, потпору у чему*. — Помози до побједи древним херојима. *Матос*. [ЕЛК: Они су дошли да својим знањем помогну народу. – Њихови покушаји да нам помогну у откривању истине су лажни и усмерени ка задобијању медија. – Позвала је рођаке и комшије да им на њиви помогну у вађењу кромпира. – Немци су долазили у мобу да нам помогну у градњи манастира (...). – Владика Николај Велимировић и Јустин Поповић (...) су ми помогли у покушају да реализујем Хамвашев језик на српском. – Уместо да завидите господину Рашворту, требало би да му помогнете саветима. – Чоли, желим да ми ти и Лусијус помогнете око припрема за Нову годину. – Ако хоћете да вам помогнем у растурању тога романа, учините ми попуст. – Ја не знам шта да му пишем, па ми је тата помагао да га нацртам. – Али зашто? Само да би јој помагао да реша анаграм? – Две младе девојке помогаше Фабрису да сјаше (...).] (→ (1.в) *спаста, избавити, заштитити*. — Рони сузе јутром и вечером ... а не може сину да поможе. *НП Вук*. [ЕЛК: „Чигота“ је уточиште за многе ваше тегобе[,] а тачна информација најбољи пут да се помогне пацијенту.])
8. **ПОТПОМАГАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПОТПОМОЋИ (СЕ)*. [ЕЛИ: Да се мени јавила, и ја бих јој потпомагао. – Сматрам да узимањем пса без папира посредно потпомажем црном тржишту (...). – Кандидат (...) нешто зна, нешто не зна, Гарачићка му потпомаже и извлачи од њега на крају задовољавајуће одговоре. – Није ми била потребна (...) и нико је није терао да ми потпомаже у копању.]
9. **ПОТПОМОЋИ** с. → *пружити коме помоћ, подршку материјално или моралну, подупрети кога, помоћи*. — [ЕЛК: Видиш да је отпустио 16 помоћника и (...) још доводи King Kenny-ја да би му потпомагао у развоју младих играча. – [Д]а сам знао за акцију[,] могао сам Вам набавити стабла липе, кестене, јавора, јасен, па да вам мало потпомогнем.]
10. **ПРИПОМАГАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИПОМОЋИ*. [ЕЛИ: Млади Немци, којима сам иначе мало и припомагао у послу, оставише ми картицу, рекоше да журе (...). – Та два калема је добио на поклон од неког продавца коме је припомагао у продаји по селу (...). – Добро се проводим са волонтеркама, па и онда кад им припомажем у послу.]
11. **ПРИПОМОЋИ** с. → (2) *помоћи у раду*. — Сваки дан дошао би ујутро припомоћи у штали. *Милик*. [ЕЛИ: [Н]исам писац као Ева, ма ни близу, али имам пар идеја како да јој припомогнем у писању будућег романа (...). – Са њеном појавом нестала је српска музика (...), после су пристигле Цеца и друштво да јој припомогну у потпуном уништавању свих (...) духовних вредности (...). – Јелена Голубовић одазвала се позиву оведнедељног газде Екрема Јеврића да му припомогне у послу (...).]
12. **СЕКУНДИРАТИ** н. → (2) *фиг. повлађивати коме у говору или у деловању, помагати, поткрепљивати, подупирати кога у чему*. — Стално ми је кукала и пребацивала, а сусеткиње су јој секундирале: шта ће

од тебе бити. *Поп. Ј.* Ту прави циркус, мајмун један, а овај му ту на ваги секундира, овог слијепо човјека вуче за нос. *Мар.* [ЕЛК: Заборавили су свој минули рад као трајну заоставштину [из које] су се родиле наше данашње муке. Ви им у томе секундираете.]

13. СПОМОЋИ с. → (~~кога~~) *пружити помоћ, притећи у помоћ, помоћи (коме).* — [ЕЛИ: Научио сам да човјек има право да гледа другог одозго једино када треба да му спомогне да се усправи.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

14. ДОПОМАГАТИ н. → *несврш. према ДОПОМОЋИ.*

15. СПОМАГАТИ (~~СЕ~~) н. → *несврш. и уч. према СПОМОЋИ (СЕ).*

* * *

У оквиру истог овог модела реализују се и глаголи као што су *одмагати* и *сметати*, с тим што је сада улога агенса неповољна по дативног референта и његов ангажман, и коме се, дакле, сада може приписати улога МАЛЕФИЦИЈАРА. Агенс често има статус само „фингираног“ ометача, па се његов вољни ангажман обично мора спецификовати прилозима као што су *свесно* или *намерно*. Глаголи *сметати* и *засметати* имају и значење „узроковати непријатан осећај“, па граде и конструкције с дативом као доживљавачем (в. т. 2.3.10).

16. ЗАСМЕТАТИ с. → *почети сметати; омести.* — [ЕЛИ: Свуда има хулигана и лудака, али можда сам некоме засметао у послу. – [Њему] је Перез засметао у последњем брзом кругу, па је имао заостатак. – Утисак је да му је један дефанзивац Кипрана засметао у покушају да дође до лопте.]

17. ОДМАГАТИ н. → *несврш. и уч. према ОДМОЋИ.* — [РСАНУ: Пошто је цитирао наведене ријечи из Вукове књиге, осјетио је одмах, да му Вук не помаже, него да му напротив одмаже.] [ЕЛК: [У] узаврелој атмосфери „Београдске арене“ навијачи [су] повремено одмагали нашим репрезентативцима. – Нисам хтео да му помажем око дроге. Чак сам му и одмагао.] [ЕЛИ: Њањославић ми је читаво преподне помагао (одмагао) у припреми слаткиша (...). – Сигуран сам да ће се познаваоци прилика сложити да нам Израел није одмагао у рату, ни војно ни политички. – Петак је данас и не бих колегама одмагао у било ком смислу да обаве свој посао. – Тито им само није одмагао у процесу националне афирмације.]

18. ОДМОЋИ с. → (1) *учинити сметњу, тешкоћу, нанети штету, нашкодити; супр. ПОМОЋИ.* — [РСАНУ: Аустрија је тада хтела одмоћи Србима а помоћи Бугарима. – И тако место да је помагао оцу, он му – одмогао. – Русија нам је увек била пријатељска држава и „ако нам не помогне – одмоћи нам неће.“.] [ЕЛК: Моје је скромно мишљење (...) да је

овим јадиковкама поменути критичар само одмогао своме штићенику. – Разочаран сам људима који су свесно одмогли председнику Рајићу да се не снађе на председничком положају. – Да ли бивши укућанин сматра да му је Emotion намерно одмогао да се попне на ријалити трон? – И ко им је то данас одмогао да се понашају као уличари? – Судија нам није био савезник, већ је одмогао у многим ситуацијама. – Извињавам се (...) саиграчима, али здравствено стање ме је онемогућило да им одмогнем у победи.]

19. **ОДНЕМАГАТИ** н. → *несврш. и уч. према ОДНЕМОЋИ*. — [РСАНУ: Доста је да се сељаку не однемаже; да у њима гледамо себе, своју крв, сој.] [ЕЛИ: Само немој да ми однемажеш, могу све сама.]
20. **ОДНЕМОЋИ** с. → *одмоћи*. — [РСАНУ: Ко нам помоћи неможе нек нам барем не однеможе.] [ЕЛИ: Благопочивши патријарх је у више наврата настојао да ојача редове Цркве, али између осталих и епископ Артемије му је у више наврата однемогао. – Моје мишљење је да је владика више помогао Требињу него однемогао.]
21. **СМЕТАТИ** н. → *(а) правити сметње коме, узнемиравати кога, бити на сметњи, кварити што*. — [ЕЛИ: Бирајте изоловане и што руралније делове како вам нико не би сметао у уживању које ће уследити. – Плашим се да га је убио неко коме је сметао у неком послу. – Репић пажљиво разделите на два дела, а затим леви прикачите шналом за главу, како вам не би сметао у даљем поступку. – По моме повратку из шетње Толстој ми је почео бивати досадан. Он ми је сметао у писању моје тезе. – [Иза] убиства Душка Јовановића (...) стоје „исти но људи којима је Душко Јовановић највише сметао“ у остварењу њихових вулгарних и неморалних циљева.]

2.2.2. Глаголи типа *угодити*

Табела бр. 18

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће нерексивни, непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ или АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (БЕНЕФИЦИЈАР)
	<p>Вољна радња АГЕНСА чији је исход у складу са (стварним или претпостављеним) жељама БЕНЕФИЦИЈАРА, а коју он предузима самоиницијативно или на захтев бенефицијара, како би бенефицијар био задовољан.</p> <p>Бенефицијар може пролазити кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа
ПРИМЕРИ:	<i>Родитељи</i>	<i>угађају</i>	<i>деци.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголи ове класе блиски су глаголима типа *додворавати се*. Оно што их од њих разликује јесте примарна семантичка компонента, која се (за глаголе ове класе) може формулисати и као „(неким чином) испунити или испуњавати (перципирану) жељу“ дативног референта. Та семантичка компонента може постојати и код глагола типа *додворавати се*, али не као примарна – код њих је у првом плану однос (односно промена односа) дативног према номинативном референту као последица предузете радње. С тим је повезана и претпоставка о нижем статусу или положају номинативног референта у односу на дативни референт; те претпоставке нема код глагола типа *угодити*. Ипак, за глаголе који нису у честој употреби и за које стога није могуће наћи потврда на корпусу, лексикографске дефиниције не дају довољно информација за најпрецизнију класификацију.

2) Глагол *тетошити* сврставамо и у једну и у другу класу. Одговара глаголима типа *угодити* онда када је посреди однос између, на пример, мајке и детета, а када је употребљен у ироничном и фигуративном смислу, (више) одговара глаголима типа *додворавати се*. Овај глагол има и прелазну употребу (*Мајсторице и госпође ... ће га тетошити, хранити и одевати. Милују, грле и тетеше несрећно момче Јована* [РМС].), а речник даје и пример где се објекатски номинал налази у облику *око+Г*, уместо у дативу (или акузативу): *Мазила нас је [мати] ... и тетошила око нас* (РМС).

3) Како је једна од битних семантичких компоненти испуњење жеље дативног референта, семантичка улога датива врло је блиска ДОЖИВЉАВАЧУ. То се види и по томе глаголи као што су *годити* и *говети*, када се употребљавају с неособним номиналом у субјекатској позицији, граде конструкције где се дативни референти једино тако и може интерпретирати (в. т. 2.3.1).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ГОВЕТИ** н. → (1) **заст. в. УГАЂАТИ**. — Кречар, и он је срећан човек, има жену ... која му у свачему гове. *Игњ.* Ту му гову. Увек га ујутру питају шта он најрадије једе, па му кувају. *Срем.* [РСАНУ: Много јој ти идеш низ длаку и говеш ђефовима, као да јој ... [је] звезда на челу. – Гркас' чувај и када ти говори. – Овај [ћир-Теофило] му толико говео да владика при одласку хтеде да прочита молитву благословену за цео његов дом.] [ЕЛК: Тако је Бошко увек умео и друге усрећити и себи говети.]
2. **ГОДИТИ** н. → (2) **чинити што је неком угодно, угађати**. — Примицао се Грга све корак по корак Ивановој души, гдећи његовој страсти. *Шен.* Он је дошао у ову пуну гору да богу годи. *Јакш. Ђ.* [ЕЛИ: Ја сам ту да ти годим.]
3. **ЛАГОДИТИ** н. → (а) **чинити по вољи, угађати коме; мазити кога**. — Звијери њега се не боје ... те лагоде новом владоцу. *Прер.*
4. **НАГАЂАТИ** н. → (4) **покр. угађати**. — Мајка ми износи ... јутром слатко од дуња ... и свачим ми нагађа. *Радул.*
5. **НАГОДИТИ** с. → (1.б) **удовољити, угодити**. — Дођи, срећо златна, нагоди мојој љуби сваког миља изобиља! *Хар.* [РСАНУ: Нагодити кому [значи] ... угодити му.]
6. **ПОВЛАДИТИ** с. →[?] **одобрити**. — Ја сам ... научен да не повладим срцу. *Змај.* Тане је мучећи копкао по лули, као да не зна коме би повладио. *Шимун.* [ЕЛИ: [О]во мало да ти повладим у твојем претпостављачком маниру. – [М]оја је (...) збиља дивна жена, слажемо се, (...) повладим ја њој, повлади она мени и сви сретни и задовољни. – повладио сам себи и признао да сам се запрепастио нечим што доиста запрепашћује. – Херберт ми је повладио да нисмо ништа могли учинити, осим да будемо врло опрезни.]

7. **ПОВЛАЂИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОВЛАДИТИ*. — [ЕЛК: Млади људи су повлађивали обојици једном па другом. – Међународна заједница повлађује терористима. – [Катарина] га је слушала и повлађивала му док је могла са својом младалачком сусретљивошћу (...) – [Б]ела кући и Конгрес су годинама повлађивали интересима крупног капитала (...). – Стајали су око њега смешећи се и повлађивали му главом (...). – [Т]оталитарни режим [је], повлађивао неукус и некултури. – Да сам повлађивао славољубивости познаника, моја сабрана дела би била најобичнији попис становништва (...). – [О]сам година сва локална гласила само повлађују општинској власти (...).]
8. **ПОВОЉИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОВОЉИТИ*. — А ти си његову народу сад повољивати стао. *М-И*.
9. **ПОВОЉИТИ** с. → *учинити коме по вољи, угодити коме, задовољити кога*. — У писму се моли да га стриц премјести у који други манастир ... Фра-Пињата повољи синовцу. *Мат*. И ја се тако решим да јој повољим у свему. *Цар М*.
10. **ТЕТОШИТИ** н. → *(око некога, некоме, некога) брижно и нежно се старати о некоме, угађати некоме, пазити некога; нежно се обраћати (некоме), умиљавати се (око некога, некоме), миловати, мазити*. — Ратковић ... је тетошио и једној и другој. *Коз. Ј*. [ЕЛИ: Добро, хоћеш да чујеш како ти тетошим (...)? – Док сам ја студирао[,] наша држава је тетошила и угађала Црногорцима (...).]
11. **УГАЂАТИ** н. → *(1) несврш. и уч. према УГОДИТИ*. [ЕЛК: И тако му сваки дан пролази у томе да угађа страсти која га је тога тренутка наишла (...). – Жена која у почетку претерано угађа мушкарцу, (...) скрива себе. – Понављам вам, тражиће вас први дворски достојанственици, угађаће вам, грлиће вас (...). – [П]ублицитет је по правилу важнији од профита, а богати могу да угађају својој таштини. – Таква жена воли да једе, жели да јој угађају и да јој се диве. – Родитељи који у свему угађају детету онемогућују му да развије способност да воли друге.]
12. **УГОДИТИ** с. → *(1.а) учинити по вољи, испунити жељу (коме), задовољити (кога)*. — Мени ћеш доиста веома угодити хоћијеш ли овај Божић провести код твога старога Антуна. *Јурк*. Гледао је да му угоди у свему. *Чипл*. [ЕЛК: Мештани се труде да што боље угоде гостима (...). – Али и Румљани су, као и већина Срба, склони да угоде несрпским тежњама (...). – Бањалучани су се заиста трудили да што више угоде пријатељима из Београда (...). – Аксиња је била удворички понизна и преко мере услужна, трудећи се да угоди младој господарици. – Но, ко би угодио машти човековој и задовољио све приговоре (...).]
13. **УДОВОЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УДОВОЉИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Ту су се скупили некакви шефови делегација да одлучују и да одовољавају Шпанцима. – Боље формуле за лакше наношење удовољавају укус потрошача (...). – [Критиковао је] српске власти да су протеривањем амбасадорке Анке Војводић удовољавале националистичким струјама (...). – [А]ли је Дедал летео све до Сицилије[,] где је удовољавао свом новом заштитнику, краљу Кокалосу (...). – [Д]обићемо народну гувернанту која ће удовољавати свим прохтевима размажене дечице.]

14. **УДОВОЉИТИ** с. → *испунити тражење, захтев, жељу*. — Сматрао [је] да је тиме удовољио потписницима рапорта. *Јк*. Туробни му спремно удовољи жељи. *Креш*. [ЕЛК: Зато су тражени станови на Видиковцу и Лабудовом брду јер могу да удовоље потребама породице. – Сви се по кући разлетеше да удовоље домаћину и његовом пријатељу (...). – Угоститељи (...) се труде да удовоље гостима и тако задовоље обостране интересе. – [В]ласницима већих кафана омогућено [је] да раздвајањем наменских просторија удовоље и пушачима и непушачима (...) – Путинова Русија није оно што је била Јељцинова Русија, спремна да удовољи Западу (...). – Никада није био једноставан креатор или неко ко се труди да удовољи новинарима.]
15. **УМОСТИТИ** с. → *покр. угодити, удовољити некоме*. — Ту су јетрве ... заове, може бити свекрва, па свекар, па сваком ваља умостити. *Глиш*.

2.2.3. Глаголи типа *служити*

Табела бр. 19

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни нерелексивни рекацијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (БЕНЕФИЦИЈАР)
	<p>Вољно ангажовање (АКТИВНОСТ) АГЕНСА која подразумева услишавање захтева БЕНЕФИЦИЈАРА, задовољавање његових потреба и сл., обично у неком односу потчињености према њему.</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа
ПРИМЕРИ:	<i>Слуга</i>	<i>је служио</i>	<i>господару.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Ови глаголи блиски су глаголима типа *угодити*. Међутим, глаголи типа *угодити* односе се на појединачне радње, док ови глаголи представљају ангажовање агенса као уопштену активност, а истовремено означавају и неки вид потчињености агенса у односу на дативног референта.
- 2) Уколико се у први план ставља управо однос према номинативном референту, а не ангажман агенса (као скуп радњи које предузима), ови глаголи приближавају се глаголима који означавају статичне односе (*деверовати*).
- 3) Један број глагола има и прелазну реализацију, с акузативним номиналом уместо дативног. И. Палић разлику између непрелазних конструкција (с дативом) и прелазних (с акузативом) објашњава тиме да је у првим несубјекатски референт „неизравно погођен“, а у другим „изравно погођен“, што је неспорно (ма колико апстрактно било), те да прве значе „ограничено служити, не нужно по некој обавези или дужности, него углавном драговољно“, а друге „неограничено служити, по некој обавези или дужности“ (Палић 2010:

181). Нисмо сигурни колико конкретан материјал даје довољно потврда за овакве закључке. Примери за прелазне конструкције:

(150) Мјесто да нас он главом *двори*, ето шаље своје људе. – Кад се прехладио и разболио, *дворила га* је као једна права и честита жена. – Није дуго радила, него [је] *настојала своју мајку*. – *Тебе служећи* скинула се моја младост са мене. (РМС) – Не тражи човек слугу да *би га служио*, колико да би нахранио свој его. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДВОРИТИ** н. → (1.а) *служити, послуживати*. — Пред твоје сам ноге пао да ти дворим док ме траје. *Крањч. С.* → (1.б) *бринути се о неком чинећи му услуге, указујући помоћ, неговати*. — [ЕЛИ: [То су] несамостални мамини синчићи који очекују да им тареш остатке хране испод браде док једу и да те ништа (...) не увесељава него да му двориш (...).]
2. **ИЗМЕЊАРИТИ** н. → *служити коме, код кога; бити коме слуга*. — За свог [им је] дјетињства измењарила. *Павл.* [РСАНУ: Измењарећи другима, више гладан но сит, био је успио да одагна ону љуту сиротињу. – После кржаве косовске војне ... | И српске кћери ... крвопији свом измењаре | Хареме пунећи. – Велики је јунак ... али ... ипак измењари Турцима, хоће каткад за паре да иде против Срба. – Ти, ујаче, што осрамоти Станковића, те измењариш субаши и губиш душу.] [ЕЛИ: Ћосић је, наводно, „измењарио Титу и жарио и палио као уметнички гаулајтер Србије“ (...).]
3. **НАСТОЈАТИ** н. → (2.б) *покр. чувати, неговати*. — [РСАНУ: Дјеца на тај начин родита слабо живу, јер им се не настоји.]
4. **РОБИЈАТИ** н. → (2) *радити за неког, служити некоме; робовати*. — Зетовима робија. *Рад. Д.* [ЕЛК: Суд који најбоље казује да Радован Кошутин није узалуд „целог века робијао науци“.] [ЕЛИ: Црногорац се насмеја (...) па рече: „Е (...), ја да ти робијам на послу нећу!]
5. **СЛУЖИТИ** н. → (1.а) *бити слуга, радити код некога кућне и друге послове за плату; (некога) радити, вршити разне послове испуњавајући чију вољу, наредбу, заповест, дворити*. — [ЕЛИ: Волим Исуса и одано му служим. – То што ти је помогла не значи да мораш да јој служиш до краја живота. – Народ увелико поштује племство, и по њиховом схватању, племство је поносно што служи господару и цени његове наредбе. – [М]ислим да смо ми изабрани да служимо народу, а не обратно. – Научи ме да ти служим како заслужијеш.]

2.2.4. Глаголи типа *наудити, доскочити, напакостити*

Табела бр. 20

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни нереклексивни рефлексивни глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ, ДОСТИГЊУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (МАЛЕФИЦИЈАР)
	<p>Вољна радња АГЕНСА која је неповољна по МАЛЕФИЦИЈАРА.</p> <p>Малефицијар обично пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Лаза</i>	<i>је доскочио је наудио</i>	<i>Лази. Пери.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Посреди је релативно хетерогена класа глагола. Један од разлога за ту хетерогеност могао би бити и тај што се овакве (односно сличне) ситуације, у којима агенс делује на другу особу изазивајући очигледан и недвосмислен негативан ефекат по њу, обично везују за конструкције с прелазним глаголима (нпр. *убити, повредити, осујетити* и сл.), а то су, штавише, прототипичне прелазне конструкције, у којима је други учесник прототипични пацијенс, који трпи очигледну штету и пролази кроз промену стања.
- 2) У прву поткласу спадају глаголи с префиксом *до-* (*дохакати, доскочити*), који образују конструкције које се семантички ослањају на алативну схему: дативни референт представља се као „такмац“ који је одговоран за извесне ситуације неповољне по номинативног референта (или пак напросто има лоше намере према њему), и досад му је „измицао“, па овај предузима

радње којима му се „приближава“, „достиге“ га, чинећи га безопасним, предупредујући његове намере и сл.

3) Другу поткласу чине глаголи као што је *напакостити*: односе се на ситуације где агенс предузима радњу која не мора угрожавати дативног референта директно, али за коју зна да је супротна његовим очекивањима или жељама, па је коначан исход по њега неповољан и изазива љутњу, бес и сл.

4) Трећа поткласа глагола (*наудити, нашкодити*) односи се на ситуације у којима агенс предузима било какву радњу која је на било који начин штетна или неповољна по дативног референта. У односу на претходне поткласе, ови глаголи допуштају и широко метонимијско проширење у погледу ентитета означеног дативним номиналом, па се он може односити и на неки конкретан аспект личне сфере дативног референта (*наудити/наудити нечијим интересима, здрављу* и сл.).

5) Овде смо условно прикључили и глаголе као што је *подвалити*. Њихово првобитно (а данас, заправо, маргинално) значење по свему судећи везује се за робне трансакције, у којима бива обманут и стиче мањкаву или лажну робу, уместо очекиване, трпећи на тај начин штету; стога ови глаголи имају и прелазну употребу у том значењу (*подвалити некоме нешто (за нешто)*). Ово значење, међутим, проширило се тако да обухвата било какву ситуацију у којој дативни референт бива доведен у заблуду од стране агенса и тако трпи штету.

6) Глагол *кидисати* данас има типичну рекцију *на+А*, али тада има значење „напасти“, а не (архаично) „нанети штету, упропастити“ (које има с дативом).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДОДИЈАТИ** с. → (2) *наудити, нанети штету* . — Пушке му [Марку] не могаху лако додијати, јер је на њему оклоп од гвожђа, а испод њега панцир-кошуља. *Дом*. [РСАНУ: Ваља му је од мазије т'јело, | Кад му сабља дод'јати не може. – Лице му је сунце опалило, али опет није додијало лепоти његовој.]
2. **ДОКУНДИСАТИ** с. → тур. покр. *додијати, досадити*. [РСАНУ: (I.1) *нанети штету, наудити; доскочити (некоме), доћи главе*.] [РСАНУ: Плакало, не плакало ... не дај му [детету да једе], те не дај – не ће му ништа докундисати (нашкодити), нити ће му ишта бити. – Вала ми нико у мом земану није оволико докундис'о. – Да ја видим тога Швабу, који ће нама докундисати. – И тако ти мој Козомоара докундиса Рауху.]

3. **ДОСАДИТИ**₁ с. → (2) **заст. нанети зло, наудити, нашкодити**. — Чело [му] нагарављено да му уроци не би досадили. Вес.
4. **ДОСАЂИВАТИ** н. → ([РСАНУ: 2]) **штетити, шкодити (некоме, нечему); наносити штету (нечему), кварити (нешто)**. — [РСАНУ: Кад се гас тај [хлор] у флаше вата, ваља се од њега, будући дисању досађује, добро чувати. – Безбројни су начини на које му [књижевном језику] они [песници] досађују ... употребиће придев, глагол, именицу и сваку другу реч место сваке друге речи, преносиће глаголе из једне врсте у другу.]
5. **ДОСКАКАТИ** н. → (2) **несврш. и уч. према ДОСКОЧИТИ**. — [РСАНУ: Развила [је] мало више финоће у разговору ... кад га пеца и кад му доскаче. – Сеђаше он у кругу неколико пријатеља и ... доскакаше свакоме и својим духовитим шалама и доскочицама. – Како смо почели, онако морамо довршити, доскачући тегобама како где можемо и умемо. – Имао [је] да одолева сили и доскаче лукавству. – Понекад се човек размеће снагом руку ... лепотом тела, али свему томе доскаче болест.] [ЕЛК: И тиме се доскаче хировима природе.]
6. **ДОСКАКИВАТИ** н. → **несврш. и уч. према ДОСКАКАТИ**. — [РСАНУ: Противницима својим ... знала је добро доскакивати. – Почели су правити замке, како ће Енглезима бар испод руке доскакивати. – Има сто начина где један другом можемо доскакивати.] [ЕЛИ: [Н]аканио [је] тегобе уклањати, кривице исправљати, неправде затирати, нереду доскакивати (...).]
7. **ДОСКОЧИТИ** с. → ([РСАНУ: 2]) **фиг. досетљивошћу превазићи, надмудрити (некога); подвалити (некоме)**. — Мозгао сам не би ли се тому доскочити могло. *Шен.* Насмеја се деда Маша, задовољан што му је кћерка доскочила. *Сек.* [РСАНУ: Вала доскочиће њему Сава и добити опкладу. – Хтела [је] да доскочи стрицу и да се уда упркос његовој забрани. – Морало [се] довијати и проналазити начине како доскочити цензури. – Тек у трећем писму, Љубан је доскочио брату. – Нема никога ко би овом јаду доскочио. – Фил је највећа животиња на свјету, ал му људи опет доскоче.] [ЕЛК: Ипак, преваранти су нашли нов модус како да доскоче банкама. – [К]аже да ће бити лакше да доскоче уличним трговцима (...). – [П]олиција тражи шира овлашћења да доскочи новом изазову (...). – [Н]ишлије (...) доскочиле су овој одлуци Скупштине града и „Паркинг сервиса“.]
8. **ДОХАКАТИ** с. → (1) **доћи крају, надвладати, на крај изићи, учинити безопасним**. — Арнаути, чијој је сили дохакао тај исти војник, притворно обарају поглед. *Нуш.* Може му [болесну зубу] дохакати само хладно гвожђе. *Куш.* [ЕЛК: Бесплодним унутрашњим политичким препуцавањима може да дохака само велики спољни непријатељ (...). – А Дажбог му ипак дохака овако: (...). – Ваљда мисле да ће, ако „дохакају Додик“, нестати Република Српска. – Обама предлаже да се (...) главнина трупа из Ирака (...) пошаље у Авганистан да би се дохакало Осами бин Ладену и његовој Ал Каиди (...). – [А]ко баш хоћу да јој [глупачи] дохакам, (...) има ту и других начина (...). – Не дохакаше ти [Ивану Кузмичу] ни пруски бајонети, ни ђулад турска (...). – [Тај отров] је спор, али тако сигуран да и слону може дохакати. – Не сме да дозволи

да нико из његове странке буде премијер, јер би тај мајчин син одмах доакао Тадићу и сменио га. – [Т]у опет видим заверу Европе која жели да нам доака.] → (2) *доћи главе коме, уништити, убити кога*. — Ко их [виле] види, неће добро проћи, пропао је: или ће га оне устрелити ... или ће полудети видећи њихову лепоту, па ће сам себи дохакати. *Вес*.

9. **КЕИСАТИ** н. → (а) /= кехисати/ тур. покр. *кидисати, навалити на кога*. — [РСАНУ: Неки се комшије тако крвниче, да би један другоме кеисали и крв попили.]
10. **КЕХИСАТИ** н. → /= кеисати/ тур. покр. — [РСАНУ: Бјелопавлић њима кехисао.]
11. **КИДИСАТИ** сн. → тур. (коме или чему) *не поштедети кога, уништити, убити, упропастити*. — Јунак негда, сад не јунак више, но трст којој сваки хлад кидише. *Маж. И*. За мене ће ... брат кидисати брату. *Матов*. [ЕЛИ: Као да је у накани да је [Мораву] прогута или зајази, стално јој кидише и искушава дамаре.] → (2.б) (себи, на себе) (у)чинити *самоубиство, дигнути руку на себе, убити се*. — Млади је гроф кидисао своме животу. *Леск. Ј*.
12. **КОБИТИ** н. → (2) (коме) *рђавим мислима или изражавањем таквих мисли наносити зло, о злу мислити или радити, злобити*. — Зла маћеха прогања бездушно пасторку, коби њеној срећи и њеном животу. *Глиг*. [ЕЛИ: Вас ја жигошем, надмене потомке, (...) | Вас који око престола пузите, | Слободи, Генију, Слави кобите!]
13. **КОВРЧИТИ** н. → (2) *фиг. подваљивати*. — Да си мало паметнији, мого би му [газди] сад коврчити, па све да ти тепа и да те глади. *Ћор*.
14. **НАПАКОСТИТИ** с. → *учинити пакост, нанети штету, наудити (некоме)*. — Он је ... помагао демонстрације ... само да би ... влади што више напакости. *Риб*. Смишљаш нешто како би и ти њему напакостлио. *Ђон*. [РСАНУ: Али сви ти непријатељски кораци нису могли напакостити мобама. – Кршевски мутеселим испизмио се у последње време на манастир и тражи сваку прилику да му напакости. – Наши непријатељи чекају сваку, па и најмању ситницу, да би нам напакостили. – Папа Леон X, платио је стотину златних цекина за један епиграм да напакости неком човеку којег је мрзео. – Зваће ко и мене да тамо идем, ако ни с чега другог, а оно да ми напакости. – Дона Фиљи, видећи да долази Рубиера, поче се шепирити, очијукајући кришом са странцем да јој напакости.] [ЕЛК: Обично, жене воле да победе и напакосте жени, отимајући јој мужевљевоу љубав. – Светац мало сутра, прогласио га Јован да напакости фрањевцима! – И зато су неимари (...) прострли цираду, да би спречили кишу да им напакости. – У тренутку сам помислио да се неко нашалио и паркирао грдосију у малој башти да би напакостлио мом комши (...).]
15. **НАТРУНИТИ** с. → (2.б) (некоме) *учинити нажао, нанети непријатност*. — Ја не знам има ли кога ... да му газда-Рака није ... макар у чем натрунио. *Глиш*. [РСАНУ: Није се шалити ... с човеком који свечано изјављује да је готов да убије свакога ко му буде натрунио! – Одоше ... да моле за сиромаша чичу, да кажу да је невин ... да никоме никад не натруни. – Ја и народ хоћемо, да сваком читамо катавасију, ко

нам натруни. – Јесу ли га [град] сами житељи овако назвали, или други свијет, да им натруни? – Та пре та после стаће им [Грцима] за врат Турци или Татари, с којима желе нама натрунити.]

16. **НАУДИТИ** с. → *нанети зло, причинити штету, напакостити, нашкодити*. — Знаш ли да ми је прошле године стог сијена запалио, само да ми науди! *Лоп.* [РСАНУ: Којигод изиђе на језеро, ни један се не врати, а он ево два дана како се с аждајом бори, па му ништа не науди. – Има у овом мјесту ... људи, који све могуће раде, да учитељици огорче живот те пазе на сваки њезин корак, не би ли јој како наудити могли. – Они нам могу наудити на безброј начина. – Описују ... како прост свет спречава злим дусима (демонима), да му не науде. – Каогод што ђаво може човеку да науди, исто тако може и да му помогне.] [ЕЛК: Тридесетогодишњи Н. И., који је претио да ће повредити себе, али и наудити полицајцима и укућанима, приведен је (...).]
17. **НАХУДИТИ** с. → *в. НАУДИТИ*. — [ЕЛК: [Б]раћа Коанте су хтели да нахуде Сешаровима оптужујући их да су либерали (...). – [М]лади момци (...) забадају у хаљину црни т., „да им вјештице или зли духови не нахуде“. – Већ раније је било јасно: само ако одбор ма у чему не угоди свету, ако чим било нахуди балу, настаће нечувен прасак љутње. – Његова свирепа шала могла је заиста да нахуди књизи. – Вечито се бојао да му ко не нахуди. – [А]ли се боји да своју мржњу обелодани, из пукога страха да је он не остави и тиме нахуди њеном угледу у књижевности (...). – Све те наде, ти напори, то очајање, примљени без икакве оградe, јако су нахудили лепоти госпође Шардон (...). – Хајде, велим, да још нагазим, па да нахудим Јулији Михајловној!]
18. **НАШКОДИТИ** с. → *нанети штету, наудити (коме или чему)*. — Није могао наћи бољу згоду да нашкоди манастиру. *Андр. И.* Она не би ни за што на свијету учинила нешто што би њему нашкодило. *Грг.* [РСАНУ: Ну Мађари су нашкодрили себи и нами кроз оно хуљење. – Ово не иде, нашкодиће угледу партије. – Политичке власти у фиктивној „Војводини Србској“ чиниле су све да нашкоде овом ... српском гласилу. – Она не би би за што на свијету учинила нешто што би њему нашкодило. – Знаш ли ти да си много покварио код консулата и свима нама нашкодио.] [ЕЛИ: [П]оједина племена верују да би се у њима могли налазити зли духови способни да нашкоде трудницама. – Ко, у намери да нашкоди страној држави или међународној организацији, изврши отмицу (...), казниће се (...).]
19. **ПАКОСТИТИ** н. → *чинити пакости коме, чинити за инат, пркосити, шкодити коме*. — Оном [су] професору ђаци највише пакостили који је с њима тирански поступао. *Марк. Св.* Она је знала да је официр не може узети, али гонило ју је да пакости свету, да се игра с немогућим. *Петр. Б.* [ЕЛК: Немани су невидљива бића која ноћу крстаре по земљи и пакосте људима. – Али кад сам већ почео, де, реците ми, зашто свет мени пакости, зашто ме каља? – [Б]ио [је] и остао у дубини душе мек и племенит човек, који никоме није пакостио, а камоли Веселину Чајкановићу.] [ЕЛИ: Читавог живота ми само пакостиш. Јесте, пакостим ти. Таква ми је природа. И мајци сам напакостио тиме што сам се родио.]

20. **ПОДВАЛИТИ** с. → (1) (коме) *послужити се подвалом, намерно подметнути лаж под истину, поступити нечасно, несавесно према коме*. — Старим долама и видрама обично се не може подвалити. *Срем.* Умио [је] да свима свједоцима оптужбе ... подвали и да их ... збуни. *Лукић В.*[ЕЛК: То су маргиналне личности, које желе да обману и да подвале српском народу. – Својевремено су такмичари и наставници из појединих земаља покушали да подвале организаторима. – Уверен сам да Гејтс, као искусни провокатор, хоће да подвали Путину.]
21. **ПОДВАЉИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОДВАЛИТИ*. [ЕЛК: Сазнајемо, међутим, да је једна пумпа у центру Београда на несвакидашњи начин подваљивала купцима. – Он лаже, подваљује своме господару и врло често живот свог претпостављеног претвара у прави пакао. – Кривотвори налазе, подваљује колегама (...). – Сећам се да смо у гимназији стално морали да подваљујемо професорима да бисмо слушали Минимакса. – Као дете, нисам волио бајке. Зато што у њима одрасли подваљују деци.]
22. **ШТЕТИТИ** н. → (1) *бити од штете, наносити штету, уништавати, оштећивати, кварити итд.*. — [ЕЛК: Ја не желим да штетим премијерки, нашој странци и влади и зато сам се одлучио на овакав потез.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и следећи глагол:

23. **НАТРУЊИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАТРУНИТИ (СЕ)*.
24. **ШТЕТОВАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ШТЕТОВАТИ*. Вук Рј.
25. **УДИТИ₁** н. → *наносити штету, зло, шкодити*.

2.2.5. Глаголи типа *користити* и *штетити*

Табела бр. 21

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће рефлексивни, рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (НУЛА)	СТАЊЕ (или ДОСТИГНУЋЕ)	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (БЕНЕФИЦИЈАР /МАЛЕФИЦИЈАР)
	Ситуација у којој ПАРТИЦИПАНТ ₂ остварује корист или штету од ПАРТИЦИПАНТА ₁ Уколико ситуација представља ДОСТИГНУЋЕ, ПАРТИЦИПАНТ ₂ пролази кроз промену стања.		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Конкретан или апстрактан појам		Особа
ПРИМЕРИ:	<i>Чај од нане Предах Промаја</i>	<i>користи је користио шкоди</i>	<i>сваком болеснику. планинарима. Лази.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Посреди је врло високосхематизована ситуација за чији је опис тешко изнаћи адекватан метајезик. Корист (или штета) коју дативни референт остварује може бити последица радње у којој он на било који начин употребљава номинативни референт (конзумира, користи као средство и сл.), или пак може бити од њега потпуно одвојен, па чак и не бити свестан да он постоји.
- 2) Номинативни референт типично није особа. Уколико јесте, подразумева се да није ангажован као агенс, тј. да је његово учешће у ситуацији пасивно.

3) Уколико је дативни конституент тематизован, а номинативни рематизован (као у *Лази шкоди промаја*) дативни референт треба сматрати ЛОГИЧКИМ СУБЈЕКТОМ, а не неправим објектом.⁶⁴

4) Глаголи *користити* и *штетити* могу се односити на ситуације које захватају практично било који аспект личне сфере дативног референта, а глаголи *пријати* и *шкодити* – тело (одн. здравствено стање), с тим да је могуће метафоричко проширење и на друге аспекте личне сфере.

5) Глагол *пријати* има примарно значење „бити пријатан, изазивати задовољство“, а свест о пријатном често је повезана са свешћу о корисном.

6) Уз неке глаголе субјекатски номинал може се заменити изричном *да*-клаузом (с обавезним презентом) (151), као и *што*-клаузом с именичком вредношћу (152). Уп.:

(151) Многим женама је *користило да три велика obroka замене са шест мањих!* – Пошто ми не би много *фајдио, да описујем оне (...) слике (...)*. – Њима *погодује да имају притајено жариште*, које може да се активира кад пожелe. – А коме је *штетило да има нешто више?* – [П]арламенту *неће штетити да у његовом раду учествује онај ко је председавао Генералној скупштини УН*. – Уосталом, ником *неће штетити да понекад поједе парче пике или хлеба с нутелом*. – Понекад желим бити мање љут, јер схватам да ми *шкоди да будем у том стању свакодневно*. – А да ли може да ми *шкоди да пијем чај од листова малине?* (ЕЛИ)

(152) Кажу да им је изузетно *користило што су били под патронатом адвокатице (...)*. – Није ти *користило што те овај хвалио*, нити ти *штети што те други грдио*. – Ко ме је *наудило што уме да чита на два писма?* - Организаторима и љубитељима скијања додатно *погодује што су ове године продужени зимски празници (...)* – Занима ме колико ми *штети што сам у друштву пушача*. – Сораји се *није исплатило што се сликала гола!* – *Неће* нам *шкодити* што се нисмо изјаснили (...). – [Ч]екам још мало да видим да ли *ће* ми *шкодити што пијем овако малу количину лека*. – [Њ]еговом британском колеги (...) *није нашкодило што је у предизборној кампањи Британију засуо (...) расистичким порукама*. – [Д]а ли *ће* малишану *нашкодити што су старији брат или сестра сипали детерџент у каду за купање (...)*? (ЕЛИ)

7) Глаголи *вајдити*, *штетити* и *штетовати* граде и конструкције са значењем „имати/примати корист или штету“, где су бенефицијар, односно малефицијар у субјекатској позицији, а извор користи или штете исказан је номиналом у ППК *од+Г*. Уп.:

(153) Ако си до сада *вајдио од ових који су продавали маглу*[.] онда не мењај. – Ко је *вајдио од гледања?* – Ако је ико *штетио од тога*, то је Јуве. – Не видим да је

⁶⁴ Оваква напомена важи, заправо, и за конструкције с неким другим глагола, нпр. *сметати*.

Француска нешто *штетила од пијаног појављивања премијера*. – Ја сам *штетовао од суше, овогодишњег леда и задње олује (...)*. (ЕЛИ)

- 8) Овој класи прикључујемо и глаголе *помоћи* и *помагати* у одговарајућем значењу.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВАЈДИТИ** сн. → *в. ФАЈДИСАТИ*. — [РСАНУ: Војници, који нису изучени болничари, слабо ће што вајдити болеснику.] [ЕЛИ: Ви (...) сте политички полтрони који љубе оног ко им вајдити може.]
2. **ИСПЛАТИТИ СЕ** с. → *(а) подмирити трошкове за уложени рад и сл., дати корист, добитак*. — Слабо ће вам се исплатити ваш труд ако будете прекапали ово мрско буниште. *Креш*. [ЕЛК: [П]артизан [је] показао врло важну особину, која му се сада није исплатила, али кад-тад хоће (...). – Звезда [је] изабрала таквику која јој се на крају исплатила. – Тежак рад се исплатио обојци.]
3. **КОРИСТИТИ** н. → *(1) бити на корист, доносити корист, помагати*. — Није користила [Талијанима] ни помоћ коју су Немци хитно послали. *Дед. В*. Мало му је користила љепота њезина. *Креш*. [ЕЛК: Кад бих знао да ће то користити српском народу и српским интересима, предао бих се из ових стопа.] [ЕЛИ: Сад ми је жао што нисам учио енглески (...), нарочито би ми користио у астрономији. – Било који савет би ми користио. – Много нам је користио спаринг са Мађарима. – [Б]или смо веома исцрпљени после сусрета са Омонијом, и предао нам је користио. – Базен са лежаљкама, палмама, кафићем, стварно нам је користио, без обзира на море. – Овај турнир нам је користио у сваком погледу (...). – Мислио да је тај наш заједнички посао и те како користио Србији. – Није била реткост ни то да омладина сруши тек саграђени мост – да не би користио непријатељу. – Подржавам пројекат и надам се да ће бити прихваћен јер би користио друштву у целини.]
4. **КОРИСТОВАТИ** н. → *в. КОРИСТИТИ*. — Моја ми вештина у музици није могла користовати у земљи где је сваки сељанин био бољи музичар од мене. *Нед. Љ*.
5. **ПАТРИТИ** н. → *(2) бити на чију корист, доносити корист, користити (коме)*. — То му неће патриити. *Рј. А*.
6. **ПОГОДОВАТИ** н. → *повољно деловати, ићи коме, чему у прилог, помагати, користити*. — Сточарству врло добро погодује јака производња крмног биља. *ЕГ I*. [ЕЛК: Пламтећи раздор у владајућој странци погодује опозицији (...). – Овакав однос полиције према добронамерним грађанима свакако погодује силецијама за воланом. – Посебно погодује [ово место] анемичним особама, јер се овде постиже осетно побољшање крвне слике. – [Р]ежисер осуђује капитализам, јер сматра да он погодује богатима, а милионе осуђује на живот. – Слаб динар најмање погодује грађанима који су се задужили (...).]

7. **ПОМОЋИ** с. → (2) *изазвати побољшање, поправити стање*. — Паде у постељу. Не помогоше му ни траве, ни бајање, ни молитве. *Глиш*.
8. **ПОМАГАТИ** с. → (1) *несврш. и уч. према ПОМОЋИ*. [ЕЛИ: Лек ми много помаже[,] а ја се све надам да ме доктор неће стрпати у кревет.]
9. **ПОКОРИСТИТИ** с. → *бити од неке користи, користити коме*. — Ја сам био приправан на сваки рад да нешто покористим нашем свијету. *О-А*. Ако желите да вам покористим чиме, наредите ми. *Вел*.
10. **ПРУДИТИ**₁ н. → (3) *бити од користи, користити (коме, чему)*. — Има ... корист која не пруди животу. *Баз*. Познам ја те градске мудролије ... Још никоме нису оне прудиле. *Бен*.
11. **СЛУЖИТИ** н. → (6) *(коме, чему) бити од користи, користити, бити добар за нешто*. — Зима ђаволски служи непријатељу. *Јед. В*.
12. **ФАЈДИСАТИ, ФАЈДИТИ** сн. → *покр. бити од користи*. — Ако му пиће није фајдило – шкодило му заиста није! *Срем*. [ЕЛИ: Клијенту сам мало фајдио (...).]

* * *

13. **НАУДИТИ** с. → *нанети зло, причинити штету, напакостити, нашкодити*. — Хладни вјетар ... би ми наудити могао. *Том*. [РСАНУ: Сиров комад меса не би му [човеку] био од користи јер би му наудио кад би га јео. – Буди човек као твоји стари, па ти лажи неће наудити.] [ЕЛИ: Афера није наудила Саркозију, који је победио на изборима (...). – Фашова преданост технологији наудила му је како пословно тако и приватно.]
14. **НАШКОДИТИ** с. → *нанети штету, наудити (коме или чему)*. — [РСАНУ: Јако се бојим да ми у овом руху не нашкоди јутарња хладноћа.] [ЕЛК: Још једна јабука не би ми нашкодила, тако закључих. – Политичка нестабилност нам је економски нашкодила. – Вуку Драшковићу само је нашкодила фотографија на којој љуби руку Мадлен Олбрајт.] [ЕЛИ: Узимао сам ципрол од 500 мг[,] међутим јако ми је нашкодио (...). – [И]згледа да ми је нашкодио сладолед данас.]
15. **УДИТИ**₁ н. → *наносити штету, зло, шкодити*. — Та, то ти уди здрављу. *Шен*. Та му мана доцније није удила. *Матош*. Чудила [се] како њему, невиклу, не уди сунце и врућина. *Ћип*.
16. **ШКОДИТИ** н. → *(коме, чему) наносити штету (некоме, нечему), неповољно утицати на некога, на нешто, штетити, сметати*. — Све нагле промене шкоде организму. *Макс*. Људи [су] прије њега радили тамо доље па им није ништа шкодило. *Грг*. [ЕЛК: Кад исцури трака, ја замолим инспектора да одем по сок, јер ми вода шкоди. – На менију једино нема меса, јер им шкоди бубрезима. – Можда су патили? Сувише јака напрегнутост шкоди младим мозговима. – Кинеска трговина са Ираном је нормална пословна размена, која не шкоди интересима других земаља и међународне заједнице“ рекла је Ђијанг Ју (...).]
17. **ШТЕТИТИ** н. → (1) *бити од штете, наносити штету, ~~уништавати, оштећивати, кварити што~~*. — Врше [се] опити лекова који дугом употребом неће штетити осталим органима. *КН 1955*. Честе промјене модних линија почеле су штетити индустрији. *ВУС 1973*. [ЕЛИ:

Милошевић (...) је морао знати да бомбе са осиромашеним уранијумом неће штетити њему, његовој породици (...). – Пожар код Анкаре више је штетио Муси него његовој браћи. – Нема основа за тријумфалне изјаве, оне би само штетиле његовој породици (...). – Немачка посланица је одбацила Додикове оптужбе и оценила да такав начин иступања само штети грађанима РС.]

18. **ШТЕТОВАТИ** н. → (2) *штетити (1)*. — То ће ти више штетовати неголи помоћи. *Наз.*

2.2.6. Остали глаголи

Наводимо остале глаголе с дативом малефицијара. То су, прво, глаголи *закинути* и *закидати* (*некоме на нечему*), који граде конструкције с обавезном експликативном допуном у ППК *на+Л* (1–2).

Глаголи типа *претити* (3–4), које смо већ представили у т. 2.1.3.3. Овде се пак употребљавају у секундарном, метафоричном значењу „угрожавати“ (*Непријатељ прети нашим границама*), односно „бити у изгледу као опасност“ (*Катастрофа прети овој држави*), па допуштају и неособне субјекатске номинале. Семантичка улога дативног референта могла би се за те глаголе прецизније одредити као МОГУЋИ МАЛЕФИЦИЈАР.

Следе непрелазно употребљени глаголи *чинити* и *учинити* (7–8), а на крају листе су и *наћи се*, *налазити се* (9–10) – уз та два глагола дативном референту може се приписати улога МОГУЋЕГ БЕНЕФИЦИЈАРА.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЗАКИДАТИ** н. → (2) *неправедно неком нешто узимати; задржавати од плате, награде; на мери прикраћивати; физ. скраћивати*. — [ЕЛИ: Немам одговорност према држави којој и сам плаћам порез, а она ми закида на плати. – [Н]е туче га баш због хране, али му закида на храни колико може. – Краду ме пијавице из банке, (...) а сад си и ти нашао да ми закидаш на вињаку.]
2. **ЗАКИНУТИ** с. → (1) *сврш. према ЗАКИДАТИ*. — [РСАНУ: Помало закине на мери свакој ... муштерији.] [ЕЛИ: Тамо (...) никоме не пада на памет да вам закине на плати или не уплати доприносе. – Истражни судија (...) износи да је добио одштету јер му је држава незаконито закинула на заради.]
- * * *
3. **ПРЕТИТИ** н. → [„бити опасан, угрожавати“] — [ЕЛК: Смрт је претила и мајци и мени. – [П]олиција није ни слутила колика је опасност претила ђацима те велике и угледне школе (...). – Он је тада ухапшен, претила му је смртна казна (...). – [Г]раду је претила еколошка катастрофа. – Они су формирали моћну државу која је претила и Византији. – Француској није претила морална криза на таквом нивоу (...). – [С]лужбе у нашој земљи су добро увежбане, јер нам је недавно претила епидемија птичјег грипа.]
4. **ЗАГРОЗИТИ** с. → (2) *довести у опасност*. — Запаљење ... може и животу загрозити. *Батут*. [РСАНУ: А Србији загрозише Турци и са западне стране. – Загрозили су нашој позadini и сви морамо да се

повлачимо без борбе. – Морава, ова ћудљива бујна река, допринела је такође својој околини доста штете и беше јој загрозила.]

5. **ЗАПРЕТИТИ** с. → (2) *постати опасан, загрозити*. — У своме налету турска војска запрети Цариграду и мореузима, које су држале у рукама савезничке трупе. *Јов. Ј.* Кад му је запријетило хапшење, бјежи у прогонство. *Ант. I.*
6. **ГРОЗИТИ** н. → (б) *угрожавати, доводити у опасност*. — Господари Ђуниса, Турци су једновремено грозили и Крушевцу. *Јов. С.* [РСАНУ: Сем глади испрва су грозили људма и јачи зверови. – Љубиша, видећи каква му опасност грози отаџбини, позове бокешке опћине да спреме за Рајхсрат петицију. – Непријатељ јако грози моме десном крилу. – Показује одговор једног пољског племића на питање другог да ли му још увек грози животу. – Мрак се хвата, нојца свету грози.]

* * *

7. **ЧИНТИТИ** н. → (2.г) *помагати коме*. — Ако си ти господин, а ја сељак, опет смо људи; ваља један другоме да чинимо. *Шуб.*
8. **УЧИНТИТИ** с. → (5.а) *помоћи, изаћи у сусрет*. — Волео [је] сваком учинити. *Нед. Љ.*

* * *

9. **НАЛАЗИТИ СЕ** н. → ([РСАНУ: 4]) [РСАНУ: (коме у (на) невољи, на нужди и сл.) бити (с ким) кад је то потребно, бити присутан и помагати (коме у чему)]. — [РСАНУ: Баш у таким тешким приликама налазио се Перица на невољи својим друговима. – Један се другоме сваки пут на невољи налазио. – Називали су Бога један другом и налазили се један другом и на весељу и на нужди. – Нежно је посматрала ... старицу којој се још на невољи налазила, али коју смрт неће још дуго штедети. – Ослањају [се] један на другог и налазе се један другоме у невољи.]
10. **НАЋИ СЕ** с. → (3.а) *притећи у помоћ, помоћи коме*. — Ја не тражим друге награде мимо задовољство што сам се нашао пријатељу. *Нед.* Похрлио [је] нагло да се браћи у помоћи нађе. *Март.* [ЕЛИИ: Свој живот посветићу њему, зато и молим Бога да прогледам, да му се нађем док не посане свој човек. – Као прави пријатељ он јој се нашао у невољи, да брине о њој.]

2.3. Конструкције с дативом доживљавача

У овој глави представљамо конструкције у којима дативном референту приписујемо семантичку улогу ДОЖИВЉАВАЧА. То је особа у чијој се личној сфери (ум, телу или другим њеним аспектима) одвијају процеси или трају стања над којима она нема никакву контролу. Уколико нису безличне (бесубјекатске), овакве конструкције имају дативно-номинативну конфигурацију: дативни номинал, као логички субјекат, заузима типично иницијалну позицију, а граматички субјекат – финалну.⁶⁵ Представљамо укупно десет реченичних модела.⁶⁶

2.3.1. Глаголи типа *допасти се, свиђати се*

Табела бр. 22

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће рефлексивни, непрелазни реакцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Конгруентни облик	Номинатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (СТИМУЛУС)
	Позитиван психолошки став који ДОЖИВЉАВАЧ стиче или има према СТИМУЛУСУ (в. напомене).		

⁶⁵ С. Франке (1995: 269 и даље) примећује да сви словенски језици познају дативне „доживљавачке“ конструкције, било личне, било безличне, а К. Масика (1976: 160–162) додаје и да су раширене и у многим језицима индо-аријске групе, односно да многи језици на нарочит начин третирају предикације које означавају субјективна искуства, која су „знана“ само оном ко кроз њих пролази или која су релевантна само за њега; у њих улазе „свиђање“ и „несвиђање“, здравствено стање, осећање среће или жалости, сањање, поједини мисаони процеси, осећање срама, сажаљења, сумње, бола, жеђи, глади, сањивости, љутње итд. Овакво субјективно искуство описује се са „спољне“ тачке гледишта, што се граматички кодира исказивањем доживљавача номиналом у неком косом падежу, обично дативу, док граматички субјекат, ако постоји, означава један битан елемент тог искуства.

⁶⁶ Класе глагола за изражавање психолошких стања, осећања и расположења анализирају се и у раду Ј. Московљевић Поповић (2008).

ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Конкретан или апстрактан појам (в. нап. 2)
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Ани</i>	<i>се допао се свиђа</i>	<i>нови бицикл. Пера.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Централни глаголи ове класе јесу *свиђати се* и *допадати се* (као и њихови свршени парњаци), који показују изузетну семантичку флексибилност („широкозначност“), па се могу употребити уместо готово било ког другог глагола из ове групе. Позитиван психолошки став који доживљавач има може се сводити на афективну (*Свиђа му се та девојка*), или чулну реакцију (*Свиђа му се та боја / та музика / тај мирис / тај укус*), а може бити заснован на комплекснијем психолошком искуству, односно посредован и извесним рационалним судом (*Свиђа му се тај роман / та идеја* и сл.).

2) Како стимулус може бити и развијенија ситуација, већина глагола допушта да се уместо номинативног номинала у субјекатској позицији употреби и модална изрична *да*-клауза с обавезним презентом (154), зависноупитна изрична клауза, обично с фокусом на начинском или мерном адвербијалу (154), или *што*-клауза с именичком вредношћу (154). Наводимо примере с глаголима за које смо нашли потврде:

(154) *Годи ми да ме читаоци препознају на улици.* (ЕЛИ) – *Весни Радусиновић се изгледа баш допало да буде књижевница.* (ЕЛК) – *Можда им се није допало да с неким деле свет.* – *Мени импонира да будем кнегиња.* – *Схватила сам да је потребно много стрпљења, али ми је импонило да будем у друштву глумаца (...).* (ЕЛИ) – *Карцову је ласкало да га кнез Милан уводи у своје тајне планове.* (РМС) – *Изгледа да им се мили да примају добру плату.* – *Знам (...)* и ону [причу] о дами из високог друштва којој је милело да тражи услуге једног магарца (...). – [А]ли вам се изгледа толико омилело да владате да сад из фотеља не можете да устанете. – [О]милило ми да ме држава плаћа да учим. (ЕЛИ) – *Поповић иначе каже да му се омилело да помаже „Кадињачу“ (...).* (ЕЛК) – *Војсци се осладило да побеђује.* – *Свима је пријало да ово чују синоћ на Београду 202.* (ЕЛИ) – *Али хуљи се свидело да се ђачки нашали с публиком (...).* – *Њима се свиђало да ме задиркују (...).* (ЕЛК) – *Луки није сладило да се о том разговору дуљи.* (РМС) – *Смилило ми се да одговарам на ваша питања и да видим како полако нестаје грудва анксиозности (...).* (ЕЛИ)

(155) [А]ли ако теби не годи како сам себи изгледаш тако румен, онда дај да ти дамо неке конструктивне предлоге! – [М]ајо, највише ми се дојмило како си га описала (...). (ЕЛИ) – *Када би својој мајци признала да јој се не допада како Артур води љубав,* Матилда би изгледала (...). смешна. (ЕЛК) – [П]риметио сам да се и публици веома допало како свирамо уживо (...) – *Осећао сам се*

човеком фудбала јер ми је импоновало како је све то организовано. – [М]орам ти признати да ми ужасно ласка како ме проматраш. – Можда сам била разнежена (...), тек, много ми је пријало како ме је ословио. – [Н]арочито ми се свидело колико се једноставно праве мапе осетљиве на додир. – Само му се није свидело на који начин тај посао обавља Радаковић. (ЕЛИ) – Знаш да ми се баш не свиђа како изгледа та планета. (ЕЛК)

- (156) Коштуници [је] могло да годи што се Ширак с њим слаже (...). – [Ј]едино ми се дојмило што је скоро свака песма мало реаранжирана неким новим упливима (...). – Очевидно им се није допало што он жели да остане дуже (...). – Јако ми се допада што се јавља све више верника. (ЕЛИ) – Импонирао ми је што ме зове Ђоле и што (...) постајемо пријатељи након само једног сусрета. (ЕЛИ) – И оцу и матери ласка што им официр долази у кућу (РСАНУ). – Мили ми се што живи (РМС). – Да, и мени се омилило што ми се обраћа у множини. – Ваљда им се осладило што су се извукли (...). (ЕЛИ) – Тренер Пазараца је додао да је играчима пријало што је клуб током недеље измирио део финансијских обавеза. – Није јој се свидело што на јеловнику има толико меса. (ЕЛК) – Посланицима се не свиђа што раде суботом. (ЕЛИ)

За следеће глаголе нашли смо потврде и с клаузом с везником *кад* у субјекатској позицији⁶⁷:

- (157) Има болесних типова којима годи кад су у друштву лепих жена. (ЕЛИ) – Мени се не допада кад жена има баш претеране мишиће. – Баш ми се допало кад је викао на њих (...). – Сузана тврди (...) да јој импонује кад му колегинице деле комплименте. – Од малена се навикни да ти нимало не ласка кад те хвале (...) – Јастук је мало дебљи, па ми уопште није пријало кад сам га ставила испод себе (...). – Вучићу се и није свидело кад неко није хтео да ради по његовим наредбама (...). – [М]ушкарцима се свиђа кад жена има живот испуњен лепим стварима (...). (ЕЛИ)

3) Глаголи *импоновати/импонирати* имају специфичну нијансу значења, коју није лако прецизно одредити (а што, чини се, не успева ни лексикографу), као и релативно специфично понашање. Прво, у субјекатској позицији имају пре свега номинале који означавају особу или ситуацију у вези с особом (поступак, гест и сл.), и друго – рекло би се да се тичу позитивног психолошког става који је индукован тиме што номинативни референт собом или својим поступцима испуњава извесне специфичне, неизречене критеријуме до којих дативни референт веома држи (на пример, личне естетске нормативе, схватања о пожељном или прикладном и сл.). Коначно, једини је глагол који се може

⁶⁷ И. Антонић (2000) истиче да клауза с везником *кад* у оваквим примерима не одговара на питање *Када?*, већ *Шта?*, те да „не функционише као темпорални детерминатор реченичне предикације (...), већ се у структуру реченице *имплементира* попуњавајући централну синтаксичку позицију – *позицију субјекта* (...)“ (*idem*: 31).

употребити и без дативног номинала, па се тада доживљавач може схватити као „неодређен“ или „уопштен“. Уп.:

(158) Ђоковић је *импоновао* мирноћом и самопоуздањем (...). Свакако *импонује* храброст државног ревизора (...). – Мада *импонује* одлучност с којом се ти циљеви истичу, ту, ипак, искрсавају неке недоумице. – Иако завршава каријеру, професионалац је који *импонује* понашањем. – Умео је често да *импонује* својим достојанственим држањем. – Дакле, упркос Јеремићевој ерудицији која може да *импонује*, слика Час анатомије представља једну школско-научну сцену (...). (ЕЛК) – Сама његова појава *импонује*. (РСАНУ)

4) Глагол *сладити се* користи се и у конструкцијама с допуном у инструменталу (*С уживањем проматра Злату, сладећи се њеним струком и једрином* [РМС].), када означава ангажовану (психолошко-сензорну) активност. Забележили смо и пример његове употребе према моделу *радовати се (нечему)* из т. 2.7.2: *Око 1000 Оџачана се сладило нашој катастрофи. Срам их било* (ЕЛИ).

5) Глагол *ласкати* уклапа се у овај модел само у фигуративној употреби, са обавезно неособним номинативним референтом.

6) Глагол *дојмити се* примарно се реализује у конструкцији где је доживљавач означен номиналом у генитиву, уместо у дативу. Уп. *Његоша се тај догађај морао дубоко дојмити. – Она му пожеле ... срећан пут, на један начин који се више дојми ње, него Србе.* (РСАНУ)

7) Поједини глаголи могу се употребљавати и безлично – у конструкцијама где се на стимулус упућује индиректно, ситуационим адвербијалом. Потврде имамо за следеће глаголе:

(159) Мислим да *би ти годило тамо*, разговори, терапије, неке радионице и сл. – *Допало ми се у позоришту*. – Сувише сам уморан да бих ишао у обданиште. (...) Не, не желим, *не допада ми се тамо* више. – [П]ропао [је] јер му се осладило у њеном наручју. (ЕЛИ) – *Свиђа Вам се овде у Дрвенграду, на оваквом фестивалу?* (ЕЛК) – [Н]икада не бих могла да живим на селу (...), мада моја мама каже да јој сада *прија тамо*. – Одмах ми *се свидело на тренингу* и једва сам чекала да се поново вратим. – *Прија ми у Сомбору*, ово ми је друго финале. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ГОВЕТИ** н. → (2.а) заст. *пријати, допадати се*. — После овог рата више ми не гове тај ваздух, и небо, и дрвеће лисно. *Стан. Већини кнезова* ... ова је понуда говела, иако су је били одбили. *Јов. С.* [РСАНУ:

Ужичанима, пресељенима у Пожегу, није говео ни мало ваздух пожешки. – Њему [Робеспјеру] је говело да буде првосвештеник једне нове вере. – Мудром гове | Што је умно. – Оваки акорди у расплетима већине његових приповедака говели [су] оптимистичкој ћуди српских читалаца.]

2. **ГОДИТИ** н. → (1) *бити угодан, пријати, допадати се, свиђати се.* — Ти ни тренуо ниси, а не знаш како би твоме ломноме телу санак годио! *Јакш. Ђ. Старцу* су годиле те посјете. Војн. Није му [Вуку] годио живот у Београду. *Прод.* [РСАНУ: Млеко не годи само грозничавним особама и пијаницама. – Годила му [је] промјена времена. – Но тај говор мени ни мало не годи. – Распоповићу је изгледа годило да дражи Бајкића. – Зар ... ти годи ово немило лупање по кожи магарећег рода? – Годи му, што га се боје и држе га свецем.] [ЕЛИ: По природи ствари, сваком човеку годе похвале (...). — Њој је годила пажња коју им је указао маршал. – Едини је годило сазнање да се Руди разликује од момака које је пре њега имала.]
3. **ДОЈМИТИ СЕ** с. → *изазвати снажан дојам, утисак, дирнути.* — [ЕЛИ: Љиљо, много ми се дојмиш! Волим жене са ставом! – [П]оготово нам се дојмила (...) графика. – [Ј]ош као клинцу ми се дојмила његова [Ђинђићева] хиперактивност (...). – Чињеница да је Војислав Коштуница (...) шетао са овим (...) божјим службеником – врло се дојмила српском правосућу (...).]
4. **ДОПАДАТИ СЕ** н. → (1) *несврш. и уч. према ДОПАСТИ СЕ (2).* — [РСАНУ: Не допадају ми се таква дјеца. – Ја не знам, шта ти је, па ти се Ива не допада. – Не знам како вам се допада моја примедба. – Што га више мотрим све ми се мање допада. – Зато ми се „Макрим“ боље допада од „Пере Сегединца“.] [ЕЛК: Чини ми се да се господину Елиоту допада његова рођака. – Допада ми се поноситост овог детета! – И Албанцима се Београд допада. – Признаје да мало једе[,] али од српске хране највише му се допада мешано месо. – Много му се допадају наше крсне славе и празници.]
5. **ДОПАСТИ СЕ** с. → (2) *свидети се.* — Његова спољашњост се њој нимало није допала. *Јанк.* [РСАНУ: Ћетку се допала моја Стана. – Не допасти се тако дражесној жени, учини му се највећа од свих несрећа. – Оно што ти други саветују, не допада ти се. – Односе све што им се допадне.] [ЕЛК: Американцима се идеја допала, али као допуна (...). – Боби се није допала Америка, вратила се у Париз и остала до данас. – Горану се некако допао тај пањ, окретао га, обртао, билу му је жао да га баци. – Драго ми је да се овај начин допао и људима у Београдској филхармонији. – Вероватно му се није допало моје ћутање, па је брзо наставио (...). – Било је сјајно. Допали су нам се мозаици, авиони и коњи.]
6. **ЗАИМПОНОВАТИ** с. → *почети импоновати.* — Прво [им је] заимпоновало да се одену по господски. *КН 1956.* [РСАНУ: И тако је сам себи заимпоновао, како је он то све уништио и разорио смионим гестом.] [ЕЛК: Баш си ми заимпоновао својом културом и начином изражавања (...). – Ако се зна да је први (...) из Бугојна, а други из Призрена (...), онда се може замислити колико им је тај узлет до Европе заимпоновао.]
7. **ИМПОНИРАТИ** сн. → /= импоновати/ лат. *ули(ва)ти поштовање, дивљење, изаз(у)вати јак дојам, јак утисак.* — Мени управо импонира

твој мужевно држање. *Фелд*. [Изразговара с неким сељацима ... поприча куд иде, а њима то импонира, па га гледају с неким страхопоштовањем. – Петроград као град импонира странцу. – Кад је понестало пара, сам себи нисам више импонирао. – Старији је од мене пет година, сликар је, и то ми је импонирало. – Мислио је, официрска ће јој униформа импонирати (...)] [ЕЛК: [М]ени јако импонира његово признање (...).]

8. **ИМПОНОВАТИ** сн. → /= импонирати/ — Њена реч и воља ... импоновали су паланци. *Сек*. [РСАНУ: Али тај млади човек ма да јој се прост и чедан чињаше, јако јој је импонирао. – Доктор ... му је вазда од свих највише импонирао. – Али морам рећи, да ми је Суљага ... импонирао. – Морам једно признати: ваша одлучност, ваша борбеност, мени импонује. [ЕЛИ: – Додуше и сам Ибровац, који је и двору импонирао ширином културе и духом, одлазио је на дворске пријеме. – Студентима је импонирао достојанственим држањем, а научницима стилском концизношћу израза (...).]
9. **ЛАСКАТИ** н. → (2) (понекад безл.) *пружати задовољење амбиције, сујете, годити, пријати*. — Кларићевима је у неку руку ласкало да се млади Ратковић уз њих привезао. *Коз. Ј. Карцову* је ласкало да га кнез Милан уводи у своје тајне планове. *Јов. С.* [РСАНУ: Ласкало му је што се сад води рачун о њему. – То би ми ласкало поносу. – И оцу и матери ласка што им офоцир долази у кућу. – Насмијао се – ласкало му је, што је Регина тако о њему мислила. – Због признања које му [српском војнику] ласкало ... опет [би] полетео из својих ... ровова да крваво осведочи ... отмену верност. – Ласка ми што ме сумњиче, и мислим да бих признала књигу за своју, кад ... ми је писац не би никад затражио.] [ЕЛК: Овај је брак ласкао како њеној таштини тако и њеној страсти. – Та му је сличност много ласкала. Због тога је више ценио писца. – Морам да признам да ми ласка ова награда[,] јер значи признање свему оном што сам радио (...).]
10. **ЉУБИТИ СЕ** н. → (2) *свиђати се, допадати се*. — Како вам се љуби, грофице? *Шен*. А гдје ми се љуби, ту нешто запиње. *Љуб*. [РСАНУ: Ви сте таман, неразумљив. То ми се не љуби. – Питала ме ... како ми се љуби њезина пријатељица Вјера. – Како вам се љуби јело? – Кад се царици не љуби, оставићемо за други пут. – Радите пуно и дневице, не само оно, што вам се љуби.]
11. **МИЛИТИ СЕ** н. → безл. *бити драго (чешиће одрично), свиђати се коме*. — Не мили [му се] приступити раду ни разговору. *Кал*. Мили ми се што живи. *Срем*. [РСАНУ: Под Милошем, ником се није милило бити чиновник. – Не мили ми се дома поћи. – Теби се дакле не мили учити? – Мамуран је од ноћашњег пића и игре ... па му се не мили приступити раду ни разговору – Знаш, да си лијепа и да се другима милиш. – Душо драга, теби се Шаринић мили, ти га волиш. – Сине мој, ти ми се веома милиш. – Све јој се милило. И ове зградице и ова окићена дрва. – Премда директор није љубио Хрвате, милило му се хрватско вино.] [ЕЛК: [С]ваком аутору се макар мало мили да дебата пређе у оштру полемику (...). – Командантова кућа ми се више није милила.]
12. **ОДРАЖАТИ** с. → *постати драг, присан, омилети*. — И он одража мени ... лијеп је и кршан момак био. *Шимун*. [РСАНУ: Одражала мени

дјевојка ... спавам ја с њом и играм се. – Одговори ми само да ти нисам мрзак а ја ћу се старати да ти добро одражам. А сад ми човјек одража', откад свога порода немам, откад ми га душмани сатраше.]

13. **ОМИЛЕТИ** с. → *постати мио, драг, трајно се допасти*. — То читање омили дјевојци. *Јаг*. Пара му беше омилела. *Јевт*. [РСАНУ: Добра [је] срца а због тога ће свакоме омилети. – Кад се ви заволесте и једно другом омилесте, нека вам је срећно. – Ја одмах омили стрицу. – Мени је ... омиљела наша стара православна вјера. – Омилела ми књига ... Омилеле ми гусле. – Мени је необично омилела незнабожачка вера.] [ЕЛК: Да би детету омилео рад, покупе се ч. који су се нахватили по његовим хаљинама (...).]
14. **ОМИЛЕТИ СЕ** с. → *омилети*. — [РСАНУ: Цар се заљуби у Естиру, и она му се омили већма него све друге девојке. – Швајцарска ми се још од онда омилела. – Кад се видело да се публици омилео тај комад, стављен је био ... и за идући дан.] [ЕЛИ: Затим му се омилила самоћа (...).]
15. **ОМИЛИТИ** с. → [РСАНУ] *в. ОМИЛЕТИ* — [РСАНУ: А Марку је песма омилила. – Владици збиља омилио наш поп. – Беше му омилило красно наше црквено појање. – Ја јој нисам омилио. – Ако хоћете, да им омилите, то је прави пут. – Једна од таквих гостионица, нарочито му је омилила.] [ЕЛИ: [О]милило ми да ме држава плаћа да учим.]
16. **ОМИЛИТИ СЕ** с. → [РСАНУ: 1.] *постати некоме мио, драг, стећи нечију наклоност, умилити се*. — [РСАНУ: Отмичар се трудио, да се омили својим поданицима подизањем лепих грађевина. – Да се Русима улаже и омили [Јаков], није ни себе ни српски народ штедио.] → [РСАНУ: 2.] *в. ОМИЛЕТИ*. [РСАНУ: Омили ми се житије мога имењака. – Жао им је било, кад идем спавати, што се растајем од њи: тако им се моја дружба омилила била. – Растку се омили то место и зарече се у срдцу тамо ићи. Крџалија се омили ратничком срцу Мехмедову. – Почео је живети ... као што живи остала богаштина тамошња, и тај му се живот допаде, омили му се. – Ала ми се омилила мала | На потоку кад је ноге прала!]
17. **ОСЛАДИТИ СЕ** с. → (1.6) *постати примамљив за некога, свидети се, допасти се*. — Теби се оследила пара, заробила те. *Андр. И*. [РСАНУ: Сад се војницима Српским так оследи јуриш, да су сами говорили ... да ударе и на други шанац. – Осладио му се рад, па не зна кад је доста. – Одмах за Јуношом Видаковић је узео да пише Велимира и Босиљку ... види се да му се писање романа оследило. – Толико се гос-Тоши оследило читање, да је поручио читаву једну малу ... библиотеку. – Могао би да конкуришеш [за асистента], ако ти се власт није оследила.] [ЕЛК: Бојим се да ће нам се због тога осладити избори (...).]
18. **ОСЛАЂИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОСЛАДИТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: После крајње експерименталног периода и периода чистог квалитета, као да му се ослађује новац, [Дејвид Боуви] у декади шљокица и шминке облачи одело, заузима скоро јапијевски став према свету и свој уметнички поп приближава маси, новцу и топ листама.]
19. **ПРИЈАТИ** н. → (1) (често безл.) *одговарати чијем укусу, бити пријатан, угодан, изазвати задовољство, уживање*. — Остани код

- својих све дотле док ти буде пријало. *Уск.* Ако ми је икада сан пријао, то ми је ... пријао тај дан послѣје ручка. *Јурк. Ј.* → (2) *изазивати добар утисак, пријатељско осећање, склоност, симпатију.* — Ти си крив што своје срце сакривах од тебе, јер јој не пријаш. *Шен.*
20. **РАЧИТИ СЕ** н. → *бити по вољи, свиђати се, допадати се.* — *Господи се, како видим, не раче моје ријечи. Коз. Ј.* Доста му је било те његове школе, не би му се, ље, у њу више рачило поћи. *Топ.*
21. **СВИДЕТИ СЕ** с. → *оставити пријатан утисак, допасти се.* — Ако ти се ниједна [девојка] не свиди, ти реци. *Вес.* Ти су се потоњи Хлапићу веома свидјели и к њима је одмах сио да с њим пјева. *Брл.* [ЕЛК: Заиста добра књига, која би се, вероватно, свидела и Љуби Гадићу. – Свидела му се нова газдарица. – Карирана кошуља Егонова свидела се Ели. – Руском инвеститору свидела се Кобиља Глава (...). – Пицу обожавам, а у Италији ми се није свидела. – Кошарка ми се свидела и због тога што је то колективна игра (...). – Нису ми се свиделе Емине речи и јасно сам јој то рекао (...). – Мили Јулк, настој да се свидиш Изабели, јер то је жена управо за тебе...]
22. **СВИЂАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према СВИДЕТИ СЕ.* — [ЕЛК: Странче, уколико ти се не свиђа Бразил, врати се одакле си и дошао. – Ако вам се свиђам, можете ме узети. – Трећи сведок тужилаштва јуче је изјавио да се „Шешел свиђао Милошевићу“ (...). – [Н]ападају [се] судови који не доносе одлуку која се свиђа власти. – „Политикин забавник“ се одувек свиђао свима, многи су уз њега и остарили. – Читала сам да Вам се није свиђао ваш глас? – Ја сам то урадио, јер ми се није свиђао телевизијски програм Слободана Милошевића. – У „Прохујало са вихором“ свиђао ми се Ешли, а не Рет Батлер. – [А]ли њој се свиђало позориште и није била спремна да жртвује своје пределење.]
23. **СЛАДИТИ** н. → (6) *безл. фиг. свиђати се, бити по вољи, пријати.* — Луки није сладило да се о томо разговору дуљи. *Љуб.* Туђинство им највише слади. *Павл.*
24. **СЛАДИТИ СЕ** н. → (3) *безл. бити сладак, годити.* — И заиста колико се њему сладио тај живот, толико је жени му и матери било неугодно. *Мул.*
25. **СМИЛИТИ СЕ** с. → (1) *постати мио, бити по вољи, допасти се, омилетити коме.* — Кол'ко му се смилела девојка. *Вук Рј.* [ЕЛИ: [Ј]ош више се [Глорија Вандербилт] свима смилела кад се као десетогодишњакиња одједном нашла у центру борбе за старатељство. – Е, европски бог се тако најзад решио да погледа и (...) власти у србији. Смилео му се, ваљда, Цветковић. – Онако малешно [псетанце] ми се смилело, па сам га једноставно покупио са собом без размишљања. – Исус се смилео богољубним женама, па су почеле над њим плакати (...). – Али смилео се Прозерпини малишан који је дрхтао од страха (...). – Пинокио се смилео доброј плавој вили (...).]
26. **УГОДИТИ** с. → (1.6) *(коме) бити по вољи, допасти се, свидети се.* — Данас јоште ниједна ти није моја пјесма угодила, аго! *Огр.* [ЕЛК: Уистину је покушавао написати нешто што би угодило Гогољу уметнику и Гогољу монаху...]

27. **УЗВОЛЕТИ** с. → (2) покр. (коме) *свидети се, допасти се (коме)*. — Повјерим мајци како сам му узвољела, те нека ми среће не убија. *Буд*.
28. **ШМЕКАТИ, ШМЕКОВАТИ** н. → (1) нем. варв. *бити по укусу, пријатно деловати, пријати (о јелу и пићу)*. — Луда врућина ... како ти је шмекало [пиво], а? *Куш*. [ЕЛП: Карловачко [пиво] – (...) жута водица. Мени није шмековало ни за време СФРЈ. – [Н]ешто ми није шмекало у његовом карактеру. – Америма није баш шмекала велика Србија као продужена руска рука.]

2.3.2. Глаголи типа *досадити*

Табела бр. 23

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће нерексивни, непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Конгруентни облик	Номинатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (СТИМУЛУС)
	<p>Западање ДОЖИВЉАВАЧА у (невољно) психолошко стање засићености СТИМУЛУСОМ – који представља неку ситуацију с којом је превише дуго или често био у контакту, којој је био изложен, у којој је учествовао и сл.</p> <p>Стимулус пролази кроз промену стања (в. нап. 3).</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Конкретан или апстрактан појам (в. нап. 2)
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лазу Мики</i>	<i>је досадило је дозлогрдила је дојадило</i>	<i>рано устајање. киша. Лазино понашање.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Стање засићености најчешће подразумева и став аверзије према номинативном референту.
- 2) Када субјекатску позицију заузима номинал конкретне семантике, он обично метонимијски заступа какву развијенију ситуацију чија је био главна компонента и која је стварни индуктор психолошког стања дативног референта (*Досадио ми је качамак (за доручак)*); слично важи и ако ту позицију заузима особни номинал (*Пери је досадила Ана* ≈ „Пери је досадило Анино понашање“, „живот с Аном“ и сл.), при чему се таква особа не може схватити као вољни, свесни изазивач датог психолошког стања.

3) За стимулус се може рећи да пролази кроз промену стања само утолико што мења свој статус у свести доживљавача, из чије се перспективе цела ситуација и сагледава.

4) Пошто стимулус по правилу јесте нека ситуација, субјекатску позицију често заузимају деадјективни и девербативни номинали (одн. с њима формиране синтагме), али такође и инфинитивне јединице (160), *да*-клаузе с обавезним презентом (161), као и *што*-клаузе с именичком вредношћу (162). Примери:

(160) Већ у првом селу *додија* му путовати и крене кући. – Народу *се* већ *додијало* улудо гинут. – Побјегла је од куће, јер јој *је дојадило* свађати се стално са свекрвом. (РМС) – А ко је то умро ... неко ... коме *се досадило* живети. – Сељо је одушевио, јер му *је дозлогрдило* ... слати муницију на Рогатицу. (РСАНУ)

(161) *Додијало* ми да живим сам као калуђер. – Кад ми *је додијало* да гледам с прозора на блатњави сокак, стадох да лутам по свима собама. (РМС) – Рекло би се да *је* Парижанину Петру – Пепију Петровићу *додијало* да буде љут. (ЕЛК) – Јер сам му ја окренула леђа, више ми *је догрдило* да увек око нечега има да прича како не ваља. (ЕЛИ) – *Дојади* вам понекад да се возите таксијем, исто као што вам дојади да се возите лифтом. (ЕЛК) – *Досадило* ми *се* да гледам Сашу Поповића и оног Жику (...). – Другарима штаблијама *било је дотужило* да се забављају са плебсом. – [Д]озлило му да све ради сам (...). (ЕЛИ) – [А]ли (...) им *је* брзо *дозлогрдило* да дају а да ништа не добијају за узврат (...). (ЕЛК)

(162) Фратру *додијало* што нико неће да се обуче и дође на мису (...) – Њему *је дојадило* што му је зими хладно (...). – Да ли вам *је досадило* што у свим политичким емисијама (...) увек позивају неког белог мушкарца да буде „експерт“? – Додик у *је* наводно *дозлогрдило* што Влада не остварује резултате (...). (ЕЛИ) – Засмрдјело старому што се мачак врти око комина. (РМС)

5) Субјекатски номинал може и изостати, али се и тада се стимулус може лако реконструирати из контекста (уп. *Шетам, досади; сједнем, жуља ме столица* [РМС]), а субјекат вратити убацивањем анафорске заменице у номинативу, па овакве случајеве не би требало обавезно сматрати безличним бесубјекатским конструкцијама.

6) Већина глагола је свршеног вида и означава ситуацију која по аспектуалном типу представља ДОСТИГНУЋЕ. Глаголи несвршеног вида или су у наративном презенту, када опет, заправо, означавају достигнуће (уп. *У црвено-белом дресу започиње и шампионску (...)* сезону, али му *убрзо дојађује* седење на клупи и одлучује да напусти Маракану (...) [ЕЛИ]), или се пак односе на ситуацију која је вештачки „растегнута“ тако да се истакне постепено западање у дато стање (уп. *Он је то прокљувиио и полако је почело да му додијава* [ЕЛИ]).

7) Глаголи су само по изузетку рефлексивни, а великом већином префиксирани су истим префиксом *до-*, што може говорити о вези оваквих конструкција с алативном семантичком дативном схемом.⁶⁸

8) Ова глаголска класа могла би се проширити скоро свим свршеним глаголима из класе *(о)гадити се* (в. т. 2.3.3), и то у апстрактној, фигуративној употреби.

9) Глаголи *дојести се* и *зајести се* имају суженију семантику и употребљавају само са субјекатским номиналом који означава храну, односно врсту хране.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДОГРДЕТИ** с. → *досадити, дојадити, додијати*. — Баш тако блудности ће, са чистим да је свежеш анђелом, догрдјети и рајска постеља. *Богд.* Догрдјело то већ и самом Потјеху. *Брл.* [ЕЛИ: [С]вима је догрдело ово сагињање.]
2. **ДОГРДИТИ** с. → *в. ДОГРДЕТИ*. — Петру продике догрдиле, пио је више, карта још више. *Шен.* Влајку већ догрдила она вечна туробност, пакост и јогунство женино. *Ранк.* [РСАНУ: Већ ми је догрдило газити путеве у том пресвуку. – Народ је много претрпео муке и зла, али му ово догрди. [ЕЛИ: Кад му оно кућни немир био догрдио, а он се одбио у туђину (...). – Његова ћуд била је догрдила свима и мал те се није народ бунио против њега (...).]
3. **ДОГРУСТИТИ** с. → [РСАНУ] (*чешће безл.*) *в. ДОГРДЕТИ*. — [РСАНУ: Догрустило Иви, па он неког дана на гумно. – И њему ваљда догрустила пасја омарина.]
4. **ДОДИЈАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОДИЈАТИ*. — [ЕЛК: Ја сам тек само онако рекао да перо остављам; почекајте, додијаваћу вам ја још триста пута, уморићете се читајући! – Могуће је да и „шабанка“ додијавала повремено, и Руоту и Сарају...] [ЕЛИ: Он је то прокљувио и полако је почело да му додијава.]
5. **ДОДИЈАТИ** с. → (1) *постати неугодно, тегобно од чега што се непрестано понавља, досадити, дотужити*. — [РСАНУ: Иди му, говори, он ћути, а кад му баш додијаш, тек видиш само како му заиграју усне. – Од свих досадних лица, чинило се, највише му је додијало лице његове љепушкасте жене.] [ЕЛК: Оставе људи куће, гробља и, кад им чемерни јад додија, селе се у крајеве где се српски говори. – А када му додија песма, седе Швејк на гомилу шљунка (...). – После три месеца изгуби он сав свој новац и како сам му већ била додијала, продаде ме неком Јеврејину (...). – Ћути и трпи. Ако су теби Швабе додијале, мени су више. – А већ ми је додијао овај главоња: да га избацимо напоље! –

⁶⁸ Уп., такође, и да глаголи као што су *досадити, докундисати* итд. имају друго значење, које одговара типу *дохакати* (в. т. 2.2.4).

Како легне, Мујо захрче. Једне вечери Фати то додијало[,] па пробуди Мују (...)]

6. **ДОДИЈАТИ СЕ** с. → *додијати (I)*. — [РСАНУ: Кад се то већ њој додијало, узме она бисер па позобље. – Баш нам се беше додијала стара кућа.] [ЕЛИ: [Публици] се додијало прежвакивање којекаквих стихова за крчму.]
7. **ДОЗЛИТИ** с. → **безл. покр. в. ДОЗЛОГРДИТИ**. — Четвртог дана Јован изјави ... да ће он себи наћи склониште какво му треба – дозлило му је да се вуче као терет за друштвом. *Лал.* [ЕЛИ: Мом оцу је то дозлило[,] па смо морали да напустимо Србију 2003. – Ако је избјеглицама дозлило, ми би били срећни да се врате својим домовима (...).]
8. **ДОЗЛОГРДИТИ** с. → *постати неподношљив, превршити меру која се може трпети*. — Њена болест [му је] више пута дозлогрдила. *Коз. Ј.* Дозлогрдио си, брате! – прекиде га Гута. – Пусти нас да причамо о другом. Ти само о себи. *Дав.* [РСАНУ: Већ му било дозлогрдило понашање неврједна синовца. – Дозлогрдио му страх од оца Јање. – Напад на Дрвар ... најбоље је доказао ... колико смо били дозлогрдили поробљивачима наше земље. – Дозлогрђе му шала, те се он размајну и груну заљубљенога витеза.] [ЕЛК: Народу је, додаје, дозлогрдила нефункционалност чукаричке општине.]
9. **ДОЈАДИТИ** с. → *дозлогрдити, досадити, постати мрско*. — [РСАНУ: Дојадила ми чамотиња у кући, у граду. – Хаџи-Алија бјеше дојадио раји. – За неко вријеме подноси Палунко ову жалост, ал' онда му се сасвим дојадило. Њемачки десант најбоље је доказао колико смо били дојадили њемачком освајачу.] [ЕЛК: [Н]исам имао поуздања у њихову обзирност кад им дојади стајање. – Каже нам да на Дунав долази кад му дојади свињетина. – Не знам зашто су ми дојадили каубоји, њихова одећа (...). – Уосталом, овај овде – Фагот показа на Бенгалског – већ ми је дојадио.]
10. **ДОЈАДИТИ СЕ** с. → **безл. в. ДОЈАДИТИ**. — Дојади му се и то ходање, и поврати се у хотел. *Тип.* [РСАНУ: А сигурно никад не би завршио основну школу да се није дојадио учитељима.]
11. **ДОЈАЋИВАТИ** с. → [РСАНУ] **(необ.) постајати несносан, неподношљив**. [РСАНУ: Дојаћивала је сељацима племићка батина.] [ЕЛИ: У црвено-белом дресу започиње и шампионску (...) сезону, али му убрзо дојађује седење на клупи и одлучује да напусти Маракану (...). –
12. **ДОЈЕСТИ СЕ** с. → *заситити се неког јела и не волети га више*. — Једнолика храна ... се убрзо дојади и доједе. *Батут.* [РСАНУ: Све месо, па месо; – већ ми се дојело. – Није биљарство као сладко јело, које се човеку напоскон доједе и огади.] [ЕЛК: Море и овчетина им се дојела, па је нису хтели, децо, нипошто да ждери. – А кад су нам се свима дојеле кнедлетине, он лепо нареди да се за војнике у казану кува „гренадирски марш“ (...).]
13. **ДОКУНДИСАТИ** с. → **тур. покр. додијати, досадити**. — Сваком је докундисала ова црна укупација и црна суданија. *Коч.* Вала ми нико у мом земану није оволико докундисао. *Радул.* [РСАНУ: Бања се гријала и гријала, док онијем у бањи није докундисало, да очи од врућине искоче. –

„Докундисала им је тјескоба, бездрвица и безводица“ и „истјерала их потреба“ из Лике. – Докундисао ми је живот.]

14. **ДОСАДИТИ СЕ** с. → *досадити₁ (1а)*. — И кад се већ и њима досадило ... навале они с молбом на хаџи Селим-агу. *Мул.* Досади јој се ова напрегнутост мозга, ово што се непрекидно мора мислити. *Ранк.* [РСАНУ: А када се Марку досадило, | Диже Марко рало и волове. – Мени се већ досади казивати. – Несолџен хлеб ... се у брзо досади и „доједе“. — Досадио ми се убица који живи у мени.] [ЕЛК: Најзад се Кремићу досади то, те је упита (...). – Русима се брзо досадила сва та Нова Србија.]
15. **ДОСАДИТИ₁** с. → **(1.а) (често безл.) додијати, осетити досаду.** — Тијело ми је ломно ... Шетам, досади; сједнем, жуља ме столица. *Чол.* → **(1.б) бити на досади, додијати (коме).** — Ја сам му досадила својим нежностима и уморила га својом љубављу. *Грол.* [РСАНУ: Доћи [he] онда, кад вам досади господин Марио. – Мени понекад играчке досаде, није ме тога стид. – Те он цвили јутром и вечером, | досадио студену камену, | а немоли цару Сулејману. – Вала и мени већ досади та потеря сваки час.] [ЕЛК: Није се уморио и није му досадила Југославија. – [С]тарац [је био] очигледно жељан разговора, пошто му је досадила ноћна усамљеност.]
16. **ДОСАЂИВАТИ₁** н. → *несврш. и уч. према ДОСАДИТИ₁*. — [ЕЛИ: Ја сам последњих неколико година стриктно био уз [ту марку патика], али некако ми њихова линија полако досађује.]
17. **ДОСМРДЕТИ** с. → *вулг. постати несносан, дојадити, дозлогрдити.* — Већ ми је досмрдио тај ваш папе! *Мат.* Досмрдјела ми варош, хоћу да умрем на селу. *Матош.* [РСАНУ: Ма досмрђело ми је то ваше јунаштво.] [ЕЛК: Њихов квазипатриотизам, као последње уточиште ниткова, досмрдео је и богу и народу!]
18. **ДОТЕЖАТИ** с. → *постати тежак, дотешчати.* — Мјесец је дуг и тежак, како да га преживим кад ми дотежају брижни дани без краја? *Андр. И.* [РСАНУ: Он толико дотежа својој деци, да га синови једном ... изнесу ... више села. – Није му муке од ... слабости – године му дотежале. – Турска [им је] сила дотежала, па су пошли Карађорђу: с њим да живе или да гину. – Мјесец је дуг и тежак, како да га преживим кад ми дотежају брижи дани без краја.]
19. **ДОТЕШЧАТИ** с. → *постати тежак, дотешчати.* — До данас никада није напустио пера, те му оно никада није дотешчало ни замрнуло. *Ков. А.* Сурвала се на њу и самота и срамота, ал' јој већма дотешчала мисао што ће кад изиђе. *Буд.* [РСАНУ: Дотешча [му] и смотуљана врећа под пазухом. – Бац'о сам ја оружје ... Дотешчало ми било, па сам све бацио, да лакше могу бижати, ако дође до невоље. – Самоћа ми врло дотешчала, | Идем право тражити девојку. – Дотешчао сељацима притисак, ужестиле их неправде. – Дотешчало му, чекајући га.]
20. **ДОТУЖАТИ** с. → **(често безл.) в. ДОТУЖИТИ.** — Мене, мене узми, боже ... мене маторога несрећника, који је и црној земљи дотужао! *Вес.* [РСАНУ: Извесно је да на овом свету нема ... уживаног порока, који најзад не би човеку дотужао.] [ЕЛИ: Цар на цара, краљ на краља, јер је Богу, кажу, већ дотужало, па ће послати свога сатану (...). – Учитель

толиких ученика има сада за другове два разбојника који га вређају и четири војника којима је дотужао.]

21. **ДОТУЖИТИ** с. → (често безл.) *дојадити, досадити*. — Већ ми дотужило страдати у чаму и пријегору нијему. *Домј.* Хтела да се убије, дотужило јој да живи. *Ћос. Д.* [РСАНУ: Стога је народ, коме је био дотужио кулук ... лако било покренути на буну. — Дотужи се ђаку, те почне се бранити. — Кад ме почне да жига и сева, ја ... вриштим, да се целом комшилуку дотужи.] [ЕЛК: [Г]ласачима је у овој земљи таква идеологија дотужила.]
22. **ЗАЈЕСТИ СЕ** с. → (2) *заситити се (неке хране); дојадити (о храни)*. — Свако јело може се на више начина приправити, и мора се зајести ако се начин приправљања не мијења. Старч. [РСАНУ: Тако ми се месо већ зајело, да не могу ни да га видим.]
23. **ЗАСМРДЕТИ** с. → (2) *дозлогрдити, дојадити*. — Засмрдјело старому што се мачак врти около комина. Војн.
24. **ОДОЛЕТИ** н. → (2) *необ. додијати, дозлогрдити*. — Кад војводи огањ одолио, он бијелу оставио кулу. *НП Вук.*
25. **ПРИТУЖИТИ** с. → (2) *(коме) дојадити, досадити*. — Онда би ови изнутра навалили таком снагом да би њему притужило, и он опет повукô натраг. *Мул. Човеку* притужила нужда. Изиђе једном из канцеларије, па само што не плаче. *Глиш.* [ЕЛИ: [В]икао бих на Сају кад би ми притужио са својом проамеричком пропагандом.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

26. **УКАХНУТИ СЕ** с. → *безл. досадити, додијати*.
27. **ДОГРУСТЕТИ** с. → *омрзнати, досадити. Деан. Рј.*
28. **ДОГРЂИВАТИ** н. → *несврш. према ДОГРДЕТИ и ДОГРДИТИ.*

2.3.3. Глаголи типа (о)гадити се

Табела бр. 24

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће рефлексивни, непрелазни реакцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Конгруентни облик	Номинатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (СТИМУЛУС)
	<p>Непријатно физиолошко стање ДОЖИВЉАВАЧА изазвано СТИМУЛУСОМ, или пак снажан (невољан) емотивни став аверзије према њему (в. нап. 1).</p> <p>Уколико ситуација представља ОСТВАРЕЊЕ, стимулус пролази кроз промену стања (в. нап. 1).</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Конкретан или апстрактан појам (в. нап 3)
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази</i>	<i>се гади се огадила</i>	<i>топло млеко. кошарка.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Посреди је физиолошко стање у које доживљавач запада при контакту – физичком, чулном или пак „психолошком“ – са номинативним референтом. Такво стање је обично краткотрајно, али је природна последица таквог контакта, односно својеврсна екстензија физиолошког стања – развијање продуженог негативног емотивног става аверзије, одбојности, према дативном референту, које траје и кад контакта више нема. Другим речима, конструкција *Пери се гади спанаћ* може описивати актуелно физиолошко стање дативног референта у контакту са једном врстом хране, а може се – и таква употреба је, чини се, много чешћа – односити и на његову (реалну или фингирану) реакцију при помисли на њу, и коначно – на његов општи емотивни став према њој.

2) Конструкцијама са свршеним глаголима ове класе означава се ОСТВАРЕЊЕ, ситуација која обично подразумева и да је номинативни референт трајно променио свој статус у свести доживљавача, те да од тог тренутка важи тај однос као нова, имплицитна, статична ситуација, која се може експлицирати несвршеним глаголом – *Њему се то згадило (и отад му се гади)*.

3) У субјекатској позицији могу се, као стимулуси, јавити номинали најразличитије конкретне и апстрактне семантике – храна, пиће, предмети, особе (као пасивни партиципанти), појаве, активности, па и целе ситуације, нарочито онда када конструкција не означава стварно физиолошко стање, већ емотивни став према неком феномену, који се тада може сматрати „фингираним“ стимулусом.

4) Уместо номинативног номинала може се употребити и зависна *да*-клауза с обавезним презентом⁶⁹, као и *што*-клауза, такође у функцији граматичког субјекта, будући да је заменљива просентенцијализатором у номинативу; ипак, за *што*-клаузу је понекад тешко утврдити да ли је ближа односном или узрочном типу. Уп.:

(163) *Гадило ми се да и говорим о томе.* (РСАНУ) – [*Г*]ади ми се што сам спавала с тобом. (ЕЛИ) – А можда им се и *згадило да раде за тих тридесет хиљада?* (ЕЛК). – А што се теби *згадило што си женско (...)?* (ЕЛИ) – *Огадило ми се више да им сваки дан кувам, да их служим.* (РСАНУ) – Мислиш да се нама *није огадило што нас толико прозивају (...)?* – *Смучило ми се само пљескавице да једем.* (ЕЛК) – [*П*]ризнаје да јој се *смучило што је колегинице и даље оговарају (...).* (ЕЛИ).

5) *РСАНУ* за глагол *гадити се* наводи и дативну конструкцију с обрнуто додељеним семантичким улогама, где је доживљавач у номинативу, а стимулус у дативу, што одговара моделу глагола *радовати се (нечему)* и *смејати се (нечему)* из т. 2.7.1, и за шта се могу наћи потврде и на контролном корпусу. Уп.:

(164) *Марковић се гадио себи, гадио се остатку свога живота,* што се у њем опет пробудио ... поганин. (РСАНУ) – *Мрзим себе и гадим се томе,* мрзим булимију[,] али она је део мене (...). – *Гадим се том нашем свијету без личности.* (ЕЛИ)

6) Глаголи *гадити се*, *згадити се*, *огадити се* и *смучити се* имају нереклексивне прелазне корелате каузативне семантике, такође с дативним

⁶⁹ Заменљива је, у начелу, инфинитивном јединицом, премда таква врста конструкција у српском језику није тако честа.

номиналом (165), а РСАНУ за глагол *огадити* наводи и необичну прелазну некаузативну употребу (166). Уп.:

- (165) Немој да ми тим болничким причама *гадиш јело*. – Учитељи ... стану дјеци *гадити* његов чисти језик, а свој никаки хвалити и препоручивати. – Не *згади* ти псу стрвине. – Да би пијаници *огадили* пиће, неки сељаци ... од ... мртваца, кад се купа, гледају да узму макар најмању кап воде ... да попије. – Моји другови у гимназији нису марили за „мађарона“ па су гледали и мени да *га* огаде. (РСАНУ) — *Смучио* ми је млеко за цео живот. (ЕЛИ)
- (166) Прекардашила [је] границе и чинила што је неваљало било и од тога доба пастир *је* тако *огади*, да науми да је више не гледа. – Била *сам огадила* козе. (РСАНУ)

7) Један број глагола исто или слично значење реализује и у другим реченичним моделима. Најпре, као лични глаголи, с особним номиналом у номинативу и објекатским номиналом у генитиву (без предлога или с предлогом *од*), или у ППК *на+А*, или пак у ППК *над+И*. И затим, као безлични глаголи, било у двочланим конструкцијама само с дативним особним номиналом, било у трочланим конструкцијама с дативним номиналом и објекатским номиналом у генитиву, ППК *од+Г*, *на+А*, или *над+И*. Тако, рецимо, за глагол *гадити се* корпус потврђује чак осам различитих реченичних модела, укључујући и онај горепредстављени, као први: **(а)** *Мени се то гади*; **(б)** *Ја се гадим тога*; **(в)** *Ја се гадим од тога*; **(г)** *Ја се гадим на то*; **(д)** *Ја се гадим над тим*; **(ђ)** *Мени се гади*; **(е)** *Мени се гади на то*; **(ж)** *Мени се гади од тога*. Могао би му се придодати и девети – **(з)** *Мени се гади над тим*, који корпус потврђује за друга два глагола. Наводимо примере с глаголима за које смо нашли потврде:

- б. (167) [В]ећ сам добила 2 кг и поред тога што *се гадим* хране. – Он сматра да сам лукав и мудар и *грсти* ме се. (РСАНУ) – Једноставно *се грустим* генерализирања и готово. – Марлен *се гнушала* моде, али је имала стил. (ЕЛИ)
- в. (168) *Гадим се од* твог загрљаја и додира. (ЕЛИ) – Крволочне жене [су оне] које копље и сабље лакше окрећу него вретено; жене, од који се мушки *гнуше*, о којима Европљани ни појма немају. (РСАНУ). – *Грстим се од* прљавштине (...). – Чисто *се грустим од* додира његових грубих знојавих дланова. – [Д]а *се* душа моја свагда *гнуша од* свакога греха, милим Ти се (...). – Нисам *се згадио од* пића[,] а попио сам хектолитре (...) (ЕЛИ).
- г. (169) Докторе[,] будим се ноћу, облива ме зној, имам мучнину, *гадим се на* храну... (ЕЛИ) – [Нека јела] слатка су нам ... а *на друга се* грстимо (гадимо). (РСАНУ). – Косово је далеко од идеје традиционалног друштва које *се гнуша на* различитости. (ЕЛИ) – Он *се згади на* ову свирепу мајку, на те хладне пријатеље. (ЕЛК)

- д. (170) У препуцавању које је уследило, Ким паничи од материнства и *гади се над другарицама и рођацима који гаје ситну децу*. – У дане кад се с њиме појавим *грстим се над њим* као *над дроњком* (...). – Тај се дух *грустио над свадљивошћу* (...). – Црногорци *се гнушају над незапамћеним злочиним* (...). – [Њ]ихово је да се тако понашају[,], а моје да *се згадим над тиме*. – Колико *се* (...) интелектуалаца *згадило над чињеницом да је некаква глумица* (...) *читала поезију* (...). (ЕЛИ) – Након дугогодишњих сумња ... *згрсти се* одједаред село *над старчевом кућом*, а он се рашчује надалеко као лажисветац. (РСАНУ)
- ђ. (171) Час га је болела глава ... час му *се гадило* и најзад га је болело све. (РСАНУ) – Уза све те траве и лекарије Срна није обољела, само би јој *се грстило* кадгод. (РМС) – Ух, како ми *се грусти*, како ми *се грусти!* (РСАНУ) – Не пратим све позорно, *гнуша ми се* (...). (ЕЛИ) *Гуви ми се*, хоћу да бљујем. (РМС) – Толико си мршав, да *се* човеку *згади* кад те погледа... (ЕЛК) – Кад би само чуо име бизантске принцезе, *згнушило му се* у души. (РСАНУ). – *Згрстило* јој *се*. – *Згрити се* гдјекоме кад једе што врло масно, или кад загризе каменчић у хљебу. – Три недеље ... се нисте купали, али вам *се смучава* при помисли на ред пред Градским купатилом. (РМС). – Радећи тренинг за ноге, одједном ми *се смучило*, почеле су да ми трну руке (...). (ЕЛИ) – Изненада, осетио је како му *се стужило*. (ЕЛК)
- е. (172) *Не гади ми се на прштуту*, прија ми (...). – Свима нам *се грсти на ове појмове*, колико више на оне који их носе. – [Д]ок ми *се* с друге стране *грустило на помисао* (...). (ЕЛИ) – *На женидбу Греха и Смрти мора се згадити* сваком човеку од нешто бољег укуса. (ЕЛК). – Мени *се смучавало на мирис мог омиљеног парфема* (...). – [К]ао клинки ми *се смучило на нектарине*. Од тада их не једем, док брескве волим... (ЕЛИ)
- ж. (173) Од тада (...) немам апетита, повраћа ми се, *гади ми се од хране*. (ЕЛИ) – *Од њих му се грсти*, јер „нема немира у њиховоме оку и њихово је око ко око крмаче. (РСАНУ.) – [А] сад ми се грусти *од њега* [тог човека]. – Мени *се гнуша од таквих појава* (...). – [С]тварно ми *се згадило од сувог пиринча*[,], који је без укуса и мириса. – Пролазили смо кроз болесничке собе (...) док нам *се није смучило од смрада*. (ЕЛИ)
- з. (174) *Гнуша му се над друштвеним неправдама*. – Нама, ДСС-овцима *се чак смучило над количином Чедине и Чанкове „опчињености ликом и делом Војислава Коштунице“* (...). (ЕЛИ)

Између конструкција типа (а) и (б) тешко се може уочити јасна семантичка разлика, осим што се чини да тип (б) пре означава продужени емотивни став него актуелно физиолошко стање, док тип (а) може означати и једно и друго; тип (б) такође евоцира и апстрактну аблативну семантичку компоненту, слично глаголу *клонити се*. Предлошки номинали у типу (в) и (ж) задржавају доста од своје проузроковачке семантике, па је њихова вредност можда ближа адвербијалној него рекцијској. Конструкције типа (д) могу означавати и вербални чин којим се изриче (неспецификован) садржај везан за негативан став

према несубјекатском референту (уп. нарочито први пример). А ако се упореде конструкције типа (а), с једне стране, и типа (г) и (е), с друге, могли бисмо закључити да се потоње пре употребљавају да означе актуелно физиолошко стање доживљавача у непосредном контакту са стимулусом. Коначно, безличне дативне конструкције типа (ђ) означавају искључиво актуелно физиолошко стање без спецификованог стимулуса, премда се он може и подразумевати, или пак увести посредно, нпр. временском клаузом; таквим конструкцијама бавимо се у т. 2.3.4.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ГАДИТИ СЕ** н. → **(2) осећати одвратност**. — Гадиле му се ти људи доле. *Дав.* [РСАНУ: Свако се јело гадило души њиховој. – Пусти ме ... ругобо! – одринем га ја ... Он ми се у истину гадио. – Одлази кад ти велим! Пљуцкаш ту твоју јектичаву балу око себе и гадиш ми се. – И сиса му [детету] се гади. – И кад год сам погледо на вас гадиле сте ми се, и моро сам да вас презирем. – Видиш, мени су се те књиге гадиле, вријеђале моја „поетска чувства“.]
2. **ГНУСИТИ СЕ** б. → ([РСАНУ: а]) **необ. (коме) в. ГНУШАТИ СЕ**. — [РСАНУ: Једини крст, коме се то [псовање] није гнусило, већ напињао уши и дивио се – био неки филолог, домаћи син.]
3. **ГНУШАТИ СЕ** н. → **осећати одвратност, гадити се; грозити се**. — [ЕЛИ: Гнуша ми се чињеница што се до краљеве наклоности долази улагивањем његовој курви.]
4. **ГРСТИТИ СЕ** н. → **гадити се, осећати гађење**. — [РСАНУ: Онакови су се [безначајни саможивци] Вилинчевићу грстили, као нечисте животиње.] [ЕЛИ: Грсти ми се бикова служба твоја, Самаријо!]
5. **ГРУСТИТИ СЕ** н. → **(обично безл.) грстити се**. — Стаде ми се грустити та литерарна аристократија. *Ков. А.* Грустите ми се кад овако као убог враг молите у мене милост. *Новак.* [РСАНУ: Пијани сте ... Грустите ми се ... молите у мене милост ... Вино, само вино. – Било је дана те би јој се посао грустио као понижење.]
6. **ГУВИТИ СЕ** н. → **покр. Гуви ми се, хоћу да бљујем. Вук Рј.** — [РСАНУ: Нека нам јела сладе, т. ј. слатка су нам, а на друга се грстимо (гадимо), друга нам се гуве.]
7. **ДОГАДИТИ СЕ** с. → [РСАНУ] **(понекад безл.) (некоме) изазвати гађење, одвратност, постати неподношљив, досадити, дотужити**. — [РСАНУ: Што нас је једном усређавало, то ће нам догадити чим пређемо нужне границе. – Одгурнуо је тањир као да му догадило. – Већ га пита: „Дотле ли е Шарче? | Зар си виеру већ’ заборавио? | Зопца л’ ти се моја огадила, | Оли сам те вином напоио. – Ако вам се икад догади служба домовини ... могу вас препоручити фирми Вромстронг и Лојд.]

8. **ДУРИТИ СЕ** н. → *гадити се*. — Мелита му се почела дурити. Чинила му се као криви драгуљ и цвијет без мириса. *Том. Мени* се дури то име гениј. *Ков. А.* [РСАНУ: Одонда ... дури му се фазанско месо.]
9. **ЗАГРУСТИТИ СЕ** с. → **покр.** (обично безл.) *учинити се гадним, згадити се*. — Судео [је] о Регини да би јој се загустило и млијеко. *Новак.*
10. **ЗБЉУТАВИТИ СЕ** с. → *постати бљутавим; згадити се (коме)*. — Деди се збљутави цела ова церемонија, опрости се и пође у своју собу. *Шапч.* [РСАНУ: Колико пут се мени збљутави и новац, и јело, и живот.]
11. **ЗГАДИТИ СЕ** с. → **(б)** *постати одвратан, гадан (коме)*. — Био је тако престрашен да ми се просто згадио. *Чол.* [ЕЛК: Згади му се бистра Љешница. — Једне вечери када му се Мелина кујна згадила, осети задовољство улазећи у салон госпође Борден. — Право да вам кажем, мало ми се згадила цела та прича. — Катихизис истрајности, од Гома, толико се згадио Бувару да он узме књигу Луја Ервијеа.]
12. **ЗГЊУШИТИ СЕ** с. → *огадити се, изазвати гњушање*. — Ту ми се згњушио читав свијет и књиге и наука и људи. *Ков. А.*
13. **ЗГРСТИТИ СЕ** с. → *смучити се, згадити се*. — [ЕЛК: Да ли волите свежа јаја? — Да, ал' су ми се благо згрстила као детету кад сам их и пила као таква.]
14. **ОГАДИТИ** с. → **(2)** *огадити се*. — Огадило ми вино. *Бак. Реч.* [ЕЛИ: Ја више и не гледам женску одбојку. Огадила ми је због незаслужене подршке и силних незаслужених награда (...). — Огадио ми је живот откако сам чуо да се човек учи док је жив! — Огадио ми је дуван начисто, вукло ме је да пушим, али је осећај смрада и гађења био неописив (...).]
15. **ОГАДИТИ СЕ** с. → *постати гадан, одвратан*. — Одмах се свима археологија ... огади. *Дом.* [РСАНУ: Просто ми се огадише његове проповеди и више никако не одох да их слушам. — Огади ми се Измаилова обријана глава. — Мени су се у Едимбургу предавања ... огадила. — Због те несреће трговина му се и индустрија огадила. — У сумрак, кад су канали венецијански стали гњило заударати, огадило ми се свако море, и ја сам одлуку промијенио за 180 ступњева. — Младићу је брзо досадио рат, огадила му се грубост.][ЕЛИ: Огадила ми се туршија[,] тако да то не једем уопште (...).]
16. **ОДБИТИ СЕ** с. → **(3.а)** *престати занимати, испастати из воље, огадити се*. — Притисну га нешто у грудима, одби му се јело. *Радул.* [РСАНУ: Има година дана како нисам у стању ништа да напишем; одбило ми се сасвим писање. — Више Димитрије није свраћао у механу. Већ о пићу није било ни помена: тако му се одбило, да није на пиће више ни помишљао. — Прије двије године смртно му се отац разболи: притисну га нешто у грудима, одби му се јело и некако, као преко ноћи, позелени па поцрни. — Одбиће ми се јело и нећу имати слаткога залогаја бар два дана. — Од како је из Вишеграда одбила му се храна. — Приближавајући се ријечи учини му се да осјећа страшну жеђ, али кад узме први гутљај — вода му се одби горка и тешка као олово.]

17. **СМУЧАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према СМУЧИТИ СЕ*. — [ЕЛИ: И како (...) да се (...) једна легална армија, ЈНА, колико год се она теби гадила или смучавала, може сматрати агресором (...)?]
18. **СМУЧИТИ СЕ** с. → (2) *осетити непријатност, нерасположење, антипатију према нечему, дојадити коме*. — Хоћу да оставим фудбал. Смучило ми се Пол. 1971. [ЕЛК: Али им се смучи патетичност предговора (...). — Понекад ми се смучи сам звук гласа тог иритантног скота (...). — Стразбург није ни превелик, да вам се смучи путовање са једног на други крај (...). — Зар се Уефи није смучило играње „ставовима“ енглеске политичко-фудбалске стране? — Странчарење се смучило људима. — Град му се смучио, а публицитет презире.]
19. **СТУЖИТИ СЕ** с. → (2) *безл. осетити муку, непријатност у желуцу, смучити се, згадити се (коме)*. — [ЕЛК: На плажу и реку се ни не обазрем. Стужила ми се. — А и стужиле су ми се много представе у Београду које су се играле са темама рата.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

20. **ОГАЉИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОГАДИТИ (СЕ)*.
21. **ЗГРШТИТИ СЕ** с. → *безл. необ. згадити се; исп. ЗГРСТИТИ СЕ*.

2.3.4. Глаголи типа *позлити*

Табела бр. 25

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	(ОДРЕДБА МЕСТА / ЛОКАЛИЗАТОР ОСЕЋАЈА)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Безлични, најчешће рефлексивни, непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица с месном прилошком вредношћу (или ретко заменички прилог за место)
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Безлични (неутрални) облик: 3. л. јд. (ср. р.)	/.../
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	ДОСТИГНУЋЕ (или СТАЊЕ)	(МЕСТО)
	Доживљавач запада у неконтролисано стање, излази из њега, или се у њему налази. Стање може бити локализовано или нелокализовано, физиолошко или психолошко (емотивно).		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Део тела, односно место на телу које је извор осећаја
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази Ани Марку Лази</i>	<i>је позлило. се завртело се гади. се смучило је лакнуло</i>	<i>(у глави). (у стомаку). (у души)</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Глаголи се могу грубо поделити у неколико семантичких поткласа, а први критеријум односи се на то да ли означавају физиолошка или психолошка стања.
- 2) У прву поткласу глагола физиолошких стања улазе глаголи *позлити*, *позлити се*, *слоштити се*, *снемоћи се*. Они означавају западање, обично изненадно, у неодређено и нелокализовано тешко физиолошко стање. Ови глаголи немају алтернативне реализације у субјекатско-предикатским конструкцијама, употребљавају се искључиво као безлични, у свом једином значењу, које није метафорички посредовано. Глаголи су свршени, без несвршених парњака и означавају ситуације које су по аспектуалном типу

ДОСТИГНУЋЕ. Реализују се искључиво у оквиру непроширеног модела (без ЛОКАЛИЗАТОРА ОСЕЋАЈА, в. нап. 9).

3) У другу поткласу спадају глаголи који се односе на стање вртоглавице или несвестице. То су *вртети се, вртоглавати се, завртети се, завртоглавити се, замантрати се, замутити се, занесвестити се, мантати се, мантрати се, мутити се, несвестити се*. Ако овој класи припадају у свом секундарном значењу, оно представља метафорично проширење примарног значења кружног кретања, комешања, или пак губљења својства прозирности. Неки од њих имају и личну, субјекатско-предикатску реализацију:

(175) Најпре *се* чељадету *врти свест* и смучи. – Стиже је пиће и поче јој *се глава вртјети*. – Кад почнем читит' глава ми *с' врти*. – Њему [болеснику] *се „врти мозак“* ... у ушима му зуји. (РСАНУ) – На над св. Вртолоније не ваља се пети на дрво, јер верују да ће *се завртети свест* и да ће се пасти са њега. – На тој висини његов *„мозгић се завртоглавио“*. – Међеду *се заврти мозак, занесвијести се* и посрне. – *Глава* му *се заврти*, и паде са торња. (РСАНУ) – Чудно! Чудно! – од висине ми *се замантрала глава*. (РМС) – Устао је нагло, тако да му *се свест замутила* на тренутак (...). (ЕЛИ) [*Девојчица*] *се занесвестила*. (РМС) – И боли горко мој нечујни крик | и од бола већ не знам за себе – | *мути се свијест*, а не смијем стати. (РСАНУ) – Ханс Касторп је имао тренутака кад му *се мутила свест* пред чудовишношћу онога што предстоји (...). (ЕЛК) – Пролећа 1948. године (...) Милеви је од велике бриге позлило, *несвестила се* и умрла три месеца касније (...). – За време транспорта *несвестила се* неколико пута, али се увек враћала свести. (ЕЛИ)

Као што се може видети, у наведеним примерима субјекатски номинативни номинал јесте „свест“, „глава“ или „мозак“, а датив има и посесивно значење – означава „погођеног поседника“ (Палић 2010: 100 и даље) и губи, по нашем мишљењу, рекцијску вредност, а то се види и по томе што постаје факултативан. Изузетак представљају наведени примери за глаголе *несвестити се* и *занесвестити се*, где је номинативом означен сам доживљавач, тј. особа, односно животиња, па датива и нема; та два глагола тада мењају и значење – када су безлични, у дативној конструкцији, односе се на стање несвестице, дакле стање пред губитак свести, а кад су лични, односе се на стање без свести. Уз то, глагол *несвестити се* у личној конструкцији има и други вид. Да није тог момента, могло би се рећи и да се не ради о безличном глаголу, већ о личном глаголу у дезидеративној безличној рефлексивној конструкцији (тј. о односу типа *Смејем се : Смеје ми се*; уп. т. 2.3.7).

4) У трећу поткласу сврставамо глаголе који се односе на стање мучнине. То су глаголи *замутити се, смутити се, смучити се* и *смучавати се*. Последњи

од њих употребљава се у конструкцијама које не означавају стање у његовом трајању, већ понављано доспевање у стање, или, евентуално, постепено западање у стање. Глагол *смучити се* употребљава се и у личној, субјекатско-предикатској конструкцији, у нешто другачијем значењу (в. т. 2.3.3).

5) Четврту поткласу чине глаголи који се односе на физиолошко стање у којем доживљавач има осећај гађења. То су глаголи *гадити се, гнушати се, грстити се, грустити се, гувити се, догадити (се), згадити се, згнушити се, згрстити се* и *згрстити се*. Ово стање обично је индуковано конкретним вањским стимулусом, који се може исказати и номиналом у ППК *на+А*, чиме се горепредстављени модел проширује. Сви се употребљавају и у личној, субјекатско-предикатској конструкцији, опет с нешто другачијим значењем (в. т. 2.3.3), а пошто се субјекат може подразумевати и из контекста, понекад је такве конструкције врло тешко одвојити од оних које треба сматрати безличним.

6) Пету поткласу представљају глаголи који се односе на доживљавачево стање отежане или смањене визуелне перцепције. Такво стање може бити у вези с физиолошким стањем (нпр. несвестица) или емотивним стањем (нпр. јак гнев), па се могу употребљавати за опис и тих стања. Ту спадају глаголи *зашикурити се, мрачити се, мркнути, помрачити се, смрчити се*.

7) У шесту поткласу сврставамо глаголе који се пре свега односе на емотивно стање – тачније, његову промену. Посреди је западање у негативно емотивно стање, и то туге (*ражсалити се, стужити се, стеснити се*), односно гнева или изразитог незадовољства (*превршити, прекипети*)⁷⁰, или пак излазак из негативног емотивног стања – обично интензивне бриге (*лакнути, лахнути, одлакнути* и *олахнути*)⁷¹, или туге, депресије (*сванути, свањивати*), што обично значи и наступање новог, „лакшег“ емотивног стања. Психолошко стање често је праћено и одговарајућим физиолошким стањем.

8) За све глаголе важи да се стање може представити као спонтано, или пак узроковано неким чиниоцем, на који се може директно упутити узрочном одредбом проузроковачког (*Слошило му се од тог нића / призора*) или општеузрочног типа (*Слошило му се због несвања / јер није спавао*), или пак

⁷⁰ Уп. појмовну метафору ЕМОЦИЈА ЈЕ МАТЕРИЈА У САДРЖАТЕЉУ (Кевечеш 2000: 65).

⁷¹ Уп. појмовну метафору ЕМОЦИЈА ЈЕ ТЕРЕТ (Кевечеш 2000: 82).

индиректно, нпр. временском или чак месном одредбом (*Слошило му се после преобилног ручка / кад се прејео / пред тим призором*).

9) Сви глаголи који се односе на физиолошка стања – осим оних из прве поткласе! – могу се употребљавати с прилошком одредбом коју Љ. Поповић (2002) назива ЛОКАЛИЗАТОР ОСЕЋАЈА и која указује на место (на телу) које доживљавач перцепира као извор осећаја (типично „у глави/мозгу“, „пред очима“, „у стомаку/желуцу“, „у грудима/души“ и сл). Иако конституент можемо у начелу сматрати факултативним, ту факултативност знатно ограничава чињеница да он служи и као својеврстан актуализатор фигуративног значења глагола, као и, за многе глаголе, индикатор о томе какво је конкретно стање посреди (уп. *Замутило ми се у стомаку* и *Замутило ми се у глави*); уз то, присуством овог конституента истовремено се активира и дативно значење посесије. Могло би се, штавише, тврдити да синтаксичка конфигурација ДАТИВ ДОЖИВЉАВАЧА + глагол + ЛОКАЛИЗАТОР ОСЕЋАЈА представља продуктивно средство да се и многим другим глаголима наметне оваква фигуративна семантика субјективног искуства, која може у речнику остати и незабележена. Уп., на пример:

(176) *Играло му је пред очима и зујало у ушима (...)* (ЕЛК) – *Имам страховито повишен притисак (...); бубњи ми у ушима. – Јову је пробудила хладноћа, у глави му је добовало, а у ушима таласало. – Севало ми је пред очима. На тренутке ми се чинило да остајем без свести. – Тутњило ми је у ушима, поново ме поче обливати хладан зној (...). – Тутњило ми је у глави све више (...). – [Т]утњило ми је у грудима, било ми је вруће (...). – Образи су ми горели, пулсирало ми је у слепоочницама. – Крв је опет јурнула кроз мене, пулсирало ми је у глави. – Болела су ме крста и пулсирало ми је у стомаку у једнаким интервалима. – [Ј]ош ми је вибрирало у мозгу и осећала сам бол. – Кључало ми је у глави. – (ЕЛИ)*

Ако датив уз глаголе из наведених примера не треба сматрати регираним, а мислимо да не треба, питање које се одмах намеће јесте да ли је онда уопште оправдано таквим сматрати датив уз глаголе које представљамо у оквиру овог модела. Мислимо да је за глаголе прве поткласе реакцијска вредност датива ван сумње, док је за остале глаголе ствар степена – што се значење глагола више осећа као фигуративно (и што је се осећа потребнијим да се та фигуративност актуализује локализаторским конституентом), то мање датив има реакцијску вредност.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВРТЕТИ СЕ** н. → ([РСАНУ: 2.а]) безл. (са логичким подметом у дативу) *имати вртоглавицу, осећати мућење свести, губити свест.* — [РСАНУ: Ах, врти ми се чисто у мозгу, када о твојој величини сневам! – Ју, ја ћу добити несвест, врти ми се у глави. – Не могу даље, врти ми се у глави. – „Мора да му се врти“, каже се за коња кад се опажа да му се несвести.] [ЕЛИ: А те прве две недеље ми се вртело и заносило ме још више. – Њој се вртело у глави и повраћало јој се.]
2. **ВРТОГЛАВАТИ СЕ** н. → ([РСАНУ]) безл. *имати, добијати вртоглавицу (1), осећати вртоглавицу (1).* — [РСАНУ: Од тога се воња рођацима и друговима Ибраге вртоглавало и загријавало у сљепоочницама.]
3. **ГАДИТИ СЕ** н. → (2) *осећати одвратност.* — [РСАНУ: Ако му се јако гади и често бљује, онда знајте да је отров био љут.]
4. **ГНУШАТИ СЕ** н. → *осећати одвратност, гадити се; грозити се.* — [ЕЛИ: Још једно путовање је преда мном. Гнуша ми се и повраћа од мириса границе.]
5. **ГРСТИТИ СЕ** н. → *гадити се, осећати гађење.* — [РСАНУ: Код обједа се [Тилда] једва дотакла јела, као да јој се грсти.]
6. **ГРУСТИТИ СЕ** н. → (обично безл.) *грстити се.* — [РСАНУ: Има их толико ... да се човјеку, који мисли о племенитој сврси тога завода и који види кукавштину његову, управо грусти. – Ух, како ми се грусти, како ми се грусти! – И, узбацив му руком чело, подаде му комадићак шећера у уста. – Јел’ де, да вам се не ће грустити?]
7. **ГУВИТИ СЕ** н. → покр. *Гуви ми се, хоћу да бљујем. Вук Рј.* — Гуви ми се, хоћу да бљујем. *Вук Рј.*
8. **ДОГАДИТИ (СЕ)** с. → [РСАНУ] (понекад безл.) (некоме) *изазвати гађење, одвратност, постати неподношљив, досадити, дотужити.* — [РСАНУ: Одгурнуо је тањир као да му догадило.]
9. **ЗАВРТЕТИ СЕ** с. → ([РСАНУ: 2.а]) безл. (са логичким субјектом у дативу) — [РСАНУ: Одједном ми се заврти. Пред очима заблијештила му бјелина – завртило му се. – Од похвала се врани завртјело у глави, | од узмуђења силнога дисати преста.] [ЕЛК: Мало ми се завртело, па сам помислио да ћу опет да се онесвестим или нешто. – Маргарити се завртело у глави од мириса вина (...).]
10. **ЗАВРТОГЛАВИТИ СЕ** с. → *замаглити се, завртети се у глави, добити вртоглавицу.* — И здравом човеку би се завртоглавило кад погледа доле [са моста Неретве], а камоли рањенику. *Дед. В.*
11. **ЗАМАНТРАТИ СЕ** с. → покр. *завртети се, бити захваћен несвестицом, омаглицом.* — [РСАНУ: Ништа – ништа, замантрало ми се. – Јесам, Јесам! – па што? – замантрало јој се мало.]
12. **ЗАМУТИТИ СЕ** с. → (3.а) безл. *осетити вртоглавицу, несвестицу.* — Човјеку се ... замути у глави. *Јонке.*

13. **ЗАМУТИТИ СЕ** с. → (3.б) **безл. осетити муку, бол.** — Нека што остадох гладан, но ми се замути у дробу. *Мат.*
14. **ЗАНЕСВЕСТИТИ СЕ** с. → [РСАНУ: б.] **безл. замаглити се, помутити се (у глави).** [РСАНУ: Сједио сам готово сат, а да ми се није занесвијестило.]
15. **ЗАШКУРИТИ СЕ** с. → [РСАНУ] **покр. безл. замрачити се, потамнети.** — [РСАНУ: Мало ми се зашкуруило пред очима.]
16. **ЗГАДИТИ СЕ** с. → (а) (и **безл.**) **осетити одвратност, гађење; показати гађење.** — Њима би се згадило на нас. *Пав.* [ЕЛК: Толико си мршав, да се човеку згади кад те погледа...]
17. **ЗГЊУШИТИ СЕ** с. → **огадити се, изазвати гњушање.** — [РСАНУ: Кад би само чуо име бизантске принцезе, згњушило му се у души.]
18. **ЗГРСТИТИ СЕ** с. → **смучити се, згадити се.** — И твом би се згрстило срдашцу. *Март.* Згрстило јој се. *Сим.*
19. **ЗГРШТИТИ СЕ** с. → **безл. необ. згадити се; исп. ЗГРСТИТИ СЕ.** — Згршти се гдјекоме кад једе што врло масно, или кад загризе каменчић у хљебу. *И-Б Рј.*
20. **ЛАКНУТИ** с. → **безл. (некоме) осетити олакшање, ослободити се тегобе.** — Сва се била изгубила. Чисто јој лакну када дође у собу Ђуро. *Матош.* Свима нам је лакнуло. *Чол.* [РСАНУ: Кад је човек у невољи, па нађе још кога себи равна, њему чисто лакне. – Како би добро било да Србија прихвати Босну, да и њима лакне од ага и спахија. – Е ... баш ми је лакнило. – После његовог одласка као да је свима лакнуло. – И заиста, Аници је, чим је попила два-три гутљаја баба Станијине чорбице, лакнуло, те је целе ноћи спавала као јагње.] [ЕЛК: Има још много мука, али кад помислим да смо ја и мој муж своји на своме, лакне ми. – Пошто мач отпада, а остаје само Куран, папи Бенедикту и хришћанима требало би да лакне. – Можда ће и њима да лакне када схвате да имају право на грешку (...). – Пол ме преплашено гледа, али му лакне кад ми је регистровао израз лица. – [Молила] ме да неизоставно решим ствар некако тако да јој одмах лакне на срцу. – Сајласу је такође лакнуло што чује Учитеља. – Осећам како је свима овде лакнуло откако смо протерали мемлу из задружног дома (...). – Вашингтону је лакнуло што је Русија званично признала Војислава Коштуницу као изабраног председника (...).]
21. **ЛАХНУТИ** с. → (2) **в. ЛАКНУТИ.** — И пола јада с душе му лахну. *Баш.* [РСАНУ: Чисто му лахну на души. – Стани да те опет видим и да ми срцу мало лахне. – Захидбегу лахну при срцу.]
22. **МАНТАТИ СЕ** н. → **осећати несвестицу, вртети се.** — У глави ти се мантало кад си ме пустио. *Сим.* [ЕЛК: [И]ако му се у глави мантало, Роберт је био нестрпљив (...). – Срце ми бије, а уста се суше. Манта ми се...] [ЕЛИ: Кад сам ја радила оптерећење, (...) труднице су лежале (...) јер им се мантало и било им је мука. – Дошао сам да дам крв први пут и мало ми се мантало, али није ништа страшно. – Сигурно би ти се мантало и била би слаба док се не привикнеш. – Био сам константно гладан због тога, данима ми се мантало кад прођем поред брзе хране (...). – Мени се

догађало нешто мало на почетку (док нисам знала да сам трудна), али пала у несвест нисам, него ми се мантало и црнело пред очима. – Мени колико се мантало[,] не бих могла да читам никако, једва сам очи држала отворене (...).]

23. **МАНТРАТИ СЕ** н. → [РСАНУ: 3.а] (са логичким субјектом у дативу) *имати вртоглавицу, несвестицу, осећати мућење, губљење свести*. — [РСАНУ: О глави се каже: мрчи ми глава, мантра ми се, врти ми се свијест, имам замавицу, вртоглавицу. – Мантра ми се, кад гледам у бездану ... т.ј. заврти ми се мозак.] [ЕЛИ: Мало су ми ноге биле млитаве од епија, мантрало ми се у глави за прво устајање, али то је брзо прошло...]
24. **МРАЧИТИ СЕ** н. → ([РСАНУ: 3.а]) **безл. са лог. субјектом у дативу, без допуне или са допуном „у глави, „пред очима“ и сл. западати у несвестицу, вртоглавицу, обневиделост, уопште у стање смањене присености, духовне сабраности, способности јасног мишљења, посматрања, владања собом**. — [РСАНУ: Мрачи ми се. Душмани ме убише. – Не знам кол’ко кој’ иш’о, – вјерујте ми реч’ма! | Ал’ му се мрачило све већма и већма; | Нестаде месеца, звезда и звездишта, | На последак виде, да не види ништа. – Он је мало не осјећао ... како му се у глави мрачи. – Мрачило јој се је пред очима, а исти мах јој у машти, као у неком нејасном сутону, никоше башће никада не видјена чара. – Све је тако тешко и немило, да ми се мрачи пред очима, док мислим на се. – Њему се стварно мрачило пред очима; цеста као да се дизала горе ... сјенке су му се купиле око очију стјешњавајући видик. – Катица премрије и осјети како јој сва снага одлази из утрнутих ногу. Пред очима јој стаде да се мрачи, па јој се Илија учини као какво привиђење.] [ЕЛИ: Стезало ју је у грло, повраћало јој се, мрачило пред очима, али знала је врло добро куда да изађе. – Јел било них других проблема са видом, да ти се мрачило, да ниси могао да фокусираш (...)?]
25. **МРКНУТИ** с. → (2.в) **безл. дозлогрдити, превршити**. — Смирите се, јер ако мени мркне, запушићу вам обема уста. *Нуш*.
26. **МУТИТИ СЕ** н. → ([РСАНУ: 1.г]) (и **безл. са субјектом у дативу, са додацима: у глави, пред очима**) *мркнути, губити се, нестајати од бола, страха и сл. (о свести); уопште губити се, бледети*. — [РСАНУ: Лежали смо тако око два часа ... Почињемо већ да се бунимо, јер нам се мути по глави од глади. – Никитин се страх растапао у врелу тугу, од ње му се мутило у очима, спотицао се као пијан. – Вучко је шкргутао зубима од бола ... Иако му се мутило пред очима, поче разазнавати слабо освијетљене предмете. – Кнегињици се мутило у очима, она ништа није видела нити чула, само је осећала близу ... лице оштрога оца ... и мислила о том како би што пре отишла из кабинета. – Пренем се, а оно никог поред мене нема ... Па то сам ја сам са собом разговарао! Уплашим се од лудила ... и од помисли да овдје и најздравијем човјеку почиње с временом да се мути и приђа.] [ЕЛК: Ненаду се мутило у глави.]
27. **НЕСВЕСТИТИ СЕ** н. → (1) **безл. добијати несвестицу, вртоглавицу**. — Несвјести му се, и у сну дрхти, стално је на опасним висинама. *Андр. И.* [РСАНУ: Болнику се несвијестило свакога часа, а у сну обузимао га

трајан дрхат, појачан криковима и бунцањем. – Седео [је] згрчен на самој ивици. Кад год би из оваквог положаја погледао у реку несвестило му се помало и он се тргао натраг.]

28. **ОДЛАКНУТИ** с. → (2) (обично безл., са логичким субјектом у дативу) *осетити олакшање, одахнути*. — Гојку мало одлакну кад остаде сам. Ранк. Свима одлакне. Цес. А. [РСАНУ: Чисто му одлакну, кад виде онолике седе и ћелаве главе. – Као да јој неко скиде сву муку – тако јој одлакну. – Човек псује да му одлакне. – Кремићу одлакну као да му се тежак терет свали с груди. – Мањи људи су се тек сада смејали, пошто им је одлакнуло. – Кома да се изјадам ... те да ми одлакне?]
29. **ОЛАКНУТИ** с. → *одлакнути*. — [РСАНУ: Кад пређох у Турску, олакну ми, и виђо' да сам спасен. – Ја гледам набрану пучину, мислим олакнуће ми. Хтио је развести о јадима, о борби у себи, изнијети – да му олакне – све.
30. **ОМРКНУТИ** с. → (4) (некоме) безл. (са лог. субјектом у дативу) *наићи, настати (о тешком положају, невољи, о депресивном душевном стању), дотежати*. — Док једном не омркне, не може другом да осване. Торд. Н. Када Милутин и Војислав дотрајаше у напону снаге, омркну нашем старом пјеснику [Јовану Илићу]. *Матош*. [РСАНУ: Одлануло и свануло ... свима, само је љуби омркнуло.]
31. **ПОЗЛИТИ** с. → (коме) безл. *постати зло коме (о здрављу)*. — Господину је позлило! Да! ... као да ја не знам како је њему позлило! *Крл*. Кад робијашу позли на реду ... њему не дозвољавају да иде лећи. *Чол*. [ЕЛК: Позли му, стаде да заплече језиком, и сруши се (...). – [В]ода је била млака, отужна. Старамајци само више позли. – Душану је од врућине позлило, али му је убрзо било боље. – [И]згледа да јој је позлило већ од самог предлога да изађе на ваздух. – Ах! Осетих да ће ми позлити. – Видећи да ће Василију позлити, Срба га узе под руку и изведе из цркве.] [ЕЛИ: Драги боже, смилуј се. Позлило ми је од овога!]
32. **ПОЗЛИТИ СЕ** с. → (1) в. *ПОЗЛИТИ*. — Но брже шаљ'те по баба-Недељу ... док се није детету позлило. *Јакш. Ђ*. [ЕЛИ: Данас смо се сви изненадили када смо видјели (...) да се позлило председнику Републике Српске. – Добио је ударац на утакмици, потом му се позлило, два пута је оперисан. – Бог зна шта је ту било, (...), возачу се позлило. – Несвесна садржаја боце, несрећна девојка је попила воду[,] након чега јој се позлило.]
33. **ПОМРАЧИТИ СЕ** с. → (3.а) *фиг. постати мутно, нејасно, замаглити се (због изненадног физичког или душевног потреса)*. — Мркоглави се помрачило пред очима. *Божих*.
34. **ПРЕВРШИТИ** с. → (2) безл. (некоме) *дозлогрдити, додијати*. — Девојци је превршило ... изјавила је да не жели даље да служи. *Андрић*. [ЕЛИ: Стигао сам до 12 минута и ту ми је превршило. Човек не барата основним информацијама. – Било ми је доста свега. Када је убијено 14 маринача (...), превршило ми је.]
35. **ПРЕКИПЕТИ** с. → (2.б) *фиг. (с негацијом, безл.) не моћи савладати какво узбуђење, постати неподношљиво*. — Ни речи више да ми ниси казала да ми не прекипи. *Нуш*. [ЕЛК: Торнтону је, изгледа, тада

прекипело и латио се оружја и починио покољ. – Харијети је већ прекипело. – Русима прекипело, траже своју Евровизију.]

36. **ПРИПРЕТИ** с. → (3) (обично безл.) *доћи у тешкоћу, у тескобу*. — Припрело му је. *Бак. 1.*
37. **РАЖАЛИТИ (СЕ)** с. → *в. РАЖАЛОСТИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: – Умри, Ћоркане ! – Оде ти Швабица ! А Ћоркану се ражалило.] [ЕЛИ: Сигурно му се ражалило због мајке што остаје сама. – [О]нда дошли анархисти и киоск јој демолирали, а после им се ражалило па су сиротој баки платили трошкове... – Милисав ме довезао са аеродрома, па ми се ражалило (...).]
38. **СВАНУТИ** с. → (2) (некоме) *фиг. ослободити се брига, тешкоћа, осетити олакшање*. — Ћурица већ беше побелео од нестрпљења ... Свану му кад дође Вујо. *Ранк.* [ЕЛК: [П]рофесор (...) јој је урадио трансплантацију бубрега. Свануло ми је.]
39. **СВАЊИВАТИ (СЕ)-н.** → *несврш. и уч. према СВАНУТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: Прво сам била још депресивнија, онда је почело да ми свањива после око месец дана.]
40. **СЛОШИТИ СЕ** с. → *постати лоше, смучити се*. — Намах као да му се слошило, чудно осетио испод прсију. *Рад. Д.* [ЕЛК: Могла је, ако јој се слоши, и да прилегне? – Мени се, рецимо, слошило када сам на њему угледао српску тробојку (...). – Ипак ми се опет нешто слошило. – Тражила је да јој донесем „бонжиту“ јер јој се слошило.] [ЕЛИ: Али ако нисте имуни на богиње, а заразите се у току трудноће, може Вам се ужасно слошити (...). – Фудбалеру Барселоне се већ у седмом минути слошило (...). – Жени се слошило после вакцине. – Нинковићу се слошило на тренингу, прескочио доручак! – Једва сам стигла кући са посла, и онда ми се слошило (...). – Бакицама се слошило од чоколадиране марихуане. – [И]шли [смо] на дочек код кумова у Кумодраж[,] где ми се слошило од сарме и добош торте.]
41. **СМРКНУТИ СЕ** с. → (3.а) *фиг. изгубити контролу над собом, изгубити моћ расуђивања; осетити велики терет нечега, велику непријатност због нечега*. — Кад ми се смркне пред очима ... не знам шта радим. *Петр. В.* – Некад би му се тако смркло да не би знао шта би почети. *О-А.*
42. **СМРЧИТИ СЕ** с. → *в. СМРКНУТИ СЕ*. — Смрчило [му се] пред очима те је морао да се прихвати стола да не би пао. *Књиж. 1946.*
43. **СМУТИТИ СЕ** с. → (1) *безл. осетити муку у желуцу, смучити се*. — Мени се смути нешто у утроби ... обухвати ме нека подмукла боља. *Ат.* Кад јој је море наудило ... Лазо ... држи је за руку, а кад јој се посвема смути, положи главу на његове прси. *Ћип.*
44. **СМУЧАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према СМУЧИТИ СЕ*. — Три недеље ... се нисте купали, али вам се смучава при помисли на ред пред Градским купатилом. *КН 1960.*
45. **СМУЧИТИ СЕ** с. → (1) *осетити мучнину, муку, гађење у желуцу*. — Како је ... била празне утробе ... нагло јој се смучило. *Михољ.* [ЕЛК: Он ускоро поче осећати болове у стомаку и смучи му се.]

46. **СНЕМОЋИ [СЕ]** с. → (чешће безл.) *осетити слабост, онемоћати, позлити (коме)*. — Исприча [Стоја] како се Мирјани снемогло крај ватре. Пала је и опрљила руку. *Вуков*.
47. **СТЕСНИТИ СЕ** с. → (2) **фиг.** *осетити тегобу, бол под утицајем каквог осећања (о души, срцу)*. — Њему се [од жалости] стијеснило у грудима. *Мул. Ат. Б.*
48. **СТУЖИТИ СЕ** с. → (2) **безл.** *осетити муку, непријатност у желуцу, смучити се, згадити се (коме)*. — Ушав кроз кухињу у собу, у којој се просипаше загушљива влага, стужи му се око срца. *Шапч.* Сва она... изгубљена острва заиграла пред очима, те умало да му се не стужи. *Цар Е.* [ЕЛК: Изненада, осетио је како му се стужило.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и следећи глагол:

49. **СТЕШТАТИ СЕ** с. → **безл.** *постати коме итеко, тужно; дотешчати, дотежати.* *Вук Рј.*

2.3.5. Глаголи типа *привиђати се, причути се*

Табела бр. 26

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИНТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ
СИНТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће рефлексивни, непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Конгруентни облик	Номинатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	ДОСТИГНУЋЕ или СТАЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ ([ТОБОЖЊИ] ФЕНОМЕН)
	Невољно (неконтролисано) психолошко искуство у којем ДОЖИВЉАВАЧ има утисак да перципира или да му се у свести јављају слике, звукови и ситуације (ФЕНОМЕН).		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа, конкретан или апстрактан појам, ситуација (в. нап. 2)
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Ани Мени</i>	<i>се привиђају се причуо се причинио</i>	<i>ружичасти слонов. плач детета. необичан приказ.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Велики број глагола из ове класе (*јавити се, јављати се, казати се, привидети се, привиђати се, приказивати се, причинити се, причињавати се, причињати се, причути се*) могу се употребљавати као семикопулативни⁷², у конструкцијама с допунским предикативом (в. т. 2.3.6.2). Има случајева када није лако разлучити да ли је посредни конструкција саздана по овом моделу, али проширена актуелним квалификативом, или пак конструкција с допунским предикативом, у којој се реалном појму приписује иреална или привидна квалификација – уп.: *Ноћас ми се Душан, мој поочим, на сну јавио сав модар и преображен* (РСАНУ).

⁷² Овај термин користимо у значењу које има у Поповић¹²2010.

- 2) Перципирани феномен могу представљати и развијене ситуације, исказане апстрактним номиналима или пак девербативним именицама (*Привидела му се нечија смрт / победа*).
- 3) Ако је перципирани феномен исказан зависном клаузом, ради се о једној варијанти модела приказаног у т. 2.3.6.
- 4) Семантичка улога дативног номинала могла би се прецизније означити и као (ПСЕУДО)ПЕРЦЕПТОР.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЈАВИТИ₁ СЕ** с. → (4) *учинити се видљивим, показати се пред чијим очима; искрснути, указати се, настати*. — Да се госпоја-Цајки јавио сам покојни њен ... не би је тако изненадио. *Срем.* [РСАНУ: Једну ноћ у сну јави му се некаква прелијепа жена и рече му: „што јуначе чиниш те се не жениш?“.] [ЕЛК: Док је ово говорио, јави му се чудна мисао. — На путу, задеси га земљотрес, јави му се Господ, показа му крст (...). — Био сам у свом бројању дошао до шездесет (...) када ми се тај број јави у свести (...). — Ленгдону се изненада јави необична помисао. — Један израз који је Таквер користила јави му се у свести док је посматрао Веина витка стопала (...). — Једне ноћи јави му се сам Господ и излечи га. — Богиња му се јави прерушена у Ментора. — Тезеју се у сну јави бог вина Дионис (...). — А онда му се у уму јави једна слика, далека, мала и јасна (...). — Али пред само буђење, у дремежу, јавила ми се нека чудна слика. — Некако у исто време (...) јавила ми се још једна идеја. — [К]кад је требало да пређем очев праг, ту највишу планину, јавила ми се магловита и неодређена жеља (...). — Та сумња ми се први пут јавила за време принудног боравка на Антилима (...).]
2. **ЈАВЉАТИ₁ (СЕ)** н. → *несврш. према ЈАВИТИ₁ (СЕ)*. — [РСАНУ: Почеше му се, несретнику свиђати ликери ... јављају му се развратне слике.] [ЕЛК: Тај горостас, тај див, који му се сад јавља у сну, долази му кад оду да спавају (...). — Често му се јавља идеја да сам покрене сопствени таблоид. — Место тога, поче да му се јавља друга мисао (...). — Два лица му се јављају, у сну, две главе које беше расекао својом руком. — [К]роз сунчан дан, (...) јављаху му се, као причине, штале, болештинама заражени редови кућа (...). — Такве слике моментално нам се „јављају“ при самом помену морнарског стила.]
3. **КАЗАТИ СЕ** сн. → [РСАНУ: 4.а] *привиђати се, причињавати се*. [РСАНУ: Одсвуд види ће на њега гледа | Свуда му се кажу сјенке блиеде.]
4. **НАГОВЕСТИТИ СЕ** с. → (б) *предсказати се (обичну у сну)*. — Чекала [је] да је син запита шта јој се то наговијестило. *Мат.*
5. **ПРЕДОЧИТИ СЕ** с. → *приказати се, појавити се у мисли, у машти*. — Предочи му се и Стипан, некад мили Стипан, а сад црњи од ђавола. *Мат.*

6. **ПРЕДСКАЗАТИ СЕ** с. → *имати слутњу, предосећај, предосетити*. [ЕЛК: Нешто ти се предсаказало, ето, ушао у тебе дух пророчки!] [ЕЛИ: [А затим говори како му се предсаказала скоро пропаст (...). – Босанац Неџад Полић предсаказао се пензионерима, радницима, (...) трудницама, студентима. – Када сањам неку ситуацију, везану за мени нешто битно у животу (...) из искуства већ знам да ће се десити обрнуто. А предсаказала ми се и смрт.]
7. **ПРЕДСКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРЕДСКАЗАТИ (СЕ)*. [ЕЛК: И чим то дође, чим почне таква усамљена ноћ да му се предсаказује, да је осећа, одмах се диже, пали свећу (...). – Од неко време све ми у сну долази, предсаказује ми се.]
8. **ПРИВИДЕТИ СЕ** с. → (2) *учинити се некоме да нешто види што није у стварности (какву приказу, утвару)*. — Војислав [је] увек жалио за Тијаном, па му се чак и пред сам издисај привидела, те је преминуо с њеним именом на уснама. *ЛМС 1957*. У оном часовитом полусну видјела је ... страховита крила већа од оних што јој се вечерас привиђаше. *Цар Е*. [ЕЛИ: И опет му се привиде чаша с тмолем течношћу. – [Б]или су више склони да целу Миланову причу сматрају тлапњом, маштанијом, која му се привидела у грозници. – Да ли су то биле силуете или су се оне само привиделе станарима злосрећне зграде у Садовој улици (...). – И ко зна шта се тада привидело Пелагији Антоновној (...). – [С]имболичку вредност има (...) бескрајни плави круг са звездом који се на оба краја романа привидео Вуку Исаковичу. – [Ј]едан Аустријанац којем се привидео Милошевић покренуо је полицијску потрагу (...).]
9. **ПРИВИДНУТИ СЕ** с. → *привидети се*. — Ни црквењак га се више не сећа, ван ако му се који пут у сну привидне. *Шанч*.
10. **ПРИВИЂАВАТИ СЕ** н. → *в. ПРИВИЂАТИ СЕ*. — Хајдук хода од јеле до јеле, а све му се нешто привиђава. *Март*. [ЕЛИ: А што се тиче пене[,] то само вама се привиђава. – Мислим да ти се Јустин само привиђава. – Почело ми се на крају степеништа привиђавати неко друго степениште.]
11. **ПРИВИЂАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИВИДЕТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Онда она скочи (...) па му рече да јој се, при самој помисли да се врати Трифуну, привиђа та полегуша, гола, ускакавчена. – Привиђа ми се зимска белина, плаво небо, бели јастуци на боровима и брезама. – Аустријанцима се привиђа Милошевић. – Ђелићу се не привиђају велики инвеститори (...). – Ко се роди у овај дан, њему ће се „привиђати“ натприродна бића, кажу у Грузи.]
12. **ПРИЗРЕТИ₁ СЕ** с. → (2) *безл. привидети се*. — А кад јој глади чело и прам красан, тад призре му се дивно наше море кад тихано лелија се за зоре. *Марк. Ф*.
13. **ПРИКАЗАТИ СЕ** с. → (4) *учинити се чим, примити какав лик, вид, израз лица*. — [ЕЛК: Док је још као дете чувала стоку на оближњем пропланку, Петри су се „приказала“ тројица монаха (...). – (...) кад ми се одједном приказала слика старца који седи на ивици кревета (...). – Једне ноћи приказао ми се [ђаво] у лику прелепе жене. – [П]ризнала је да је једном неопрезно пала са дрвета баш на главу, а чим се придигла приказао јој се свети Никола и после тога могла је да „чита“ и прошлост

и будућност (...). – А тог истог вечера, њој се приказао муж, сав обливен крвљу и мокар (...).]

14. **ПРИКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИКАЗАТИ (СЕ)*. [ЕЛК: У тами његовог сећања, Лујза, кад се упореди с тим краљицама лепоте, приказивала му се као стара жена. – Иполит Матвејевич се (...) упињао да замисли Музеј уметничког намештаја. Музеј му се приказивао у виду километрима дугог ходника (...). – Иста доследна несталност владала је и у карактеру овога човека. – А кад би ми се очи на тренутак затвориле, мени се све приказивао Иван Фомич и као да добија неке милионе.]
15. **ПРИЧИНИТИ СЕ** с. → (1) *показати се у мисли, у машти, привидети се*. — [ЕЛК: [Н]а брду ми се причини осветљен двор или на крају падине море те викнем неку жену (...). – У фази дубоког, андерсеновог замрзавања, баш на Вацлавим местима, причинила ми се жива, људска буктиња, ка којој само што нисам пружио помодреле шаке. – Или ми се читава ствар само причинила, или се стварно догодила. – [А]ли при излазу из вагона кнезу се наједном причинио чудноват, зажарен поглед нечија два ока у гомили (...).]
16. **ПРИЧИЊАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИЧИНИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: [З]бог те даљине причињава му се и недостижан (...). — Некоме се причињава велики новац којег нема. – Причињавале су му се ствари.] [ЕЛИ: Често ми се причињавају неки звукови, а притом никог не видим?! – Час ми се причињавају разасуте гомиле злата: а одмах за њима велелепне палате, вртови (...). – Мора да су му четници дали лошу ракију од које му се причињавао затвор Гестапоа и мртви Немци.]
17. **ПРИЧИЊАТИ (СЕ)** н. → *заст. несврш. и уч. према ПРИЧИНИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Мени се причиња! Немогуће! Шта ми се причиња? — [К]ао да се Канели причињао Гандијев appendix са небеса.]
18. **ПРИЧУТИ СЕ** с. → (2) *причинити се да се чује*. Причуло ми се, помислих. *Лал.* [ЕЛИ: Причуло ми се пригушено ридање. – [Т]ако је и реч која ми се негде некад случајно причула – постајала мало сунце мога живота. – Кунем се да ми се у тај мах причуо маршалов глас и његове речи о мајци божијој империјалистичкој (...). – А причуо би се Ваљевцима и онај еолски зов из неке празне шкољке (...). – И ваљда због тога ми се причуо плач детета које је стално понављало (...). – [Н]ема, дакле, обарања дрвља и камења – тај „тонски ефекат“ Килибарди се причуо (...).]
19. **ПРОСНИТИ СЕ** с. → *безл. видети у сну*. — [ЕЛИ: [Н]оћ је преспавао тако чврсто да му се ништа није проснило (...).]
20. **СНОВИЊАТИ СЕ** н. → *причињавати се, приказивати се*. — Оно [је] тешка истина што се капетану само сновиђа и у што он још никако неће да вјерује. *Крл.*
21. **ТЛАПИТИ СЕ** с. → (2) *безл. имати осећај да се нешто види што у стварности не постоји, чинити се, привиђати се, причињавати се*. — Ноћи у зору, твој знак ми се тлапи. *Уј. Т.*

22. **ТУМАЦНУТИ [СЕ]** с. → **покр. појавити се, показати се, привидети се.** — Идем, идем, а испред церова тумацину ми се нешто бијело и дугачко ... као човјек само подскакује на једну ногу. *Лал.*
23. **УКАЗАТИ СЕ** с. → ? — [ЕЛК: Ненад је несвесно ссазревао као колекционар све до тренутка у коме му се јасно указала визија будућег хобија. – И кад се [свемогући Господ] указао, указао се једној жени. – Изненада сам се сетио оца, оног његовог лика какав ми се поново указао на фотографији коју ми је послала Соња. – [И]зграђена је после сновоказивања сиромашном рибару коме се указао лик Госпе (...). – Пред сам напад на град у сну му се указао бог мора Нептун и обећао му помоћ. – Трипут га се Петар одрекао, и трипут се својима указао, пошто је васкрсао.]
24. **УКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према УКАЗАТИ (СЕ).** [ЕЛК: Девојка ми се указивала у природи и у људским делима која су ме окруживала. – [Ф]еномен Међугорја оспораван је од 1981. године када је шесторо деце пријавило да им се тамо стално указивала Девица Марија (...). – Он је био на размеђи светова, већ су му се указивале сени мртвих којима ће се ускоро придружити (...). – [А]нђелу мој непостојани, и ти ми се указујеш у лику најсвирепије животиње.]
25. **УТВОРИТИ СЕ** с. → **(2) (са логичким субјектом у дативу) причинити се; привидети се.** — Ја трупал не видим. У сутону се утворило ... нешто теби. *Марк. М.* [ЕЛК: Прену га обурвавање снијега са грана, затим чу, или му се утвори, псеће режање.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

26. **НАГОВЕШТАВАТИ (СЕ)** н. → /= наговешћивати (се)/ **несврш. и уч. према НАГОВЕСТИТИ (СЕ).**
27. **ПРЕДОЧАВАТИ СЕ** н. → **несврш. и уч. према ПРЕДОЧАВАТИ.**
28. **СЛУТИТИ СЕ** н. → **у изразу: слуги ми се имам слугу, чини ми се, привиђа ми се.**

2.3.6. Глаголи типа *чинити се, изгледати*

2.3.6.1. Клаузалне конструкције

Табела бр. 27

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће рефлексивни, непрелазни рекцијски глагол	Декларативна изрична зависна клауза
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Безлични (неутрални) облик – 3. л. јд. (ср. р.)	С везником <i>да/како</i>
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ	(СИТУАЦИЈА)
	Доживљавач стиче или има утисак о реализацији или постојању извесне ситуације. Она може представљати његово лажно чулно искуство, субјективну перцепцију или интерпретацију стања ствари, чињенично неутемељени суд о стварном стању ствари, интуитивну прогнозу будућег стања ствари и сл.		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Ситуација
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази Ани Детету</i>	<i>се учинило се чини делује се привиђа</i>	<i>(као) да неко куца на вратима. (као) да је Пера љут на њега. (као) да ће сутра падати киша. (као) да је дан.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Ситуација која је у свести доживљавача може се исказати на два начина. Први је декларативна изрична зависна клауза с везником *да* или, врло ретко, с везником *како*. Други је зависна клауза уведена са *као да*, која формално одговара поредбеној клаузи – њоме се исказује иреална или хипотетична ситуација која је најприближнија оној коју доживљавач заиста има на уму; обично се узима да овакав тип клаузе има прилошку вредност, па је њена субјекатска функција (у горепредстављеном моделу) проблематична и треба је

узети с великом резервом. С једне стране, можда би требало рећи да она није субјекат, већ га замењује. С друге стране, нешто смелија претпоставка била би да она јесте субјекат, те да је у току процес граматикализације овакве клаузе као варијанте изричне декларативне реченице.⁷³ Има глагола за које нисмо нашли примере употребе са оваквом клаузом, а међу њима су и они који се обавезно везују за иреалне утиске (визије) или будуће догађаје (нпр. *сновићати се*), па би у том случају додатно истицање хипотетичности или иреалности било сувишно (али ипак уп. примере са *као да* за глагол *привићати се*). На корпусу се могу наћи примери конструкција других глагола (неконтролисаних) перцептивних и когнитивних процеса с оваквом поредбеном клаузом, која сада заузима позицију резервисану за прави објекат. У свим се дати глагол може заменити глаголом (у)чинити се у дативној конструкцији. Уп.:

(177) У исто време чух као да неко горе брзо отвори (...) врата (...) – [Ј]едино чујеш као да ветар завија (...). (ЕЛК) – Осећам као да ће ми глава експлодирати. – Докторе, осећам као да се све љуља. – После тога сам осећао као да ми мозак вибрира (...). – Њихов став (...) гануо ме до суза, па сам осећао као да их познајем већ дуже време. – Одједном сам видела као да се с неба спушта икона (...). – Тада он узне чашу, просу три четвртине из ње у камин да би се мислило као да је Валентина попила течност (...). – Ја сам мислила као да никад неће проћи та фаза, али ето је сада једно (...) задовољно створење. – На тренутак сам помислио као да сам ушао у канцеларију СУП-а (...). (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДЕЛОВАТИ** н. → (РСАНУ: 1.а) *остављати утисак, доимати се.*
 ♦ *да (како)* [ЕЛК: [К]ао што и Американцу делује да је лудило настајало само по себи, тако и нама деловало да је у том тренутку Амстердам доживљавао екстазу. – [И]мала је фрактуру потколенице (...), међутим, сада нам делује да јој пада хемоглобин.] [ЕЛИ: Већ ми делује како је овај текст наручен, као један вид маркетиншке кампање (...).]
 ♦ *као да* [ЕЛК: Мени делује као да Кеџмановић хоће да обесмисли постојање групе писаца чији је члан (...). – Нисам параноик по природи, али ми делује као да постоји озбиљан план да се млади људи у Србији потпуно заглупе.]
2. **ДОИМАТИ СЕ** н. → *несврш. према ДОЈМИТИ СЕ.*
 ♦ *да (како)* [ЕЛИ: Некако, нама одавде се „доима“ да народ РС више „жели бити са нама него сам – са собом“, просто речено. – Мени се

⁷³ В. Петровић (1976) примећује да „с обзиром на то да глаголи са значењем ‘изгледа’, ‘чини се’ већ по себи имплицирају хипотетичност, израз *као* је редувантан уз *да*“, па се „структуре са *као да* и *да* уз овакве глаголе“ јављају „у односу синтаксичких синонима“ (*idem*: 51–52). У истом раду разматрају се и друге специјалне употребе клауза са *као да*.

- доимало да гледам све исти програм.]
- ◆ *као да* [ЕЛИ: Нешто ми се доима као да њему либило падне у бездан када си ти у близини.]
3. **ДОЈМИТИ СЕ** с[н]. →[?] *изазвати снажан дојам, утисак, дирнути.*
- ◆ *да (како)* [ЕЛИ: По овом твом коментару, нешто ми се дојми да ти немаш ниво. – Стално ми се дојмило да жури да што пре оконча меч и да се нервира што време пролази, а они још играју.]
- ◆ *као да* [ЕЛИ: [И]мао сам јасну представу о свим ликовима, чак ми се дојмило као да листам сликовницу са сликама где на свакој страни постоји портрет.]
4. **ДОЛАЗИТИ** н. → (РСАНУ: 12) (са допуном у виду придева или поредбене конструкције, ређе исказне реченице) *чинити се, изгледати, испадати.*
- ◆ *да (како)* [РСАНУ: И нехотице [ми] долази, да је човјечанство само на себи неопростив атентат починило.]
5. **ДОПАДАТИ СЕ** н. → (2) *чинити се, причињати се, изгледати.* —
- ◆ *да (како)* [РСАНУ: И мени се допада, да је извор Комене најлепши извор од свију у Хомољу. – Тако ми се све допада да ће скоро купнути за ме час. – Мени се допада, да он нас вара.]
6. **ДОПАСТИ СЕ** с. → (РСАНУ: 2) *покр. оставити утисак, учинити се.*
- ◆ *као да* [РСАНУ: Нешто му се допало као да то није тако.]
7. **ИЗГЛЕДАТИ** н. → (1.а) *имати какав лик, облик, вањшину.* —
- ◆ *да (како)* [РСАНУ: Изгледало му је да та тишина продире кроз врата к њему у ову кухињу.] [ЕЛК: Мени изгледа да ћете тачно тако гледати и ви (...). – Неки пут ми изгледа да је свирка са „Черкезима“ награда за сав мој труд (...). – [Н]ама изгледа да она путује кружном орбитом у тродимензионалном простору. – Зар ти не изгледа да је ово што говорим нужно?] [ЕЛИ: Ах! Изгледа ми да се ви подсмевате! И са таквим гласом, са таквим прекором! – Изгледа ми да је страшно добра и јадна. – Изгледа ми како се сада сви актери страшно труде да затовре Пандорину кутију која би имала политичке последице]
- ◆ *као да* [РСАНУ: Изгледа ми, као да збиља није хтео поћи.] [ЕЛК: Када је стигао у хотел Интернационал, Паспартуу је изгледало као да није ни напуштао Енглеску. – Младићу је изгледало као да су се на њега сручиле оне волшебне и неразмрсиве одговорности из снова. – Давилу је изгледало као да све ове магловите речи и немају везе са капетановом судбином (...).]
8. **ЈАВИТИ**₁ СЕ с. →[?] (4) *учинити се видљивим, показати се пред чијим очима; искрснути, указати се, настати.*
- ◆ *да (како)* [ЕЛК: Ко ме се јави да ће ДС пасти испод квоте 24 одсто, чека га квота 2,70.] [ЕЛИ: Након тога ми се јавило да има нешто на врховима прстију (...). – [С]амозвани књижевник (...) острвио се на Светислава Басару, јер му се јавило да Басара у својим колумнама не следи идеологију Рајка Васића (...). – Можда му се јавило да неће бити толико лоше ако Богдан проведе мало више минута у игри са лоптом у рукама. – Миља Вујановић се јавило да мора да почне живот са неким српским официром (...). – [Д]емократа Мићуновић, коме се јавило да ће ДС бити

на власти док Србија не постане чланица ЕУ (...). – На сну му се јавило, да је Сара жена Аврамова (...).]

9. **ЈАВЉАТИ₁ (СЕ)** н. → *несврш. према ЈАВИТИ₁ (СЕ)*.
♦ *да (како)* [ЕЛИ: Моја енергија је јача (...), тако да ми се јавља да ће се Венди мени приклонити. – Нешто ми се јавља да то није баш тако. – А већ ми се јавља да тај „велики стручњак“ и није баш такав стручњак“ . – памтим и Томислава Николића[,] коме се јављало да је и Тито пред смрт имао проблеме са ногом (...) – Мени се јављало да га спремају за смакнуће. – Мени се јавља да ће победити и Виктор и Новак!]
10. **КАЗИВАТИ СЕ** н. → [РСАНУ: 5.б] *изгледати се, чинити се*. —
♦ *да (како)* [РСАНУ: Још од заранка се Стојна замучила [порођајем], па ми се нешто казује да ће се опет обрुकат’.]
11. **ЛИЧИТИ** н. → ([РСАНУ: 1.б]) (безл.) *изгледати, чинити се*.
♦ *да (како)* [ЕЛИ: Сад ми све више личи да (...) ме ни избилиза ниси волео колико је требало. – Више ми личи да вам је неко пренео од неког ко је њему пренео (...) – Личило ми је да треба нешто да урадим, иако ми је рекла да је пратим.]
♦ *као да* [ЕЛИ: Морао сам. Личило ми је као да бежим. – Личи ми као да си алергијски одреаговала. – Личи ми као да се плашиш успешних веза, а зна се докле оне могу ићи.]
12. **МНИВАТИ СЕ** н. → ([РСАНУ]) (некоме) *чинити се, причињавати се*.
[РСАНУ: Ја рекох: „Те пруге, мени се мнива, | Различна мјеста су: ретка и густа.“]
13. **МНИТИ СЕ** н. → ([РСАНУ: 1]) безл. (са логичким субјектом у дат.) *мислити, сматрати, држати, веровати*.
♦ *да (како)* [РСАНУ: Мени се мни, ја неби ни у којој земљи на свету био пророком. – Мукло хује гласи, часом ти се мније, | да стадима курјак страшну пјесму вије.]
14. **ПРЕДСКАЗАТИ СЕ** с. → *имати слутњу, предосећај, предосетити*.
♦ *да (како)* [ЕЛИ: Једне ноћи је уснила сан, у коме јој се предсказало да ће на тлу да израсте биљка која ће да врати здравље њеном болесном момку. – Хоћеш да убедиш издаваче да откажу права (...), јер се теби предсказало да су то праве вредности? – Према предању (...), Тоду се у сну предсказало да је свештеник (...).]
15. **ПРЕДСКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРЕДСКАЗАТИ (СЕ)*.
♦ *да (како)* [ЕЛИ: Све чешће ми се предказује да ће пре они желети да (...) дођу у нашу кући – него ми у њихову.]
16. **ПРИВИДЕТИ СЕ** с. → (1) *причинити се, показати се, произвести утисак*.
♦ *да (како)* [ЕЛК: Неколико минута лежао је отворених очију па му се опет привидело да је уз позоришту (...). – [П]ривидело јој се да звезде светлуцају на самом крсту (...).]
♦ *као да* [ЕЛК: Почело је од тога што се Никанору Ивановичу привидело као да га некакви људи са златним трубама у рукама приводе (...).]

17. **ПРИВИЋАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИВИДЕТИ (СЕ).*
 ◆ *да (како)* [ЕЛК: И мушкарци је плаше. Привића јој се да ће је неки у мраку задавити (...). – Мени се привића да слободни зидари имају у својој основи нешто слично тој тајни (...). – А кад бих се пробудио обливен сузама, облачио сам се и трком јурио на улицу, јер ми се привићало да та улица свакако мроа да је Стари град или Подвал. – И да нам се привића да у власти постоји разум (...).]
 ◆ *као да* [ЕЛК: Мора бити да се њему привића као да је у Јалти?] [ЕЛИ: На тренутке нам се привићало као да играмо с четири нападача (...).]
18. **ПРИКАЗАТИ СЕ** с. →[?] (4) *учинити се чим, примити какав лик, вид, израз лица.*
 ◆ *да (како)* [ЕЛИ: У светској политици приказало ми се да ће Русију са колена дићи неко моћан, али нисам знао да ће то бити Путин.] [ЕЛИ: Оцу мом се приказало као да поји Давидов псалмски стих (...).]
19. **ПРИЧИНИТИ СЕ** с. →[?] (1) *показати се у мисли, у машти, привидети се.*
 ◆ *да (како)* [РМС: Мени се све причини да није оно на њему митраљез. Хорв. – Михаилу се причинило да време пролази много спорије.] [ЕЛК: Кад се пробудио, причини му се да је спавао дуго (...). – Док смо се успињали, причини нам се да одозго чујемо неки шум. – [А]ли има дана кад ти се озбиљно причини како нас само то и одржава. – Ђорђу се причини да ће га отац песницом ударити по глави (...). – Причинило се чак господину Игнацију да, на махове, у том хору разликује измучени глас инкасанта Обермана (...).]
 ◆ *као да* [ЕЛК: [Б]абама [се], а особито матором Ананију, причини као да је враг ушао у кућу. – [З]а тренут му се причини као да сања, као да је у Темишвару, као да је, у касарни, дошао Енгелсхофену.]
20. **ПРИЧИЊАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИЧИНИТИ (СЕ).*
 ◆ *да (како)* [ЕЛК: У групи се младом човеку причињава да је „снажнији“ него што јесте. – Па чак на самрти, причају стари, неким људима причињава се да чују мелодију „Хора-маре“ (...). – Понекад ми се чак причињавало да чујем његов измучен глас (...). – Као што често бива код младих људи, Дефосеу се причињавало да овај разговор није потпуно случајан (...). – [С]ваки час му се причињавало да тоне некуд у дубини кроз неке (...) кругове (...). – Пре тога Џојсу се у полумраку причињавало да види тог младића „како стоји испод мокрог дрвета“.]
 ◆ *као да* [ЕЛК: Марковчанима се[,] све док нису подигли нову цркву (...), у глуво доба ноћи стално причињавало као да звоне звона из „Момчила“.. – Понекад се фра-Марку причињавало као да га је смекшао, а покаткад опет као да је Турчин окорио и непоправљив.]
21. **ПРИЧИЊАТИ (СЕ)** н. → *заст. несврш. и уч. према ПРИЧИНИТИ (СЕ).*
 ◆ *да (како)* [ЕЛК: Причињало јој се: како увек иду за њом Турци да је грабе, како их чује, види...] [ЕЛИ: [У] време молитвеног бдења старца Серафима, њему се изненада причињало да се његова келија руши, и са свих страна проваљују у њу с јаросним урлањем страшне звери (...). – Мујо (...) скренуо, стално му се причињало да је миш и бојао се мачака.]
 ◆ *као да* [ЕЛИ: [Н]а махове му се причињало као да ће се оно [зујање]

претворити у одређен звук, можда у људску реч. – Некад ми се причињало као да је све затајило и да ништа не знаш.]

22. **ПРИЧУТИ СЕ** с. → (3) *причинити се, изгледати.*
♦ *да (како)* [ЕЛИ: И одједном му се причуло да је над њим његова мама запевала песмицу. – Чак и кад вам се причује да Бећковић говори Торжественим гласом, убрзо се испостави да се ради о пјесничкој опсјени (...). – Огромна стена би ме сигурно згњечила док сам у подне спавао под њом, да ми се није причуло како ме зовеш (...).]
♦ *као да* [ЕЛИ: Анђелији се причује као да је њезин син Милојко зове „Мама, мама“ (...).]
23. **СЛУТИТИ СЕ** н. → у изразу: *слути ми се имам слутњу, чини ми се, привиђа ми се.*
♦ *да (како)* [РМС: Све ми се нешто слуги ... да ћу данас нешто доживети. – Све ми се слуги да је то химба ... учинила.] [ЕЛИ: Нешто ми се слуги да нећу имати о чему писати, ако не будем писао о храни.]
24. **СНОВИЂАТИ СЕ** н. → *причињавати се, приказивати се.* —
♦ *да (како)* [ЕЛИ: Мени се (...) сновиђа да је [он] спомињан је тако давно. – Али ми се све нешто сновиђа да је управо у том „постојању невојног савеза“ квака 22.]
25. **ТЛАПИТИ СЕ** с. → (2) *безл. имати осећај да се нешто види што у стварности не постоји, чинити се, привиђати се, причињавати се.*
♦ *да (како)* [РМС: Тлапило јој се да стоји јунак пред њом.]
26. **УКАЗАТИ СЕ** с. →[?] (2) *показати свој прави смисао.* —
♦ *да (како)* [ЕЛК: И верујем, јер ми се указало да Он заиста постоји. – Одмах ми се указало да ће Мира Марковић унесрећити не само Милошевића, већ и све нас.]
♦ *као да* [ЕЛИ: За тренутак ми се указало као да ће овај дан да буде (...) леп.]
27. **УТВОРИТИ СЕ** с. → (2) *(са логичким субјектом у дативу) причинити се; привидети се.*
♦ *да (како)* [РМС: Утвори му се одмах да му је хладније.]
28. **УЧИНТИТИ СЕ** с. → (2) *причинити се, приказати се.*
♦ *да (како)* [ЕЛК: Мени се учинило да су сlike мало замрљане. – Ненаду се учини да се плочник угиба. – Тути [се] учинило да ја на Европском првенству (...) више могу да дам као играч (...). – Тада би се и вама учинило да је ово нека шала. – Повремено би ми се учинило како хватам нити неког кратког дијалога.]
♦ *као да* [ЕЛК: Кад је угледа, Данглуру се учини као да види свети симбол свога спасења. – Мени се учини као да чујем глас негде из дубине (...) – [П]ариски лав пусти да му монокл спадне тако необично, да се Лисјену учинило као да је то сечиво гијотине. – Опипао сам пулс. У први мах ми се учинило као да га немам.]
29. **ЧИНТИТИ СЕ** н. → (2) *имати изглед, изгледати, причињ(ав)ати се.*
♦ *да (како)* [ЕЛК: У Пекингу вам се чини да је све чисто и да се сија. – Да ли Вам се чини да смо све дебљи, иако су нам новчанице све тањи? – Теби се чини да си тек ти пронашао љубав. – [Н]а мосту се црнео Јован; и

Петру се чинило како хоће к њему да скочи, да зарони.]

♦ *као да* [ЕЛК: Сценографија је изузетно лепа, на моменте вам се чини као да живите у филму са тим људима. – Рудију се чинило као да гостује у властитом животу (...). – Истовремено му се чинило као да у ушима чује глас Монте Криста (...).]

30. **ЧИЊАТИ₁ СЕ** н. → в. **ПРИЧИЊАТИ СЕ.**

♦ *да (како)* [ЕЛИ: У неким моментима ми се чињало да су шпицеви преблизу један другоме (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

31. **ВИДЕТИ СЕ** сн. →² (5) заст. *чинити се ~~какав~~, изгледати.*

32. **ДОЋИ** сн. → ([РСАНУ: 13.6]) (са допуном у виду ~~придева-ини~~ *поредбене конструкције*) (*у)чинити се, оставити, остављати утисак.*

33. **КАЗАТИ СЕ** сн. → [РСАНУ: 4.а] *привиђати се, причињавати се.*

34. **ПРИВИЊАВАТИ СЕ** н. → в. **ПРИВИЊАТИ СЕ.**

35. **ПРИКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИКАЗАТИ (СЕ).*

36. **УКАЗИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УКАЗАТИ (СЕ).*

2.3.6.2. Предикативне конструкције

Табела бр. 28

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	СУПРАНЕКСУС				
	(СУПРАНЕКСУСНА) ТЕМА	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
		(НЕКСУСНА) ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ДОПУНСКИ ПРЕДИКАТИВ	
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Именичка јединица	Лични, најчешће рефлексивни, непрелазни семикопулативни рекцијски глагол	Именичка јединица	Придевска јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Номинатив	Конгруентни облик	као + ном. или номинатив или инструментал (или зав. падеж / ППК квалиф. значења)	као + ном. или номинатив или инструментал (неодр. вида, рода конгруентног са граматичким субјектом)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	ПАРТИЦИПАНТ ₂ ([СТИМУЛУС]/НУЛА)	СТАЊЕ ИЛИ ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₃	СВОЈСТВО
	<p>Ситуација у којој ДОЖИВЉАВАЧ стиче или има утисак у вези с неким ентитетом (ПАРТИЦИПАНТ₂), који подразумева да је тај појам оквалификован као други ентитет (ПАРТИЦИПАНТ₃) или као носилац неког СВОЈСТВА. (В. нап. 1).</p> <p>При томе утисак није резултат свесног промишљања и обично је резултат (непосредног или посредног) контакта доживљавача са ПАРТИЦИПАНТОМ₃.</p>				
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа	Конкретан или апстрактан појам		(В. нап. 1)	
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази Мени Свима</i>	<i>Лаза тај аутомобил тај предлог Ана</i>	<i>се чини се учинио делује изгледа</i>	<i>(као) херој / херојем. леп / лепим. као добро решење. (као) паметна.</i>	

НАПОМЕНЕ:

1) Опис ситуације, односно општа парафраза свих конструкција с овим глаголима, може се формулисати и као „ $X_{\text{ДАТ}}$. стиче/има утисак да $Y_{\text{НОМ}}$. је $Z_{\text{КВАЛ.}}$ “, где Z означава квалификатор у виду именичке или придевске јединице. Што се тиче „семантичког пуњења“ чланова Y и Z , за њих мислимо да важи све што и

иначе важи за „обичне“ именске копулативне конструкције којим се изриче нека квалификација⁷⁴, па у детаљнију анализу не можемо улазити. У наведеном опису ситуације (и у наведеној парафрази) употребили смо реч „утисак“ – то значи да квалификација није резултат рационалног и свесног промишљања од стране дативног референта, него се заснива на чулним или интуитивним моментима (или се као таква представља) и не мора одговарати стварном стању ствари. То је кључна семантичка компонента конструкција с овим глаголима (која се може „експлоатисати“ и у употреби ових глагола у учтивом изражавању) и по томе се они супротстављају другим семикопулативним глаголима. Међу њима најоштрији контраст глаголу *чинити се* прави глагол *сматрати* (*некога/нешто некаквим*), који подразумева квалификацију као релативно „трајан“ суд који је резултат вољног интелектуалног напора и релативно независан од актуелних перцептивних чинилаца⁷⁵. Једни глаголи допуштају да се „претпоставка неверодостојности“ по потреби актуализује, нпр. фокализацијом предиката (уп. *Теби се Пера само чини паметан!*)⁷⁶, док је код других, као што је *причињавати се*, ова претпоставка стално актуелна, па се подразумева да је квалификација заснована на привиду.

2) Номинативном номиналу приписали смо двоструку семантичку улогу: улогу СТИМУЛУСА, пошто доживљавачев утисак представља неку врсту реакције, и НУЛТУ УЛОГУ, која се везује за појам којем се приписује нека квалификација.

3) Семикопулативни глаголи у српском језику нису били предмет детаљније анализе све до рада А. Илић (2001), у којем се, на материјалу *РСАНУ* и *РМС* и с потврдама из литерарних извора, пажљиво анализирају прелазни и повратни семикопулативни глаголи (али, нажалост, не и непрелазни). Говорећи

⁷⁴ Као што је познато (уп. Поповић ¹²2010: 240), „обичним“ копулативним конструкцијама с именичком јединицом у позицији предикатива може се, осим квалификације (*Пера је студент*), означити и идентификација (*Пера је онај дечко у углу*); пример за идентификативну конструкцију са семикопулативним глаголима којим се овде бавимо могао би гласити *Пери се Лаза учинио Марко / као Марко / Марком*. Идентификацију, међутим, нисмо овде узели у обзир у горепредстављеном моделу, пошто је потврду за такве конструкције врло тешко наћи у корпусу, вероватно и зато што се ситуације тог типа лакше исказују на други начин (нпр. *Пера је помешао Лазу с Марком* и сл.).

⁷⁵ Оваква запажања износи Ј. Апријан (2000: 147) за руски глагол *считать* (истина, не стриктно везано употребу као семикопулативни глагол), али она подједнако важе и за његов српски еквивалент.

⁷⁶ Овакав пример и овакав семантички ефекат такође наводи Ј. Апријан (2000: 142), у вези с одговарајућим глаголом у руском.

о повратним глаголима са значењем „учинити се“, којих наводи шест (*видети се, доимати се, дојмити се, учинити се и чинити се*), ауторка се не задржава на саставу конструкције (тј. присуству и значењу дативног номинала), али констатује да се уз ове глаголе „најчешће користе придевске јединице“, истичући да придеви у функцији предикатива „означавају физичке или духовне особине које су подложне субјективној процени“, а да „именице у предикативној функцији могу бити заједничке, властите или апстрактне“ (*idem*: 83–85), и даље говори о фреквенцији номинативних и инструменталних предикатива у српским и хрватским изворима (в. нап. 8).

4) После А. Илић, семикопулативним глаголима бавио се и Б. Хлебец (2008), који даје, на основу колокацијске методе, семантичке дефиниције за низ семикопулативних глагола. Глаголи *учинити се* и *чинити се* дефинисани су овако:

(178) *учинити се*₂ <#особа₁/нешто₁# ненамерно | узрокује | код | особе₂ | да особа₂ | (погрешно) мисли / осећа | да особа₁ | јесте | у виду | особе₃ / нечега₂ / некакве особине₁ | зато што изгледа | као особа₃ / нешто₂ / некаква особина₁>
*чинити се*₁ <#створење₁/нешто₁# ненамерно | узрокује | код | особе₁ | да особа₁ | мисли | да створење₁ / нешто₁ | јесте | у виду | створења₍₂₎ / нечега₍₂₎ / некакве особине₁ | зато што створење₁ / нешто₁ | изгледа | да је створење₍₂₎ / нешто₍₂₎ | с некаквом особином₁> (*idem*: 545)

Наведена дефиниције сличне су опису ситуације који смо дали у моделу, односно у напмени бр. 1, с тим што ми семантичку компоненту квалификације (и разлога за квалификацију) нисмо елаборирали. Нама се чини да се разлика између ова два глагола своди на аспектуални тип, док аутор ту разлику сматра већом: у дефинији за *учинити се* фигурише „особа/нешто“, и „(погрешно) мисли/осећа“, а за *чинити се* „створење/нешто“ и „мисли“, итд. Аутор нарочито инсистира на компоненти дефиниције „у виду“, али за њу нисмо сигурно како је треба разумети.⁷⁷

5) За *као* користимо термин „реч“, због њеног проблематичног статуса у систему врста речи. *РСАНУ* ову реч уз семикопулативне глаголе одређује, у значењу под 2.а., као „исказни везник“ који „ближе одређује оно што се казује глаголом. Но, оваква класификација не чини нам се прихватљивом, будући да

⁷⁷ Аутор то објашњава овако: „Сви ови глаголи садрже елемент који ћемо назвати ‘у виду’ у смислу испољавања глаголске радње. На пример, *Назвати некога лоповом* може се парафразирати као ‘узроковати употребом речи да се неко испољи као лопов’ и заправо значи ‘узроковати да неко буде у виду особе која се назива *лопов*’, а ова сема присутна је и код свих осталих глагола“ (*idem*: 538–539).

као овде не уводи зависну клаузу. Могла би се, евентуално, сврстати међу речце, уз услов да се ова класа речи сматра неком врстом „отпадне категорије“.⁷⁸ За ову прилику, међутим, најбитније је имати у виду да *као* овде нема поредбено значење (али уп. нап. 10). Могли би смо га, за разлику од поредбеног, означити као еквативно *као*.

6) Дативни номинал може и изостати. У том случају може се сматрати да се доживљавач подразумева, односно да је неодређен. Може се, наравно, поставити и питање да ли је уопште оправдано глагол какав је *изгледати* сврставати међу глаголе који реирају датив. Но, чињеница да се овај глагол може допунити предикативом у инструменталу искључиво у конструкцији с дативом (уп. *Мени је он изгледао необичним* : [?]*Он је изгледао необичним*), сугерише да јесте.

7) Допунски предикатив може се реализовати као именичка и као придевска јединица. И једна и друга могу стајати у номинативу (конструкције типа а, г), затим у конструкцији с речју *као* и номинативом (б, д), и у инструменталу без предлога (в, ђ), а уз то, придевска јединица може се заменити и именичком јединицом с придевском конституентском вредношћу, која је тада у падежу или ППК с одговарајућим придевским значењем (е). То даје укупно седам реализационих варијанти предикатива:⁷⁹

- (179) (а) Лази се Пера (у)чинио херој.
(б) Лази се Пера (у)чинио као херој.
(в) Лази се Пера (у)чинио херојем.
(г) Лази се Пера (у)чинио храбар.
(д) Лази се Пера (у)чинио као храбар.
(ђ) Лази се Пера (у)чинио храбрим.
(е) Лази се Пера (у)чинио високог раста.

⁷⁸ Из сличних разлога М. Николић (2012) *као* у поредбеним конструкцијама назива „поредбеном речју“, истичући да не задовољава критеријуме да се сврста ни у предлоге, ни у прилоге, ни у речце, ни у везнике.

⁷⁹ У раду А. Илић (2001: 83–86) нису регистроване варијанте (д) и (е). У секундарном контролном корпусу (ЕЛИ) наишли смо и на пример с придевском јединицом у конструкцији *као* + инструментал (*Тада ми се [тај телефон] чинио као најповољнијим и као најбољим за те паре* [ЕЛИ].), али смо га одбацили као грешку или индивидуалну црту говорника. Такође, врло ретко наилазимо на случајеве са *као* + именичка јединица с прид. вредношћу: *Но зрак ми се његов [сунца] чиња као од леда* (РМС). У њима *као*, по свој прилици, има поредбену, а не еквативну вредност.

Потврде за све варијанте нашли смо за глаголе *чинити се* и *учинити се*. По нашем језичком осећању, велика већина глагола допушта конструкције (б)–(е), тј. све осим оне где је предикатив реализован номиналом у номинативу (без *као*), с тим да је најтеже пронаћи потврде за тип (е).

8) У домаћој литератури доста пажње је посвећено конкурентној – номинативној и инструменталној – реализацији предикатива. М. Ивић (1954) закључује „да се инструментал употребљава данас највише уз глаголе који значе нетачно или бар сасвим субјективно придавање, приписивање извесног својства субјекту (напр.: *праве га лудим, сматрају га лоповом*)“, те да „и поред тога што се употреба предикативног инструментала још увек одржава у језику, може се рећи да она не само што није нарочито жива, него се чак лагано и губи, уступајући место конструкцији с номинативом или с акузативом, у зависности од глаголске управне речи“ (*idem*: 158). Е. Корин (1995) истиче већу продуктивност предикативног инструментала уз прелазне него уз непрелазне (семикопулативне) глаголе и подсећа да је већ раније истицана „очигледно већа тенденција да се употреби предикативни инструментал, или барем да се спорије губи, код хрватских (...) писаца него код српских“ (*idem*: 77), а склон је да релативизује семантички критеријум М. Ивић, пошто „[п]остоји цео низ глагола непотпуног значења који значе придавање сасвим субјективних или привидних атрибута субјекту, али се никада не допуњавају именицом или придевом у инструменталу (типа *изгледати, личити, подсећати, деловати*), док с друге стране глагол *чинити*, који можда најдоследније (...) захтева своју предикативну допуну у инструменталу, значи уствари *објективно* придавање атрибута (...)“ (*idem*: 78), закључујући да данас „употреба предикативног инструментала, барем у источним крајевима, постаје све више *лексикализована*“ (*idem*: 79). Д. Сааведра (2000) налази да поједини писци, нпр. И. Андрић, уз глаголе „за неистиниту или непотпуно веродостојну истоветност“, какав узима да је *сматрати*, релативно доследно користе инструментал „када стање (...) није такво каквим га субјект сматра“, а *као* + номинатив „када аутор не пориче као неистинито неко стање“, док други писци, нпр. Л. Лазаревић и М. Селимовић, разлику не праве (*idem*: 135). А. Илић (2001) слаже се са наведеним запажањем М. Ивић (везаним за субјективну семантику), закључује да облик предикатива, уз прелазне и повратне семикопулативне глаголе уопште, зависи и од синтаксичких и семантичких особина глагола, као и других фактора, али не

налази семантичке разлике између номинативног и инструменталног предикатива попут оних које наводи Д. Сааведра; а за глаголе типа *учинити се*, у српским изворима највише примера налази са номинативним предикативом, у хрватским нешто више са инструменталним него са номинативним, али каже „да та разлика није значајна за доношење закључка о предности једног или другог облика“ (Илић 2001: 98). Б. Хлебец (2008) сматра да се инструменталом „мало више истиче манифестације глаголске радње (због семе ’у виду’)“, док је са *као* + номинатив „незнатно (...) већи нагласак на утиску који радња оставља“. Свој став бисмо формулисали овако. У одређивању евентуалне разлике у значењу и употреби номинативног и инструменталног предикатива неопходно је водити рачуна о неколико фактора. Прво, потребно је испитивање спроводити у оквиру глагола исте семантичке и синтаксичке класе, а пре тога пажљиво ту класу установити и омеђити је од суседних класа (што, рецимо, Е. Корин губи из вида, тврдећи за глаголе *изгледати* и *деловати* да се никад не употребљавају са инструменталним предикативом; видимо, наиме, да се употребљавају, али обавезно с дативним номиналом). Друго, потребно је испитивати одвојено именичке и придевске предикативе (што, рекло би се, Д. Сааведра не чини). Треће, неопходно је одвојено испитивати предикативе са *као* и оне без *као*, нарочито оне именичког типа (што значи да није добро поредити инструментал без *као* и номинатив са *као*), а пре тога испитати у којој се мери *као*-конструкција шири код придевских предикатива – она је у досадашњој литератури махом занемаривана, а ми је бележимо код бар седам глагола ове класе. Четврто, поудани закључци о фреквенцији употребе номинатива и инструментала могу се доносити само на основу испитивања једног по једног глагола, и то валидним статистичким методама.

9) Већина глагола је рефлексивна. Глаголи *прининити се*, *учинити се*, *чинити се* заправо представљају по две рефлексивне варијанте (а може се чак рећи – по два глагола): једна варијанта понаша се у складу с горепредстављеним моделом, а друга задржава агентивну вредност субјекатског номинала и има значење „начинити се, правити се“ (и тако се и региструје у речнику) и не захтева дативни номинал. Уп.:

(180) Илија ... не може никако да се сабере и безбрижним *принини*. – *Учини се болестан*. – Тко се овцом *чини*, вук га изије. – Баруница је њезину срџбу добро видјела, али се *чинила* невјештом. (РМС)

10) Глаголи *деловати*, *доимати се*, *дојмити се*, *изгледати*, као и, врло ретко, *чинити се* и *учинити се*, граде још једну врсту конструкција, у којима се, формално, не понашају као семикопулативни. Оне су врло блиског значења, али нешто другачијег састава: уместо допунског предикатива, садрже прилошку допуну за начин. Уп.:

(181) Било је пуно деце на улицама. *Деловала су ми срећно*. – Сада бар има довољно светлости у соби. Раније ми је *деловала* некако *суморно*. – Није мој проблем то што *ће* вашим читаоцима *деловати смешно* моја изјава. – [И] ко ти *делује топлије*, ти или ја? – На први поглед, Београд ми *није деловао атрактивно* (...). – Патрициј није волео реч 'диктатор'. *Деловала му је погрдно*. – Виторија се такође кретала полако ... као да јој лабораторија *делује непознато* без очевог присуства. – Оба празника ми *делују занимљиво*. (ЕЛК) – *Тужно ми се доима* ова Француска, очекивала сам да ће ипак бити веселије на овом Западу. – Наслов твоје књиге ми *се доима* помало *чудно*. – Нисам превише очарана *outfit*-ом, али ми *се доима занимљиво*. – Смер градоначелник – Малтешки витез *није ми се дојмио тако потресно*. – Из даљине, Београд ми *је изгледао бајковито*. – Одувек ми *је изгледао чудно*, али нисам знао да се у њему крије убица. – Касније ми се допала труба, али су рекли да не одговара мојој конституцији, па сам се одлучила за тромбон, који ми *је изгледао забавно* (...). – Данас сам нашао један пањ винове лозе који ми *се учинио занимљиво* (...). (ЕЛИ) – *Како* Вам *се чини* нови председник Партизана? (ЕЛК)

Сви наведени примери могли би се трансформисати у предикативне конструкције с одговарајућим придевима, без икаквог уочљивог значењског померања.⁸⁰ Но, позицију прилошке допуне могу заузимати и праве поредбене *као*-конструкције, па је такве реченице понекад није лако разликовати и од оних с допунским предикативом (с еквативним *као*) – уп. *Детаљи нису лоши, али некако ми изгледаш као трудница у овој крпи око себе* (ЕЛИ). А у истој позицији могу се наћи и поредбене клаузе с везничким спојем *као да*:

(182) Рохус ми *је у том тренутку деловао као да не зна шта да ради*. – Накит од горског кристала (...) некеме *ће се учинити као да је од најскупоценијег дијаманта*. (ЕЛК) – Можда тај монах није био Светогорац, више ми *је изгледао као да иде на ходочашће* (...). (ЕЛИ)

11) У субјекатској позицији, уместо номинала, може се наћи и *да*-клауза, као и *што*-клауза (с именичком вредношћу). Уп.:

(183) Стога му *се учинило* повољнијим *да поништи савезништво* (...). – Аљоши *се учини* чудновато *што старац пита тако одлучно* (...). (ЕЛИ). – Није знао зашто је тако, али му *се чинило* природно *да тако буде*. (ЕЛИ)

⁸⁰ Овакве прилоге П. Пипер (2005: 841) назива прилозима субјекатске квалификације, а њима се, на примерима где имају одредбену, а не допунску функцију, бави и Р. Драгићевић (2011; уп. и осталу тамо цитирану литературу).

Тада је проблем утврдити да ли предикатив треба сматрати придевом или прилогом (у првом примеру нема сумње да је посреди придев, јер је у инструменталу, али он се може овде заменити и несумњивим прилогом – нпр. *другарски*). Ово је проблем, наравно, и код „обичних“ копулативних конструкција ове врсте.

12) За глагол *доимати се* РСАНУ наводи и примере у другачијим рекцијским конструкцијама, с доживљавачем означеним генитивом без предлога: *Све то доима се путника сјетно и туробно. – Вас се можда све то доимље као садизам* (РСАНУ). Претпостављамо да се такви примери могу наћи и за *дојмити се*, те да генитив треба сматрати изворним рекцијским решењем за ове глаголе.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:⁸¹

1. **ВИДЕТИ СЕ** сн. → (5) **заст. чинити се какав, изгледати.**
 - ◆ **ПЈ**_{ном.} [РМС: Београде, мој бели лабуде, ал’ се јадан мени видиш туде. *Радич.*] [РСАНУ: Милан ми се види мудар и озбиљан. – Бегу се то види дивније од свих чудеса.]
 - ◆ **ПЈ**_{инстр.} [Кроз мокра стакла трамвајских кола још му се јаднијом видјела улица предграђа.⁸²]
2. **ВИЂАТИ СЕ** н. → **несврш. и уч. према ВИДЕТИ СЕ.**
 - ◆ **ИЈ**_{ном.} [РСАНУ: Богољубство им се виђа више народни обичај, него одушак духовне ћути.
 - ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [РСАНУ: Вио [је] жив, господар, да му се дом виђао као какова тврђица, опсађен силним господарским зградама и оградама.]
3. **ДЕЛОВАТИ** н. → (РСАНУ: 1.а) **остављати утисак, доимати се.**
 - ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: – Није ми деловао као особа која би се одважила да ноћу изде у Здање. – Из неког разлога Пекинг ми није деловао као опција (...). – Некима је при том деловао као самоуки командос, а другим као имитација ликова из видео-игрица. – Деловао сам им као Спајдермен.]
 - ◆ **ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: Па ипак, шансе за скорију интервенцију против Садама делују му прилично мршаве (...). – С ове висине све му делује другачије и необично (...). – [О]нако голобрад и и танак, деловао му је напросто премлад за доктора (...). – Тастатура ми делује јако удобна за брже куцање.
 - као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛИ: [Р]ецензија ми је деловала као блажа. – [О]пција да се обострано повуку тужбе ми је деловала као реална. – Ова влада ми је

⁸¹ Потврде уз сваки глагол груписали смо према варијанти предикатива, са следећим скраћеницама: **ИЈ**_{ном.} = именичка јединица у номинативу, **ИЈ**_{инстр.} = именичка јединица у инструменталу, **као+ИЈ**_{ном.} = као + именичка јединица у номинативу, **ИЈ**_{прид. вр.} = именичка јединица с придевском вредношћу, **ПЈ**_{ном.} = придевска јединица у номинативу, **ПЈ**_{инстр.} = придевска јединица у инструменталу, **као+ПЈ**_{ном.} = као + придевска јединица у номинативу.

⁸² Овај пример преузет је из Илић 2001.

- деловала као издајничка (...).]
- ◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛК: Тосканска пословица (...), коју сам често наводио, деловала ми је прилично уверљивом. – Сервис Zoomsphere омогућава увид у статистику по земљама (...), па ми је деловао довољно интересантним да га тестирам – макар и овако брзински. – Била сам у Бечу на екскурзији. Тада ми је деловао превише раскошним.]
4. **ДОИМАТИ СЕ** н. → *несврш. према ДОЈМИТИ СЕ.*
- ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: Сазнање да је преминули младић заправо Албанац с Косова (...) Марији се доимало као помало недолжна и слабо вероватна коинциденција.]
- ◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛК: Он ми се доима најконзистентнијим.]
- ◆ **ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: Сапунар ми се доима мало непоткован у неким подручјима (...).]
- ◆ **као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: [Н]е само да не спорим, већ ми се доима као вероватна способност вештачке интелигенције да (...) превали [далек пут].]
5. **ДОЈМИТИ СЕ** с. →[?] *изазвати снажан дојам, утисак, дирнути.*
- ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛИ: Цеца ми се дојмила као строга мама (...).]
- ◆ **ИЈ**_{инстр.} [ЕЛИ: Мало се „слегнуо“ па је оно људско прорадило у њему јер ми се дојмио полицајцем који је преозбиљно схватио свој посао.]
- ◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛИ: Прочитах јуче симпатичан текст Моме Капора у Нину. Иако нисам неки страсни љубитељ ни Моме ни Нина, чланак ми се дојмио врло занимљивим.]
6. **ДОЛАЗИТИ** н. → (РСАНУ: 12) (са допуном у виду придева или поредбене конструкције, ређе исказне реченице) *чинити се, изгледати, испадати.*
- ◆ **као+ПЈ**_{ном.} [РСАНУ: Глас ми долази као некако познат, али, за живу главу, не могах се сетити ко је.]
- ◆ **ПЈ**_{ном.} [РСАНУ: С тога се и љутила на нас обоје, па како је сина свога волела, то сам јој само ја долазила крива. – Оканите се, молим вас, таквих мисли ... мени долазе врло детињаста таква уображења.]
7. **ДОПАДАТИ СЕ** н. → (2) *чинити се, причињати се, изгледати.*
- ◆ **ПЈ**_{ном.} [РСАНУ: Ја би’ знаш рек’о да си Бадовичанин. Некако ми се допадаш познат.]
- ◆ **као+ПЈ**_{ном.} [РСАНУ: Само оно за онај проводацилук што ми причаш, то ми се допада ка’ мало сумњиво.]
8. **ДОПАСТИ СЕ** с. → (РСАНУ: 2) *покр. оставити утисак, учинити се.*
- ◆ **ПЈ**_{ном.} [РСАНУ: Пошто ју [пушку] прегледа, допаде му се слаба, па је запе и обрну сам себе наред прси [и] омаче. – Кад ју [погачу] је видио, допаде му се лакша и печенија.]
9. **ДОЋИ** сн. → (РСАНУ: 13.б) (са допуном у виду придева или поредбене конструкције) *(у)чинити се, оставити, остављати утисак.*
- ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [РСАНУ: Ово увек исто буђење природе, дође јој као нешто ново.]
- ◆ **ПЈ**_{ном.} [РСАНУ: Опазим једног старца, који ми дође познат. – И сви вукодлаци и страшила овога свијета сад су му дошли смијешни и ситни

као дјечје играчке начињене од иловаче. – У том часу дошла ми јадна и незнатнија Венеција, срозала се на појам разгледнице.]

10. **ИЗГЛЕДАТИ** н. → (1.а) *имати какав лик, облик, вањштину*.

◆ **ИЈ**_{ном.} [ЕЛИ: Самом себи изгледаше будала. – Али ипак му то изгледаше тежак шамар после десетогодишњег рада.]

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛИ: То велико очекивање верујућих (...) изгледаше оцу Пајсију као права саблазан (...). – Скромна соба у тихој Кропоткичкој улици изгледала му је као врхунац раскоши.]

◆ **ПЈ**_{ном.} [РМС: По пустој равници беле се стрњике, а трава ти изгледа опрљена, жута, увела.] [ЕЛИ: Шта велите о нашем љубавнику? – Дођавола! Изгледа ми прилично хладан, то је неоспорно. – Изгледаш ми јако сигуран у себе! – Ти ми не изгледаш луд. – У том тренутку, његове речи изгледале су ми можда бесмислене. – [А]ли ако су њихова објашњења изгледала довољна академицима, код барона су изазвала осмех (...). – Данас ми те речи изгледају невероватне.]

◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛИ: Но како ја с тим центлменом нисам никад имао никакве односе, то ми је од самог почетка ова ствар изгледала врло сумњивом. – Свака преостала прича неизоставно му је изгледала опонашатељском. – Затим завлада тишина. Али и она је Билбу изгледала опасном.]

11. **ЈАВЉАТИ₁ (СЕ)** н. → ? *несврш. према ЈАВИТИ₁ (СЕ)*.⁸³

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: Вероватно бирачи (...) прижељкују мало стишаности, да не кажем тиховања, а Тадић им се јавља као оличење грађанског мира и чува им (...) обе наде (...).] [ЕЛК: Декарт из онога што му се јавља као лоша бесконачност може да иступи само у још „лошију“ коначност (...). – Ум се труди да одгонетне све што му се јавља као загонетка. – „Јадран“ има несумњиво прешироку палету производње, и то нам се јавља као озбиљан економски, па и производни недостатак.]

◆ **као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: А Андрић је ту негде: час је над њима, час је са њима, час стиже пре њих попут гласника о једној причи што му се јавља као „тања од најтање измаглице“, час долази за њима да преброји њихове „мале тестере њемачке“, што последње као жалосни трагови за тим литерарним креатурама остају. – Не мисле унутар познатих структура (...) и не одбацују нити једну идеју која им се јавља као некорисна.]

12. **ПРИВИДЕТИ СЕ** с. → (1) *причинити се, показати се, произвести утисак*.

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [РМС: Таково се професорово стање Ивану привида готово као нека супериорност.]

◆ **ПЈ**_{инстр.} [РМС: Тада јој се и родитељи, па и сам Јосо у напѠ градској, а напѠ сеоској одори привидјеше јаднијим него су у истину били.]

13. **ПРИВИЂАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИВИДЕТИ (СЕ)*.

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: Многим људима се нација (...) привиђа као идеално

⁸³ Припадност овог глагола овој класи под знаком је питања. Сви примери које смо нашли двосмислени су и у њима се глагол може интерпретирати и у значењу „појављивати се“. Укључили смо га у листу, у значењу „чинити се“, пошто *РСАНУ* потврђује да се може употребити као семикопулативни глагол, мада тамо наведен пример нема уз себе дативни номинал: *Они пред свијетом учвршћују ... престиж народноослободилачког покрета ... који се јавља носиоцем наше нове државе* (РСАНУ).

друштвено стање хармоније и благостања (...). – Пустуиња му се привиђала као огромно језеро пуно бистре и хладне воде (...).]

◆ **као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: Срби су иначе кадри да (...) загледани у тренутно, ново које им се привиђа као изгледније и примамљиво, забораве на своје корене (...).]

14. **ПРИЗРЕТИ**₁ **СЕ** с. → (1) **безл. причинити се**.

◆ **ПЈ**_{ном.} [РМС: У такову одијелу призре му се њезино лице мраморно и провидно.]

15. **ПРИКАЗИВАТИ** **(СЕ)** н. → **несврш. и уч. према ПРИКАЗАТИ (СЕ)**.

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: На први поглед он се сваком приказивао као поводљив, гибак, савитљив до одвратности.]

16. **ПРИЧИНИТИ** **СЕ** с. →[?] (1) **показати се у мисли, у машти, привидети се**.

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: Намах ми се причини као лепа жена у жалости (...).]

[ЕЛИ: Он ми се причинио као оличење пролетерске честитости и скромности. – [С] муком сам се извлачио из нечега што ми се причини као ошамућеност. – Након тренутне станке оца, која ми се причинила као вечност, он и саговорник наставише наизглед мирно разговор (...). –

◆ **ПЈ**_{ном.} [ЕЛИ: Моја жена ми се причинила изненађујуће равнодушна, одајући утисак особе испуњене неким дубоким миром (...). – Био сам већ напољу у широкој дубокој реци, која ми се причинила бескрајна као море.

◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛИ: [Н]а вртоглавој раздаљини (...) уочио сам небески круг, тако модар да ми се причинио гримизним. – Страшно ми се причинио симпатичним (...). – Али у том ходу сам запазио једну ствар која ми се причинила јако важном (...).]

17. **ПРИЧИЊАВАТИ** **(СЕ)** н. → **несврш. и уч. према ПРИЧИНИТИ (СЕ)**.

◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: [Ј]удске прилике почињале су да се премореном Бајкићу причињавају као приказе. – Сад сам се себи причињавао као јахач који је склизнуо из седла и исправио се (...). – [С]ве јој се полако причињава као сан и као бунило које не може да провери чулима (...).

◆ **ИЈ**_{инстр.} [ЕЛК: – Откако сам отишао у пензију, почеле су ми се причињавати младуницама жене од којих сам старији двадесетак година.

◆ **ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: Како се све причињава вилински чаробно њеној очараној машти! — [З]бог те даљине и великог прозора изгледа му ситан и мали; због те даљине причињава му се и недостижан.]

◆ **као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: Два велика огледала нису ми се причињавала као жива (...).]

◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛК: Није ми се свиђало што морам да уводим ред и у ову област, која ми се увек причињавала самодовољном (...).]

18. **ПРИЧИЊАТИ** **(СЕ)** н. → **заст. несврш. и уч. према ПРИЧИНИТИ (СЕ)**.

◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛИ: Пред собом је гледао безнађе, а око себе поквареност, која му се причињала (...) одвратнијом (...).]

19. **ПРИЧУТИ** **СЕ** с. → (3) **причинити се, изгледати**.

◆ **ПЈ**_{ном.} [РМС: Одбацују ... што им се причује туђе.]

20. **УЧИНИТИ СЕ** с. → (2) *причинити се, приказати се.*
- ◆ **ИЈ**_{ном.} [РМС: Умрети, учини јој се утеха.] [ЕЛК: Ма да је Данијел био скроман у својем поверењу, он се учинио Лисјену прави див.]
 - ◆ **ИЈ**_{инстр.} [ЕЛК: Интернет ми се учинио правим решењем.]
 - ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: Та ноћна авантура беше јој се учинила као нека могућност ко зна каквих доживљаја. – То [писмо] јој се учинило као диван повод за шалу (...).]
 - ◆ **ИЈ**_{прид. вр.} [ЕЛИ: Једанпут, проучавајући мисли филозофа Лудвига Витгенштајна, пронашао сам једну, која ми се учинила од кључног значаја (...).]
 - ◆ **ПЈ**_{ном.} [РМС: Мени се [Ана] учини необично лепа.] [ЕЛК: Свет јој се учини друкчији, дивно обновољен и примамљив. – Стојећи пред њим, та балавица му се учинила још лепша, него у колима.]
 - ◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛК: Памтим очеву озареност у часовима када би настао акварел који би му се учинио успелим.]
 - ◆ **као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: [Та] одредба (...) многима се учинила као супротна Уставу.]
21. **ЧИНТИТИ СЕ** н. → (2) *имати изглед, изгледати, причињ(ав)ати се.*
- ◆ **ИЈ**_{ном.} [ЕЛИ: Одмах на почетку серије моје симпатије су биле на страни Керима, који ми се чинио поштен, неискварен младић (...). – Пошто је Том имао своје приватне приходе, ово му се чинила добра идеја (...).]
 - ◆ **ИЈ**_{инстр.} [ЕЛИ: Одлучила сам се за мопса јер ми се чинио добрим избором за држање у стану.]
 - ◆ **као+ИЈ**_{ном.} [ЕЛК: Ова брижност (...) Шевеку се чинила као нешто знатно шире од љубави. – Увек ми се чинио као човек затворен у себе и горд.] [ЕЛИ: Килиманџаро ми се чинио као лак успон. – Преармираност скровишта и модерна електроника припадницима ових дружина су се чиниле као недовољна заштита (...).]
 - ◆ **ИЈ**_{прид. вр.} [ЕЛК: Био је то огроман вранац, (...) а Павлу се чинио, у полутами, гигантских размера.]
 - ◆ **ПЈ**_{инстр.} [ЕЛК: Каквом вам се чини најмлађа генерација наших пијаниста (...)?] [ЕЛИ: Кош ми се чинио огромним.]
 - ◆ **ПЈ**_{ном.} [ЕЛК: Земља вам се чини сићушна, као лопта (...). Ипак, ове мале птице увек нам се чине веселе (...).]
 - ◆ **као+ПЈ**_{ном.} [ЕЛИ: У први мах ми се [израстак] чинио као сиво-смеђ, али сам после увидела да је доста светао. – Ламелин гол ми се чинио као регуларан.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

22. **ЈАВИТИ**₁ **СЕ** с. → (4) *учинити се видљивим, показати се пред чијим очима; искренути, указати се, настати.*
23. **КАЗАТИ СЕ** сн. → [(РСАНУ: 4.а.)] *привиђати се, причињавати се.*
24. **КАЗИВАТИ СЕ** н. → [(РСАНУ: 5.б)] *изгледати се, чинити се.*
25. **МНИВАТИ СЕ** н. → [(РСАНУ)] *(некоме) чинити се, причињавати се.*

26. **МНИТИ СЕ** Н. → ([РСАНУ: 1]) **безл.** (са логичким субјектом у дат.)
мислити, сматрати, држати, веровати.
27. **ПРИВИЂАВАТИ СЕ** Н. → *в. ПРИВИЂАТИ СЕ.*
28. **ЧИЊАТИ**₁ СЕ Н. → *в. ПРИЧИЊАТИ СЕ.*

2.3.7. Глаголи типа *приснавати се, пријести се*

При ексцерпцији глагола из *РМС*, наишли смо и на овакве одреднице:

- (184) **дремати се** безл. (дрема ми се, дремало му се и сл.) *спава ми се, хоће ми се спавати, спавало ми се и сл.* – Није ми се дремало, па нисам ни спавао. *Вес.*
пушити се [...] **З.** безл. **а.** *имати вољу за пушењем.* – Седим – не седи ми се ... Запалим цигару – не пуши ми се! *Вес.* [...]

Питање које се одмах поставља јесте да ли овакве случајеве треба уврстити у корпус глагола које анализирамо. Или, прецизније: да ли су уопште посреди засебне лексеме *дремати се* (насупротив *дремати*) и *пушити се* (насупротив *пушити*) или се пак ради о глаголима *дремати* и *пушити* у нарочитом облику, односно типу конструкције. Мислимо да нема сумње да је посреди ово друго. Ипак, овакав поступак лексикографа није тешко ни разумети ни оправдати, а на њега је свакако могао утицати и став лингвисте од ауторитета, какав је био М. Стевановић, који, класификујући повратне глаголе, посебну врсту „повратно-безличних“ глагола илуструје и примерима као што су „*дрема му се, спава му се, [...] једе му се, пије му се, ради му се, не ради му се, иде му се кући*“, као и „*Њима се није ратовало* далеко од њихових кућа“ (Стевановић 1961: 42–43)⁸⁴. На овај тип конструкција у домаћој литератури први пут је скренула пажњу М. Ивић (1953), истичући да у „списак оних различитих средстава помоћу којих се у српскохрватском језику, исказује модалност треба [...] увести и употребу дативних облика личне заменице“, те да су безличне реченице као што су *пије ми се, спава ми се, пева ми се* – модалног карактера, а „преобраћање нормалне конструкције са субјектом у безличну конструкцију с дативом и има за циљ да се [...] потенцира чињеница да субјекат уноси своје лично расположење у исказ“ (*idem*: 61–62). На другом месту, говорећи о граматичкој улози морфеме *се*, М. Ивић истиче да је за успостављање ове врсте конструкције „релевантно присуство морфеме *се* уз лични глаголски облик и експлицитно обележавање агенса (...) дативном формом“, да се за њих може користити трансформативни тест типа „*спава ми се → осећам потребу за спавањем, ја бих да спавам; једе му се трешње → жели да једе трешње, он би да једе трешње; кашље јој се → она*

⁸⁴ Овакве „повратно-безличне“ глаголе помињу и И. Брабец *et al.* (²1954).

мора да кашље; иде нам се → ми бисмо желели да идемо“. Закључује да је ова конструкција модалног карактера, да је могу градити само оне лексичке јединице „које су репрезентоване V (а не V_{се}) обликом“ (другим речима: само глаголи без *се*), те да је ирелевантно да ли су прелазне или не (Ивић 1961: 146–147). Љ. Поповић (1998), говорећи о дистрибуцији и употребним вредностима активних, пасивних и (псеудо)рефлексивних форми личних глагола с особним агенсом, конструкцију *Марку се спава* означава као „безличну ’дезидеративну’ (са семантичким субјектом у дативу)“ и глаголом у „безличном деагентиву“, конструкцију *Марку се игра кошарка* као „личну ’дезидеративну’“ с глаголом у „личном криптопасивном деагентиву“, а *Жени се јело лимуна* као „безличну ’дезидеративну’ (са генитив(изира)ним субјектом)“, с глаголом у „безличном криптопасивном деагентиву“. З. Бабић каже да се оваквим реченицама изражава „склоност према психофизичким стањима“ израженим глаголом, да су врло распрострањене у руском, пољском и српском језику, да се, у сва три језика, формирају од неповратних глагола (Бабић 2008: 267). На другом месту пак истиче да „глаголи који су носиоци предикације ових реченица означавају самостално насталу склоност субјекта према означеној радњи која прелази у психичко или физичко стање које настаје у субјекту, независно од његове воље и тежње, и развија се независно у њему“, те да је да је у српском језику број ових глагола (*sic!*) „веома велик: *игра се, пјева се, чита се, једе се, сједи се* итд.“ (Бабић 2009: 150–151)⁸⁵. И. Палић запажа да се оваквим конструкцијама означава „расположење/нерасположење (предиспозиција/индиспозиција) дативног референта за неку радњу или за неко стање“, да је дативни референт „пасивни прималац импулса чији извор није познат“, да „у улози предиката могу стајати семантички и граматички врло разноврсни глаголи, којима се додаје квазитранзитивизатор⁸⁶ *се*“, те да се типичним „могу сматрати конструкције с глаголима који значе задовољење тјелесних и душевних потреба те емоционалне реакције“ (Палић 2010: 224).

Све битне чињенице о овом феномену могли бисмо, дакле, резимирати и илустровати на следећи начин:

⁸⁵ Аутор у оба рада такође говори и о неким разликама у погледу њихове семантике и продуктивности у пољском и руском.

⁸⁶ Претпостављамо да аутор овај термин – „крипотранзитивизатор“ – користи у значењу „средство за добијање ‘квазитранзитивне’ конструкције“ (или пак таквог глагола?). Такав термин не чини нам се прикладан, јер не видимо у чему би се та „квазитранзитивност“ огледала.

- Не ради се о рефлексивним (безличним) глаголима као лексемама, већ о једном посебном типу рефлексивних конструкција, које могу бити безличне (бесубјекатске) или личне (субјекатско-предикатске). У супротном, инвентар глаголских лексема морао би се проширити огромним бројем нових јединица и оптеретити знатном редувантношћу.
- Конструкције су модалног карактера. Означавају субјективно стање – „расположење“/„нерасположење“ (Палић 2010: 224) дативног референта према (хипотетичном) вршењу радње коју означава глагол. Другим речима, „акциона“ семантика трансформише се у семантику „психолошког става“ према могућој радњи. Језгро ових конструкција по свему судећи чине оне везане са физиолошку потребу (*спава ми се, једе ми се*), али се овакав начин изражавања „(не)расположења“ за неку радњу драматично проширио, нарочито у разговорном језику. Њихова семантика, ипак, заслужује додатну анализу, нарочито у вези с негацијом.
- Конструкције су деагентизоване, што значи да је из њих уклоњен вршилац радње, а што је означено рефлексивном речцом *се* која се удружује с глаголом – тај спој глагола и речце *се* Љ. Поповић назива посебним обликом – ДЕАГЕНТИВОМ.
- Уместо агенса (у номинативу) појављује се доживљавач (у дативу), означен било којим номиналом који означава особу (или, евентуално, колектив, институцију, односно животињу), а најчешће је то лична заменица.⁸⁷ Може јој се приписати функција логичког субјекта (Поповић 2010: 263–234)⁸⁸.
- Конструкције се граде од личних (персоналних) глагола, и то оних с особним агенсом (који може, евентуално, бити и животиња), при чему је искључен „пасивни доживљавач“ (уп. *гледа ми се, слуша ми се, смеје ми се*, али **виђа/*види ми се, *чује ми се, *боји ми се*). У начелу, није релевантно да ли је глагол повратан или не (уп. *(не) туче ми се, купа ми се, сели ми се, умива ми се, смеје ми се, (не) договара ми се, шали ми се,*

⁸⁷ И. Антонић (2005: 177–179) овакав датив назива „датив носиоца физиолошке потребе“ (*спава ми се*) и „датив носиоца воље, жеље“ (*иде ми се на море*) у оквиру категорије СУБЈЕКАТСКОГ ДАТИВА. Нисмо сигурни да има потребе за овим раздвајањем.

⁸⁸ На другом месту, аутор за функцију овог конституента користи термин (КОСИ) ОКВИРНИ НОМИНАЛ (Поповић 1997б: 43).

свађа ми се), али је могуће да постоје још неке семантичке запрехе, које тек треба испитати.

- Могу се одредити три подтипа ових конструкција, у зависности од глагола који их граде:
 - Ако је глагол непрелазан, обавезни чланови су глагол удружен с речцом *се*, дативни номинал, а ако глагол то захтева, и неправи објекат или прилошка допуна. Конструкција је безлична (бесубјекатска), а глагол је у неутралном облику – 3. л. јд. (ср. р.): *Спава ми се, Путује ми се*. То је први тип.
 - Ако је глагол обавезно прелазан, члан конструкције је и номинал којим се означава пацијенс. Он може бити укључен на два начина:
 - Први начин подразумева да је номинал у номинативу, у функцији граматичког субјекта. Тада је глагол у конгруентном облику, конструкција је лична (субјекатско-предикатска). Пошто је агенс одстрањен, а пацијенс исказан граматичким субјектом, конструкција има обележја пасивне конструкције (Ј. Поповић је назива КРИПТОПАСИВНОМ): *Пила ми се вода, Јела ми се чоколада*. То је други тип.
 - Други начин подразумева да је номинал у генитиву, када му се такође може приписати функција субјекта, мада не граматичког, већ ГЕНИТИВНОГ (уп. Поповић 2002: 218), који се може сматрати врстом логичког субјекта или пак варијантом граматичког.⁸⁹ Пошто глагол с таквим субјектом не може конгруирати, он је у неутралном облику, а конструкција је безлична: *Пило ми се воде, Јело ми се чоколаде*. То је трећи тип.
 - Ако је глагол факултативно прелазан, може се, у начелу, реализовати у сва три типа.

Као илустрација могу послужити следеће групе примера:

⁸⁹ У ствари, генитивни номинал у овом типу конструкције не разликује се од оног у немодалној рефлексивној деагентивној конструкцији као што је *Правило се колача* (← *Правили смо колача*), па се вероватно може сматрати (варијантом) субјекта колико и (варијантом) правог објекта. Генитивни облик овде очигледно неутралише опозицију између ове две синтаксичке функције. Посреди је свакако партитивни генитив, везан за значење неодређене квантификације.

(185) (с нерекцијским неререфлективним глаголима)

Није ми *се седело* с онима који нису имали појма да се негде гине. – Али њој *се плесало* и отишла је да замоли свог познаника (...) да пусти нешто брже. – [З]акључио сам да сам до тада увек био у улози гепарда. (...) Што значи ако нестану ловине[,] нештаће и гепард. Није ми *се нестало*. – Али је било ситуација када је киша падала, а мени *се трчало*. – Па, тек сам почео да живим, није ми *се умирало*. – Боље држи уста затворена, да нас не увалиш у стварно гадну ситуацију. Паметно, *не црвени* ми *се*... – *Плаче* ми *се*. Јако, пуно. *Вришти* ми *се*. – *Не живи* ми *се* у Манчестеру. – Није ми *се улазило* у собу код брата. – (ЕЛИ)

(186) (с нерекцијским рефлексивним глаголима)

Једног дана, пуно ми *се купало* у мору и отишао сам да се купам. – Нит ми *се облачило*, онако малко лепше, нит ми *се шминкало*, (...) ама ништа! – [М]огу (...) да се склоне ако им *се одмара* (...). – Мало ми *се поплакивало* и *смејало* ми *се*. – Што се тиче теме, баш ми *се сунчало* у топлесу ове године. – Није ми *се ни бријало* ни *туширало*. – Вечерас ми *се картало* (...). (ЕЛИ)

(187) (с рекцијским непрелазним неререфлективним глаголима)

[Т]о је задња ствар о којој ми *се размишља*. – Не *пише* ми *се* о љубави. – Прорадио ми је мајчински инстинкт. *Виче* ми *се* на неко дете. – Штета! Баш ми *се присуствовало* тој радионици. – Ако ми *се прича* о теби, причаћу (...). – Не *учествује* ми *се* у томе. – Како је слика заиста перфектна, не *инсистира* ми *се* на замени [телевизора]. – Више ми *се ужива* у путаности углачане коже прекрасних женских лица, него што ми се гледају неке мрцине које се премећу по ливади (...). – Не *одустаје* ми *се* од посла, јер ми је још увек интересантно. – Није ми *се трговало* са њиховим месом[,] јер сам имао проблем са сопственим. – [Т]о су људи који су стајали иза политике Слободана Милошевића (...) и не *тугује* ми *се* превише за њима. – Не *почиње* ми *се* са паковањем. (ЕЛИ)

(188) (с рекцијским рефлексивним глаголима)

Не *хвата* ми *се* за књигу. – [Н]ије ми *се свађало* с конобаром (...). – Не игра ми *се* у у мањим клубовима, не *бори* ми *се* за останак (...). – Ја само Nokia телефоне купујем, прво зато што испуњавају све моје потребе, а друго не *навикава* ми *се* на неки други телефон. – Није ми *се одвајало* од ње. – Није ми *се упуштало* у бесмислене расправе. – *Бави* ми *се* колективним спортом, али нико неће да се бави колективним спортом. – *Удаје* ми *се* за неког богаташа (...). – То је нешто моје и не *одриче* ми *се* тога баш лако. (ЕЛИ)

(189) (с прелазним глаголима)

Купује ми *се* стан. – Не *гледа* ми *се* гола плесачица. – *Једе* ми *се* лесковачка мућкалица. – *Јело* ми *се* чварака и лука – Много ми *се пило* воде (...). – А *пије* ми *се* нека домаћа кафа (...). – [Н]е *баца* ми *се* ово мало пара што имам (...). – [Н]е *ради* ми *се* ништа, не иде ми *се* у набавку, не *кува* ми *се* гала ручак, не *прља* ми *се* додатна постељина (...). – *Има* ми *се* шеснаест година и *нема* ми *се* компјутер. – Не *тражи* ми *се* увече баш паркинг ако није нужно. – Треба да учим, значи *спрема* ми *се* соба, *усисава* ми *се*, *перу* ми *се* *судови*, *гледа* ми *се* филм, *учлањује* ми *се* у секту и још доста тога. – *Слуша* ми *се* музика и не

размишља ми се. – *Гледа ми се* опет тај филм[,] али не знам како се зове. – Не *возе ми се* кола код мајстора сваки дан. – Није ми *се стављао* лажан осмех на лице (...). (ЕЛИ)

(190) (с копулативним и семикопулативним глаголима)

Волим снове, али још више волим будност, па ми се није сањало (...), него ми се *бивало* будним (...). – Мени *се бива* срећно заљубљен сваки пут кад слушам [ту музику]. – А *не постаје* ми се фашиста узалуд. (ЕЛИ)

Пошто се у описаном типу конструкција може употребити сваки глагол који задовољава (релативно широке) услове, датив у њима не можемо сматрати регираним. Ову врсту конструкције употребиће говорник када жели да представи доживљавачево стање у његовом трајању.

Међутим, уколико говорник жели да искаже доживљавачево западање у стање, уместо *Снава ми се*, *Једе ми се чоколада*, он може рећи *Приспавало ми се*, *Пријела ми се чоколада*. Одмах се може уочити паралела са раније разматраним конструкцијама: овде нема, нити може бити агенса, глагол уза себе има с рефлексивну речцу *се*, а обавезни дативни номинал означава доживљавача; глагол је обавезно свршен, представља резултат префиксације обавезно несвршеног глагола (префиксом *при-*) и означава доживљавачево западање у стање у којем осећа потребу за вршењем радње коју означава мотивни глагол. Уколико је мотивни глагол непрелазан, префиксирани глагол биће обавезно безличан и градиће бесубјекатску конструкцију (*Приспавало ми се*); ако је мотивни глагол прелазан, префиксирани глагол биће личан и моћи ће да гради личну (субјекатско-предикатску) конструкцију, у којој субјекатски номинал означава пацијенс мотивног глагола (*Пријела ми се чоколаде*), али ће (у начелу, барем) бити могућа и безлична конструкција с генитивним субјектом (*Пријело ми се чоколаде*). Другим речима, категорија прелазности мотивног глагола транспонује се у категорију персоналности префиксираниог глагола.

Чини се, дакле, да је посреди готово исти феномен као онај о коме смо раније говорили, с тим што је овог пута он смештен у лексички и деривациони језички ниво, па смо овде принуђени да говоримо не о рефлексивним модалним деагентизованим конструкцијама, већ о рефлексивним глаголима *приспавати се* и *пријести се*, који, дакле, регирају датив за обележавање логичког субјекта. У РМС их се може наћи свега три – *придремати се*, *пријести се* и *припушити се*.

Међутим, већ летимична претрага контролног корпуса (*ЕЛИ*) даје потврде за чак још неколико десетина других глагола овог типа, највише из разговорног језика, од којих се неки могу учинити врло необични. Можемо претпоставити да је тај број и далеко већи, али њихов исцрпан попис морао би бити предмет посебног истраживања. Можемо такође претпоставити да је њихова пролиферација изазвана управо продуктивношћу раније разматраних модалних рефлексивних конструкција: јавила се потреба за начином да се исказе не само стање у трајању (тј. „трајна“ ситуација“) већ и западање у стање (као „пунктуална“ ситуација). Ипак, семантика ових (односно, овако добијених) глагола знатно је ограниченија: чини се да су у питању пре свега телесне радње, затим радње које се везују за физиолошке потребе, као и радње које су човеку на било који начин угодне, дакле оне у вези с којима се може спонтано јавити потреба за (поновним) вршењем – управо у том семантичком домену је овај механизам најпродуктивнији.

Природа овог феномена даје повода и за претпоставку да једно деривационо средство (префикс *при-*) овде постаје, или „почиње“ да постаје – и синтаксичко средство.

Глаголе овог типа покушаћемо да представимо следећим моделом.

Табела бр. 29

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС					
	ТЕМА	РЕМА				
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ			СУБЈЕКАТ (‡/♠)	
					ГРАМАТИЧКИ (‡)	ГЕНИТИВНИ (♠) (в. нап.3)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Безлични свршени рефлексивни рексијски глагол (с префиксом <i>при-</i>)	Лични (‡/♠) свршени рефлексивни рексијски глагол (с префиксом <i>при-</i>)		Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Неутрални облик – 3. л. јд. (ср. р.)	Конгруентни облик (‡)	Неутралн и облик – 3. л. јд. (ср. р.) (♠)	Номинатив	Генитив (партитивни)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	ДОСТИГНУЋЕ			ПАРТИЦИПАНТ ₂ (в. нап. 6)	
					(ПАЦИЈЕНС / СТИМУЛУС)	(ПАЦИЈЕНС)
	ДОЖИВЉАВАЧ запада у стање у којем осећа потребу да врши радњу означену мотивним глаголом, која може подразумевати и друге партиципанте.					
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа			/.../	(неодређена количина или мноштво конкретних или апстрактних појмова)	
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази Ани Марку</i>	<i>се приспавало. се пријело. се пријела се пришло</i>		<i>чоколада.</i>	<i>вина.</i>	

НАПОМЕНЕ:

- 1) Вертикалне испрекидане линије у моделу стоје између елемената с алтернативном реализацијом, тј. имају вредност „или“.
- 2) Символи ‡ и ♠ стоје уз оне елементе који се реализују с личним глаголима.
- 3) Ако би се занемарила чињеница да је генитивни номинал заменљив номинативним, могао би се сматрати и неправим објектом.
- 4) Због изузетно специфичне природе ових глагола, модел нужно мора остати отворен: у начелу су могући и не само различити одредбени, већ и други допунски конституенти (неправи објекти, прилошке допуне и сл.) – уп. *Припевало ми се о старим временима, Пришло ми се на концерт.*

- 5) Треба приметити да се одредбени конституенти могу значењски везивати и за актуелну, „доживљавачку“ ситуацију, али и на хипотетичку, ону коју означава мотивни глагол. Тако *Припевало ми се с друговима* може значити „био сам с друговима и дошло ми је да певам“, али и „био сам сâм и дошло ми је да певам с друговима“. Ово важи и за конструкције типа *пева ми се*.
- 6) Субјекатски номинал има улогу ПАЦИЈЕНСА у хипотетичкој ситуацији (означену мотивним глаголом), а СТИМУЛУСА у актуелној. Чини нам се да генитивни субјекат не може понети улогу стимулуса, између осталог и зато што је номинал неререференцијалне и партитивне семантике.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:⁹⁰

1. **ПРИБЉУВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: [М]ислим и да се Николи мало прибљувало. – Прибљувало ми се кад сам на столу угледао (...) гаће покрај немарно одложене игле и конца.]
2. **ПРИГЛЕДАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Пригледао ми се Роки, први део. – Неки хорор ми се пригледао, па рекох 'ајде овај новији. Је л' гледао ко, и да ли вреди гледати? – Хвала, Мина, баш ми се пригледао „Крвави дијамант“ (...). – Можете га [филм] погледати ако вам се пригледала нека оријентална лудост (...). – У тренутку кад ми се пригледа неки филм, а и атмосфера је погодна (...), одем до видео клуба (...).]
3. **ПРИДОРУЧКОВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Премда сам протеклог дана и ноћи кркао све редом (...), баш ми се придоручковало.]
4. **ПРИДРЕМАТИ СЕ** с. → **безл. *пасту у дремеж***. — Пио тако и размишљао, па се јунаку мало придрема. *Доман*. [ЕЛК: Тада се Алиси прилично придремало, па је сањиво понављала (...). – Чекала је тако да му се придрема и да затражи да га води у хижину крај куће (...).] [ЕЛИ: Ух, толико ми се придремало да не могу да стојим на ногама (...). – Било је случајева да ватра букне од неугашене цигарете припитог домаћина коме се придремало (...)]
5. **ПРИЗЕВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Гужва у трамвају, једном лику се јако призевало (...). – Када зевате (вероватно вам се призевало чим сте прочитали ту реч)[,] имате навику да покријете уста. – Од прве чаше ми се приспавало, од друге призевало, од треће сам већ устала да играм (...).
6. **ПРИИГРАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: [Н]а старом [компјутеру] не могу да се играм, а мени се мало прииграло. – Ја нијесам играо преко годину дана, ал ми се данас прииграло. – [Д]анас сам гледао Нолета и много ми се прииграо тенис(...).]
7. **ПРИИЋИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Мени се одједном приишло на све [концерте].
8. **ПРИЈЕСТИ СЕ** с. → ***зажелети се јести што***. — Баш ми се пријео нешто пилећи паприкаш са ноклицама. *Нуш*. Ако вам се приједе добра дебела

⁹⁰ Изостављени су извесни глаголи изузетно опсценог карактера.

пилетина, уђите у коју крчму. *Грол*. [ЕЛИ: Пријело јој се слатко – није бирала начин. – Следећи пут када вам се буде пријело нешто слатко, узмите црвену паприку уместо кекса. – По подне вам се опет нешто пријело? – Скоро ми се пријело овјје кисело млеко. – Животињском доктору пријело се пужева! – Пријело му се пиринча. – Била сам кост и кжа, а тад ми се пријело и натерала сам мог Станоју да ми пристави мало топлот млека са надробљеним хлебом. – Овом алигатору се пријела јегуља[,] али то је скупо платио. – Баш нам се пријела мусака[,] а нисам имала млевеног меса (...). – Мада, морам да признам (...) у току писања приче ми се пријела тестенина. – [К]ад јој се пријела шећерна вуна, пажљиви мужић одмах је отрчао да јој је купи. – „Трудници“ се пријела руска салата. – Пошто нам се пријела италијанска кухиња[,] послушах ову препоруку.]

9. **ПРИКАКИТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Малопре му се опет прикакило и сам ми је донео пелену (...). – Псу се, Боже мој, прикакило и кренуо је да обавља нужду баш ту, близу нас.]
10. **ПРИКАШЉАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Погледајте наступ Susan Boyle усред којег јој се прикашљало. – [А] обашка што се мени увек прикашље, баш кад ми она стрпа сву ону скаламерију у уста.]
11. **ПРИКИЈАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Прикијало ми се од ове песме! – Јадник, могу мислити шта му се десило ако му се прикијало.]
12. **ПРИКУВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: [О]дем малопре код месара Мусе (...) да пазарим неку телетину, прикувало ми се. – Овог тренутка ми се кува [супа из кесице]. – Е да знаш да сам је тако и купила јер ми се у моменту прикувала.]
13. **ПРИКУПАТИ СЕ** с. — [Тобоже ми се прикупало, скочим у море (...) и отпливам до чамчића удаљеног од обале двадесетак метара (...).
14. **ПРИПЕВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Од 3. пива ми се припевало (...). – [В]аљда му се од (...) силне ракије коју полокаше ови фолиранти и доколичари сад и припевало! – Јел се још некое одједном припевало „Друже Тито, љубичице бела“? – Кад сам га угледао, припевала ми се позната народна песма (...). – Тада се, по казивању, Смољани припевала ова песмица: (...).]
15. **ПРИПИТИ СЕ** с. — [ЕЛК: „А ти баш сад решио да пијеш млеко...“, добацујем, а грехота кад видим да му се припило.] [ЕЛИ: Мени се припило пиво. – Једном од њихових официра се припило вино, али није знао како да га источи. – Крену будући младожења и просци на пут, али пут подалек, а просцима се припило. – Кад јој се припила ракија, Ђурђија узме мердевине (...) како би ушла у качару. – [М]ени се припила кафа и осетио сам велику глад (...). – Ма кренуо сам напоље, него ми се припила кафица (...). – [Ј]уче ми се припила лимунада (али она права слатка), па сам [је] направила (...). – [А]ли сада ми се припио чај од нане. – Потом сам морао да тркнем и до дућана по неки сокић[,] јер се припио вашој ћери (...). – Ушушкаш се у кревет (...) и онда у том тренутку ти се припије вода. – Ако вам се припије еспreso, капућино или макијато[,] не морате да трчите до најближег кафића (...). – Сад ми се припило вина од песте приче (...).

16. **ПРИПИШКИТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Чучнула је усред белог дана на тротоар, као да јој се припишило. — Увече легли они да спавају, а Перици се припишило, па каже деди, који је лежао поред њега: Деда, мени се звижди.]
17. **ПРИПЛАКАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Мени се приплакало пред призорима оног сирочета (...). — Гледам себе, па гледам њега, па ми се приплакало. — Јадна жена се толико драла да се и мени приплакало (...) — Толико је то било лоше да ми се мало приплакало од муке. — Онда нађем (...) вест и укапирам да није шала. Е, онда ми се приплаче.]
18. **ПРИПЛЕСАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Ко је за плес, приплесало ми се? — Био осам на некаквој сеоској забави (...), а приплесало се људима. — Младој дами се приплесало, но испало је да када она с њима плеше[,] ови слабије скачу (...).]
19. **ПРИПЛИВАТИ СЕ** с.— [ЕЛИ: Не, дођавола, нешто ми се припливало, па сам се купала обучена и нашминкана у Дунаву!]
20. **ПРИПОВРАЋАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Мада, одгледао сам (...) мало од тих серија, једноставно ми се приповраћало сваки пут кад сам покушао да се удубим. — Приповраћало ми се од количине клишеа у кратком временском интервалу. — Неки су се хватали за стомак од смеха, другима се приповраћало. — [М]ени се приповраћало читајући, а њих треба да буде срамота. — Код оних кривичина неком ће се у возилу страшно приповраћати.]
21. **ПРИПРЕДИТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Драги, мени се припрдело, смем ли? — Кад сам био на часу математике[,] страшно ми се припрдело и нисам могао да се суздржим.]
22. **ПРИПУТОВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: [З]нам да ти није до путовања — али погледај ово и сигурно ће ти се „припутовати“!]
23. **ПРИПУЦАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Ко му је крив што је из дворишта изиштао кад се њима припуцало! — [Р]уси сад пазарили гаса па им се припуцало, и злоупотребљавају и отимају.]
24. **ПРИПУШИТИ СЕ** с. → (2) *безл. добити жељу за пушењем.*— Припушило ми се. *P-K 2.* [ЕЛК: И први пут, после толико времена, жестоко ми се припушило!] [ЕЛИ: [П]опу се припушило, па не може да издржи. — Прексиноћ ми се, док сам гледао Устничку улицу Мирослава Терзића, није припушило иако филм траје дебела два сата. — [А] кад је производња настављена, радницима се припушило и — ето белаја! — Путнику у таксију се припушило, али нема упаљач. — Када ти се поново припуши[,] ти поновиш поступак. — А и припушио јој се златни марлборо.]
25. **ПРИРАДИТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: [Н]еком фудбалеру [се] прирадило то док се туширао (...). — [Н]е клони духом, одмори мало, па ради кад ти се буде прирадило. — Данас је остала сама (...). Одједном јој се прирадило. Па је гланцала и четкала.]
26. **ПРИСВИРАТИ СЕ** с.— [ЕЛИ: Присвирао ми се Рахмаџинов — да ли би ико могао да избаци (ако има) његову музику? — Остао [сам] дужан синоћ... А баш ми се присвирао.]

27. **ПРИСЕДЕТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: [J]а знам да би било боље да сам ишао пешке тих 180 км[,] али баш ми се приседело. — Стајаћу. — Како год хоћеш. — Приседело ми се.]
28. **ПРИСЛУШАТИ СЕ** с.— [ЕЛИ: Хех, баш ми се прислушало тога [такве музике]. — [Н]е могу да дозволе себи да остану (...) зато што се неком прислушала Цеца или шта већ.]
29. **ПРИСПАВАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Када се близнакињама приспава, да ли умор обрва и родитеље? — И ту му се тако приспавало да је (...) закључао врата и заспао. — Ако се преједу[,] приспаваће им се. — Ако пијем само вотку, одмах ми се приспава. — [П]ошто нам се приспавало, пазимо на смену.]
30. **ПРИЧИТАТИ СЕ** с. — [ЕЛИ: Ја бих сада морао да радим (...), али како то често бива[,] баш ми се сада и причитало блогова и прикоментарисало (...).
31. **ПРИШЕТАТИ СЕ** с.— [ЕЛИ: Ето, баш јој се пришетало у Евину костиму! — [Хајде] да идемо мало, нешто ми се пришетало.]

2.3.8. Глаголи типа *требати*, *прохтети се*

Табела бр. 30

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		СУБЈЕКАТ
ФУНКЦИОНАЛНО-СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ		ГРАМАТИЧКИ
СТРУКТУРА:				ГЕНИТИВНИ (‡)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Непрелазни рекцијски глагол		Именичка јединица
		употребљен као личан	употребљен као безличан (‡)	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Конгруентни облик	Неутрални облик: 3. л. јд. (ср. р.)	Номинатив
				Генитив (партитивни)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ / „НОСИЛАЦ ПОТРЕБЕ / ЖЕЉЕ“)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ		ПАРТИЦИПАНТ ₂ (НУЛТА УЛОГА / „ПРЕДМЕТ ПОТРЕБЕ/ЖЕЉЕ“)
	Ситуација у којој ПАРТИЦИПАНТ ₁ осећа или има потребу или жељу за неким конкретним или апстрактним ентитетом (ПАРТИЦИПАНТ ₂).			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа			Конкретан или апстрактан појам
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Болничарима Детету Ани</i>	<i>треба је (за)требало се прохтела се усхтело</i>	<i>оловка. новa играчка.</i>	<i>чистих завоја. колача.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголе можемо поделити у две поткласе. У прву спадају они глаголи који се односе на „потребу“ – то су *за требати*, *требати*, *требовати*, *устребати*, *спотребити се*. У другу пак спадају они који се односе на „жељу“ – то су *хтети се*, *прохтевати се*, *прохтети се*, *усхтети се*.

2) „Потреба“ је једна од семантичких категорија које се не дају лако дефинисати или разложити на простије елементе, па се може сматрати неком врстом примитива. Посреди је асиметрична релација између два ентитета које можемо означити као „носилац потребе“ и „предмет потребе“. Чини се да је у прототипичном случају носилац потребе особа, а предмет потребе – конкретан

предмет. Носилац може бити свестан потребе, као физиолошке (191) или рационално посредоване (192), мада није тешко наћи примере где не мора бити (193, 194) или где није (195). Примери где носилац потребе није особа могу се сматрати метафоричним проширењем (196, 198). Потреба може бити у вези с реализацијом неког циља, који се може и експлицитно одговарајућом одредбом (202, 203). Као предмет потребе могу се јавити и особе, у ком случају се обично подразумева њихово ангажовање у некој улози (194, 199), али и најразличитији апстрактни појмови, који често представљају кондензоване предикације (195, 200). Потреба се може представити и као хипотетичка (202), а примери као што је (204) показују да су потреба и посесија две паралелне релације: исказује се као потребно оно што се нема или што није на располагању, али понекад се истиче као потребно и оно што се већ има. Примери (201) и (205) показују да се одредба може односити не на саму релацију (као, рецимо, у 197), већ на подразумевану радњу којом се задовољава потреба.

- (191) Треба ми свежег ваздуха.
- (192) Треба ми мањи шрафцигер.
- (193) Болеснику треба одмора.
- (194) Детету треба мајка.
- (195) Онесвешћеном треба помоћ.
- (196) Биљкама треба љубави.
- (197) Требаће нам сутра и Лаза.
- (198) Овом јелу треба зрно соли.
- (199) Овом бициклу треба добар мајстор.
- (200) Мени треба само твоје поштовање.
- (201) Не треба ми ништа од тебе!
- (202) За ово јело вам требају следећи састојци: (...).
- (203) Да би победио у овој игри, треба ти 100 поена.
- (204) Та књига ми треба до испита, а после ти је могу дати.
- (205) Пожури, директору треба тај извештај до сутра / хитно.

3) О глаголу *требати* много је писано у домаћој литератури, али искључиво о његовој модалној употреби – када има уз себе глаголску јединицу (инфинитивну или као конструкцију *да*+презент) и гради сложени предикат, а главни проблем представљала је његова (без)лична употреба и нормативни статус такве употребе; преглед литературе, опширну дискусију и предлог

алтернативних нормативних решења нуде С. Кордић (2002: 175–188) и Д. Кликовац (2011). Глагол *требати*, међутим, овде разматрамо као пунозначан глагол.⁹¹

4) У литератури се наводи и могућност употребе безличног модалног *требати* у конструкцији с дативом логичког субјекта и инфинитивном јединицом, односно глаголском јединицом у облику *да*+презент:

(206) Опасна места му брзо треба обилазити. – Треба вам се причувати од усамљених кућа. (Стевановић⁴1989: 603) – Не треба трудној жени јести главу од рибе јер ће јој дјеца бити слинава. – Да, Петар. Остало Вам не треба знати. (Ђукановић 1993: 125) – Цвијану је требало да поново ради и да се психички одмори у промењеној средини. (Хансен 2007: 39) – Ако нам треба да заменимо један знак у изразу користимо симбол тачке (Бестерс-Дилгер *et al.* 2009: 176)

Модалне конструкције с дативом и инфинитивом данас се осећају архаичним и за њих је врло тешко наћи још потврда на контролним корпусима (*ЕЛК* и *ЕЛИ*), па се на њима нећемо даље задржавати. Претпоследњи пример, Хансенов, рекло би се да је пре пример за модално, већ за пунозначно *требати* са изричним клаузом, што истиче и Д. Кликовац (2011: фн. 1), а исто важи и за последњи пример (в. следећу напомену).

5) Као што смо већ рекли, предмет потребе може бити и ситуација. Ако није исказана девербативним номиналом, онда је исказана модалном изричном клаузом с везником *да* и презентом. Најпре ћемо навести примере где логички субјекат (у дативу) и субјекат изричне клаузе нису кореферентни (207), а затим оне где јесу (208). Уп.:

(207) Али кад им устреба да се излепи пар плаката или да се нешто превезе обичним аутом, нигде никог. – [Н]е би ме било страх да некој од њих поверим своје дете на чување (...) кад би ми затребало да га неко чува (...). Међутим, мени треба да ми [пећ] држи ватру од ујутру (...). – Ако вам треба да се [торта] брже одмрзне, оставите је на собној температури. – У суштини теби треба да ти неко направи (...) сајт за ц[абе]? – Значи, теби треба да је мушкарац нежан (...). – Требује ми да ми неко срочи нешто (...). (ЕЛИ)

(208) Сигурно вам је некад устребало да имате бежични хотспот путем којег ћете се накачити на глобалну светску мрежу. – За сваки случај оловка и папир (...) да се нађу при руци ако би ми устребало да нешто запишем. – Зашто би се журили са укњижбама, кад овако, кад вам устреба да укњижите „преко реда“, за сваки посао добију по екстра плату. – Не верујем да ће ми некад устребати да извучем кључ из мотора и оставим упаљена светла. – Ко се плаши мора, тај се моли да му не устреба да плови морима. – Али ако вам устреба да

⁹¹ Иако *РМС* ове две употребе региструје као различита значења, два од шест примера модалног *требати* односе се, заправо, на пунозначно *требати* – уп. *Злато ми треба коњу за узду. – Ко купује што не треба, продаваће и оно што му треба* (*РМС*).

припалите, само дођите, код мене цигара увек гори. – [У] Устав Савезне Републике Југославије уграђени [су] конфедерални механизми који се лако могу укључити кад некоме устреба да је разбије. — [М]ислим да би овде требали да измисле школе за обарање влада, да будемо професионалци у томе[,] па када некој држави устреба да обара владу, смењује председника или било шта слично, зову нас... (ЕЛИ) – Па ето, зашто нам је одједном затребало да женимо тога Беликова (...)? – Тако се лакше приђе прозору. Ако вам затреба да га отворите, не морате да се истежете (...). (ЕЛК) – Кад вам затреба да одморите очи, мозак и душу уједно (...). – Када ти затреба да „куцнеш у дрво“, схватиш да је свет направљен од алуминијума и пластике. – Босна је у њ ушла узгред, по традицији, у колико Мађарима затреба да се тим позивом послуже против ње за своје интересе. – Мени треба да се изгубим, и од свега да се одморим. – Могла бих мислити о томе стално (...), али мени је требало да то све видим и осетим, удахнем дубоко ту енергију (...) – Мени треба да обавим посао за који сам постављен, и ја ћу то да урадим. – Права тешкоћа је тек уследила кад сам сео у аутомобил, јер је нагло захладнело, а нама је требало да се вратимо до телевизије. Мени је требало да се навикнем када сам из Мондеа прешао у Стила. – Мени треба да променим два аутобуса да бих стигао на посао (...). (ЕЛИ)

У примерима где нема кореферентности (207), јасно је да је посреди пунозначан (а не модалан) глагол. Међутим, ако кореферентности има (као у 208), то и даље не значи да је она обавезна, тј. да се ради модалним конструкцијама (са сложеним предикатом), као што поједини истраживачи закључују (уп. претходну напомену).⁹² Другим речима, примери с пунозначим глаголом и изричном клаузом садрже две ситуације – једну, надређену, којом се исказује постојање нечије потребе, и другу, подређену, којом се исказује садржај те потребе. Модалним пак конструкцијама износи се само једна ситуација – али као модализована. То су два семантичка екстрема, међу којима се може очекивати много прелазних случајева. У такве би спадала последња четири примера из (208): у њима се потреба може схватити не као субјективна, већ као објективна – тј. као (више или мање јака) ОБАВЕЗА, па се глагол *требати* може у њима заменити са *морати*. Заправо, чини нам се да је то и једна могућа

⁹² Б. Хансен, упућујући на резултате истраживања А. Дробњаковић (2009), у овом смислу разликује три типа *да*-конструкција: *да*₁-клаузе, у којима се може појавити било који глаголски облик, *да*₂-клаузе, које садрже само презент и које су заменљиве инфинитивом, и *да*₃-клаузе, које обавезно садрже нулти кореферентни субјекат. Тај трећи тип, за који се даље каже да и не представља клаузу у правом смислу, јесте тип који се употребљава с модалним (и аспектуалним) глаголима (Хансен 2007: 36). Ова подела одговара домаћој подели на декларативне изричне клаузе, модалне изричне клаузе и конструкције *да*+презент (уп. Поповић¹²2010: 269–271, 312–317), при чему се ова последња може назвати и КЛАУЗОИДОМ, а не клаузом (Поповић 1997–2000).

интерпретација у последња два примера. Према томе, наш утисак је да се понекад ипак може говорити о модалном карактеру оваквих конструкција (дакле, о модалном, а не пунозначном *требати* у њима), с тим да овакве случајеве вероватно треба сматрати маргиналним, а њихове потврде морају се бирати врло пажљиво. Њихова даља анализа свакако мора бити предмет посебног истраживања.

б) Могу се наћи примери и без дативног номинала. Наводимо најпре оне с номиналним граматичким субјектом (209), а затим с клаузалним (210). Уп.:

(209) Ако *затреба* нешто, питај. – Не знам, нисам паметна, можда не би било лоше да неки дерматолог баци поглед. Можда *затреба* нека антибиотска маст. – [У] циљу добре дренаже (...) у земљу стављамо куглице стиропора... Сав вишак воде упију, а кад *затреба* воде[,] онда се куглице саме исушују (...). – Поводник нам је у десној руци, ако би случајно *устребала* корекција тј. повлачење (...). – Кад год *је устребало* течности, подливао сам оном водом од кувања рибе. – [Ј]ош јесенас (...), морало је да се њиве нађубре, што ће рећи *требало је* пара за куповину ђубрива, после је требало поорати, што ће рећи *требало је* пара за гориво, (...) се до следеће јесени и жетве за коју опет *треба* пара... И тако укруг. – Драго ми је да вам се свиђа. А *требало је* стрпљења са феферонама, руке су ми биле два дана „љуте“ после тога... – Јесте да за ово *треба* труда и жеље, али ако се прати ситуација увек се може издвојити 10 минута (...). – Где има луксузни хотел[,] ту *треба* велики број запослених. (ЕЛИ)

(210) Јавите кад *затреба* да вас неко ослобађа из чврстог загрљаја (...) вође. – Ако *затреба* да промените садржај фусноте, референца се понаша као хиперлинк (...). – Дај ми да живим нормално, ако нешто *затреба* да се ишчупа, дај да ишчупамо заједно. – Па и данас кад *устреба* да се жени неки члан из куће или треба да се прикупи нешто имања, потребне су одједанпут веће суме (...). (ЕЛИ)

У првој групи (209) примери се могу интерпретирати тако да је носилац потребе одређен, али се подразумева из контекста (при чему његово изостављање може бити наметнуто разлозима учтивости – као у првом примеру), или пак да је да је неодређен – па се потреба не приписује одређеном носиоцу, већ се напросто „јавља“ (уп. последња два примера). У другој групи, с клаузалним субјектима (210), у прва два примера носилац потребе је одређен, а у друга два неодређен, односно уопштен, док одсуство дативног номинала намеће, заправо, њихову анализу као модалне конструкције, у којој *затребати* и *устребати* функционишу као видски парњаци модалном *требати* (за који овакве примере и не дајемо).

7) Познато је да се глаголи *требати*, *требовати*, *затребати* и *устребати* могу у истом значењу употребљавати и као прелазни⁹³ – дакле, не у дативно-номинативној конструкцији, већ у номинативно-акузативној, где је носилац потребе исказан граматичким субјектом, а предмет потребе правим објектом. Уп.:

(211) *Треба*м понуду за постављање плочица на тераси и степеништу. – *Треба*м неког ко ће да пише чланке за мој сајт (...). (ЕЛИ) – Том приликом Бушу је јапански премијер отпевао чувену Елвисову нумеру „Желим те, *треба*м те, волим те“ (...). – И данас верујем у Бога, али *не треба*м посредника. (ЕЛК) – Погледајте (...) филм „Све што требаш је љубав“ (...). – [Т]етка из Немачке пита *треба*ш ли пара. – *Треба*ш ли неки савет? – *Треба*те ли навијаче? Ето, пријављујем се да вас бодрим! (ЕЛИ) – Хрибар га упита, да ли *требује* овећу своту. (РМС) – [Р]екао [је] да ће нас оставити на миру, а ако га *затреба*мо[,] да ће бити у капелици. – Ако икад *затреба*ш топли шамар, ту сам! (ЕЛИ) – Кад што *затреба*ш зови ме. (РСАНУ). – Ако ишта *затреба*ш, ако *затреба*ш пријатеља, твој кум је тамо за тебе (...). – *Затреба*ш ли помоћ идући пут, јави. – Кад их [пријатеље] *устреба*м (...), нека су ту. – Не постоји особа која у животу *није устребала* здравствену помоћ (...). (ЕЛИ)

О семантичкој разлици између оваквих прелазних конструкција и непрелазних, дативно-номинативних, тешко је судити, будући да су прелазне неупоредиво ређе, па се већ самим тиме осећају као маркиране, макар и само стилски. А ређе су можда добрим делом и због мишљења нормативиста као што је И. Клајн, који за овакву прелазну употребу глагола *требати* каже да „ниуколико није погрешна“, али да је „мање препоручљива“ (Ивић *et al.* 2004: 149). И. Палић мисли да прелазна конструкција, барем кад је реч о особама као објектима, „изражава ’јачу’ потребу, која је (...) још и наглашено емоционална“, те да „номинативни искусилац има осјећај потреба за објектом као резултат свесног промишљања и стања у својој свијести“, а „дативни искусилац осјећа потребу за коју импулс долази од самог објекта, те као таква није ’промишљена’ нити је контролирана, а сам објекат (представљен као граматички субјект) добија на значају“ (Палић 2010: 204, фн. 141), при чему аутор упућује на слично формулисан став Е. Домбровске (1997: 86). Но, њен став се, заправо, односи на глаголе којима би у српском пре одговарао пар *свидети се* и *симпатисати*, а могао би се применити, по нашем мишљењу, не на глаголе као што је *требати*, већ на глаголе типа *прохтети се* (в. даље напомене).

⁹³ Глагол *требовати* пак као прелазан развија још једно специфично значење – „тражити и узети из заједничког магацина потребне ствари на основу писмене потврде“ (РМС, s. v).

8) У другу поткласу глагола сврставамо оне који не означавају имање потребе, већ жеље (за неким конкретним или апстрактним предметом). То су *прохте(ва)ти се*, *усхтетити се* и *хтетити се*. Дативни номинал готово искључиво означава особу, са врло суженим простором за метафоричко проширење. Њихова семантика одговара семантици прелазних глагола као што су (*ус*)*хтетити* и (*по*)*желетити*, с тим што дативно-номинативна конструкција апсолутно искључује било какво рационално посредовање, па се жеља представља као нешто што наступа изненада и ван било какве контроле доживљавача, и то обично као некакав хир или каприц. То се може закључити и ако се погледају њихови прелазни нереклексивни парњаци, укључујући и глагол *прохтевати*, који РМС не бележи:

(212) Он је *усхтео живот за себе*, он је у самом себи препознао циљ (...). (ЕЛИ) – [П]окушаћу да установим како су ми промакли недостаци и грешке, иако сам *усхтео савршенство*. – Он је *хтео развод*, а онда је она урадила нешто због чега ју је желео више него икад. – *Хоћу неку твоју слику*. – И сад претпостављам да би и ти *хтео колача*. – [Н]емојте да се мрштите и да *прохтевате нешто*[,] него једите све што вам се да (...). (ЕЛИ)

9) И глаголи ове поткласе, још чешће него глаголи типа *требати*, допуштају конструкције где је предмет жеље реализовање ситуације исказане модалном изричном клаузом (са *да* и презентом) или, ређе, инфинитивном јединицом. Уп.:

(213) Мени *се ... прохте да ударам о то проклето дрво, да сечем, да ништим све око себе*. (РМС) – [С]ад ми *се прохтело да преведем одломак Жака Дерида који сам синоћ нашао* (...). (ЕЛИ) – [Годи] *се прохтевало да Јана сматра као вереника*. (РМС) – Мени *се радити неће*; хајде да гдјегод засједнемо и лова гледамо. (РМС) – *Хтело ми се да кажем жени шта мислим*, па таман не имала никакве вајде од тога. – Ето, *хтело ми се да видим како ће се понашати*. – Толико му *се хтело да ме убије* да је већ осећао укус моје смрти у устима (...). – *Хтело ми се заборавити да сам из ћириличног краја*, у том мору латинице и Запада (...) – Онда *се* нашој маленкости *усхтело да ипак остане у новинама* (...). – Напросто, морале смо да будемо на располагању, ведре и дотеране, кад год би *се* неком мушкарцу *усхтело да се мало забави*. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЗАТРЕБАТИ** с. → (1) (обичније безл.) *постати потребан, показати се потребним*. — Узми од мене једну љуску, па кад ти затреbam, само је протри мало. *Н. прип. Вук*. [РСАНУ: Ако ти затреbam, викни ме. – Новце ћете ви мени ласно послати, ако ми амо затребају. – У то доба затреба команданту ... ађутант. – Позвао [је лекара] кад год му је затребало

лекарске помоћи. – Целу би ноћ пробдео, чекајући да јој [стрини] штогод не затреба. [ЕЛК: Ако нама затреба вежбање, увек можемо мало да се разгибамо (...). – Обама је затребао један атрактиван рекламни потез. – Ако ти кадгод затреба пријатељ, ја сам ти увек ту. – Чим би јединицама затребале болничарке, тражене су и узимане из болнице.]

2. **ПРОХТЕВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПРОХТЕТИ СЕ*. — [ЕЛИ: Мислим (...) да је прошле време најнасилније државе на Свету, која је (...) радила оно што се вашингтонској администрацији прохтевало.]
3. **ПРОХТЕТИ СЕ** с. → *безл. имати, добити јаку жељу за чим, да се што оствари*. — Тетребовине ти се прохтело. *Јевт.* [ЕЛК: (...) помисао да му је Аделмо украо његовог вољеног Беренгара, коме се прохтело млађе месо. – Ех, кнеже, ти си право дете: прохтела ти се играчка, па закупио: дај и дај, а ствар не разумеш. – Шта? Прохтела вам се Машина Добротвора?] [ЕЛИ: Коме се прохтела оваква страхота? – Месеца марта 1931 године, раднику Николи Мелнику прохтела се шунка. – Стали смо на размеђу путева и мени се још једном, последњи пут, прохтела Ива. – Теби се прохтела ствар која превазилази моју смирену моћ (...). – Прохтела му се вечера. – Поготово ако је у питању нека од српских провинција којој би се прохтела независност. – Ех, кнеже, ти си право дете: прохтела ти се играчка (...) – Једне вечери, једна девојчица се расплакала, јер јој се прохтело пекмеца.]
4. **СПОТРЕБИТИ СЕ** с. → *(некоме) постати потребно, устребати*. — Нас ... посла гричка опћина да чујемо шта вам се од нас спотребило. *Шен.* Луки се је било спотребило новаца. *Буд.*
5. **ТРЕБАТИ** н. → **(2) (с логичким субјектом у дативу) имати потребу за чим**. — Човјеку који хоће да замеће уљаник, требају три улишта. *Љуб.* Мени не треба сазнати ваших тајна. *Шен.* Требало му је три дана да напише ово писмо. *Р-К Реч.* [ЕЛК: Мислио сам да ће вам требати окрепљење. – Њима ће требати доста хладне воде док се опамете (...). – Мени тај развод није требао, као ни то парче папира. – Лаки, мени није требао глас разума, то умем и сама (...). – Истог часа сам имао осећање да вам треба. – [К]ад би коме требало новаца, ниједан није се обраћао њему лично (...). – Нисам сигуран да Јеврејима треба више религије.] [ЕЛИ: Е сад и мени треба један савет. – Теби треба дете, а не куче. – Е мој Шимунићу, теби треба лекција из историје. – Нити ја треба Вучићу, нити Вучић треба мени – истакао је Јовановић (...).]
6. **ТРЕБОВАТИ** н. → **(1) в. ТРЕБАТИ**. — Не мучи се, не продаји руха! Теб' ће твоје рухо требовати. *НП Андрић Н.* Ко шубару носити не може, њему ништа круна не требају. *Њег.* [ЕЛИ: Нека, мени старом дједу је довољан нашки... не требају ми језик туђина!]
7. **УСТРЕБАТИ** с. → **(у значењу футура егзактног) требати, бити потребан, затребати**. — Карацић није био против прављења нових речи када коме устребају. *Бел.* [ЕЛК: Могуће је да ми касније заиста устреба помоћ. – Када му устреба наставак интригантне приче о „дуванској мафији“, загребачки „Национал“ као из шешира извлачи новог сведока (...). – [М]ладој РХ [је] због европског окружења поново устребао антифашистички имиџ (...).] [ЕЛИ: Ама ово је Додику устребало пара да заврши вилу на Дедињу (...). – Ако ти икада буде

устребао један озбиљан, достојанствен човек у годинама, седе браде, (...) ја се јављам. – Ако ти буде устребао већи простор за прве летове[,] слободно се јави (...). – Не знам што ли нам је швапски барјақ толико устребао, зашто због једне крпе да изгину толики људи. – Касније ми устребао неки лек[,] а он успео да га у Београду пронађе и да ми га пошаље.]

8. **УСХТЕТИ [СЕ]** с. → **(б) (са лог. субјектом у дативу) прохтети се.** — Што год се Ђуки усхтјело, вршила је без приговора. *Коз. Ј.* [ЕЛК: (...) ако би им се усхтело то да раде. – Ви можете да одете кад вам се усхтедне.] [ЕЛИ: [Он] је de facto бивао и премијер, и шеф дипломатије, и министар кад год му се усхтело ресора (...). – [К]о бегунца прима, крив је скупа с њим; не значи ли то да се и теби туђег власништва усхтело? – [К]ад му [Банету] се усхтео ’Голф’, појавио се рецепт са ланцима чекова без покрића... – Или смо до 7. века били на једној великој ливади иза Карпата, па нам се усхтела Велика сеоба.]
9. **ХТЕТИ [СЕ]** н. → **(8.б) (у безличној конструкцији са „се“; са субјектом у дативу) желети, бити у вољи.** — Њему се хоће лаког живота и власти. *Чол.* [ЕЛИ: Тако да бих о гаражи размишљала само (...) да сам купила стан колики ми се хтео, а ово претекло... – Није имао цигарету, а хтела му се. – Хтело ми се оног мириса бора и мора, који само на Јадрану има.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и следећи глагол:

10. **ПРОРАЧИТИ СЕ** с. → **(коме што) прохтети се. Вук Рј.**

2.3.9. Глаголи типа *догодити се*

Табела бр. 31

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни рецисијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	Конгруентни облик	Номинатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ или ДОСТИГЊУЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (СИТУАЦИЈА)
	<p>Ситуација чија реализација директно погађа ДОЖИВЉАВАЧА и чини део његовог искуства, али је независна од његовог ангажмана и учешћа (или се као таква представља).</p> <p>Ако ситуација представља ОСТВАРЕЊЕ или ДОСТИГЊУЊЕ, доживљавач може пролазити кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Апстрактан појам (ситуација)
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази се Ани</i>	<i>се догодила дешавају се десило</i>	<i>несрећа. чудне ствари. нешто лепо.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголи ове класе припадају готово највишем нивоу категоризације, па имају врло неодређену семантику. Стога је и репертоар субјекатских номинала врло сведен: најчешће су то апстрактне именице којима се оцењује карактер ситуације (*несрећа, трагедија, зло*), односно одређене или неодређене именичке заменице (и с њима формиране синтагме) и синтагме с именицом *ствар*, при чему атрибут у синтагми квалификује ситуацију. Избор субјекатског номинала може зависити и од тога да ли је ситуација окончана (тј. доведена до свог исхода) или не – уп. *Управо ми се дешава нешто чудно* и *Управо ми се дешава несрећа*. Метонимијска проширења у позицији субјекатског номинала обично изазивају стилски ефекат (*Десио нам се народ, Десила му се ташта, Десила му се „седмица“, Десила му се љубав*).

2) Сви глаголи могу се употребљавати и без дативног номинала, када имају општије значење, које треба сматрати и примарним. Лексикографски извори ова два значења не раздвајају.

3) Уместо субјекатског номинала, глаголи *десити се*, *дешавати се*, *догађати се*, *догодити се* и *згодити се* допуштају и изричну да-клаузу. При томе несвршени глаголи из ове групе означавају искључиво понављану радњу (не може се рећи *Управо ми се дешава да...*). Уп.:

(214) Уколико вам *се* ипак *деси да будете одбијени*, није срамота (...). – Не зато да не бих некоме уступио место, већ да ми *се не деси да се некоме осмехнем*. – Много пута ми *се дешавало да ме тренутни и пролазни утисци од појава око мене збуне (...)*.] – [У] последње време ми *се догађа да ми се одједанпут (...)* појави јака главобоља (...).] – Прошле ноћи први пут ми *се догодило да сам, у сну, мокрио у кревету*. – Једном ми *се догодило да играч неспортски поступи и не поздрави се са мном!* – [П]рошле године ми *се згодило да се упознам са једном таквом (...)*. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДЕСИТИ СЕ** с. → (2) *догодити се*, *збити се*. — Двојици [зидара] се десила невоља. *Јонке*. [ЕЛК: Једног дана деси му се изненађење. — [У]колико ми се ишта деси, то значи да сте сви знали (...). — [И]зражава [се] снажна жеља да се мрском лицу деси какво велико зло (...). — Ипак, прибојавају се да се и нама не деси оно што се Американцима десило. — [Т]о је она радила само за моје добро, јер се она плашила да ми се што рђаво не деси. — [У] трамвају само гледам кроз прозор. — Блек верује да су те гласине лансиране у случају да се Милошевићу ипак нешто деси у затвору Хашког суда. — Дај Боже да ти се деси „седмица“.]
2. **ДЕШАВАТИ СЕ** н. → *несврш. према ДЕСИТИ СЕ*. — [РСАНУ: Де, реци ми, рођо рођени, што све мени тако то редом да се дешава.] [ЕЛИ: То што ми се дешавало припадало је другом нивоу постојања. — [Дете] обично не може да говори, али је свесно шта му се дешава (...). — Највећи сам кривац за све што ми се дешавало. — Боље се осећам када ми се дешавају и ружне ствари него када ми се не дешава ништа (...). — Лепе ствари ми се дешавају ових дана, а једна од њих је и интервју (...). — Кад ми се дешавају озбиљне ситуације у животу[,] ја легнем на под и правим се мртва. — Када се (...) несреће дешавају људима који су према нашим мерилима „добри“, (...) најчешће мислимо како то „није фер“.]
3. **ДОГАЂАТИ СЕ** н. → *несврш. према ДОГОДИТИ СЕ*. — [ЕЛИ: Зашто нам се догађа блокада мозга? — Све то што нам се догађа, догађа се по промислу Божијем. — Без обзира на то што јој се догађало у приватном животу, Бриджит никада није запостављала каријеру. — Зато нам се догађају несреће на радном месту, у школама, у саобраћају... — Несрећна жена је месецима патила, а лекар опште праксе није имао појма шта јој се догађа. — Све што се у свету догађа и мени се догађа.]

4. **ДОГОДИТИ СЕ** с. → (1) *настати, збити се, десити се*. — [РСАНУ: Није им се догодила уопће никаква несрећа.] [ЕЛИ: Легенда каже да је острво (...) уклето, а ко год је био његов власник, убрзо би преминуо или би му се догодила нека трагедија. – Дакле, као што је требало помоћи Јапану када му се догодила нуклеарна хаварија (...). – Огњен каже да никада није чуо његову верзију „породичне драме“ која му се догодила. – [П]окушавао [је] да објасни како у се догодила тешка повреда. – Како нам се догодио Рамбује – Стварно је страшно што нам се догодио такав пропуст.]
5. **ЗБИВАТИ СЕ**₁ н. → *дешавати се, догађати се*. — [ЕЛИ: Не знам шта ми се збива задњих неколико дана, али ово нисам ја. – Кад данас гледам на све то што ми се збивало, видим да је то била животна школа. – Заслужни смо за све што нам се збива.]
6. **ЗБИТИ СЕ** с. → ([РСАНУ]) *догодити се, десити се; испунити се, обистинити се*. — [ЕЛИ: Још бизарнија ситуација нам се збила у болници (...). – [Тада] му се збила највећа трагедија у животу (...).]
7. **ЗГОДИТИ СЕ** с. → (1) *догодити се, десити се*. — Кад сам оно зрињски кастелан био у Лукавцу, згоди ми се велика неприлика. *Шен*. [РСАНУ: Па му стаде своје казат јаде, | Што је било, што му се згодило. – Са собом узмем игумана ... да може у манастиру казати што ми се згодило.]
8. **СЛУЧИТИ СЕ** с. → (1) *догодити се, збити се, десити се*. [ЕЛИ: [У]приличио [је] разговор са њим и сазнао шта му се случило тога дана наочиглед најшире светске спортске јавности.]

2.3.10. Остали глаголи

У наставку наводимо остале глаголе с дативом доживљавача. Глаголи *мрзбати се*, *мрзнути*, *омразити се* и *онемилети* блиски су глаголима типа *допасти се* и *свиђати се* (1–4), с тим што означавају негативан психолошки став. Негативан став означавају и глаголи *узасметати* и *сметати* (5–6).

Глаголи *тежати*, *досађивати* и *додијавати* (7–9) такође граде конструкције с дативом доживљавача, али не са стимулусом као субјекатским номиналом, већ агенсом, који свесно предузима какву радњу. У оваквим конструкцијама дативном номинал поново има функцију неправог објекта, а не логичког субјекта.

Глаголи *замерити се* и *замер(ав)ати се* (10–12) означавају ситуације у којима агенс својом радњом (обично ненамерно) изазива промену свог статуса у очима дативног референта

Глагол *ћефнути се* (13) близак је глаголима типа *прохтетити се*, али не допушта номинал у субјекатској позицији, већ му је употреба искључиво безлична.

1. **МРЗБАТИ СЕ** н. → **покр. *замерати се; постајати немио (некоме)***. — Тко је само завоњао талијанштином, почео се мрзбати нашему попу. *Павл.*
2. **МРЗНУТИ**₂ с. → **покр. *постајати мрзак***. — Тим, а не хвастом се разметати и батином пријетити, и тако мрзнути свакому који вам неразборне тежње иоле упозна. *Павл.*
3. **ОМРАЗИТИ СЕ** с. → **(2) *постати мрзак некоме***. — Не треба да се омразите жени претјераном строгошћу. *Бен.* [РСАНУ: Синко, немој се ти њима [сестрама] омразити а оне теби не ће. – Сад чита житија, али ће му се она једном омразити, па ће почети читати и друге ... књиге. – Нисам ја тек онако узео да говорим, да се некима од вас омразим. – Не знам, зашто се нашему Андрији рибарија наједном тако омразила. – Рођени јој се отац њезин био већ ... омразио.]
4. **ОНЕМИЛЕТИ** с. → ***постати непријатан, мрзак***. — Мајчино би млијeko човјеку на таквом путу онемилело. *В 1885.* Откад ти је то онемилео лов? *Нуш.* Побија своју првашњу тврдњу ... да му је онемилело саборeње. *Старч.* [РСАНУ: Но скоро му онемилело стање које је сам створио. – Марице, душо слатка, мени је нешто без тебе онемилео сав бели свет. – Жалио му се како не мари за живот и све му онемилело. – Откад ти је то онемилео лов?]

*

5. **ЗАСМЕТАТИ** с. → *почети сметати; ометати*. — [ЕЛИ: Мени је само једном засметао мирис пржене рибе у првој трудноћи (...). — Ако вам је икада ујутру засметала бука комшијиног аутомобила, помислите како је становницима енглеског Котенхема (...).]
6. **СМЕТАТИ** н. → (а) *правити сметње коме, узнемиравати кога, бити на сметњи, кварити што*. — [ЕЛК: Да ли Вам је сметао мали број гледалаца на Машинском факултету? — [С]метала му је бука коју стварају комшинице на спрату док вежбају балет! — Нашим суграђанима страшно смета несносна врућина што избија из пода возила (...).]
7. **УЗАСМЕТАТИ** с. → *засметати*. — Ако му проклета рана не узасмета, још ће их доста запамтити. *Шанч*.
- 8.

* * *

9. **ТЕЖАТИ** н. → *покр. фиг. бити досадан, досађивати*. — Добро [ћеш] учинити самоме себи, митом се обогатити да ми већ не тежаш да ти зајмљем. *Љуб*.
10. **ДОСАЂИВАТИ**₁ н. → *несврш. и уч. према ДОСАДИТИ*₁. — [РСАНУ: Опростите ми што Вам толико досађујем.] [ЕЛК: Непрестано је досађивао Нини Александровној, стално је уверавајући (...). — Тада је одлазио до манастира Гуче Горе, досађивао фратрима, тражио да са њима врши духовне вежбе (...). — Ох, престани да ми досађујеш! — Сада је била непрестано с њим, досађивала му својом неспретном пажњом.]
11. **ДОДИЈАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОДИЈАТИ*. — [ЕЛК: С тиме не бих да вам додијавам. — Мајка оних дечака ми је неко време додијавала причама о свом мужу-подлацу (...).

* * *

12. **ЗАМЕРАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ЗАМЕРИТИ СЕ*. — [РСАНУ: Радња ... [му је] била таква да се често морао замерати свету. — Као и сваки искрен човек, долазио је често у сукоб са околином, лако се замерао људима.]
13. **ЗАМЕРАВАТИ СЕ** н. → *в. ЗАМЕРАТИ СЕ*.
14. **ЗАМЕРИТИ СЕ** с. → (1) *изазвати чије неслагање, негодовање, незадовољство; изгубити чију наклоност; увредити кога*. — Турска влада ... замериће се руском цару. *Нен. Љ*.

* * *

15. **ЋЕФНУТИ СЕ** с. → *безл. разг. прохтетити се*. — Станодавац узима за кирију ... колико највише може да добије, а када му се „ћефне“ — да отказ. *Пол. 1974*. [ЕЛК: И сад могу да чине шта им се ћефне. — Розалији се тако ћефнуло, па је сутра Милици радни дан.] [ЕЛИ: А шта ако вам се ћефне да обучете нешто саасвим другачије?]

2.4. Конструкције с дативом посесора

Овде представљамо две глаголске класе. Прва су глаголи типа *припадати*, *припасти*, *запасти*, који граде конструкције с дативним номиналом у улози ПОСЕСОРА (који се може у неким случајевима схватити и као РЕЦИПИЈЕНТ); њихове конструкције могле би се довести у везу и с алативном схемом. Друга су глаголи типа *недостајати*, уз које смо дативном номиналу приписали улогу МОГУЋЕГ ПОСЕСОРА.

2.4.1. Глаголи типа *припадати*, *припасти*, *запасти*

Табела бр. 32

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ПОСЕСУМ/НУЛТА)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ПОСЕСОР/[РЕЦИПИЈЕНТ])
	Ситуација (СТАЊЕ) у којој постоји актуелан или потенцијалан посесивни однос између ПОСЕСУМА и ПОСЕСОРА, или пак ситуација (ДОСТИГНУЋЕ) у којој се такав посесивни однос изненада успоставља, независно од воље или ангажовања посесора.		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Конкретан предмет		Особа (в. нап. 5)
ПРИМЕРИ:	<i>Ова кућа Најбоље парче торте</i>	<i>припада је припало</i>	<i>мојим родитељима. слављенику.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Посесија се обично сматра универзалном семантичком категоријом, која у свим језицима има свој израз, али која је истовремено и категорија нејасних, „расплинутих“ (енгл. *fuzzy*) граница (Хајне 1997: §1.1). Дефинише се као асиметрична релација између два ентитета – ПОСЕСОРА и ПОСЕСУМА (уп. Грковић-Мејдор 2011: 362 и тамо цитирану литературу). Џ. Тејлор сматра да

прототипична посесија подразумева да је посесор особа, а посесум нежив ентитет, обично физички предмет, да је релација ексклузивна (што значи да једном посесуму одговара један посесор), да над посесумом посесор има искључиво право располагања, да је посесум предмет од комерцијалне или сентименталне вредности, и да се стиче неком нарочитом трансакцијом (нпр. куповином, наслеђивањем, као поклон и сл.), да је посесивна релација дугорочна (што значи да се њено трајање мери месецима и годинама, а не минутима и секундама), и коначно – да је посесум у непосредној близини посесора, како би овај могао њиме располагати у сваком тренутку (Тејлор 1996: §13.1).

2) На плану израза, обично се прави разлика између АТРИБУТСКЕ (уп. 215) и ПРЕДИКАТСКЕ посесије (216–217) (Хајне 1997: §1.2.3). Уп.:

(215) Пери_{ПОСЕКОР} бицикл_{ПОСЕКУМ} се покварио.

(216) Пера_{ПОСЕКОР} има бицикл_{ПОСЕКУМ}.

(217) Бицикл_{ПОСЕКУМ} припада Пери_{ПОСЕКОР}.

Предикатским посесивним конструкцијама посесивни однос може се перспективизовати на два начина. Код првог типа (216) посесивни однос перспективизује се из угла посесора, а код другог типа (217) – из угла посесума. О првом типу постоји обимна литература (пре свега типолошка), али о другом типу, којим се управо овде и бавимо, литература је изузетно оскудна. С. Стојановић (1996: 14) ова два типа термилошки разликује као релацију ПОСЕСИВНОСТИ (где је смер предикације: ПОСЕКОР → ПОСЕКУМ) и ПРИПАДНОСТИ (где је смер предикације: ПОСЕКУМ → ПОСЕКОР), као два начина исказивања опште релације посесије. Други аутори (уп., нпр. Бенвенист 1971: 170–171, Зајлер 1981: 96–97, Стасен 2009: 28, као и тамо цитирану литературу) ова два типа разликују као конструкције „НЕОДРЕЂЕНЕ“ и „ОДРЕЂЕНЕ“ посесије, будући да у првим номинал који означава посесум по правилу има неодређену референцијалност (уп. 218), а у другим одређену (уп. 220), док се у случајевима где није тако (уп. 219 и 221) морају стећи нарочити услови да би конструкција била прихватљива⁹⁴.

(218) Пера има нов бицикл.

⁹⁴ На пример, (219) постаје прихватљивије уколико се прошири одредбом времена (*Пера има тај бицикл већ две године*) и сл. Треба, такође, имати у виду да је ова дистинкција уочљивија у језицима који имају члан.

(219) ?Пера има тај бицикл у углу.

(220) Тај бицикл у углу припада Пери.

(221) ?Нов бицикл припада Пери.

Истиче се и да у првом типу конструкција посесор има тематску вредност, а посесум рематску, а у другом типу конструкција посесум има тематску, а посесор рематску вредност, па поједини аутори (уп. нпр. Пипер 2005: 692) овај моменат узимају као кључан за разликовање ова два типа предикатске посесије. Ипак, треба имати у виду да то важи само за неутралан распоред конституената, те да увек постоји могућност да се и у другом типу посесор тематизује, а посесум рематизује, односно фокализује – уп. (*Шта припада Пери?*) *Пери припада половина куће*. За конструкције првог типа, нпр. оне с глаголом *имати*, адекватан термин би могао бити ПОСЕСОРСКИ ОРИЈЕНТИСАНЕ, а за конструкције другог типа – оне с глаголом *припадати* – ПОСЕСУМСКИ ОРИЈЕНТИСАНЕ. У првим је посесор граматички субјекат (и, обично, информативна тема), а посесум објекат (и, обично, део реме), док је у другом типу посесум граматички субјекат (и, обично, тема), а посесор објекат (и, обично, део реме).

3) Б. Хајне истиче да се највећи број конструкција предикатске посесије, типолошки гледано, концептуализује и кодира према према АКЦИОНОЈ (*Пера има бицикл*), ЛОКАЦИОНОЈ (*У Пери је нови бицикл*), ПРАТИЛАЧКОЈ, ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНОЈ, ГЕНИТИВНОЈ, ЦИЉНОЈ, ТЕМАТСКОЈ, ИЗВОРНОЈ и ЕКВАТИВНОЈ схеми, при чему само акциона схема има посесивно лексичко језгро, а конструкције припадања везују се за акциону, циљну и еквативну схему (Хајне 1997: §2.1, §2.3). Конструкције с глаголима типа *припадати* у српском језику не уклапају се до краја у овакву анализу, будући да сви глаголи ове класе (који се употребљавају с дативом) своју посесивну семантику заснивају на алативној (циљној) схеми. За централни глагол ове класе – *припадати* – нема никакве сумње да је посреди усмереност динамичног типа, тј. кретање, доспевање посесума у личну сферу дативног референта, које се потом апстрахује у статичну релацију између посесума и посесора, док је код глагола *принадлежати* посреди усмереност статичног типа. Иако су на маргини лексичког фонда, може се претпоставити да исто важи и за глаголе *патрити* и *кипирати*.

4) И. Палић конструкције с глаголом *припадати* сврстава у конструкције којима се обележава „подвргавање“, заједно с глаголима као што су *робовати*,

служити и сл. (Палић 2010: 180–181). Такав поступак је необичан, с обзиром на то да ситуације с глаголом *припадати* подразумевају који су онтолошки међусобно сасвим различити, што није случај с глаголима *робовати* и *служити*.

5) Б. Хајне (1997: §5.3) истиче и да посесумски оријентисане конструкције имају ужу семантику. Оне се, наиме, везују за “право поседовање”, као „власништво“. Управо то важи за конструкције с глаголима типа *припадати*. Можемо узети неколико типова посесивних конструкција (како их наводи наводи Хајне) с општим посесивним глаголом *имати* и покушати да исти однос представимо глаголом *припадати*:

- СТАЛНА ПОСЕСИЈА подразумева да је посесум у релативно трајној својини посесора, обично и у правном смислу (Хајне 1997: §1.3). Уп.:
 - (222а) Пера има аутомобил, али га вози само његова жена.
 - (222б) Овај аутомобил припада Пери, али га вози само његова жена.
- НЕОТУЂИВА ПОСЕСИЈА подразумева ситуације где је посесум нераскидиво везан за посесора, било у физичком смислу, као део тела, било у смислу неког другог типа трајног и нераскидивог односа, као што је крвно сродство (*ibid.*).
 - (223а) Пера има плаве очи.
 - (223б) Тај пар плавих очију припада Пери.
 - (224а) Пера има сестру.
 - (224б) ??(Та) сестра припада Пери.
- ФИЗИЧКА (или ТРЕНУТНА) ПОСЕСИЈА односи се на ситуације где посесор у актуелној ситуацији има физичку контролу над посесором, тј. има га „код себе“ (*ibid.*), без обзира на то да ли је његов прав(н)и власник.
 - (225а) Бежи од њега, видиш да има нож!
 - (225б) ??Бежи од њега, видиш да му припада нож!
- ПРИВРЕМЕНА ПОСЕСИЈА подразумева ситуације где посесор располаже посесумом неко ограничено време, али није његов власник (*idem*). Уп.:
 - (226а) Откад је унапређен, Пера има службени аутомобил.
 - (226б) ??Откад је унапређен, службени аутомобил припада Пери.
- АПСТРАКТНА ПОСЕСИЈА подразумева широк спектар ситуација где је посесум апстрактан појам – болест, осећање, стање итд. (*ibid.*). Уп.:

- (227а) Пера има добру теорију.
- (227б) (Та) теорија припада Пери.
- (228а) Пера има проблем.
- (228б) (Тај) проблем припада Пери. (неком другом)
- (229а) Пера има грип.
- (229б) ??Грип припада Пери.
- (230а) Пера има слаб карактер.
- (230б) ??Слаб карактер припада Пери.

- „НЕЖИВА“ НЕОТУЂИВА ПОСЕСИЈА подразумева ситуације у којима је посесор (као и посесум) неособни ентитет, а обично се ради о односу типа део-целина (*idem*). Уп.:

- (231а) Ово дрво има болесну грану.
- (231б) (Та) болесна грана припада овом дрвету.
- (232а) Овај стан има две собе.
- (232б) (Те) две собе припадају овом стану.
- (233а) Тај предмет има леп облик.
- (233б) ??Тај леп облик припада овом предмету.

Из наведених примера може се закључити да се посесумски оријентисане конструкције с глаголом *припадати* покривају пре свега ситуације где је посредни стална посесија, према Хајнеовој терминологији, као и поједине типове неотуђиве, апстрактне и „неживе“ неотуђиве посесије (о томе в. нап. 8), а да не могу означавати физичку и привремену посесију.⁹⁵ А кад је стална посесија (тј. „власнички однос“) у питању, ирелевантно је да ли је посесум уједно и под физичком контролом посесора, односно да ли је с њим у непосредном контакту. Тај моменат битан је за развијање још једног значења глагола *припадати* (в. следећу напомену).

б) Глагол *припадати* може означавати још један тип односа, који можемо, у недостатку бољег термина, назвати ПОТЕНЦИЈАЛНА ПОСЕСИЈА, и који подразумева да дативни референт „има право“ да добије или стекне ентитет означен номинативом, односно „има право на њега“, на основу какве

⁹⁵ Ипак, треба бити опрезан у поређењу (а) и (б) конструкција из горњих примера, будући да је немогућност трансформације (а) у (б) конструкцију условљена не семантиком глагола *припадати* и типом посесивног односа који он може означавати, већ некомпатибилношћу с информативном структуром пресликаном из (а) примера. Другим речима, треба раздвајати семантичке од прагматичких фактора, што није увек лако, а ни могуће.

експлицитне или имплицитне норме, договора и сл. Ово значење није увек лако разликовати од значења привремене посесије, одн. „имати на располагању“, али следећи примери показују да су то конструкције с јасно различитом семантиком. Уп.:

(234) Као директору, припада му службени аутомобил, али га никад није добио.

(235) ??Као директор, има службени аутомобил, али га никад није добио.

(236) Пензионерима по закону припада повишица, али је нису добили.

(237) ??Пензионери по закону имају повишицу, али је нису добили.

Ово значење лако се трансформише у значење глагола типа *доликовати* (в. т. 2.6.3).

7) *РМС* уопште не региструје глагол *припадати* у примарном посесивном значењу актуелне посесије.

8) Као што је већ поменуто, глагол *припадати* развија и значење „бити део, члан” неке целине или колектива, али и апстрактне категорије. Дативни референт тада више није особа (бар не као индивидуа), па је посесивни однос, ако се о њему више уопште може говорити, врло удаљен од прототипичног. Номинативни и дативни референт у том случају морају бити онтолошки исти или компатибилни, при чему дативни номинал може означавати апстрактнију, надређену категорију, али никако конкретнију и подређену. Ове конструкције синонимне су конструкцијама с глаголом *спадати* (*у нешто*). Уп.:

(238) Пет од садашњих седам студентских домова у Новом Саду *припада* првој категорији смештаја. (ЕЛИ) – Он је одувек *припадао* оним писцима који се нису свађали са стварношћу. – Радмила *припадала* оном реду жена које не знају да своју пробуђену женскост износе на видело (...). – (ЕЛК) – Нови Хондин (...) мотоцикл (...) *припада* групи мотоцикала коју чине још и СВР500R и СВ500X. – Кит *припада* сисарима. – Ваша репрезентација *припада* лошијим репрезентацијама (...). (ЕЛИ) Мада [та проза] *не припада* приповедном жанру, она функционише као метафора (...). – Верујем да култура *припада* оним малобројним делатностима којима се можемо подичити (...). (ЕЛК)

Како су ове конструкције заменљиве копулативним конструкцијама, И. Антонић датив у њима назива ПРЕДИКАТСКИМ дативом. У ову категорију, међутим, убраја и посесивне дативне конструкције које нису еквивалентне копулативним, истичући да се „у примерима типа Књига припада *Надиној сестри* ради [...] о предикатском дативу, али уз пресупозицију посесивног односа између појма у

номинативу и појма у дативу“ (Антонић 2005: 182). Оваква анализа чини нам се проблематичном. Мислимо да овде посесивни однос јесте део глаголске лексичке семантике, па о пресупозицији тешко да може бити говора, бар не у уобичајеном значењу овог термина у прагматичкој литератури. Наиме, једна од битних особина пресупозиције јесте и та да је отпорна на (финитну) негацију (Левинсон 1983:178)⁹⁶, а реченицом *Књига не припада Надиној сестри* управо се одриче постојање посесивног односа.

9) Датив у конструкцијама с овим глаголима не може се сматрати ПОСЕСИВНИМ дативом, из истога разлога из ког се номинатив уз глагол *имати* не може сматрати „посесивним“ номинативом: значење посесије потиче од глаголске лексеме, а не од падежа.

10) Ако конструкција означава ситуацију која је по аспектуалном типу ДОСТИГНУЋЕ – а то су конструкције с глаголима као што су *допасти, запасти, припасти* и њихови несвршени парњаци када означавају понављању радњу и сл. – ради се о успостављању посесивног односа: дативном референту у том случају може се приписати и семантичка улога РЕЦИПИЈЕНТА ентитета означеног субјекатским (номинативним) номиналом.⁹⁷

11) Већина глагола (*допанути, допаднути, запасти, западати, ићи, кипирати, патрити, припасти, припадати* и *следовати*) може се реализовати и у прелазним конструкцијама, с номиналом у беспредлошком акузативу, уместо у дативу. Уп.:

(239) Није право да све најбоље и највише мене допада, нека *допане* штогођ и *кнеза*. – „Познајеш ли што год од оружја?“ | „Ја познајем, но ми је залуду; | Но откуд је тебе *допаднуло*?“. – Немила те болест *допаднула*. (РСАНУ). – Он је био увјерен, да му сви ти људи завиде, што је баш њега допала та љупка и умиљата Нела. (РСАНУ). – Ако које зрно и *допадне* окупатора, неће цела жетва. (ЕЛК) – Од свега тога *западао је* и мене добар дио. – Ја сам ти, беже, ... командант војне средотечне команде: столица ми је у Шапцу, а ово доведе све ме *запада*. – Друговање са служавкама ... било [је] немогуће и поради грађана и поради части, што га је *западала* као члана судбенога уреда. – Сам умјетнички таленат

⁹⁶ Примера ради, за реченицу *Пера је успео да се застави на време*, као пресупозиције се могу навести тврдње „Пера се кретао“, „Пера је покушао да се застави на време“ и сл. Обе тврдње опстају и ако је глагол у одричном облику (*Пера није успео да се застави на време*) (Левинсон 1983: 178).

⁹⁷ Треба, ипак, имати у виду да овде дативни референт по правилу постаје реципијент (односно посесор) без свог ангажовања и над реализацијом те ситуације нема никакву контролу. Осим тога, појам реципијента обично се везује за конструкције, односно ситуације које су концептуализоване и експлицитно кодиране као трансфер, дакле с исказаним даваоцем, као АГЕНСОМ. У овде разматраним конструкцијама њега нема.

не даје још умјетнику сам по себи мјесто, које га заиста *запада*. – Санак снιο мали Хасан ага, | Да г' западе усахла јабука. – *Западе* [га] мјесто директора гимназије. – Има тамо небројено благо; ако се дигне, *запаст ће* свакога нешто. – Кад је дјед умро није ме *запала* цијела баштина. (РСАНУ) – Дат ће он теби што те *иде!* (РМС) – Била кућа и мала, треба да има своју мају [господарицу], која ради исте после, који је *кипурају*, као и у великој кући, штоно се каже: ошљарица јој не мањка, т.ј. метла, лопата, наћве, пека, па ће била да била. – И одмах исту кћер даде томе, што га је и *кипирала*. (РСАНУ) – Тражио је да му ручак шаљу по гончину дневничару како је радом коју кућу *патрило*. – Да будем искрен[,] не бих се гурао у реду у банци да бих купио (...) 25 комада (...) колико би ме *припало* по праву прече куповине (...). – Даће му више но што би га *припало* да је обављена докапитализација по повлашћеним условима. – Бојим се да је Г-дин Вучић дао себи много више права, него што га *припада* (...). – Чињеница је да Управни суд сматра да нас *припада* усклађивање пензија у износу од 11,06% (...). – По истој Уредби, Чавића *следује* пензија (...) (ЕЛИ) – Хоћемо и ми правило како кога *спада* и *следује*. (РМС)

На овај начин реципијент (одн. посесор) представља се као ПАЦИЈЕНС, па се намеће и интерпретација по којој је он на изванстан начин директно „погођен“ ситуацијом. А пошто стицање (неког ентитета) не зависи од воље реципијента/пацијенса, ситуација може бити и неповољна по њега, па многи глаголи развијају и значење типа „задесити, снаћи“. Глаголи као што је *припадати* у овим конструкцијама не означавају актуелну посесију, већ потенцијалну („имати право на нешто“), или пак развијају значење типа *доликовати* (в. т. 2.6.3).

12) За следеће глаголе бележимо употребу и без номинативног номинала, а с изричном клаузом (с везником *да* и обавезним презентом), чији је (нулти) субјекат обично кореферентан дативном номиналу више клаузе. Уп.:

(240) Ако се тиче менице коју је жена издала, онда *би допадало* њој да докаже, да је већ била удата у време, кад је именичну обвезаност примила. (РСАНУ) – То значи да слабо разумеш свет у коме ти *је допало да живиш*. – Динкић је навео да *је* Министарству финансија *допало да плати 600 милиона евра за губитке Развојне банке* (...). – Некако ми *је* увек *западало да у свему будем прва*. – Србији *је* увек *западало да много мрзи или много воли* (...). – У тим играма, увек ми *је* *западало да будем индијанац* (...). – Вучићу *запало да прогута највеће жабе*. – Младима *припада да критикују и указују на проблеме*. – Тадић је истакао да Србији *припада да гради мостове* (...). – Свако мисли да му *припада да утиче на процесе и на односе у ТВЦГ*. – Главном глумцу *је припало да се башкари у топлом стану*, а мени је редитељ дао задатак да се смрзнем (...). – Нашој генерацији и овој Влади *је припало да ради најтеже деонице* (...). – Мени *следује да дам јагње за сајам* (...). – Сад ми *следује да засучем рукаве и да штитим Машу* (...). (ЕЛИ)

У оваквим конструкцијама глагол *припадати* има значење „имати право“ (на вршење радње означене изричном клаузом), а с осталим глаголима изрична реченица означава ситуацију у коју је дативни референт укључен мимо своје воље.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДОПАДАТИ** н. → *несврш. према ДОПАСТИ*. [РСАНУ: Ја видим где у сваком боју част и добит допадају теби, а ударци мени. – Ево има девет годинаца, | Да си мени, куло, допадала.]
2. **ДОПАСТИ** с. → **(3) *пасти у део (при деоби), припасти***. — Огромно наслеђе Михаилово није допало њему [Милану], него кћерима кнеза Милоша. *Јов. С.* Као зјеницу свога ока чува допалу му баштину. *Р 1946*. [РСАНУ: По правди се надао, да ће од та три ножа један њему допасти. – Мени за сву муку преписивања ... не допаде ни једна пара!] [ЕЛК: Сва власт имала је да допадне радикалима (...) – Мени је допала вила на обронцима Сљемена (...).]
3. **ДОСЛЕДОВАТИ** н. → [РСАНУ: заст. *припадати (некоме), одноесити се (на некога), тицати се (некога)*] [РСАНУ: Меша се у оне ствари које њему не доследују.]
4. **ЗАПАДАТИ** н. → *несврш. и уч. према ЗАПАСТИ*. [РСАНУ: Није се могао досјетити смртному каковом гријеху, поради којег би му западао пакао.] [ЕЛИ: Лако је волети неког без обавеза, а те обавезе су некако увек западале мени.]
5. **ЗАПАСТИ** с. → **(5) (кога или коме) *пасти коме у део, припасти***. — Оно је коњ, а не чапретина каква је мени запала. *Лал.* [РСАНУ: Зар ти није жао дати добра комада из куће? Зашто сам је [шкрињу] скоро већ годину дана тако пазила и чувала? Зато да друго западне? – Ја сам тражио зрео грозд, а он мени: „Море овим редом па коме западне кисело – западне.“] [ЕЛИ: [С]ада сви једва чекамо да добијемо обећаних 1.800 – не евра него динара, толико нам је запало од продаје НИС-а. – Потпуно је небитно ко [= који противнички тим] нам је запао.]
6. **ИНХЕРИРАТИ** н. → ([РСАНУ: 1]) [*РСАНУ: бити нераздвојно везан са нечим, бити својствен нечему, некоме, припадати нечему, некоме*]. — [РСАНУ: Промена инхерира како животу тако и смрти.]
7. **ИЋИ** н. → **(8.в) (кога, кому) *припадати, одликовати***. — Разуман је и чисто прозире што је чије и коме што иде. *Њег.*
8. **КИПИРАТИ** н. → **безн. нем. варв. *припадати, одликовати***. — [РСАНУ: Розика ми је равна ... ал' мени кипира предњак по јошки.]
9. **ПАТРИТИ** н. → **(1.а) *бити чија својина, припадати коме, као својина, власништво***. — Земља је моја ... мени она патри. *Кос.*
10. **ПРИНАДЛЕЖАТИ** н. → **рус. *припадати, потпадати***. — Дете принадежи друштву, а не својим родитељима. *Јов. С.*

11. **ПРИПАДАТИ** н. → ? — [ЕЛК: Глас је могао припадати било којој углађеној Хиндускињи образованој у Сједињеним Државама (...). — Он је одувек припадао оним писцима који се нису свађали са стварношћу. — [Сумња се] да је тај новац припадао Милошевићу и његовим сарадницима. — Уосталом, и Карађорђу као и Његошу припада узвишеније место. — Брате, немојте наваљивати, та жена више не припада мени, она припада богу. — Иако је фактичка власт увек припадала Савезу комуниста, а скупштине су биле само демократски декор, сада је дошло до апсолутног спајања (...) власти (...). — Поповићева налази да је појас припадао особи највишег, царског, достојанства, можда аварском кагану Бајану или његовом сину. — Наша позната глумица Неда Арнерић каже да увек носи стари прстен који је раније припадао њеној баки. — Пјер ми је рекао да је стан припадао неком махараџи (...). — Доказано је, наиме, да је камион-убица припадао Служби државне безбедности (...).] → **(1) несврш. и уч. према према ПРИПАСТИ**. — [ЕЛИ: Па дете увек припада мајци, (...) од њега не може да се тражи да се изјасни код кога ће (...). — Први сет припада убедљиво Сремицама (...), али други сет добијају Темпашице (...).] → **(2) бити чије право**. — Поштовање припада старим госпама. *Грол.* [ЕЛК: Накнада зараде не припада лицима на издржавању казне затвора (...). — Помоћ за опрему новорођенчета припада свим мајкама за свако од троје деце. — Осталим члановима стручног штаба према правилнику припада између 30 и 50 одсто од те суме. — [Премијеру] је фиксна зарада већа за 250 и износиће 973 евра, док му на минули рад припада још око 200 евра.] → **(3.а) бити члан чега**. — Имам право да припадам опозицији. *Нуш.* Припада ли она уважена особа вашем друштву. *Креш.* [ЕЛК: Влада којој припадате биће запамћена међу домаћим екологистима (...). — Никад нисам припадао никаквим партијама и клановима, ја сам за њих врач. — Наравно, људи ће увек припадати неким оријентацијама и идеологијама (...). — Тачно је да је организација, којој сам припадао, „Ослобођење“, била на страни јединства (...).] → **(3.б) бити део чега**. — Чинити све што припада служби. *М-И.* [ЕЛК: Аутор поставке је Марија Вранић – Игњачевић, а цео програм припада већ препознатљивом циклусу „Легенде Београдског универзитета“. — Време пре Христовог рођења припада претхришћанској или старој ери. — Али, као и свугде на Балкану, постоји јака жеља да се припада Европи.]
12. **ПРИПАСТИ** с. → **(1.а) насти у део, постати чије власништво, допасти коме**. — Онда ће ... након његове смрти његов дио припасти њезиним синовима. *Ивак.* Њој су припале баш Радмилине ципеле и капут. *Макс.* [ЕЛК: Садашњим и бившим радницима Беоцинске цементаре припало би оно што им по закону следује (...). — Пошти би, са друге стране, припало 49 процената власништва у „Мобтелу“ (...). — Тачно је да су нам по коалиционом споразуму припала директорска места у Јату и у „Генексу“. — Музичарки Пети Смит припала је част да буде последњи уметник који је походио сцену овог клуба. — Посебна признања припала су двојици наших репрезентативаца (...) — Ако некоме треба да припадне Бели двор, то је принцеза Јелисавета (...) — [Стан] у центру Париза (...) је после развода припао супрузи. — Оскар за најбољу режију припао је Денију Бојлу (...). — Ипак, најважније је да имовина

несталих Јевреја (...) припадне јеврејској заједници. – Али чак и у случају да Донецки басен припадне Русији – ми врло мало губимо. – Исто тако сам уверен да сте и сами пожелели да припаднете братству (...). – Зграда је 1952. припала Народном музеју (...). – Швајцарској је припала и бронзана медаља (...).] (→ **(1.б) *насти у дужност***. — Јоки је припало да води баба Томанију. Рист. [ЕЛК: Министарству просвете припало је да изврши селекцију омладине за будуће народно водство.]])

13. **ПРИСТОЈАТИ** с. → **(2) *припадати, ~~додиковати, приличити~~ коме или чему***. — *Њег. Подузећу* пристоји право жалбе једино против платежних налога. *МПД 1936.*
14. **СЛЕДОВАТИ** н. → **(б) *безн. припадати***. — Људи [су] присиљени да „паузирају“ у послу како би могли да добију све што им следује. *Пол. 1950.* [ЕЛК: Осим престижне титуле, победнику следује награда од 500 хиљада фунти. – Пензионерима следује повишица у октобру ове године (...). – На основу осам тачака оптужнице, следује му 70 година затвора (...). – Марвеном депоу следовала су два ветеринара, но један беше „ослобођен“ а други „није дошао“. – После ручка нам је следовао одмор.]
15. **СПАДАТИ** н. → **(2.а) *(коме, кога, у што) припадати, бити дао кога, чега***. — По наслеђству спада [имање] напoл обитељи Ненинговој, напoл обитељи Баторовој. *Шен.*

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

16. **КОМПЕТИРАТИ** сн. → *припадати по праву; спадати у надлежност (Клаић 4).*
17. **ДОПАДНУТИ** с. → *в. ДОПАСТИ.*

2.4.2. Глаголи типа *недостајати*

Табела бр. 33

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС				
	ТЕМА	РЕМА			
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ЛОГИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ		СУБЈЕКАТ	
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Непрелазни рекцијски глагол		Именичка јединица	Именичка јединица
		употребљен као личан	употребљен као безличан (‡)		
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Датив без предлога	у конгруентном облику	у 3. л. јд (ср. р) (неутрални облик)	Номинатив	Генитив (партитивни)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (МОГУЋИ ПОСЕСОР) (В. нап 2)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ		ПАРТИЦИПАНТ ₂ (МОГУЋИ ПОСЕСУМ)	
	Ситуација у којој међу партиципантима не постоји актуелна посесивна релација, али (по доживљају ПАРТИЦИПАНТА ₁ или по оцени посматрача) треба да постоји.				
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа, конкретан или апстрактан појам			Конкретан или апстрактан појам	
ПРИМЕРИ:	<i>Пери Лази Бициклу</i>	<i>недостаје фали недостају</i>		<i>новац. стрљења. точкови.</i>	

НАПОМЕНЕ:

1) У горњем моделу вертикалне испрекидане линије раздвајају алтернативне реализације. Символ (‡) односи се на безличну варијанту конструкције (с генитивним субјектом и глаголом у неутралном облику).

2) Партиципантима у овом моделу приписали смо улоге „могућег“ посесора и посесума. Слично посесивним конструкцијама с глаголом *имати*, природа посесивног односа може бити врло разнолика, као и типови дативних и номинативних (генитивних) референата. Илустроваћемо неке случајеве:

- однос својине: *Пери недостаје новац/новца;*

- однос особне неутуђиве посесије: *Пери недостају два зуба*;
- однос целина–део, колектив–члан: *Цркви недостаје звоник, Торти недостаје шлаг(а), Књизи недостају корице, Тиму недостаје један играч*;
- однос ентитет–својство: *Пери недостаје таленат/талента, Пери недостаје 5 килограма, Причи недостаје узбудљивост(и)*;
- остали типови посесивних односа:

Пери недостаје докторат, Беби недостаје колевка, Пери недостају мало пристojније комишије, Пери недостаје здрав поглед на свет, Овом псу не недостаје буве/бува. Малишану недостаје брат или сестра. Пери недостаје слободног времена.

3) Конструкције с глаголима ове класе могу се грубо парафразирати на следећи начин:

$X_{\text{дат.}} \text{ недостаје } Y_{\text{ном./ген.}} \approx X_{\text{ном.}} \text{ нема } Y_{\text{акуз./ген.}}, \text{ али } X_{\text{ном.}} \text{ треба да има } Y_{\text{акуз./ген.}}$

То значи да се ове конструкције не могу свести на конструкције са *немати* уз трансформацију дативно-номинативне у номинативно-акузативну конфигурацију, већ и да постоји извесна модална семантичка компонента, за коју се може користити термин СУБЛЕКСИЧКА МОДАЛНОСТ (Кениг – Дејвис 2001). Да су обе компоненте присутне, можемо показати и тестом негације, којим се негира једна или друга:

- (241) (Пера је избројао новац и закључио да му недостаје 10 динара.)
 Међутим, Пери у ствари не недостаје 10 динара...
 (а) ...јер је погрешно у бројању. (\Rightarrow Пера има тих 10 динара.)
 (б) ...јер је тих 10 динара позајмио Лази. (\Rightarrow Пера и не треба да има тих 10 динара.)

Дакле, интерпретација дата под (а) подразумева негацију посесивне семантичке компоненте („није тачно да Пера нема“), а интерпретација под (б) – модалне („није тачно да Пера треба да има“).

4) У горњој илустрацији модална компонента је епистемичке природе („Пера треба да има...“ \approx „очекује се да Пера има...“). Но, модална компонента може бити и деонтичка: *Хтео је да буде писац, али му је недостајало талента.* У том случају, основни модел може се проширити адвербијалним конституентом циљног значења, које се везује управо за модалну, а не за посесивну компоненту. Тај конституент је најчешће клауза која по обележјима

одговара циљном типу, затим клауза уведена са *па да* (+ презент), а постоје и друге могућности (нпр. номинал у ППК *за+А, до+Г* итд.). Њиме се експлицира хипотетичка ситуација која се може реализовати уколико се „мањак“ превазиђе. Уп.:

(242) Једино што јој је недостајало да буде сасвим срећна, било је рађање (...). – Шта Београду недостаје да би био права метропола? – Тесногруди људи, шта вам недостаје па да ме разумете? – Две године му је недостајало да постане професор. – Комшиница полицајца Реџеповића[,] којем још неколико година радног стажа недостаје до пензије, каже да је призор био стравичан (...). – Беба је једино што нам недостаје за потпуну срећу. – Нама много штошта мањка да би правилно схватили (...) идеале Христове. – [С]амо 10 сати ти је успалило да уђеш у Гинисову [књигу]. – Када се све сабере, испада да су нашим полицајцима успалила само два хапшења па да изједначе „скор“ са страним полицијам (...). (ЕЛИ) – Ко зна, можда му је баш молитвеник фалио да комплетира свој мини храм (...). (ЕЛК) – Овај пројекат (...) је управо то што мислим да ми је фалило како би себе коначно натерао да кренем озбиљно (...). – [Ј]ош ми је метла фалила, па да полетим. – Ја сам се запрепастила, 2 бода су ми фалила до 70. – Све што ми је фалило за савршен одмор је искључен телефон. (ЕЛИ)

5) Иако се глагол *оскудевати* у *РМС* изједначава са глаголом *недостајати*, на шта могу указивати неки примери из *РМС* и *РСАНУ* (уп. *Приповеци нешто оскудева* и *Оскудева ти заштитник*), чини се да је његово значење у савременом језику знатно уже и да се може свести на „немати довољно, у довољној мери“, па је његово место у овој класи под знаком питања.

6) Уместо номинала у номинативу (или генитиву), као „посесум“ се може представити и нека ситуација, коју дативни референт треба да оствари или искуси. Исказује се модалном изричном клаузом с везником *да* (и обавезним презентом). Уп.:

(243) [И]звели су приватизацију и само им још недостаје да усвоје закон о борби против корупције, па да испуне све услове. – Да би то постигао, недостаје му још да преузме Београдску индустрију пива. – [Он] је сјајан техничар, брз и јак. Недостаје му још да се уигра. – Недостаје нам да будемо мало агилнији и онима који не верују покажемо да имамо монопол знања (...). – Недостаје нам да пронађемо себе, да престанемо да се поредимо с другима. – Фали нам да имамо национални циљ[,] чијем остварењу тежимо као колективитет. – Фали нам да вежемо два-три добра резултата и све ће бити лакше. (ЕЛИ)

7) Глаголи *недостајати*, *успалити* и *фалити* развијају и секундарно значење, када се односе на емотивно стање дативног референта (осећање туге или носталгије). И ово значење засновано је на посесији у ширем смислу: претпоставка је да је номинативни референт (типично особа, место, пријатна

ситуација) био битан део окружења и свакодневног искуства дативног референта (тј. његове „личне сфере“), а да сада више није. У таквим конструкцијама дативном номиналу одговарала би семантичка улога ДОЖИВЉАВАЧА, а субјекатском – СТИМУЛУСА. И у овим конструкцијама може се срести субјекат у генитиву, мада ређе. Када је стимулус ситуација, исказује се девербативним номиналима или изричном модалном клаузом са везником *да*.
Уп.:

(244) *Ви ми много недостајете.* (РМС) – Тата, много ми *недостајеш*. – *Недостаје ми оног нашег сунца*. – *Недостаје ми оне шетње по Београду*. – *Недостајала си ми тако насмејана*. – Знаш. *Недостајала сам* и себи. – Емина каже да јој *није недостајала медијска пажња*[,] али јој је *недостајала публика*. – Мојему мужу *Словенија* никада *није недостајала*, и дан данас му *не недостаје*. – [Д]одао [је] да је у почетку *Симонида* много *недостајала* њиховом сину. – *Недостаје ми живот у Београду*. – Ред је да вам мало и *усфалим*... – Можда те одбије на прву руку, па јој *усфалиш* (...). – [П]рви дан ми је баш јако *усфалио мој бицикл*. – Врлодобар је ђак а рече, онако сетно, *фали* му *слобода*. – Јоветић носталгичан: *Фали* ми *Италија*, али остајем. – *Фалиш* ми цели дан. Једва чекам да те видим. (ЕЛИ)

(245) *Недостаје ми да увече пред спавање читам књигу*. – *Недостајало ми је да попијем чашицу ракије*. – *Недостаје ми да ме тата и мама клате у вис између себе кад шетамо*, сад имам 80 кила (...). – У ствари, *недостаје ми да не радим баш ништа у слободно време*. – Драги Нико, није нас било два дана и јако нам *усфалило да те видимо* (...). – А мени је једноставно фалио Београд... *фалило ми је да шетам неким старим улицама* (...). (ЕЛИ)

8) Глаголи *мањкати*, *оскудевати*, *помањкавати* и *помањкати* реализују се и у конструкцијама где је посесор граматички субјекат у номинативу, а на посесум се упућује номиналом у неком другом облику (и то множинском, ако је именица бројива) – инструменталу (246), ППК *с+И* (247), *у+Л* (248) или *на+Л* (249). Глаголи тада имају значење „немати довољно“. Уп.:

(246) Египат је *оскудијевао ковинама*. (РМС) – [Н]икад нисам *оскудевао идејама*. – Ја мислим да ту нема разлике осим у умећу[,] *којим* Стева оскудева. (ЕЛИ)

(247) Немаш довољно правих хидрата и *мањкаш са мастима*. – [С] обзиром да *мањкаш са временом* и „*временом*“[,] *лимарски радови могу потрајати*. – И овако *оскудевам са протеинима*, само ми фали још да прекувам беланце, и да упропаstim протеин! – [И]мам доста постелине и посућа[,] *па оскудевам са простором*. – [О]вај мој [факултет] *помањкава с клерофашистима*, ту су само црвени и жути. (ЕЛИ)

(248) *Мањкам у врлинама* од како сам егзистенцијало прихватио да Божија онтологија не зависи од мојих квалитета. – Немам стрпљења, ни трпљења, али не *мањкам у љубави*. – Није да *оскудевам у непријатељима* и *пљувачима*, још ми само Детелинарци фале (...). – [Н]ајважније ми је да је мој фрижидер пун и да не *оскудевам у свакојаким луксузима*. – [К]ад ја *помањкавам у тој љубави* и

разумевању према ближњему (...), [то] је заиста (...) мој недостатак (...). – Жао ми је (...) што сам до сада помањао у великодушности (...). (ЕЛИ)

(249) Бојим се да је ово исувише компликовано питање (...), па би наше настојање да одговоримо у краћем интервјуу водило само површном одговору који би мањао на дубини. – Гледам јој пуна колица робе, по којима одмах процењујем да не оскудева ни у чему. Али оскудева на лепој речи и васпитању. (ЕЛИ)

9) Глаголи ове класе могу се употребљавати и без дативног номинала. Међутим, у том случају посесивна семантика прелази у ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНУ.⁹⁸ У таквим конструкцијама с глаголима ове класе обично се у иницијалној позицији јавља одредба места, одн. СИТУЕНТ (уп. Поповић 1997б: 70 и даље, Поповић 2002). Колико можемо да приметимо, лексикографски извори ову дистинкцију не региструју. Уп.:

(250) Боме ми је већ почело у кући брашно мањкавати, мора се за раније жито узимати, док није подражало. У уредској благајни мања по прилици петсто тисућа сиротињског новца. (РСАНУ) – На тржишту петролеума не мањају богати купци. – Ирина Бан истакла је да се деца (...) лече лековима за одрасле (...) и да у Србији недостаје палијативна нега за децу. – Тамо влада криминал и хаос, тамо недостаје слобода кретања и врши се насиље над демократским институцијама. – Не само да тамо [= у Швајцарској] недостаје висококвалификованих радника, него и запослених на пољу услуга. – [А]ко тражиш животињске пориве, тога овде не оскудева. – У роману не помањава ни женских ликова јаке персоналости (...). – Учеснице су стизале из целог света тако да је помањкало паркинг места за метле. – Какав је био епилог? Да није можда усфалио који потпис? (ЕЛК) Кад усфали вина, и ракија је добра. (РМС) – И овде је фалило свега, од игле до перспективе. – [У] Србији фали велики број ватрогасаца спаситеља. (ЕЛИ) – У том ланцу фали једна карика. (ЕЛК)

Треба приметити да први горенаведени пример ипак садржи и дативни номинал, али њега вероватно пре треба схватити као слободни датив „погођеног поседника“, са „кућом“ (а не „брашном“) као посесумом.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВАЛИТИ** сн. → нем. нар. в. **ФАЛИТИ**. — [РСАНУ: А шта вали Бобовцу. Он је мудар и праведан човек. – Неко тражи узду, неко канцију ... коме шта вали. – Једно пуце валило је фраку на грудима.]
2. **МАЊКАВАТИ** н. → *несврш. према МАЊКАВАТИ (2)*. — [РСАНУ: Што ти, змају, мањкаваше? – Њему ништа не мањаје, он ништа не трпи. – Док је њега и од њега трага | Да му никад не мањаје блага. – Да ми се ту

⁹⁸ Уп., такође, и пример за семантичку трансформацију у другом смеру: *Само је проговорио: „Нема ми торбе са парама...“* (ЕЛК).

било наћи, не би ми ништа више мањкавало.] [ЕЛИ: Збогом (...) велики црногорски јуначе, да Бог да, докле Црне Горе трајало, никад јој таквих витезова не мањкавало.]

3. **МАЊКАТИ** н. → (1) тал. *не бити довољно, недостајати*. — Трговцима и предузимачима не мањка. *Радул*. [РСАНУ: Ту му не ће мањкати ништа. Јести има до миле воље. — Да га питам: са шта је невјера, | Шта је њему мањкало код мене?] [ЕЛК: Њој самој, међутим, нешто је, упркос свему, мањкало, макар у погледу „фирме“ коју носи. — (...) академски образовани глумци, какви овом ансамблу иначе већ дуже време мањкају (...). — Једино је самопоуздања мањкало Слободану Милошевићу (...). — Једноставно актерима овдашње сцене одувек је мањкао смисао за хумор (...). — [М]акедонским туристичким центрима неће мањкати неопходан комфор, забава и провод. — За то је потребан прави таленат, који ауторима реклама у наставку очигледно није мањкао.] [ЕЛИ: То што ми мањка искуства у овој области, сматрам својом предношћу. — Некако ми тешко падају и шетње са бебом (...), као да ми мањка енергије и воље.]
4. **НЕДОСТАЈАТИ** н. → *не бити на располагању (о ономе за чим постоји потреба); бити потребан (а недоступан, одсутан и сл.)*. — Није ми испочетка ништа недостајало. Киш. [РСАНУ: Што јој је недостајало животна искуства, то јој се надокнадило природним умом. — Њему недостаје праве инспирације, и отуда је он, по правилу, само духовит. — То није било тако лако ... где је народу недостајао смисао за револуционарну борбу. — У говору је био невјешт, сваки час му је недостајала ријеч. — Брзо сам дошао до закључка, да ми недостаје познавање хебрејскога.] [ЕЛК: Поплавски осети да му недостаје ваздуха. — [И]ма осећај да му недостаје још месец дана тренинга (...). — [Б]рат каже да су на телу и лицу (...) видни знаци тортуре „и да му недостаје један зуб (...).“ — Да је издам само зато што ми недостаје храбрости? — Чини се да ми недостаје емпиријског сазнања о свему о чему пишем. — [С]амо плану у знатној мери недостаје транспарентност. — Тренутно, компанији недостаје око 200 радника и то решавамо на два начина (...). — Међутим, овој комисији недостаје буџет и канцеларијски простор. — У Француској девојкама којима недостаје лепота не недостају обожаваоци (...). — Тим више, јер граду недостаје мегамаркет управо таквог типа.]
5. **ОСКУДЕВАТИ** н. → (2) *недостајати*. — Ви ме видите у раскоши, богатству, ништа ми не оскудева. *Јов. С.* Они мучаху ... кано да приповијечи нешто оскудијева. *Јурк.* [РСАНУ: Ако немаш друга међу људма, и оскудева ти заштитник, Бог ти је дао друга вернга и бранитеља у ангелу. — Римљанима је оскудевала јака коњица. — Он је више пута доказао ... да му ... не оскудева инвенција. — Прикупљајући у ову једну књигу све те радове ... видим све што им оскудева. — На Шумадинце су гледали с висине, као на необразоване и некултурне; покушавали да им даду „воспитаније“ које им је оскудевало. — Веселом дому оскудева ... основна идеја комада ... оскудева дах којим живе уметничка дела.] [ЕЛК: [З]акључује да „француски народ има политичко образовање, што оскудева немачком“.]
6. **ПОМАЊКАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОМАЊКАТИ*. — [ЕЛИ: Смрдљивци имају име и презиме и ради се о људима којима

помањкавају основне хигијенске навике. – Патријах је почео да се бави политиком а то значи да му помањкава духовна мудрост. – Како мислиш брзо ће доћи? Помањкава нам времена. – У овој нашој (...) Црној Гори су (...) 90% судија суткиње, изгледа да нам помањкава кадрова (...). – Друштва која су надилазила властите залихе локалне хране или којима је помањкавало критичних ресурса кретала су се даље или су се суочавала с колапсом.]

7. **ПОМАЊКАТИ** с. → (1) *показати се у недовољној количини, не бити доста, недостати*. — Ако би ми благо помањкало, прекорен ћеш бити од краљева. *НП Вук*. [ЕЛК: Ипак, среће му је овде помањкало, за оно за шта му је била потребна! – [И]ли сам постала депресивна[,] па ми је потом помањкао серотонин? – [Н]е служи [ме] ни математика ни логика, па ми често помањкају здраве премисе и перцепције. – Порив за храном (...) може бити [због] одређених аминокиселина које у одређеном периоду помањкају организму.]
8. **УСФАЛИТИ** с. → (обично безл.) *понестати, узмањкати, недостати*. — Што год вам буде требало, моја вам помоћ и мој савјет неће усфалити. *Андр. И.* [ЕЛК: Уколико вам усфали новац, не брините (...). – [Б]актериолошкој лабораторији у Нишу, баш тих дана, усфалише стакла за поплочавање столова! [ЕЛИ: Хранилицу нисмо узимали јер сам сматрала да је непотребна и никада ми није ни усфалила. – Ослобођен потребе за осветом, (...) Урбановом Хамлету није усфалио ни очев Дух. – [М]орао сам (...) да одем до банковног аутомата и подигнем новац који ми је усфалио. – Бивао сам ја кажњаван када бих нешто забрљао, али никада, апсолутно никада ми његова подршка није усфалила! – Усфалило пара Лали[,] па је одлучио да Соса оде да (...) заради нешто.]
9. **ФАЛИТИ** сн. → (1) *нем. недоста(ја)ти, (по)мањкати*. — Пуна их је [партизана] шума, само им фале командири. Чол. [ЕЛК: Нашим боксерима фали међународно искуство, све ... остало имамо. – Мислим да ноћном животу града фали разноврсности. – [Н]емају већину јер им фали шест гласова. – Наиме, професори којима фали неки део на аутомобилу, само наруче од ученика (...). – [С]удећи по твом покојном оцу, вама Самовима фантазија не фали. – Партизану још фали глава куће – председник.] [ЕЛИ: Током припрема фалила су нам три репрезентативца (...). – Фалила нам је боља форма и време за опоравак. – Фалила нам је реч за тај осећај.]

2.5. Остале конструкције с дативом циљане особе

У овој глави представљамо девет класа глагола који граде конструкције у којима дативни номинал има разнолике семантичке улоге. Оне одговарају општој семантичкој улози ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, при чему се њена конкретизација тешко може једнозначно одредити. Уз поједине класе она је блиска МАЛЕФИЦИЈАРУ (*наметнути се*), затим РЕЦИПИЈЕНТУ, али у исто време и БЕНЕФИЦИЈАРУ, односно МАЛЕФИЦИЈАРУ (глаголи типа *осветити се*, *одужити се*, и *предати се*, *потчинити се*); ТАНГИРАНОМ ПОСЕСОРУ али и МАЛЕФИЦИЈАРУ (*отети се*); АДРЕСАТУ, али и БЕНЕФИЦИЈАРУ, па и ДОЖИВЉАВАЧУ (*додворавати се*); АПСТРАКТНОМ ПОСЕСОРУ (*деверовати*). Уз глаголе типа *супротставити се* за семантичку улогу нема одговарајућег термина (можемо је назвати „АГОНИСТ“). Уз глаголе типа *веровати* и *завидети* семантичка улога дативног референта врло је проблематична. Сврставамо ове глаголе овде будући да се реализују типично с особним дативним номиналима, уз ограду да би могли припадати и конструкцијама с дативом ЦИЉА.

2.5.1. Глаголи типа *одужити се*, *осветити се*

Табела бр. 34

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	(ПОСЕБНА УЗРОЧНА ОДРЕДБА) (в. нап б)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рекцијски непрелазни глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК за + акузатив
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ, ОСТВАРЕЊЕ ИЛИ АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (РЕЦИПИЈЕНТ)	(МОТИВ)
	<p>Вољни чин (ДОСТИГНУЋЕ, ОСТВАРЕЊЕ, АКТИВНОСТ) АГЕНСА који је штетан или користан по РЕЦИПИЈЕНТА. Чин је реакција на ранију ситуацију (МОТИВ), за коју је реципијент одговоран, а која је штетна одн. корисна по агенса. Извршењем чина агенс уклања „дуг“ према реципијенту. (В. нап. 1)</p>			

	Агенс пролази кроз промену стања (в. нап. 2).			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Конкретан или апстрактан појам (в. нап. 1)
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Лаза</i>	<i>се одужио се осветио</i>	<i>Лази Пери</i>	<i>(за услугу). (за увреду).</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Конструкције с овим глаголима добра су илустрација за „књиговодствену метафору“ друштвеног понашања⁹⁹: особа која (својом вољом) чини дело које је корисно одн. штетно другој особи тиме мења свој „биланс“ код ње. Овде представљен модел подразумева „изравнавање рачуна“ по принципу реципроцитета, где агенс реагује на „нарушавање биланса“ од стране дативног референта (добро дело за добро дело, лоше за лоше), и описује употребу свих наведених глагола; неки од глагола могу денотирати и ситуације које почивају на принципу компензације, а где агенс сам коригује биланс који је нарушио (уп. *Одужићу ти се за своју грешку*); за такве ситуације потребно је модел само минимално кориговати. Ови сложени механизми могу довести и до тога да глагол може развити и наизглед енантосемичну структуру – примера ради, особа која је претрпела штету може се, употребљавајући глагол *платити*, починиоцу обратити на два начина (в. значења бр. 2 и 3 из *РМС*):

(251) Платићу ти за то!

(252) Платићеш ми за то!

Конструкцијом (251) активира се одмах принцип реципроцитета („дао си ми нешто лоше, дугујем ти нешто лоше“), док се конструкцијом (252) активира принцип компензације („учинио си ми нешто лоше, дугујеш ми одштету“), при чему се подразумева утеривања дуга на било који начин („наплатићу ти“),

⁹⁹ Ради се, заправо, о систему метафора, међу којима су: ДРУШТВЕНЕ ИНТЕРАКЦИЈЕ СУ РОБНЕ ТРАНСАКЦИЈЕ, БЛАГОСТАЊЕ ЈЕ БОГАТСТВО, ДЕЛА СУ ПРЕДМЕТИ ТРАНСАКЦИЈЕ, ЧИЊЕЊЕ ДОБРИХ ДЕЛА (ДРУГОМЕ) ЈЕСТЕ АКУМУЛИРАЊЕ КРЕДИТА, КОРИСТ ОД (ТУЂИХ) ДОБРИХ ДЕЛА ЈЕСТЕ АКУМУЛАЦИЈА ДУГА, ЧИЊЕЊЕ ЛОШИХ ДЕЛА (ДРУГОМЕ) ЈЕ АКУМУЛАЦИЈА ДУГА ИТД. (Џонсон 1993: 42–50; уп. и Лејкоф – Џонсон 1999: 290 и даље).

укључујући и реципроцитет („учинићу ти нешто лоше“); стога глагол *платити* у (251) означава вољну радњу, а у (252) не.

2) Агенс пролази кроз промену стања утолико што уклања свој статус „дужника“ у очима реципијента, односно публике. Значај овог статуса је у великој мери културолошки условљен, а зависи и од сфере друштвене интеракције, „тежине“ учињеног дела, односно „висине“ дуга итд.

3) Реципијент се уједно може схватити и као БЕНЕФИЦИЈАР (ако дативни референт вршењем радње прима неку корист), односно МАЛЕФИЦИЈАР (ако прима штету).

4) Номинал који означава МОТИВ односи се на ситуацију за коју је одговоран реципијент, осим ако је посредни компензативна радња (код глагола који то допуштају) – тада је за ситуацију одговоран агенс. Номинал је обично девербативна или деадјективна именица, односно номинал конкретне семантике који метонимијски заступа целу ситуацију. Може се увек заменити узрочном одредбом општијег значења.

5) Једни глаголи су специјализовани за реципроцитетне ситуације, при чему неки могу означавати само измирење „лошег дуга“ (нпр. *осветити се*), а неки нису осетљиви на природу дуга (нпр. *реваниширати се некоме за пораз и за гостопримство*). У другу групу спадају глаголи који се могу употребљавати и за реципроцитетне и компензативне ситуације (нпр. *Одужио му се за његово злодело* и *Одужио му се за свој пропуст*).

6) За неке глаголе може се приметити тенденција да се горњи реченични модел прошири још једним реакцијским номиналом у ППК *на+Л*, и то на два начина. У првом случају он замењује посебну узрочну одредбу, што има паралелу у конструкцијама с глаголима типа *извинити се* и *опростити (некоме на нечему)*. Уп.:

(253) Дајем све што могу да бих му *се одужио на поверењу*. – Желимо што пре да вам *се реваниширамо на гостопримству*. – Само да комшијама *узвратим на лепим жељама од јуче*. – Мора да јој *се муж одужије на штрудлици!* – Наши млади кошаркаши [...] *осветили [су] се* Чачанима *на поразу у гостима*. (ЕЛИ)

Овакви примери, међутим, сувише су ретки да бисмо их могли интегрисати у модел, а приметно и је и обличко колебање између локатива и акузатива.¹⁰⁰ У

¹⁰⁰ Пример какав се може наћи за *на+А*: *Нећу се спуштати на тој ниво да ти узвратим на увреду* (ЕЛИ). Остаје нејасно да ли овај номинал има реакцијску вредност или адвербијалну

другом случају, и то само у (реципроцитетном) узвраћању лошег дела, означава ентитет који трпи штету од стране агенса (а пошто је тај ентитет у личној сфери дативног референта, штету трпи и он); овакве конструкције паралелне су конструкцијама с глаголима типа *иживљавати се, искалити се (на некоме/нечему)*. Уп.:

(254) Балотели је претходно претукао некога, а овај му *се осветио на скупоценом аутомобилу*. – Већина полицајаца у таквим државама ради посао полицајца анонимно, да им се народ *не би осветио на фамилији*. (ЕЛИ).

7) Већина глагола су рефлексивни, од којих неки имају прелазне парњаке, уз које се „предмет дуговања“ исказује беспредлошким акузативом као пацијенсом, чиме се истиче његова промена статуса: *Освети Тодора!* (РМС), слично као и глагол *одмаздити*, који осим непрелазне има и прелазну употребу: *И за часак само ... промишљаше како да одмазди увреду* (РМС).

8) Глаголи *(о)светити се* и *освећивати се* развијају и метафорично значење „вратити се као казна“, са неособним субјекатским номиналом: *Тај садизам се њему освећује* (РМС).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВРАТИТИ** н. → (4) *фиг. учинити некоме оно што је он учинио*. — [ЕЛК: У непрестаним покушајима Демократске странке да им „врате за онај Бодрум“ најзад се дошло до неке опипљиве тачке (...). – Ми имамо велики мотив да Олимпији вратимо за два пораза из регуларног тока сезоне (...). – Знаш да сам покушала (...) да ти учиним, да ти вратим за оно што си ми помогао када сам била болесна (...).]
2. **ВРАЋАТИ** н. → *несврш. према ВРАТИТИ*. [ЕЛИ: Је ли те страх Бога кад ти крене враћати за све што си урадила? – Ћутим први пут. Плачем други пут. Трећи пут ти враћам за све. – Ове сезоне им враћамо за пораз из 2010. – (...) Ћилас је истакао да данас „када ми градимо те мостове, то радимо у њену [уметницу] част и на тај начин јој бар мало враћамо за све што је чинила за овај град и уметност“.]
3. **НАПЛАТИТИ СЕ** с. → (2) *фиг. осветити се*. — Одавно се већ заклињу ... да ће га сачекати ... и прописно му се наплатити за дрскост и гордост. *Каш*. [РСАНУ: То би покренуло на буну и Мађаре, који су имали да се наплате Аустријанцима за 1848. – Ах, да га је тога тренутка имао у рукама, он би поново добио ону своју снагу из доба када је био хирург на лађи, да би се наплатио том подлом непријатељу, који је насрнуо на његову унуку. – Доцније му се овај добро наплатио за претрпљену неправду. – Само се чувај да се не сретнемо некад у животу. Наплатићу ти се за ово! Само ако данас останем жив!]

узрочну (као пасивни узрок, повод). Може се повући паралела и са конструкцијама типа *одговорити некоме на нешто*.

4. **ОДМАЗДИТИ** с. → *извршити одмазду, осветити (кога или што); осветити се због чега.* — [РСАНУ: Оде сам у Боричевац, да одмазди оном лажову, који га је код мајора обиједио. – Питам се шта савезници чекају те не предузимају ништа да немачким и бугарским варошима одмазде за ово дивљаштво.] [ЕЛИ: Ја толико веровах у Господа Исуса, да сам хтео скупити војску и ударити на Јевреје који Га распеше, да би им одмаздио за њихово неваљалство и потпуно их истребио (...).]
5. **ОДУЖИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДУЖИТИ (СЕ).* — [РСАНУ: Из месеца у месец се одужујемо повериоцима, али никад краја. – Колико ми је мио „Словенски југ“, опет ми је толико жао што ми га шаљете а ја не могу никако да вам се одужујем. – Одужујући се и својој савести ... изнесе у облику писма упућеног Карађорђу, све што је мислио.] [ЕЛИ: На овај начин се донекле обојници одужујем за многе угодне тренутке проведене с њима. – Тако су им се функционери одуживали за верност клубу. – Мора да јој се муж одужује на штрудлици!]
6. **ОДУЖИТИ СЕ** с. → **(а)** *платити, вратити оно што се коме дугује.* — То је велико добротинство, и ја ћу ти се за то одужити. *Шен.* [ЕЛК: Али мора се пријатељу одужити за хлеб и хубер. – Не знам како ћете му се икада одужити за његову љубазност, па, уосталом, и за моју.] [ЕЛИ: Бразилац је одличну партију крунисао голом у 70. минути[,] када му се Санчез одужио на асистенцији код трећег гола.] → **(б)** *фиг. осветити се.* — То паорским момцима није било право и ... вребали [су] прилику да му се некако одуже. *Срем.* [ЕЛК: Желимо и да им се одужимо за пораз у првом делу сезоне. – Фудбалери Асколија тако су се Ређини одужили за неспортски потез у претходној акцији (...).]
7. **ОСВЕТИТИ₂ СЕ** с. → **(некоме)** *казнити некога из освете, прибавити задовољење осветом над неким.* — По четири године гледа да се грабљивом зету крваво освети. *Маж. М.* Запали пола села да би се осветио својим сељанима. *Моск.* [ЕЛК: Арслан-хан му се мора осветити за крв, ето, због тога га је хтео убити. – Одисеј се најзад вратио и сурово им се осветио за њихову дрскост у његовом дому и за растурање његове имовине. – Вилијамсова се, такође, Разановој осветила за пораз у финалу (...). – Наши млади кошаркаши су остварили веома битну победу на домаћем терену и осветили се Чачанима на поразу у гостима.]
8. **ОСВЕЋИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОСВЕТИТИ₂ (СЕ).* — [РСАНУ: Мрзио [је] на Хандзи бега и на остале Турке, па гдје је могао, он им се онако по хајдучку освећивао.] [ЕЛК: Болоњци: Деканат нам се освећује за акцију Индекс. – Жао ми те је, не мрзим те ни мало нити бих ти се освећивао за твоје увреде (...).]
9. **ОТПЛАТИТИ** с. → **(2)** *узвратити, наплатити се, осветити се.* — Рекла [је] такву фразу којом би му отплатила за бол коју јој је задао. *Крањч. Стј.*
10. **ПЛАТИТИ** с. → **(1.а)** *дати плату, новац за што (као накнаду, одштету).* — [ЕЛК: Е, па онда вам треба платити за ваш труд! – рече гроф.] → **(1.в)** *дати награду, признање коме за што.* — На њеном крилу и заспасмо. Да јој бог за то плати! *Вукић.* → **(2)** *фиг. одговорити*

каквом мером, поступком на чији поступак, на однос с чије стране (у непријатељском смислу); одмаздити, осветити се. — Док он буде овитежен, платит ће му да запамти невјерство своје. *Вел.* Платит ћу му за то, макар добио шест месеца хапса. *Мил. В.* (→ (3) *фиг. имати, искусити, осетити неугодне последице због чега (каквог поступка, пропуста, дела и сл. свога или неког другог).*) — [ЕЛК: И будите без бриге, платићете ми за ову подлост, и ви и остали.]

11. **ПЛАЋАТИ** н. → *несврш. према ПЛАТИТИ.* [ЕЛК: Ако друштво хоће да му плаћам за стан, нека ми онда само плаћа за кондиције толико да ми буде довољно за кирију. — Очеви су нас молили да узмемо њихове синове за шегрте и лепо нам за то плаћали, посебно великим количинама хране (...)] [ЕЛИ: Плаћаћеш ми за ово [што си учинио] до краја живота.]
12. **РЕВАНШИРАТИ СЕ** сн. → (1) *узвратити победу пређашњем победнику, осветити се, освећивати се, одмаздити (за пораз у борби, рату, за какво рђаво дело и сл.).* [ЕЛК: Њихов селектор Пјерлуиђи Казираги већ је најавио да ће нам се реванширати за пораз из претходног такмичења (...)] [ЕЛИ: Газдарица Сашка је Радојку изабрала како би јој се реванширала за претходну недељу[,] у којој је она њу поставила за слугу.] → (2) *узвратити, одужити се (за учињену услугу, ударје, добротинство и сл.).* — Ви свакако морате у Загреб да вам се макар мало реванширам. *Божих.* [ЕЛК: Постоје и други разлози кад желимо да се некоме реванширамо за учињену услугу.] [ЕЛИ: Како вам се држава реванширала за тај успех? — Никако. — Представили су ме као појачање, а мени остаје да им се на терену реванширам на поверењу. — Шкулетић се реванширао на асистенцији Малбашиху и (...) дотурио му употребљиву лопту (...). — Наши навијачи очекују добре резултате (...) и дужни смо да им се реванширамо на подршци. — [Ж]елимо што пре да вам се реванширамо на гостопримству.]
13. **СВЕТИТИ₂ СЕ** н. → (коме) *кажњавати некога из освете.* — [ЕЛК: Цео дан је пакосно исмевала Григорија, гледала га мрским погледом, као да му се светила за тешку, неопростиву погрешку. — [Х]ајдуци су најчешће опевани као јунаци који се, упорни и неустрашиви, Османлијама свете за нанете неправде. — Отуда ни појава овог дела није потекла из намере да се неком свети за непобитне злочине (...).]
14. **УЗВРАТИТИ** с. → (1) *вратити (обично истом мером, на исти или сличан начин) за учињену услугу, указану пажњу, помоћ и сл. или за нанесену увреду, одужити се (нечим).* — Кнежева жена ... јој узврати милим за драго. *Бен.* [ЕЛК: То је једини начин да им узврате за сву помоћ и пријатељство.] [ЕЛИ: Нека би вам Бог стоструко узвратио за вашу бригу. — Навијачи су ме задужили и ово је био мој начин да им узвратим за све. — Прошле године смо такође играле у четвртфиналу и било би лепо да јој узвратим за тај пораз. — Мени је [мајка] тако узвраћала за непослушност. — [Нећу се спуштати на твој ниво да ти узвратим на увреду (...). — [Р]азмишљао [сам] о начинима да се захвалим ауторима, да их афирмишем и да им узвратим на поверењу и труду. — Неки ми пријатељи говоре да му узвратим на сдваку увреду. Тек кад сам се вратила кући, пожелела сам да му узвратим на интересовање. — Само да комшијама узвратим на лепим жељама од јуче (...). — Добио сам прилику

и на мени је да тренеру Вермезовићу борбом и поштеним односом на терену узвратим на томе (...).]

15. **УЗВРАЋАТИ** н. → *несврш. и уч. према УЗВРАТИТИ*. [ЕЛК: „Малим поклоном“, како је записано у повељи, оснивач узвраћа Богу за многе примљене дарове.] [ЕЛИ: Пошто се он и ја добро познајемо, не желим да му узвраћам за оно што је он свих ових година просипао против мене (...). – Јесам ли ја примио од њега мир и радост и како му узвраћам за сву љубав коју ми непрестано показује?]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

16. **НАПЛАЋИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАПЛАТИТИ (СЕ)*.
17. **ПЛАЋИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПЛАТИТИ*.
18. **ОТПЛАЋИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ОТПЛАТИТИ*.

2.5.2. Глаголи типа *супротставити се*

Табела бр. 35

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС) („АНТАГОНИСТ“)	АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ, ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА) („АГОНИСТ“, „СИЛА“)
	<p>Вољни чин АГЕНСА којим он, реагујући на предузету или намеравану радњу циљане особе, верујући да она угрожава њега или његове интересе или да не одговара његовим намерама или његовом мишљењу, покушава да је осујети, онемогући или обезвреди (в. нап. 1).</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНТА:	Особа		Особа, апстрактан појам (в. нап. 2)
ПРИМЕРИ:	<i>Дечак Пера Војска</i>	<i>се супротставио се успротивио се одупрла</i>	<i>силеџијама. Лазиним предлогу. непријатељу.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) У најапстрактнијем смислу, типична ситуација се може описати и као сукоб двеју личних сфера – сфере номинативног референта и сфере дативног референта, из којих, једна према другој, полазе „стреле деловања“; при томе се ситуација представља из угла номинативног референта (агенса): његова лична сфера – односно било који њен аспект: физички интегритет, имовина, интерес, намере и сл. – угрожена је деловањем или намерама дативног референта, па стога номинативни референт настоји да такво деловање или намере осујети, ограничи или онемогући, чиме пак уједно угрожава личну сферу дативног референта (његову вољу, жељу, утицај, ауторитет и сл.).

2) Глаголи ове класе могу се поделити у неколико поткласа. Централну поткласу чине глаголи као што су *супротставити се*, *одупрети се*, *опирати се*.

Односе се на ситуације у којима је агенсов ангажман типично активан, а дативни номинал може метафорички означавати и какву неживу силу или апстрактан појам (*Супротставили су се непријатељским тенковима / страном утицају / најезди скакаваца / поплави / криминалу / бесмислу / искушењу*). Сукоб између агенса и дативног референта може бити ограничен искључиво на вербалну интеракцију, у ком случају агенс исказује своје неслагање с дативним референтом (*Супротставио му се у дискусији*), односно његовом вољом (*Супротставио се његовом предлогу*), па ови глаголи системски развијају и секундарно значење „не слагати се, не пристајати“ и допуштају и неправи објекат реализован изричном модалном клаузом с дативним корелативом (*[C]упротставио се томе да и студенти са приватних факултета имају права на исхрану и смештај у студентским домовима [ЕЛИ]*) или девербативним номиналом (*[Они] су се супротставили расписивању конкурса [ЕЛИ]*). Глагол *успротивити се* односи се искључиво на овакав тип вербалне интеракције, а анализа на корпусу показује да то, заправо, важи и за глагол *противити се*, и поред тога што *РМС* за њега региструје значење које подразумева физички ангажман.

3) Другу поткласу чине глаголи као што су *одоleti*, *одолевати*, који су по понашању блиски глаголима прве поткласе, али претпостављају пасиван агенсов ангажман. Уколико денотирају (једнократну или понављану) извршену радњу (тј. ОСТВАРЕЊЕ), подразумевају и да је агенс био успешан, а дативни референт осујећен. Код ових глагола ова претпоставка је обавезна, док је код глагола као што је *одупрети се* – факултативна (уп. *Непријатељ нас је напао, али смо му на крају одолели / али смо му се на крају одупрли / одупрли смо му се, али смо поражени.*)

4) Трећој поткласи припадају глаголи попут *пркосити*, *напркосити*, који се односе на ситуације где је сукоб агенса и дативног референта ограничен на „вољни“ аспект личне сфере: у типичном случају агенс реагује на наредбу или забрану дативног референта, и то одбијањем или пак супротним чином, чиме уједно показује да одбија његов ауторитет (уп. *Имам све петице, а пушим дроге да напркосим родитељима [ЕЛИ]*).

5) У четврту поткласу спадају глаголи *испречити се*, *испречавати се*, *пречити се*, *у(с)пречити се*, који примарно означавају заузимање таквог положаја у простору да представља препреку кретању неке особе или предмета,

а тек онда метафорички¹⁰¹ развијају секундарно значење *супротставити се* (*некоме*), па се уз неке од њих може уместо дативног објекта може срести ППК с месним значењем (уп. *Иако шврћа, он се толико пута испречио пред мајком.* [РМС]). Ангажовање номинативног референта у оваквим ситуацијама обично је пасивно (или се као такво представља): он је „препрека“ или „сметња“ радњи коју предузима дативни референт.

6) У пету групу сврставамо глаголе *контрирати*, *опонирати*, *против(у)речити*, *протусловити*, који означавају ситуације у којима се агенс супротставља дативном референту искључиво (неексплицираним) вербалним асертивним чином – њиме се износи тврдња која је негација тврдње коју је претходно изрекао дативни референт, или пак друга тврдња која је с њом у колизији (пошто не могу обе бити истовремено истините). У типичном случају и субјекатски и објекатски номинал означавају особе (*Пера је противречио Лази*), што показује да је у првом плану однос (одн. интеракција) између особа. Но, објекатски номинал може означавати и саму тврдњу (*Пера је противречио том ставу*). Могуће је, коначно, да се и субјекатски и објекатски номинал односе на пропозиције, одн. „стања ствари“ (*Тај опис је противречио чињеницама*) – таква конструкција почиње да означава не динамичну, већ статичну ситуацију (СТАЊЕ): описује однос супротности између два (у овом случају, апстрактна) ентитета и приклања се другом реченичном моделу. Ово значење могу развити и глаголи прве поткласе.

7) Овој општој класи условно смо прикључили и глагол *парирати*, према примери из корпуса показују да се његово значење не своди на „супротставити се“, већ се може, најгрубље, описати као „имати адекватна својства или средства која одговарају својствима или својствима друге особе“ или „на адекватан, упоредив, исти начин (моћи) реаговати на чин друге особе“ – тако употребљен глагол излази из овде представљеног модела, али смо примере из корпуса оставили уз њега као илустрацију.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. ДОСТАТИ с. → (3) *остати, издржати до краја, одолети*. — Али ко ће достат противнику? – Многи још су на окупу Турци. *Март*.

¹⁰¹ Посреди су појмовне метафоре АКЦИЈА ЈЕ САМОСТАЛНО КРЕТАЊЕ, односно ПРЕПРЕКА АКЦИЈИ ЈЕСТЕ ПРЕПРЕКА КРЕТАЊУ.

2. **ИСПРЕЧАВАТИ СЕ** н. → /≠ испречивати се/ *несврш. и уч. према ИСПРЕЧИТИ СЕ и ИСПРИЈЕЧИТИ СЕ.* — [ЕЛК: [Р]ачуна да ће те „хомогенизације“ допринети и збијању националних редова, где му се испречава све моћнија опозиција (...).]
3. **ИСПРЕЧИВАТИ СЕ** н. → /≠ испречавати се/ — [ЕЛИ: Ротациона револуција опет се испречује уставној демократији, самовоља власти легитимној „конштитуцији“.]
4. **ИСПРЕЧИТИ СЕ** с. → (2) *фиг. успротивити се, опрети се.* — [РСАНУ: Једини положај на коме се могао одржати и испречити непријатељу била је Аргонска шума.] [ЕЛК: [У]век постоје они који би да се испрече моћи и слободи стваралаштва (...). – Али када, са седамнаест година, сврших реалку, испречи се тој мојој намери велика једна запрека. – [Њ]еговом науму у Савету безбедности може да се испречи неизбежни (руски, кинески?) вето (...).]
5. **КОНТРИРАТИ** сн. → (у)радити супротно; противречити. — [ЕЛК: Република Српска треба да, без пардона, контрира ревизији историје (...). – Ни Коштуничина влада није одолела изазову да контрира како претходној влади, тако и самој себи. – Мало ко је такво говедо да ти контрира кад га ошамариш неоспорном фактографијом (...). – Страни аналитичари верују да Београд на овај начин успешно контрира Вашингтону и Бриселу (...). – Неке људе знам из периода док су били на власти, а неке када су контрирали поретку. – Да би боље контрирао Комитету, Саид-паша је одлучио да султану обезбеди избор два ресора (...). – Федерацијом је Стаљин контрирао британским плановима о „балканској унији“ (...). – [Д]оста је тешко таквој аргументацији експлицитно контрирати.]
6. **НАДОСТАТИ** с. → *бити довољан за отпор, одолети, одупрети се.* — Да имадеш снагу ћесарову ... не би турској надостао снази. *Март.*
7. **НАПРКОСИТИ** с. → *пркосно поступити према коме, напакостити пркосећи.* — Мисли да ми тиме нешто напкоси! *Дим.* [РСАНУ: Хтео [је] да сваком напкоси, да покаже како њему и имену његову ништа наудити не може. – Црногорци су ... силазили на которски Пазар, да напкосе турским пријатељима.] [ЕЛК: [Д]а би што више напкосио наредбама, нарочито [је] дошао из Лорене у Париз (...).] [ЕЛИ: Имам све петице, а пушим дроге да напкосим родитељима. – Он је, да би напкосио свом вођи, искористио дар који су припадници његовог племена добили од Божице Сунца (...).]
8. **НАПРКОСИТИ СЕ** с. → *чинити много пркоса, наситити се пркосећи (коме).* — [РСАНУ: Задовољно ми се напкосише, мира ми не дадоше и понављати не престадоше: – Сад си наш, наш и наш, баш да знаш!]
9. **ОДАПИРАТИ СЕ** н. → *в. ОДУПИРАТИ СЕ.* — [РСАНУ: Све би нас ово позивало да се одапиремо хрватизирању Далмације. – Он се Вукашину не могаше више одапирати.] [ЕЛК: Ма колико се год ми сви одапирали Богу, кад тад капитулирамо под Његовом милости.]
10. **ОДАПРЕТИ СЕ** с. → *в. ОДУПРЕТИ СЕ.* — Бијаше дијете и страшљива срца те им се не одаприје. *Дан.* [РСАНУ: Видећи најзад, да се не може да одапре насиљу, [девојка] повиче запомажући ... А јој! – Турска војска кад

удари ... | ако јој се одапремо, | стаће бјежат без обзира. – Виђевши поп Филип, да се је и тај крај Србије ... својски одапр'о својима смртним душманима, постави ... Милету првим ... главаром. – Новгорођани му се јуначки одапру.]

11. **ОДГОВАРАТИ** н. → (4) *омаловажавати или побијати оно што је неко (старији) рекао, противречити.* — Риста ... покварио метални будилник, и онда још матери дрско одговарао. *Сек.*
12. **ОДОЛЕВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ОДОЛЕТИ.* — [РСАНУ: А други на пољу тројском одол'јева љутоме боју. – Човек одолева природним појавама и силама. – Кућа ... неће моћи још дуго да одолева временским непогодама. – Једва одолевам изазову овог нашег ... тренутка у култури. – У тој злосретној касаби ... свако је знао да у том њиховом животу има нешто што одолева свакој стихији. – Фишкалова кућа одолијевала је уз малене поправке свим навалама новијих и млађих времена.] [ЕЛК: Храбар судија мора да одоли притисцима или да одмах каже да то не може (...). – [Г]рад је од давнина одолевао нападима многих освајача.]
13. **ОДОЛЕТИ** с. → (1) *успешно се одупрети, издржати, савладати (напад, отпор, болест и др.).* — [Пролетерске бригаде] су недавно одолеле петој непријатељској офанзиви. *Поп. Ј.* Није био кадар да вам одоли. *Креш.* [РСАНУ: Тко би вукодлаку одолио у рвању. – Угарска ... није могла да одоли добро организованом турској војсци. – Да би одолели надирању наших коњичких трупа, упутили су Аустријанци ... један воз војника. – Одолели смо четвртој непријатељској офанзиви. – Тешко да ће бродарски Синдикат одолети овој опасној конкуренцији страних бродарских друштава. – Школа данас нема све потребне услове да одоли навали оних негативних чинилаца. – Не може [чакавштина] ... да одоли силовитом замашају штокавштине. – Задруга није могла да одоли процесу индивидуалисања. – Ниједна европска држава није могла да одоли овом општем покрету [јачања војне силе]. – Не бих могао замерити [Војиславу Илићу] ... што се служи оним речима као што су лахор и друге, јер су се оне ... већ увукле у наш језик и сад је тешко одолети им.]
14. **ОДУПИРАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДУПРЕТИ (СЕ).* — [РСАНУ: Кад би им се догодило нападати на те Славене, то су им се ови одупирали. – Нашао је ... да се тај новооктривени плин тврдокорно одупире сваком кемијском спајању. – Неки се људи много јаче одупиру дејству отрова но други. – У тим сукобима он им се јако одупирао, т.ј. давао им много отпора, па су га стога прозвали Јован „отпорити“. – Поштовати туђе мисли не значи никад им се не одупирати. – Монарх мора сâм заустављати народно представништво, одупирати се његовим неуставним ... одлукама. – Султан се одупирао захтеву руског цара, али доцније био је принуђен учинити по жељи царевој. – Знао [сам] да није добро што ме види баш с овим људима, који га презиру и одупиру му се.]
15. **ОДУПРЕТИ СЕ** с. → (2.а) *дати отпор.* — [РСАНУ: Јунаци! ... Упните све снаге, да се одупремо непријатељу још мало. – Ви имате два пута: да се заједнио с нама одупрете Немцима или да нам предате оружје. *фиг.* *Изабраћемо боје које ће му се [сунцу] одупрети.* – Нема Србина који је у

стању да се одупре искушењу када види шљиве. – Је ли то стиснуо зубе, да се одупре неком сјећању? – Као Грки и Твој представник, морао сам га научити реду, али се стички одупрех искушењу. – Никад речи, а камо ли што да не послуша, да не уради, а још мање одупре се оцу. – Штирмер је постицао Порту, да се одупре закључку о Јонским острвима.] → (2.6) **успротивити се, супротставити се**. — Аска је стала пред мајку и изјавила да жели да учи балетску школу. Мајка се најпре одлучно одупрла. *Андр. И.* [РСАНУ: Нема Србина који је у стању да се одупре искушењу када види шљиве.]

16. **ОПИРАТИ (СЕ)**–н. → *несврш. и уч. према ОПРЕТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Вељу Вам, да сам Вас запресио у оца. Хоћете ли се оцу опирати? – После он стаде њој нешто доказивати, чему се она испрва стаде опирати, а после се спреми ... и пође изласку. – Рекао сам чему се ви још опирете. – Тетка одреди Ружу, да шљегне у Будву. Ружа се дуго опирала изреком да не зна пута. – Дубровчани су се својој худој судбини дуго опирали. – Ја се томе плану нећу опирати, чак ћу га и потпомоћи. – Ненад се узалуд опирао сну.]
17. **ОПОНИРАТИ** н. → *супротстављати се, противити се некоме, нечијем мишљењу, супротно говорити*. — Вечито један другом опонирају. Јак. Мене је све тјерало у срџбу, свему сам опонирао. Бег. [РСАНУ: Е, уживам када се њих двојица препиру. Другови су из детињства, и вечито један другом опонирају. – Филип је тражио у свом гњеву само нешто, чему би опонирао. – Кад се нечијем мишљењу супротстављамо, кад му опонирамо и желимо показати да није у праву, ова фигура се назива фигуром опозиције.] [ЕЛК: [П]одржавао је Немачку за време Првог и Другог светског рата истом снагом којом је опонирао британском империјализму. – Блер је био певач (...), што је, такође, конципирало његов соол имиџ који је опонирао конзервативизму Цона Мејџора.]
18. **ОПРЕТИ СЕ** с. → (2) *успротивити се, супротставити се, одупрети се*. — Опријети јој се и свадити се с њоме, сачувај боже! *Ивак*. Свакој се невољи можемо опријети, али томе не можемо. *Андр. И.* [РСАНУ: Једва је Лајош могао да скупи тридесет тисућа војске да се турској сили опре. – Тако се слабо [Босна] оприје Турцима. – Петога дана ... осети да му телом крв брже тече и доји га снагом којој се није могао опрети. – фиг. Изложена [вртача] на вјетрометној косини, тешко би се опрла онако опаком невремену. – Кад су неки хтјели да га [утопљеника] извуку, опрли су се томе службеници. – Зар се усуђује мени ко опријети? – Једнога дана превари се те му се у разговору опре; пусти се с њим у претрес, и победи га. – Никад ти се опрла нијесам. Свака твоја ријеч била је за ме светиња.]
19. **ОПРЕЧИТИ СЕ** с. → *препречити се, испречити се. фиг. успротивити се, осећи се, обрецнути се на кога*. — [РСАНУ: При опроштају невјесте с родитељима неможе нико да се сузама опријечи. – Великан умом, судом својим зрелим | Оприечит би се циелу свиету смио. – Вила ради да ослјепи Јанка ... | Ал се Јанко вили опрјечио, | Сабљом вије, црне очи крије, | Да га бјела не ослјепи вила.]

20. **ПАРИРАТИ** сн. → (1) *одби(ја)ти ударац, напад* . — Југословени су покушали да парирају својим ... партнерима оштром игром. *Пол.* 1958. → (2) *фиг. оспорити, оспоравати, поби(ја)ти разлоге, доказе у препирци*. — Што ... лажеш тако неславно. Гргић се збуњује ... жмирка ... и слабо парира. *Чол.* [ЕЛК: Висок углед Телевизије Београд у овом послу, упркос заосталости расположиве технике, доказује да је људски фактор важнији и да се застарелости средстава може парирати знањем (...). — Извешћу квалитетан тим који ће моћи адекватно да парира противнику. — Полиција покушава да парира терористима и за сада је успела да их потисне из предграђа (...). — [П]рве даме испод фризура имају и мозак. И заиста већина њих интелектуално парира својим супрузима (...). — Уједињавањем колаборациониста разних боја Немци су парирали антинемачком балканском фронту (...)]
21. **ПРКОСИТИ** н. → *испољавати пркос, бити пркосан, не попуштати коме*. — Ал' њега је љутило што му жена пркоси. Није другачије него му баш пркоси! *Ивак.* Сећао [се] младости своје, опоменуо се снаге која је громовима пркосила, пак је горко уздахнуо. *Јакш.* Ђ. [ЕЛК: Тако се посланици не би усуђивали да пркосе страначком руководству. — Хиљаде демонстраната већ седми дан пркосе полицији на окупираном аеродрому (...). — Летњи модели (...) још једном пркосе конвенционалним модним трендовима. — Кордингтонова је једна од ретких који пркосе уредници и брани своја гледишта.]
22. **ПРОТИВИТИ СЕ** н. → (1.а) *одупирати се чему*. — Ја се противих и држах крепко отворену књигу коју она покушаваше да заврти. *Лаз.* Л. → (1.б) *не слагати се с ким, с чим, не пристајати на што*. — Влада се противила повраћању слободне штампе. *Јов.* С. [ЕЛК: [Г]рупе студената (...) противе се повећању школарина. — Усвајању предлога овог закона се (...) противе све опозиционе странке. — Паради се, међутим, противе бројне десничарске организације (...). — Зна се, међутим, да се Албанци веома оштро противе плану са шест тачака (...). — Наиме, демократе се сада противе томе да Коштуничина влада пред изборе доноси било какве важне одлуке (...) — Преговарачи (...) ће још једном поновити да се противе Ахтисаријевом предлогу (...). — [Д]а ли је упознат са чињеницом да се у Србији део академске јавности противи Болоњском процесу (...). — Већина британских музичара противи се пиратерији (...). — Он се наљутио што се некакав Атињанин усуђује да се противи њему, Зевсовом сину.] → (2) *одупирати се спољашњем, физичком деловању, утицају*. — [У Топчидеру] се виделе шумице и букети дрвећа, по којем се још црnilо лишће и противило се трулежи. *Уск.*
23. **ПРОТИВРЕЧИТИ** н. → (1) *говорити против, оспоравати што*. — Воли да га дирнеш у око, него да му противречиш. *Лаз.* Л. [ЕЛК: Овде демографи противрече економистима, пребацујући им кратковидост. — Петар и Трифун су ћутали, али нису хтели да Ђурђу противрече. — Али стара Полукса поче да противречи краљици (...). — Шопенхауер изричито противречи свим теоријама које су развијене по узору на Канта (...). — Карл Шмит је противречио овој аргументацији (...). — Тако се тврдило да је, још од 1941. године, Тито више пута озбиљно противречио Стаљину (...).]

24. **ПРОТИВСТАВИТИ СЕ** с. → **рус. повр.** [ЕЛК: Данас се не може конструисати (...) форма организације (...) која би напослетку имала да се противстави америчкој светској економији. – [Он је], као уметник, можда желео (...) да се противстави тој могућности да се против једног невеликог европског народа подигну готово сви други народи.]
25. **ПРОТИВСТАВЉАТИ СЕ** н. → **повр.** — Улетео [је] у ... литерарни свет храбро, противстављајући му се. *Михиз*. [ЕЛК: Чак хладна прецизност у изразу која се, таква, изразито противставља пометњи која (...) проговара.]
26. **ПРОТИВСТАЈАТИ** н. → **несврш. и уч. према ПРОТИВСТАТИ.** — [ЕЛИ: Уметност светлости противстоји уметности таме (...) – [П]редузетим непријатељским планским дејствима противстајала [су] наша унапред планирана противдејства (...). – Дакле, [то су] људи који противстоје читавом систему приватизације, у крајњем случају и животу који живе (...). – У касноведској књижевности разликују се три класе демона (...) које противстоје одговарајућим трима класама бића позитивног карактера (...).]
27. **ПРОТИВСТАТИ** с. → **устати против кога, чега, успротивити се.** — Краљ би постао господарем ... и огромне политичке моћи ... и њему нико више није могао противстати. *Јов. С.* [ЕЛК: Ал' у правној држава ваља да има нешто, што је кадро противстати свакој политичној струји. – [И] пођоше у Македонију на изгнање Турака, не судивши да гневу божју нико није моћан противстати.] [ЕЛИ: Ево, добровољно, не силом, сам дођох преда те, да говорим за браћу моју и противстанем ђаволу. – [Т]ражено је да се оснује пропаганда, којој би био задатак, да противстане пропаганди мађарској (...). – [М] морамо бити у стању да одговоримо ратом са суседима оне земље која се осмели да нам противстане (...). – Мене су насилно уклонили, али ме нису изобличили, пошто нико не може да противстане мојим речима. – Зато узмите на себе свеоружје Божје, како бисте могли да противстанете лукавствима ђавољим.]
28. **ПРОТИВУРЕЧИТИ** н. → **противречити.** — У мисалу ... је сам себи противуречио. *Водн.* [ЕЛК: Он ме зачуђено погледа и хоће да ми противуречи, но ја му не дам (...). – Жижићу је Дачић противуречио тиме да се могућим отцепљењем Црне Горе (...) не може довести у питање остатак Косова (...). – Само идиоти изричу такве тврдње. А њима противуречити, бесмислено је.]
29. **ПРОТИСЛОВИТИ** н. → **в. ПРОТУСЛОВИТИ.** — Најновија истраживања ... протуслове ... Шафарику. *Јаг.* [ЕЛИ: Свуд су га призивали, на свако весеље, нико му није смео протисловити и све је било како он хоће (...). – Ако се жели бити добар са њим, не треба му протисловити (...). – Но, не желим ти протисловити јер надасве поштујем слободну вољу (...).]
30. **ПРОТУРЕЧИТИ** н. → **противречити.** — Праведност је протурјечила ... свима могућностима његова живота. *Крањч. Стј.* [ЕЛИ: Моја жеља није да неком протуречим и да некога правим будалом. – Зар је неко сумњао да ће Хрватска једној Великој Немачкој смети да протуречи? – Ова претпоставка (...) протуречи генетичкој анализи из 2006. године (...). –

Пера је био најјачи и нико није смео да му протуречи (...). – [И]знесена је тврдња да изјава генерала протуречи изјавама овог сведока. – Запрепашћујуће је колико је пута овај крунски сведок у свом сведочењу сам себи протуречио.]

31. **ПРОТУСЛОВИТИ** н. → *против(у)речити*. — Он би могао и посјећи човјека који би се усудио да му протуслови. *Новак*. Такво негирање директно протуслови економској теорији. *Бак*. [ЕЛИ: Нико није томе протусловио јер је реч о неплодној, ритској земљи (...). – Осционом човеку се увек веровало, а сумњив је постајао онај који би му протусловио. – Међутим, (...) постаје очито да би Црква протусловила себи ако не би указивала на неморалност неких техника (...).]
32. **СУПРОТИВИТИ СЕ** сн. → (1) *речима или делом бити против некога или нечега, супротставити се, супротстављати се, одупрети се, одупирати се, (ус)противити се*. — Затим се с пушком у руци, кад по њ дошли, супротивио стражи, која га је имала ухапсити. *Буд*. [ЕЛК: [Ф]ранцуска министарска финансија (...) оштро се супротивила оцени Берлина да су „евро и Европа на судбоносном испиту“ (...).]
33. **СУПРОТИТИ СЕ** сн. → *в. СУПРОТИВИТИ СЕ*. — Совјет се није смио Карађорђу супротити ни у чему. *Вук*. Дјело ... руши неко друго дјело или се супроти неком туђем мишљењу. *Шим. С*.
34. **СУПРОТНУТИ СЕ** с. → *успротивити се, супротставити се*. — Бојала [се] супротнути се мужу. *Шен*. Морам овдје споменути да се овому приједлогу сад већ ни професори не усудише супротнути. *Кор*.
35. **СУПРОТСТАВИТИ СЕ** с. → *заузети супротан став према некоме, ставити се насупрот некоме, одупрети се речима или чином, успротивити се*. — Штета само што нисам старији, јачи да му се поштено могу супротставити. *Радул*. Каос треба превладати. Каосу се треба супротставити под цијену свог властитог живота. *Крл*. [ЕЛК: [З]ахтевао је од УН и мировних снага НАТО да се (...) супротставе „провокацијима“. – Британски боксер (...) изазвао је браћу Кличку да му се до октобра 2011. супротставе у рингу. – Донета је одлука да се комунисти оружаном борбом супротставе непријатељу (...). – У овом покрету још има чланица које не би волеле да се директно супротставе Вашингтону. – Економска ситуација (...) биће знатно унапређена ако се званичници ефикасније супротставе „прању новца“. – [Т]акође је позвао вернике, да се супротставе секуларизацији друштва. – Руси су били немоћни да се супротставе гранитној одбрани наше селекције.]
36. **СУПРОТСТАВЉАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према СУПРОТСТАВИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Он осети налет оног познатог осећаја дезоријентисаности – одбрамбеног механизма којим се тело супротстављало болу. – А ја од идеологије у књижевности не бежим. Ја јој се жестоко супротстављам. – У метежу су нестале велике породице које су се супротстављале Тјудорима (...). – Активисткиња (...) се оштро супротстављала диктатури у родној Румунији (...). – Британска флота супротстављала се Русији готово у свим приобалним подручјима (...). – Ценимо људе који се супротстављају пракси прања новца. – [Н]ије поштовао политику банке и савете полиције да се не супротстављају

пљачкашима (...). – [С]енатор Џон Мекејн супротставља се предлогу демократа да се постепено смањује број америчких војника (...).]

37. **СУПРОЋАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према СУПРОТИВИТИ (СЕ)*. — Миркова [се] кандидатура супроћавала аустријским интересима. *Јов. С.*
38. **ТРУЦАТИ, ТРУЦИРАТИ** н. → (кога, коме) *проговарати, пребацивати, прекоравати; пркосити*. — За време док су у свађи ... кад се ... нађу где, они се не гледају, него „труцирају“ једно другом. *Срем.* [ЕЛИ: Јел ти мислиш да сам се ја оженио зато да бих (...) труцирао бившој жени?]
39. **УПРЕТИ СЕ** с. → (2) *одупрети се, одбранити се*. — Он сам не може се упрети царској сили. *Вук.*
40. **УПРЕЧИТИ СЕ** с. → (2) *успротивити се, супротставити се*. — Где може она да му се упријечи и ... осујети све. *Лоп.*
41. **УСПРКОСИТИ (СЕ)** с. → *пркосно се супротставити, ударити у пркос*. — [ЕЛИ: Затим, као да ћу целом свету да успркосим, ударих га из све снаге (...). – Инак је кад нешто чинимо само да успркосимо његовој вољи (...). – Само зато да би се успркосили вољи Бога. – Мода је ове године нашла нови начин да се успркоси типично јесењем сивилу. – [П]ротекло [је] много времена од када се нешто на Земљи одважило да успркоси надмоћности Човека.]
42. **УСПРОТИВИТИ СЕ** с. → *показати противљење, неслагање, учинити противно чијој вољи*. — Да си се ти ... успротивио извршењу ове смртне осуде, тебе би већ били устријелили. *Крл.* [ЕЛК: Народи света морају заједно да осуде и успротиве се свим облицима тероризма (...). – [И]спружи руку и одузе му моколето, а Алберт се овога пута нимало не успротиви томе. – Бувар се не успротиви тој одлуци и они одоше (...). – [С]хватио [је] да му нема спаса уколико се не успротиви онима који су га довели на власт. – Кад се пренуо и разумео, он се врло одлучно успротиви њеној жељи. – То је било тако неправедно да је Хари већ отворио уста да се успротиви професору (...). – Али било да се она жестоко успротиви томе браку или (...) одушеви њиме, (...) њено држање неће бити ласкаво (...). – Концерту америчке певачице успротивила се 2007. конзервативна Исламска партија (...).
43. **УСПРОТИВЉАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према УСПРОТИВИТИ СЕ*. — [ЕЛИ: А не бих очекивао да би се лектор томе успротивљавао. – А успротивљавају ми се људи често управо зато што кажем оно што мислим.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

44. **УСПРЕЧИТИ СЕ** с. → *успротивити се*.
45. **ПРЕЧИТИ СЕ** н. → (2) *опирати се, противити се*.

2.5.3. Глаголи типа *предати се, потчинити се*

Табела бр. 36

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИНТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИНТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће рефлексивни, рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ или АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА)
	<p>Вољни чин АГЕНСА којим он себе ставља под контролу ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, уступа пред њеном вољом, захтевима и сл. (В. нап. 1)</p> <p>Ако је ситуација представљена као ДОСТИГНУЋЕ, агенс може пролазити кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНТА:	Особа		Особа (в. нап. б)
ПРИМЕРИ:	<i>Војници Становништво Жена</i>	<i>су се предали се потчинило се повиновала</i>	<i>окупатору. новом краљу. мужу.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголе ове скупине обухватили смо једним моделом из разлога економичности. За све њима означене ситуације заједничко је да се „сфера утицаја“ номинативног референта опада на уштрб „сфере утицаја“ дативног референта, и то као реакција на његово деловање. До тога обично долази услед надмоћи дативног референта у неком смислу (било да је у питању физичка сила, лични или институционали ауторитет и сл.), при чему се ипак подразумева да номинативни референт пристаје на такав исход: то је, заправо, једина преостала, али и даље кључна компонента његове „агентивности“. Да није тако, ситуација би се могла описати неким од глагола типа *супротставити се* (в. т. 2.5.2), међу којима се за већину овде представљених глагола може наћи антонимни парњак,

или би се пак ситуација транзитивно перспективизовала, нпр. с глаголом *покорити*. Заједничка семантичка компонента свих овде представљених глагола могла би се одредити као „својевољно не пружити отпор“ или „престати пружити отпор“.

2) У прву поткласу сврставамо глаголе типа *дати се*, *одати се*, *предати се*, *подати се*¹⁰², као и *(пре)пустити се*. За њих је карактеристично да су резултат рефлексивизације глагола који дају и назив општој класи глагола давања (тј. глагола материјалног трансфера), и њихови су типични представници. И овде се, дакле, ситуација заснива на схеми давања, где је номинативни референт уједно и иницијатор и предмет трансфера: он себе самог смешта у личну сферу дативног референта, који се може, у апстрактном смислу, замислити и као РЕЦИПИЈЕНТ. Конструкције с овим глаголима описују ситуације у којима дативни референт стиче апсолутну контролу над номинативним референтом, и то обично у физичком смислу.

3) Другу поткласу чине глаголи као што су *подвргнути се*, *потчинити се*, *подредити се*, а можемо им придодати и *подметнути се* и *подложити се*. И они имају нерексивне парњаке који образују трочлане конструкције, а ситуација опет подразумева да номинативни референт себе смешта у сферу контроле дативног референта, али више не посредством типичне схеме давања, већ „премештањем“ себе у простор испод дативног референта¹⁰³, на шта указује и глаголски префикс. Овим глаголима, односно овом реченичном моделу, придружује се и глагол *подјармити се*, чији пак прелазни парњак не гради дативну конструкцију (уп. *подјармити некога*, али не и **подјармити некога некоме*); слично важи и за глагол *покорити се*, који, као ни његов прелазни парњак, заправо нема ништа од семантике „премештања“. Контрола дативног референта односи се не на физичку сферу, већ на сферу „воље“ – номинативни референт губи слободу самосталног одлучивања и деловања.

4) Овој класи условно смо прикључили и глаголе *подлећи/подлегати (некоме)*. С једне стране, њихово значење ослања се на исту метафоричну схему

¹⁰² Творбена структура овог глагола није сасвим транспарентна (бар не из синхроне перспективе) – И. Клајн (2002: 268) примећује да није јасно да ли се ради о префиксу *по-* или *под-*.

¹⁰³ Посреди је метафора коју бисмо могли формулисати као ИМАТИ КОНТРОЛУ ЈЕСТЕ БИТИ ИЗНАД, или БИТИ СПУТАН (НЕЧИМ) ЈЕСТЕ БИТИ ИСПОД (НЕЧЕГ), односно КОНТРОЛА ЈЕ ГОРЕ, ПРЕДМЕТ КОНТРОЛЕ ЈЕ ДОЛЕ (Расулић 2004: 264–274).

као глаголи из претходно разматране поткласе, али с друге стране – у њима описаним ситуацијама, по нашем утиску, својевољни пристанак номинативног референта више је изузетак него правило.

5) Да би се могло сматрати да номинативни референт пролази кроз промену стања, неопходно је да аспектуални тип ситуације буде ДОСТИГНУЋЕ и да глагол буде рефлексиван. Промена стања огледа се у томе што номинативном референту укида или битно сужава способност самосталног деловања.

6) У објекатској позицији врло често се, метафоричким и метонимијским проширењем, могу наћи неособни номинали најразноврсније семантике, обично апстрактне. На тај начин може доћи и до знатнијег семантичког померања, односно развоја секундарног значења (уп. *предати се очајању, подвргнути се операцији, подлећи утиску / болести* и сл.). А истим механизмима проширује се и скуп могућих номинала у субјекатској позицији (уп. *Опна [звучника] се повинује законима физике* [ЕЛИ], *Доручак се подавао виљушкама* [ЕЛК] и сл.)

7) У ову класу можемо прикључити и неколико нереклексивних глагола нешто другачије семантике – *попустити/попуштати (некоме)* и *уступити/уступати (некоме)* – уз ограду да се њихова семантика заснива на нешто другачијој концептуализацији: агенс овде „престаје да улаже снагу“, односно „даје своју територију“. Односе се на ситуације у којима се номинативни референт обично не предаје контроли дативног референта, већ својевољно, у датој прилици, пристаје на његове захтеве (којима се противио).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. према ДАТИ (СЕ)*. — [ЕЛИ: Кад му се дајем потпуно на емоционалној основи, не видим разлога зашто не бих и на физичкој.]
2. **ДАТИ СЕ** с. → (1) *предати се, попустити, уступити*. — [РСАНУ: фиг. И Плате за њом, њој се срцем даде. – Немој се ти нигда очајању дати, | Разумна одважност успеху је мати.]
3. **ОДАТИ СЕ** с. (→ (2.б) *бити савладан чим, подлећи, препустити се; упустити се у што неповољно: ~ пороцима, ~ пићу*. — Бијаше се ипак свом душом одала некој сјети. Мул.) → (2.в) *попустити, приклонити се, подати се*. — Зашто ... да се ода *вољи човјека који жели само себи да угоди*. Вел.
4. **ПОВИНОВАТИ СЕ** сн. → *цсл. покорити се, покоравати се без поговора, бити послушан*. — Сваки члан мора се повиновати свим

решењима скупа и управе. *Ланч.* [ЕЛК: Љубоморно сам је чувао од туђих додира, не би ли се ноћас повиновала свим мојим захтевима и позама. – Као композитор, напустивши начела међуратне авангарде, делимично се повиновала диктату соцреализма. – [М]ајка се повиновала мојој жељи и ја бих се успавао (...). – Шта би се догодило да се Бела кућа тада повиновала обавези коју јој је прописао Конгрес (...)? – Руководиоци Фестивала повиновали су се одлуци суда и отказали пројекције филма (...). – Да то нису били Руси који су се повиновали наредби великог кнеза? – [В]ојводе су (...) бранили своје положаје, одбијајући да се повинују официрима које је Михаиловић слао по Југославији. – [О]дбио је да узурпаторима преда кључ цркве и поред изричитих наредби епископа Артемија да му се повинује као „канонском Епископу Рашко-призренском“.]

5. **ПОВИНУТИ СЕ** с. → **цсл. *повиновати се***. — Али с уздахом се повинуо вољи своје јаче половине. *Поп. Ј.* [ЕЛИ: И још увек не желим да се повинем правилима живота (...). – [Т]о је било довољно да се повинем њеној одлуци. – Да се повине вољи властелинској и да покоран кунић буде? – Кад неко каже да је Зека алфа и омега Партизана, значи да се повинуо свом Дону и љуби му руке где год стигне... – Наша деца су генији и не треба да се повинемо туђим критеријумима. – Он се повину тој неописивој сили, као што чини готово сваке ноћи. – Мали чланови Уније морају се повинути водећим члановима често, ако не увек, на штету сопствених интереса.]
6. **ПОВИЊАВАТИ СЕ** н. → ***несврш. и уч. према ПОВИНУТИ СЕ***. — [ЕЛК: Повињавајући се жељи неких педагога, звали су Бувару „ујаче“ а Пекишеа „чико“ (...). – Средња активност небројено много молекула у групи, повињава се, математичком законитошћу, основним законима трансформације топлоте (...).] [ЕЛИ: Да сте свети Венсан де Пол[,] ви бисте друкчије радили, јер бисте имали његов карактер. Ви се повињавате вашем.] [ЕЛИ: [Ј]а се повињавам без роптања својој лошој судбини, јер ви нисте хтели да она буде боља. – Мене не треба учити – рече он – да је ред да се повињавам једном тулумбашу. – Ово он учини, не што се бојао мука и смрти за Христа, већ што се повињавао речима Христовим (...). – Мачек се повињавао одлукама, задржавајући међутим у Хрватској одрешене руке.]
7. **ПОДАВАТИ (СЕ)** н. → ***несврш. и уч. према ПОДАТИ (СЕ)***. [ЕЛК: Кад је очајан, човек се лакше подаје пустоловинама. – Тај немачки утицај преовлађивао је, и он се сав подаје њему. – [П]остаје сувише склон да се подаје сетним мислима. – По себи се разуме да се жене из села подају чиновницима замка. – Доручак се подавао виљушкама. – Пун разумевања за путеве и заблуде своје генерације и посленике које је упознао, није се подавао њиховим разлозима (...).]
8. **ПОДАТИ СЕ** с. → **(1) *попустити под притиском, не издржати притисак***. — Ристићева је заслуга што се Србија није подала Аустрији. *Јов. С.* → **(2.б) *предати се у чију власт, на чије располагање; не одолети чијем полном прохтеву***. — Лепу Јелку убио неки мађарски војник што му се није хтела подати. *Рад. Д.* [ЕЛК: [Њ]ена господарица [је] дошла већ дотле да се пода судбоносној страсти (...). – Народ месту

одакле је скочила, не желећи да се пода Турчину, даде име Девојачки камен (...). – [С]ваки онај ко се пода женским чарима мора погинути. – Нећемо се ослободити својих снова тиме што их критикујемо. Морамо сасвим да се подамо њиховој сили (...).]

9. **ПОДВРГНУТИ СЕ** с. → (2) **покорити се чијој власти, вољи, потчинити се.** — Рођена нас браћа издадоше, туђину се сами подвргоше. *Хар.* Маша гледајући га у очи осјећа на себи његову снагу и мушку силу и дође јој воља да се тој сили подвргне. *Ћип.* [ЕЛК: Осетио је (...) да му је саветник (...) препоручио да се због своје анемије подвргне навикама овдашњих болесника (...). – [Траже] да се добровољно подвргнемо вољи музичких кланова и политичких ментора. – Монголски владар Кине Кублај-кан захтева од Јапана да му се подвргне. – Но ипак се поставља питање је ли тај нови свјетски поредак тако вриједан стремљења и што губимо ако му се подвргнемо. – [Влада је] инсистирала да нам „Москва нареди“ да се подвргнемо команди издаје, то јест Дражи Михајловићу.]
10. **ПОДЈАРМИТИ СЕ** с. → **покорити се чијој власти, чијем утицају.** — Масе су ... биле спремне да се ... подјарме сваком „репрезентанту“ богова и сила. *СКГ 1937.* [ЕЛИ: Или ћу се подјармити менталитету људи око себе и препустити се да ме (...) однесу? – [М]и живимо у демократској држави и не желимо се подјармити никаквој диктатури.]
11. **ПОДЛЕГАТИ** н. → **несврш. и уч. према ПОДЛЕЋИ.** — Она је подлијегала свакој новој тузи. *Мул.* У тој борби појединца са читавом управом, појединац је редовно подлијегао. *Чол.* [ЕЛИ: Не подлежем притисцима. – [О]чито је да не волим конвенционално и не подлежем тим диктираним и наметнутим празновањима. – Подлежем својим нарцистичким поривима и испуњавам себи жељу. – [Т]ај страх од самог страха убија сво достојанство у човеку. Натера те да клечиш и подлежеш његовим наређењима. – Подлежеш вољи, а што је најгоре[,] подлежеш партијској вољи.]
12. **ПОДЛЕЋИ** с. → (2.а) **фиг. покорити се, потчинити се чијем утицају, чијој власти.** — Није могао ... да не подлегне јаком дојму липањског јутра. *Крањч. Стј.* Онда је подлегла [оцу Бонавентури] и сада сам ја морално одговоран за њена властита протусловља. *Крл.* [ЕЛК: Чини се, ипак, да је Гароне подлегао притисцима амбициозних продуцената (...). – [Р]адило се о народу који се није дао уплашити нити подлегнути Хитлеровим триковима.] → (2.б) **фиг. бити савладан, побеђен.** — Говорио је да ће централне власти, прије или послвије, свакако подлећи Антанти. *Мишк.*
13. **ПОДЛОЖИТИ СЕ** с. → **постати подложен, покоран, послушан, покорити се, подврћи се чијој власти.** — Волимо сви изгинути и име српско утаманити него се овим зулумћарима подложити. *Нен. Љ.* У то се доба Дубровник подложи републици млетачкој. *Шши.* [ЕЛИ: Поуздајем се да ћеш Ти управити свим стварима ако се подложим Твојој вољи (...). – Овако каже Јехова (...): ’Докле ћеш одбијати да ми се подложиш?’ – [Да ли заслужује] поштовање од целе Европе или од ЕУ-политичара јер им се подложио? – Тата је на то дрекнуо – да се подложио сотони!]

14. **ПОДМЕТНУТИ СЕ** с. → *потчинити се, постати зависан.* — Пијемонт ... најслободнији у Италији, жртвовао се и подметнуо се мисли талијанској. *Павл.* [ЕЛК: Подметнули су се Робертсону, што је неукусно, као што се Коштуница подметнуо новој америчкој администрацији.]
15. **ПОДРЕДИТИ СЕ** с. → *повр.* — Клеон је с одредом ... пришао Еуну и подредио му се. *Пов. 1.* [ЕЛК: Велики свирачи морају да знају да се подреде оркестру. – А када дете схвати да је родитељ јачи[,], оно уради нешто што је важно – подреди се родитељу. – [У]спео је да равномерно распореди снагу и да се потпуно подреди колективу. – [Д]а би уопште могао да функционише као члан друштва, он мора да се подреди доминантном мишљењу (...). – Племство се подредило његовој власти и заклело на верност.] [ЕЛИ: У већини таквих уговора стоји да је твоја обавеза да се подредиш инструкцијама послодавца.]
16. **ПОДРЕЂИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ПОДРЕДИТИ СЕ.* — [ЕЛК: А ја се подређујем одлуци вашег величанства. – Нема разлога да тргујемо и да се подређујемо интересима ЕУ. – Још од детињства смо навикнути да се подређујемо туђој вољи (...). – Јер кад сте члан једне странке, морате да се подређујете политици те странке. – Пасивно се подређујете мишљењу одређене групе јер мудро закључујете да одређеном клану морате припадати.]
17. **ПОКЛОНИТИ СЕ** с. → **(4) покорити се, потчинити се.** — Неће ти се он поклонити да му златну јабуку даш! *Вукић.*
18. **ПОКОРАВАТИ {СЕ}** н. → *несврш. и уч. према ПОКОРИТИ (СЕ).* [ЕЛК: [О]на се ћутке покорава једином богу свог мужа Јакова. – Патријархална околина (...) рано научи дете да се покорава породичном ауторитету, обично оцу (...). – [С]уд је увео законски преседан одбијања сваке жалбе[,], тако да се оптужени само покорава одредбама суда. – [То] је општи закон природе којем се покорава цела васиона. – Ја се покоравам вашем избору и надам се Господ помоћи Цркви својој (...).]
19. **ПОКОРИТИ₁ СЕ** с. → *постати покоран, послушан, потчинити се утицају чије воље.* — Осјети да се мора свакој жељи господина шумара покорити. *Кос.* Неће да се покори вољи. *Адум.* [ЕЛК: [З]а успостављање универзалног суда потребно [је] прихватање држава које желе да се њему покоре (...). – Није ли Свевишњи (...) саветовао Јеврејима да се покоре вавилонском цару (...)? – [О]н је уверавао пуковника да су они, заједно са народом, вољни да се покоре сили која долази (...). – Али и кад не бих преварио, не могу да му се покорим, нећу да се покорим тој риђој варалици.]
20. **ПОПУСТИТИ** с. → **(2.а) престати се противити, постати помирљивији.** — [ЕЛК: Син је моје покојне сеје (...), па просто немам срца да га млатим. Кад му попустим, савест ме гризе (...). – [А]ко, мада није више гладно, поново тражи јело, попустите му: (...) брзо ће се покајати. – Нећемо попустити уценама нити ћемо пристати на компромис. – У једноме нећу никоме попустити, а то је трагање за истином (...).]
21. **ПОПУШТАТИ** н. → **(1) несврш. и уч. према ПОПУСТИТИ.** [ЕЛК: [С]премна [сам] не само да вам се у најглавнијем потчињавам него ћу

вам у свему попуштати. – [Р]азговори о решавању проблема не значе да ће Влада попуштати притисцима. – [И]скуства његовог дугог живота поучише га да није добро попуштати свом гневу. – Ја ћу тебе, псето маторо, послати да свиње пасеш зато што си утајио истину и што попушташ младићу. – Јово Бакић, социолог, каже да Тадић јесте више попуштао Коштуници (...).]

22. **ПОТЧИНТИ СЕ** с. → *наћи се у чијој власти, покорити се, подредити се*. — фиг. Игре свјетлости потчинит ће се циљу. Уј. [ЕЛК: За Србе је Наполеон казао Метерниху: како су они већ хтели да се потчине Аустрији (...). – А ипак, они ће сви радије све уништити него да се потчине Саурону (...). – [Траже] да Москва хитно изда упутства да се потчине Михаиловићу у заједничкој борби (...). – Харадинај је изашао на слободу, под условом да се потчини инструкцијама Мисије УН. – [М]едеја се претвара као да се потчинила краљу Креонту (...). – Срео сам се са међународним званичницима (...), али се нећу потчинити ничијој наредби (...).]
23. **ПОТЧИЊАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПОТЧИНТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Ако се потчини, не потчињава се вама већ свом апетиту. – Према договору, Црноморска флота се не потчињава украјинским властима. – [Обавештава их] да „Србија не жели рат и ... да се потчињава њиховој одлуци о судбини Босне и Херцеговине (...). – Постоји и Украјинска грко-католичка црква (...), која се потчињава Ватикану. – Ја нисам у стању да се потчињавам мрачној сили која прима обличје шкорпије.]
24. **ПРЕДАТИ СЕ** с. → (1.а) *прекинувши, напустивши отпор у борби, у игри, утакмици признати се побеђеним, престати противити се*. — [ЕЛК: [В]ерује да ће се [његов клијент] предати властима у року од два месеца. – [Н]аписао [је] писмо родитељима у којем је навео да ће се предати полицији. – Био сам већ одлучио да се предам вољи Божијој (...). – Његова јединица (...) предала се Немцима (...). → (1.б) *попустити, уступити пред тешкоћама, прихватити стварност онакву каква је, помирити се са судбином*. — Из почетка је викао, љутио се, претио, али се постепено свикне и мирно преда судбини. Дом. Предала се неизбјеживом удесу. Бег. → (2) *ступити у полне односе с ким, подати се (о жени)*. — Руке јој се рашире и била је готова да му се преда. Бен. Одмах још ноћас да је одведе, да му се бесно преда уздрхталим телом. Каш. [ЕЛК: Предала се Маурисију Бабилонију без отпора, без стида, без формалности (...).]
25. **ПРЕПУСТИТИ СЕ** с. → *предати се некоме, нечему*. — Нека увене моја младост и лепота, али ... нећу се дати понизити, препустити се гаду. Бар. И она ... тако се томе препустила да је као из даљине слушала све оне гласове ... око себе. Ивак. [ЕЛК: Међутим, мало је оних који ће хладнокрвно да се умире и препусте се дубини. – Уколико се препустимо ловцима на профите, брзо ћемо изгубити осећај за озбиљност проблема (...). – Ја сам се обично противио масовној психози, али у случају Солжењицина препустио сам се њеном утицају (...).] [ЕЛИ: Она му се препустила, пушта га да ради с њом шта хоће.]
26. **ПРЕПУШТАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРЕПУСТИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Опружи се, затвара очи, препушта се сунцу.] [ЕЛИ: Што више

стари, више се препуштам вољи Божјој (...). – Међутим, сценска шминка је нешто друго и тад се препуштам професионалцима. – Толико је зрачио да и људи у његовој околини нису могли да га пренебрегну и напосто су му се препуштали.]

27. **ПУСТИТИ СЕ** с. → (3.б) *предати се сасвим чему*. — Сну се пусти. *Поп. В.* [ЕЛК: Дело у ком је славни нобеловац скупио мисли које је бележио целог живота може да дирне оно (...) најлепше у теби. (...) Ако му се пустиш.]
28. **ПУШТАТИ {СЕ}** н. → *несврш. и уч. према ПУСТИТИ СЕ*. [ЕЛИ: Приказујеш му (...) да си на неки начин очајна, његова, да му се пушташ (...).]
29. **УСТУПАТИ** н. → *несврш. и уч. према УСТУПИТИ*. — [ЕЛИ: Најзад, уступајући усрдним молбама сабора епископа и свега народа, он ступи на архијерејски престо и против своје воље.]
30. **УСТУПИТИ** с. → (3.б) *(некоме) препустити првенство (некоме), показати се слабијим, горим (од некога), заветати (за неким)*. — Ми војске имамо доста и ... Турцима ни мало у храбрости нећемо уступити. *Нен. М.*

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

31. **ПОПУШТИТИ** с. → *покр. в. ПОПУСТИТИ. И-Б Рј.*
32. **ПОТХАРАЧИТИ СЕ** с. → *покр. покорити се, предати се (непријатељу).*
33. **ПРЕКЛАЊАТИ {СЕ}** н. → *несврш. и уч. према према ПРЕКЛОНИТИ (СЕ).*
34. **ПРЕКЛОНИТИ СЕ** с. → (2) *фиг. покорити се, потчинити се.*
35. **ПУШТАВАТИ {СЕ}** н. → *покр. в. ПУШТАТИ (СЕ).*
36. **ПУШТИТИ СЕ** с. → *дијал. в. ПУСТИТИ (СЕ).*
37. **УСТУПЉИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према УСТУПИТИ.*

2.5.4. Глаголи типа *додворавати се*

Табела бр. 37

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ, ДОСТИГЊУЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА) (в. нап. 4)
	<p>Вољна вербална или невербална радња (АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ или ДОСТИГЊУЊЕ) АГЕНСА коју он предузима верујући да ће на њих ЦИЉАНА ОСОБА позитивно реаговати и да ће тиме агенс стећи њену наклоност (в. нап. 1)</p> <p>Ако је ситуација представљена као ОСТВАРЕЊЕ, агенс пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа
ПРИМЕРИ:	<i>Службеник Младић Студент</i>	<i>се улизивао се удварао се додворио</i>	<i>директору. девојци. професору.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Радње које агенс предузима могу бити најразличитије природе. У типичном случају агенс их предузима самоиницијативно, верујући да одговарају жељама, потребама или очекивањима дативног референта, односно да му користе. С обзиром да прави циљ агенса није добробит дативног референта, већ стицање његове наклоности (и, вероватно, прибављање користи себи), често се подразумева да агенс своје праве намере крије, односно да дела неискрено. Обично постоји и изразита неравнотежа између перципиране „моћи“, односно статуса номинативног и дативног референта, тј. први се у односу на другог, у било ком смислу, налази у зависном, подређеном положају. Уколико дата конструкција означава ОСТВАРЕЊЕ (*Додворио му се, Уласкао му се*) у први план се истиче исход, тј. чињеница да је агенс успео да стекне наклоност дативног

референта, а конкретна природа радње или радњи које су довеле до тог исхода потискују се у други план, мада увек могу бити конкретизоване одговарајућом одредбом средства или начина.

2) Агенс пролази кроз промену стања утолико што стиче другачији статус у очима дативног референта.

3) Глаголи као што су *додворавати се* могу се односити на било какав агенсов ангажман, код других је пак посреди обично физичка активност (*умиљавати се*), а поједини глаголи ограничени су на ситуације где је агенсов ангажман искључиво вербалног карактера, па спадају (и) у глаголе говорења. Глаголи као што су *ласкати*, *подилазити* подразумевају упућивање (обично у некој мери претераних и неискрених) похвала и комплимената дативном референту, односно било ком аспекту његове личне сфере, док се глаголима као што је *улагивати се* потенцира да су агенсове изјаве лажне и неискрене. Као глаголи говорења, могу се употребити и са изричном декларативном клаузом (*Успављују га, подилазећи му да је део „небеског народа“.* – *Ми без сумње можемо себи поласкати да нам је ранијим случајевима пошло за руком (...)*. [ЕЛК]), а могу се срести и примери реализације с допунским номиналом у ППК на+Л, слично глаголима *честитати* и *захвалити се* (уп. *Поласкао сам председнику на напорном раду (...)* [ЕЛК]).

4) Семантичку улогу која се везује за дативног референта није лако једнозначно одредити. Ако глагол подразумева агенсов вербални ангажман, дативни референт уједно је и АДРЕСАТ; ако предузима какве радње у корист дативног референта, он се може сматрати и БЕНЕФИЦИЈАРОМ; а пошто је битна семантичка компонента позитивна психолошка реакција дативног референта, може му се, као секундарна, приписати и улога ДОЖИВЉАВАЧА (томе у прилог говори и чињеница да поједини глаголи развијају и секундарно значење „пријати, годити“, с неособним субјекатским номиналима конкретне или апстрактне семантике: *Његов поступак ми је ласкао*).

5) Велика већина глагола је рефлексивна. Од оних који нису, неки имају и транзитивну употребу (с измењеним значењем): *Лацкајте их и заваравajte [Турке] како најбоље знате.* – *Милују, грле и теташе несрећно момче Јована.* (РМС).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДВОРИТИ** н. → (2) *песн. указивати пажњу, угађати женској особи настојећи задобити њезину наклоност, удварати (се)*. — Одонда Ергер почешће залази у Брунов дворац, Јелки страсно двори. *Марк. Ф.* [РСАНУ: Оне вољу оне, који се не мисле женити, него само удатима дворе. – Због тога што Аници двори каплар баш да га убије.] [ЕЛИ: За почетак престани да постављаш глупа питања и почни да ми „двориш“.]
2. **ДОДВОРАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ДОДВОРИТИ СЕ*. — [РСАНУ: Помисли одма: добар почетак, те јој се стаде што већма може додворавати. – Режим Цветковић–Мачек ... додворавао се силама Осовине.] [ЕЛК: Иако је био човек партије на власти, није се додворавао никоме (...). – А било је и оних који сматрају да се и на овај начин држава додворава потрошачима. – [Н]а њега се сручила читава бујица оптужби (...) да се „додворава Москви“ (...). – Многе [телевизије] су се додворавале новој поткултури, младима упарађеним за излазак (...). – Ипак, књижевност се повремено додворавала заблудама и интересима дневне политике (...).]
3. **ДОДВОРИТИ СЕ** с. → (1) *ласкањем, удварањем омилети коме, задобити чију наклоност*. — Имао кћерку за удају па се осим младој дјевојци инжењер Павковић хтио додворити и њену оцу. *Сим.* Већ неколико дана, да би се додворио оцу, иде на зборове. *Ћос. Д.* [ЕЛК: Највећи број представа покушава да се додвори укусу оних који имају паре (...). – Хтела је само да ти поласка, те да се тиме додвори и умили Варвари Петровној (...). – [М]инистри таквим изјавама покушавају да се додворе западним званичницима (...). – Неко је хтео да се додвори јавном сектору, неко бирачима, а сви су хтели да аванзују пред изборе. – [П]артијски функционери [су] седамдесетих година прошлог века, да би се додворили Титу кад је пловио Савом, обећали да ће срушити све сојенице (...).]
4. **ДРАГАТИ СЕ** н. → *умиљавати се*. — [РСАНУ: Кад је учила, да је поручник – гост Асановић у пијаном стању, готово гласно [је] понављала тврдње и тако се драгала Обраду.]
5. **КАДИТИ** н. → (4.) *фиг. ласкати, удварати се, улагивати се коме*. — Криво [му је било] што тај човјек који је кадио целом свету нађе баш њега да удара кадионицом по глави. *Јов. С.* Додијало овако кадити свакој шуши. *Ћон.* [РСАНУ: Није нам ни ка крај памети, да овдје кадимо земаљској влади. – Не гледају се зуби полоњеном коњу, али вала – нећемо му ни кадити као да је бог зна шта. – Па опет се неки господски ћоравци нашли да му каде. – Са ропском послушношћу служи [штампа] овом друштву ... кади и најлошијим и најреакционарнијим владама.] [ЕЛК: То му је згодно. Ту је либерализму кадио. Боји се!] [ЕЛИ: [Научио је] да је само ваљана штампа која пише о његовим „успјесима“ и која му кади. – Такође му је узето за зло што је за време рата „кадио“ окупационом режиму, уплашен да га колега (...) не денунцира (...).]
6. **КАЖОЛИРАТИ** сн. → *фр. (по)ласкати, имиљавати се, улагивати се*. [ЕЛИ: Влашка агитација превршила је сваку мјеру (...) па се тим људима више не кажолира (...).]

7. **КЛАЊАТИ СЕ** н. → (2) *фиг. ласкати, улагивати се*. — Но брзо се примири с утјехом да се неће морати бар својим досадањим колегицама клањати. *Коз. Ј.* Зар нису и владаоци и песници унеколико једнаки: воле да су сила, воле да им се клања множина. *Нуш.*
8. **КУРИСАТИ**₁ н. → *фр. варв. удварати се, улагивати се*. — Велечасни ... курише чистој Сузани. *Матош.* [РСАНУ: Сад се он шпацира са богатом Еврлином по њеној башти, па јој курише на смрт и живот. — Ословљавати је ријеч из онога доба кад су жене Сомборке славенизирале и кад су им мушки курисали језиком Милована Видаковића. — Појео [је] ... вешкорпу крофни, и то ... док је пре ручка курисао домаћици.]
9. **ЛАСКАТИ** н. → (1) *претеривати у похвалама пред оним који се похваљује, неискрено хвалити некога у његовом присуству*. — Управо, покушавали су да му ласкају, јер он је сва њихова ласкања ... одбијао са презрењем. *Андр. И.* [РСАНУ: Била је права краљица ... којој се ласкало више но и једној. — Он може да има свега у избиљу, многи ће му ласкати ... но неће га поштовати. — Србин не ласка сестри, не умиљава јој се ... али је у срцу носи. — Ви ћете отићи к тому ... човјеку и ласкати му и лизати се око њега ... док га ... не одобровољите.]
10. **ЛАЦКАТИ** н. → *покр. ласкати; гладити, мазити*. — Јеси ли владалац па да ти се лацка? *Грол.* [РСАНУ: Кад су морали [чиновници] као слуге лично зависити од слугу краљевих, и често лацкати и удварати се удворицама његовим. — Ако мислиш, да ти лацкам, а ти ме запитај и опет.]
11. **МИЛОСТИТИ** н. → *необ. чинити некоме милост [РСАНУ: угађати; удворички се понашати (према некоме), додворавати се]*. — Мислиш ли му ти милостит', израиљски народ не да. *Кост. Л.*
12. **ПОДИЛАЗИТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОДИЋИ*. [ЕЛК: [П]отцењују своју публику, тако што јој својим репертоаром веома често подилазе, уместо да је ремете и провоцирају (...). — А политичари су ту да подилазе маси. — [О]ни истовремено (...) изражавају опредељеност ка ЕУ и подилазе националистичким осећањима становништва. — На тој стази искрсли су бројни архитекти (...) који подилазе наручиоцу (...). — Сензационализам, популизам и конзумеризам подилазе свету ниског укуса. — Прави пророци не подилазе ни власти ни народу. — Гувернер се не бира на изборима, па не мора подилази јавном мњењу (...).]
13. **ПОДИЋИ** с. → (4) *(коме) фиг. ласкањем стећи чију наклоност*. — За то не бери бригу. Умећу ја њему подићи како ваља. *Глиш.* Причај ... како си је салетао и подишао јој. *Срем.* [ЕЛК: [У]осталом, ни избором песама није се трудио да подиђе публици. — Неко ко уме да подиђе свом надређеном или коме већ треба ће бити на вишем ступњу. — Само ти кнез подиђе ћерци, али јој тако подиђе да се она у њега лудо заљуби. — А критичари желе да подиђу тривијалној књижевности коју пишу жене и кажу (...). — Кривица зато не пада само на вође него и на оне који желе да им подиђу, ласкавце и обожаваоце (...). — Подишао ми, проклетник, обрлатио ме ласкањем. — И богами је Петар подишао козацима и стекао њихово поверење (...).]

14. **ПОЛАСКАТИ** с. → *угодити коме исказавши му нешто ласкаво, угодно*. — Вратит ће се Антек па ће бити и газда – поласка јој бака. *Бен*. [ЕЛК: [М]аркиза је сматрала за потребно да поласка жени која је била толико вешта (...). – Него, ја не буди лењ – те јој опет поласках (...). – Поласкајте му малко, и он ће вам све сам одати. – Генералу је фраза поласкала, ганула га и веома му се допала (...). – Никад ме нико до тада није молио за подршку, и ова прилика је веома поласкала мом самољубљу. – Више бисте ми поласкали веровањем да сам искрена. – Познаваоци су поласкали Лисјеновој таштини, својственој писцима (...). – [О]вако му је године 1805, веома поласкало да се ожени госпођицом Маријом-Лујзом (...). – У говору је поласкао Турцима и похвалио Травник као важан град (...).]
15. **ПРИДВАРАТИ СЕ** н. → (1) *несврш. и уч. према ПРИДВОРИТИ СЕ*. → (2) *удварати се*. [ЕЛИ: Не знам (...) како јој се придварао и како се њоме оженио. – Остало им је да налазе заједнички језик с јунаком-бастардуром, да му се придварају и стичу га за свога заштитника.]
16. **ПРИДВОРИТИ СЕ** с. → *додворити се*. — [ЕЛИ: [Б]аш се потрудио (...) да се придвори широким народним масама које ће га подржати (...). – Зато је и оволики напор режима на власти да им се придвори и нас затрпа (...). – [Х]тели су да му кажу да је сер Ејмори деловао самостално да би се придворио Тајвину.]
17. **ТЕТОШИТИ** н. → (око некога, некоме, некога) *брижно и нежно се старати о некоме, угађати некоме, пазити некога; нежно се обраћати (некоме), умиљавати се (око некога, некоме), миловати, мазити*. — Ратковић ... је тетошио и једној и другој. *Коз. Ј.* [ЕЛИ: Добро, хоћеш да чујеш како ти тетошим (...)? – Док сам ја студирао[,] наша држава је тетошила и угађала Црногорцима (...).]
18. **УДВАРАТИ (СЕ)** н. → *лепим речима и понашањем настојати да се стекне нечија наклоност*. — Он је удварао лијепој ... *Олги*. *Новак*. Стао [је] облетати око Љубице и удварати јој се као какав ... кавалер. *Ранк*. [ЕЛК: Да не замишљате да се господин Елтен мени удвара? – [О]вај теолог млађе генерације има храбрости да се не удвара јавности (...). – Власт која мора да се удвара бирачима јесте неупоредиво боља од власти која је бахато незаинтересована за плебс. – Није посао парламента да се удвара било којој амбасди. – Оптуживали су ме да се удварам публици. – [С]ве партије су се пред изборе удварале синдикатима (...).]
19. **УДВОРАВАТИ СЕ** н. → *УДВОРИТИ СЕ*. [ЕЛИ: [Н]е оправдавам ово, нити се неком удворавам, него говорим онако како ће највероватније бити. – Не могу веровати да се и ти полако удвораваш београдским лоповима који су нас опељешили. – Сони је данима дроблио о томе (...), па је морао да се удворава потрошачима. – То што се сада удворава (...) Западу је само његов циничан начин да све нас прави будалама. – [А]ли тако не треба да говори један политичар како би се удворавао убицама. – [Н]ајстарији брат ми се највише удворавао, стално ме је додиривао и пружао ми пића.]
20. **УДВОРИТИ СЕ** с. → *лепим речима, ласкајући и чинећи услуге препоручити се, задобити нечију наклоност, додворити се*. — Машта ... шта би учинио да се удвори тој идеалној жени и задобије њену милост.

Цар М. Чини [му се] да деда не обраћа довољно пажње на њега и смишља чиме би му се удворио. *Макс.* [ЕЛК: Олбрајтова [жели] да се удвори утицајном председнику сенатског Комитета за међународне односе (...).] [ЕЛИ: Моји критичари налазе да сам ја својим непомирљивим ставом према большевичкој Русији (...) хтео да се удворим Немцима. – Ја га врло добро знам и ко је и шта је (...) и за ким је скакутао да би му се удворио. – [К]раљ Никола [је] објавио рат Јапану да би се удворио царској Русији (...).]

21. **УЛАГАТИ СЕ** с. → *додворити се улагивањем, ласкањем*. — Морамо те славити да ти се улажемо. *Змај.*
22. **УЛАГИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према УЛАГАТИ СЕ*. — Веселиновић је мрзео људе који се улагују власти. *Глиг.* Улагује [се] мојој жени. *Ивак.* Сам се њојзи причом улагива. *Хар.* [ЕЛК: И зато су око Софке трчали сви и као улагивали су јој се (...) – Био је човек кога се бојао и коме се улагивао сам турски султан (...). – Понекад се својој снаси улагивао, понекад ју је плашио. – А то ће ти се десити ако само прионеш сувише хвалити их и улагивати им се у тој удворичкој гомили (...). – [А]рмије званичних пискарала (...) су се до гађења улагивали Чаушескуу (...).] [ЕЛИ: [О]н [је] још једном доказао како се никада није улагивао укусу публике (...).]
23. **УЛАГОДИТИ СЕ** с. → *(некоме) учинити по вољи, угодити; подесити држање према некоме, прилагодити се*. — Тко није хтио да се пуку улагоди није могао у јавности да живи. *Баз.* [ЕЛИ: [В]аљда у намјери да се улагоди Осман паши, пусти војника одмах на слободу.]
24. **УЛАСКАТИ СЕ** с. → *стећи нечију наклоност ласкајући, додворити се; допасти се, свидети се*. — Он ... се знао уласкат господи. *Мул.* [ЕЛК: [Ј]ош ћу више морати на њу намигивати, да јој се уласкам. – Онда бих знао чиме бих се опет уласкао Владиславу и Бакачу. – Вашем синовцу нећемо главу одрубити зато да се уласкамо Лихтенштајну.]
25. **УЛИЗАВАТИ (СЕ)** н. → /= улизивати се (1)/ *несврш. и уч. према УЛИЗАТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: Наравно, не улизавам ти се нити имам потребе (...). – Признај да се улизаваш Малиши! – [О]н би хтео да баца (...) све принципе спољна политике кад нека друга земља почне да нам се улизава и да шени (...). – Она се очигледно улизава албанским шовинистима и расистима, као и многи Црногорци (...). – [И]сти ти ционисти којима се Дража улизивао су бомбардовали Србију (...). Наравно да је сад тај Душко (...) вредан спомена, да би се Веснина ћерка могла Хрватима улизавати (...).]
26. **УЛИЗАТИ СЕ** с. → **(3)** *додворити се, улагивати се*. — Успео је да се улиже старцу. *Чипл.* [ЕЛИ: Не говорим то (...) из жеље да се свима додворим и улижем (...). – То ја мало да се њему улижем. – Учланиш се у странку, улижеш се неком моћнику (...). – [Р]ећи ћу само да сам згранут МБ-овим потезом да на Дачију окачи звезду и тако се улиже народним масама. – И да ли је то једини коментар или би Влада могла да се пита да ли треба да се труди да се улиже НАТО-у (...)? – Јадранка Косор није пропустила сјајну предизборну шансу да се додатно улиже националистички настројеним бирачима (...).]

27. **УЛИЗИВАТИ (СЕ)** н. → (1) = *улизавати (се)*. [ЕЛК: ПР не треба да се улизује шефу већ треба да креира и гради свој посао. – [Ђ. Б. је познат] по томе што се улизује једној публици док пљује другу. – [М]ањинске странке виде само своју националну културу, сви се улизују цркви. – Пази, на Лепомира вичеш, сценске раднике поткупљујеш, портиркама се улизујеш, тако то иде (...)] [ЕЛИ: Додворавао се такође и краљици, улизивао Израелцима, пузио пред корпорацијским силецијама (...)]
28. **УМИЛИТИ СЕ** с. → (некоме) *постати мио, ући у вољу (некоме), стећи нечију наклоност*. — Ленка [је] гледала да јој се умиле. *Рист*. Пошаље ... милоште само да се умиле силном цару. *Брл*. [ЕЛК: Шта ако (...) заговорници неучествовања Србије у НАТО-у желе да се умиле Русији? – Хтела је само да ти поласка, те да се тиме додвори и умиле Варвари Петровној (...). – Рикарди је покушао да јој се умиле на све могуће начине, али није могао да јој поврати ранију веселост. – Они ће (...) повећати вредност акција компанија којима управљају и тако се умилити финансијском тржишту.]
29. **УМИЉАВАТИ СЕ** н. → *настојати да се постане мио, да се стече наклоност*. — [ЕЛК: Жена је као мачка: ко је помилује, томе се и умилјава. – Ђурђе је почео да се умилјава жени, пред свима (...). – Славиша је намигивао Ивани. И моје другарице, као по команди, почеше да му се умилјавају. – По Черњајеву, премијерка се смишљено „умилјавала“ Горбачову и „шармирала“ га (...). – Моћни су се тада умилјавали нижој класи. – Они су певали, пили, смејали се и умилјавали се девојкама (...).]
30. **УМОЛИТИ СЕ** с. → *стећи милост молбама (или молитвама), умилостивити некога*. — Да ... врату душу поклониш, не би ли ти се он смиловао, када се богу умолити не можеш. *Јурк*. Овога је послао старац да се ... умоли једној баби ... да му длаку греха опрости. *Вукић*.
31. **УМОСТИТИ СЕ** с. → *постићи нечију наклоност, сложити се с неким*. — Наја ми је као добар дан, и њој ти се неће бити тешко умостити. *Вес*.
32. **ЧАПРАЗДИВАНИТИ** н. → (2) *тур. фиг. разговором забављати некога ко је докон, угађати коме*. — [ЕЛИ: Овде нећу, да не бих чапраздиванио оним структурама што им СПЦ смета (...). – Јер, у начину на који Јеврем данас чапраздивани Ђукановићу, осјећате грозан морални неукус (...).]
33. **ЧЕПИТИ СЕ** н. → (2) *покр. мазити се, улагивати се, печити се, умилјавати се. Вук Рј*. — [ЕЛИ: Ако ја треба да се чепим теби, Пинкију или било коме да би неки чланак био овде, веруј ми да нећу – то су моји принципи! – Није да ти се чепим, али волим прочитати паметне текстове (...). – На овом енглеском мора да будеш права штреберчина и да се чепиш професорки како би извукао шестицу. – Суботића прозивам (...) јер сад кука за будућност, а колико до јуче се чепио тим истим хулиганима и славио са њима. – [С]ад се сећам, ти си онај Марко што се чепи Маријани и Ани на њиховом форуму!]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

34. **ЗАПЉЕСКИВАТИ (СЕ)** н. → *ласкати*.
35. **ПЕЧИТИ СЕ** н. → (1) *мазити се, умиљавати се, улагивати се. Вук Рј.*
36. **ПОДЛАЗИТИ** н. → *несврш. и уч. према ПОДИЋИ, ПОДИЛАЗИТИ.*
37. **УВОДИТИ₁ СЕ** н. → (2) *(коме) улагивати се. Вук Рј.*
38. **УЛИБАТИ СЕ** н. → (2) *удварати се, улагивати се. Вук Рј.*
39. **УМИЉАТИ СЕ** н. → *в. УМИЉАВАТИ СЕ.*
40. **УМОЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УМОЛИТИ (СЕ).*

2.5.5. Глаголи типа *наметнути се*

Табела бр. 38

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни рексијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ, ДОСТИГЊУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА)
	Вољна радња АГЕНСА којом он самим собом ограничава личну сферу ЦИЉАНЕ ОСОБЕ, противно његовој вољи.		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Он</i>	<i>се није наметао се натура</i>	<i>никоме. свима.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Оно што је свим ситуацијама заједничко јесте да агенс самоиницијативно, у метафоричном смислу, „смешта“ себе у зону интереса дативног референта (одн. у његову личну сферу). На тај начин он самим собом (односно својом личном сфером) ограничава, у већој или мањој мери, слободу деловања дативног референта – његов утицај, вољу, избор, кретање и сл. Такав чин је супротан интересима дативног референта и против његове је воље. Исходишни положај агенса може бити такав да подразумева надређеност дативном референту, или пак само „сметњу“ или „терет“ дативном референту.
- 2) Сви глаголи су рефлексивни и по правилу представљају резултат рефлексивизације одговарајућих прелазних глагола, којим се означава неки вид манипулације и трансфера конкретних (и апстрактних) ентитета, где дативни референт постаје „невољни прималац“ или „невољни носилац“

(утрапити/наметнути/натурити/прилепити/накачити некое нешто).

Захваљујући томе, у оквиру овог модела могу се реализовати и бројни други глаголи, понајпре у разговорном стилу. При томе датив уз глаголе с префиксом *при-* чува и нешто од алативне семантике, па је његова вредност на граници адвербијалне и рекцијске (на шта указује и могућност да се исто значење оствари и с номиналом у ППК уз+А:

(255) Он ме извргао руглу као човјека који *се пришљамчио уз једну апотекарску дунду* због њеног ... мираза. – Чугаљ је некако успио да ... стигне у свој крај. Ту се *пришљамчи уз своју браћу стричевиће*. – Неки сумњиви тип прилијепио се *уза ме*. – Шта сте *се прилијепили* ту *уза ме* као сјена. (РМС)

3) Под утицајем префикса, или примарне, конкретне глаголске семантике, могу се срести примери са номиналом у облику који означава место завршетка кретања. Уп. *Ну дјевојке, једне наметнице! | На мога се наметнула сина* (РСАНУ).

4) Семантичка улога датива блиска је МАЛЕФИЦИЈАРУ.

5) Један број глагола, оних с најапстрактнијом семантиком, допуштају врло слободно метафоричко проширење у позицији субјекатског номинала (уп. *Књига се намеће и стручњаку и сваком читаоцу, кога интересују модерни књижевни*). На тај начин могу развијати даља секундарна значења и приклањати се другим реченичним моделима. Једно такво значење је „јавити се у мислима“, где дативни номинал можемо сматрати логичким субјектом (*Пиквику се наметнуше два закључка*. – *Наметну му се чудна мисао* [РСАНУ]).

6) Поједини глаголи развијају и секундарно значење као семикопулативни глаголи, с допунским предикативом реализованим номиналом у инструменталу или ППК за+А, који означава положај, титулу или улогу коју агенс стиче у односу на дативног референта. Уп.:

(256) *Наметну им се господарем* зовући их својим слугама. (РМС) – *Не намећем му се* силом *за учитеља* (...). – Они *се наметну* свијем селима и *за спахије* и *за читлук-сахибије*. (РСАНУ) – *Намићу* нам *се за господаре*. (РМС) – Сад је промијенио име и настоји да *се нарине* народу *за вођу*. – Катунуић покушава да нам *се натура* за „команданта“. (РСАНУ)

7) И. Палић (2010: 168) глагол *наметати се* сврстава, вероватно омашком, међу глаголе који образују конструкције „подређивања“ (номинативног референта).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **НАКАЧИТИ (СЕ)** с. → (~~на-кога, што~~) **навалити, не дати мира.** — Ови из дивизије накачили су ми се на осматрачницу и непрестано питају кад ћу отпочети. Јак. [ЕЛИ: [Н]исам мислила да ти се накачим за шетње, него да те питам (...). – Накачио ми се неки лик на станици. Прво ми је пробао продати (...) сатове. Накачио ми се једном приликом психопата, и могу ти рећи, то је било далеко од било чега доброг за памћење.]
2. **НАМЕТАТИ (СЕ)** н. → **(1) несврш. и уч. према НАМЕТНУТИ (СЕ).** — [РСАНУ: Ђура се није ником наметао. – Ко те не ће, не намећи му се. | Ко те хоће, не реци му: не ћу. – Откад остаде удовцем, просто му се наметаху млађе удовице и старије дјевојке. – Јела Маркова трчала је за њим, намећала му се. – Ја сам га познавао од почетка ... али ја му се нисам наметао, нити сам превећ слободно с њим говорио. – Књига се намеће и стручњаку и сваком читаоцу, кога интересују модерни књижевни проблеми. – Он се просто намеће пажњи својим понашањем. – Он [„београдски стил“], пун снаге и живота ... намеће се целој књижевности нашега језика.]
3. **НАМЕТНУТИ СЕ** с. → **(1.а) прићи сам, придружити се некоме без његовог тражења; упорним настојањем привући на себе нечију пажњу: ~ девојци.** — [РСАНУ: Моја је кћи могла бирати ... Сам јој се наметнуо! – Нисам му се сама наметнула: | Просио ме, и харчио благо, | Дотле ме је одвео од мајке. – Наметните се народу као прави његов учитељ! – Како драги бог може трпјети зулум и харач трговаца, који се наметнуше раји. – Али сам био морално и телесно уверен ... да је моје право да је сматрам неумесном кад се тако наметне мојој пажњи. – Искуство нас учи како дела великих уметника, која су се наметнула дивљењу поколења, одолевају свима ћефовима превртљиве моде. – Свако хвали њен карактер, оштрину и лепоту њеног духа и љупкости њеног разговора, њиме се наметнула највишој аристократији тога времена.] → **(1.б) стећи власт над неким противно његовој вољи, домоћи се каквог утицајног положаја.** — Божић [се] још више надимао у жељи да се наметне логору. Вучо.
4. **НАМИТАТИ (СЕ)** н. → **в. НАМЕТАТИ (СЕ).** — [РСАНУ: Видиш ти те мајсторуше, како се то знаде намитати момку. – Сабина ... кочила се пропшно, намитала се обћинству. – Намитало се његову мозгу сто и сто других слика прошлости. – Све више ми се намитало то питање.]
5. **НАРИНУТИ СЕ** с. → **в. НАМЕТНУТИ СЕ.** — Зар сам се ја заиста наринао Буги против њезине воље? *Козарч*. [РСАНУ: Боравак у хрв. културном средишту није могао за њ [Ф. Хорвата Киша] значити нити велик лични добитак нити могућност да се књижевним дјелима нарине читаоцима.]
6. **НАТУРАВАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према НАТУРИТИ (СЕ).** [ЕЛИ: Није ми се натуравала кад су ми се рушили снови (...). – Није крив [он], (...) него гадура која му се натуравала.]
7. **НАТУРАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према НАТУРИТИ (СЕ).** — [РСАНУ: Ништа то њему није сметало да се натура свакоме с простачком наметљившћу. – Ја сад морам да вам се сам натурам, па ћу код једнога четвртком а код другог недељом.] [ЕЛК: Пустимо Вељу шерета[,] који каже да ником неће да се „натура“. – Зато су јој асистирали, уосталом, не

натурајући јој се сувише, маршал и барон.] [ЕЛИ: Сви који су гледали могли су видети колико му се натурала и стално је била између њега и Каће. – [К]аже да је за рат крива мањина која се натурала већини и већина која се тој мањини оружаним путем одупирала. – Селаковић је на суђењу рекао и да се К. М. дрогирала, као и да му се натурала, долазила у кућу (...).]

8. **НАТУРИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАТУРИТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Ја се не натурајем мушкарцима, да ме љубе. – Одавно је био Моронвалов сан да оснује један часопис ... да би задовољио своју политичку амбицију редовно се натурајући сећању својих земљака и да ... дође до посланичког мандата. – Произвољност једног дела тих премиса је тако очита, да се сама натураје пажњи и најповршнијег читаоца. – Дим се небу натураје, | Те облаке разтурује!] [ЕЛК: И кад је хтио нешто да каже, све ријечи које му се натураваху, чиниле му се неспретне и глупе (...).]
9. **НАТУРИТИ СЕ** с. → **(1) *нетражен, нежељен доћи, наметнути се.*** — [РСАНУ: Ко је рекао оној тројници да пребројавају гласове ... Што су ми се они натурали ту? – Натури му се човек – ни срама ни образа. – Али му се војвода збиља беше натурао ка одрвеница.]
10. **ОКОЈАСИТИ СЕ** с. → **покр. *наврћи се, наметнути се.*** — Као момак, хитар а лукав, кад се облијеколи и окојаси младој и невјештој цури, ова јадна попусти мало данас, мало сутра. *Љуб.*
11. **ПРИЛЕПИТИ СЕ** с. → **(2.г) *привезати се уз кога силом, досађујући наметнути се, натураити се.*** — [ЕЛИ: Ја сам му се прилепила и не пуштам. – Изабрала сам га зато што је добар човек, а не да бих му се прилепила грабила популарност. – После тога, одмах му се прилепила црнка и он је сву своју пажњу усмери она њу.]
12. **ПРИШЉАМЧИТИ СЕ** с. →² ***привезати се, прилепити се уз кога.*** — [ЕЛК: И баш кад сам се прикрао Јованки Орлеанки, једна одвратна њушка ми се пришљамчила. – Он нам се сам пришљамчио и увукао се у наш вагон без питања. – Откида дугмад (...) и као доказ љубави према некој случајној Американки, која нам се пришљамчила, сав срећан их гута (...). – Пришљамчим се Кати и неким њеним кокошкама, тек да не стојим сама. – [А] пришљамчити се богатој родбини и узети мираз, било је врло примамљиво.]
13. **УТРАПИТИ СЕ** с. → ***наметнути се, натураити се (некоме), пришљамчити се (уз некога).*** *Р-К Реч.* [ЕЛИ: Жао ми је што сам ти се „утрапио“. – Ваљда сте већ закључили да ћу се сутра наћи с пријатељима који ће проћи кроз Нови и да ћу им се утрапити и с њима поћи до аеродрома. – [П]рави газда отишао на море, за њега [пса] се није адекватно побринуо[,] па се утрапио нама.]
14. **УТРАПЉИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УТРАПИТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: Ако си намеравао преводити до краја, нећу ти се утрапљивати.]
15. **УТУРИТИ СЕ** с. → ***доћи непозван, наметнути се.***

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

16. **НАКАЧИВАТИ** {СЕ} н. → *несврш. и уч. према НАКАЧИТИ (СЕ).*
17. **НАТИСКАВАТИ** {СЕ} н. → /= натискивати (се)/ *несврш. и уч. према НАТИСКАТИ (СЕ) и НАТИСНУТИ (СЕ).*
18. **НАТИСКИВАТИ** {СЕ} н. → /= натискавати (се)/
19. **НАТИСНУТИ СЕ** с. → *споасти кога, наметнути се коме.*
20. **ПРИШЉУНИТИ СЕ** с. → *разг. пришљамчити се. Р-К Реч.*

2.5.6. Глаголи типа *отети се, побећи*

Табела бр. 39

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ, ОСТВАРЕЊЕ или АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ТАНГИРАНИ [МОГУЋИ] ПОСЕСОП/МАЛЕФИЦИЈАР)
	Вољна радња АГЕНСА којом се он ставља ван личне сфере другог партиципанта. То чини против његове воље, чиме га осујећује, односно штети његовим намерама или интересима.		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа (в. нап. 5)		Особа (в. нап. 5)
ПРИМЕРИ:	<i>Девојка Затвореник</i>	<i>се отела је побегао</i>	<i>отмичарима. полицији.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) За конструкције о којима је овде реч карактеристично је да се номинативни референт налази, или постоји могућност да се нађе, у било ком смислу, у сфери контроле или утицаја дативног референта и да настоји (или успева) да се уклони из ње, односно остане ван ње. Тај однос између номинативног и дативног референта може на различите начине бити конкретизован: посредни може бити однос апсолутне (обично и физичке) контроле над номинативним референтом (*отети се некоме*), психолошки однос блискости (*отуђити се некоме*), или однос доступности дативном референту (*побећи некоме*).

2) Сви рефлексивни глаголи имају прелазне парњаке, који се (углавном) могу употребити у трочлавној конструкцији типа „узети“: *отети/отргнути² отуђити некоме нешто*, у којој дативни номинал означава (бившег) поседника и губитника.

3) Скоро сви глаголи могу се употребити и с номиналом у ППК од+Г уместо у дативу, при чему као проблем остаје да ли вредност те предлошко-падежне конструкције треба сматрати рекцијском или адвербијалном, пошто се могу наћи примери и с другим предлошко-падежним конструкцијама аблативног значења. Ово нарочито важи за глаголе типа *побећи*, који се у свом примарном значењу користе као глаголи кретања. Уп.:

(257) Једва *се истргнем из његова загрљаја*. (РМС) – Чак и ако те икада будем заборавила и успела да *се истргнем од тебе* (...), остаће нека празнина у мени. – Док је тако у Цариграду висила о концу глава Селиму III, по главним варошима у многим пашалучима турским почну *се од њега одметати* силније паше. – Чим је изучио оно мало основне школе, *одметнуо [се] од оца* и пустио се у пискарање по сеоским канцеларијама. – Устану главни кнезови нахије пожаревачке ... да *се отму од Милоша*. – Мислим да је куцнуо час да *се отму испод туђинске власти*. – Ишао је с осталима не знајућ куда, тако, као да није било у његовој вољи, да *се отме из њихова друштва*. (РСАНУ) – Живо одушевљење за борбу којом *се* цео народ *отимље од петстолетног робовања* ... учинило је да је Јанков Хајдук Станко ... цењен. – Најбољи људи у најбољим својим часовима, *отимају се из те немоћи и зависности*. (РСАНУ) – [У]спео [је] да *се отргне од свог чувара* и истрчи на ходник. (ЕЛК) – Па и ти *си се* скоро сасвим *отуђио од мене*. (РМС) – [П]отом [је] возилом пролетео кроз групу младих, повредивши две девојке, након чега *је побегао од полиције*... (ЕЛК) – Мој [син] са две године *је* лепо *шмугнуо од тате* и нашао пут до куће. (ЕЛИ) – Лопов *бежао од полиције*, па пао с крова! (ЕЛИ)

Кључна разлика између дативних конструкција и оних с номиналом у ППК од+Г јесте у томе што се у другим ни на који начин не подразумева да је несубјекатски референт погођен ситуацијом, док је у првим то управо доминантна компонента значења.

4) Семантичку улогу датива у оваквим конструкцијама означили смо као ТАНГИРАНИ (МОГУЋИ) ПОСЕКОР. Ово значење датива – прецизније, оно које налазимо у конструкцијама типа *узети некое нешто* – традиционална граматика везује за ДАТИВ ШТЕТЕ (*dativus incommodi*; уп. Стевановић⁴1989: 361–362), док Л. Јанда, говорећи о дативу у одговарајућим конструкцијама у чешком, његово значење сматра проширењем од онога што сматра прототипом (а то је индиректни објекат као реципијент), и то екстензијом путем односа „антонимије“, истичући да овакви случајеви илуструју присуство „когнитивног моста“ између индиректног објекта и посесивног значења датива, пошто „узимање“ обавезно значи и да је објекат био у поседу дативног референта; а томе додаје и екстензију путем „метонимије“, што подразумева да се директни

објекат, тј. поседовани појам, детранзитивизацијом инкорпорира у саму глаголску семантику, што важи како за глаголе типа *отети се*, тако и за глаголе типа *побећи* (Јанда 1993: 63–65). И. Палић не бави се непосредно оваквим типом конструкција, али може се претпоставити да би им место било у оквиру опште категорије „датива погођеног посједника“ (Палић 2010: 100, 292). Оно што, међутим, датив у овде посматраним конструкцијама чини необичним јесте чињеница да семантика самих глагола намеће дативу и аблативно значење: он, дакле, уједно означава и ентитет од ког се номинативни референт удаљава, у конкретном или апстрактном смислу.

5) Што се тиче употребе неособних номинала у објекатској позицији, поред уобичајене метафоричне или метонимијске екстензије (нпр. *Побегао је његовим стрелама*, *Отргнуо се кметству*), као ентитети под чијом се контролом налази номинативни референт могу се представити и његове сопствене емоције, психофизички нагони или менталне представе. Уп.:

(258) Не знам, не могу да *се отмам утиску* да је Аустријанац (...) био тенденциозан. (ЕЛК) – Буде ми тешко (...) и *отимам се сузама*. – Драгић је покушавао да *се отргне сну*. – У ушима је певао његов смех и његов глас као гугути ведри и радосни, па *се отрзала жалости* и *мислима*. (РСАНУ) – Међутим, нисам могао да *побегнем утиску да је он у праву*. – Он покушава да се онесвести, да *утекне болу*, али га девојка шамара како би остао свестан. (ЕЛИ)

Слично је и са номиналима у субјекатској позицији, с тим што се тада ситуација представља из обрнуте перспективе: вербалне или невербалне емотивне реакције (означене номиналом у номинативу) представљају се као ентитети над којима дативни референт (особа) губи контролу, па се дативни номинал може сматрати и логичким субјектом; а уз поједине глаголе субјекатски номинал може означавати и предмет перцепције (в. последњи пример):

(259) [К]ада је скинут са власти Милован Ђилас, покојном Моши Пијаду *отела се једна истина*: (...). – *Отео ми се тежак уздах*. – У круговима космополитских кафаница, Далми *се отрзала мисао пуна чежње о завичају* (...) – *Побегао му је тих јецај*. (ЕЛИ) – И замало му *не утече један презрив осмијак*. Он се ипак суздржа. – Али *те разлике* очигледно *измичу* коментаторима и уредницима „Политике“. (ЕЛК)

6) Употребу датива (па и његову метафоричку екстензију) уз глаголе типа *побећи* делимично ограничава потенцијални амбигвитет с конструкцијама где датив има алативно значење (уп. *Сада ми није чудно што је Сноуден побегао Русима* [ЕЛИ]).

7) У оквиру ове класе могли би се уврстити и многи други глаголи кретања (удаљавања), блиски или синонимни глаголу *побећи*, при чему остаје питање у ком степену би се датив могао сматрати регираним.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **БЕЖАТИ** н. →[?] (1) *брзо одлазити, удаљавати се; уклањати се брзо од опасности; уклањати се од страха*. — [РСАНУ: „Црвена звезда“ бежи „Партизану“ већ за пет бодова и победа јој је такорећи осигурана.] → (5.б) *измицати, исклизавати*. — А гдје ти је поглед? зашто ми бјежи? *Војн.* [ЕЛИ: Нисам мислио да ћу имати потребе да бежим полицији. — Према сопственим исказима, крио се по џунгли Белизеа, (...) а успешно је бежао властима захваљујући многим пријатељима међу становништвом. — Бар толико треба да ме знаш, да знаш да ћу учинити то будеш ли ми бежао. — [И]здејствовао [је] пенал (...) у тренутку када је Погба био окренут леђима голу, а лопта му бежала.]
2. **ИЗМАКНУТИ** с. → (2.а) *умаћи, изгубити се кришом, побећи, ухватити маглу, загрепсти, нестати*. — [РСАНУ: Нит’ му може Мемед измакнути, | Нит’ га може Чупић престигнути. — Измакосмо гонитељима. — Никада њему није измакла [зверка]. — Измакну им новац.] [ЕЛК: [А]ли камо год би отишли, не бегу довољно брзи да измакну Гандалфу. — Османлије нису желели да Тунис измакне њиховом суверенитету (...). — Власт чини све да тај велики посао не измакне Смедереву. — Она је успела, заједно са дететом, да измакне обручу хрватске војске (...). → (3) *избећи, уклонити се*. — Каже тако само да измакне послу. *Бен.* [ЕЛК: — [А]ли су пљачкаши успели да пуцају на полицајце[,] а затим измакну њиховој узвратној паљби и умакну потери.]
3. **ИЗМАЋИ** с. → /= измакнути/ — [ЕЛК: [П]остоји оправдана бојазан да ће појединци опет измаћи правди. — [З]адржао се у српском манастиру на Продрому надајући се да ће ту измаћи пажњи грчких власти (...). — Али кад је наступила 1916. година, нико није могао измаћи великој катаклизми (...). — По њој, (...) неке државе или чак блокови држава, могу измаћи општој рецесији. — [З]ахваљујући пометњи која настаде, измакох пажњи посаде.]
4. **ИЗМИЦАТИ** н. → *несврш. и уч. према ИЗМАКНУТИ*. — [РСАНУ: фиг. Их, што је била мудра и препредена ... дражила ме и измицала ми. — Та два човека покушала су да вођство Скупштине које им је измицало, дохвате у своје руке. — Стари људи ... нису увек стрпљиви, зато ваљда што су свесни да им живот измиче. — Многи ... се боре за маличак среће у животу а срећа им измиче све даље. — Бежао је лудо, измичући зрнима што су пребацивала. — Морали [су] непрекидно да измичу ударцима и примају борбу само кад су нападнути. — фиг. [Кухач] је ... најтежим проблемима [музике] шутке измицао.] [ЕЛК: [И]нституције либералне државе у Србији измичу компаративном методу чим се посматрају у реалном политичком животу. — Али те разлике очигледно измичу коментаторима и уредницима „Политике“. — Аугустин

је измицао гоничима, са устумараним кецељама. – [Т]е појаве (...) су бунтовно измицале сваком покушају описивања.]

5. **ИСТРГНУТИ СЕ** с. → (1) *ослободити се силом, отети се, ишчупати се из чега, од кога*. — [ЕЛИ: Истргао се стрелцима и бацио на сабрата (...). – [Н]екадашњи командант албанских герилаца (...) истргао [се] пратњи и у ходнику измлатио несрећног човека (...).] (→ (2) *нагло се појавити, избити; нехотично се испољити (о задржаваним осећањима, речима и сл.); отети се (коме)*. — У исти мах истрже му се дубок уздах. *Мул*.
6. **ОДМЕТАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДМЕТНУТИ (СЕ)*. — [ЕЛИ: Након што су му се из руку измигољили студентски лидери (...), почео му се одметати и тзв. кнежевски клан (...).]
7. **ОДМЕТНУТИ СЕ** с. → (а) *побунити се против чије власти, закона, друштва; отпадити се*. → (б) *удаљити се, отуђити се*. — [ЕЛИ: Кара-Махмут [му] одговори да он не купи војску на Црну Гору него само на Брда, која су му се одметнула (...). – Пошто ми се Рада одметнула, | Не признаје Бога великога (...). – Међутим, велики део земље се отцепио, део војске му се одметнуо и то му је највећи проблем. – Могао би Пајтић да му се [Борису Тадићу] одметне (...).]
8. **ОТЕТИ СЕ** с. → (1) *ослободити се силом, истргнути се*. — *фиг.* Нисам никако могла отети [се] мислима. *Крл*. [РСАНУ: Плебејац ... ако се хтео отети кметству ... морао је ступити у свештенике. – Торђе се отео агентима који су га држали. – Он није налазио ничега у себи да се одупре и отме томе злу.] [ЕЛИ: Уз врисак, дозивајући у помоћ, она им се отела (...). – Садашња, папрена цена нафте на светском тржишту отела се утицају фактора понуде и потражње. – У томе [отмичар] није био вешт, јер му се жена отела и искочила из аута. – Новија историја је попуњена примерима који показују да је више оних који су се „отели“ својим менторима него послушника. – Кад је једном приликом поведен на саслушање, отео се стражарима (...). – Он није налазио ничега у себи да се одупре и отме томе злу (...). – Чак и Зомерфелд, који ми је био наклоњен, није могао да се отме убедљивости Шредингерове математике.]
9. **ОТИМАТИ СЕ** н. → (1) *несврш. и уч. према ОТЕТИ СЕ*. — [РСАНУ: Ал' је писарчић био добар знанац Винку Лазићу, па се је доста јуначки отимао тој старој варалици. – Буде ми тешко, нешта ме стегне у грлу и отимам се сузама. – Кукавац се не пожали, него се отимао болести и посрћући ходио.] [ЕЛК: Отима се Фема старим навикама, она би на горе, високо и даље (...). – Од њих живимо. И отимамо се времену, каже старина (...). – [Л]оми ме неки вирус[,] па му се отимам.]
10. **ОТРГНУТИ СЕ** с. → [РСАНУ: 1.б. (од нечега, из нечега, необ. нечему)]. — [РСАНУ: Али се опет не могаху отрћи оскудици, које су допали још од рођења.] → *РСАНУ: 6. одупрети се неком стању, савладати нешто*.] — [РСАНУ: Драгић је покушавао да се отргне сн.] [ЕЛК: Исхитрена акција би, додаје он, могла да доведе да се приватизовани центар отргне основној делатности и намени. – Он никада није могао да се отргне њеном утицају. – [Ј]ужноамерички континент напредује, јер је

успео да се отргне империјализму (...). – [Н]есрећни младић је успео да се отргне нападачима (...).]

11. **ОТРЗАТИ₁ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ОТРГНУТИ СЕ*. — [РСАНУ: У ушима је певао његов смех и његов глас као гугути ведри и радосни, па се отрзала жалости и мислима.] [ЕЛИ: Чудо је била омладинска штампа у том режиму и стално је изнова „чишћена“ и изнова се отрзала партијској контроли. – У круговима космополитских кафаница, Далми се отрзала мисао, пуна чежње о завичају (...).]
12. **ОТУЋИТИ СЕ** с. → (1.а) (од кога, коме) *постати туђ, прекинути тешње, присније везе с ким или чим*. — [РСАНУ: Своју бестијалност сматрао [је] оправданом и дозвољеном насладом здрава човјека, који се није отуђио природи. – Како они оно што је њихово, љубе и штују, а не да се ... отуђи човјек оному племену, из ког је нико, да затаји своју колијевку. – Кад нас муче јутрос гдје смо њихови, што би чинили сутра кад би им се отуђили?] [ЕЛИ: [С]ебе [смо] увјерили о томе да је Црква далеко од свијета и да му се отуђила (...).] → (2.) *изгубити интерес за што, издвојити се из чега*. — Сада [је] осјетио како се био већ отуђио животу. *Леск. Ј.*
13. **ПОБЕГНУТИ** с. → *в. ПОБЕЋИ*. — [ЕЛК: Александра (...) је заједно са својим сином хтела да побегне Клеопатри, која је веома желела да упозна лепог првосвештеника. – Нико не може да побегне његовим убојитим стрелама.]
14. **ПОБЕЋИ** с. → (1) *трчећи утећи, измаћи*. — [ЕЛИ: Младене, побеже нам Сарош. – А, овај, шта оно хтедох да те питам, побеже ми мисао... – [Б]рзину [је] прекорачио како би „побегао папарацима“. – Пети осумњичени (...) побегао је полицији приликом хапшења. – Решио сам да ја диктирам темпо. Побегао сам им после неколико скокова. – Победио је на релију Аргентина и побегао првом пратиоцу у генералном пласману за чак 19 бодова разлике.]
15. **СТРУГНУТИ** с. → (3) *брзо, журно побећи, нестати, загрепсти, умаћи; кришом побећи; исп. СТРУГАТИ (10)*. — [ЕЛК: Само чекам прилику да стругнем тој напасници.]
16. **УТЕЋИ₁** с. → (1) *бежећи склонити се од некога, побећи, умаћи*. — [ЕЛК: И замало му не утече један презрив осмијак. – Платила је за домаћина који је утекао комшијама. – [А]ли Владимир Добросављевић није утекао судбини. – Неколико сати касније крадљивац је слетео на аутопут и пешице утекао америчким борбеним авионима. – Да би утекли грабљивцима[,] [кенгури] умеју и да се баце у воду (...). – Толимир је био мозак операције (...), али није могао да утекне органима гоњења у РС. – [О]н уђе унутра, одлучивши да утекне моралној клаустрофобији улица (...).]
17. **ШМУГНУТИ** с. → *неопажено и брзо се измаћи, кришом утећи, клиснути*. — [ЕЛК: Јеси ли разумео, деда? Значи, шмугнуо својој драгани...] [ЕЛИ: Кад наиђе прави Маца, већ ћеш ти знати. (...)] И неће ти (...) дозволити да му шмугнеш. – Јер, ма колико се трудио да му шмугне, (...) подно ребара га је вазда пратио чешаљ од вила (...). – Дијего Марadona „шмугнуо“ новинарима на аеродрому.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

18. **ОТУЂИВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ОТУЂИТИ (СЕ).*
19. **ПОБЕЖАТИ** с. → *потгрчати, побећи.*
20. **СУМАКНУТИ СЕ** с. → *в. УМАЋИ, УМАКНУТИ. Р-К Реч.*
21. **УТИЦАТИ**₂ н. → *несврш. и уч. према УТЕЋИ*₁.
22. **ШМИГНУТИ** с. → *(1) утећи, шмугнути.*
23. **ШМУГНУТИ СЕ** с. → *шмугнути.*
24. **ШМУКНУТИ** с. → *шмугнути.*
25. **ШМУРНУТИ (СЕ)** с. → *шмугнути (се).*

2.5.7. Глаголи типа *веровати*

Табела бр. 40

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝΤΑКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝΤΑКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	СТАЊЕ или ДОСТИГНУЋЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА)
	<p>Психолошки став или рационални суд ДОЖИВЉАВАЧА усмерен ка ЦИЉАНОЈ ОСОБИ: он мисли да она износи истиниту тврдњу, да она завређује кредибилитет или да неће деловати супротно његовим очекивањима или на његову штету.</p> <p>Уколико ситуација представља ДОСТИГНУЋЕ, доживљавач може пролазити кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа (в. нап. 5)
ПРИМЕРИ:	<i>Син Пера</i>	<i>верује је поверовао</i>	<i>оцу. Лазу.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Посреди је малобројна глаголска класа, чији центар представљају глаголи *веровати* и *поверовати*, док остали глаголи припадају маргини лексичког фонда, што због архаичности, што због дијалекатског карактера. Ипак, због изузетне фреквенције употребе, с једне стране, и недовољно прецизног и недовољно информативног лексикографског третмана (како у *РМС*, тако и у *РСАНУ*), мислимо да завређују да се на њих посебно осврнемо. Задржаћемо се само на оним употребама (и значењима) о којима смо могли да се посведочимо на анализираном корпусу.
- 2) Глагол *веровати* означава ситуацију статичног карактера, ментално СТАЊЕ у којем се налази номинативни референт и које се тиче његовог

(позитивног) суда и става о истинитости актуелне пропозиције коју износи дативни референт. Уп.:

(260) Келнер у хотелу се зове Тони Костић. Да ми је неко причао, не бих му веровао. – Кир је убијен 1. јула 1991. године, а 27. јуна дошао је код мене и рекао ми – 'Одлука је донесена, ја ћу бити убијен'. Нисам му веровао. – Рекао сам му да нећу никога да гађам, али није ми веровао. Људи никад не верују кад им нешто кажете. (ЕЛИ)

3) Овај основни двочлани модел може се проширити увођењем изричне декларативне (и изузетно ретко – зависноупитне за посебно питање) клаузе којом се експлицира тврдња коју износи дативни референт, а која се може заменити и просентенцијализатором у акузативу:

(261) Можда део кривице сносим и ја јер сам веровао неким људима да ће финансијски помоћи опремање Специјалне болнице, а они су у пет до дванаест врло неодговорно изашли из тог пројекта (...). – До сада јој нико није веровао кроз шта пролази. (ЕЛК). – На челу владе је човек, коме ја верујем да жели да модернизује Србију, да је уведу у Европу, у 21. век, у свет. – Мислим да почиње да ми верује да сам трудна. – Ни рођени отац, који је држао нешто новца код Језде и Дафине, није му веровао да се ради о пљачки века. – Ја иначе никад не пеглам косу, нико ми то [= „да не пеглам косу“] не верује, али равна је увек. (ЕЛИ)

4) Прво значење – „мислити да неко говори истину (у актуелној ситуацији)“, односно „мислити да неко не намерава да обмане“, може се и дезактуализовати и претворити у начелни став према дативном референту („мислити да неко има кредибилитет“), а то значење се даље уопштава у „мислити да неко неће деловати на штету, да неће поступити супротно очекивањима“, односно „имати поверење у некога“. Уп.:

(262) Ето, на пример, не знам да ли се ви сећате оног Лукенија што је пробуразио турпијом нашу покојницу царицу Јелисавету? А пошао лепо човек с њом у шетњу! Па како онда да верујеш људима! – Возач камиона-убице који је ухапшен (...) био је један од чланова специјалне јединице коме је Легија највише веровао (...). (ЕЛК) – Стари су више веровали народним лекарима и траварима него фармацеутима. – Пре но што отворите поруку, проверите да ли је од некога коме верујете и од кога сте је очекивали. – Шишање косе. Ово је дефинитивно битна ставка (...). Пронађите доброг фризера[,] коме верујете. (ЕЛИ)

5) Оба значења, путем метонимијске и метафоричне екстензије, дозвољавају и неособне номинале у објекатској позицији. Уп.:

(263) Ја лично верујем тврдњи моје покојне баке[,] која је много пута поновила да је деда Немац. – Јер, зашто бих ја веровао изјави Ђурића да он хоће да уплати новац, али не може? (ЕЛИ) – Зашто је изабран Ђурувија? (...) Није се дао умилостивити пред упозорењима. Можда није до краја веровао претњама. –

Када сам на позив колега стигао у Блок 61, *нисам веровао својим очима* да је око 15 полицајаца ангажовано да би била срушена два киоска. (← „очи су ми говориле“) – Никад *не веруј предосећају* ако си управо прележао кијавицу. – Шакота је поверење у финишу уместо Авдаловићу, који је деловао индиспонирано, поклонио Поповићу, као и што је више *веровао шуту Трпиковића* него *продорности Раичевића*. (ЕЛК) — Можда *нисам веровао сопственом укусу*, али нисам желео себи да компликујем живот. – Камо среће да сам веровао *свом инстинкту* и *својој интуицији* у животу, пуно боље бих прошао. (ЕЛИ).

6) Објекатски дативни номинал може се, даље, заменити изричном декларативном клаузом, чиме се развијају бар два подзначења глагола. У оба се ради о томе да номинативни референт мисли да је дата пропозиција истинита, с тим што је у једном случају то резултат спољњег утицаја („рекли су му“, „прочитао је“ и сл.), и тада се уз изричну клаузу може употребити и корелатив *томе*. У другом подзначењу такав став је резултат самосталног менталног ангажмана, па се глагол *веровати* тада приближава глаголу *сматрати* и *претпостављати*. Ова два подзначења често је врло тешко разграничити. Уп.

(264) Наравно, да нисам (...) викао на своју жену: „Преварила си ме! Ја не верујем да ћеш ти имати бебу!“ Не. Још увек *сам веровао да беба долази*. Постојали су позитивни знакови и докази. – Преведено на српски, било је јасно да они који су слабије прошли (...) неће Демократској странци дати и јаре и паре и једино је Божидар Ђелић *веровао да ће бити мандатар нове владе*. – Тако су деца васпитавана некада („*док су веровала да животиње говоре и постоји Деда Мраз*“) (...). – Једноставно *не верујемо да у овој земљи нема таквог стручњака који на дужи рок није у стању да створи нову репрезентацију* (...). (ЕЛК) – *Не верујем* *томе да ће се све ограничити на изградњу радара[,] пошто је за њега потребна заштита*. – Значи, општина просто мора да *верује* *томе да други државни органи раде посао како треба*. (ЕЛИ)

(265) [Ч]им стигнемо у Бруклин (...), измирићемо дугове и добити оно што други нама дугују. Ја *не верујем да ће се то десити*, али претварам се да верујем (...). – *Верујем да због временских услова нису сви они којима је требало хитно збрињавање дошли овде, већ да су неки отишли у болнице којима територијално припадају*. – *Верујем да завршетак ове успешне серије неће бити тако брзо*, трудићемо се да га одложимо. – [О]цењен је као особа ризична по безбедност и уклоњен из пројеката у које је био укључен. *Веровао је да га прате*. (ЕЛИ)

7) Објекатски номинал може се, уместо у дативу, употребити у облику у+А¹⁰⁴. Тада глагол *веровати* развија низ значења која би се могла могу објединити и сажети у „мислити да је нешто стварно или исправно“; у

¹⁰⁴ Овакву рекцију Д. Кликовац (2000: 211–213) везује за семантичку нијансу усредсређености на акузативни ентитет, који се, био особа или не, концептуализује као предмет, на исти начин као код глагола(*по*)*уздати се, уверити се, уверавати се, (по)сумњати*.

(прото)типичном случају посреди је став према постојању натприродних бића и појава (*веровати у Бога, у загробни живот, у хороскоп*), али се ово значење проширује у разним правцима, па се на овај начин означава позитиван став према људским способностима и особинама (*верујем у тебе, у његово поштење*), друштвеним институцијама (*верујем у брак*), начелима или идеологијама (*верујем у капитализам*), будућим догађајима (*верујем у победу*) као и другим апстрактним појмовима који могу бити и резултат реченичне кондензације. Уп.:

(266) Ја нисам веровао у анђеле! – Госпар-Шевасу, који *није* много веровао у белу мађију, могао је да мисли једино да га је младић насамарио (...) – Тањевић је толико веровао у Бодирогу да га је промовисао у најмлађег странца у историји те лиге. – Нико *није* стварно веровао у 'златни астероид', који је обично сматран за подвалу из двадесет четвртог века. – Сам Мусолини *није* веровао у акутну опасност од инвазије (...). – [Ј]едан њен члан [породице] по имену Леонело д'Есте толико је слепо веровао у астрологију да се свакога дана облачио у боју планетарног бога који је владао тим даном. – Јован Ристић *није* веровао у Балкански савез као Илија Гарашанин и кнез Михаило. – Али као муслиман, он је чврсто веровао у буржоаске идеале марљивости, дисциплине и предузимљивости. – [Био [је] строг предавач који је веровао у чврсту дисциплину (...). – После матуре обукао је униформу (није крио да је веровао у Хитлерову победу, све до „језивог искуства“ на Источном фронту (...)). – Били Корган је одувек веровао у изреку „или пуцај високо или бежи кући“. – [То] само значи да *није* веровао у озбиљност речи Владимира Путина[,] који је јуна 2007 изјавио исто (...).

8) А пошто се значења „мислити да је нешто стварно“ и „мислити да је нешто истинито“ приближавају и практично стапају када се односе на какав пропозициони садржај, има примера где се у+А може заменити и дативом. Уп.:

(267) А говорила сам му ја, само ме није хтео слушати, веровао људима и у њихове приче [≈ њиховим причама] – изрече Милка сузних очију. – И мада су многи климали главама и куцали се у чело и говорили „Јадни Багине!“ и мада је мало ко веровао у његове приче [≈ његовим причама], он је живео веома срећно дане свог живота (...). – Ја сам тада рекао, што и данас кажем, да држава неће дати паре и да је то илузија. Ни тада нисам веровао у та обећања [≈ тим обећањима], јер су она била нереална. (ЕЛК) – Градоначелник је ову одлуку донео на своју руку и зато *не верујем* у тврдње [≈ тврдњама] из Административне службе да плате нису повећане. – А колико тамошњи народ *верује* у његову изјаву [≈ његовој изјави], показали су скидањем његовог лика са билборда. (ЕЛИ)

9) И у значењу које захтева у+А номинални објекат може се заменити декларативном изричном клаузом, којом се обично исказује какво опште начело или друга пропозиција неререференцијалне или модалне природе, а на крају и било каква пропозиција за коју номинални референт чврсто држи да је истинита

(„стварна“), али до које обично није дошао самосталним промишљањем. Ако изрична клауза није везана корелативом, често је тешко, па и немогуће, овакве конструкције разликовати од оних из нап. 6 (прво подзначење).

(268) Био је сујевеан иако је веровао у то да ће наука преобразити свет (...). – [A]рхитекта Веаух-Арт-а је био неко ко је чврсто веровао у то да је архитектура уметност. – Више верујем у то да сваки човек има своју сенку, каже нам уметница. – Не верујем у то да би религија могла одумрети. – Јер, заиста верујем у то да дете жену у двадесетој години деформише, али је зато у тридесетој сачува, а у четрдесетој подмлађује. – Склона сам да верујем у то да нисмо већински власници своје судбине. – Господине конзуле, рече му он без икаквог увода[,] имам јаких претпоставки да верујем у то да је наш човек дошао бродом Монголија. – При свему томе, мало њих искрено верује у то да ћемо до чланства у ЕУ уопште стићи. – Увек сам веровао да Америка нуди једнаке могућности свима (...). – Ђурувија никада није веровао да би мрачне снаге о којима је писао могле бити толико дрске да га заиста убију (...). – Његова једина заблуда била је само то што је веровао да крајња беда (...) може довести до политичке зрелости. (ЕЛК)

10) Из оног што је досад изнето види се да се конструкције у којима се глагол *веровати* допуњава изричном клаузом без корелатива могу сматрати и прелазним, о чему сведочи и могућност употребе просентенцијализатора у беспредлошком акузативу:

(269) Имала је четрдесет осам година и нико то не би веровао видевши њену манекенску фигуру. – Је ли ти све то она причала? – Да. – Боже драги – кажем. – И ти то верујеш! – Ми ћемо постићи свој циљ, ја то верујем, и ја још верујем да и ти тако мислиш. (ЕЛК)

11) Но, *РСАНУ* региструје (као „народске“) и примере за прелазну конструкцију у свим досад разматраним значењима с особним номиналима, као и пример где овај глагол значи „исповедати, упражњавати (веру)“. Још један пример може се наћи у *РМС*. Уп.:¹⁰⁵

(270) Ми војводу вјерујемо. – Каза ни је поп Ђоко ... којега морамо вјероват. – Те посјече Вукове синове, | И вјерова Дмитровић Стојана. – Кога више верујеш тога и бирај. – Јесу л' гријеси породице наше | Који тебе једног вјероваше. – Што остало, то се покајало, | Господина Бога вјеровало. – Бога треба вјеровати и ћудоредно живјети. – Мара, жена Сава Жћепанова Рашовића, која је и сад жива, носи арбанашку женску обуку и вјерује католичку вјеру. – Овај тражи [новац] и обидује ... источно и западно, али га нитко не вјерује ни за копчу. – Код кметова сеоски препоручујеш, да га [Шокорца, капетана левачког] нико не

¹⁰⁵ Ж. Станојчић (2006), успостављајући паралелу с језиком П. П. Његоша, бележи и сличан пример у језику Сеоба М. Црњанског: *Што се пак тиче оног једног случаја силовања, није хтео да га поверује, пошто је таквих случајева предвиђао много више. А РМС за поверовати даје и следећи пример: Да се намјерим на духовника ... милостива који ће моје муке и невоље повјеровати. Љуб.*

верује. (РСАНУ) – Видов дане, чудни дане, клео би те! Ал’ не, нећу ... још *верујем српску срећу.* (РМС)

У нашем корпусу савременог примере за овакву прелазну употребу нисмо нашли, изузев за глагол *узверовати*, који се практично не среће ван текстова верског и црквеног карактера (а и тамо је, рекло би се, чешћа допуна у дативу).

(271) И кад је неко *узверовао Христа*[,] он је оставио цео систем. – Он те позива да га узверујеш срцем и да му предаш цео свој живот. (ЕЛИ)

12) Све што смо изнели за глагол *веровати* (нап. 2–10) мислимо да важи и за глагол *поверовати*, изузев неких запажања из нап. 6. Наиме, он се не може употребљавати у конструкцијама с изричном реченицом која означава пропозициони садржај до ког је субјекатски референт дошао самосталним промишљањем. Није искључено да постоје и друга ограничења.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВЕРОВАТИ** н. → (1.а) *држати, сматрати да је нешто онако како се приказује, како неко говори.* — [РСАНУ: Кад је ко моћан као Бог вјерује и будалаштинама.] → (2) *(некоме, нечему, нар. некога, нешто) имати поверења (у некога, у нешто), поуздавати се, надати се, ослањати се.* — Апотекар не верује ни самој својој памети много. *Лаз. Л.*
2. **ВЕРОВАТИ СЕ** н. → *покр. веровати.* — Премда га је могло познат ако би се очима својим вјеровала. *Мул.* [РСАНУ: Тако било и другој ђевојци, | Која би се момку вјеровала. – А ако се не ћеш вјеровати | својој мајци Исмихан кадуни | ... Тер упитај, мој Омере сине! – Само се не треба свијету пуно вјеровати, свијет је лажа.]
3. **ПОВЕРОВАТИ** с. → (1.а) *поклонити веру, поверење коме.* — Видевши животворну снагу воде, поверовали су да је она праузрок свега живота. *Бур.* Он је мисли ода у те формуле треба повјеровати. *Крл.* → (1.б) *имати поуздање у што, ослонити се на што, поуздати се у кога.* — Нисам могао поверовати својим чулима! *Петр. М.* Једва [би] био кадар повјеровати свједочанству својих очију и ушију. *Креш.* → (2) *(~~кога, што~~) поклонити веру, поверење коме.* — Чоек ми повјерује и рекне да је и њему приспјела млетачка храна. *Мат.* [ЕЛК: И да ли Вам онда они поверују да Младић није у Србији? – Али, ако нећете да поверујете њему и његовој речи, моли бих вас да поверујете чињеницама.]
4. **СВЕРИТИ (СЕ)** с. → *в. СВЕРОВАТИ (СЕ).* — Он ти вјерује, је ли? – Вјерује, а да како. Ни Алкурану боље откако му свјерих – Вукосава. *Кост. Л.*
5. **СВЕРОВАТИ** с. → (1) *примити нешто као истинито, поверовати.* — Говорила (је) о томе догађају јадајући се што је тако лако сверовала грофици, иако је ... била неповерљивија и од саме мачке. *Јов. Ј.*

6. **СВЕРОВАТИ СЕ** с. → *сверовати (1)*. — О, свјеруј ми се! Вјера ти је тврда: за једну круну двије ћу ти повратит. *Марк. Ф.*
7. **УЗВЕРОВАТИ** с. → *поверовати*. — [ЕЛК: [М]оже ли дефинитивније и неопозивије постати ништа ако узверује у васкрсење?] [ЕЛИ: Ко ће видети (...) славу ако није узверовао оном кога је он послао? – Или си узверовао живом Богу или си узверовао лажи и његовим слугама лажарама (...). – Царство Христово је обећана истина, којом је благословљен свако ко је тој истини узверовао. – Био је утешен вером злочинца који се покајао и узверовао у Њега. – Спашени су сви они који су узверовали Божјој Речи. – Једном када узверујемо Радосној висти, закон наставља показивати (...). – (...) када узверујемо чињеници да смо постали вољени у Љубазном и да треба да се држимо Њега (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и следећи глагол:

8. **ДОВЕРОВАТИ** с. → *престати веровати. Р-К Реч.*

2.5.8. Глаголи типа *завидети*

Табела бр. 41

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИНТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	(НЕПРАВИ ОБЕКАТ)
СИНТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога	ППК <i>на</i> + локатив (в. нап. 4)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	СТАЊЕ (или ДОСТИГНУЋЕ)	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА)	ПАРТИЦИПАНТ ₃ (ТЕМА/УЗРОК)
	<p>Невољно (неконтролисано) психолошко стање у којем се налази ДОЖИВЉАВАЧ, усмерено ка ЦИЉАНОЈ ОСОБИ, а изазвано неком њеном особином, поседованим предметом или чином, које ДОЖИВЉАВАЧ сматра вредним и пожељним, а које он сам нема (или није стекао или постигао) и прижељкује да има (стекне или постигне).</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа	Конкретан или апстрактан појам у вези с циљаном особом
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Лаза</i>	<i>завиди је позавидео</i>	<i>Лази Пери</i>	<i>на новом сату. на успеху</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Семантичка вредност датива у овим конструкцијама чини нам се истоветна оној у конструкцијама с глаголима типа *веровати*. Тако, међутим, не сматрају Б. Белај и Г. Танацковић Фалетар (2011), који конструкције с овим глаголима третирају једнако као оне с глаголима типа *чудити се*, *радовати се*, *дивити се* (в. т. 2.7.2), објашњавајући да се, иако не означавају позитивне емоције, уклапају у адлативну концептуализацију, пошто подразумевају жељу субјекатског референта да се „приближи“ неком ентитету лоцираном у личној сфери дативног референта и да тај ентитет поседује. Ј. Јанда (1993: 75) овај глагол у чешком језику сматра специјалним случајем, а овакве дативне конструкције важним прелазним типом између регираног и слободног датива; но, не треба изгубити из вида да се у чешком овај глагол реализује (и) у

трочланим прелазним конструкцијама (в. сл. нап.), које су у српском у најбољем случају маргиналне.

2) *РСАНУ* бележи и прелазну реализацију, с првим објектом место другог, предлошког објекта. Оваква употреба данас осећа сасвим архаичном и за њу не налазимо потврде на контролном корпусу:

(272) *Завиде* [му] његово достојанство. – Далеко сам од тога да коме *завидим ловачки успех*. – Ја им *завидим бујност њихова чувства*. (РСАНУ)

3) Непосредан узрок (мотив) емотивног стања може се исказати управо и дативним номиналом, што се може објаснити метонимијским проширењем. Тада је конструкција двочлана. Уп.:

(273) Уопште нисам љубоморан према (...) коњушару, поготово немам разлога да *завидим његовом стандарду*. – [Љ]уди су ми се смејали и нападали ме да само *завидим способности Мишковића*. Глупости. – Ти *завидиш мојој младости*. – [Д]ивиш се мојој снази, понекад и *завидиш мојој срећи* (...). – Па чак и сатанисти би могли *завидети таквом тумачењу Јеванђеља*. (ЕЛИ).

4) Ове конструције паралелне су (под)моделу конструкција с глаголима *чудити се* и *дивити се* (т. 2.7.2, нап. 7), а све заједно имају доста заједничког с конструкцијама које граде глаголи типа *ругати се*, *подсмевати се* (т. 2.1.2.7), као и *замерити* (т. 2.1.2.5). Слично као и тамо, уместо предлошког објекта у ППК *на+Л*, могу се употребити и номинали узрочне семантике у ППК *за+А* и *због+Г*, као и *што*-клауза. Уп.:

(274) Ух, што ти *завидим за Сицилију*, немаш појма. – Па очигледно му ти *завидиш за све то*. – Да би некога мрзео, мораш да га волиш или бар да му *завидиш због нечега*. – Не, ја јој *нисам завидела због изгледа*, него *због тебе*. – Некад *сам* ти чак *завидела што не могу тако да се размахнем*. – Јуче *сам* им *завидела што се грле*. – Како ти *завидим што ти је башта крај куће*. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЗАВИДЕТИ** н. → *бити незадовољан због нечега што други има или постиже; прижељкивати оно што други има*. — Завидео Игњат Петру ... што је онако стасит и одрастао. *Вес*. Ваља му заиста завидјети за овако красну смрт. *Јонке*. И док су му другови завидјели што их оставља, он се тужно спремао на ... пут. *Ћип*. [ЕЛК: Готово да председнику САД завидим на томе како ће размењивати поклоне на трећу годишњицу инвазије Ирака. – Не завидим судбини Италијана. – И у каснијим истраживањима је потврђено да беба завиди мајци на поседовању извора хране, топлог и нежног задовољства. – [Ми] смо сањали Маги и завидели Шербечији на сценама са Соњом Савић у „Уни“ (...).]

2. **ЗАВИДОВАТИ** н. → [РСАНУ: *в. ЗАВИДЕТИ (1)*]. — [РСАНУ: Па све вјере Србу завидују.]
3. **ЗАВИЂАТИ** н. → *в. ЗАВИДЕТИ*. — Завиђао му са свом завишћу правог сиромаша. *Креш.* [РСАНУ: Нико од нас на његовој срећи није завиђао. — На том задовољству Пинтарић им не завиђа нимало.]
4. **НЕНАВИДЕТИ** с. → (2) *завидети (коме)*. — Наметнули [су] се градићу за турске, један ненавидиће другоме. *Козарч.* [РСАНУ: Ненавидим небу истом | Њег'ве сласти неумрле. — Свакако је жалосно ненавидјети циганској слободи. — Остадосмо без ногу, без руку, без вида ... А зашто? Зато, слатки, да можемо ненавидети ситима, злобити сретнима.]
5. **ПОЗАВИДЕТИ** с. → (коме на чему) *осетити завист према некоме, завидети, постати завидљив*. — Грабовац кад почне себе жалити, муке своје увеличава обичајем да некоме позавиди. *Сек.* На овом пјесничком усклику позавидео му у души. *Кол.* [ЕЛК: Многи историчари уметности и кустоси би му позавидели на образовању. — (...) као Стево Ристановић из Тршића код Зворника[,] који везе и хекла тако добро да би му свака жена позавидела на умешности. — Нема глумца који ми не би позавидео на тим великим признањима.]

2.5.9. Глаголи типа *деверовати*

Табела бр. 42

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични несвршени непрелазни реакцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (НУЛА)	СТАЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉАНА ОСОБА)
	<p>Статична асиметрична релација између првог и другог партиципанта, у којој је први партиципant носилац неке функције.</p> <p>Ниједан партиципant не пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа (в. нап. 1)
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Лаза</i>	<i>је деверовао је шефовао</i>	<i>Ани. Пери.</i>

НАПОМЕНЕ:

- Семантичка инваријанта свим глаголима ове класе може се формулисати као „бити X некоме“, где се X може заменити номиналом који именује неку функцију, звање, титулу, сродничку или другу улогу коју номинативни референт има у односу на дативног референта: *бити асистент/девер/дужд/јатак/командант/секундант/кибицер/зет/... некоме*. Но, пошто се инваријанта може формулисати и као „бити нечији X “: *бити нечији асистент/девер/дужд/јатак/командант/секундант/кибицер/зет/...*, и пошто се све поменуте именице употребљавају у конструкцијама апстрактне посесије типа (*имати асистента, девера, дужда* итд.), може се рећи да глаголи ове класе имају нијансу посесивног значења, односно да је семантичка улога дативног номинала блиска ПОСЕКОРУ (у апстрактном смислу).
- Статус и улога који има номинативни референт може бити ствар његове слободне воље и избора (*деверовати, председавати, кумовати* и сл.), а може

бити и наметнута или природно предодређена (*робовати, сужњевати, односно очевати*).

3) Глагол *председавати* може се условно придружити овом моделу када је у конструкцији с особним дативним номиналом, тј. у значењу „бити неке председник“, док његова уобичајена употреба (*председавати седницом*) излази ван оквира овог модела. Условни статус имају и *заповедати* и *командовати*: њихово се значење може парафразирати са „бити заповедник/командант неке“, али то су уједно и глаголи комуникативних радњи, па се датив и тада осећа блиским дативу АДРЕСАТА. Осим тога, овим глаголима својствено је и то да нису изведени од именице.

4) Глагол *кумовати* развија и секундарно значење „бити кључна особа у осмишљавању каквог посла“, с искључиво неособним дативним номиналом.

5) Глаголи *асистирати, секундирати, слуговати* и сл. могу означавати и радње с пуним ангажовањем номинативног референта (в. т. 2.2.1 и 2.2.3), па је често тешко утврдити о ком типу конструкције је реч, односно да ли је посредни статична ситуација (СТАЊЕ) или АКТИВНОСТ.

6) Велики број глагола има сродна значења с другачијим рекцијским решењима. Глаголи везани за титулу владара или улогу „управљача“ имају и значење „владати, управљати“ с инструменталном рекцијом (*краљевати Србијом / над Србијом, командовати војском*, као и супстандардно *председавати седницом*), глагол *кумовати* и *суседовати* могу се употребити и у реципрочној конструкцији (уп. *Туфегџићи (...) су врло стара фамилија (...), није случајно што суседују са Пиштољевићима. – Са Симом (...) сам друговао, са Драгошем (...) кумовао (...)*. [ЕЛИ]), *туторисати* има и прелазну рекцију као *подучавати* (*Ја туторишем твоје ђаке – ти моје*. [ЕЛИ]), а РСАНУ даје пример прелазне рекције и за *деверовати* (*Нек ми даду пратиоца да ме дјеверује (...)* [РСАНУ]).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АСИСТИРАТИ** н. → лат. *обављати посао асистента; помагати неком у послу*. — [ЕЛИ: Милојевић је завршио Филозофски факулте ту Београду, на коме је касније асистирао професору Брани Петронијевићу.]
2. **ВОЈВОДОВАТИ** н. → (2) **заст. заповедати**. — Та ми знамо чети војводоват и слободу бранит. *Кур*.

3. **ГАРДИРАТИ** сн. → *вршити дужност гардедаме, бити нечија пратња*. — [РСАНУ: [Пушкину] је било просто нелагодно, да, као озбиљан човек, гардира цару заједно са голобрадим младићима. — Она зна, да њу нитко не чека, а нема кому да гардира.]
4. **ДЕВЕРИВАТИ** н. → *в. ДЕВЕРОВАТИ*. — Бобо рече да ће ме женити ... ти ћеш ми деверивати. *Вес.*
5. **ДЕВЕРИСАТИ** н. → *бити девер*. — Младожењи деверисаћеш ти. *Кост. Л.*
6. **ДЕВЕРОВАТИ** н. → **(1.а) бити девер на венчању**. — Будите ми данас у невољи, кумујте ми и дјеверујте ми. *НП Вук.* [ЕЛИ: Но Ђорђе буде хитрији, те он испроси Флору и позове свога пријатеља да му деверује. — [Њ]ему стиже забрана на половину плате за меницу (...), коју је потписао своје драгом побратиму, којем је с онаком вољом деверовао!] → **(1.б) бити девер у двобоју**. — Господа натпоручници дјевероват ће нам. *Шен.* → **(2) покр. (жѡга) бити пратилац, пратити**. — [РСАНУ: Ви мени дјеверујете до куће, а никоме ништа не говорите ... ја знам, да до мене неће бити, ако не имадем евлда, него до мога домаћина.]
7. **ДУЖДЕВАТИ** н. → *бити дужд, владати као дужд*. — Завлада ... мир над краљицом мора којој дуждеваше Марино Гримани. *Шен.*
8. **ЗАПОВЕДАТИ** н. → **(2) управљати, руководити, командовати**. — [РСАНУ: Боље је доброга служити него рђаву заповиједати.] [ЕЛК: Пошто један члан породице заповеда остатку породице као што глава заповеда остатку тела, за тог члана породице каже се глава породице (...). — [П]ривлачио је погледе и поред шешира госпође д'Еспар[,] која је заповедала моди.] [ЕЛИ: Ја сам заповедао чети од 120 људи.]
9. **ЗЕТОВАТИ** н. → [РСАНУ: *бити некоме зет.*] — [РСАНУ: Јер ти је Хелена жена и по њој зетујеш Зеусу.]
10. **ЈАТАКОВАТИ** н. → **(1) бити јатак**. — Ти баш наочиглед цијелом свијету јатакујеш хајдуцима. *Вес.* [РСАНУ: Само се другом може јатаковати, а никад и самом себи. — Ја да хајдукујем по Ерцеговини ... а они да ми јатакују при мору, те, да с' имам ђе склонит' кад ми мука дотужи. — Капетан Колубарски [га] ухвати да јатакује Дукићу, хајдуку. — Често су хајдуцима јатаковале турске власти ... и градски муслимани.]
11. **КИБИЦИРАТИ** сн. → /= кибицовати/ *бити кибиц, посматрати с интересовањем друге при игри (особито при картању), уопште посматрати што с интересовањем; исп. кибити*. — Пред каваном на тргу просједио би ... кибицирајући играчима домина. *Десн.*
12. **КИБИЦОВАТИ** сн. → /= кибицирати/ — [РСАНУ: Око стола неки седе, а неки стоје и кибицују играчима у сансу.] [ЕЛК: Елем, сад и он приђе да кибицује Швејку и Вањеку.]
13. **КОМАНДИРАТИ** сн. → **(2) бити заповедник**. — Ако играју школе, он им је учитељ, ако играју војске, он им командира. Тос. Б. → **(3) /= командовати/ нем. (коме, киме, чим) наређивати да се што учини, управљати, имати главну реч**. — Као уредник српског Савременика ... [Скерлић] командира литератури. *Матош.*

14. **КОМАНДОВАТИ** сн. → (1) /= командирати/ — Командује им један Немац – мајор. *Дед. В.* [ЕЛИ: Језерском одреду је командовао пуковник Доброслав Миленковић (...). – Овај текст посвећујем својим (...) пријатељима, чији су родитељи били у јединици којој је командовао капетан Јован Дероко!]
15. **КРАЉЕВАТИ** н. → (1) *бити краљ, владати државом као краљ.* — [ЕЛИ: Да су очинска и политичка мост исте врсте, то би довело до апсурда: сви би очеви били краљеви, док би сам краљ краљевао само сопственој деци.]
16. **КУМОВАТИ** н. → (а) *бити кум (кума) при крштењу, кризми или венчању.* — [РСАНУ: Дјетету су кумовали госпођа и господин Дабић.] [ЕЛК: Тито је почео да кумује, по угледу на обичаје из Краљевине Србије, да монарх кумује мушкој деци. – На венчању ми је кумовала другарица из детињства (...).] → (б) *при пуштању брода у море одређивати име броду.* — Нови брод коме је кумовала [кћерка власника] пети је брод изграђен досад за Швајцарску. *Пол. 1959.* (→ (в) *суделовати, учествовати својим саветом или својом помоћу при стварању каквога плана, каквога рада.* — Маричић је ... сигурно кумовао оном допису. Нех. Богато латинско и талијанско пјесништво средњег вијека кумовало [је] почецима хрватског умјетничког пјесништва. Комб. [ЕЛК: Наравно, таквој промени мишљења кумовала је економска криза. – Томе [исходу утакмице] су судије дебело кумовале.]
17. **НАРОБОВАТИ СЕ** с. → *провести много времена робујући, намучити се робујући.* — [ЕЛИ: У томе је пак народна душа (...) долазила у очајање, те се тако спремао за робовање варварском Турчину, пошто је се вековима наробовала чемерној племштини.]
18. **ОЧЕВАТИ** н. → *необ. бити отац, имати дужност и обавезе као отац.* — Како је тешко очевати туђој дјечи! *Мат.*
19. **ПРЕДСЕДАВАТИ** н. → /= председати/ *бити председник, вршити дужност председника.* — [ЕЛИ: Тадић нам председава већ 8 година, а сада нашао план за подизање Србије (...).]
20. **ПРЕДСЕДАТИ** н. → = *председавати.* — Сједе за дугачким зеленим столом, а предсједа им школски надзорник. *Том.*
21. **ПРЕДСЕДНИКОВАТИ** н. → *вршити председничке дужности.* — [ЕЛИ: Председниче[,] желим ти да нам председникујеш још стотинак година (...)! – [У рату] су директно и индиректно учествовали многи појединци, организације и институције из Србије[,] којој је председниковао њен супруг (...).]
22. **ПРЕЗИДИРАТИ** н. → *вршити службу президента.* — [ЕЛИ: [О томе] један Маковић, (...) док је президирао хрватском Пен-у, није могао ни сањати (...).]
23. **РОБОВАТИ** н. → (1.а) *бити роб, живети у ропству.* — Под силу робују њима. – Ето зашто сам се борио у два рата ... да под седу главу не робујем. *Чол.* (→ (1.б) *(коме, чему) радити за другог; сав се предавати некој страсти, нечијој власти и сл.* — Јадни Јевта. Робовао је целог века друго. *Вес.*)

24. **РОБОВАТИ** н. → (1.а) *бити роб, живети у ропству*. — Под силу робују њима. *М-И*.
25. **СЕКУНДИРАТИ** н. → (3) *бити сведок при двобоју*. *Деан. Рј*. [ЕЛИ: На двобој, мајмуне! Могао бих ја да вам секундирам.]
26. **СЛУГОВАТИ** н. → *обављати посао слуге*. — [ЕЛИ: Седам година ти слугујем, а нема никакве користи (...). — Шта ли то треба да се деси да и наш (...) народ (...) престане да слугује декадентном западу?]
27. **СЛУЖИТИ** н. → (1.а) *бити слуга, радити код некога кућне и друге послове за плату; (некога) радити, вршити разне послове испуњавајући чију вољу, наредбу, заповест, дворити*. — [ЕЛИ: [Он] је био кинески великодостојник из доба краја династије Хан, који је служио господару рата Гонгсун Зану.]
28. **СЛУЖИНЧИТИ** н. → *радити као слуга, служити*. — [ЕЛИ: Права корист била би могућа једино ако би се Мишковићу понудио статус сведока сарадника, који би (...) одрукао (...) конкретне људе из Власти којима је давао новце, и који су му (...) најбестидније служинчили.]
29. **СУЖЊЕВАТИ** н. → (1) *бити сужањ, проводити време у сужањству, робовати*. — Нити ћу ићи сужњевати женама грчким. *Марет*. [ЕЛИ: [А] није пронашао срећу о којој је сањао док је сужњевао терористима.]
30. **СУСЕДОВАТИ** н. → *налазити се у близини, у суседству некога или нечега, бити с неким или нечим сусед*. — Са горњег спрата те куће ... догледа се преко кровова ниских турских кућица, које јој суседују ... Шар и Карадаг. *Нуш*. [ЕЛИ: Првакиња националног театра (...) овде суседује двојици незаобилазних јерарха српских, Стефану Стратимировићу и Георгију Бранковићу.]
31. **ТУТОРИСАТИ** н. → (а) *вршити права и дужности татора, бити татор*. — Сад му треба татор да му тоторише. *Срем*. [ЕЛИ: Обично тоторишем регрутима.] → (б) (обично пеј.) *бринути се непозван о коме, наметати своју вољу*. — Жено ... нисам те ја узео да ми будеш татор, него жена ... Да ме слушаш, а не да ми тоторишеш! *Ранк*. Остало [нам] у крви да нас други јаше ... да нам тоторише, а ми да аминуюемо само. *Рад. Д*.
32. **ТУТОРОВАТИ** н. → *в. ТУТОРИСАТИ. Р-К Реч*. [ЕЛИ: Ти (...) немаш право некоме да тоторујеш овде.]
33. **ШЕГРТОВАТИ** н. → *учити занат као шегрт, бити шегрт*. — [ЕЛИ: Скупштини сам као девојчица била поред деде да му шегртујем (...). — Шегртујем му већ одавно у тој ствари, али он ми никад неће дозволити да водим самосталан посао. — Бијаше то кад је Бог ходао по земљи, а ђаво му шегртовао.]
34. **ШЕФОВАТИ** н. → *бити шеф, руководити*. — [ЕЛК: Гориво којим је запаљено небо над Мансаниљом припадало је, како је утврђено, картелу којем шефује злогласни Хоакин Гусман, један од најтраженијих људи у Мексику. — [Т]ако сам пропустила прилику да му будем шеф. Сада он шефује мени.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

35. **СНАХОВАТИ** н. → *бити снаха, живети као снаха. Вук Рј.*

36. **СУЖЊИТИ** н. → *в. СУЖЊЕВАТИ.*

2.5.10. Остали глаголи

У наставку дајемо остале глаголе који граде конструкције с дативом циљане особе. Прву групу чине глаголи *волети*, *одволети*, *симпатисати* и *симпатизирати* (1–4), који се данас употребљавају као прелазни глаголи, а дативна рекција осећа се врло архаичном.

Глаголи *судити*, *пресудити* и *пресуђивати* (5–7) имају двојаку рекцију – акузативну и дативну. За *судити* Д. Гортан-Премк (1971: 50) примећује да с акузативом претежно означава „оцењивати некога или нечије поступке, доносити суд о некоме или нечијим поступцима“ или „оцењивати као рђаво, лоше, осуђивати“, а с дативом претежно „разматрати нечији поступак, преступ у судском поступку“. И. Палић (2010) глагол *судити* сврстава међу конструкције са значењем „надређивања“, истичући да је датив примерен ситуацији где је „нагласак на ’процесуалности’ глаголске радње, без импликације која би се тичала промјене стања или положаја њезина објекта“, док је акузатив примерен „свим ситуацијама у којима није у првоме плану ’процесуалност’, одвијање, него сами објект глаголске радње и њезин учинак, укључујући свакако и промјену стања објекта“ (*idem*: 167).

Уз глаголе *поверити се* и *продати се* (8–9) дативном номиналу може се приписати улога РЕЦИПИЈЕНТА.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВОЛЕТИ** н. → (2.а) *осећати већу склоност или приврженост према коме или чему, давати коме или чему предност или преимућство, радије чинити једно него друго (понекад през. покр. волијем)*. — Њезина тетка Шерифа ... волила је Хусеину него Алипаши Видаићу. *Том*. → (1.б) (кога, што; ређе коме, чему) *осећати љубав према коме која се оснива на привлачности супротних полова*. [РСАНУ: Он воли Власима, јер га је Влахиња и родила. – Ја јој напоменух Раду ... а она се издаде и вели: Волим му као очима у глави. – Ја сам вољела своме мужу, био ми је мио. – И тамо волио јој цио свијет, а опатице готово највише. – Осјећао је да је он тој дјевојци веома волио. – Особито му је волио неки старац каноник.]
2. **ОДВОЛЕТИ** с. → (коме, чему) *дати предност при избору, приволети се; поклонити љубав*. — Дјевојка је теби одвољела, па води је. *Огр*.
3. **СИМПАТИСАТИ** н. → = *симпатизирати*. — Верујем да они обоје ... симпатишу једно другоме. *Лаз. Л*.

4. **СИМПАТИЗИРАТИ** н. → /= симпатисати/ *осећати симпатију према коме, чему.*

*

5. **СУДИТИ** н. → (3.а) (кога, коме) *разматрати нечију кривицу у судском поступку и доносити пресуду.* — Дао [је злочинце] отпратити судбеном столу да им суди ради злобне штете. *Том.* → (3.б) (кога, коме) *осуђивати, доносити пресуду сам или у народном, колективном суду без судског претреса.* — Са мртвих псина, што им дјеца наша судише, једно птиче прикљувава. *Кул.* → (3.в) (кога, коме) *кажњавати.* — Најзад, набасаше на дечаке и стадоше им судити: некога за косу, некога за уши, неком шамар. *Глиш.* → (4) *фиг. имати власт, владати над киме, бити господар, тражити послушност од кога.* — Нећеш, синко, куд ти оћеш! ... Још ти ја судим. *Дом.* Није ме још вјенчао, па да ми суди. *Шуб.*

6. **ПРЕСУДИТИ** с. → (1) *изрећи пресуду, одлуку у спорним питањима, у судским расправама, у оценама вредности уметничког дела.* — Кад би се сељаци дијелили, њега би позивали да им пресуди. *Чол.*

7. **ПРЕСУЂИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРЕСУДИТИ.* — [ЕЛК: [Они] по кратком поступку суде и пресуђују онима који су (...) угрозили турску државу.]

* * *

8. **ПРОДАТИ СЕ** с. → *прећи на страну противника за новац, из личних побуда.* — Све гласније се почело говорити да се ... продао Немцима. *Моск.* Продао се као доушник туђинским властима. *Крл.*

9. **ПОВЕРИТИ СЕ** с. → (1) *предати се на веру, ослонити се на кога, поуздати се у кога.* — А и не знам како је могао повјерити се невјерну Турчину. *Јакш. Ђ.*

* * *

10. **ПРЕДСТОЈАТИ** н. → *рус. безл. налазити се пред ким (о нечему што ће бити, што се има догодити), бити очекиван у будућности.* — Он чита много, спрема се озбиљно за велику борбу која му предстоји у Србији. *Скерл.* Предстоји му напорна дуга ноћ. *Сим.*

11. **КОНКУРИРАТИ, КОНКУРИСАТИ** сн. → *натјецати се, такмичити се с ким настојећи добити предност, бити конкурент, суделовати у конкуренцији; учествовати на конкурс.* — Отуда је, веле, и могао онако јефтино давати робу, па готово конкурирати и трговцима. *Ћор.* Мртви језици не могаху конкурирати снажном муцању пробуђених раса. *Матош.* Биран филмски журнале сада ... конкуришу програму. *Уј.*

2.6. Конструкције с дативом циља

Овде представљамо конструкције које се заснивају на алативној семантичкој схеми, која подразумева статичку или динамичку усмереност према дативном референту, у апстрактном смислу. Глаголе смо сврстали у шест класа: *прикључити се*; *допринети*; *одговарати*, *доликовати*, *приличити*; *прилагодити се*; *учити се*; *домислити се*.

2.6.1. Глаголи типа *прикључити се*

Табела бр. 43

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни реакцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	ДОСТИГНУЋЕ, ОСТВАРЕЊЕ ИЛИ АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ)
	<p>Вољна радња АГЕНСА којом се он премешта у сферу другог партиципанта (ЦИЉ), с којим ће надаље деловати (или постојати) као целина или заједница.</p> <p>Агенс може пролазити кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа, колектив		Особа, колектив (в. нап. б)
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Држава</i>	<i>се придружио је пришла</i>	<i>демонстрантима. савезу великих сила.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Вредност датива уз глаголе ове класе, по нашем мишљењу, на самој је граници између прилошке и реакцијске. Рекло би се да је код једних глагола доминантнија прилошка вредност (нпр. оних који овде припадају у фигуративном, односно секундарном значењу, као што је *прићи*), а код других (нпр. *припојити се*) – реакцијска. Могуће је да се ту значајном показује и додатна семантичка компонента коју потоњи глаголи имају (в. нап. 5).

- 2) За све ситуације денотиране овим конструкцијама карактеристично је да номинативни с дативним референтом образује неку врсту заједнице. Таква заједница могла је постојати и пре реализовања дате ситуације, у ком случају њу означава дативни референт и тада је номинативни референт самим собом проширује. Заједница може бити привремене или трајне природе, формална или неформална, конкретна или апстрактна: може представљати групу индивидуа на истом простору, групу ангажовану у некој активности, организован колектив (војна формација, политичка странка, држава), или пак групу коју напросто повезују заједнички ставови и циљеви.
- 3) Постоји начелна могућност да номинал буде и у дативу с предлогом *к*. Лексикографски извори дају неколико таквих примера. Иако се наше језичко осећање не противи таквом решењу уз овде посматране глаголе, на примарном контролном корпусу (ЕЛК) нисмо могли да нађемо ниједну потврду.
- 4) Готово сви рефлексивни глаголи имају прелазне парњаке (*придружити/прикључити/припојити/... нешто нечему*), с објекатским номиналима који по правилу означавају ентитете истог или упоредивог онтолошког типа, и то типично неособног. Овај услов наставља да важи и за рефлексивне глаголе, с тим што сада субјекатски и објекатски номинал означавају типично особе или колективе.
- 5) Глаголи типа *припојити се* и *присајединити се* у типичном случају подразумевају да номинативни референт престаје да постоји као индивидуални ентитет и утапа се у „целину“ означену дативним номиналом.
- 6) Поједини глаголи допуштају да се у објекатској позицији метонимијски нађе и номинал који именује какву активност (*придружити се истрајку, прикључити се расправи*), чиме глаголи развијају значење „узети учешће у нечему“, или пак номинал који именује какав став или мишљење одређене групе – у том случају глаголи развијају значење „прихватити нечије мишљење“.
- 7) Глаголи *присајединити се* и *присаједињавати се* могу, уместо с дативним објектом, образовати асиметрично перспективизоване реципрочне конструкције с номиналом у ППК *с(а)+И* (уп. *Војводина се присајединила са Краљевином СХС (...)* [ЕЛИ]).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ПРИДРУЖИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИДРУЖИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Тада се „демократска“ Русија са задовољством придруживала свим западним мерама против Београда (...). — [Љ]уди [су] једноставно заустављали аутомобиле на сред улице и придруживали се навијачима. — Ову поворку удавача пратили су рођаци, а касније су јој се придруживали и момци. — Њиме се он, упркос својим порицањима, (...) придружује настраној идеји Вандријеса (...). — Године 1980. [Лех Качињски] придружује се синдикату Солидарност. — И ја се придружујем вашој жељи.]
2. **ПРИДРУЖИТИ СЕ** с. → (1) *удружити се, здружити се с ким, с чим, прићи у чију дружину*. — У воз ће нам се придружити политички комесар. *Чол.* Придружила се зачељу и пошла. *Хорв.* фиг. У осам сати придружи се пушкарању топовска палба. *Крањч. Ст.* → (2) *стати на чију страну, дати свој пристанак, пристати уз чије мишљење*. — Врбују и Жарка, али он одбија да им се придружи. *Јак.* Леукип, који се придружио Пармениду у филозофији, није ишао с обзиром на битак истим путем с Парменидом. *Ант. 1.* [ЕЛИ: Уколико не живе у безбедној зони а придруже се влади, други талибани ће их убити. — [К]олеге (...) су вољне да се по својој савести и професионалној етици придруже иницијативи (...). — [Н]авијачи нису успели да стигну до Солуна и придруже се пријатељима из Србије. — О’Нилови су пристали да се њихови син и кћерка придруже поворци. — [А]еродроми [су] остали отворени пошто су контролори лета одлучили да се не придруже штрајку. — [М]ноги Албанци из Бујановца одбили да се придруже терористима (...). — У владајућем блику, како ствари сада стоје, нису вољни ни да се придруже Ненаду Чанку (...).]
3. **ПРИКЛАЊАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИКЛОНИТИ (СЕ)*.
4. **ПРИКЛОНИТИ СЕ** с. → (4.д) *фиг. приволети се чему, пристати уз кога*. — Радије [ће] остати ... него се приклонити Италији. Цар Е. → (4.б) *фиг. сложити се, прихватити чије мишљење*. — [ЕЛК: [Његове] би присталице могле да се, уколико су незадовољне, приклоне на изборима кандидату Партије зелених (...). — С немачким притиском на Краљевину Југославију да се приклони Тројном пакту, (...) растао је отпор (...). — Уколико Италија одлучи да се приклони већини, исто ће учинити и Шпанија и Грчка (...). — Август је склон да се приклони том мишљењу (...). — Генерални секретар (...) приклониће се Томиславу Николићу (...). — У току Царинског рата Србија се коначно определила и приклонила силама Антанте.]
5. **ПРИКЉУЧИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према према ПРИКЉУЧИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Успут су му се [конвоју] прикључивала и друга пловила, ако и један немачки батаљон (...). — Чешки МИП се „прикључује изјавама Европске уније (...) које осуђују све терористичке акте (...). — СРЈ се прикључује међународној борби против трговине људима. — Да би те мање странке могле да опстану у изборној трци, оне се (...) прикључују већим странкама или коалицијама (...). — Овој

констатацији (...) прикључује се у потпуности немачка група посматрача.]

6. **ПРИКЉУЧИТИ СЕ** с. → (а) *придружити се коме, здружити се с ким, ући у број, састав чланова, учесника чега*. — Препоручили смо им ... да се прикључе нама. *Чол*. [ЕЛК: Нису сви дародавци (...) баш вољни да „промене боје“ и прикључе се онима против којих су се борили. — Тарик и Мишел Салахи успели су да изиграју све мере безбедности и прикључе се гостима на пријему. — [Позвали су грађане] да изађу на улице и приључе се свеопштем протесту. — Сви професори школе требало би да се прикључе неговању језичке културе ученика. — Расправи се прикључио Живота Милосављевић, из НС-а (...). — Потребно је да млади људи дођу да се прикључе научним тимовима. — Следеће недеље очекујемо да нам се евентуално прикључи Сања Малагурски.] → (б) *стати на чију страну, сложити се с ким*. — Кад је његова [Катилинина] урота пропала, прикључио се Помпеју и Красу. *Пов. 1*. [ЕЛК: [П]озвао [је] и остале компаније да се прикључе Телекому, који је генерални спонзор.]
7. **ПРИЛАЗИТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИЋИ*. [ЕЛК: Разочарани социјалисти прилазе ДСП-у. — На почетку устанка, када устанцима прилазе хајдуци, Карађорђе се са њима братими (...). — Тешићева прилази мировном покрету и позива своје студенте да изађу на улице.] [ЕЛИ: [П]ише да је министар војни Михаиловић пришао Немцима (...).]
8. **ПРИПИСАТИ СЕ** с. → *убројити се у што*. — Многе се придошлизе земаном припишу тој породици. *Љуб*.
9. **ПРИПОЈАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИПОЈИТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: [М]ало по мало север Косова се припојава остатку Косова а да то нико јавно и не говори. — [М]огуће да су нам се припојавала мања племена због заштите од својих (...) комшија.]
10. **ПРИПОЈИТИ [СЕ]** с. → ? — [ЕЛК: Делегати Велике народне скупштине Војводине су (...) донели одлуку да се директно припоје Србији. — Абхазија и Јужна Осетија желе да се отцепе и евентуално припоје Русији. — [К]ипарски Грци траже да се припоје матичној држави. — Задужбина основана ради остваривања приватног интереса може се припојити фондацији (...). — Тадић се припојио Зеленима Србије. — По повлачењу Персијанаца град се припојио атинском савезу. — Градоначелник Прешева: Желимо да се припојимо Косову. — Боље да се припојимо као протекторат или колонија неким западним земљама.]
11. **ПРИСАЈЕДИНИТИ [СЕ]** с. → ? — [ЕЛК: [То је био] покушај већинског румунског живља у Молдавији да се присаједине суседној Румунији. — Скупштина Срема у Руми донела одлуку да се Срем присаједини Краљевини Србији 1919. — Бизмарк је у орбиту савеза две немачке државе успео да укључи и друге државе: њему [савезу] се 1882. присајединила и Италија, а годину касније и Румунија. — Како да се присајединим Вашем Братству? Најпре треба да почнете да редовно посећујете најближу Цркву. — Године 1878. српски народ (...) упућује Берлинском Конгресу молбе, у којима тражи да се присаједини Србији (...).]

12. **ПРИСАЈЕДИЊАВАТИ** {СЕ} н. → ? — [ЕЛИ: Војводина [је] пре него што је ушла у састав Југославије прво прогласила да се присаједињава Србији.]
13. **ПРИСТУПАТИ** н. → (1) *несврш. и уч. према ПРИСТУПИТИ*. [ЕЛК: Његовој фирми (друштву) приступају нови чланови; фабрика се проширује (...). — [А]ли већ после рата Академији приступају нови наставници: Љубица Сокић, Марко Челебоновић (...). — [Н]ије редак случај да глумци који приступају Америчком удружењу ТВ и филмских глумаца промене име (...). — [У]позоровају да су брзе доживљавале процвати и у другим земљама које су приступале Унији. — Наши људи су приступали Аркановој Гарди, неки су на ратишту изгубили животе (...)]
14. **ПРИСТУПИТИ** с. → (2.6) *придружити се*. — Приступило је [партизанима] и 360 бивших четника из лике. *Дед. В.* [ЕЛК: [Ч]ак и полиција иде по кућама и тражи од људи да приступе Демократској партији социјалиста. — [О]ни су од стране водства народноослободилачког покрета и раније позивани да приступе покрету. — Румунија је (1883) приступила Тројном савезу (...). — Србија је 2003. године приступила Болоњском процесу (...). — Хоћу да приступим троцкистима. — Похађао је Итон[,] који је брзо напустио да би приступио војсци.]
15. **ПРИСТУПЉИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИСТУПИТИ*. — [ЕЛИ: Тунис приступљује Заједници сахело-сахарских држава (...).]
16. **ПРИЋИ** с. → (1.6) *приступити коме, удружити се с ким, стати на чију страну*. — Прође вест да ће Бугари прићи Немцима. *Нол.* [ЕЛК: Није било могуће поверовати да ће Карађорђевић прићи Тројном пакту Адолфа Хитлера. — [З]ахтевао [је] од краља (...) да позове све Југословене да приђу Народноослободилачкој војсци. — [О]н је напустио ДС и пришао новоствореној Демократској странци Србије (...). — [П]рекисиноћ је искључен из странке због тога што је пришао посланичком клубу Томислава Николића (...). — [Н]а северу је била непријатељска Вороњешка губернија, која је пришла бољшевицима (...). — Она је пред сам рат пришла напредном покрету (...). — Бивши заменик председника [странке] и девет посланика који су му пришли искључени [су] из странке (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

17. **ПРИКУПИТИ СЕ** с. → (2.а) *придружити се, прикључити се коме*.
18. **ПРИКУПЉАТИ** {СЕ} н. → *несврш. и уч. према ПРИКУПИТИ (СЕ)*.
19. **ПРИКУПЉИВАТИ** {СЕ} н. → *несврш. и уч. према ПРИКУПИТИ (СЕ)*.
20. **ПРИПИСИВАТИ** {СЕ} н. → *несврш. и уч. према ПРИПИСАТИ (СЕ)*.

2.6.2. Глаголи типа *допринети*

Табела бр. 44

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични нереклексивни непрелазни рексијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога (в. нап. 3)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС/ЕФЕКТОР)	АКТИВНОСТ, ОСТВАРЕЊЕ, ДОСТИГНУЋЕ, СТАЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ)
	<p>Ситуација у којој АГЕНС или ЕФЕКТОР утиче на то да се циљна ситуација оствари или да настави да се остварује.</p> <p>Ниједан партициптант не пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа, апстрактан или конкретан појам		Апстрактан појам (ситуација)
ПРИМЕРИ:	<i>Тај играч Штедња</i>	<i>је допринео помаже</i>	<i>јучерашњој победи. опоравку привреде.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголи о којима је овде реч имају врло апстрактну, схематизовану семантику. Уколико субјекатски номинал означава особу, глаголи се обично неће употребити да означе њену конкретну активност, већ да је оцене, односно вреднују.

2) У оквиру овог модела поново се појављује и један број глагола типа *помагати*. То се може објаснити метафоричном или метонимијском екстензијом њиховог основног модела, али мислимо да се може говорити и о промени опште схеме. Сви овде представљени глаголи могу се везати за алативну схему, коју наговештава и сам глагол *допринети* својим морфемским саставом: субјекатски референт „премешта“, „придодаје“ апстрактну материју дативном референту, увећавајући га тиме. У прилог оваквом тумачењу говоре и (архаични) лексикографски примери са ППК *κ+Д*:

- (275) Читалац ласно разабрати може у колико су ота два Хрватска града к тому допомогла, да Бараковић на свијет изићи може. – Нема сумње, допринесао је к тому [што није отпутовао] пуно и сан, што се Марцелу ... приснио у очи наумљена путовања. (РСАНУ)
- 3) Дативни номинал може се заменити *да*-клаузом с обавезним презентом и *томе* као могућим корелативом. Уп.:
- (276) Нерад УНМИК-а допринео да на Косову завлада клима некажњавања злочина. – [Т]о је тај додатни квалитет који је допринео да су црвено-бели у серији од 12 узастопних победа. – Таква иницијатива помогла је да се рак открива већ у најранијем стадијуму. – Наравно[,] сјајна арбитража придонела је да све протекне у реду. (ЕЛИ)
- 4) Алтернативни модел јесте онај без дативног номинала, с тим што се ситуација која се спешује означава номиналом у ППК у+Л, тада обично и с одредбом мере. Уп.:
- (277) [К]олико би Пешић могао да допринесе у опоравку нашег државног тима (...). – Та мера би у првом реду допринела у борби против феномена урбаних острваца топлоте (...). – Свакоме ко је допринео у истраживању лечења од те болести сам захвалан. – Ипак, добра позиција земље није пуно придонела у привлачењу страних инвеститора. – [К]онтролисана примена вакцине знатно је припомогла у превенцији и лечењу. – [Креатор се] одважио на модре морске боје, а традиционална лепршавост још је више потпомогла у креирању морског изгледа. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

- ДОПОМОЋИ** с. → *допринети, припомоћи.* — Франклин је највише допомогао слободи своје домовине. *Павл.* [ЕЛИ: Овај раздор (...) пуно је допомогао коначној пропасти (...).]
- ДОПОМАГАТИ** н. → *несврш. према ДОПОМОЋИ.* — [РСАНУ: Тобоже обојим рукама тому јединству допомажете.]
- ДОПРИНЕТИ** с. → *учинити неку помоћ, помоћи; исп. ПРИДОНЕТИ.* — фиг. Тај начин одгоја пуно је допринио да је почевши од првога па све до осмога разреда био увијек први. *Коз. Ј.* [РСАНУ; [Марко] је много допринесао развоју политичког покрета. – Он [српски војник] никад није склон био да много размишља о смрти, и то је још једна особина што је допринела његовом хероизму. – Тој теми посвећена је и драма „На дну“, која је толико допринела књижевној слави ... Горког.] [ЕЛК: [Он] је оценио да ће нови оператор допринети либерализацији тржишта телекомуникација у Србији. – Клинтонова посета неће допринети смиривању крвавих унутрашњих сукоба (...). – Оригиналној фестивалској атмосфери допринеће и музички програм селектора Нелета

Карајлића. – Суша у југоисточној Европи допринела је порасти цене електричне енергије у региону (...).]

4. **ДОПРИНОСИТИ** н. → *несврш. и уч. према ДОПРИНЕТИ*. — [РСАНУ: Обојица [Вук и Гај], сваки на свој начин, доприносили [су] изграђивању јединства нашег књижевног језика. – Стовариваху с кола [даске], који својим крчањем и свирањем много доприношаху општој ларми. – Целокупна нам слика неће мање лепа изгледати зато што знамо начин на који поједини елементи доприносе њеној лепоти.] [ЕЛК: Многи од њих су године заточеништва провели на ропском или принудном раду, против своје воље доприносећи ратним напорима нацистичке машинерије (...). – Ови гасови доприносе загревању наше планете (...). – [К]онфузији су доприносиле и контрадикторне изјаве званичника о термину извршења. – [И]змеђу коре и стабла јавља [се] плесан и она доприноси здрављу и укусу сира (...). – [Е]вентуално ослобађање [Готовине] у недостатку доказа била [би] чињеница која не би доприносила нашим бољим односима.]
5. **ПОМОЋИ** с. →[?] (1.а) *олакшати вршење неког рада, дати помоћ, подршку, потпору у чему*. [ЕЛК: Решењу кризе помогао је краљ – постављајући ултимативни захтев свим странкама (...). – То су они јунаци с којима сам тукао Немце (...) и помогао нашој заједничкој победи над непријатељем (...). – Огроман одлив сребра (...) на тај начин је помогао развоју папирног новца (...). – Недуго потом, Бијенале је постао светска изложба и помогао афирмацији минијатуре као облика у свим техникама ликовног израза. – [Међународна заједница] прави исти сценарио као и за Косово како би довела до припајања ове три српске општине Косову, а затим помогла његовом отцепљењу. – Хрватски председник (...) оценио је да би независност Косова помогла стабилизацији региона (...). – Сличан национални програм у Шкотској помогао је раном откривању рака коже.]
6. **ПОМАГАТИ** с. → (1) *несврш. и уч. према ПОМОЋИ*. [Те стипендије заиста помажу напретку и развоју играча између 20 и 24 године. – Држава ће морати да предузима мере које помажу одржавању привредне активности (...). – Јеремић је казао да статусно неутралне иницијативе помажу учвршћивању људских права (...). – [С]ви ти кредити помажу оживљавању привредног раста. – Мало се слажемо, мало свађамо, али сваки сукоб помаже креативном процесу (...). – Породица Марковић својим рукотворинама помаже очувању наше традиције (...). – Оглед Марте Нусбаум помаже разјашњавању сукоба о којима је ту реч (...). – „[П]ретерана драматизација“ по питању Војводине не помаже стабилности у региону. – Друга теза НБС јесте да депресирање курса не помаже расту запослености (...).]
7. **ПРИПОМОЋИ** с. → *олакшати извршавање, настојање или развијање неког стања или извршавање неке радње, допринети, придонети*. — Провала облака око Раме припомогла [је] да Неретва страховито набуја. *Радул*. Опречни назори ...припомогли су ... да те грађане ... још више изолирају. *Шкроб*. [ЕЛК: Тежили су већем разумевању са Хрватима надајући се да то може одсудно припомоћи опстанку државе. – Енергетска заједница је основана и да би припомогла развоју тржишне конкуренције међу произвођачима енергије (...). – Очекује се да данас на

мрежи поново буду и два блока ТЕНТ-а, што би још припомогло побољшању електроенергетске ситуације. – [И] Лазар Костић је припомогао мистификацији око Ленкиног рођендана.]

8. **ПРИПОМАГАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИПОМОЋИ*. [ЕЛК: Узрок болести није познат, али је сигурно да утврђени фактор припомаже настанку болести.]
9. **ПРИДОНЕСТИ, ПРИДОНЕТИ** с. → (2) *својим деловањем олакшати неко друго деловање, потпомоћи, пружити помоћ, помоћи, допринети*. — Сад ће ... Нобелова награда придонети да његова последња свеска из романа-серије ... нађе бољу прођу. *СКГ 1937*. Тако [су] Руси знатно придонијели пропасти њемачке офензиве у Француској. ОП 2. [ЕЛК: Високи шећер може придонети дебљању, дијабетесу и изазвати друге здравствене проблеме. – Додик сматра да ће овај поступак (...) унети више неспоразума него што ће придонети решењу питања. – Таквој атмосфери у америчкој јавности придонео је пословни потез једног аутодилера (...).]
10. **ПРИВРЕДИТИ** с. → (б) *допринети*. — Из захвалности за оно што је његов потхват привредио науци и познавању подморског живота, поштанска управа ... [је] одлучила да се издаду ... поштанске марке. *Мих*.
11. **ПРИДОНОСИТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИДОНЕТИ*. [ЕЛК: Почне ли ова замисао да се примењује, мушкарци ће све мање придоносити продужењу врсте (...). – Таква помодност и често мењање одела, нарочито униформи, придоносили су утиску о скоројевићству. – Некада и другачија интерпретација више придоноси разумевању филозофског проблема, него она претпостављена аутентична. – Тежини тог положаја придоноси околност да велики број Срба живи изван Србије. – Кроз историју, лепо и здраво тело (...) придносило [је] успеху размножавања.]
12. **ПОТПОМАГАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПОТПОМОЋИ (СЕ)*. [ЕЛК: Све што га ставља у стање мировања – попут гледања телевизије – потпомаже претварању нерава у кашу. – Поред осталог, расветлило би зашто поједини људи траже више партнера, што потпомаже ширењу обољења (...).]
13. **ПОТПОМОЋИ** с. → *пружити коме помоћ, подршку материјално или моралну, подупрети кога, помоћи*. [ЕЛК: Кодикамо је више у царству нагађања претпоставка да је дотични хормон потпомогао припитомљавању вукова пре 15.000 година. – [К]од нас би требало да се слива око 200 милиона долара годишње, што ће (...) потпомоћи (...) привредном развоју. – [П]очињу обимна научна истраживања чији је циљ да потпомогну очувању старог заната и свих овдашњих вредности (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

14. **ПРИВРЕЂИВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИВРЕИТИ*.
15. **ДОПРИНАШАТИ** н. → *в. ДОПРИНОСИТИ*.

2.6.3. Глаголи типа *одговарати*, *доликовати*, *приличити*

Табела бр. 45

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИНТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИНТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће нереклексивни, рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (НУЛА)	СТАЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ)
	<p>Статична ситуација (СТАЊЕ) у којој постоји асиметричан однос (перципираног) склада или сагласности између два партиципанта, при чему се тај склад или сагласност одмерава у односу на ПАРТИЦИПАНТА₂, односно неки његов аспект (величина, изглед, особине, садржај и сл. – ако је посредни предмет, или изглед, карактер, друштвени статус и сл. – ако је посредни особа).</p> <p>Подразумева се да се оба партиципанта налазе у каноничкој егзистенцијалној вези.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Конкретан или апстрактан појам		Особа, конкретан или апстрактан појам
ПРИМЕРИ:	<p>Та матица</p> <p>Наше потребе</p> <p>Квалитет производа</p> <p>Његова прича</p> <p>Та сабља</p> <p>Такво понашање</p> <p>Та сукња</p>	<p>одговара</p> <p>не одговарају</p> <p>одговара</p> <p>не одговара</p> <p>доликује</p> <p>приличи</p> <p>пристоји</p>	<p>овом ирафу.</p> <p>нашим могућностима.</p> <p>стандарду.</p> <p>стварним догађајима.</p> <p>генералу.</p> <p>Пери.</p> <p>њеном статусу.</p>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Глагол *одговарати* може се сматрати централним глаголом ове класе, пошто има најопштију семантику и њиме се могу парафразирати конструкције са свим другим глаголима.
- 2) Засебну поткласу чине глаголи као што су *доличити*, *доликовати*, *достојати* (*се*), *приличити*, *пристајати*, који се типично реализују у конструкцијама где је дативни референт особа, а номинативни референт

конкретан или апстрактан ентитет који с особом стоји у односу посесум – посесор, чин – вршилац и сл. Да ли „однос склада“ или „сагласности“ постоји или не постоји – ствар је нечијег суда, који се обично заснива на општеприхваћеним имплицитним естетским, моралним или каквим другим критеријума везаним за особу означену дативним номиналом (одн. категорију којој она припада). Иако се може претпоставити да се семантика свих конструкција са свим глаголима ове класе заснива на алативној схеми, то је нарочито уочљиво код ове поткласе, у прилог чему говоре и префикси *до-* и *при-*: смисаона веза између субјекатског појма и дативног референта концептуализује се као усмереност првог према другом.¹⁰⁶ Овој поткласи прикључују се у секундарном значењу и поједини глаголи типа *припадати* (в. т. 2.4).

3) Ако је дативни референт особа, субјекатски номинал може означавати ситуацију (као девербативни номинал, одн. реченични кондензат) чији је она носилац. Тада субјекатски номинал може бити и замењен инфинитивном јединицом (278), или пак изричном клаузом с везником *да*, обавезним презентом и, најчешће, нултим субјектом кореферентним с дативним номиналом више клаузе (279). Уп.:

(278) *Не доличи вам о слободи зборит!* – Нек сјетиш се да беговица јеси. | *Не доличи ти дакле тужити.* (РСАНУ) – И молим те, хришћанину *не доликује лагати!* (ЕЛИ) – Дјевојци се (или жени) не достоји у олтар ући. (РСАНУ) — И плакô би, да му *плакати личи.* – *Грешит'* сваком *не уише.* (РМС)

(279) Па да, само што смо ми далеко мања земља, па нам *не доличи да обожавамо рогату марву.* – [М]ислим да Вам *не доличи да прозивате (...).* – Па псуј, теби и *доличи да псујеш (...).* (ЕЛК). Турчину *се доличи да умре за жену,* само ако је лијепа. (РСАНУ) – Госпођици Дарси (...) и леди Ани *не би доликовало да путују друкчије.* (ЕЛК) – Величанству вашем *достоји | Да дужност нашу прима.* (РСАНУ) – Београду као главном граду *достоји да буде љети најтоплији, а зими најхладнији у држави!* (ЕЛК) – Не *личи ми да то расправљам.* (РСАНУ) – Мислим да би вам *приличило да играте тамо.* (ЕЛК) – Дјевојци *се и не приличи да друкчије говори.* (РМС) Њему *би пристајало да ратује с Черкезима.* – Зар њој, као таквој, *пристоји да данас прихвати положај просјака (...).* (ЕЛК).

¹⁰⁶ Дакле, може се рећи да се „сагласност“ концептуализује на сличан начин као „сличност“, с тим што је ипак ради о апстрактнијој и когнитивно-семантички комплекснијој вези, која, колико смо могли да приметимо, у лингвистичкој литератури није испитивана.

У овим случајевима глаголи развијају и компоненту модалног значења типа „требати“. Ово модално значење још је уочљивије онда када је дативни номинал изостављен. Уп.:

(280) Реците, молим Вас, у каквој одећи највише *доличи* да пред Творцем стоји човек, то пало створење? – [П]а *не доличи* да се лажима и преварама народа заседне у ту фотељу. – Лаж *не доликује* да се прича ни у збиљи ни у шали (...). (ЕЛИ). – Па ћу га дочекати достојанствено, како *се* и *доликује*. – Према старом обичају *није приличило* од петка изјутра па све до недјеље јести ништа топло. (РМС) – Тренутни председник покрајинске Владе није ни споменуо СВМ, мада *би приличило* да се Михајлочанима да до знања да се СВМ борио (...). (ЕЛИ) – Ћутећи је стајала јер *није приликовало* да пред мужевима и слаба девојка седи. (РМС)

4) Глагол *одговарати*, као и глаголи *пасати*, *пасовати*, могу се односити и на ситуације где се ради о сагласности између номинативног референта, с једне стране, и жеља и потреба дативног референта, с друге стране (уп. *Он ради само оно што му одговара*), при чему је та сагласност сада ствар искључиво његове личне процене. Дативном референту у том случају може се приписати семантичка улога ДОЖИВЉАВАЧА, а такве конструкције излазе из оквира овог модела и прикључују се конструкцијама с глаголима типа *свиђати се* (в. т. 2.3.1).

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ДОЛИЧИТИ** н. → *пристојати се, приличити, пристајати, доликовати*. — Туђ [језик] туђину, теби твој доличи. *Преп.* Што ту вичеш пред толиким свијетом? Је л' то правој муслиманки доличи? *Огр.* [РСАНУ:– Нека, нека, диете моје! | Доличи ти суза та.] [ЕЛК: Тирк [је] поновио да су то све изрази који не „доличе шефу државе“. – Водинелић је (...) покренула личну иницијативу која истински доличи цивилном сектору. – Богатство не доличи свакоме, али је њој доликовало. – Свеједно, место ни по чему није доличило административном центру (...).]
2. **ДОЛИЧИТИ СЕ** н. → [РСАНУ: в. *ДОЛИКОВАТИ*]. — [РСАНУ: Понашаш ли се, како се доличи човјеку на такову мјесту?]
3. **ДОЛИКОВАТИ** н. → *одговарати, бити у складу у свему с начелима пристојности, улудности, реда, обичајима, положају чијему, пристајати, приличити*. — Досетке и шале доликују јунацима. *Нен.* Љ. Говорите како вам доликује! *Франг.* [РСАНУ: Благо поступање ... доликује свештенику. – Скочих, да се оборим на њ ... Он ме упозна, муњевном брзином повуче сабљу, како доликује частнику, ну ја му ју тољагом избих из руке. – Пуковницима доликује револвер или сабља. –

Врло често употребљавају се изрази и речи, које не доликују смислу науке и значењу предмета. – Звали су га „византинцем“, и чудо што му је тај надимак доликовао. – Сабља му је дивно доликовала, а када је на сивој бедевизи јездио, био је као звезда. – А што му је највише доликовало, беше његова проседа коса и брци.] [ЕЛК: [То га је] можда разрешавало кривице због ступања у брак са женом која му није доликовала. – Претрпела сам поразе који не доликују тенисерки мог калибра. — Како изградити модеран социјални систем и школство који доликују тим приликама.]

4. **ДОЛИКОВАТИ СЕ** н. → *в. ДОЛИКОВАТИ*. — [РСАНУ: Ти знаш, што се доликује оцу у твојој ситуацији. – Баш противни звук ... доликовао би се завидницима, каже Данту Вергил.]
5. **ДОСТОЈАТИ (СЕ)** сн. → ([РСАНУ: 2]) *безн. (чешће одрично) одговарати, приличити*. — [ЕЛИ: Овакав изговор не достоји неком ко обавља свој посао професионално.] [ЕЛИ: Теби се достоји част краљевска – (...) али у неком другом краљевству (...).]
6. **ИЋИ** н. → (8.в) *(кога, кому) припадати, доликовати*. — Разуман је и чисто прозире што је чије и коме што иде. *Њег*. [РСАНУ: Ацем није пјевао тога дана. И није играо, јер то није ишло стару човјеку.]
7. **КИПИРАТИ** н. → *безн. нем. варв. припадати, доликовати*. — Знадеш, сине кришћанине, што попу кипира. *Јакш. Ђ*. И слатко ме дира, као што му кипира. *Кош*.
8. **ЛЕЖАТИ** н. → (5) *герм. одговарати, погодовати*. — Некоме лежи један, другоме други начин играња. *ЦТ*. Креација Мими је до данас остала њезина најбоља улога, јер јој управо природно добро лежи. *Обз. 1932*. [АЛИ: Па за њега није чудо, њему лежи матиш, али што си ти пао? – Међутим, није му лежала крута војничка дисциплина и ограничавање слободе, па је одлучио да напусти војну школу. – [Н]ије ми лежало техничко цртање. – Заправо, није ми лежало ништа осим привлачења мушкараца и печења пита.]
9. **ЛИЧИТИ** н. → (2) *доликовати, приличити*. — Немојте се свађати, не личи то министарској кући. *Нуш*. [РСАНУ: Тај ти шешир не личи. – Коњ не личи ономе који га умије јахати, него ономе који га има. – Лепа [је] ... песма „За сестром“, којој слободни стих дивно личи.]
10. **ЛИКОВАТИ** н. → (1.6) *одговарати, пристајати; приличити*. — Одијело бира једно другом како ће ликоват: красном момку красно одијело. *Бот. 1*.
11. **ОДГОВАРАТИ** н. → (2) *бити погодан за одређену намену, испуњавати услове (жеље, захтеве и сл.), пристајати, приличити (некоме, нечему); подударати се (с неким, с нечим)*. — То тихо вјенчање ... је одговарало њеној души. *Коз. Ј*. [РСАНУ: Ако се у напред незна какво платно одговара таквом или онаквом ветру, како ће да се разапне једрило према ветру? – Једна од мојих главних тежњи и била је у томе да покажем ... колико данашњи термини наше граматике уопште одговарају данашњем разумевању ... граматичких категорија. – Казнена законодавства треба да теже да што више одговарају духу и појмовима народа, за који се пишу. – У свим средњим школама служиће се само

оним уџбеницима и наставним средствима која одговарају прописима закона о уџбеницима. – Ако естетика један склад боја призна лепим, то још не значи да такав склад боја одговара сваком лицу. – Све, што је ... видио ... није сасвим одговарало његовој представи. – Дужина потковице треба да одговара дужини копите.]

12. **ПРИПАДАТИ** н. → ? — [ЕЛИ: Цетињу припада да буде перјаница Црне Горе. – [И]зађимо на мирне протест, искажимо своје незадовољство, али било какво недолично понашање не припада овом граду (...).]
13. **ПАСАТИ**₁ н. → **нем. *пристајати, доликовати***. — Били су увјерени ... да је управо онакав какав њихову лицу паше. *Донч.* А Илици то и паше, све ти је код њега било по регламану. Сим. [ЕЛИ: Не тражим партнера који ће ме финансијски издржавати, већ некога ко ће да ми паше. – [Т]о ми је прва веза, савршено ми паше по карактеру и волим га (...).]
14. **ПАСИРАТИ** н. → **(1) фр. *одговарати мери, захтевима, доликовати; исп. ПАСОВАТИ (1)***. — Ја сам моме лоли до шешира, њему већа цура не пасира. Леск.
15. **ПАСОВАТИ** н. → **(1) *пасирати (1)***. — [ЕЛК: Све то пасује захтевима господина Крека и његовој анархичности (...). – Чизме, фармерице, дуксеви, јакне. Никад их се неће одрећи, пасују му. – ДСС [је] водио рачуна да јавне личности у кампању „пасују“ њиховим бирачима (...). – Промениће се он, као и ти, Мингусе, чим види да му шешири не пасују. – [Сакупио је] толико „казнених поена“ да му етикета „непожељан“ готово савршено пасује. – Добу садашњем пасовала је само црвена спортска торба с „Вилсоновим“ рекетима. – Некоме је пасовало, кажу Мојковчани, да рудник затвори (...). – [Т]рговина није за њега. Више му је, вели, „пасовала израда [намештаја]“. – Бајкерима ће сигурно, бар када је о цени реч, пасовати мотоциклистичке панталоне од чисте коже (...).]
16. **ПАТРИТИ** н. → **(1.в) *бити својствен (коме, чему); приличити***. — Свађа и вика са сусједима само њима патри. *Ков. А.* Тишина патри часу кад се људи посљедњи пут праштају с ... мртвима. *Нех.*
17. **ПРИЛИЧИТИ** н. → **(1.а) *одговарати прихваћеним обичајима, положају, стању, узрасту и сл.*** — Живели су они врло лепо као што, напослетку, и приличи поповским кућама. *Срем.* [ЕЛК: Компјутери више приличе мушкарцима. – Таква објашњења (...) приличе добитницима замашних премија у играма на срећу (...). – [Б]ајке о Европи[,] које је причао Ђелић[,] не приличе ни деци у основној школи (...). – Ви сте лекар и не приличи Вам да кажете (...). – Цена униформе је више приличила Арманијевом оделу. – Носио је скромна (...) одела, која можда чак и нису приличила председнику државе.] (→ **(1.б) (безл. са зам. се или без ње) *допуштено је, треба, ваља.***)
18. **ПРИЛИКОВАТИ** н. → **(2) *доликовати, пристојати се***. — Ма дјетету се не чудим, њему приликује. *Пав.*
19. **ПРИСТОЈАТИ** с. → **(2) *припадати, доликовати, приличити коме или чему***. — Друго име узми које хоћеш, ал' се царем ни императором немој звати јер ти не пристоји. *Њег.* [ЕЛК: – [П]оново заузима место у хијерархији – које јој пристоји. – Није то, додуше, класични мјузикл, више му пристоји квалификатив – рок опера. – [Н]ашао [се] у улози која

му никако не пристоји. – Никад га нисам избегао, нити о њему рекао или написао нешто што не пристоји нашој професији. – [Г]а тема је, по мишљењу Ханса Касторпа, пристајала изразу његова лица. – Боље би [та улога] пристајала Данојлићу. – Једина ствар која никако није пристајала овом призору – између осталог и по размерама – била је само свемирска капсула.]

20. **СЛИШИТИ** н. → (2) *покр. приличити, доликовати, пристајати*. — Нек се реди! Млада је и слиши јој! *Пеџ*.
21. **СТАЈАТИ** с. → (8) *пристајати, приличити, одговарати спољашности (лицу, статусу), доликовати*. — Стоји ли ми добро ова хаљина? *Трифк*. Преплануо си од сунца ... то ти добро стоји. *Фелд*. фиг. Озбиљним људима лепо стоји шала. *Нен. Љ*.
22. **УИСАТИ** н. → *тур. доликовати, приличити, пристајати*. — Дај, Лимуне, двије пушке мале, да ја видим би л' ми уисале. *Вук Рј*. Лијепо ли ми младој уисаше. *НПХ*.

2.6.4. Глаголи типа *наликовати*

Табела бр. 46

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни рефлексивни рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (НУЛА)	СТАЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ)
	<p>Статична ситуација (СТАЊЕ) у којој постоји однос сличности између два партиципанта, при чему се он одмерава из перспективе ПАРТИЦИПАНТА₁.</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Конкретан или апстрактан појам		Конкретан или апстрактан појам
ПРИМЕРИ:	<i>Пера</i> <i>Небо</i>	<i>наличи</i> <i>наликује</i>	<i>свом брату.</i> <i>мастилу.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) У субјекатској и објекатској позицији могу се наћи номинали најразличитије семантике, конкретне или апстрактне, обично истог онтолошког типа. Када се онтолошки тип разликује, критеријум сличности може се и експлицитно изнети одредбом критеријума (*Он по понашању наликује змији, Она по стасу наликује оронолој кући*).

2) Појмовна метафора СЛИЧНОСТ ЈЕ БЛИЗИНА (Лејкоф – Џонсон 1999) често се наводи као битан посредник у поимању и исказивању овог семантичког односа. Овде, међутим, имамо нешто другачију ситуацију. Један појам не исказује се као „близак“ другом, већ као статично „усмерен“ ка другом.

3) Глаголи *личити*, *наликовати*, *наличити* и *сличити* граде конструкције и с неправим објектом у ППК *на+А*. Семантичку разлику између дативне и акузативне конструкције није могуће уочити. Уп.:

(281) Дворана [судска] ... *личила је* тога дана више на концертну салу него на судницу. (РМС) – Није веровала да је окорео колико и његова жена, мада је све

више *личио на њу* (...). – Исполивани столњак *личио је на недовршену штапску мапу*. (ЕЛК) – Све ово мора *наличити на отрцане немачке приповетке*. (РМС) – Уштављена људска кожа, кад се добро исуши, *наличи на пергамент*. – Посланички клубови *наличили су* врло често *на ратне логоре*. – Да ли наши животи *наликују на театар апсурда*. – Знаш, наши возови веома *наликују на ове*. – Ким Џонг Вунг (...) у сваком погледу *сличи на свог оца*, укључујући и његове физичке карактеристике. – Саткан од безбројног мноштва таквих нити које титрају, космос *сличи на бескрајну симфонију*. (ЕЛК)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

- ЛИЧИТИ** н. → (1) (некоме, на некога) *бити сличног лика, бити налик на некога, имати изглед нечега*. — Силно је личио *мајци*. *Тип*. [РСАНУ: По облику личи ова пловка *пекинкињи*, а по перју Руанки. – Све скупа необично је личило *цртежу из дјечјих цртанка*.][ЕЛК: Малопродатни објекти, тако, са становишта понуде, почињу да личе један *другом* као „јаје јајету“. – У околним земљама бројне фирме производе чипсеви који личе *нашим*. – Она је своје признање подесила тако да личи *Илијином* (...). – [Ц]рна мантија дебелого попа на двоколицама личи *беломе бурнусу мароканског шеика*. – У томе погледу она личи *груди снега која, стављена у котрљање, постаје све већа*.]
- НАЛИЦАТИ** н. → **покр. наликовати**. — На ујаке Ђуро налицаше. Њег. [РСАНУ: Раци ми право, какви су ови моји синови и оће ли *ми* налицат?]
- НАЛИЧИТИ** н. → = **наликовати**. —Више [су] *наличиле сабластима* него људским бићима. *Грг*. [ЕЛК: [П]роблеми са којима се суочавају Италија, Француска, Белгија у појединим областима *наличе онима у Србији* (...). – Његов људски лик (...) пример је над примерима. *Наличи чуду*. – Кафкино приповедање Вам *наличи Кафкином цртању?* – То је више *наличило феудализму* него *патронату*.]
- НАЛИКОВАТИ** н. → /= *наличити/ бити сличан (коме, чему), личити (на кога, на што)*. — Глас му *наликоваше пролетњој грмљавини*. *Ранк*. [ЕЛК: Кажу да овако костимиран стварно *наликујем Доситеју* (...). – Већина до сада откривених [планета] су веома крупне, *наликују гасовитом диву Јупитеру*. – Која жива бића и по чему *наликују човеку?* – Њихови прилично револуционарни ставови (...) *наликују тежњама утописта и марксиста* (...). – Поједини делови Вождовца и Палилуле све више *наликују Калуђерици* (...).]
- ПРИЛИЧИТИ** н. → (2) *бити налик, сличан*. — Његови синови не *приличе њему* но *другој породици Петровића*. *Миљ*.
- СЛИЧИТИ** н. → (1) *бити сличан, наликовати*. — Сличим *сјени* која гробљем лута. *Наз*. Поче читати тихо ... те је у оној тишини много *сличило зујању челињем*. *Ђор*. [ЕЛК: Шта ће се догодити с човечанством? Има неколико излаза који данас *сличе научнофантастичним казивањима*. – Таква дела више *сличе бајкама и причама о чудесним средствима* (...). – Њихове животне судбине *сличе бујној вегетацији* (...). – Веома [он] *сличи г. Билбу*, и не само по изгледу.

– Био сам склопио очи да бих лакше оценио глас. И он је сличио Богартовом, мада је био мање промукао.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи може се прикључити и следећи глагол:

7. **АСОНИРАТИ (СЕ), АСОНОВАТИ СЕ (Н).** → *бити сличан по звуку или гласу, слично звучати.*

2.6.5. Глаголи типа *прилагодити се*

Табела бр. 47

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће рефлексивни, рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС/ПРОЦЕСУЕНТ)	ОСТВАРЕЊЕ или АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ)
	<p>Вољна или невољна радња ПАРТИЦИПАНТА₁, којом се он мења и постаје компатибилан (или сагласан) са партиципантом₁ (ЦИЉЕМ).</p> <p>Уколико ситуација представља ОСТВАРЕЊЕ, агенс пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа, живо биће (в. нап. 1, 3)		Ентитет ван партиципанта ₁ : особа, конкретан или апстрактан предмет, окружење (в. нап. 2)
ПРИМЕРИ:	<i>Човек Ајкуле</i>	<i>се адаптирао се нису прилагодиле</i>	<i>новом начину живота. слаткој води.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) У најопштијем случају, ситуација обухвата два партиципанта, означена номиналима у номинативу и дативу, између којих постоји несагласност, некомпатибилност у било ком погледу, а то обично представља сметњу даљем деловању или постојању првог партиципанта, из чијег се угла ситуација и перспективизује. Некомпатибилност се може тицати његових физичких својстава – отпорности, издржљивости, способности, начина деловања и сл., као и његовог психолошког стања и става према другом партиципанту.
- 2) Други партиципанта, означен номиналом у дативу, јесте један истакнут, апстрактан или конкретан ентитет из окружења номинативног референта, или

пак окружење уопште; у сваком случају, он је ван сфере утицаја првог партиципанта.

3) Уколико је номинативни референт особа, промена може бити вољна или невољна (неконтролисана). Као номинативни референт може се појавити и било које живо биће или неживи ентитет који је способан да се сам промени, или се као такав представља (*Привреда ће се прилагодити јачем динару* [ЕЛК]).

4) Семантичка вредност датива у овим конструкцијама не може се, по нашем суду, везати за сем. улогу ЦИЉАНЕ ОСОБЕ. Не само што дативни референт не мора представљати особу (и често не представља) већ се алативно значење чини врло јасним. Стога семантичку улогу датива одређујемо као циљ (у апстрактном смислу)¹⁰⁷. И. Палић (2010: 180) другачије поступа – конструкције с глаголом *прилагодити се* сврстава у оне којима се обележава „подвргавање“, где припадају и конструкције с глаголом *покорити се*, а датив у њима сматра „дативом опхођеника“, што подразумева типично особни дативни референт.

5) Највећи број глагола је рефлексиван, и има прелазне парњаке с истим рекцијским својствима (*прилагодити нешто нечему* → *прилагодити се нечему*).

6) Посебну поткласу могао би чинити глагол *навићи (се)* и други глаголи с истом коренском морфемом. Они се, више него други, реализују с особним субјекатским номиналом, а разлог томе је што се инкомпатибилност номинативног и дативног референта, као и природа промене номинативног референта, везује пре свега за психолошку сферу особе. Они се на анализираном корпусу реализују најчешће у конструкцијама с објекатским номиналом у ППК *на+А*, па тај облик треба сматрати примерним рекцијским решењем, док се потврде за облик датива врло тешко налазе и у некој мери се осећају архаичним; из тог разлога је врло тешко судити о евентуалној семантичкој разлици између дативне и акузативне конструкције. Могу се, штавише, срести потврде да се акузативна рекција шири и на глаголе код којих се, будући да су резултат рефлексивизације, не би очекивала (уп. *прилагодити се на нешто*, али ??*прилагодити себе на нешто*). Примери:

(282) Мој први циљ је да *се* што пре *адаптирам на нову средину и људе у клубу* (...). – Тај простор површинских копова и одлагалишта засађен је багремом (...), који *се* веома добро *адаптирао на ову подлогу*. – При посматрању било које боје око *се на њу акомодира* на тај начин што после извесног времена тој

¹⁰⁷ Можемо претпоставити да је оваква концептуализација индукована метафорама ПРОМЕНА СТАЊА ЈЕ ПРОМЕНА МЕСТА, односно СЛИЧНОСТ ЈЕ БЛИЗИНА (Лејкоф – Џонсон 1999).

боји (...) додаје комплементарни тон. (ЕЛИ) – Отворио је школу, у којој су синови хиспанске аристократије ... *навикавали се* на римски начин живота. – *Навикне на господско друштво*. – Неким Црногорцима дате [су] плодне земље, али их они остављају, јер *се* не могу *навићи на земљорадњу*. – Што се народа није раселило то се истурчило или *се обикло на Турке*, па мировало. – Ја сам трпио *огуглавиши на бол* и настојао да заборавим те одвратне муке. – Битно је и да *се* играчи *прилагоде на временске услове* и *на разлику у времену* (...) – Често се дешава да *се* посинак не може потпуно *привићи на њих* [нове родитеље]. (РСАНУ)

РСАНУ бележи и примере с прелазном употребом појединих глагола, која се данас осећа као изузетно архаична:

(283) Та нова кућа – грдосија ... А није лако *навићи друга врата*. – Пођеш 'одом ... да коњи угреју зглобове и *навикну ам*. Треба да дјеца *спољашњи ваздух обикну* и да се науче сваке незгоде сносити. – Не мари, *викнућу их*. (РСАНУ)

Глаголи као што су *навићи (се)*, даље, развијају и значење „стећи обичај, навику“, када се уместо номиналног објекта појављује допунска *да*-клауза с обавезним презентом, која може алтернирати с инфинитивном јединицом (*Навикао сам (се) да рано устајем / рано устајати.*). Веза с горепредстављеним моделом чува се једино ако се уобичајена радња схвата као споља наметнута.

7) Поједини глаголи, попут *саобразити се*, *саображавати се* реализују се и као (факултативно) реципрочни глаголи, с допуном у ППК *c(a)+И*, којима одговарају прелазни парњаци с два објекта у социјативном односу – *саобразити се с нечим* ← *саобразити нешто с нечим* (уп. Стипчевић 2011, 2012). У дативној конструкцији је, међутим, потпуно искључена могућност да објекатски референт пролази кроз промену стања, односно да буде на било који начин захваћен радњом, што не важи за референт у ППК *c(a)+И* (иако се ситуација износи асиметрично).

8) Овој класи условно смо прикључили још два глагола нешто другачије семантике. Први је *асимиловати се*, који се од осталих разликује по томе што означава ситуацију где номинативни референт постаје не компатибилан, већ сличан, па и једнак, истоветан, дативном референту. И он се може понашати као реципрочан глагол и реализовати с допуном у ППК *c(a)+И* (*асимиловати се с нечим*), али такође и у две врсте конструкција с допуном у ППК *у+А*: слично глаголу *претворити се* (*Асимиловали су се у Србе*) или слично глаголу *утопити се* (*Асимиловао се у друштво*). Други је *уподобити се*, који има неодређену семантику: може подразумевати и сличност (*уподобити се Богу*), и компатибилност (*уподобити се околностима*).

- 9) На крају листе глагола наводимо и неколико антонимних глагола, који се, аналогично, могу реализовати и у оквиру овог модела.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АДАПТИРАТИ СЕ** сн. → *прилагодити се, прилагођавати се*. — Он је имао својство да се као писац адаптира средицама и људима које описује. *Глиг.* [ЕЛК: [П]редавачки кадар биће спреман да се врло брзо адаптира новим техничким условима и ситуацијама које ће искривати из дана у дан. — Један део [политичке партије] је схватио да мора да се адаптира новом духу времена, други је остао на тој ортодоксној линији (...). — [О]државали су високи ниво просвећености упркос томе што су морали да се адаптирају новом начину живота (...).] [ЕЛИ: Осећам се као да [сам] била бачена на покретну траку и нсам имала времена да се адаптирам томе. — Да тебе сад одведем у лабораторију и у контролираним условима кренем да те храним циглама и ти се адаптираш томе и наставиш да живиш, и то би било (...) откриће. — Али ако сам ја дошао са села у град[,] ја се морам адаптирати томе граду, ја се морам асимилирати (...).]
2. **АКОМОДИРАТИ СЕ** сн. → *повр.* — [РСАНУ: Новчане установе [су се] у свим земљама више или мање акомодирале том стању] [ЕЛИ: Јер је пресебичан и превише овисан о томе да се цијела момчад акомодира његовом стилу игре. — [С]клон је новим икуствима, спреман и способан да мења сопствено понашање и адаптира се (акомодира се) новим икуствима. — Заиста, „објашњење“ (...) дато је у Дарвиновој фрази да (...) пропадају они који су неспособни (...) да се акомодирају изменама у средини. — [О]ни су тражили како се што боље акомодирати римској окупацији.]
3. **АСИМИЛИРАТИ СЕ** сн. → /= асимиловати се/ *повр.* — [РСАНУ: Загребачка су властела после г. 1848 ... продавала помало већином својака некадања ладања и постепено се асимилирала загребачком грађанству.] [ЕЛИ: Реп као музика је (...) био довољно флексибилан да се мења и асимилира трендовима и временима.]
4. **АСИМИЛОВАТИ СЕ** сн. → /= асимилирати се/ — Тај незнацац био [је] или Сријемац, или се посве асимиловао домаћем живљу. *Бен.* [ЕЛИ: [Н]а Небо можемо доспети само дако се асимилирамо црквеној догми.]
5. **БИКНУТИ СЕ** с. → *навићи се*. — [РСАНУ: Свачему се човек бикне.]
6. **ВИКНУТИ СЕ** с. → /= вићи/ *научити се, навикнути се на што, постати вичан чему*. — [РСАНУ: Тако [се] злу викне да ил никад ил веома трудно одучиће се. — Мрки су ови нови двори Враничића, и ти нијеси им викла.]
7. **НАВИКАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАВИКНУТИ (СЕ) и НАВИЋИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Овом вјежбом навикавају се играчи извођењу свих акција. — Ја сам међутим био почео да се навикавам тим настраним поступцима с њене стране.] [ЕЛК: Они се ту навикавају глади

и трпљењу.] [ЕЛИ: Док смо се полако навикавали томе новом амбијенту, чули смо на радију вијест (...).]

8. **НАВИКНУТИ СЕ, НАВИЋИ СЕ** с. → *навикнути (2)*. — Поглавита је ствар навикнути се радњи. *Павл.* [РСАНУ: Он се тако навикао свему што је око њега, навикао се гледати у Сави првог оца задруге.] [ЕЛИ: Кад се навикнеш томе да можеш доћи на свака врата, покуцати и ући (...), направио си пола посла. – [П]уштају можда особље да се навикне томе [примени нових правила] и прилагоди томе. – Знам да јој се глас уживо малкице разликује од оног са снимака, али временом сам се навикао томе, па ми не смета.]
9. **НАВИКНУТИ, НАВИЋИ** с. → (2) *етећи—навикну, научити се, привикнути (се)*. — Нијесу могли живјети без обиља и слободе, чему навикоше у родитељској кући. *Шимун.* [РСАНУ: Нијесам ја навикла ралу ни сједби но игли и куки.] [ЕЛИ: Било је занимљиво проматрати је онако малену како се пере и облачи ужурбано и нечујно. Видјело се очито како није навикла томе.]
10. **НАУЧИТИ СЕ** с. → (чему, на што) *научити (1)*. — [ЕЛК: Др Рајчевић наглашава да у амбуланти ђаци морају да се науче редовним посетама стоматологу (...).]
11. **ОБАВИКНУТИ** с. → *необ. в. ОБИКНУТИ*. — Размазило б' се твоје братинство, обавикнуто храни крепчијој. *Кост. Л.* [РСАНУ: Ми, који смо се овдје родили, обавикли смо томе и тога се нагледали.]
12. **ОБВИКНУТИ (СЕ)** с. → *в. ОБИКУНУТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Ја знам да си ти човјек обвикао својему некоме реду. – Нанка се обвикла стању своме. – Припуштање к' сиси, мора се у одређено доба точно држати, чему се теле дивном точношћу обвикне. – Особито је за млађе било тешко да се обвикну необичној лупњави.]
13. **ОБИКНУТИ (СЕ), ОБИЋИ (СЕ)** с. → *научити се, навикнути се (на кога, на што), сродити се (с ким, са чим)*. — [РСАНУ: Она, обикнута вици ратној и хуци олуја, бојала се сада те шутње усред сунчана дана. – Кад ми се очи мало обикоше оној игри свјетлости и сјене, разабрах нешто и у кревету. – Поузданост и тачност наших чулних примета мора бар толика бити, колика је поузданост и тачност у радњи нашој, којој смо се обикли.]
14. **ОГУГЛАТИ** с. → *навикнути се на нешто непријатно (на невоље, тешкоће), постати према њима равнодушан*. — [РСАНУ: Па је ради дотужило било | Упињућ се у новоме јарку, | Докле није јад огуглала.]
15. **ПОДЕШАВАТИ [СЕ]** н. → *несврш. и уч. према ПОДЕСИТИ [СЕ]*. [ЕЛИ: Влада је преригорозно поставила неке априорне циљеве (...). Тако да се сада читава економска политика подешава томе (...).]
16. **ПРИВИКАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИВИКНУТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Млади се привикавају новинама, праве скокове (...).] [ЕЛИ: Мало је био промењен начин суђења, тешко је да се томе привикаваш током меча. – Ти која ми се привикаваш као пливачу вода | Разједајући ране горком сољу. – За време своје болести све се више привикавао томе, да и најситније своје бриге принесе пред Бога.]

17. **ПРИВИКНУТИ (СЕ), ПРИВИЋИ СЕ** с. → *навићи се, навикнути се, научити се (на кога, на што), сродити се (с ким, с чим)*. — Уши су им биле привикле тим шумовима. *Лал.* Нашем језику туђин тешко привикне. [ЕЛИ: Али ако устанемо ујутру и договоримо се, онда нема проблема. И морала сам да се привикнем томе јер сам схватила да једино тако може. — Јер тело се привикне томе[,] па тело тражи веће дозе или јаче препарате. — Касније се привикао томе да живи с тим лажима.]
18. **ПРИВОЛЕТИ СЕ** с. → (3) *прилагодити се*. — Мудрост нам налаже да се приволимо својем скромном стању. *Нед.*
19. **ПРИКЛАДАТИ СЕ** н. → *прилагођавати се приликама*. — Из првине хтјела сам се некако прикладати новоме реду. *Шен.*
20. **ПРИКЛОНИТИ СЕ** с. → (4.в) *фиг. прилагодити се приликама, средини*. — Такве је та ... животиња што се зове човек: свему ће се приклонити, свему само да би могла да траје ту на земљи. *Андр. И.*
21. **ПРИЛАГОДИТИ СЕ** с. → *усвојивши што стећи потребне навике; повиновати се постојећем стању, поретку*. — Било је осуђеника који ... нису могли да се прилагоде кућном реду. *Чол.* [ЕЛК: Срби у Мостару увек су били спремни да прихвате нове изазове и да се брзо прилагоде новим приликама и идејама (...). — [В]ажно [је] да се млади у будућности прилагоде тржишту рада које се мења (...). — И он је један од оних људи који не могу да се прилагоде животу. — [М]али и средњи предузетници могу да буду флексибилнији и прилагоде се потребама купца. — Сви настојимо да се прилагодимо вишој надморској висини. — Привреда ће се прилагодити јачем динару.] [ЕЛИ: Ја имам доста времена данас, тако да је боље да се ја прилагодим теби него ти мени.]
22. **ПРИЛАГОЂАВАТИ (СЕ)** н. → /= прилагођивати се/ *несврш. и уч. према ПРИЛАГОДИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Желимо да видимо да се Србија што брже прилагођава захтевима ЕУ (...). — У том процесу, да ли се и Европа прилагођава Балкану? — [Д]ама (...) се у складу са својим годинама прилагођава друштвеним нормама и захтевима система. — То ми се не свиђа, али морам да се прилагођавам квалитету играча са којима располажем. — Оно што немедицирани порођај за једну трудницу значи је да се ми у тим моментима прилагођавамо њеном (...) психичком стању (...). — Током векова прилагођавали су се [Горанци] свакој средини и свакој власти. — Требало је 30 година да почну да ме прихватају, јер се нисам прилагођавао систему.]
23. **ПРИЛАГОЂИВАТИ (СЕ)** н. → = *прилагођавати (се)*. [ЕЛК: [А]фричко тржиште је морало да се прилагођује све већој понуди европске робе. — Та одећа која се прилагођује телу потрајаће (...) — Финкиње су собарице и куварице, прилагођују се дужностима, и често се добро удају. — Материјални живот се прилагођује тим спорим ритмовима лакше него остала подручја људске историје.] [ЕЛИ: Друштвена сам особа, лако склапам контакте и брзо се прилагођујем новој средини. — Поскупљењу се прилагођујемо на различите начине (...). — Врло лако се прилагођујемо другима, њиховим мишљењима и ставовима како не бисмо морали пливати против струје.]

24. **ПРИМЕНИТИ СЕ** с. → **покр. прилагодити се.** — Том новом покрету њезина бића примијени се донекле и њезин начин живљења. *Војн.*
25. **ПРИПОДОБИТИ СЕ** с. → **повр.** — Она [се] ... четворица приподобити могу синовима болесним. *Кур.* [ЕЛИ: Персонална особеност сликара (...) – да се приподобити наручиоцу (...) примјеђује се и на овим портретима. – [В]идимо разне престоничке либерално-демократскеш минкере како се на силу бога труде да се прилагоде и приподобје једној рустикалности (...)]
26. **ПРИСПОСОБИТИ СЕ** с. → **необ. прилагодити се.** — А кад син одбија да се приспособи том ... проспекту, онда се Жикина ... љубав извраћа у мржњу. *Дав.*
27. **САОБРАЖАВАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према САОБРАЗИТИ (СЕ).** [ЕЛК: Да се не оглушују о стварност и да се саображавају савременим политичким трендовима. – Стручњаци за примитивна друштва сматрали су да се људи у њима спонтано саображавају постојећем (...).] [ЕЛИ: Читај житије њихово и утискуј их у срце своје, па и сам се труди да се саображаваш њиховом животу. – Дизајнирана је [фотеља] тако да се потпуно саображава леђима и задњици оног ко у њој седи (...). – Добро је што се језик саображава променама у друштву, али не ваља када гуши алтернативно изражавање. – Прошлост је жива и непрестано се саображава садашњости.]
28. **САОБРАЗИТИ СЕ** с. → **ускладити се, прилагодити се.** — Фоке ... су сисари чије су се ноге претвориле у органе за пливање, саобразивши се условима за живот. *Петр. М.* [ЕЛК: [Д]евојчице се вежбају да прихвате норму групног понашања, да се саобразе својој групи (...). – [О]ко половина етноцентричних ставова почива на потреби људи да се саобразе обичају (...). – Битан је квалитет промене [политичара кад дође на власт]. Да ли се осили или саобрази реалностима? – (...) тек онда када се [човек] обраћањем по крштењу (...) сасвим саобрази Исусу, ускрслем Господу. – [То] је јединку приморавало да се саобрази одређеној „улози“. – Нећемо инсистирати на тој парадоксалној тенденцији Живота да се саобрази понашању Духа. – Саобразимо се, дакле и ми браћо и сестри, Исусу (...). – Било је смотреније саобразити се начелима пристојности и морала, покорити им се.]
29. **СВИЋИ (СЕ)** с. → **в. СВИКНУТИ (СЕ).** — [ЕЛИ: Свикао се раду без редитеља. (Ионако један добар део редитеља само коригује, контролише глумца.)]
30. **УЛАГОДИТИ СЕ** с. → **(некоме) учинити по вољи, угодити; подесити држање према некоме, прилагодити се.** — Тко није хтио да се пуку улагоди није могао у јавности да живи. Баз.
31. **УПОДОБИТИ СЕ** с. → **~~упоредити се (е неким или е нечим), учинити се сличним (чему).~~** — Богу се повинути, њему се уподобит ... тому нас научи ... наш помазаник. *Кур.* Уз дуждев стуб се не увих, уподобљен гипкој лози. *Зог.* [ЕЛК: Човек собом мери Бога, немајући у себи жеље да се Богу уподоби (...). – Црква као Тело Христово (...) позвана је, дакле, да се уподоби Христу (...). – И сама еволуција се на сличан начин одиграва – врсте које се нису уподобиле новонасталим околностима

нестале су (...). – Али ја нисам дошао на свет да се уподобим његовим правилима.]

32. **УПОДОБЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УПОДОБИТИ (СЕ)*.
[ЕЛК: Ниво развоја саобраћаја увек је зависио од нивоа технолошког и укупног развоја друштва и њему се уподобљавао. – Не уподобљаваш се ситуацији, већ ситуацију уподобљаваш себи. – Ти, ти сликаш, малаш лик ђавољи у својој души, а позван си да личиш на Бога, да се уподобљаваш Богу. – Време је почело да се „уподобљава календару“, некима већ смета. – Онај који осуђује друге уподобљава се антихрису, јер краде суд Божји.]
33. **УПРИЛИЧИТИ СЕ** с. → *ускладити се*. — [Тражи] изражај да се урпиличи озбиљности друштва. *Војн.*

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

34. **АДЈУСТИРАТИ СЕ** сн. → *повр.*
35. **АЉУСТИРАТИ (СЕ)** сн. → */= адјустирати се/*
36. **ВЕЖБАТИ СЕ** н. → *стално и редовно радећи привикавати себе на што; развијати у себи какве навике.*
37. **ВИЋИ** с. → *= ВИКНУТИ.*
38. **ОГУГЛАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОГУГЛАТИ (СЕ).*
39. **ПОДЕСИТИ СЕ** с. → *прилагодити се чему; наћи се, задесити се.* —
40. **СВИКНУТИ (СЕ)** с. → *в. НАВИКНУТИ (СЕ).*

* * *

Аналогијом према овим глаголима, дативну рекцију имају и њима антонимни глаголи, чије би примарна рекција била од+Г:

41. **ОБНЕВИКНУТИ, ОБНЕВИЋИ** с. → *заст. одвикнути се од чега.* —
Наш бруно, с прва мало туђ на дому – обневикô је жићу ладањскому.
Марк. Ф.
42. **ОДВАДИТИ СЕ** с. → *одучити се, одвићи се; супр. НАВАДИТИ СЕ.* —
[РСАНУ: А, пусти, драгане мој, није то за твоје fine и бијеле руке!
Одвадио си се ти таким пословима већ давно.]
43. **ОДВИКНУТИ, ОДВИЋИ** с. → **(2)** (од кога, чега, коме, чему)
одвикнути се. — Бијаше већ посве одвикнуо друштву. *Леск. Ј.*
44. **ОДВИКАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДВИКНУТИ (СЕ), ОДВИЋИ (СЕ).*

2.6.6. Глаголи типа *учити се*

Табела бр. 48

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични, најчешће рефлексивни, непрелазни рекцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС/ДОЖИВЉАВАЧ)	ОСТВАРЕЊЕ или АКТИВНОСТ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ)
	<p>Вољна (или невољна) радња којом АГЕНС стиче неко знање, вештину или способност (ЦИЉ) (в. нап. 1).</p> <p>Уколико ситуација представља ОСТВАРЕЊЕ, агенс пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Апстрактан појам (вештина, способност, радња и сл.) (в. нап. 1)
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Дете</i>	<i>се приучио се учило</i>	<i>столарском занату. читању.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Посреди је обично вољни ангажман агенса, и то интензиван или дуготрајан, који се може састојати од разноврсних психофизичких активности; но, оно што ови глаголи стављају у први план јесте њихов ефекат, а то је промена у менталној сфери агенса. Ипак, поједини глаголи могу се употребити и за ситуације где се каква вештина или умеће стиче и несвесно (*Дете се научило правилном изговору*), па се приближавају глаголима као што је *навићи се*.

2) Глаголе типа *научити се*, онда када имају значење *навићи се*, већ смо сврстали у класу типа *прилагодити се* (т. 2.6.5), али често се могу срести примери које није лако везати за један или други реченични модел. Разлог томе јесте што „навикавање“ по природи ствари подразумева и „упознавање“. Овакви глаголи могли би се издвојити у засебну „међукласу“.

3) Глаголи као што су *увежбати се* везују се за самостално стицање вештина и умећа, и то понављањем какве радње, док други, попут *поучити се* и *подучити се*, подразумевају стицање знања пре свега од друге особе (или из литературе) као извора.

4) Сви глаголи ове класе су рефлексивни и сви¹⁰⁸ имају прелазне парњаке, од којих су неки дворекцијски. Рекција таквих дворекцијских прелазних парњака може бити акузативно-датовна (*учити некога нечему*), али и двоакузативна (*учити некога нешто*), што опет значи да се оваква акузативна рекција може очекивати и код одговарајућих рефлексивних глагола (*учити се нешто*). Такве примере налазимо изузетно ретко:

(284) Каните се свађе, већ гледајте да се то дијете сачува, да се што изучи. (РМС) – Ја сам исто ишла са 17 година у Лондон за месец дана да се учим енглески (...) – Зато памет у главу и љубите комшију било које нације (...). Ако се то не научите – остаћете и без ентитета. (ЕЛИ)

5) Семантичку улогу датива и у овом моделу одредили смо као циљ (у апстрактном смислу)¹⁰⁹. У дативу се налазе номинали искључиво апстрактне семантике, који именују знања, вештине, радње и сл. Говорећи о дативу уз прелазне глаголе типа *учити (некога нешто)* (а тај датив је, додајемо, истоветан дативу уз њихове рефлексивне парњаке, које овде разматрамо), И. Палић (2010) запажа да се такве конструкције „схематски не могу убројити у конструкције вербалног трансфера“, те да се „садржају који се преноси чином говорења приписује постојање које је самостално и независно од тог чина, те се стога представља као равноправни учесник у означеној ситуацији“ и тако се „директни објект глагола (акузативни референт) метафорично „приводи“ том садржају као циљу (*idem*: 78). С оваквим описом се потпуно слажемо, али не и с оним што се из њега закључује – тј. да се акузативни референт доводи „у подручје (сферу) тог садржаја, из чега се види да су те конструкције настале по угледу на конструкције материјалног и нематеријалног трансфера“ (*ibid.*). Иако овде имамо у виду рефлексивне конструкције, а не прелазне, којима се бави Палић, чини нам се да семантика ни једних ни других не почива на схеми трансфера, него на алативној схеми, већ самим тиме што многи (рефлексивни)

¹⁰⁸ Изузетак могу представљати глаголи типа *извежбати се*, којима је мотивни глагол пре *вежбати се* него *извежбати*.

¹⁰⁹ Оваква концептуализација посредована је метафором УЧЕЊЕ (НЕЧЕГА) ЈЕ ПРИБЛИЖАВАЊЕ (НЕЧЕМУ).

глаголи означавају, или могу означавати, потпуно самостално стицање знања, умећа и вештина. Истина, схема трансфера може се „призвати“ одговарајућом адвербијалном јединицом, чиме се ствара својеврсна хибридна семантика (в. нап. 7).

6) Што се тиче разлике између глагола *(на)учити нешто* и *(на)учити се нечему*, односно с њима образованих конструкција, можемо рећи да је, у најапстрактнијем смислу, прва ситуација концептуализована као „обухватање“ (у оном смислу у којем традиционална граматика описује прави објекат), а друга као „приближавање, досезање“. Због тога се глагол *(на)учити* може употребити и с номиналима који означавају какав пропозициони садржај, а глагол *(на)учити се* не може: *Научио сам лекцију* : **Научио сам се лекцији*.¹¹⁰ Рекло би се, даље, да се рефлексивни глагол употребљава претежно за ситуације где се стиче неко умеће или вештина („како се нешто ради“), па се тако у *Научио сам се тој песми* у први план ставља извођење песме, а у *Научио сам ту песму* смисао може бити и у извођењу и у учењу њеног садржаја (текста).

7) Поједини глаголи могу проширивати горепредстављени модел адвербијалном јединицом којом се спецификује извор знања:¹¹¹

(285) Вук се од добра оца научи књизи српској и талијанској. (РМС) – Чему се могу поучити од Мојсијевог одговора (...)? – Везивању се подучавао од старих санских мушичара (...). – Сам се подучио нези за прву помоћ из неколико уџбеника које је добио из иностранства. – Фабијису је Митеран учитељ, најбољи од свих од којих се треба учити 'политици'. (ЕЛИ)

8) Сви глаголи допуштају и другачије номиналне објекте уместо дативног, у различитим облицима и конструкцијама, с мањим или пак знатним семантичким померањем. На првом месту је ППК у+Л¹¹², коју за многе од њих треба сматрати примарним рекцијским решењем, и која ретко алтернира са из+Г и с(а)+И. Уп.:

(286) Тај господин, чије име неће спомињати (...) пошто се извежбао у писању тужби, долазио је сваки дан (...). – Он се изучио у осликавању и мислим да то одлично ради. – Толико сам се извештио у бројању да сам понекад могао цело стадо да пребројим само једним погледом. – Агент Централне обавештајне агенције (...) започео је своју мисију пошто се обучио у употреби оружја. – Да би се поучио у светоотачким списима, он је узимао грузинске књиге из

¹¹⁰ Р. Јакобсон, говорећи о сличним варијантама у руском, примећује да се човек може „учити француском“, али се не може „учити лекцији“, јер француски језик постоји независно од учења, док лекција не постоји независно од учења (Јакобсон 1936/1984: 84).

¹¹¹ Занимљиво је да се на овај начин у истој конструкцији рефлектује и друга концептуализација, индукована метафором УЧЕЊЕ ЈЕ ПРИМАЊЕ.

¹¹² Предлошко-падежна конструкција у+Л овде има значење ограничавања (сужавања) радње на одређену област (Кликовац 2000: 99–100).

Иверског манастира. – Истовремено *се подучавао* и у државничким и војничким пословима. – Посебно се водило рачуна да *се борци (...)* приуче у понашању у борби. – Паралелно са рударством би требали да *се учимо у туристичком послу* (...). – [К]ако ће то нама у Србији да помогне да *се подучимо у заштити наших права?* – Биле су потребне године да *се увежба у том послу*. (ЕЛИ)

(287) [О]чигледно требаш још мало да *се подучаваш* из ове научне области. (ЕЛИ)

(288) Мораћу онда још мало да *се извеитим* са лемљењем (...). (ЕЛИ)

У друге реакцијске могућности улазе ППК *о+Л*, што је облик тематске допуне, ППК *за+А*, са вредношћу блиском предикативној, а затим и трансформативна допуна у ППК *у+А*. Уп.:

(289) Према његовим речима, 16 људи је отишлу у иностранство да *се обучи о новим методама превенције* (...). – [В]ећ добрих 17 година *се учим о соколарењу и узгоју* (...). – [Њ]егове грешке нису биле непоправљиве и Господ му је пружио другу прилику да *се поучи о безусловној вери* (...). – То што *се научио о поштењу, о комшилуку, добрим односима, домаћинској култури у породици и селу*, најбоље су одреднице. – Добро би било да *се подучите о начину на који ћете (...)* без потешкоћа ставити ланце (...). (ЕЛИ)

(290) Џон *се извежбао* за бојара ... вунене пређе и тканина. (РСАНУ). – Део своје младости је провео у поправном заводу[,] где *се изучио за галванизера*. – [О]длучује да приступи богословији како би *се обучио за свештеника*. – Слушајући га пуно пута, и ја сам *се био приучио за водича*, па нам често музејски водич није ни требао (...). – Кад сам *се учио за полицајца*, мој надређени је рекао (...). – Ускоро се враћа у Амстердам, *подучавајући се* веома усрдно за свештеника. (ЕЛИ)

(291) [Међу њима] *се извежбао у храброг борца за Веру*. – Заваривач мора да изгори 100 килограма електроде да би *се обучио у доброг мајстора* (...). – [Ј]едном сам морала радити са једним дечком који *се приучио у столара* (...). (ЕЛИ)

9) Сви глаголи допуштају да се номинална објекатска допуна замени модалном изричном клаузом, која је заменљива инфинитивном јединицом (*Научио сам се да радим / радити*), па и другим подтипovima изричне клаузе (*Научио сам се како да то радим / да треба много радити*), премда је често врло тешко утврдити да ли конструкција с клаузом одговара дативној номиналној конструкцији (*Увежбао/научио сам се томе да...*) или пак оној са *у+Л*, *о+Л* (*Увежбао сам се у томе да... Научио сам се о томе да...*). Уп.:

(292) Покушавам да *се извежбам* да ово радим без муке. – Никад нисам успела да *се извеитим* да сама фарбам косу (...). – У овој компанији ми је омогућено да *се обучим да радим и друге послове* (...). – Од тешких искушења и честих катаклизми Србин *се поучио да ћути и дубоко размишља*. (ЕЛИ) – Генерације које надлазе могу *се подучити којим путем ваља ићи ка успеху*. (ЕЛК) – Брзо *се приучио да* (...) улови што му је требало за издржавање. – На овом апарату сам *се учио да фотографишем*. – Тамо *се учио како да брани америчке*

вредности (...) – Увештио сам се да једем са (...) штапићима (...). – Одавно сам се научио да се људи у неком поднебљу (...) добро могу разумети и по томе какве књиге читају (...). – Говорим то не због оскудице, јер ја сам се научио да будем задовољан оним што имам. – Пре тога треба да се подучите да будете бурлескна дама. – Сад сте у позицији да не само дешифрујете сигнале (...) већ и да се увежбате да их користите. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:¹¹³

1. **ИЗВЕЖБАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ИЗВЕЖБАТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: [Најстарији син] се свагда извежбавао томе занату [ковачком].]
2. **ИЗВЕЖБАТИ СЕ** с. → *стећи вештину, искуство у чему*. — [ЕЛК: Разболео ми се компјутер. Добра страна његове болести [јесте] што сам се извежбала стрпљењу (...).]
3. **ИЗВЕШТИТИ СЕ** с. → *постати вешт.* — [ЕЛИ: Извештио сам се и том послу, па су наруцбине често стизале. – Оваквој се „способности“ извештила већина избеглица, ма где били и одакле долазили. – Они су се одавно извештили узгајању и дистрибуцији дроге преко својих суседа – бивших република СФРЈ. – Спин доктори (...) су се извештили манипулативним техникама (...).]
4. **ИЗУЧИТИ СЕ** с. → *учењем стећи какво знање или вештину*. — Он је створио читаву школу песника без талента који су се у њега изучили вештини писати песме. *Нед.* [РСАНУ: Младићи, које је Кнез Милош био послао у Русију, да се у војсци изуче војничкој вештини, вратили [су се] у отацбину. – Нек’ се они [нови морнари] горски вукови изуче занату а стези обикну.]
5. **НАУЧИТИ СЕ** с. → *(чему, на-што) научити (1)*. — [ЕЛК: Има доста заљубљеника у клизање (...), а ово је прилика и за неклизаче да дођу и науче се здровој и забавној рекреацији (...). – Имаће да се привикну и науче камералним законима. И вармеђским законима. – Нису иконе идоли. Сликане су са циљем да се људи науче исправном погледу на свет (...). – Он је дуго био по Мађарској и научио се њихову језику. – Циљ тог предшколског програма био је да се ромска деца социјално интегришу и да се науче хигијенским навикама (...). – Др Рајчевић наглашава да у амбуланти ђаци морају да се науче редовним посетама стоматологу (...). – Грци пре свега треба да се науче бољем понашању. – Полако се навикну да је јектика једина стварност која постоји, научи се вери да сви кроз њу морају проћи (...) – Он ће се похвалити стањем у Србији, од које би и Велика Британија могла да се нечему научи. – Шта Србија може да научи од Америке? Може да се научи верској и културној толеранцији. – Треба га избацити и ударити му двадесет и пет да се научи пристојности. – Али нико не пита може ли се Сеп понашати лепо, да ли је њему живот пружио прилику да се научи лепом понашању. – Само душа људска не уме да се научи спокоју. – За јако мало времена, практично неколико сати, [дете] научиће се томе [одржавању на води]. – [К]роз емисију

¹¹³ Поједини примери могу се интерпретирати и као прелазни глаголи у рефлексивном пасиву.

„Авалски торањ“, коју је мало ко пропуштао, научили смо се култури дијалога...]

6. **ОБУЧАВАТИ (СЕ) с.** → *несврш. и уч. према ОБУЧИТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: У Србији је постојала једна „бугарска легија“, у којој су се бугарски бегунци обучавали командовању.] [ЕЛК: Када болесник увежба баланс у седећем положају, обучава се трансферима и стајању, а касније евентуално и ходу. – На нашим студијама будући керамичар се обучава вештини израде у једној техници и једној врсти глине (...). – У то време, девојке из добрих кућа обучавају се лепим вештинама (музика, вез, бонтон, прављење букета, цртање...) (...). – Деца у оквиру дома похађају основну школу, а старији се обучавају занатима који ће им омогућити почетак самосталног живота (...). – За узврат, Ејми се обучавала вештинама за војне потребе, сваког четвртог викенда (...).]
7. **ОБУЧИТИ СЕ с.** → *научити се*. — Војник је ученик који има да се обучи ратној вештини. *Дом*. [РСАНУ: Даје се дечацима подстрек да се што пре и што боље обуче пословима, које је ... њихова телесна снага способна да врши.] [ЕЛИ: Ниси ти крива, ти си срце што се трудиш[,] ал’ занат је занат и не могу ја да се обучим за минут нечему што се учи много дуже. – Без чистоте, ако се обучиш свој природној философији, од Адама до самог краја, ти ћеш бити, не са мањим, већ са већих успехом – глупак. – По снази твојој Он попушта да се обучиш духовној борби. – Нас су онда послали на курс, да се обучимо војничким вештинама: да отворимо ватру, ухватимо заклон, помогнемо рањеном борцу.]
8. **ПОДУЧАВАТИ СЕ н.** → ? — [ЕЛК: Ученици Велике школе у Београду подучавали су се „фехтовању“ још 1808. године (...). – А зна се како се зове место на коме се подучавамо званичним друштвеним нормама. – У три смене ће се око 400 играча подучавати новим рукометним вештинама, а учиће и енглески језик (...).] [ЕЛИ: Самостално се подучавам (...) програмирању. – Још као дете сам се подучавао основама Православне вере из катихетских и педагошких књига архимандрита Гервасиоса Параскевопулоса (...). — Јосиф Гојгнер је иза себе оставио два аутопортрета. Први још из времена када се подучавао сликарству (...). – На лицу места се подучавао кореографском умећу и од самог почетка определио се за мешавину жанрова.]
9. **ПОДУЧИТИ СЕ с.** → ? — [ЕЛК: Можда је то била само припрема за одлазак у Лондон или Париз, кад се мало подучи енглеском или француском језику.] [ЕЛИ: Моја искрена жеља је да се подучим исламским прописима (...). – Можда би требао да се подучиш основама (неуро)психијатрије, а да оставиш анатомију (...). – Сам се подучио нези за прву помоћ из неколико уџбеника које је добио из иностранства. – [Ш]та би било са словеначким избрисанима, да неким случајем Роберо Пињони (...) није залутао у Словенију 2005. и тамо се подучио необичној домородачкој пракси кршења људских права. – За мене је пијаца најбоље место где можемо да се подучимо економији и економским законима.]
10. **ПОУЧАВАТИ (СЕ) н.** → *несврш. и уч. према ПОУЧИТИ (СЕ)*. [ЕЛК: Могу ли се државници поучавати нечему што се зове политичка наука (...)? – Дакле, послушајте божански глас који мени, који се поучавам таквим тајанствима (...) громогласно кличе (...). – Неопходно је да се

поучавамо Закону Божјем и речи Божјој да бисмо (...) налазили утеху и олакшање.]

11. **ПОУЧИТИ СЕ** с. → *примити, стећи, добити потребна знања, вештине од кога*. — Допада ми се ... са образованом женском .. разговор ... све те разуме ... па и сам да се поучиш чему. *Ранк*. [ЕЛК: [И]дем у Англију за поучити се, колико будем могао, инглеском језику (...).] [ЕЛИ: Чиниш ли икада икакав напор да се поучиш истини? – Ко се поучи нечему у младости, то знање је попут слике уклесане у камену (...) – Они који раде на томе (...) чине све да буде рођен и да одрасте у великој тајности овај изрод зла, да се поучи методама Сатане (...). – Одох у Русик, у општежиће, и тамо ћу да се поучим савршеном монаштву, смирењу и трпљењу.]
12. **ПРИУЧАВАТИ (СЕ)** н. → /= приучивати (се)/ *несврш. и уч. према ПРИУЧИТИ (СЕ)*. — [ЕЛИ: Ја се извињавам (...), али немам искуства и тек се приучавам административним „техинкалијама“ (...) – Чини ми се да је овде проблем то што ти не желиш да се поново приучаваш раду на оперативном систему. – Срби можда не воле да неко бане и соли им памет само зато што се приучава психологији на (...) колеџу у Алабами. – [Е]моционалне ране ће се постепено залечити (...) како из тела нестаје стрес и оно се приучава одмору. – Ако сте тек започели психотерапију, можда се приучавате или прилагођавате процесу психотерапије.]
13. **ПРИУЧИТИ СЕ** с. → [„подучити се“] ~~*навикнути се, привикнути се чему, на што*~~. — [ЕЛИ: [В]ероватно му је било теже да ми каже *не* него да ме пусти да се (...) приучим ономе што је била „основна делатност“ датог предузећа (...). – А кад већ иде Милановић, мора с њим отићи и Котромановић. Да се још мало приучи енглеском. – Да се нисам приучио каменорезачком занату и отворио своју радњу, тешко да бисте ме сада срели (...). – Да бих се приучио том послу, кренуо сам 1976. године са Светозаром Стијовићем у северну Метохију (...). – [И]ако се мало приучио рачуну на бродоградилишту, није се баш лако сналазио с бројевима.]
14. **УВЕЖБАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УВЕЖБАТИ (СЕ)*. — [ЕЛИ: Драго ми је што чујем да се увежбаваш своме занату.]
15. **УВЕЖБАТИ СЕ** с. → *вежбањем стећи вештину, спретност у чему, научити*. — [ЕЛИ: Треба се увежбати мишљењу у распону веровање – сумња.]
16. **УВЕШТИТИ СЕ** с. → **(2)** (*чему*) *навићи се, упознати се (са чиме)*. — Томе су се знаку сви увјештили, па су брзо прикупљали торбе и у њих слагали куповину. *Сиј*.
17. **УЧИТИ СЕ** н. → **(6)** *стицати какво знање, вештину уопште*. — Мислим ... да [Мару] ... дам у кумову кућу, да се дијете учи раду. *Лаз. Л.* [Ја] се, гледајући вас, свагда учим ономе што и мене чека. *Крањч. Стј.* [ЕЛК: Готово двадесет година уз Ваше духовне скуте, учим се путу истине и живота, путу истине и вере. – Не желим ни да се учим вашем понашању и уљудности. – Ако не раније, у школи морамо да седимо једни поред других и да се учимо толерантној и дијалошкој комуникацији. – Морамо да се учимо реду и стрпљењу и кад смо болесни

(...). – У реду, али сад пустите нас да се учимо родитељству. – Мораћемо поново да се учимо и радости. – У дворској канцеларији учио се дипломатици, читао акта, административна и правна (...). – А ми опет нисмо имали прилике да се учимо спровођењу Јеванђеља у живот (...). – Али, можда је време да се учимо социјалдемократији. – [Н]адамо се да ћемо на најтрајнији начин обезбедити деци упориште у којем ће се учити култури њихових предака (...). – Фабијису је Митеран учитељ, најбољи од свих од којих се треба учити 'политици'. – [С]тудирати ову науку значи учити се критичком и аналитичком начину размишљања (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

18. **ПРИУЧИВАТИ (СЕ)** н. → = *приучавати (се)*.
19. **УВЕШТАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према УВЕШТИТИ СЕ*.
20. **УСАВЕТОВАТИ СЕ** с. → *поучити се (чему), уразумити се. Вук Рј*.

2.6.7. Глаголи типа *домислити се*

Табела бр. 49

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни реакцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС-ДОЖИВЉАВАЧ)	АКТИВНОСТ или ОСТВАРЕЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (ЦИЉ/ТЕМА)
	<p>Вољна ментална радња (АКТИВНОСТ или ОСТВАРЕЊЕ) којом АГЕНС долази до неког резултата (решења проблема, идеје, плана, одлуке, елемента претходног искуства и сл.; ЦИЉ) или пак до смисла, значења неког појма (ТЕМА).</p> <p>Ако је ситуација по типу ОСТВАРЕЊЕ, може се рећи да агенс пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Апстрактан или конкретан појам (в. нап. 1)
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Младић</i>	<i>се домислио се досетио</i>	<i>решењу проблема. њеном лукавству.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Овај тип конструкција заснива се на метафоричној концептуализацији резоновања као (самосталног) кретања према циљу¹¹⁴. На то упућује и творбена структура глагола – сви су, осим позајмљеница, сложени с префиксом *до-*, у значењу које одговара оном које има с глаголима кретања. У једном значењу циљ јесте идеја, закључак, тј. резултат менталног ангажмана (*Домислио се решењу проблема*). У другом значењу циљ метафоричног кретања јесте појам у који се покушава проникнути, односно којем се покушава открити смисао (*Досетио се њеном лукавству*), па се метафора може формулисати као РАЗУМЕВАЊЕ (НЕЧЕГА) ЈЕ ПРИБЛИЖАВАЊЕ (НЕЧЕМУ).

¹¹⁴ Ова концептуализација у вези је с општом метафором АКТИВНОСТ ЈЕ КРЕТАЊЕ, чија је једна од конкретизација РАЗМИШЉАЊЕ ЈЕ КРЕТАЊЕ.

2) Овај тип конструкција се данас може осећати архаичним и/или дијалекатским, а облик датива замењује се беспредлошким генитивом. Уп.:

(293) На крају Билбо није могао да *се домисли ничег другог* сем да ода патуљцима тајну свог прстена. (ЕЛК) – Љубомир *се досећао свију ситних догађаја*. (РСАНУ) – Никако не могу да *се досетим разлога*. (ЕЛИ) – Да је сматрао да желим мир и тишину да медитирам, већ би *се довио неког начина да направи буку или ометање* (...). – Чудила би се да си поштенији од ћаће ти ... па да *ме се* ти боље *овизаш*. (РМС)

3) Ако по аспектуалном типу ситуација представља АКТИВНОСТ, објекатски номинал у дативу могуће је заменити тематском допуном у о+Л:

(294) *Домишљао сам се о свему могућем*, да јој угодим. (РСАНУ) – [Ј]а изреко[х] да ми та хаљина не требају и да би[х] је за полу цене продао, нама[х], аки би задуго *о том домишљавао се* (...). (ЕЛИ) – Ви мислите да *се* она *не досећа о тим лешевима?* (ЕЛК)

4) Сви глаголи употребљавају се с изричним клаузама уместо номиналне објекатске допуне, слично глаголима *сетити се*, *схватити*, *размишљати*, за шта не наводимо потврде.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **АВИЗАТИ СЕ** сн. → *(до)сетити се, (до)сећати се*. — Ал' се чуду авизао бего да је за њим кроз планину Марко, па још боље бјежи уз планину. *НП Вук*. [РСАНУ: Ја се томе не могу авизат'.]
2. **ДОВИЈАТИ СЕ** н. → *несврш. према ДОВИТИ СЕ*. — [РСАНУ: Говораше да ће дати ономе ... све благо, ко погоди од куд му [дрво]. Сад се сви довијаху томе, али нико не могаше погодити. – По тешкој усијаној глави | ... стадо мисли | ... у слику ... збијам | ... Пак се по њој збиљи свој довијам.] [ЕЛК: Човек (...) довија се вољном измештању у иреално (...). – [Б]ивао [је] сваким даном лукавији и препреденији, довијао се свему: ниједан пањ није бивао однесен, а да он није дознао ко га је посјекао.]
3. **ДОВИНУТИ СЕ** с. → **(2) довити се (2)**. — Неће се нитко бољој довинути мисли од ове. *М-И*. [РСАНУ: Одлучила сам ићи пјешнице, надајући се да ћу се успут довинути нечему. – Силио се да мисли и да се којечему довине.]
4. **ДОВИТИ СЕ** с. → **(2.а) фиг. снаћи се вешто у чему, домислити се чему**. — Знао се брзо довити сваком потежем раду. *Шанч*. Таква су времена, па се мораш довити којечему, ако хоћеш да поживиш. *Пав*. [РСАНУ: Не могу се довити Латини | Господскоме на образу лицу, | И господском оку јуначкоме. – Она брзо уста. | Свом се јаду дови | И зајеца тужно. – Он [Вук Караџић] није умах испочетка овако мислио, али тим већма слава њему, што се властитим размишљањем довио тој великој истини.]

5. **ДОМАТАТИ СЕ** н. → **индив. довијати се, домишљати се.** — Михо! Да ли се ти чему доматаш? *Ков. А.*
6. **ДОМИСЛИТИ СЕ** с. → (1) **наћи решење неког питања, досетити се, сетити се.** — Када затим дође на треће језеро, он се нечем домисли. *Наз.* [РСАНУ: Одједном он стаде и као да се *нечем* домислио, узвикну: Ха, чекај. – Тако је красно ... јединствено у својој врсти било оно, чему се он домислио. – Тешко се било домислити се лукавству опрезног и плашљивог сељака.] [ЕЛИ: Зашто, не знам. Можда се домислим разлогу ако будем рецензирао [то]. – Питање стоји – кад се домислиш одговору а да он није питање, јави! – Надам се да је то довољно да се домислиш разлозима конзервирања. – Сумњичав и опрезан, Монтана се домисли стравичном плану који ће тестирати њену оданост. – Јапанци су се домислили мушкој варијанти посла око лифта.]
7. **ДОМИШЉАВАТИ СЕ** н. → **несврш. и уч. према ДОМИШЉАТИ СЕ.** — Младић отпоче споро као да се свему домишљава. *Драж.*
8. **ДОМИШЉАТИ СЕ** н. → **несврш. према ДОМИСЛИТИ СЕ.** — [РСАНУ: [Лирски песник] је приморан домишљати се сажетости. – Истом тада почиње да се домишља владању те дјецe, коју су родитељи тако одгојили. – Паланка познаде, домишљајући се Дашковој промјени и повучености, шта се то с њим десило у бањи.] [ЕЛК: Грофица умало да се није онесвестила осећајући да Вокулски мора да се домишља смислу речи њезине братичине (...).] [ЕЛИ: Капор је (...) све више био налик на (...) лађу која у општој приземности и слепилу укуса путује и весело се домишља нашим и планетарним збитијима.]
9. **ДОСЕТИТИ СЕ** с. → (1) **схватити, погодити, открити што скривено, нејасно, домислити се.** — [РСАНУ: Гојко се ... смешио задовољно ... Љубица се досети овом смеху, па чим стадоше ... запита га.] → (2) **в. СЕТИТИ СЕ.** — [РСАНУ: Није се могао досјетити смртному каковом гријеху поради којег би му западао пакао.] [ЕЛИ: Хвала (...), нијесам се досетио томе [да је годишњица] сам. – Тома се томе досетио, знајући да и од старих заната има још старијих. Још само да видимо хоће ли се досетити и Црква. – Чудо једно. Ко би се томе досетио.]
10. **ДОСЕЋАТИ СЕ** н. → **несврш. према ДОСЕТИТИ СЕ.** — [ЕЛК: [У] разговору с Цајтбломом, који се, као и читалац, ничему не досећа, Адријан налази горку пријатност (...). – Једини као да се томе досећао свекар Марко.]
11. **ДОУМИТИ СЕ** с. → **размишљањем доћи до закључка, домислити се, досетити се.** — [РСАНУ: Али ни из далека није се могао јаду да доуми.]
12. **ДОУМЉИВАТИ СЕ** н. → **несврш. и уч. према ДОУМИТИ СЕ.** — [РСАНУ: Доумљује ли се чему и шта би рекла, кад би знала да сам ја њој дошао у ашиковање. – И новог господара задесиле тешке неприлике, па се доумљује старој реченици: – тко купује, што му не треба, продават ће, што му треба.] [ЕЛИ: Али свему тому могуће је доумљивати се само на темељу једне хипотезе.]
13. **ДУЈИСАТИ СЕ** с. → **тур. досетити се, сетити се.** — Но се дете јаду дујисало. НП Вук. [ЕЛИ: [Он] се правом начину дујисао (домислио) (...)]

14. **ОВИЗАТИ СЕ** с. → нар. *досетити се, сетити се кога или чега; схватити*. — Ал' се бего чуду овизао да су вране коње мијењали. *НП Вук*.

2.6.8. Остали глаголи

У наставку дајемо остале глаголе које граде конструкције према алативној семантичкој схеми, више или мање уочљивој.

Глаголи *контрапунктирати* и *контрастирати* (1–2) означавају статичне релације аналогне онима с глаголима типа *наликовати*, а њима се, у фигуративном значењу, придружују и глаголи *противречити* и *супротивити се* у значењу „бити у супротности“ (3–4).

Глагол *претходити* (5) такође означава статичну релацију, и то „временског следа“, између два ентитета.

Следе глаголи с префиксом *при-* (6–14) и глаголи с префиксом *до-* (15–17).

Иза њих су рефлексивни глаголи (18–22), чији прелазни парњаци граде конструкције где дативни номинал представља РЕЦИПИЈЕНТА; та семантичка улога се, међутим, након рефлексивизације трансформише у циљ, као предмет према којем је усмерена агенсова пажња или намера.

Уз глаголе типа *имитирати (некоме)* (22–28) данас се дативна рекција осећа сасвим необичном. Иако, судећи по примерима из речника, уз њих дативни номинали означавају особе, оне (односно њихове личне сфере) нису ни на који начин погођене радњом, па нам се чини да нема разлога дативу у таквим конструкцијама приписивати улогу циљане особе.

Последња три глагола јесу *надати се*, *понадати се* и *узнадати се*. Означавају „менталну усмереност“ номинативног референта према повољној и пожељној ситуацији чија се реализација очекује. Уколико дативни референт означава особу, она такође метонимијски заступа ситуацију (тј. долазак, повратак и сл.). Могу се употребљавати и с номиналом у ППК у+А, када попримају значење које има глагол *уздати се*.

1. **КОНТРАПУНКТИРАТИ** сн. → *применити, примењивати у компоновању законе контрапункта*. — Мелодију ... изводе наизменично бас соло и тенор соло ... оба соло гласа контрапунктирају један другом. *Коњов*. [ЕЛИ: Композиција (...) доноси смирен и опуштен музички ток (...) и вероватно на тај начин контрапунктира узбурканом времену у коме је настала. – [Л]ирска нота у слици ненаметљиво контрапунктира упечатљивој музичкој подлози. – [С]таљинистичком синдрому контрапунктирала је идеја живе револуције (...).]

2. **КОНТРАСТИРАТИ** н. → *чинити, стварати контраст*. — [РСАНУ: Овакво држање [је] контрастирало потпуно њиховом ранијем.] [ЕЛИ: Објекат радикално контрастира природном окружењу, (...) пружајући посматрачу утисак интригантне структуре (...). — Ипак, прави мали бисер је поетични, готово филмски крај који потпуно контрастира хладноћи емитованој до тада. — Да, небо (...) контрастира црвеној боји крова! — Уколико су намештај и детаљи у боји која контрастира боји пода (...), просторија ће добити на дубини. — [Ш]ума еукалиптуса (...) ствара богату текстуру која контрастира планинском пејзажу.]
3. **ПРОТИВРЕЧИТИ** н. → (2) *бити у супротности с чим*. — Мислим ... да је то искључено, јер би то противречило најосновнијим чињеницама. Бел. [ЕЛК: Незгода је када та начела противрече владајућем поретку. — Могуће је, дакле, да ти примери не противрече хипотези, већ је потврђују. — [Њ]ена дрхтава усна и промукло грло противречили су њеном подсмеху. — Стварање државних предузећа противречило је догмама „тржишне економије“. — Ипак, чињеницу да је изборни закон противречио уставу мало је ко спорио (...)]
4. **СУПРОТИВИТИ СЕ** сн. → (2) *бити у супротности према некоме или нечему, бити друкчији, различит од кога или чега*. — Првом Јаходином осјећају ... супротивило се ... његово благо и умно лице. Нов. Њихове мисли удешаване [су] само према староме словенском језику, без обзира на друге словенске језике који им се супротиве. М 1867.
- * * *
5. **ПРЕТХОДИТИ** н. → ~~*ићи испред кога*~~; *збивати се пре онога о чему је реч*. — Лукавство иде уз богатство, оно му и претходи и прати га довека. Андр. И. Размјена робе по вриједности је претходила овој новој размјени по продукционим цијенама. Пов. 2. Настала је тишина, она нема тишина која увек претходи промени времена. Вес.
- * * *
6. **ПРИСУСТВОВАТИ** н. → *бити, налазити се где у одређено време*. — Тако је читава школа заједно с равнатељем и представником владе, који је сутрадан требао да присуствује свечаном посвећењу школе, пропала у море. Јонке. Од Већа сам добио писмо да присуствујем изборима делегата. Дед. В. [ЕЛК: Она је рекла да ће заседању присуствовати и генерални секретар странке (...). — Разговору је присуствовао директор Института економских наука (...). — [К]негиња Јелисавета неће присуствовати слави у Двору.]
7. **ПРИБИВАТИ** н. → *присуствовати, суделовати при чему*. — Част ми је позвати га да у њихову друштву прибива вечерас пријатељској соареји. Креш.
- * * *
8. **ПРИБЕГАВАТИ** н. → *несврш. и уч. према ПРИБЕГНУТИ*.
9. **ПРИБЕГНУТИ, ПРИБЕЋИ** н. → (2) *користити се, послужити се чиме, употребити нешто као средство да се што постигне*. — Ми смо прибегли систему концесија. Јов. С. У томе случају ваља прибјећи тактичком рјешавању бацањем из угла. Ват.

10. **ПРИКЛОНИТИ СЕ** с. → (4.г) *фиг. одати се, предати се, посветити се чему*. — Био [се] одлучио да се сасвим приклони музици. *Коњов*.
11. **ПРИВЕСТИ СЕ** с. → *доћи до чега, постићи, остварити што*. — Ја сâм ћу својој привести се сврси. *Хар*.
12. **ПРИВОЛЕНИ СЕ** с. → (2) *одлучити се, одредити се за што*. — Имао је петеро браће и сестру Вицу која се привољела самостанском животу. Водн. Она је сад морала да мисли шта ће да ради и ... коме ће се приволети царству. *Вес*.
13. **ПРИВОЛЕВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПРИВОЛЕНИ (СЕ)*.
14. **ПРИВОЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према приволени (се), приволевати се*. — Привољевам се ... *твојем савјету*. *Вел*.
- * * *
15. **ДОРАСТАТИ** н. → *несврш. према ДОРАСТИ*.
16. **ДОРАСТИ** с. → (2) *достичи кога растом, снагом, способношћу*. — Хладна и ситна паланка тако им се ваљда светила ... што није могла да им дорасте ... ни духовно ни имовно. *Сек*. Он је још увијек размишљао о оном што је доживио, пренашајући се у будуће вријеме кад ће им свима дорасте. *О-А*. [РСАНУ: Даде [му] прилику, да се упозна с дјевојком, која му је по својој вриједности дорасла. – Ја цијеним противника који ми је дорастао.]
17. **ДОРАШЋАВАТИ, ДОРАШЋИВАТИ** н. → *в. ДОРАСТАТИ*.
- * * *
18. **ПОСВЕЋИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ПОСВЕТИТИ₁ (СЕ)*.
19. **ПОСВЕТИТИ₁ СЕ** с. → (2.а) *предати се сасвим чему*. — Као прави отац он би се сада требао посветити дјечи. *Сим*. Материјално богатство омогућава појединцу и друштву да се посвети размишљању, учењу и просвећивању. *Пед*. → (2.б) *изабрати што као позив, занимање у животу*. — Тај [је] човјек говорио о пропадању свих људи што се посвете професорском сталежу. *Нех*.
20. **ПРЕДАТИ СЕ** с. → (3) *фиг. са страшћу, са заносом одати се, посветити се чему (послу, страсти, каквом занимању и сл.)*. — Он се од свег срца предаде игри. *Ћос. Б*. Сада сам се сва предала кућним пословима. *Креш*.
21. **ОДАТИ СЕ** с. → (2.а) *прихватити се чега, посветити се: ~ лову, ~ науци, ~ спорту*. — [РСАНУ: Уметност је ... несигуран позив који нит храни нит брани оног ко му се ода. – Да ли је погрешно што се одао јавним пословима ... као ... многи учени људи? – Мужа је волела прекомерно, али се овај одаде картању.]
22. **ОДАВАТИ СЕ** н. → (1) *несврш. и уч. према ОДАТИ СЕ*. — [РСАНУ: Турчин се одаје мисаоном животу само онда кад распали наргилу, лулу, или цигару. – Села планинска одавала се поглавито сточарству. – Ништа овога путаод „слаткога живота“, коме смо се после рата одавали.]

* * *

23. **ИМИТИРАТИ** н. → *чинити што као други што чине, опонашати, подражавати.*
24. **ИМИТОВАТИ** н. → *в. ИМИТИРАТИ.* — [РСАНУ: Он уме подесити тон свакоме песнику којем хоће да имитује и прилагодити се сваком кога преводи. – Не нађох ништа, по чему би се могло рећи, да је Јакшић Бајрону имитовао.]
25. **МАЈМУНИСАТИ** н. → *понашати се као мајмун; фиг. пеј. подражавати, опонашати, имитирати.* — Једва дочекасте да им у свему мајмунишете. Мат. Ријека [Трсту] ... мајмунише. Цар Е.
26. **ПОДРАЖАВАТИ**₂ н. → *(кога, коме) угледати се слепо у чему на другога, поводити се за ким, опонашати кога.* — Ко уме вешто подражавати друго, тај нема своје развијеније индивидуалности. *Нед.* Мниги би хрватски стихотворац много боље послужио домовини и себи кад би подражавао томе ... чеду Парнаса. *Матош.*
27. **ПОСЛЕДОВАТИ** н. → *рус. коме угледати се на кога, подражавати кога, следовати коме.* — Највише му се срца прилијепио Сењанин Витезовић, којему [је] он [Гај] посљедовати хтио тер којему посљедовао јест. *В 1885.*
28. **СЛЕДОВАТИ** н. → **(4)** *(коме, чему) поступати слично коме, по угледу на кога, што, руководити се нечим.* — Следујте мом примеру. *Нен.*

* * *

29. **НАДАТИ СЕ** н. → *имати наде, очекивати (са извесном вероватноћом) да ће се нешто догодити.* — Још ове зиме се можете надати консулу. *Андр. И.* Истрча из собе с таквом брзином којој би се једва човјек надао у тако крупне људине. *Креш.* [РСАНУ:– Чему се имам надати, чему радовати? – Богу с' молим, а срећи се надам, | Да ћу оне све потрти Турке. – Надам се ја, синко, овоме колачу одавно. – Кад ме видите, тадар ми се надајте.] [ЕЛК: Можемо се надати повратку празноверја. – [У тим спортовима] се такође можемо надати олимпијским трофејима (...). – Кнез те толико уважава, писала му је она, да треба да се надаш скорој немилости (...). – Машилина, ти се више и не надаш животу, а ни смрти (...). – Каже да се надао победи, и није имао равног супарника. – Пожелех ону фину пут и не би ми јасно чему бих се надао сем њој. – У Комсомол се увукао, надао се топлом местанцету!]
30. **ПОНАДАТИ СЕ** с. → *имати наду у кога, што.* — Ми смо се од вас понадали спасу. *Крл.* Људи су се увелико понадали повратку у миран живот. *Ћоп.* [ЕЛК: Одиграли су прво полувреме, али су у наставку попустили и дозволили ривалу да се понада изненађењу. – Једна од Рускиња које су се понадале бољем животу у Црној Гори (...) нашла је на приморју (...) мужа. – Марјановићи су се, с обзиром на све, понадали сталној новчаној помоћи (...). – Силвестер се понадао срећном завршетку дана, али се у томе преварио. – Додао је и како је летос на Вемблију било фантастично и понадао се добром наступу у Арени.]
31. **УЗНАДАТИ СЕ** с. → *необ. почети, стати се надати, понадати се.* — Узнадах се бољему. *Буд. I.* [ЕЛИ: [А]ко будемо искрени у нашему

вјеровању, ако се уздамо Његовој милости и устрајемо у добру (...). –
А можда ћу од толиких непознаница узнати се срећи (...).]

2.7. Конструкције с дативом стимулуса

У овој глави представљамо две класе глагола – *смејати се* и *чудити се*, *радовати се*, *дивити се*, уз које дативни референт има улогу СТИМУЛУСА. Њихове конструкције су врло специфичне, будући да садрже семантичку нијансу коју бисмо могли одредити као „узвратна усмереност“ (ка дативном референту). Како дативни номинал не мора бити особни, за његову вредност мислимо да је ближа дативу циља него дативу циљане особе.

2.7.1. Глаголи типа *смејати се*

Табела бр. 50

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	(НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ) (в. нап. 1)
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће рефлексивни, реакцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС-ДОЖИВЉАВАЧ)	АКТИВНОСТ, ДОСТИГНУЋЕ ИЛИ ОСТВАРЕЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (СТИМУЛУС)
	<p>Психофизичка радња АГЕНСА-ДОЖИВЉАВАЧА као одраз емотивног стања и реакција на перципирани феномен (СТИМУЛУС).</p> <p>Ниједан партиципант не пролази кроз промену стања.</p>		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Конкретан или апстрактан предмет, ситуација
ПРИМЕРИ:	<i>Пера</i>	<i>се насмејао</i>	<i>Лазиној шали.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Радња може бити невољна (рефлексна), али и вољна, фингирана, а није мали број примера где се и не може рећи да ли јесте или није вољна.
- 2) Семантичка вредност датива блиска је оној коју датив има у конструкцијама с глаголима типа *чудити се*, *радовати се* и *дивити се* (т.2.7.2), с

тим што је значење узрока (или проузроковача) толико доминантно да једино што нас приморава да овакав датив сматрамо регираним, односно такав конституент неправим објектом, јесте чињеница да се овакво узрочно значење датива не реализује ни са једним другим типом глагола.

3) Дативни номинал обично не означава особу, премда нема препрека за то. Уколико означава, глаголи у оваквим конструкцијама могу лако стећи и додатно или алтернативно значење (као *подсмехнути се* и *исцерити се*, в. т. 2.1.2.7, 2.1.4.1).

4) Сви глаголи могу се реализовати и без дативног номинала. Такође, скоро сви се могу употребити и с узрочним номиналом у ППК *на*+А, уместо дативног номинала, и то без икакве уочљиве семантичке разлике. Уп.:

(295) Не могу да *се исмејем на те глупости које понекад слушам*. – Морам да *се насмешим на твој коментар*, јер си ме потпуно погрешно схватио. – Непрестано *сам се церекао на опаске чувара*. – Блесаво *се церио на ту помисао*, замахујући још јаче. – Набацивала си му се! *Хихотала на његове приче!* – [Г]лупаво *се кесерио на неке ситуације*. – Испитивао ме ко ме је послао (...) и све време *се кикотао на чињеницу да тамо неке жене спомињу њега* (...). – Песков *се насмејао на понуду Запада о посредовању*. – Волим те зато што *се смејеш на моје шале*. – Мирко Цветковић *се смејуљио на ту церемонију*. – Студенти *су се засмејали на колегино питање*. (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ЗАСМЕЈАТИ СЕ** с. → *стати се смејати, насмејати се*. — [ЕЛК: Понекад би се толико засмејао нечему што бим у пало на памет за столом, усред вечере, да је готово падао са столице.] [ЕЛИ: Питам се шта би неко мислио да ме сад види како седим сама, штучнем на сваких 20 секунди, па се засмејем томе.]
2. **ИСМЕЈАТИ СЕ** с. → (1) *довоље, сит се насмејати*. — [РСАНУ: Ја бих ударио у комедије ... чему би се Стари исмијао до суза.] [ЕЛИ: Мрзим кад се исмејем нечему кô лудак (...). – Увек се исмејем његовим шалама. – ја то гледам само да бих могла добро да се исмејем њиховом дебилизму. – Лепе су фотографије, али слатко се исмејем коментарима. – [Не] би се расправљала (...), него би лепо отишла (...) да се исмејемо као људи свим овим глупостима.]
3. **КЕСЕРИТИ СЕ** н. → *пеј. смејати се тако да се виде зуби, церити се*. — [ЕЛИ: Ништа ти не ваља, свему се кесериш!]
4. **КИКОТАТИ (СЕ)** н. → *гласно се смејати, хихотати се*. — [ЕЛК: Поред ње, дечак се кикотао гласу који је само он могао да чује. – С

новима је правио сурове представе, којима сам се први кикотао.] [ЕЛИ: Нек се жена кикоће томе.]

5. **НАСМЕЈАТИ СЕ** с. → (1) *огласити се смехом; показати осмех, осмехнути се*. → (2) *надовољити се смеха, смејања*. — [ЕЛИ: [Презентација] је намењена (...) онима који би желели да сазнају нешто ново или само да се (...) слатко насмеју филозофским шалама, стриповима (...). – Гледаоци су препознали филм као шансу да се насмеју времену у коме живе. – Слатко се насмејем овој коинциденцији. – [Н]ије знала да ли да се насмеје тим бесмислицама или да их осуди као дрскост (...). – [С]лободан (...) акт (...) прочита пред пуном кафаном и још проследи жени да се и она насмеје кумовој шали.] [ЕЛИ: Бака Слађа се насмејала чињеници да њен бивши муж Ђоле постаје отац.]
6. **НАСМЕХНУТИ СЕ** с. → (1) /= насмешити се/ *мало, благо се насмејати, осмехнути се*. — [ЕЛИ: Свакоме би деловало смешно да неко даје деи имена која су тотално „егзотична“ чак и за стране услове, па зашто се не насмехнути и њима?]
7. **НАСМЕШИТИ СЕ** с. → = *насмехнути се (1)*. — [ЕЛИ: [К]онзервативни председник није имао друге до да се учтиво насмеши Мајкловој распареној белој рукавици (...). – Павлов се само насмешиио оваквом протаклуку. – Није могао да не примети и да се не насмеши томе. – Скоро да се насмешила томе и окренула се да поново испере бријач.]
8. **СМЕЈАТИ СЕ** н. → (1) *нарочитим покретом мишића лица, отварањем уста и развлачењем усана, непрекиданим карактеристичним гласовима и узвицима изражавати добро расположење и задовољство*. — [ЕЛК: Младићи то схватише и испише вотку смејући се Ирчевом неповерењу. – Остатке ципела је скинуо и онако босоног наставио да хода смејући се свему чега се сетио (...). – И једни и други воле да се смеју вицевима о Босанцима. – Онда није могао да издржи: показао је прво Симки и слугама, што нису престајали да се смеју господском оделу, које је, тврдили су, наружило Вукашина. – Смејао се начину на који су поскочили, сасвим збуњени и бесни (...). – Тако размишљајући, смејао се он мноштву детињарија, у које га је одвело познанство с госпођицом Изабелом.]
9. **СМЕЈУЉИТИ СЕ** н. → *смејуцкати се*. — [ЕЛИ: [В]есело се смејуљио шали коју му је управо испричао професор Флитвик.]
10. **СМЕЈУЦКАТИ СЕ** н. → *дем. према СМЕЈАТИ СЕ; СМЕШКАТИ СЕ*. [ЕЛИ: Испада некако да се клиначким договорштинама из тих прадавних мајских дана 1980. можемо мирно смејуцкати као гротескно анахроним будалаштинама (...).]
11. **ХИХОТАТИ (СЕ)** н. → *гласно се смејати, кикотати се*. — [ЕЛИ: Хихоћем се мушкој памети. – Слушам те док се паралелно хихоћем шалама које не доживљавам. – [Н]е знам чему се толико хихоће као будала.]
12. **ЦЕРЕКАТИ СЕ** н. → *непристојно и гласно се смејати показујући зубе*. — [ЕЛК: Били су идентични морони као и они што се у биоскопу церекају као хијене стварима које уопште нису смешне. – [П]рича

анегдоту о Бабељу и Ајзенштајну, који се у време најгорих Стаљинових чистки, као луди церекају бувлем циркусу (...).] [ЕЛИ: Нисам само глуп, већ сам и ретардиран јер се церекам томе колико ми је мозак успорен данас.]

13. **ЦЕРИТИ СЕ** н. → *правити гримасу развлачећи усне тако да се виде зуби, кезити се; злурадо се смекасти показујући зубе.* — [ЕЛИ: Мислила сам да ће ми бити слатко да те мучим, (...) и да се церим томе што си јадан (...). – Ако је тако[,] што се цериш туђој невољи.]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

14. **ГРОХОТАТИ** н. → (1) *смејати се грохотом, из свега гласа.*
15. **ГРОХОТАТИ СЕ** н. → *в. ГРОХОТАТИ (1).*
16. **ЗАСМЕЈАВАТИ СЕ** н. → (1) *несврш. и уч. према ЗАСМЕЈАТИ СЕ.*
17. **ЗАСМЕХИВАТИ СЕ** н. → *= засмејавати се.*
18. **ЗАСМЕШИТИ СЕ** с. → *почети се смешити.*
19. **ИЗАСМЕЈАТИ СЕ** с. → (1) *покр. исмејати се досита.*
20. **КЕКЕТАТИ СЕ** н. → *покр. оном. смејати се на нарочит начин као да се стално понавља ке-ке-ке. Рј. А.*
21. **НАСМЕЈАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАСМЕЈАТИ (СЕ).*
22. **НАСМЕЈУЉИТИ СЕ** с. → *насмехнути се (1).*
23. **НАСМЕХИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према НАСМЕХНУТИ (СЕ).*
24. **НАСМЕХУЉИТИ СЕ** с. → *насмехнути се (1).*
25. **НАСМЕШКИВАТИ СЕ** н. → *упућивати смешке, осмехе, осмехивати се.*
26. **РАСКИКОТАТИ СЕ** н. → *почети кикотати се.*
27. **РАСМЕЈАТИ СЕ** с. → *ударити у смех, почети се смејати, насмејати се.*
28. **РОЗГОТАТИ (СЕ)** н. → *грохотом се смејати.*
29. **СМЕЈУЦАТИ СЕ** н. → *смејуцкати се.*
30. **УЗГРОХТАТИ СЕ** н. → *почети се смејати грохотом, из свег гласа ударити у бучан, грохотан смех, загрохотати.*
31. **УЗРОГОТАТИ СЕ** с. → *почети се смејаати гласно, раскикотати се.*
32. **ХОХОТАТИ (СЕ)** н. → *гласно се смејати, кикотати се.*

2.7.2. Глаголи типа *чудити се, радовати се, дивити се*

Табела бр. 51

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС		
	ТЕМА	РЕМА	
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични рефлексивни рецкцијски глагол	Именичка јединица
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	Датив без предлога
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (ДОЖИВЉАВАЧ)	СТАЊЕ, ОСТВАРЕЊЕ или ДОСТИГНУЊЕ	ПАРТИЦИПАНТ ₂ (СТИМУЛУС)
	Психолошки став и емотивно стање ДОЖИВЉАВАЧА као реакција на перципирани феномен (СТИМУЛУС).		
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Апстрактан или конкретан предмет
ПРИМЕРИ:	<i>Дечак Сви Пера</i>	<i>се изненадио су радовали се чудило</i>	<i>поклоњу. његовом доласку. том призору.</i>

НАПОМЕНЕ:

- 1) Конструкције с глаголима ове класе употребљавају се да опишу психолошки став, односно емотивну реакцију номинативног референта на неки феномен у најширем смислу, укључујући и разноврсне ситуације независне од номинативног референта. Глаголи се могу сврстати у три поткласе, чији су централни глаголи *изненадити се; радовати се; чудити се* и *дивити се*.
- 2) Глаголи типа *изненадити се* подразумевају позитивну или негативну емотивну реакцију доживљавача на феномен за који је доживљавач неприпремљен и који за њега наступа неочекивано. Реакција је краткотрајна, па се ситуација описује свршеним глаголом, и по аспектуалном типу је ДОСТИГНУЊЕ, а несвршеним глаголом (*изненађивати се*) описује се или понављана ситуација, или пак (фингирано или стварно) продужено стање, у ком случају се глагол приближава глаголу *чудити се*.

- 3) Глаголи типа *радовати се* подразумевају позитивну емотивну реакцију доживљавача на феномен који он схвата као повољан и пожељан, тј. који изазива „радост“. Аспектуални тип ситуације јесте СТАЊЕ (*радовати се*) или ДОСТИГНУЋЕ (*обрадовати се*), а може се представити и као ОСТВАРЕЊЕ (*нарадовати се*).
- 4) Глаголи типа *чудити се* имају семантику сличну глаголима типа *изненадити се*. Разлика је томе што је емотивна реакција – била она позитивна или негативна – трајније природе, па се може рећи да прераста у став према датом феномену, а често подразумева и некакав рационалан суд о њему, као и у томе што се таква реакција (и суд) заснивају на изразитом (перципираном) нескладу између феномена и доживљавачевих очекивања, ставова, обичаја, друштвене норме и сл. Аспектуални тип ситуације је СТАЊЕ (*чудити се*), ДОСТИГНУЋЕ (*зачудити се*) или ОСТВАРЕЊЕ (*начудити се*, *ишчудити се*), с тим што је у последњем типу ситуације теличност често фингирана (уп. *Није могао да се начуди томе*).
- 5) Глаголи као што је *дивити се* могу се сматрати и подврстом претходне групе глагола: односе се на ситуацију где је реакција доживљавача изузетно позитивна, а феномен обично испољава карактеристике које се схватају као изузетне и које далеко надмашују оно што је просечно или уобичајено. Ако је дативни референт особа, подразумева се да номинативни референт у том погледу сматра себе инфериорним у односу на њу.
- 6) Природан „наставак“ емотивне реакције јесте саопштавање о њој, па није необично што се глаголи могу употребити и у значењу „изражавати чуђење“, „изражавати дивљење“, поготово кад се реферише о другим лицима (уп. *А затим, да би променила разговор, поче да се диви кући и намештају* [ЕЛИ].)
- 7) Уколико је дативни референт особа, глаголи типа *чудити се* и *дивити се* проширују горепредстављени модел факултативном експликативном допуном у ППК *на+Л*, којом се конкретизује аспект дативног референта, тј. његова особина, чин, резултат његовог рада и сл., који изазива емотивну реакцију. Таквом конструкцијом се, дакле, одвајају „носилац феномена“ (у дативу) и сам феномен (у *на+Л*) као непосредни проузроковач, па би се овакве конструкције могле издвојити и у посебан модел. Уп.:

(296) [Н]а неки начин им се чудим на времену и енергији које успевају да издвоје за то. – Искрено вам се чудим на текстовима без лектуре. – Ајнштајн би нам се задивио на парадоксалности. – [Тада] сам се самој себи зачудила на храбрости и снази (...). – Човјека некако никако не волим[,] али не могу да му се надивим на ономе што ради. – Нису свесни да се комшији Хансу немају на чему дивити. – Како му се диви на стрпљењу и челичним живцима.. (ЕЛИ)

Овакав модел одговарао би глаголима типа *честитати* (в. т. 2.1.2.1), што није ништа необично – у литератури се често истиче подударност у синтаксичком понашању „психолошких“ глагола и глагола говорења (уп. нпр. Лич 1983: 211).

8) Семантичку улогу датива у овим конструкцијама одредили смо као СТИМУЛУС. М. Стевановић (⁴1989: 365) овакав датив назива АБЛАТИВНИМ, односно ДАТИВОМ УЗРОКА, М. Ковачевић (1988: 164–166) овакав датив сврстава у категорију „узрока разлога разних психолошких стања и расположења човјека“, истичући да је у конструкцијама с дативом значење разлога блиско значењу ефектора, с тим што су овде „медијална стања посљедица не директног узрока него су опосредована ’рационалном’ компонентом“. М. Палић (2010: 190–191) овакве конструкције разматра у поглављу о „дативу опхођеника“ – ако садрже неособни дативни номинал, сматра их непрототипичним случајем конструкција с особним номиналом, и то оних којим се обележава „супротстављање“ (с глаголима типа *чудити се*), односно „подређивање“ (с глаголима типа *дивити се*). Б. Белај и Г. Танацковић Фалетар (2011), поредећи глаголе емотивних стања који се допуњавају генитивом, дативом и инструменталом (с предлогом или без њега), сматрају да је „природа емоције“ примарни критеријум одабира облика, те да дативне допуне одговарају значењу управљености и адлативности, и то зато што глаголи с дативном допуном у већини случајева означавају позитивне емоције, које као последицу имају *жељу (субјекатског референта) да се приближи дативном референту*. Семантичку улогу датива одређују као ЕФЕКТОР / ЦИЉАНА ОСОБА, подразумевајући, нама се чини – без основа, да поменути глаголи најчешће имају особне референте у позицији дативне допуне.

9) Сви глаголи су рефлексивни, а по правилу имају и нереклексивне парњаке који образују конструкције где се стимулус појављује у субјекатској позицији, као номинал у номинативу, а доживљавач у позицији правог објекта, као номинал у беспредлошком акузативу. Такве конструкције су формално

прелазне, типично не допуштају пасивну трансформацију, а акузативни номинал у њима обично се сматра логичким субјектом реченице.¹¹⁵ Уп.:

(297) *Весели ме* сваки долазак у Београд. – Познајем [га] још из основне школе и, иако се нисмо кретали у истом друштву, *дивила ме је* чињеница да се не боји да буде другачији (...) – *Задивио га је* сто за ручавање. – *Задивљује ме* тај нагон за самоодржањем. – *Зарадује ме* тада и помисао да ће, можда, ускоро, из те замрле парфимерије (...) поново замирисати књига (...). – *Зачудио ју је* приказ у соби. – *Зачуђује ме* Коштуничино елементарно непознавање права. – *Изненадио га је* звук ломљаве лончарије. – Пријатно *га је изненадила* вест да ће базен у Лучанима до наредне сезоне бити обновљен. – Људи га разочаравају и њихово понашање *га изненађује*. – Чак *ме је обрадовао* став М. Кикића. Опрезан и критичан и тачан. – Увек *ме* изнова *одушеве* неки нови и нови клинци у првим редовима (...). – Ова љуљашка је нешто што диже адреналин и *одушевљава све авантуристе овог света*. – *Уличне чистаче једине радује* киша. – У недељу *ме је развеселио* резултат Јунајтеда (...). – Одувек *га је чудила* резервисаност домаћих аутора, писаца и редитеља, када су у питању теме из области фантастике. (ЕЛИ)

10) Многи глаголи допуштају да се објекатска допуна, уместо у дативу, реализује и у другим облицима. То су, најпре, инструментал без предлога, чијој употреби потпору дају каузативне прелазне конструкције типа *Обрадовао/зачудио/одушевио ме је својим поступком*. Управо за *одушевити се* примарна рекција и јесте инструментална, а с дативом глагол добија ново значење „веома се обрадовати“: *одушевити се књигом* подразумева да ју је доживљавач прочитао, а *одушевити се књизи* подразумева да ју је добио на поклон. Уп.:

(298) [Ј]едноставно *се веселим овиме што имам* и не губим (...) време са јадиковањем (...). – Мада сам до тада имао разлога да *се дивим његовим изванредним учинком у мото спорту*. (ЕЛК) – Цар *се задиви лепотом девојке*, и распали се нечистом страшћу према њој. – И он *се задивио виталношћу* и *умећем деда-Љубише* (...). (РСАНУ) – Иначе, не треба да *се зачуђавате таквим сликама* и уопште *таквим „стилом“ риболова* (...). – Тек кад успеју, њихова околина отвори очи, *изненади се појавом ових људи* (...). – Стално *се изненађујем незаинтересованостју многих продаваца* (...). – [А]ли смо му последњих година дали све више повода да *се шичуђава снагом нашег појединачног талента*. – Домаћице које са додатком патлицана желе да припреме ајвар *обрадоваће се његовом ценом* (...). (ЕЛК) – Нисам га омрзао ... Мислим да се то десило због тога што *се он одушевио мојим рукописом*. (РСАНУ) – Необично сам *се узрадовао пажњом коју сте ми исказали* (...). (ЕЛК)

¹¹⁵ Овакве конструкције често су осуђиване као варваризам, али превладао је став да њихова употреба ни на који начин не нарушава систем (уп. Гортан-Премк: 1981: 100, фн. 198; Клајн⁵2006: s.v. ЧУДИ МЕ, Ивић *et al.* 2004: 147 итд.)

Осим инструментала, наилазимо и на друге предлошко-падежне конструкције: *на+А*, *на+Ј*, као и *над+И*, која је иначе карактеристични рексијски облик за глаголе као што су *ликовати* и *јадиковати*. Уп.:

- (299) [Н]ије реткост да *се* и старији *зачуде на помен „Општинских штала“*. – А онда *се изненадиши на план и програм радикала*, који одједном желе у ЕУ (...). – Не вичем, али мало се *ишчуђавам на питања и начин на који се питања постављају*. – [Н]еко се наљути на најневинију шалу, други *се одушеви на коментар* (...). – Лично *се радујем на ослобађање Перишића*. – Овај народ (...) воде највећи изроди од постанка, а ти *се чудиши на поступке „дежурних“ политичара* (...). (ЕЛИ)
- (300) Командант пука *се задивио на њиховом патриотизму* (...). – [У]век *се изненадим на количини детаља који „испливају“*. – Поново *се ишчуђавамо на разбијеним главама и избијеним очима*. – [Ј]а сам научила пуно нових ствари и свакако *се одушевила на неким чињеницама*. – Драга Нини, баш *се радујем на твојем успеху*, не само због тебе него и због себе (...). – Уопште *се не чудим на таквом одговору*. (ЕЛИ)
- (301) Зар да *се веселим над оним што сте учинили?* – Знанственик атеист *се диви над недокучивим универзумом*. – Ја ипак морам да *се задивим над чињеницом да напредњаци о ЛДП-у имају тако високо мишљење* (...). – [М]ало сам *се зачудио над твојом одлуком* (...). – Карла дел Понте није се изјашњавала о хрватској тужби, али *се изненадила над обимном документацијом која је прикупљена* (...). – Увијек *се одушевио над оваквим животним причама*, а онда их заборавимо. – Човек *се радује над својим успехом у животу* и осећа се срећним. (ЕЛИ)

Код глагола типа *изненадити се*, *радовати се* и *чудити се* (али не и *дивити се!*) постоји, коначно, и могућност да се дативна објекатска допуна и сасвим изостави и евентуално замени узрочним адвербијалом, што мислимо да није потребно посебно илустровати.

11) Осим *што*-клаузе, већина глагола допушта изричну декларативну, као и зависноупитну клаузу за посебно питање, уместо дативног објекатског номинала. Уза све њих могао би се употребити и корелатив *томе*. Уп.:

- (302) Ја *се дивим да* и постоји уопште *економија у БиХ*, то су оне фирме које су избегле властима (...). – Каква је то туча била: *чудим се да није било мртвих!* – Ја сам *се зачудио да су Свети Оци себе сматрали најгорим од свих људи*. – Заиста сам *се изненадио да неко са 15 године може овако да отпева*. – Али, ја сам *се толико радовао да ћу донети јагорчевину у мамину башту*. (ЕЛИ)
- (303) Често *се дивим колико ово дете у мени има снаге*. – [Н]е могу да *се дочуде шта их је то снашло*. – *Изненадила сам се кога сам све свидела*. – [И]скрено сам *се одушевио колико ми је људи послало позивницу*. – [В]рло сам задовољан производом и унапред *се радујем како ће то све да изгледа* (...). (ЕЛИ)

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВЕСЕЛИТИ СЕ** н. → *бити весео, радовати се, уживати у чему.* — Једнако се веселио празницима да пуца из ... пушака. *Новак.* [РСАНУ: Мати се је само кћерки веселила, кад би ова показала неку самосталност. – Када је ... пјесник Жуковски преводио Хомерову Одисеју, онда су се ... сви пријатељи руске књижевности веселили тому дјелу. – Нијесам се замислио, но се веселим прољећу.] [ЕЛК: Не знам, али кажу и да се [робијаши] веселе нечијој смрти, ваљда рачунајући тако да је казна – истекла. – [Дечурлија] дераше бруквицама потковане опанке на смрзнутим барама, веселећи се близој зими и грудању (...). – Међутим, Девице су један од ретких знакова хороскопа који се весели ситницама (...)]
2. **ДЕВЕТИТИ СЕ** н. → *чудити се.* — [РСАНУ: Пуче по селу глас: удаје се Стеванцина Милица за Ђуру. Томе се сваки живи крст чудио и деветио.] [ЕЛИ: [Т]и као да си (...) из 70-тих година прошлог вијека улето у садашњост па се свему чудиш и деветиш.]
3. **ДИВИТИ СЕ** н. → *чудити се у великој мери чему лепоме, дивноме, величанственом, бити очаран чим.* — И данас се дивимо оному обиљу израза. *Јаг.* Љутит ага мрко гледа гдје се силом дивит мора силан арслан горском мишу. *Маж. И.* [ЕЛК: Ученице смедеревске ОШ „Димитрије Давидовић“ диве се умешности својих бака. – Људи прате њихов рад, препознају их, диве им се (...). – Посматрају лепоте у заштићеним природним подрчучјима, диве се непрегледним шумама (...). – [П]осетиоци (...) пролазе поред споменика „Победник“ и диве се прелепом погледу ка ушћу (...). – Присутни се обично диве мом одговору, али га касније игноришу. – Данас се моме стилу веслања сви диве. – А затим, да би променила разговор, поче да се диви кући и намештају. – Људи су се одувек дивили овој птици, али су јој придавали и демонска обележја. – Нису свесни да се комшији Хансу немају на чему дивити. – Како му се диви на стрпљењу и челичним живцима. – Једни им се чуде, други им завиде, а већина им се диви на смелости да зароне у мутне воде канала и опасних дунавских вирова. – [Д]анас од те љубави има само то да му се људи „диве на брзом рачунању“.]
4. **ДОЧУДИТИ СЕ** с. → *престати се чудити, довољно се начудити.* — Слуша Раде, а слуша и Фатима, не могу се чуду дочудити. *НП Вук.* Не могаше да се дочуди тој вијести. *Кум.* [РСАНУ: Свакоме се могу дочудити, | А не могу свој Призренској земљи. – Можеш ли се чуду дочудити: | Зашто млади Огњан не вечера? | Кад је Мујо разумио ријечи, чудио се таком говору, чудио се и дочудит’ се не могао. [ЕЛИ: Свакоме се могу дочудити и свакоме јаду досјетити (...).]
5. **ЗАДИВИТИ СЕ** с. → *осетити дивљење према чему, зачудити се.* — [РСАНУ: Када она к Сунцу погледала, задивило се Сунце оноликој милини.] [ЕЛК: Није дете, има шеснаест година – и ту се она задиви мом великом сину, мојој младости. – Сремац се задиви његовој обдарености (...). – Он се затим задиви својој величини и храбрости са којом је открио излазак (...). – [З]адивићемо се његовој [Вуковој] радној вољи и енергији, упорности и издржљивости. – Не можемо а да се не задивимо његовом

разумевању за облике и тежње модерне уметности (...). – Ајнштајн би нам се задивио на парадоксалности.]

6. **ЗАРАДОВАТИ СЕ** с. → *почети се радовати; обрадовати се, развеселити се*. — Не знаш како сам се зарадовала кад сам чула да је девојка учитељ. *Вес.* [РСАНУ: После непуних осам дана, стиже још један калфа ... Она двојица му се у себи зарадоваше.] [ЕЛК: А неки сељак по имену Боцкало никако се није зарадовао тој посети (...).] – [ЕЛИ: [Д]ок сам била млађа[,] можда сам и знала да се зарадујем неком отписаном лику. – Нисам неки Кустуричин фан, (...) али баш сам се зарадовао овој књизи. – Мислим да је остварљиво, а и да смо ми (...) заслужили да се зарадујемо неком европском пехару (...).]
7. **ЗАЧУДИТИ СЕ** с. → *изненадити се; задивити се*. — [РСАНУ: Сви се послу томе зачудисмо. – Кад дође на ону ћуприју зачуди се њеној красоти.] [ЕЛК: Мени се, понекад, зачуде људи кад кажем да у књигама Достојевског има доста хумора. – У цркви све се, и женско и мушку, зачуди њезиној љепоти и њезиним хаљинама (...), а највише што нико није знао ко је она (...). – Госпођица Изабела зачуди се миру очеву и његову рђавом изгледу. – Он се тада осврну, обухвати погледом околину и зачуди се насталој промени. – [К]омандир милиције Благоје зачудио се овом питању (...)]
8. **ЗАЧУЋАВАТИ (СЕ)** н. → /= зачуђивати (се)/ *несврш. и уч. према ЗАЧУДИТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: А зачуђавам се само оном што је вредно зачуђавања. – [О]ни су ти који данас убијају, па се зачуђавамо насловима, читајући о најсуровијим убиствима (...). – Иначе, не треба да се зачуђавате таквим сликама и уопште таквим „стилом“ риболова (...). – Немојте се зачуђавати подацима (...). –
9. **ЗАЧУЋИВАТИ (СЕ)** н. → /= зачуђавати (се)/ [ЕЛИ: Сваке године (...) изнова се зачуђујем „генијалној“ логици директора и менаџера српских угоститељских објеката (...). – [К]асније смо ми ти исти који се зачуђујемо тим иновацијама.]
10. **ЗЛУРАДОВАТИ СЕ** н. → *ков. радовати се туђем злу*. — Ћути! ... Зар не видиш да нам се већ и гости смеју и злурадују. *Маиш.* [ЕЛИ: [А] ти ћеш се злурадовати његовој смрти и злурадошћу још више убијати своју душу – то је друго зло. – Српска јавност је злурадовала судбини Мишковића, Вучићу растао рејтинг, а капитал од горег отишао ка још горем. – Шта је ово. Чему се ови са јефтиним улазницама толико злурадују? – [О]дакле ти дрскост да тврдиш да се злурадујем рату или кршењу примирја у Македонији. – Евентуални економски колапс запада који предвиђаш и злурадујеш му се би одвео у пропаст Турску (...).]
11. **ИБРЕТИТИ СЕ** н. → (а) *чудити се*. — [РСАНУ: Чудим се и ибретим сам себи.] [ЕЛИ: Сваки пут изнова ибретим се безосјећајности, дрскости и непоштовању присутних према самом обреду (...). – [М]ноги медији су се огласиси (...), а ја се ибретим народу (...). – Ја се ибретим Мартину да има толико живаца и стрпљења са вама. – [М]ожеш само да се ибретиш томе како он то не прихвата. – Да се опет не ибретиш мојим изјавама (...). – Који пут сам знао узето по један или два најкрупнија кромпира и народ у селу им [кромпирима] се „ибретио“.]

12. **ИЗНЕНАДИТИ СЕ** с. → *примити, дочекати што са чуђењем, изненађењем, зачудити се.* [РСАНУ: Изненадила се [сестра] и обрадовала што ме види. – [ЕЛК: Нашим наградама се највише изненаде Војвођани (...). – Вера има утисак да је и овде већ најављена, нико јој се не изненади, чак ни Мара Бркић (...). – На великој Пушкиновој лици Иполит Матвејевич се изненади шинама и трамвајским стубовима са жицама (...). – Ђерзелез ју је познавао из пријашњих ноћи. Она се изненади дањој посјети (...). – Ко ових дана прође кроз Дамаск (...), изненадиће се да на црквама још увек стоје црне заставе (...).]
13. **ИЗНЕНАЂИВАТИ (СЕ)** с. → *несврш. и уч. према ИЗНЕНАДИТИ (СЕ).* — [ЕЛК: Ипак, она пристане да на путу кући сврати Мицики, на Главној улици, и изненађује се пријатној ушушканости њеног једнособног стана (...). – Сваким даном се изненађујем поступцима људи са којима проводим највише времена. – Нико не треба да се изненађује томе што је Немачка постала највећа претња Европи (...).]
14. **ИЗРАДОВАТИ СЕ** с. → *науживати се радујући се, нарадовати се.* — [ЕЛИ: Унапред му се израдујем, у глави већ створим сваку слику, сваку реч. – Једино сам ја као лудак истрчао из куће са опремом на леђима и да се израдујем снегу. – Нестрпљиво чека сваки наш сусрет. Унапред му се израдујем. – [Б]аш сам се израдовао Манчестеровом поразу. – Ма, стави га на сто да му [прасету] се израдујемо, и јабуку му стави (...).]
15. **ИШЧУДИТИ СЕ** с. → *начудити се.* — Старац се не могао ишчудити како мали свакој биљци и сваком кукцу по три имена зна. *Јурк.* [ЕЛК: [О]божавају медитерански амбијентални стил градње и не могу да се ишчуде локалном становништву који фасаде кућа поред мора боји у наранцасто и зелено.] [ЕЛИ: Не могу да се ишчудим оптимизму који неки шире. – Кажеш да је [то] секта, па онда се ишчудиш туђим глупостима.]
16. **ИШЧУЂАВАТИ СЕ** н. → *несврш. и уч. према ИШЧУДИТИ СЕ.* [ЕЛК: Ђурић се, међутим, ишчуђава оваквим оптужбама (...). – Ти ово стварно умеш да возиш? – ишчуђава се Олга вештачком небу на инструмент таблама (...). — [Н]аша тенисерка престала [је] да се ишчуђава посебним потезима Румунке и почела да игра (...). – [П]ротојереј (...) је рекао да може само да се ишчуђава таквој „ирационалној упорности и тврдоглавости“ (...). – Неупућен у стварно стање ствари, иследник се ишчуђава и неким Бранковићевим констатацијама (...). – Не ишчуђавајте се сликама гојазних Американаца.]
17. **НАДИВИТИ СЕ** с. → *издовољити се дивећи се, начудити се.* — Ја сам био застао мало подаље ... да бих јој се надивио. *Богдан.* Нису [се] могли доста надивити његовој мудрости. *Шов.* [РСАНУ: То је онај чаробни врт, где све живо проврви ... да се насрче чиста и мирисна ваздуха, да се надиви погледу што му се оку даје. – Бити ће плача за | Тобом, јунаком, теби надивити се | Ни једно, неће доба! – Хоћу да ти се надивим! Данас си дивна. – Српски конзул Нушић позвао [га је] у Приштину да га види и надиви му се како то још може међу Турцима жив да остане. – Чак тако од Волочиска долазили [су] људи само да се нагледају те краве и да јој се надиве. – ир. Не могу чланови наши | Да му се надиве сити, | У Академији ће сутра | Свечана седница бити. – Голијат – грдна људина

позове ... два највећа сељака, привуче [их] ... под пазухо ... Кад се голијату доста надивише ... изиђу. – Али што су се подигли тобожњи и српски гдекоји листови на епископе своје ... томе се нисамо могао доста да начудим и надивим!]

18. **НАРАДОВАТИ СЕ** с. → (1) *доста провести радујући се, науживати се радости*. — [РСАНУ: Одврати се од тих мисли као од позаника којима се до миле воље нарадова. – Није се могла нарадовати тој срећи.] [ЕЛИ: Али, зашто ми, Господару, ниси допустио да се нарадујем своме цвету? – [Ј]а не могу да се нарадујем нашем подухвату, (...) не одлажите своју намјеру да изложите цртеже. – Некако, прекратак је овај живот да се нарадујеш свим лепим стварима до педесете! – Откако је на слободи[,] „не може да се нарадује црвеном вину, које није окусио у затвору“. – Радиш цео живот (...), а јадни народ, барем већина, неће дочекати да се нарадује првој пензији (...).]
19. **ОБВЕСЕЛИТИ СЕ** с. → *постати весео, радостан, обрадовати се*. — [РСАНУ: Пошто постаде калфа ... Његови рођаци и сељаци дигосе се из села да га обиђу и обвеселе му се.] [ЕЛИ: Боме, и ја се теби обвеселим (...). – И дан данас кад видим Шахира обвеселим му се, то је човјек којег изузетно цијеним (...). – [Т]аман се обвеселиш сунцу које се појави (...). – Нашима се силно обвеселио, а чим је видио да се они не веселе, запео је да му кажу шта је на ствари.]
20. **ОБРАДОВАТИ СЕ** с. → *постати радостан, развеселити се*. — [РСАНУ: Обрадовао се као сироче сунцу. – Слуга се томе врло обрадује, па узме камен и однесе у своју колибу. – Ни круни се више не би обрадовао Петар.] [ЕЛИ: И поред свег неуспеха, обрадова се Смире њеном повратку и великим скоком баци се на њу. – Отац Фјодор се обрадова управо оваквом правцу разговора. – Њутн се обрадова овој призми, углача је и дотера колико год је могао (...). – Павле се обрадова Жуграјевом доласку. – Несрећна госпођа Хисари, седамдесетогодишња удовица без прихода, обрадовала се подстанару, једном Немцу.]
21. **ОДУШЕВИТИ СЕ** с. →[?] *испунити се заносом, занети се*. — [ЕЛИ: [П]ошто зна да обожавам плишане играчке, највише се одушевим том поклону. – Драгић се, за чудо, одушевио тој вести! – Колико сам се сам одушевио тој траси, не могу вам описати, пут широк и прегледан, асфалт раван и храпав као шмиргла. – Толико се [пас] одушевио овој пискутавој кости (...) – Нека ваша прича буде таква да би јој се одушевио и Тод Филипс (...).
22. **ОДУШЕВЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДУШЕВИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: У почетку сам се одушевљавала овој друштвеној мрежи јер сам тако пронашла многе изгубљене познанике. – Осмах је запалила и повукла дим, а затим је са смешком почела да се одушевљава свакој ствари коју је нашла на позорници. – Мени је [та козметичка] крема откриће године, свакодневно јој се одушевљавам.]
23. **ПОРАДОВАТИ СЕ** с. → *осетити радост због чега*. — Порадовала се свијетлу животу. *Леск. Ј.* Удовица са кћерима остале госпође порадовела би се увелико њезину одласку, само да није Ратко вић с њоме отишао. *Коз. Ј.* [ЕЛК: Таман се порадовао клупи Јунајтеда. – [Ј]едва чека да се деси какав скандал и порадује се туђем злу. – [Ч]им помислим да се

порадујем успеху[.] деси се нешто ново и тако опет...] – [ЕЛИ: Јакобсон се порадовао Снедекеровом одустајању. – А таман сам се порадовао пролећу. – У првом моменту сам се порадовала том укидању [телевизијске претплате] (...).]

24. **ПРЕЧУДИТИ СЕ** с. → *много се чудити чему, ишчудити се, начудити се*. — Чудим вам се, госпођо, и не могу да се пречудим да се таква дама ... заљубљује у ... проста човјека. *Вел.* [ЕЛИ: Жене довикују (...), ламају рукама и не могу да се пречуде Јосину јунаштву. – Осим тога, не могу се пречудити мом (...) односу са њом.]
25. **РАДОВАТИ СЕ** н. → *осећати пријатност, задовољство, бити добро расположен, веселити се*. — Ја ти се радујем – рече јој госпођица. *Тип.* [ЕЛК: Ако он жели да поведе Пуа и Праслина са собом, радоваћу се њиховом друштву (...). – Маријана се понашала и говорила много одважније; радовала се Маргаритином повратку (...). – Поједини клупски функционери су се као мала деца радовала последњем Партизановом успеху (...). – Баш сам се радовао једној новој књизи. – Тада их је први пут видео заједно од почетка тог приснијег пријатељства, којем се веома радовао. – Али, чему би се више радовао: што је учинио нешто добро за људе (...) или што је показао моћ.]
26. **РАДОСТИТИ СЕ** н. → *в. РАДОВАТИ (СЕ)*. — И жупник, и трговац, и пекар радостили су се из потаје пркосу упорника. *Гор.*
27. **РАЗВЕСЕЛИТИ СЕ** с. → *постати весео, испунити се радошћу, обрадовати се*. — [ЕЛК: И тако једне вечери, (...) кад оно крене споменута пјесма, обоје се развеселимо томе. – Највише се развеселила томе што ће одсад „на телевизору“ и мисе моћи пратити.]
28. **УДИВИТИ СЕ** с. → *зачудити се, задивити се*. — Мати се удиви томе. *М-И.* [ЕЛИ: Видећи његов живот, ангелски по чистоти и уздржљивости, газда му се удиви и даде му много (...) новаца (...). – Нарочито се удиви томе велики првосвештеник Захарија (...). – При овом дирљивом сусрету Свети Јован се удиви састрадавању Архангела Михаила. – Он се удиви таквом чуду, и даде славу Богу. – цар се удиви мудрим речима Божјега човека (...). – Христос се удивио овим речима, па каже (...). – Морам признати, и нехотице сам се удивио овом стасу, осећао сам страхопоштовање (...).]
29. **УДИВЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према УДИВИТИ (СЕ)*. [ЕЛИ: [Н]е памти шта је говорио и писао (...) па свако мало уприличи поклонствену путошћину гдје се удивљавао српској отворености, добродушности и начитаности. – Оно што је трагично је маса људи који јој [политичарки] се удивљавају (...).]
30. **УЗРАДОВАТИ СЕ** с. → *почети се радовати, обрадовати се*. — [ЕЛИ: Узрадовао се тој шетњи. – Таман се узрадујем телету од злата. — Нација се узрадовала томе [помирењу], звали су и писца ових записа (...) да каже шта мисли о томе. – Прими нас као што си сам обећао, и нека нам се узрадују Анђели чувари и Арханђели.]
31. **УЧУДИТИ СЕ** с. → *зачудити се, запрепастити се*. — [ЕЛИ: Ако те нека урокљива баба пуно загледа (...), треба да (...) три пута кажеш „док ми длаке пребројила дотле ми се учудила“ (...).]

32. **УШЧУДИТИ СЕ** с. → *зачудити се*. — [ЕЛК: Загледавши се Римском у лице, администратор се ушчуди промени насталој на том лицу.]
33. **ЧУДИТИ СЕ** н. → *бити снажно дирнут нечим неочекиваном, непредвиђеним, показивати изненађеност, изненађивати се*. — Чудиш се што сам се ућутао – болестан сам. *Лаз. Л.* фиг. Чудиле се њиховој игри снежне георгине у цветњаку. *Гор.* [ЕЛК: Најчешће се људи, навикнути на некадашњу графњу фабрика у овом крају, а не затвора, чуде овој иницијативи. – Пред богомољом углавном Срби пристигли из Загреба, али и месту Србији. Чуде се жени-звонару. – [О]вдашњи аналитичари [се] чуде сународницима који би да, после толиких напора, остану запослени и кад им следује мировина. – Адвокати које су новинари пред отказом ангажовали да их бране чуде се неувобичајено брзом поступку ове ТВ куће против њих (...). – Сматрају да то није истина, али и чуде се таквој одлуци лекара (...) – Стране дипломате које су углавном наши клијенти чуде се оваквим ценама, у овако сиромашној земљи. – [С]вирачи се згледају и осмехују као да се и сами чуде своме узнемирењу и будалаштини. – [П]окоје дневне новине и нова генерација посетилаца чуде [се] описима појединачних делова званичног програма фестивала (...) – [К]аже да у окружењу није тако и да се они чуде ономе што виде код нас. – Чудим ти се како можеш тако и мислити! – Чудим вам се како можете тако брљиво да играте. – То није у реду, и чудим се госпођи Торп да дозвољава тако нешто. – Григорије се чудио безглавости жена, које су вукле у кола саксије.] [ЕЛИ: [Н]а неки начин им се чудим на времену и енергији које успевају да издвоје за то. – Искрено вам се чудим на текстовима без лектуре. – [З]ато им се чудим на стратегији (...). – Њој се чудим на упорности, њеној пријатељици исто (...).]

Према свом значењу, односно према датој дефиницији, овој класи могу се прикључити и следећи глаголи:

34. **АДМИРИРАТИ** н. → *фр. дивити се (коме, чему), обожавати.*
35. **ЗАДИВЉАВАТИ₁ (СЕ)** н. → /= задивљивати (се)/ *несврш. и уч. према ЗАДИВИТИ (СЕ).*
36. **ЗАДИВЉИВАТИ (СЕ)** н. → /= задивљавати₁ (се)/ *несврш. и уч.*
37. **ЗАРАЈДОВАТИ СЕ** с. → *покр. в. ЗАРАДОВАТИ СЕ.*
38. **ОБВЕСЕЉАВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОБВЕСЕЛИТИ (СЕ)*
39. **ПРЕРАДОВАТИ СЕ** с. → *провести дуго времена у радовању, радујући се.*
40. **ПРОЧУДИТИ СЕ** с. → *много се изненадити нечему што изазива чуђење, зачудити се нечему неочекиваном.*
41. **УРАДОСТИТИ (СЕ)** с. → *обрадовати (се).*

2.7.3. Остали глаголи

У наставку дајемо три глагола уз које се дативном номиналу може приписати улога стимулуса. Означавају промену емотивног става номинативног референта (према дативном), као својеврсну реакцију на његову појаву (односно стање).

1. **СМИЛИТИ СЕ** с. → **(2) осетити самилост, милосрђе, сажалење према некоме, сажалити се.** — Доживио је пуно зла, а мало добра, па нам се смили. *Вил.* Који је то владар ... смилити се неће над таквом бедом? *Панд.*
2. **СМИЛОСТИВИТИ СЕ** с. → **постати милостив, осетити самилост, смилити се (2).** — Зар си мислио да нам се смилостивио? *Вес.*
3. **СМИЛОВАТИ СЕ** с. → **(1) осетити самилост, милосрђе према некоме, сажалити се.** — Смилујте се мени окорелом смрадном грешнику. *Ранк.*

3. Рекцијске конструкције с предлошким дативом

Представљамо само једну класу глагола који граде рекцијске конструкције с предлошким дативом. Оне који нису ту сврстани побрајамо и коментаришемо у т. 3.2.

3.1. Глаголи типа *понашати се, поступити*

Табела бр. 52

ИНФОРМАТИВНА СТРУКТУРА:	ТЕМАТСКО-РЕМАТСКИ НЕКСУС			
	ТЕМА	РЕМА		
ФУНКЦИОНАЛНО-СИΝТАКСИЧКА СТРУКТУРА:	ГРАМАТИЧКИ СУБЈЕКАТ	ПРЕДИКАТ	НЕПРАВИ ОБЈЕКАТ	ПРИЛОШКА ДОПУНА ЗА НАЧИН
СИΝТАКСИЧКА ЈЕДИНИЦА:	Именичка јединица	Лични непрелазни, најчешће рефлексивни, рекцијски глагол	Именичка јединица	Јединица с начинским прилошким значењем
ГРАМАТИЧКИ ОБЛИК:	Номинатив	Конгруентни облик	ППК <i>према</i> + датив (в. нап. 7)	/.../ (В. нап. 4)
ОПИС СИТУАЦИЈЕ:	ПАРТИЦИПАНТ ₁ (АГЕНС)	АКТИВНОСТ (или ДОСТИГНУЋЕ)	ПАРТИЦИПАНТ ₂ ([ЦИЉАНА ОСОБА])	(НАЧИН)
	Ситуација осмишљена као скуп неспецификованих (вољних) појединачних радњи ПАРТИЦИПАНТА ₁ (АГЕНСА) које у неком смислу укључују и погађају ПАРТИЦИПАНТА ₂ . Ситуација се износи да би се оквалификовао однос првог партиципанта према другом (НАЧИН).			
ОНТОЛОШКИ ТИП РЕФЕРЕНАТА:	Особа		Особа (в. нап. 2)	
ПРИМЕРИ:	<i>Пера Родитељи Држава</i>	<i>се понаша се опходе се понела</i>	<i>према родитељима према Пери према грађанима</i>	<i>лепо. с пажњом. као маћеха.</i>

НАПОМЕНЕ:

1) Глаголи типа *понашати се* не означавају, дакле, ниједну конкретну радњу, па се на питање *Шта ради Пера?* не може одговорити са *Понаша се ружно према Ани*, бар не без извесног хумористичног ефекта. Штавише, утисак је да имамо посла са нечим што би се могло назвати „МЕТАРАДЊА“ – ситуација која је представљена као права радња, али је апстрахована, односно уопштена

до те мере да у првом плану остаје само однос њеног „вршиоца“ према дативном номиналу. Глаголи свршеног вида, као што су *поступити* и *понети се*, означавају ситуацију која је по аспектуалном типу ДОСТИГНУЋЕ; тада се „метарадња“ обично односи на једну једину радњу агенса (*Пера се малопре ружно понео према мени, рекавши да...*), но битно је, пре свега, да се и та „метарадња“ представља као пунктуална ситуација.

2) Субјекатски номинал је увек особа (или колектив). То, у прототипичном случају, важи и за дативни номинал, али сви глаголи дозвољавају метафоричко проширење и на неособне референте. Уп.:

(304) Сва ова гомила писаца (...) издајнички *се држи према нашој историји* (...). (ЕЛК) – [О]во би могао да буде један модел или пример како би требало да *се владамо према земљи*, као једином од Бога датом ресурсу. (ЕЛИ) – Како *се други*, рецимо Енглези, *односе према свом богомданом богатству?* – *Према звучном филму Чаплин се опходио* на себи својствен начин. – [Г]лумац мора да зна како *се понаша према објективу* (...). – Биће то прво и једино гласило које *се часно понело према овој историјској чињеници*. (ЕЛК) – Када човек научи да вреднује и поштује оно што му природа пружа, одрживо *поступа према свом окружењу*, оваквих акцидената неће бити (...). – Написала сам причу од које је остао само наслов (...) и не могу себи опростити што сам тако неодговорно *поступила према својој причи*. (ЕЛИ)

3) Информативни фокус у овим конструкцијама обично се налази на прилошкој допуни за начин, док је предикат информативно најмање вредан конституент, будући да означава глаголску радњу која је категоризована на толико високом нивоу да сама по себи не може бити информативна.¹¹⁶

4) Семантичка категорија НАЧИНА, рекли бисмо, спада међу оне категорије које ни у светској општелингвистичкој литератури још увек нису на задовољавајући начин ни анализирани ни схваћени. Исцрпан преглед досадашњих знања о овој категорији у серб(окроат)истичкој литератури, као и анализа репертоара формалних средстава за исказивање начина (иако засновану само на информацијама из граматичке литературе, а не на корпусу), може се наћи у студији И. Палића (2007). Тамо се ова категорија дефинише као „квалификације по некој релевантној особини облика остварене глаголске радње или облика у којем долази до изражаја нека особина или околност“ (*idem*: 22). Задржаћемо се само на неколико напомена о синтаксичким јединицама

¹¹⁶ И. Антонић истиче да је „присуство квалификативног детерминатора [...] обавезно јер је глаголска радња 'понашати се' инхерентна особина сваког живог, људског створа, па приписивати му радњу саму по себи није комуникативно релевантно све док та радња није и квалификативно вреднована од стране говорника“ (Антонић 2011: 166).

којима се у горепредстављеном моделу може реализовати прилошка допуна за начин. Уп.:

- (305) Он се понашао према њој ... добро / уљудно / пријатељски.
... с љубављу / без такта / попут силеције.
... у складу с прописима.
... како су му наредили.
... као да она не постоји.
... као што му је наређено.
... као силеција.
... као према служавки.

Прилошка допуна може се, дакле, реализовати прилошком јединицом (прилогом или прилошком синтагмом), прилошким изразим *на X начин*¹¹⁷, именичком јединицом у ППК начинског значења (најчешће *без+Г*, *попут+Г* и *с+И*), или у конструкцији с појединим предлошким изразима, затим поредбеним клаузама с *како*¹¹⁸, *као што* и *као да* (али не и, рецимо, начинском клаузом с *тако што!*), и, коначно, поредбеним *као*-конструкцијама. Када је, као у прототипичном случају, дативни референт особа, треба истаћи да је репертоар прилога упадљиво сведен: осим заменичких начинских прилога, од укупно 11 класа начинских прилога које С. Ристић издваја у својој студији (Ристић 1990), можемо приметити да се у овим конструкцијама прилошка допуна реализује пре свега појединим прилозима из групе оних „који означавају својства инхерентна појавама које се одређују“ – оним, наиме, „с интегралном семом поступка, понашања, која се реализује у односу према некој ситуацији, или у односу према некоме/нечему, и то као квалификација радње (...) по држању, ставу, понашању учесника радње“¹¹⁹ (*idem*: 65–67) – *гордо*, *обазриво*, *снисходљиво*, *уздржано*, *неискрено* и сл., прилозима са значењем оцене, и то оним са „интегралном семом оцене општих вредности“ – *добро*, *нормално*, *лоше*, *ужасно* и сл., и с „интегралном семом етичке оцене“ (*idem*: 103–112) – *поштено*, *коректно*, *уљудно*, *достойно*, *љубазно*, *пристојно*, *нечасно*, *нечовечно*,

¹¹⁷ М. Ковачевић (2007: 75–76) ову конструкцију назива синтагматским прилошким изразом (с начинским значењем).

¹¹⁸ Овакве клаузе могу се истовремено сматрати и односним, за исказивање подударности начина (Кликовац 2014).

¹¹⁹ У вези с конструкцијама којим се овде бавимо, овакво одређење, заправо, постаје циркуларно. Вероватно би било боље рећи да су посредни прилози који су везани за особину, односно квалификацију вршиоца радње, с тим да их је тешко разграничити од прилога оцене.

дрско, надмено и сл., затим поредбеним прилозима (*idem*: 138–144) – *братски, маћехински, (не)људски, пријатељски, крвнички, кукавички, господски* и сл., и, коначно, појединим прилозима са значењем „општих односа“ и „интегралном семом односа еквивалентности/нееквивалентности“ (*idem*: 148–150) – *једнако, различито, слично, доследно* и сл.

5) И. Палић датив у оваквим конструкцијама сврстава такође у датив „опхођеника“, истичући да су се оне семантички развиле из конструкција с истим овим предлогом и алативним дативом, при чему је дошло до „обогаћивања основног значења приједлога *према*, тј. значења усмјеренога кретања, које је апстрахирањем проширено значењем заузимања односа, због чега је и семантичка подлога датива морала бити промијењена (...)“ (Палић 2010: 317). И. Антонић сврстава овај датив у категорију ЕКСПЛИКАТИВНОГ ДАТИВА (2005: 186, 2011: 165) и сматра га примером транспозиције директивности из „спацијалног семантичког поља“ у „субпоље ЕКСПЛИКАТИВНОГ КОМПЛЕМЕНТА уз семантички непотпуне интранзитивне глаголе“ (Антонић 2011: 173). Можемо додати и да се овде ради о једном од типичних примера трансформације вредности једне предлошко-падежне конструкције из адвербијалне у рекцијску, што се види и по немогућности замене конструкцијом с предлогом *ка* (ипак, в. нап. 7). Семантичка улога датива у овим конструкцијама, коју Палић назива „опхођеником“, блиска је и АДРЕСАТУ: не само зато што „понашање према некоме“ често подразумева конкретне вербалне радње у којима дативни референт јесте адресат, већ и зато што се практично свака вољна радња која погађа другу особу – ако је вршилац унапред свестан њених последица и ако је погођена особа свесна да их је вршилац свестан – представља и неку врсту комуникативног чина, наравно – невербалног.

6) В. Петровић (1986) разматра неколико класа глагола који захтевају прилошке допуне за начин (односно, у њеној терминологији, „експлицитне начинске детерминаторе“). За глаголе *понашати се, владати се* истиче да се њима изражава „таква акција у којој је садржан однос њеног вршиоца према средини, односно према заједници где важе одређени системи културних конвенција“, а „на основи тога како се остварује тај однос, индивидуум се може вредновати у етичком смислу, па је отуд у исказима са предикатском јединицом из те групе глагола обавезна употреба детерминатора“, при чему се понашање

може „приписати носиоцу и као његова трајнија карактеристика“. За глагол *поступати* истиче да је његова употреба „увек везана за конкретну, експлицирану или имплицирану ситуацију, дакле, обележена је референцијалношћу“, а уз глагол *понети се* „обавезно је експлицирање још једног партиципијента“ (*idem*: 28). Овоме треба додати, прво, да и глаголи као што је *понашати се* могу бити употребљени референцијално (уп. *Пера се за вечером ружно понашао према гостима*), и друго – да за глагол *понети се*, као и за друге глаголе (осим *односити се*), важи да се ипак може употребити и без укључивања још једног партиципанта, односно без дативног номинала. На тај начин, заправо, сви ови глаголи реализују се у другом значењу, које би се, као општије, могло сматрати и примарним. Да оба значења постоје, *РМС* не региструје доследно ни у дефиницијама, ни у примерима. Уп.:

(306) А она *се* ето *држи* као жалосна врба. – Сви су били заробљени. Јадно *се држали*. (*РМС*) – Сад *се* лепо *влада*, и сви су с њим у кући задовољни. – Опростите ми што *се* тако у вашој кући *владам*. (*РМС*) – Научи да *се* *опходиш* као Немац, научи језик (...). – Судија *се* *опходио* крајње непрофесионално. Сваки могући тренутак је користио да рекламира своје легло (...). (ЕЛИ) – Умео *се* *понашати* лепше него ико у њихову разреду. – Одједном *се* поче *понашати* као мало дијете. (*РМС*) – У овој варошици наше јединице *су се* добро *понеле*. (*РМС*) – Британски тенисер сматра да *су се* [тенисери] *понели* непрофесионално због тога што су дозволили да се нађу у ситуацији (...). – Прифти је објавио видео-снимак којим то документује, а Мета је рекао да је снимак фалсификован и негирао да *је* лоше *поступао*. (ЕЛИ) – То је храбра и поштена одлука, директор лиге Драган Гогих *поступио је* коректно, иако је вероватно био под великим притисцима. – „Обама *би* *поступио* на исти начин“, рекао је Штрахе. (ЕЛИ)

7) Само за глагол *односити се* бележимо, изузетно ретко, примере и с предлогом *ка* уместо *према*, међу којима је и један и с *ка* и *према* у истој реченици. Уп.:

(307) Увек *се* са пажњом *односио ка нашим персонама*, почастио нас је небројено пута (...). – Разлог за разрешење је био њен пост на Facebook-у у коме *се* малициозно *односила ка волонтерки са Исланда* (...). – Пошто предлог долази од Русије, државе која *се* другачије *односила ка Сирији*, тај предлог је прихватљив за Асада (...). – [Н]е дајте се уловити, него *се* *односите ка пијаном човеку* као према обичном човеку, који се нашао у невољи. (ЕЛИ)

Могу се, претежно из хрватских извора, за све глаголе наћи и малобројни примери са *спрам*+Г, који данас делују мање или више архаично:

(308) Могао си још у дјетињству учити како *се је* он *држао спрам наше мајке* (...). – Лијепо *се* *владајте спрам ваших отаца и матера*. – [О]малени плећати „комшо“ заједљиво *се* *односио спрам горостасног комшије* који се од свих

издвојио љепотом и својим мјестом. – С крајњим *се* поштовањем *опходио* спрам ње. – Сваки *се* члан ове пристојне куће *понашао* спрам њега с дужним поштовањем. – [Т]о је исти онај мангуп што *се* недавно тако дрско *понео* спрам вашег величанства (...). – Заробио ју је као и остали, лоше *је поступао* спрам ње као и остали. – Јадно *сте* *поступили* спрам рањивог младића са потешкоћама (...). (ЕЛИ)

Коначно, за све глаголе осим *држати се* налазимо примере и са *с+И*:

(309) Ти си ми служио и добро *си се владао* са свима својима, па зато пођи с њима у вечни рај (...). – Да ли *се* власник одгајивачнице коректно *односио* са купцима који су имали проблем са њим? (ЕЛИ) – *С муштеријама* *се* ванредно умео *опходити*. (РМС) – Није било ниједног који *се није понашао* са мном као са господарем куће, што је био мој једини захтев према вама. (ЕЛК) – Маријани свака част како *се понела* са оном лајавом и брбљивом (...) *Синди* (...). – Ниједан дечко *није* тако добро *поступао* са мном као ти. – Наш певач је (...) доживео увреде и због тога што *је* некултурно *поступио* са једним новинарем тамошње телевизије (...).

8) Овој класи блиски су и глаголи *поставити се*, *постављати се*, *одредити се*, *одређивати се* (*према нечему*), које ипак не припадају наведеном моделу, будући да не означавају вршење радње која погађа дативног референта (а и он не мора нужно бити особа), већ имају значење „заузети став“ (али друга два и „исказати став“!). Уз њих се прилошка допуна не мора увек исказати. С друге стране, овој класи блиска је и група глагола типа *огрешити се* (*према некоме*), код којих је негативна оценокска компонента већ инкорпорирана у лексичко значење, па прилошку допуну не захтевају. Све ове глаголе, с примерима, наводимо на крају овог одељка.

ЛИСТА ГЛАГОЛА:

1. **ВЛАДАТИ СЕ** н. → (а) *понашати се*, *држати се*. — [ЕЛК: Миона, сутра долазим (...), пази како се владаш према суграђанину. – Колико сам се другачије ја владао према њој. – [П]а јеси ли читао „Горски вијенац“, како се наш владика владао према непријатељима вере (...). – Он се владао према Латинима, како је још Константин Порфирогенит учио сина, да се треба владати спрам варвара (...). – Од начина како је дошао до тих паса, па до начина како се владао према њима (...) говори да је сам био одговоран за своју судбину. – И он се владао према мени доста коректно. – Знам како се владате према Мађарима, Хрватима, Циганима и Шиптарима. Јако лоше.]
2. **ДРЖАТИ СЕ** н. → (7) *владати се*, *опходити се*, *понашати се*. — [РСАНУ: Ништа се боље нису држали ни ђаци према њему.] [ЕЛК: Варвара Ардалионовна се држала према њему пријатељски (...). – Она се увек држала према Дарији и њеним прљавим љубавним страстима с осећањем сажаљења и гађења. – Да и не говоримо о томе како су се

демократе и њихови кризни штабови држали према социјалистима 2000. године (...). – Григорије се у почетку држао према новом начелнику штаба не без предубеђења (...).]

3. **ОДНОСИТИ СЕ** н. → (1) *имати одређени однос према коме, чему, понашати се, држати се.* — Сви су [се] ... односили ... према нама са ... нежношћу. Чол. [ЕЛК: [То] говори о начину на који се Европа и Америка односе према грађанској и демократској Србији. – Догађа се и да се велики и моћни благоданом односе према малима. – Петар Шкудрић упозорио је надлежне да не расписују тендере који се дискриминаторски односе према српским предузећима. – Показало се да за стручњаке и искусне професионалце, који се домаћински односе према фабрици, није пресудан тип власништва. – [Он] тврди да је случај Брчића класичан пример како се власти Црне Горе односе према својим официрима. – Могу само да будем срећан кад видим како се играчи односе према обавезама (...). – Нисам срећна због начина на који се Кинези односе према Тибетанцима (...). – Ово није први случај да се Мујкановић и други лекари доше односе према пацијентима Србима (...). – Ангела Трипуновски истиче да се у Фонду подједнако односе према свакоме ко им се обрати за помоћ (...). – [П]олитичари у Србији мисле да ће профитирати ако се полтронски односе према Западу. – [Затражио је] од полицијских службеника (...) „да се с поштовањем односе према грађанима“. – Рембо се саркастично односи према здравом разуму (...). – Човек је одговоран за то како се односи према планети (...). – [Г]осподар ће се нељудски односити према слугама, а слуге неће слушати господаре (...).]
4. **ОПХОДИТИ СЕ** н. → *понашати се, владати се, држати се, односити се према коме.* — Он се према тасту опходио управо као добар син. Франг. [ЕЛК: [П]оказали [су] да умеју да се „домаћински опходе према сваком динару пореских обвезника“. – [Собарицама] је Монтекристо био препоручио да се према Хајдеји опходе с почастима које се указују краљици. – Речено је да се према мени опходе као према принцу, али није тако било. – [Б]олнице су опремљене, према пацијентима се [лекари] опходе са пуном пажњом. – [С]лужбеници [су] обавезни да се према странкама опходе професионално, љубазно и пристojно (...). – Како се унијатска Европа опходи према том свом идентитету? – [А]ли један писац ипак мора да се са више обзира опходи према својим читаоцима. – Ово је брука и срамота за Владу Србије да се тако опходи према захтевима цркве. – Можда изгледа да се према вама опходимо као према пртљагу...]
5. **ПОНАШАТИ СЕ** н. → *владати се, поступати.* — [ЕЛК: [У]спевала је увек, некако, да се Вишњевски, према њој, понаша као према некој царици. – Од тада не радимо, а матична фабрика (...) понаша се према нама као према пасторчету (...). – [В]иди како се росијски официр (...) понаша према жени младог официра (...). – [В]ојника не воли, понаша се према њему уштвински (...). – [П]рема том великом богатству понаша се као да се ради о оправданом ратном плену. – Он сад живи боље него икада – зато што га Лиза вара и због тога се према њему боље понаша. – Он је потајни Цем. Тако се држи и понаша према свему и прима све око себе. – Како се данашња власт у Крушевцу понаша према новинарима? –

Држава се маћехински понаша према антикорупцијским установама (...).
– Ова власт се према оптуженима понаша много нежније. – Бахато се понаша према мајци, одсутна је и преекспонирана.]

6. **ПОНЕТИ СЕ** с. → (5) *поступити, односити се, опходити се према коме на одређен начин*. — Понио се према њој охоло и окрутно. *Креш*. [ЕЛК: Фудбалер Саша Радивојевић се некоректно понео према менаџеру (...). – Она се према њему рђаво понела, напустила га и разочарала (...). – Није поштедео ни председника Црне Горе који се непримерено понео према Коштуници (...). – Како се на снимку види, дечак се насилнички понео према професорки (...). – Марк се грубо понео према неким људима да би постао оно што је данас. – Српска заједница је разочаран како се Буш понео према Косову. — А како смо се ми понели према овом дару бога и природе (...)?]
7. **ПОСТУПАТИ** н. →² (1) *несврш. и уч. према поступити–(1), ~~ићи~~ ~~кораком~~, ~~корачати~~, ~~стунати~~*. — [ЕЛК: Ко злоставља другог или према њему поступа на начин којим се вређа људско достојанство, казниће се (...). – Отуда можда и она окрутно с којом се поступа према војницима и морнарима (...). – Слажем се с тим да наши грађани тако треба да поступају према својим противницима, а према варварима да се односе онако као сада Хелени једни према другима (...). – [М]еђународна заједница мора имати исти однос и мора једнако поступати према свим земљама бивше Југославије. – Запамтите, да се према дамама увек мора поступати тактично (...).]
8. **ПОСТУПИТИ** с. → (3) (~~е-кнм~~) *спровести какав поступак, понети се на какав начин према коме*. — [ЕЛК: [X]тео је да поступи према њој кавалерски и да јој остави пуну слободу (...). – Теже јој је било да реши како да поступи према Харијети (...). – Поједини стратегије сматрају да би сада Вашингтон према Ирану требало да поступи као седамдесетих према Кини (...). – Међутим, умиривши се одлучи да према Паспартуу поступи отворено. – Зато В. М.[,] који се вероватно залаже за појединачну одговорност нека тако поступи и према хришћанству, без уопштавања (...). – Била сам јача једном, знам, и можда сам поступила свирепо према теби. – [Н]ајвећа милост коју би ми ико могао указати била [би] да се поступи са мном онако како сам ја поступио према тој животињи.]

Према свом значењу и дефиницији у речнику, овим глаголима може се прикључити и:

9. **ОПХАЂАТИ СЕ** н. → в. *ОПХОДИТИ (СЕ)*.

3.2. Остали глаголи с предлошким дативом

У наставку дајемо остале глаголе с ППК *према*+Д којима је заједничка семантичка компонента „однос према некоме или нечему“. Означавају „заузимање односа, става“ (гл. бр. 1–4), „исказивање односа“ (1–2), „промену односа (нагоре)“ (5–11) или пак „(из)вршење лоше радње према некоме“ (12–17).

1. **ОДРЕДИТИ СЕ** с. → *заузети свој став, одредити се*. — Нема човека ... који није био принуђен да се одреди према њима благонаклоно или негаторски. *Михиз*. [ЕЛК: [Траже од] црногорског председника (...) и премијера (...) да се одреде према Демаћијевим тврдњама. – Посебно је важно да се држава одреди према постојећој стратегији у овој области (...). – Тако ће бити све док се Међународни суд правде не одреди према самопроглашеној независности Косова. – Коштуница је тражио да се председник напредњака одреди према Европи (...). – Ових дана Атлетски савез Југославије требало би да се одреди према „случају Топић“. – Негативно се одредио према сенату, оцењујући га као аристократску установу.]
 2. **ОДРЕЂИВАТИ (СЕ)** н. → *несврш. и уч. према ОДРЕДИТИ (СЕ)*. — [РСАНУ: Налазим да се треба прецизније одређивати према фолклору у културној политици.] [ЕЛК: Аутор се критички одређује према сваком „омекшавању“ језика филозофије (...).] [ЕЛИ: Кад бих морао да се, према личном односу, одређујем према савезницима у коалицији, не бих ни са ким причао (...). – Немам право да се одређујем према унутрашњим политичким питањима (...). – Ти можеш да се одређујеш према неком догађају (...), али не можеш сам да дефинишеш значење речи (...). – У оваквим филмовима ми, гледаоци, нужно се одређујемо према свим актерима и аспектима радње (...).]
 3. **ПОСТАВИТИ СЕ** с. → ? — [ЕЛК: Те земље треба да се запитају како да се поставе према Србији (...). – [И]ндијски званичници нису сигурни како би требало да се поставе према Карли Бруни ако она буде била у француској делегацији (...). – Преостало је да се прагматично поставимо према ситуацији (...). – [Т]врде да је незамислио да би се Обама овако поставио према британском премијеру због случаја Локерби. – Треба се правилно поставити према употреби страних речи (...).]
 4. **ПОСТАВЉАТИ (СЕ)** с. → *несврш. и уч. према ПОСТАВИТИ (СЕ)*. — [ЕЛК: Има закона који регулишу како се држава поставља према етничким мањинама (...). – Нисам знао како се Деса поставља према од себе знатно млађим мушкарцима.]
- *
5. **ОХЛАДИТИ** с. → (4) *постати хладан, охледнети (према коме)*. — Витек ... је посве охладдио према газди. *Бен*. [ЕЛИ: Још више је охладдио према њима, кад је пустио своју прву жену Ану (...).]

6. **ОХЛАДИТИ СЕ** с. → (3.а) **постати миран, равнодушан, не бити више одушевљен, загрејан, смирити се.** — [Још пре I конгреса КПСС Стаљин се охладио према Анастасу Микојану и Молотову па више нису били у ужем руководству партије. – Месец дана након помирења било је тешко јер се охладио према мени (...).]
7. **ОХЛАДНЕТИ** с. → (4.а) **фиг. постати нерасположен према коме, изгубити занос, ранију заинтересованост за кога или што.** — Кнез Милош ... морао је због овога само охладнети према делу грчких патриота. *Гавр.* [ЕЛИ: Као посебан разлог што се краљ Александар окренуо према Русији могло би се узети његово уверење да је Беч „охладнео“ према њему.]
8. **ОХЛАЂИВАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према ОХЛАДИТИ (СЕ).**
9. **СХЛАДНЕТИ** с. → **постати хладан, охладнети.**
10. **ХЛАДИТИ СЕ** н. → (3) **постајати равнодушан; губити у јачини, слабити, смиривати се (о осећањима).** — Заиста хлади се [према госпођи Славки]. [ЕЛК: Пол Рајан се заиста хладио према идејама Ајн Ренд (...). – Није било тако и ја сам хладио према том пројекту (...). – [В]ременом сам почео да се хладим према својој девојци.]
11. **ХЛАДНЕТИ** н. → (2) **постајати равнодушан, губити занос, одушевљење.** — [ЕЛИ: Ишло је то, да је она тражила књиге које о том говоре, заривала се у њих и хладнела према „предавању“.]
- *
12. **ГРЕШИТИ** н. → (1.а) **чинити грех, кршити неки верски или друштвено-морални пропис.** — [ЕЛИ: Опрости понекад на слабости. И сам си грешио према другима. – Неопростиво би грешио према словеначком народу онај који би сад (...) почео поткопавати то највеће национално добро (...)]
13. **ЗГРЕШИТИ** с. → (1) **учинити грех; учинити коме или чему криво.** — [ЕЛК: А изгледао је тако забринут и зачуђен да сам стекао утисак да сам много згрешио према старим традицијама Колумбије.] [ЕЛИ: Ко није згрешио према комшијама није морао отићи. – Грлио је и љубио поспаног дедицу, кунући се да је много згрешио према његовом почившем сину Јеролиму (...).]
14. **ОГРЕШИВАТИ (СЕ)** н. → **несврш. и уч. према ОГРЕШИТИ (СЕ).** — [ЕЛИ: Прво се огрешујете према одређеној категорији лица која су овде у питању, па сада то исправљате (...)]
15. **ОГРЕШИТИ СЕ** с. → (1) **(о кога, о шта) учинити грех (према коме, чему и, ређе, ким, чим).** — [РСАНУ: Неда ме навела да се огријешим према Видри.] [ЕЛК: Србија се према Косову огрешила као родитељ према детету (...). – [С]ами [се] ударамо по глави, јер смо се, забога, огрешили према – те војвођанским, те подунавским Швабама.]
16. **САГРЕШИВАТИ** н. → **несврш. и уч. према САГРЕШИТИ.**
17. **САГРЕШИТИ** с. → **учинити какав грех, преступ, згрешити.** — [ЕЛИ: Чак и да он јесте сагрешио према теби, гледај да себе убедиш да си

сагрешио према њему и дај своје брату за право. – Млађем историја није забележила име[,] већ само да је сагрешио према своје учитељу (...).]

* * *

Као последњу, дајемо групу глагола који се употребљавају с дативним номиналом у ППК *ка*+Д. Скоро сви имају примарно просторно значење усмерености или кретања, а развијају секундарно, метафорично значење где дативни номинал, уместо циља кретања или усмерености, постаје циљ у апстрактном смислу. Глаголи с компонентном значења „бити наклоњен“ имплицирају метафору НАКЛОНОСТ/СКЛОНОСТ ЈЕ НАГНУТОСТ, намера да се нешто учини или оствари јесте окренутост у одређеном правцу (одн. према неком циљу), што се заснива на метафори АКТИВНОСТ ЈЕ УСМЕРЕНО КРЕТАЊЕ ИТД.

Пошто дативни номинал може стајати и у облику без предлога, и с предлогом *к(а)*, и с предлогом *према*, без јасних семантичких померања, питање је да ли се ове конструкције могу сматрати рекцијским. Да бисмо ово боље илустровали, наводимо нешто више потврда него за друге глаголе.

18. **ГРАВИТИРАТИ** н. → (2) лат. физ. *фиг. тежити чему, бити наклоњен, нагињати коме или чему*. Нагони њихови већ су почели да гравитирају у гроб. *Крл.*
- ◆Д: [РСАНУ: Гравитирају више оном типу часописа који називамо академским, него оном типу који је борбен, активан.] [ЕЛК: Дому здравља Крагујевац, гравитира око милион и по пацијената. – [Р]еч либерал у Источној (...) Европи (...) означава особу која гравитира центру политичког спектра (...). – [С]оциолошки и психодемографски наша култура гравитира медитеранској по темпераменту и по слављењу карналног.]
- ◆*к(а)*+Д: [РСАНУ: Сигуран сам, да ће у Хрватској бити велика странка, која ће гравитирати к нама и савезу с нама.] [ЕЛК: Рековац, наиме, гравитира ка три града, Крагујевцу, Јагодини и Крушевцу (...). – Ка овом будућем аутопуту гравитира више од пола милиона људи.] [ЕЛИ: Balsac је један од тек неколико ресторана, који промовишу француску кухињу и у потпуности гравитира ка хедонизму и задовољењу прохтева гостију. – Суочен са противљењем Кремља, Јанукович је проценио да му се више исплати да и даље гравитира ка Москви. – Питали су ме – да ли ваш син гравитира ка теоретској или примењеној економији.]
- ◆*према*+Д: [ЕЛК: Исти став дели и Француска као и неколико земаља које гравитирају према њима (...). – [У] последње време Јакшић и Ивановић полако гравитирају према радикалима.] [ЕЛИ: [О]вај стил гравитира према мекшој естетици. – У свету који свакодневно гравитира према решењима високе естетике (...), валпласт представља идеалан избор. – [Сукоби] су (...) директна последица те политичке неискрености остатка проевропске сцене у Србији који гравитира према ДС-у (...). – [Он] је прво пробао скијање по Алпима, али касније је гравитирао према дисциплини скијашког трчања.]

19. **ИНКЛИНИРАТИ** н. → *имати склоности, бити склон, нагињати к чему.*
- ♦Д: [РСАНУ: Још као момак Непомук је инклинирао томе страху.] [ЕЛК: Сестра: смушено несигурна, забринута, усамљена, инклинира мајци, расејана и лепа. – Уместо научно-истраживачком[,] библиографија инклинира комерцијалном приступу. – Ни Радојевић не мисли да ће ЛДП имати проблема јер њихово бирачко тело инклинира ДС-у. – [Т]урбо-фолк [је] показатељ да Србија све више инклинира Западу, а не обратно. – Због тога људи који нешто стварају инклинирају левици, либералнији су и посвећенији. – [Отвара] немилу историју насиља и инцеста једне породице која је инклинирала нацистима. – Овакви сувенири увек су инклинирали кичу (...).]
- ♦к(а)+Д: [РСАНУ: Ја [сам] увек инклинирао к њемачкој култури. – Он [роман о детињству] мора да је једноставна поема реалности која ... инклинира човечности.] [ЕЛК: Онда постоји реална опасност да ти ваши бирачи инклинирају ка странкама које чине власт (...).] [ЕЛИ: Породични закон (...) у многим случајевима инклинира ка судском решавању тих односа. – За „Време“ каже како јој се чини да „друштво инклинира ка кичу, грађанском кичу“ (...). – Особа инклинира ка изузетно опасним професијама – у полицији, криминалу, окултизму. – Та елитизација породице највероватније да инклинира ка династичком устројству америчког друштва (...).]
- ♦према+Д: [ЕЛК: Европска унија је интеграциони пројекат чија противречна будућност може да инклинира према две опције (...). – Ни једно од тих насеља није у тој хомогенизацији инклинирало према српској етничкој доминацији (...).] [ЕЛИ: [П]рема готово свим истраживањима око 70 одсто грађана Србије инклинира према пролевичарској идеологији (...). – Већина је, хтела или не хтела, инклинирала према режиму (...). – [Ј]а имам благе симпатије према сатанизму, етички и есхатолошки инклинирам према будизму (...).]
20. **ИНКЛИНОВАТИ** н. → *заст. в. ИНКЛИНИРАТИ.*
21. **КЛИСИТИ** н. → *(2.в) физ. стремити, тежити.*
- ♦према+Д: [РМС: Све моје клиси према знаку што ми изнад главе виси.]
22. **НАГИЊАТИ** н. → *(2.б) бити усмерен, смерати.*
- ♦Д: [РМС: Привреда народна [је] сточарству претежно нагињала.] [РСАНУ: Архиепископ Сава и Краљ Стефан, за то не помињу имена свога деда, Немањина оца, што је нагињао Риму. – Ђура је вазда нагињао сиромашном раденом свету. – У Русији се, вели, верује, да војска својим симпатијама још увек нагиње Краљу Милану. – Сваким даном Нера проналазаше једну по једну врлину Миличину ... и што је више познавала, све је већма нагињала њој. – Углед Аустрије, за коју се знало да је нагињала побеђеној Француској, био је пао. – Бечка влада почиње напуштати Мацаре и нагињати Србима и Хрватима. Нису хтели више да ме гледају у Панчеву, јер сам нагињао револуционарном национализму. – У демократији, којој иначе нагиње, не види он јемство за пуну слободу личности. – Јужне немачке државе нагињале су од самога почетка системи државних железница. – Лескин или Јагић, све су више нагињали ... чисто филолошким студијама. – Његова жена [је] ... нагињала домазлуку и мирном породичном животу. – Гораковић је нагињао

затвореном породичном животу. – Био је најпре оптимиста ... а за тим је нагињао песимизму. – Нагињући по нарави својој трагичним мотивима и жудећи за оним што је у поезији највише, Тура је ударио у трагедију. – Сви руски умјетници, људи дубоких осјећаја, увијек нагињу спиритизирању и мудровању. – Такви људи ... искусни, каустични и скептични, нагињу мизантропији. – Нагињао је, као критичар, увек скептицизму. – У супротности Крстићевом реализму, Машић више нагиње идеализовању. – Држава се брине да се свима грађанима створи подједнака могућност спреме за привредне послове којима нагињу. – У првој бронзаној периоди лубање нагињу све више типу доликоцефала.]

♦**к(а)+Д**: [РСАНУ: Може се рећи ... да су судови нагињали ка свођењу тих права на минимум. – Нагиње сувремени позициони стил [шаховске игре] све више ка крилном развоју и фијанкетању ловаца. – И они болесници који су изгледали тешко озлеђени нагињу ка оздрављењу.] [ЕЛК: [Тако] је то накнадно интерпретирано – посебно у филозофским расправама које су више нагињале ка етици. – Медији су увек нагињали ка скандалу (...). – [П]редседник Зелаја (...) је сувише нагињао ка Чавесовом боливијском социјализму (...). – Лист оцењује и да расположње јавности нагиње ка превременим изборима (...). – Но, језик телефонских порука нагиње ка енглеском, како тврди Дејвид Кристал (...). – Можда је свима лептирима хладно око срца, па нагињу ка самоубиству.]

♦**према+Д**: [ЕЛК: [Њ]ихови радови, који су били високо цењени у целом свету, све више нагињу према „тотемизму“ и оној уметности коју је нудила Африка.] [ЕЛИ: Бошњачка странка нагиње према ДПС-у (...). – Цео меч судија је нагињао према Русима (...). – Ксенофонт (...) више је нагињао према (...) олигархијској опцији (...). – Париз је нагињао према модерности (...). – Сигурно је било ту официра који су нагињали према подморницама, или противподморничкој борби (...). – Класични филмови су нагињали према ликовима и радњи, данас то није тако. – [А]ли се последњих година јасно види да нагиње према велико-албанским фалсификаторима историје (...). – Овај пријатељски [хороскопски] знак нагиње према земљаним тоновима као што су наранџаста, смеђа и жута.]

23. **СТРЕМИТИ** н. → (2.а) *управљати мисли, жеље да се некуд стигне, да се нешто постигне, оствари, тежити ка нечему.*

♦**Д**: [ЕЛК: [В]елико је задовољство гледати младе људе као што сте ви како (...) стреме достигнућу вечних идеала. – [М]оже ли у догледној будућности Црна Гора бити независна држава, чему стреме (...) црногорски либерали. – Свету је нужен консензус оних који стреме напретку. – Индивидуалност стреми сопственом гашењу или се раствара у неку космичку апстракцију (...). – [То] ће утицати на друштвене прилике у земљи која стреми европским стандардима (...).]

♦**к(а)+Д**: [РМС: У ... фабрикама ... је крчила себи пут снага радничке класе, која је стремилa ка демократизацији свих области живота.] [ЕЛК: [Н]итима несреће привлаче писце чије литерарне амбиције, међутим, стреме ка вишем. – Србија и Црна гора стреме ка чланству које је за нас најважније (...). – [Р]еч је о трудницама које стреме ка здравом начину живота. – Народи стреме ка благостању, журе ка средишту благостања. – Вартоломеју је одмах пребацио да стреми к томе да буде „православни

папа“ (...).]

♦ **према+Д:** [ЕЛК: Метафизика (...) се препознаје у дјеловању интелекта који стреми према екстериорности (...).] [ЕЛИ: [Н]епрекидно стремим према обнављању своје креативности и истражујем нове начине овладавања материјом (...). – Стремим према томе да се осамосталим, и да живим сирово веганство у потпуности (...). – Његов научни саветник (...) такође је стремио према развоју и напретку. – Увек је стремио према бољем; одбијајући скучене амбиције, нити је хтео нити умео да ради конвенционалним начинима. – Није лоше стремити према напретку, али немојте то чинити по сваку цену (...).]

24. **ТЕЖИТИ** н. → (1) *осећати упорну жељу, чежњу за постизањем, остварењем чега, усмеравати активност, рад и сл. за постизање каквог циља, осећати привлачност према коме или чему.* —

♦ **Д:** [ЕЛК: Романтик, који је користио и елементе импресионизма, тежио је изграђивању оригиналног хорског става. – Укратко, тежио сам јединству интуиције и концепта. – Данас не тежимо рату, али ако је рат наметнут борићемо се жестоко“, закључио је Калед Машал. – Таквом ненаметљивом изразу у представи је требало више тежити. – Треба тежити природном изгледу и дискретнијој шминки (...). – Био је тамо неки човек који је тежио усавршавању људи. – [О]вај часопис [је] и иначе тежио редовном праћењу нових књига.]

♦ **к(а)+Д:** [РМС: Сваки нерв у њој, сваки куцај, сваки трзај, тежио је само: к њему! – Како је [Жилијен] растао, тако је већма тежио к мору.] [ЕЛК: [П]ронијари [су] имали исто толико разлога да теже к побољшавању пронија (...). – [У]будуће ће [се] тежити ка већем броју лечења пацијената у амбулантама (...). – Кина не тежи ка трговинском суфициту (...). – Идеална демократија тежи ка укидању посредника између власти и народа. – [Г]лумци теже ка реалистичком, психолошком профилисању ликова. – Тежим ка томе да будем најбоља. – Ако (...) тежиш ка програмирању[,] слободно изабери НРТ [= факултетски смер].]

♦ **према+Д:** [ЕЛК: Метафизичка жеља тежи према нечем сасвим другом, према апсолутно другом. – [Т]воји коментари су ми врло занимљиви и чини ми се да тежиш према праведним решењима (...). – Људском је бићу својствено да слободно тежи према том остварењу. – [О]н (...) не жели улазак у ЕУ и то није никаква тајна да он тежи према Русима (...). – Њихов утицај не тежи према просвећењу, дарежљивости и истинском мужевности. – Свемирска борба је (...) важан аспект игре, али некако ми се чини да (...) тежи према аутоматизацији. – Ово је пример компаније која је тежила према даљем расту, у исто време разматрајући ефекат синергије.]

25. **ТЕНДИРАТИ** н. → лат. *бити склон према чему, тежити, нагињати, бити усмерен у одређеном правцу, смерати, циљати.* —

♦ **Д:** [ЕЛК: Листи елемената који тендирају конструисању супердржаве треба додати заједничку војску (...).] [ЕЛИ: Ја лично више тендирам дефиницији да је интелигенција – способност решавања постављеног проблема (...). – [С]егрегацијски мултикултурализам (...) не тендира интеграцији, него даљој сепарацији (...). – Постоји, дакако, и говор који тендира искрености, говор који неће до краја саботирати истину (...). – [С]олидарност народа исказана у поплавама тендира обнови неких

поражених идеја. – [С]вет тендира функционисању попут сложеног и јединственог организма (...).]

◆**к(а)+Д**: [ЕЛК: Метафоричан наслов (...) тендира ка некој врсти колективног слепила (...). – Власничка структура све више тендира ка затвореним формама (...). – Глас јавности тендира ка Коштуници, а Данас ка већинском делу ДОС-а и Ђинђићу. – Такав приступ и без свесне намере ауторке тендира ка прихватању става (...). – Лично, не мислим да ће даљи расплет кризе (...) тендирати ка општем сукобу. – [П]олитички режими више су тендирали ка тоталитаризму него ка демократији.]

◆**према+Д**: [РМС: Русија је тендирала према Цариграду.] [ЕЛИ: Дескрипција неке појаве више тендира према трансверзалном приступу, а проучавање узрочно-последичне повезаности више према лонгитудиналном приступу. – Почео је тако што је тендирао према лепом сликању, исказујући недвосмислено став о уживању у тим пластичким делатностима. – Тендирам према томе да кажем да сам Немац (...) јер ожењен сам Немцем. – Те апелативне стратегије по логици ствари тендирају према емотивној манипулацији.]

4. Закључак

4.1. У раду је представљено укупно 48 глаголских класа и реченичних модела с беспредлошким дативом и један модел с предлошким, односно укупно око 1.500 глаголских сублексема (глагола у одређеном значењу).

4.2. Моделе с беспредлошким дативом груписали смо према семантичкој улози дативног референта.

4.2.1. Прву групу чине глаголи чија је допуна датив у једном од својих централних значења – означава примаоца поруке у комуникативном чину, тј. адресата. Највећу групу, сврстану у две класе, чине асертивни глаголи, којим се адресату пружа нека информација. Сви имају и прелазну употребу, али се у овде датим моделима понашају као непрелазни: пропозициони садржај (порука) остаје неексплициран, а експлицира се само тема. При томе се или не подразумева да је комуникативни чин доведен до краја (глаголи типа *говорити, причати, казивати некоме о нечему*), или се подразумева (глаголи типа *рећи, казати, јавити некоме о нечему / за нешто*).

У оквиру групе експресивних глагола представили смо шест класа глагола – глаголе типа *честитати, захвалити (се), извинити се, опростити, приговорити, жалити се и ругати се, подсмевати се*. Сви означавају исказивање одређеног психолошког става и за највећи број њих важи да подразумевају секундарну ситуацију коју агенс има у виду, па се на семантичко-прагматичком плану могу описивати коришћењем неколико параметара: психолошки став агенса према секундарној ситуацији (позивитиван или негативан), одговорност за секундарну ситуацију (адресатова, агенсова или треће особе), оцена повољности секундарне ситуације (повољна или неповољна), и по кога (по адресага, агенса или трећу особу). Глаголи типа *ругати се* подразумевају пак исказивање (негативног) психолошког става, али се тај став тиче не неке секундарне ситуације, већ неког аспекта самог адресата. Глаголи типа *опростити* уједно су и глаголи менталних активности, будући да могу искључивати било какав говорни чин и односити се искључиво на менталну сферу агенса (тако да се приближавају глаголима типа *веровати*). Семантичка улога дативног референта уз ове глаголе увек је и више од пуког

адресата: говорним чином је адресат директно погођен, позитивно или негативно.

Комисивне глаголе, којима се агенс обавезује на неку (будућу) радњу, представили смо у три модела: као глаголе типа *заклети се*, *гарантовати* и *претити*; ови последњи, употребљени с неособним субјекатским номиналом, развијају и фигуративно значење, у ком се прикључују конструкцијама с дативом малефицијара.

У четврту групу сврстали смо глаголе невербалних комуникативних радњи, којима се адресату преноси некакав невербални сигнал. То су глаголи типа *намигнути*, *насмештити се*, и представили смо их јединственим реченичним моделом.

4.2.2. Потом смо се бавили конструкцијама с дативом бенефицијара или малефицијара, што су називи за семантичке улоге које подразумевају да дативни референт „прима корист“ или „прима штету“. Издвојили смо пет класа глагола. Прва су глаголи типа *помагати*, који се односе на ситуације у којима агенс, на различите начине и у различитој мери, поспешује реализацију секундарне ситуације у коју је укључен дативни референт (бенефицијар). Ови глаголи имају велик капацитет метафоричког и метонимијског проширивања. Другу класу представљају глаголи типа *угодити*, који граде конструкције с дативом бенефицијара који је врло близак дативу доживљавача, с обзиром на то да означене ситуације подразумевају испуњење (стварне или претпостављене) жеље дативног референта, с циљем да он буде задовољан. Трећи тип представљају глаголи типа *служити*, у којима се агенс налази у неком односу потчињености према дативном референту. Четврти тип јесу глаголи типа *наудити*, *доскочити*, *напакостити*, који се односе на разноврсне радње које агенс предузима а које су неповољне по дативног референта; неки од њих (*доскочити*, *дохакати* и сл.) могу се довести у везу с алативном схемом. Пети тип су глаголи типа *користити* и *штетити*, који, за разлику од претходних типова, граде конструкције у којима субјекатски номинал не мора бити, и типично није особа (а ако јесте, подразумева са да није ангажована као вољни вршилац).

4.2.3. У наредној глави представили смо конструкције с дативом доживљавача, што је семантичка улога која се, кад је исказана дативним номиналом, односи на особу у чијој се личној сфери (уму, телу и другим њеним аспектима) одвијају процеси или трају стања над којима она нема никакву

контролу (или се пак ситуација као таква представља). Уколико нису безличне (бесубјекатске), овакве конструкције имају дативно-номиналну конфигурацију: дативни номинал, као логички субјекат, заузима типично иницијалну позицију, а граматички субјекат – финалну. Представили смо укупно десет глаголских класа, односно реченичних модела.

Прву класу представљају глаголи типа *допасти се*, *свиђати се*, који се односе на ситуације у којима доживљавач има или стиче позитиван психолошки став према стимулусу (који је исказан граматичким субјектом).

Другу класу чине глаголи типа *досадити*. Њима се исказује западање доживљавача у психолошко стање засићености стимулусом, што обично подразумева и став аверзије према њему.

У трећу класу спадају глаголи типа *(о)гадити се*, којима се исказује непријатно физиолошко стање доживљавача изазвано стимулусом или пак снажан емотиван став аверзије према њему; поједини глаголи ове класе исто или сродно значење остварују и у великом броју другачијих конструкција.

Четврту класу представљају безлични глаголи типа *позлити*, који се односе на ситуације у којима доживљавач запада у неконтролисано (физиолошко или психолошко) стање, излази из њега, или се у њему налази; стање може бити локализовано или нелокализовано. Међу њима смо издвојили неколико поткласа – глаголе неодређених тешких физиолошких стања, глаголе који се односе на стање вртоглавице или несвестице, глаголе који се односе на стање у којем доживљавач има осећај гађења, глаголе стања отежане или смањене визуелне перцепције и глаголе који се односе на промену емотивног стања.

Пету класу чине глаголи типа *привиђати се*, *причутти се*, којима се означава неконтролисано психолошко искуство (тобожње) перцепције.

Шесту класу чине глаголи *чинити се* и *изгледати*, који се реализују у оквиру два реченична модела: први подразумева да доживљавач стиче или има утисак о реализацији или постојању извесне ситуације – такве конструкције садрже изричну или поредбену клаузу у субјекатској позицији; други модел подразумева да доживљавач стиче или има утисак у вези с неким ентитетом, који представља његову квалификацију, и тада се овакви глаголи употребљавају као семикопулативни, с допунским предикативом.

У седму класу сврстали смо глаголе типа *приснавати се* и *пријести се*; они су у вези с конструкцијама типа *Спава ми се*, *Једе ми се (нешто)*, које смо најпре детаљно представили и описали: такве деагентизоване конструкције означавају субјективно стање „расположења/нерасположења“ дативног референта према (хипотетичком) вршењу радње означене глаголом и односе се на статичне ситуације. Западање у такво стање изриче се пак глаголима типа *приснавати се* и *пријести се*, који су лични или безлични, а које смо представили једним сложеним реченичним моделом.

Осму класу представљају глаголи типа *требати*, *прохтети се*, у којима доживљавач осећа потребу или жељу за неким конкретним или апстрактним ентитетом (исказаним граматичким субјектом); поделили смо их у две поткласе: прва су глаголи који се односе на потребу; друга поткласа су глаголи који се односе на жељу, која наступа изненада и ван било какве контроле доживљавача.

Последњу, девету класу чине глаголи типа *догодити се*, који се односе на реализацију ситуације која директно погађа доживљавача и чини део његовог искуства, али је независна од његовог ангажмана и учешћа.

4.2.4. У поглављу посвећеном конструкцијама с дативом посесора представили смо две класе глагола. Прву чине глаголи типа *припадати*, *припасти*, *запасти*, којима се исказује однос посесије, и то перспективизован из угла посесума; представили смо релевантне моменте из актуелне литературе о овом семантичком феномену и довели смо их у вези с нашим налазима. Другу класу чине глаголи типа *недостајати*, који се односе на ситуације могуће посесије, а који имају и семантичку компоненту сублексичке модалности.

4.2.5. У наредном поглављу представили смо све остале класе глагола који граде конструкције где дативни номинал има семантичке улоге које одговарају општој семантичкој улози циљане особе, али чија се се конкретизација тешко може једнозначно одредити.

У прву класу улазе глаголи типа *одужити се*, *осветити се*, чије се конструкције заснивају на „књиговодственој метафори“ друштвеног понашања. Дативном референту може се приписати улога реципијента, али и малефицијара, односно бенефицијара.

Другу класу чине глаголи типа *супротставити се*. Односе се на ситуације у којима агенс реагује на предузету или намеравану радњу дативног референта, настојећи да је осујети, онемогући или обезвреди.

Трећу класу чине глаголи *предати се*, *потчинити се*, који се односе на вољни чин агенса којим се он ставља под контролу дативног референта, уступа пред његовом вољом, захтевима и сл.

У четврту класу сврстали смо глаголе типа *додворавати се*, који означавају вољну вербалну или невербалну радњу коју агенс предузима у нади да ће дативни референт на њу позитивно реаговати и да ће тиме агенс стећи његову наклоност; дативном референту може се, ако је радња вербална, приписати улога адресата, али и бенефицијара, а ако дативни референт вуче директну корист из извршене радње; може му се, коначано, приписати и улога доживљавача, пошто је битна семантичка компонента његова позитивна психолошка реакција.

Пету класу представљају глаголи типа *наметнути се*, који означавају вољну радњу агенса којом он ограничава личну сферу дативног референта, па је његова семантичка улога блиска малефицијару.

Шесту класу чине глаголи типа *отети се*, *побећи*, који подразумевају вољну радњу агенса којом се он ставља ван личне сфере дативног референта, против његове воље. Дативном референту може се приписати улога малефицијара, али и тангираног посесора.

У седму и осму класу сврстали смо глаголе типа *веровати* и *завидети*, који означавају ситуације везане за менталну сферу субјекатског појма. Пошто се ови глаголи реализују типично с особним дативним номиналом, приписали смо му општу улогу циљане особе, уз ограду да би могли припадати и типу конструкција с дативом циља.

Последњу, девету класу, чине глаголи типа *деверовати*, који означавају статичне асиметричне односе између номинативног и дативног референта, чија је семантичка улога блиска посесору.

4.2.6. Затим смо се окренули конструкцијама које се, по нашем мишљењу, заснивају на алативној семантичкој схеми. Она подразумева статичку или динамичку усмереност према дативном референту, као циљу у апстрактном смислу. Глаголе смо сврстали у шест класа. У прву улазе глаголи типа *прикључити се*, уз које је вредност датива на самој граници између прилошке и рекцијске, а означавају вољну радњу агенса којом се он премешта у сферу утицаја другог партиципанта, чинећи неку врсту целине или заједнице. Другу класу чине глаголи типа *допринети*, који граде конструкције сличне

конструкцијама с дативом бенефицијара, с тим што је дативни референт обавезно апстрактан појам (ситуација), а не особа. Трећу класу чине глаголи типа *одговарати*, *доликовати*, *приличити*, који означавају статичну ситуацију у којој постоји однос склада или сагласности између номинативног и дативног референта, који се одмерава у односу на дативни референт, односно неки његов аспект. Четврта класа обухвата глаголе типа *наликовати*, који исказују статичну ситуацију у којој постоји однос сличности између номинативног и дативног референта, одмерен из перспективе номинативног референта. У пету класу сврстали смо глаголе типа *прилагодити се*, који подразумевају вољну или невољну радњу номинативног референта којом се он мења и постаје компатибилан или сагласан са дативним референтом. Шесту класу чине глаголи типа *учити се*; они се односе на радњу, вољну или невољну, којом агенс (или доживљавач) стиче неко знање, вештину или способност. Седма класа обухвата глаголе типа *домислити се*, којима се означава вољна ментална радња којом агенс долази до неког резултата (решења проблема, идеје и сл.).

4.2.7. У конструкције с дативом стимулуса сврстали смо две класе глагола – глаголе типа *смејати се* и *чудити се*, *радовати се*, *дивити се*. Ове конструкције врло су специфичне, будући да садрже семантичку нијансу коју бисмо могли одредити као „узвратна усмереност“ (ка дативном референту). Како дативни референт не мора бити особа, за вредност датива мислимо да је ближа дативу циља него дативу циљане особе.

4.3. Рекцијске конструкције с предлошким дативом представили смо једним реченичним моделом, тј. издвојили смо једну класу глагола. То су глаголи типа *понашати се*, *поступити*, који означавају ситуацију осмишљену као скуп неспецификованих (вољних) појединачних радњи агенса, које у неком смислу укључују и погађају дативног референта – којем се може приписати улога циљане особе; ситуација се износи да би се оквалификиовао однос номинативног референта према дативном, а та квалификација исказује се прилошком допуном за начин.

4.4. У литератури (в. т. 1.2.3.5) изнета је теза да категорија циљане особе покрива, без остатка, комплетан семантички простор (беспредлошког) датива у српском језику. Мислимо да има добрих разлога за њену ревизију. Наиме, из ње нужно следи да прототипични дативни референт у апсолутно свим рекцијским глаголским конструкцијама јесте особа, а да се појава неособних референата

обавезно објашњава механизмима метафоричног или метонимијског проширења. Такво објашњење је у многим случајевима неубедљиво (уп. *дивити се некоме/нечему*, *смејати се некоме/нечему*), а понекад и немогуће (уп. *учити се нечему*, *допринети нечему*, *домислити се нечему* и сл.). Другим речима, све класе глагола које смо представили у т. 2.6 – а који, иако не тако бројни као глаголи других класа, ни по чему нису маргинални – одговарају пре свега алативној семантичкој схеми, односно дативу циља (у апстрактном смислу), а не дативу циљане особе. Слично важи и за глаголе из т. 2.7, који граде конструкције с дативом стимулуса. Они се реализују с референтима који не морају бити особе, па и њих има више смисла везати их за алативну схему.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ЛЕКСИКОГРАФСКИ ИЗВОРИ:

- **РМС:** *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад (– Загреб): Матица српска (– Матица хрватска), 1967–1976.
- **РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XVIII, Београд: САНУ, 1959–2010.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

- АЛАНОВИЋ 2010:** Миливој Алановић, „Основни принципи синтаксичко-семантичке валентности каузативно-манипулативних глагола“, *Граматика и лексика у словенским језицима (Зборник реферата с међународног симпозијума)*, Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 249–264.
- АНТОНИЋ 2000:** Ивана Антонић, „О још једном типу клаузе с везником *када*“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIII, 27–33.
- АНТОНИЋ 2004:** Ивана Антонић, „Синтакса и семантика датива“, *Јужнословенски филолог*, LX, 67–97.
- АНТОНИЋ 2005:** Ивана Антонић, „Синтакса и семантика падежа“, [у књизи] ПИПЕР *et al.* 2005: 119–476.
- АНТОНИЋ 2010:** Ивана Антонић, „Један реченични модел с предлошким акузативом као пролептичким субјектом“, *Јужнословенски филолог*, LXVI, 106–121.
- АНТОНИЋ 2011:** Ивана Антонић, „Синтакса и семантика предлога *према*“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 54/2, 161–178.
- АПРЕСЈАН 2000:** I. F. Apresjan, *Systematic Lexicography*, Oxford: Oxford University Press.
- АРСЕНИЈЕВИЋ 2003:** Нада Арсенијевић, „Акузатив с предлогом у савременом српском језику (1), (2)“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 46/1, 46/2, 53–216, 107–263.
- БАБИЋ 2008:** Здравко Бабић, „Неке специфичности категорије имперсоналности и имперсоналних реченица у руском, пољском и српском језику“, *Зборник Матице српске за славистику*, 74, 259–272.

- БАБИЋ 2009:** Здравко Бабић, „Имперсоналне реченице које изражавају склоност према физичком или психичком стању које је изражено глаголом (на материјалу руског, пољског и српског језика)“, *Славистика*, 13, 150–155.
- БАЛИ 1926/1996:** Charles Bally, „The expression of concepts of the personal domain and indivisibility in Indo-European languages“, [у књизи] Hillary Chappell, William McGregor (Eds.), *The Grammar of Inalienability: A Typological Perspective on Body Part Terms and the Part-Whole Relation*, Berlin: Mouton de Gruyter, 31–61. [Изворни текст: Charles Bally, „L’expression des idées de sphère personnelle et de solidarité dans les langues indo-européennes“, *Festschrift Louis Gauchat*, Aarau: H. R. Sauerländer, 1926, 68–78.]
- БАРА 2010:** Bruno G. Vara, *Cognitive Pragmatics: The Mental Processes of Communication*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- БАТИСТИЋ 1972:** Tatjana Batistić, *Lokativ u savremenom srpskohrvatskom književnom jeziku*, Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik SANU.
- БАХМАН 1980:** Ronald David Bachman, *The Subject Potential of the Dative Case in Modern Russian*, рукопис одбрањене докторске дисертације, Columbus: Ohio State University.
- БЕЛАЈ – ТАНАЦКОВИЋ ФАЛЕТАР 2011:** Branimir Belaj, Goran Tanacković Faletar, „Cognitive foundations of emotion verbs complementation in Croatian“, *Suvremena lingvistika*, 72, 153–169.
- БЕЛИЋ 1951/1998:** Александар Белић, *Око нашег књижевног језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. [Прво издање: Београд: Српска књижевна задруга, 1951.]
- БЕЛИЋ 2000:** Александар Белић, *Gramatike. O gramatikama* (приредила Даринка Гортан-Премк), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- БЕЛИЋ² 1933/2000:** Александар Белић, *Граматика српскохрватског језика за први разред средњих и стручних школа* (друго издање), Београд: Издавачка књижарница Геце Кона. [Прештампано у Белић 2000: 17–87.]
- БЕЛИЋ² 1934/2000:** Александар Белић, *Граматика српскохрватског језика за други разред средњих и стручних школа*. Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геце Кона. [Прештампано у Белић 2000: 95–178.]
- БЕНВЕНИСТ 1971:** Émile Benveniste, *Problems in General Linguistics*, Miami: University of Miami Press.
- БЕСТЕРС-ДИЛГЕР et al. 2009:** Julijane Besters-Dilger, Ana Drobñjaković, Björn Hansen, „Modals in the Slavonic languages“, [у књизи] B. Hansen, F. d. Haan (Eds.), *Modals in the Languages of Europe: A Reference Work*, Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 167–197.

- БРАБЕЦ *et al.* 1954:** Ivan Brabec, Mate Hraste, Sreten Živković, *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika* (II prerađeno i nadopunjeno izdanje), Zagreb: Školska knjiga.
- БРАУН – ЛЕВИНСОН 1987:** Penelope Brown, Stephen C. Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, Cambridge: Cambridge University Press.
- БРЕХТ – ЛЕВИН (УР.) 1986:** Richard D. Brecht, James S. Levine (Eds.), *Case in Slavic*, Columbus, Ohio: Slavica Publishers.
- ВЕНДЛЕР 1957:** Zeno Vendler, „Verbs and times“, *The Philosophical Review*, 66/2, 143–160.
- ВЈЕЖБИЦКА 1980:** Anna Wierzbicka, *The Case for Surface Case*, Ann Arbor: Karoma Publishers.
- ВЈЕЖБИЦКА 1986/1988:** Anna Wierzbicka, „The meaning of a case: a study of the Polish dative“, [у књизи] БРЕХТ – ЛЕВИН (УР.) 1986: 386–426. [Прештампано у ВЈЕЖБИЦКА 1988: 391–433.]
- ВЈЕЖБИЦКА 1987:** Anna Wierzbicka, *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*, Sydney: Academic Press.
- ВЈЕЖБИЦКА 1988:** Anna Wierzbicka, *The Semantics of Grammar*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- ГОРТАН-ПРЕМК 1971:** Даринка Гортан-Премк, *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, Београд: Институт за српскохрватски језик.
- ГОРТАН-ПРЕМК 1975:** Даринка Гортан-Премк, „О употреби двају глагола: 1. користити (се); 2. захвалити (се)“, *Наш језик (н. с.)*, XXI/4–5, 270–274.
- ГОРТАН-ПРЕМК 1977:** Даринка Гортан-Премк, „О неким питањима двојакe глаголске рекције“, *Јужнословенски филолог*, XXXIII, 237–246.
- ГРИЦКАТ 1950:** Ирена Грицкат, „О допунама уз глаголе *саветовати*, *помагати*, *служити*“, *Наш језик (н. с.)*, I, 332.
- ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР 2011:** Јасмина Грковић-Мејџор, „Развој предикативне посесије у српском језику“, [у књизи] *Грамматика и лексика у словенским језицима (Зборник реферата с међународног симпозијума)*, Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ.
- ДАЈМЕР 2011:** Stefan Deimer, „Corpus linguistics with Google?“, *Proceedings of ISLE 2*, Boston: Boston University.
- ДАНИЧИЋ 1858:** Ђуро Даничић, *Србска синтакса (Део први)*, Београд: Државна штампарија.

- ДИКИ 2000:** Stephen M. Dickey, *Parameters of Slavic Aspect: A Cognitive Approach*, Stanford: CSLI Publications.
- ДОМБРОВСКА 1997:** Ewa Dąbrowska, *Cognitive Semantics and the Polish Dative*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- ДРАГИЋЕВИЋ 2011:** Рајна Драгићевић, „О начинским прилозима субјекатске квалификације“, *Граматика и лексика у словенским језицима (Зборник реферата с међународног симпозијума)*, Нови Сад – Београд: Матица српска – Институт за српски језик САНУ, 379–392.
- ДРОБЊАКОВИЋ 2009:** Ana Drobñaković, *The Grammaticalization of Serbian Tense, Aspectual and Modal Auxiliaries*, рукопис необјављене докторске дисертације, Leuven: Katholieke Universiteit.
- ЂОРЂЕВИЋ 1889а:** Петар П. Ђорђевић, „Прилози за синтаксу српскога језика. I. О падежима без предлога“, *Гласник Српскога ученог друштва*, 68, 110–199.
- ЂОРЂЕВИЋ 1889б:** Петар П. Ђорђевић, „Прилози за синтаксу српскога језика. I. О падежима без предлога (наставак и крај)“, *Гласник Српскога ученог друштва*, 69, 1–97.
- ЂУКАНОВИЋ 1993:** Владо Ђукановић, „Глаголи *требати* и *ваљати* и њихова инфинитивно/презентска допуна“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 22/2, 119–126.
- ЗАЈЛЕР 1981:** Hansjakob Seiler, *Possession as an Operational Dimension of Language*, Köln: Institut für Sprachwissenschaft.
- ЗВИКИ 1971:** Arnold M. Zwicky, „In a manner of speaking“, *Linguistic Inquiry*, 2/2, 223–233.
- ИВИЋ 1950:** Милка Ивић, „Из семантике“, *Наш језик (н. с.)*, I, 327–238.
- ИВИЋ 1953:** Милка Ивић, „Енклитички облик заменице као знак модалности“, *Наш језик (н. с.)*, V/1–2, 61–64.
- ИВИЋ 1954:** Милка Ивић, *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој (синтаксичко-семантичка студија)*, Београд: Научна књига.
- ИВИЋ 1957:** Милка Ивић, „Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог*, XXII, 141–166.
- ИВИЋ 1961/1995:** Milka Ivić, „О структури srpskohrvatskog padežnog sistema“, [у књизи] Ивић 1995: 195–203. [Скраћен и ревидирен текст студије „On the structural characteristics of the Serbocroatian case system“, *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics*, IV, 1961, 38–47.]
- ИВИЋ 1961:** Милка Ивић, „Један проблем словенске синтагматике осветљен трансформационом методом“, *Јужнословенски филолог*, XXV, 137–151.

- ИВИЋ 1972:** Милка Ивић, „О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи“, *Зборник за језик и књижевност*, 1, Титоград, 27–32.
- ИВИЋ 1995:** Milka Ivić, *Lingvistički ogledi*, Београд: Slovoграф.
- ИВИЋ et al. 2004:** Павле Ивић, Иван Клајн, Митар Пешикан, Бранислав Брборић, *Српски језички приручник* (друго, допуњено и измењено издање), Београд: Београдска књига.
- ИЛИЋ 2001:** Александра Илић, *Допуне прелазним и повратним семикопулативним глаголима у српском и хрватском књижевном језику*, рукопис необјављене магистарске тезе, Београд: Филолошки факултет.
- ЈАКОБСОН 1936/1984:** Roman Jakobson, „Contribution to the general theory of case: general meanings of the Russian cases“, [у књизи:] L. R. Waugh, M. Halle (ур.), *Russian and Slavic Grammar: Studies 1931–1981*, Berlin: Mouton, 59–103. [Изворна верзија: Roman Jakobson, „Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre: Gesamtbedeutungen der russischen Kasus“, *Travaux de Cercle Linguistique de Prague*, VI, 1936, 240–288.]
- ЈАКОБСОН 1958/1984:** Roman Jakobson, „Morphological observations of Slavic declension (the structure of Russian case forms)“, [у књизи:] L. R. Waugh, M. Halle (ур.), *Russian and Slavic Grammar: Studies 1931–1981*, Berlin: Mouton, 105–133. [Изворна верзија: Роман Осипович Јакобсон, „Морфологические наблюдения над славянским склонением (состав русских падежных форм)“, *American contributions to the fourth International Congress of Slavists, Moscow, September 1958*. ‘s-Gravenhage: Mouton.]
- ЈАНДА 1993:** Laura A. Janda, *A Geography of Case Semantics: The Czech Dative and the Russian instrumental*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- ЈСИХЈ 2014:** *Jezični savjeti*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, <http://savjetnik.ihj.hr>.
- КАШИЋ 1968:** Јован Кашић, „Допуне индиректног објекта уз глаголе слушања и говорења“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XI, 105–108.
- КЕВЕЧЕШ 2000:** Zoltán Kövecses, *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*, Cambridge: Cambridge University Press.
- КЕНИГ – ДЕЈВИС 2001:** Jean-Pierre Koenig, Anthony R. Davis, „Sublexical modality and the structure of lexical semantic representations“, *Linguistics and Philosophy*, 24/1, 71–124.
- КИЛГАРИФ 2007:** Adam Kilgarriff, „Googleology is bad science“, *Computational Linguistics*, 33/1, 147–151.

- КИПАРСКИ – КИПАРСКИ 1971:** Paul Kiparsky, Carol Kiparsky, „Fact“, [у књизи] D. D. Steinberg, L. A. Jakobovits (Eds.), *Semantics*, Cambridge: Cambridge University Press, 345–369.
- КЛАЈН 2002:** Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Први део. Слагање и префиксација*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- КЛАЈН 2006:** Ivan Klajn, *Rečnik jezičkih nedoumica*, peto, prerađeno i dopunjeno latinično izdanje, Beograd: Čigoja štampa.
- КЛИКОВАЦ 1996:** Duška Klikovac, „О глаголском виду у српскохрватском језику из другог угла“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXXIX/1, 135–141.
- КЛИКОВАЦ 2000:** Duška Klikovac, *Semantika predloga*, Beograd: Filološki fakultet.
- КЛИКОВАЦ 2011:** Душка Кликовац, „Још једном о глаголу *требати*: теорија, употреба и норма“, *Наш језик (н. с.)*, XLII/3–4, 3–23.
- КЛИКОВАЦ 2012:** Душка Кликовац, „О семантици глаголског префикса уз-“, *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима* (Зборник радова са четрнаесте међународне научне конференције Комисије за творбу речи при Међународном комитету слависта), Београд: Филолошки факултет, 573–600.
- КЛИКОВАЦ 2014:** Душка Кликовац, *Скрипта из Синтаксе српског језика*, <http://sintaksa.fil.rs>.
- КОВАЧЕВИЋ 1988:** Miloš Kovačević, *Uzročno semantičko polje*, Sarajevo: Svjetlost.
- КОВАЧЕВИЋ 2005:** Милош Ковачевић, „Тотални граматички промашај“, *Српски језик*, X, 781–823.
- КОВАЧЕВИЋ 2007:** Милош Ковачевић, „Прилошки изрази у савременом српском језику“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 36/1, 68–81.
- КОЛМАН – КЕЈ 1981:** Linda Coleman, Paul Kay, „Prototype semantics: the English word *lie*“, *Language*, 57/1, 26–44.
- КОНДОРОВИЋ – ЛАУЕР 2011:** Cleo Condoravdi, Sven Lauer, „Performative verbs and performative acts“, [у књизи] Igo Reich *et al.* (Eds.), *Proceedings of Sinn & Bedeutung 15*, Saarbrücken: Universaar – Saarland University Press, 1–15.
- КОРДИЋ 2002:** Snježana Kordić, *Riječi na granici punoznačnosti*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- КОРИН 1995:** Andrew R. Corin, „Предикативни инструментал у савременом српскохрватском језику“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 24/1, 73–80.

- ЛАЛЕВИЋ 1962:** Миодраг С. Лалевић, *Синтакса српскохрватског језика*, Београд: Завод за издавање уџбеника Народне Републике Србије.
- ЛЕВИНСОН 1983:** Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- ЛЕЈКОФ – ЏОНСОН 1999:** George Lakoff, Mark Johnson, *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York: Basic Books.
- ЛЕЈКОФ 1987:** George Lakoff, *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, Chicago: University of Chicago Press.
- ЛИЧ 1983:** Geoffrey N. Leech, *Principles of pragmatics*, London: Longman.
- МАРЕТИЋ³ 1963:** Tomo Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (3., nepromijenjeno izdanje), Zagreb: Matica hrvatska.
- МАСИКА 1976:** Colin P. Masica, *Defining a Linguistic Area: South Asia*, Chicago: University of Chicago Press.
- МИЛИНКОВИЋ 1988:** Љубо Милинковић, *Датив у савременом руском и српскохрватском језику (конфронтативна анализа)*, Београд: Научна књига.
- МИНОВИЋ 1987:** Milivoje Minović, *Sintaksa srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog književnog jezika za više škole. Rečenica, padeži, glagoli*, Sarajevo: Svjetlost – Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- МОСКОВЉЕВИЋ ПОПОВИЋ 2008:** Јасмина Московљевић Поповић, „Класе глагола за изражавање психолошких стања, осећања и расположења у савременом српском језику“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 37/1, 87–98.
- НЕЈЛОР 1971:** Kenneth E. Naylor, „On the opposition *dative* : *locative* in Serbocroatian“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XIV/1, 153–157.
- НИКОЛИЋ 2012:** Милка В. Николић, „Поредбено-начинске синтаксичке конструкције с поредбеном речју као у савременој српској прози“, *Српски језик*, XVII, 127–146.
- НОВАКОВ 2005:** Predrag Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad: Futura publikacije.
- НОВАКОВИЋ³ 1874:** Стојан Новаковић, *Српска синтакса*, Београд: Државна штампарија.
- НОРИК 1978:** Neal R. Norrick, „Expressive illocutionary acts“, *Journal of Pragmatics*, 2/3, 277–291.
- ОСТИН 1962:** J. L. Austin, *How to Do Things with Words*, Oxford: Clarendon Press.

- ПАЛИЋ 2007:** Ismail Palić, *Sintaksa i semantika načina*, Sarajevo: Bookline.
- ПАЛИЋ 2010.** Ismail Palić, *Dativ u bosanskome jeziku*, Sarajevo: Bookline.
- ПАНЦЕР 2001:** Baldur Panzer, *Valenzwörterbuch kroatischer und serbischer Verben (Teil I, II)*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- ПЕТРОВИЋ – ДУДИЋ 1989:** Владислава Петровић, Коста Дудић, *Речник глагола са допунама*, Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства.
- ПЕТРОВИЋ 1976:** Владислава Петровић, „О синтаксичким конструкцијама са простим и сложеним прилошким везником као“, *Прилози проучавању језика*, 12, 74–65.
- ПЕТРОВИЋ 1986:** Владислава Петровић, „Принципи за израду Речника глаголских допуна у српскохрватском језику“, *Књижевност и језик*, XXXIII/3–4, 10–17.
- ПЕТРОВИЋ 1991:** Владислава Петровић, „Рекцијски речник као школски приручник“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXXIV, 164–173.
- ПЕТРОВИЋ 1992:** Владислава Петровић, „Прилог класификацији допунских конструкција у српскохрватском језику“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXXV/2, 115–132.
- ПЕТРОВИЋ 2000а:** Владислава Петровић, „О предлошком објекту у српском језику“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIII, 437–445.
- ПЕТРОВИЋ 2000б:** Владислава Петровић, „Алтернативност предлошког и беспредлошког објекта у српском језику“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 29/1, 113–125.
- ПИПЕР 2005:** Предраг Пипер, „Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика“, [у књизи] ПИПЕР *et al.* 2005: 575–982.
- ПИПЕР *et al.* 2005:** Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременога српског језика (проста реченица)*, Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- ПОПОВИЋ¹² 2010:** Љубомир Поповић, „Синтакса“, [у књизи] Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Грамматика српског језика за гимназије и средње школе*, Београд: Завод за уџбенике.
- ПОПОВИЋ 1964:** Љубомир Поповић, „Падежна синонимика у језику Вука Стеф. Карацића“, *Наш језик (н. с.)*, XIV/2–3, 73–129.
- ПОПОВИЋ 1996а:** Љубомир Поповић „Морфосинтаксичке ниске“, *Српски језик*, I/1–2, 90–101.

- ПОПОВИЋ 1996б:** Љубомир Поповић, „Интегрални приступ комуникативним реченицама“, *Књижевност и језик*, XLIV/1–2, 1–41.
- ПОПОВИЋ 1997–2000:** Љубомир Поповић, „Комуникативно-граматичка анализа реченице“, *Свет речи*, бр. 2–12.
- ПОПОВИЋ 1997а:** Љубомир Поповић, „Интегрални модел међуодноса синтаксичког система речника и текстова“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/2, 469–482.
- ПОПОВИЋ 1997б:** Љубомир Поповић, *Ред речи у реченици*, Београд: Друштво за језик и књижевност Србије.
- ПОПОВИЋ 1998:** Љубомир Поповић, „Деагентив – дистрибуција и употребне вредности активних, пасивних и (псеудо)рефлексивних форми личних глагола са особним агенсом“, реферат на 28. међународном научном састанку слависта у Вукове дане, Београд – Нови Сад, 15–20. 9. 1998.
- ПОПОВИЋ 2002:** Ljubomir Popović, „Informativna struktura rečeničnih modela“, *Књижевност и језик*, XLIX/3–4, 213–240.
- ПОПОВИЋ 2003а:** Љубомир Поповић, „Интегрални реченични модели и њихов значај за лингвистички опис и анализу корпуса“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 31/1, 201–220.
- ПОПОВИЋ 2003б:** Љубомир Поповић, „Хетерофункционална координација“, *Књижевност и језик*, L/1–3, 1–54.
- ПОПОВИЋ 2003в:** Ljubomir Popović, „Integralni (komunikativnogramatički) pristup sintaksi: problem interfejsa sintakse i rečnika“, *Probleme de filologie slavă*, XI, Timișoara, 73–84.
- ПОПОВИЋ 2003г:** Љубомир Поповић, „Реченица као централни термин традиционалне синтаксе“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 32/3, 87–138.
- ПОПОВИЋ 2005:** Људмила Поповић, „Комуникативне функције просте реченице“, [у књизи] ПИПЕР *et al.* 2005: 983–1059.
- ПРАЊКОВИЋ 2007:** Ivo Pranjković, „Glagoli govorenja i njihove dopune“, *Зборник Матице српске за славистику*, 71–72, 133–141.
- РАДИЋ 2003:** Првослав Радић, „О два аспекта балканизације српског књижевног језика – резултати и перспективе“, *Јужнословенски филолог*, LIX, 105–152.
- РАДОВАНОВИЋ 1977:** Milorad Radovanović, „Imenica u funkciji kondenzatora (I, II)“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XX/1, XX/2, 63–144, 81–160.

- РАСУЛИЋ 2004:** Катарина Расулић, *Језик и просторно искуство*, Београд: Филолошки факултет.
- РЕДИ 1979:** Michael Reddy, „The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language“, [у књизи] Andrew Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 284–324.
- РИЂАНОВИЋ 1981:** Midhat Ridanović, „Upotreba zavisnih veznika što i da osvijetljena pojmom presupozicije“, *Književni jezik*, X/4, 7–13.
- РИСТИЋ 1990:** Стана Ристић, *Начински прилози у савременом српскохрватском књижевном језику*, Београд: Институт за српскохрватски језик САНУ.
- РУЖИЋ 2005:** Владислава Ружић, „Проста реченица као синтаксичка целина“, [у књизи] ПИПЕР *et al.* 2005: 477–571.
- РУЖИЋ 2006:** Владислава Ружић, „Допунске реченице у савременом српском језику (I и II)“, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XLIX/1, LXIX/2, 123–217, 103–266.
- РУЦКА-ОСТИН 1996:** Brygida Rudzka-Ostyn, „The Polish dative“, [у књизи] W. Van Belle & W. Van Langendonck (Eds.), *The Dative. Volume 1: Descriptive Studies*, Amsterdam: John Benjamins, 341–394.
- СААВЕДРА 2000:** Димка Сааведра, „Конкуренција падежних конструкција код предикатива у саставу именског предиката“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 29/1, 131–141.
- САМАРЦИЈА 1986:** Marko Samardžija, „Dopune uz glagol 'čestitati'“, *Jezik (Zagreb)*, 33/5, 151–152.
- СЕРЛ – ВАНДЕРВЕКЕН 1985:** John Rogers Searle, Daniel Vanderveken, *Foundations of Illocutionary Logic*, Cambridge: Cambridge University Press.
- СЕРЛ 1969:** John R. Searle, *Speech Acts: an Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.
- СЕРЛ 1976:** John R. Searle, „A classification of illocutionary acts“, *Language in Society*, 5/1, 1–23.
- СЕРЛ 1979:** John R. Searle, *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge: Cambridge University Press.
- СЕРЛ 1989:** John R. Searle, „How performatives work“, *Linguistics and Philosophy*, 12/5, 535–558.
- СИЛИЋ – ПРАЊКОВИЋ² 2007:** Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta)* (2. izdanje), Zagreb: Školska knjiga.

- СТАНОЈЧИЋ 2006:** Живојин Станојчић, „О директном објекту глагола *(по)веровати* (паралела П. П. Његош – М. Црњански)“, *Гласник ЦАНУ*, 24, 21–25.
- СТАСЕН 2009:** Leon Stassen, *Predicative Possession*, Oxford: Oxford University Press.
- СТЕВАНОВИЋ 1952:** Михаило Стевановић, „Облици допуне уз глагол *лагати*“, *Наш језик (н. с.)*, III/5–6, 154–159.
- СТЕВАНОВИЋ 1961:** Михаило Стевановић, „Проблем глаголског рода и повратни глаголи у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог*, XXV, 1–47.
- СТЕВАНОВИЋ 1989:** Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) II. Синтакса* (четврто издање), Београд: Научна књига.
- СТИПЧЕВИЋ – САМАРЦИЋ 2003:** „Терминологија синтаксе падежа Михаила Стевановића“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 32/3, 140–156.
- СТИПЧЕВИЋ 2008:** Балша Стипчевић, „Семантичке улоге у савременој лингвистичкој теорији“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 36/3, 2008, 115–154.
- СТИПЧЕВИЋ 2010а:** Балша Стипчевић, „О конструкцијама типа *почети с нечим, завршити с нечим, одуговлачити с нечим*“, *Српски језик*, XV, 703–718.
- СТИПЧЕВИЋ 2010б:** Балша Стипчевић, „Глаголи с рекцијском допуном у беспредлошком инструменталу и њихови реченични модели“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 39/3, 175–254.
- СТИПЧЕВИЋ 2011:** Балша Стипчевић, „Транзитивни глаголи с два објекта у социјативном односу“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 40/3, 153–181.
- СТИПЧЕВИЋ 2012:** Балша Стипчевић, „Реципрочни глаголи са социјативним инструменталом“, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 41/3, 237–299.
- СТОЈАНОВИЋ 1996:** Smiljka Stojanović, *Binarne relacije posesije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*, Београд: Filološki fakultet.
- ТЕЈЛОР 1996:** John R. Taylor, *Possessives in English: An Exploration in Cognitive Grammar*, Oxford: Clarendon Press.
- ФРАНКС 1995:** Steven Franks, *Parameters of Slavic Morphosyntax*, Oxford: Oxford University Press.

- ХАЈНЕ 1997:** Bernd Heine, *Possession: Cognitive Sources, Forces, and Grammaticalization*, Cambridge: Cambridge University Press.
- ХАНСЕН 2007:** Björn Hansen, „A morpho-syntactic typology of constructions with modals in Serbian“, *Синтаксичка истраживања: дијахроно-синхрони план*, Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 31–43.
- ХЛЕБЕЦ 2008:** Борис Хлебец, „Предикативни инструментал’ у светлу колокацијске анализе“, *Јужнословенски филолог*, LXIV, 535–550.
- ЏОНСОН 1993:** Mark Johnson. *Moral Imagination: Implications of Cognitive Science for Ethics*, Chicago: University of Chicago Press.
- ШВЕДОВА (УР.) 1980:** Н. Ю. Шведова, *Русская грамматика. Том II: Синтаксис*, Москва: Наука.
- ШИПКА 2009:** Милан Шипка, „Значење и употреба глагола *захвалити (се)*“, *Наш језик (н. с.)*, XL/1–4, 25–31.

БИОГРАФИЈА

Рођен је 1974. године у Београду, где је завршио основну и средњу школу. На Филолошком факултету Универзитета у Београду (група *Српски језик и општа лингвистика*) дипломирао је школске 1999/2000. године, с просечном оценом 10 (десет), а на истом факултету завршио је 2007. године постдипломске студије (смер *Наука о језику*) одбранивши магистарски рад под насловом *Глаголи с рекцијском допуном у инструменталу без предлога и с предлогом с(а) (на материјалу Речника српскохрватскога књижевног језика Матице српске)*, под менторством проф. др Љубомира Поповића.

Од 2000. ради у звању асистента-приправника, а од 2007. године у звању асистента, за предмет *Савремени српски језик* на Катедри за српски језик с јужнословенским језицима Филолошког факултета у Београду, где држи вежбе из предмета *Синтакса српског језика* и *Савремени српски језик II*.

Објавио је више научних радова о синтакси, рекцији и глаголској семантици.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а Балша Н. Стипчевић

број индекса _____

Изјављујем

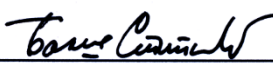
да је докторска дисертација под насловом

***Дативне рекацијске конструкције с непрелазним глаголима у савременом
српском језику***

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 16. 6. 2014.

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора Балша Н. Стипчевић

Број индекса _____

Студијски програм _____

Наслов рада *Дативне рекцијске конструкције с непрелазним глаголима*

у савременом српском језику

Ментор проф. др Душка Кликовац

Потписани/а Балша Н. Стипчевић

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 16. 6. 2014.

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Дативне реакцијске конструкције с непрелазним глаголима

у савременом српском језику

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, **16. 6. 2014.**

